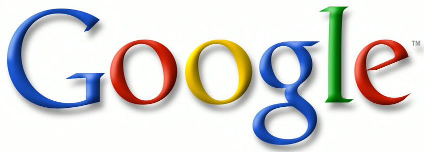

TAYLOR INSTITUTION
DOMINUS ILLUMINATIO MEA

Norges Historie

af

R. Keyser.

Andet Bind.

Udgivet af Selskabet for Folkeoplysningens Fremme.

Kristiania.
P. T. Mallings Bogtrykkeri.

1870.

Udgiverens Forord.

Ogsaa de Afsnit af Keysers Forelæsninger over Norges Historie, som indeholdes i nærværende Bind, ere nedskrevne mange Aar før Forfatterens Død, dog til noget forskjellig Tid. Det ældste, i Aarene 1828—1831 udarbeidede Haandskrift naar til Kong Erik Magnussøns Død (1299), ved hvilket Tidspunkt Forfatteren formodentlig har standset Fremstillingen, da han første Gang foredrog Fædrelandets Historie. Fortsættelsen, der omfatter Haakon Magnussøn den ældres Regjeringstid og Begyndelsen af Magnus Erikssøns, er adskilligt yngre, men maa dog ialfald være forfattet før 1847, da Brudstykker af Haakon Magnussøn den ældres Historie blev trykte i „Norsk Tidsskrift for Videnskab og Litteratur" 1ste Aargang (S. 1—25). I denne Fortsættelse har Forf., som det vil sees, fulgt en Plan, noget forskjellig fra den, hvorefter han tidligere havde anlagt disse Forelæsninger, idet han ikke har holdt sig saa strengt til Tidsfølgen, men har foretrukket at samle Stoffet under større Grupper. Det maa have været hans Hensigt at

omarbeide ialfald en Del af de foregaaende Afsnit efter denne forandrede Plan; men dette var kun udført for eet af disse, Magnus Lagabøters Historie. Af denne forelaa der altsaa to Bearbeidelser, mellem hvilke jeg havde at vælge ved Udgivelsen. Jeg har ikke taget i Betænkning at foretrække den yngre af disse, uagtet derved maatte fremkomme en temmelig øinefaldende Ujevnhed i Fremstillingen, idet ingen saadan Omarbeidelse fandtes af Sønnen Erik Magnussøns Historie, og jeg ved denne saaledes igjen maatte holde mig til det efter den ældre Plan udarbeidede Haandskrift.

Som oplyst i Forordet til første Bind standser det nu bevarede Haandskrift pludselig midt i Magnus Erikssøns Regjering, ved Aaret 1340 (øverst paa S. 560 i dette Bind), uagtet Forf., da han sidste Gang foredrog Norges Historie i Sammenhæng, vides at have fortsat Fremstillingen til Olaf Haakonssøns Død (1387). Jeg havde, da jeg begyndte Udgivelsen af dette Skrift, det Haab, at der maatte kunne findes Optegnelser af Keysers Tilhørere ved disse Forelæsninger, som kunde hjelpe til at udfylde det manglende Stykke. Dette Haab slog feil; saadanne Optegnelser have uagtet al anvendt Umage ikke været at opdrive. Bestyrelsen for Selskabet til Folkeoplysningens Fremme anmodede da mig om at fortsætte Keysers Arbeide til Tidsrummets Slutning, eller efter den af Forf. selv i Indledningen satte Grændse til 1387. Jeg var længe i Tvivl, om jeg burde paatage mig dette Hverv, da jeg vel indsaa, hvor vanskeligt og misligt et Arbeide det

maatte blive at fortsætte et Værk af en Forfatter som Keyser, og som tilmed var henved 30 Aar gammelt. Da Fortsættelsen skulde begynde midt inde i et Tidsrum, og desuden kun skulde omfatte et forholdsvis kort Afsnit, kunde jeg ikke behandle den som selvstændigt Arbeide og udelukkende følge min egen Opfatning af Stoffet, men maatte saavidt muligt søge at bringe Fremstillingen i Harmoni med den, Keyser selv havde givet af den nærmest forudgaaende Tids Historie. Jeg vilde derfor heller ikke have indladt mig paa et saadant Arbeide, om jeg, som det fra først af var min Tanke, var kommet til at udgive disse Forelæsninger sammen med Keysers øvrige i Haandskrift efterladte Arbeider, der samtidigt ere udkomne paa privat Forlag. Men Sagen stillede sig anderledes, da Værket, idet det blev overdraget Folkeoplysningsselskabet til Udgivelse, havde faaet den Bestemmelse at tjene som Folkeskrift. I Erkjendelse af, at Flertallet af den store Kreds af Læsere, det derved havde faaet, vilde finde sig meget ilde tjent med en Fremstilling, der brød af midt i Sammenhængen, troede jeg ikke at burde undslaa mig for at efterkomme Bestyrelsens Anmodning. Jeg har da forsøgt at løse Opgaven, saa godt jeg formaaede, i det Haab, at der ved Bedømmelsen af mit Arbeide, som jeg vel vidste maatte blive mangelfuldt, vilde blive taget billigt Hensyn til de særegne Vanskeligheder, hvormed det var forbundet. En god Hjelp havde jeg ved Fortsættelsen i den Fremstilling af Hovedpunkterne af Norges almindelige Historie i denne Tid, som Keyser har indflettet i sin norske Kirkehistorie. Denne

har jeg saavidt muligt lagt til Grund, dog selvfølgelig med Benyttelse af de mange nye og værdifulde Oplysninger, som ere tilveiebragte, siden Keysers Kirkehistorie udkom, navnlig ved Munchs og Styffes Forskninger.

Til Slutning maa jeg, som den der i denne Henseende alene bærer Skylden, bede Bogens Læsere om Undskyldning, fordi Udgivelsen af det sidste Hefte er draget saa langt ud over den Tid, til hvilken det oprindelig var lovet.

Christiania i April 1870.

O. Rygh.

Indhold.

	Side
Fjerde Tidsrum. Norges Historie 1130—1263.	1—237
Magnus Sigurdssøn (Blinde) og Harald Magnussøn (Gille).	1
Sigurd Mund, Inge og Eystein, Harald Gilles Sønner	23
Haakon Sigurdssøn Herdebred	70
Magnus Erlingssøn	77
Sverrer Sigurdssøn	133
Haakon Sverrerssøn	166
Guthorm Sigurdssøn	168
Inge Baardssøn	171
Haakon Haakonssøn	183
Femte Tidsrum. Norges Historie 1263—1387.	238—694
Magnus Haakonssøn Lagabøter	241
Erik Magnussøn	297
Haakon Magnussøn den ældre	391
Magnus Erikssøn	511
Haakon Magnussøn den yngre	606
Olaf Haakonssøn	669

Fjerde Tidsrum.

Norges Historie 1130—1263.

Magnus Sigurdssøn (Blinde) og Harald Magnussøn (Gille).

Ved Kong Sigurds Jorsalafares Død var hans Søn Magnus i Oslo, hvor han strax tog sin Faders Skat i Forvaring. Magnus var en skjøn ung Mand, øvet i alle Legemsfærdigheder, men tillige stolt, grum, gjerrig, ublid, uforligelig og en stor Dranker. Selv var han derfor ei meget afholdt; men Mindet om hans vensæle Fader og den Ed, som Folket havde svoret denne, hjalp ham, saa at han uden Modsigelse i Oslo blev tagen til Konge over hele Norge. Harald Gille, hans Farbroder, havde imidlertid ei færre Tilhængere; ved sin Gavmildhed og Munterhed havde han gjordt sig elsket og var desuden Høvdingerne bekjendt som en svag og letsindig Mand, der gjerne lod Andre raade med sig. Harald var i Tunsberg, da han spurgte sin Broders Død. Han tilkaldte i Hast sine Venner og fremfor Alle Kol fra Agder og dennes Søn Rognvald Kale. Paa disses Raad stevnede han Haugathing i Byen og blev her tagen til Konge over det halve Norge, efter at den Ed, han havde svoret Kong Sigurd, var erklæret for nødtvungen. Mange Lendermænd

gik nu Harald tilhaande, og meget Folk strømmede til ham. Saaledes henstode Sagerne een Uge, i hvilken Tid begge Kongers Venner droge mellem dem for at mægle et Forlig. Dette lykkedes ogsaa. Magnus saa nemlig snart, at hans Modstander var ham overlegen; han afstod derfor Harald det halve Rige, men forbeholdt sig ene den afdøde Konges Skat og Flaade. Alligevel var han utilfreds med sin Lod og søgte at hevne sig paa Haralds mest hengivne Venner. Især var han forbittret paa Røgnvald Kale, hvem han ogsaa frakjendte sin Faders Gave, Jarledømmet over Orknøerne. Med Harald selv vedligeholdt han imidlertid Freden for det Første [1]).

Kort efter Sigurd Jorsalafarers Død udbrød i Danmark store indvortes Uroligheder, som ei vare uden Indflydelse paa Norge; men disse Uroligheders første Aarsag ligger længere tilbage i Tiden. Den danske Konge Erik den gode døde paa en Pilegrimsfærd til Jerusalem (1103) og efterlod tre Sønner, Harald Kesja, Knut Lavard og Erik, siden kaldet Emune. Af disse var Harald af Faderen sat til Rigsforstander i hans Fraværelse. Desuagtet bleve han og hans Brødre tilsidesatte ved det nye Kongevalg, da man ifølge den Svein Ulfssøn givne Ed kaarede den Afdødes Broder Nicolaus (1104). Hermed vare vel Eriks Sønner utilfredse; men de kunde ingen Indsigelser gjøre, da Danmark var et Valgrige. Nicolaus søgte ogsaa paa mange Maader at vinde dem; han gjorde endog Knut til Hertug af Sønderjylland. Venskabet mellem Kongen og hans Brodersønner begyndte imidlertid atter at vakle, da hans Søn Magnus, kaldet den sterke, voxte til. Denne ærgjerrige og voldsomme Yngling saa med Misundelse Knut Lavards stigende Hæder, hvorledes

[1]) Sn., Magnus Blindes og Harald Gilles S. Kap. 1. Orkn. S. Side 170—172.

han af den tydske Keiser blev udnævnt til Obotriternes[1]) Konge, og hvorledes han mere og mere ved sine herlige Egenskaber fordunklede den gamle og uduelige Nicolaus. Hele Danmarks Øine vare henvendte paa Knut; Magnus maatte frygte, at Folket ved hans Faders Død vilde vælge Hertugen til Konge, og fattede et dødeligt Had til denne sin Medbeiler. Nicolaus's fromme Dronning Margreta, Magnus Barfods Enke, forebyggede vel en Tid Fiendskabets Udbrud; men da hun døde, var Magnus's Had løst fra ethvert Baand. Han vovede alligevel ikke aabenbar at angribe den mægtige og vensæle Knut, men tog sin Tilflugt til List og indgik en hemmelig Forbindelse med Henrik den halte (Skokulær eller Skatelær), en Sønnesøn af Svein Ulfsøn, og med flere af Hertugens Fiender. Knut blev derpaa venskabelig indbuden til et Julegjestebud i Roeskilde; han kom uden Mistanke, men blev ved Afreisen under en Samtale med Magnus lumskt myrdet af dennes Tilhængere (7 Januar 1131).

Knut Lavards Drab vakte stor Bevægelse i Danmark. Hans Venner droge gjennem hele Riget for at ophidse Folket til Hevn, medens hans Brødre Harald og Erik paa Ringsteds Landsthing anklagede Kongen og hans Søn. Danerne ansaa imidlertid Nicolaus for udeelagtig i den begangne Udaad, og ved den lundske Erkebiskop Assers Mægling kom et Forlig istand, da Kongen edelig lovede at lade sin Søn fare bort af Riget. Magnus drog ogsaa til Gautland, hvor han tilforn af et Parti var valgt til Konge. Den herved tilveiebragte Rolighed varede dog ei længe; thi endnu samme Aar kaldte den svage Nicolaus sin Søn tilbage. Nu udbrød Borgerkrigen for Alvor, og en stor Deel af det danske Folk valgte Erik Emune til Konge, med Tilsidesættelse af hans Broder

[1]) Et vendisk Folk, der boede i det nuværende Meklenburg og det østlige af Holsten.

Harald Kesja, der var almindelig forhadt for sin Voldsomhed og Gjerrighed. Paa Eriks Side stode Skaaningerne, Sjælænderne og Sønderjyderne; Nicolaus og Magnus derimod havde Nørrejylland i sin Magt.

Medens Erik Emune saaledes syntes at have Overhaand i Danmark, var det, at den norske Konge Magnus søgte hans Venskab. Han forlangte nemlig (1132) Knut Lavards unge Datter Kristina til Egte. Erik optog denne Begjering vel, lod sin Broderdatter drage til Norge og egtede selv paa samme Tid Magnus's Stifmoder, Dronning Malmfrid. Men kort efter forandrede Stillingen sig i Danmark. Nicolaus's Tilhængere vandt nogle Fordele over Erik, og Harald Kesja, der var forbittret over sin Tilsidesættelse ved Kongevalget, gik aabenbar over til sin Broders Fiender. Erik tabte et stort Slag ved Værebro i Sjæland og maatte nu med sin Kone og unge Søn flygte til Norge (1133). Kong Magnus behandlede vel i Førstningen sin Svoger med Godhed, men dette varede ei længe. Forledet ved Nicolaus's Løfter tænkte han paa at overgive Erik til hans Fiender og lod ham under Venskabs Skin nøie bevogte af sine Mænd. Dronning Kristina aabenbarede imidlertid sin Farbroder Magnus's onde Hensigter, og Erik underrettede igjen sine Venner i Danmark om sin farlige Stilling. Disse fore i største Skynding med et Skib op til Norge og gave ved et hemmeligt Bud Erik deres Ankomst tilkjende. Han fik nu om Aftenen sine Bevogtere drukne, og da de ud paa Natten alle vare faldne i en dyb Søvn, undkom han med sit Følge og flygtede paa det danske Skib, efter at han først havde ladet bore Huller i de norske Skibe, som fandtes ved Stranden. Om Morgenen fik Magnus hans Flugt at vide og vilde strax sætte efter ham; men Skibenes Istandsættelse sinkede de Forfølgende, og Erik kom lykkeligen til Laaland, hvilken Ø endnu var ham tro. Magnus blev saa forbit-

tet paa Dronning Kristina for den Hjælp, hun havde ydet sin Farbroder, at han forskjød hende og sendte hende tilbage til Danmark, en Handling, der paadrog ham alle hendes Frænders Had [1]).

Magnus og Harald havde nu i tre Aar styret Norge i Fællesskab uden at være oprigtige Venner, men dog i Fred. Den fjerde Vinter vare de begge i Nidaros og bøde hinanden vexelviis til Gjest, uagtet deres Mænd stedse vare uenige. Om Vaaren (1134), da Kongerne adskiltes, begyndte Fiendskabet mellem dem tydeligere at ytrre sig. Magnus drog med Flaaden syd langs Landet og samlede Folk af hvert Fylke. „Han vilde," sagde han, „fratage Harald Kongeverdigheden, hvilken denne engang havde frasvoret sig, og tvinge ham til at nøies med den Deel af Landet, som han maatte unde ham." Magnus bad sine Venner om Hjælp til at sætte dette igjennem og fik strax mange Høvdinger paa sin Side. Til samme Tid for Harald landveis over Oplandene til Viken og samlede ligeledes Folk. Overalt, hvor Kongerne droge frem, røvede de hinandens Gaarde og dræbte hinandens Mænd. Mod Slutningen af Sommeren drog Harald til Ranrike og opholdt sig en Stund paa Gaarden Fors. Han havde da 1500 Mand og flere Lendermænd i sit Følge, som Ingemar af Ask [2]), Thjostolf Aalessøn og Røgnvald Kale; desuden var ogsaa hos ham hans Stifbroder paa mødrene Side, den raske Kristrød. Imidlertid nærmede Magnus sig med en langt overlegen Hær paa omtrent 6000 Mand. Harald havde fra Fors begivet sig ned mod Søen og holdt St. Laurentii Aften (9 Aug.) Radver paa Fyrileif [3]), da Hestvagterne, som paa alle Sider omgave

[1]) Saxo 13de Bog; Sn. Magn. og Haralds S. Kap. 1; Knytl. S. Kap. 82—94. Suhm. V, 371—422.

[2]) [Sandsynligviis Gaarden Ask i Hole Pgd. paa Ringerike].

[3]) En Gaard liggende paa Fastlandet i Nord for Øen Orust, Vest for den nuværende Stad Udevalla i Bohuslen.

Gaarden, berettede, at en stor Hær nærmede sig. „Mon Magnus, min Frænde, kommer for at kjæmpe med mig?“ sagde Kongen. „Derfor er det vel, at han har samlet Folk i hele Sommer,“ svarede Thjostolf Aalessøn. „Det er bedst, Herre! at I ruster Eder.“ Hæren blev nu blæst sammen og opstillet paa en indgjerdet Ager. Harald var iført en dobbelt Ringbrynje; men hans Broder Kristrød var brynjeløs. Da Magnus saa Haralds Hær, lod han sit Folk danne en lang Fylking for at kunne omringe Fienderne. Det hellige Kors blev baaret foran ham, og en heftig Kamp begyndte. Kristrød trængte med sit Følge midt ind i Kong Magnus's Fylking og for frem med saadan Djærvhed, at Alt maatte vige for dem; men i det Samme gjennemboredes han bagfra af en Bonde i hans Følge, der saaledes tog Hevn, fordi Kristrød om Sommeren havde plyndret hans Gaard og tvunget ham selv til at følge sig. Da Kristrød var falden, begyndte Haralds Folk at vige. Den stolte og urolige Høvding Ingemar af Ask faldt og med ham 60 af Haralds Hirdmænd foruden mange Andre. Harald selv undkom til sine Skibe og flygtede til Danmark[1]).

Magnus viiste sig efter sin Seier mild mod de Overvundne og lod de saarede Fiender læge, som om de havde været hans egne Mænd. Han underlagde sig nu Viken og kaldte sig hele Landets Konge. Sigurd Sigurdssøn, Thorer Ingeridssøn og flere vise Mænd i hans Følge raadede ham nu til at holde Hæren samlet i Viken, for at være beredt, om Harald skulde komme tilbage. Men Magnus adlød ei dette kloge Raad; han ansaa Krigen for endt, gav sin Hær Hjemlov og drog selv til Bergen for der at overvintre[2]).

Harald Gille havde imidlertid fundet Tilhold hos

[1]) Sn. Kap. 2. 3. Orkn. S. 172.

[2]) Sn. Kap. 3.

Kong Erik Emune, der nu var kommen i Enebesiddelse af det danske Rige. Om Sommeren efter sin Flugt fra Norge havde nemlig Erik ved Fotvik i det sydlige Skaane vundet en stor Seier over sine Fiender (2den Pintsedag, 4de Juni 1134). Magnus den sterke og Henrik Halte tilligemed fem Biskopper af deres Tilhængere faldt i Slaget. Den gamle Kong Nicolaus flygtede til Jylland, men blev, da han drog ind i Hedeby (d. 25de Juni), dræbt af denne Bys Borgere, der havde været Knut Lavards hengivneste Tilhængere [1]). Da Erik efter disse heldige Begivenheder opholdt sig paa Sjæland [2]), var det, at Harald Gille kom til ham for at søge hans Hjælp. Danekongen, der selv havde prøvet Magnus's Troløshed, modtog Flygtningen venskabeligen, saameget mere som denne skal have været hans svorne Broder. Harald fik Halland til Len og desuden som Gave 8 Langskibe, der dog ei vare rustede [3]). I Halland samlede sig strax mange Nordmænd om ham, blandt dem Thjostolf Aalesson, der havde solgt sine Jorder i Norge for at skaffe Vaaben og Skibe til Hjælp for sin landflygtige Herre [4]). Ved Vinterens Begyndelse drog Harald med sin Flaade til Kongehelle. Her havde nogle Lendermænd og Bønder tilligemed Bymændene samlet sig mod ham. Men da Kongen lod dem sige, at han ei fordrede større Deel af Riget, end ham tilkom, saa adspredtes de. Efter

[1]) Saxo, Slutn. af 13de Bog; Knytl. S. Kap. 95—98; Suhm V, 431—443.

[2]) Snorre siger: i Smaaland; de øvrige Sagaer derimod have Sjæland, og dette sidste er udentvivl det rigtige; thi Smaaland hørte ei til det danske Rige.

[3]) Sn. Kap. 3. — Saxo (14de Bog S. 660) fortæller, at Harald under sit Ophold hos Erik gav flere Prøver paa sine Legemsfærdigheder. Saaledes løb han ved Helsingborg omkap med to af de hurtigste Heste og vandt Veddeløbet. Han gik ogsaa flere Gange frem og tilbage paa Aarebladene udenfor Skibsbordet.

[4]) Orkn. S. 172.

at have givet Folket flere Retterboder fortsatte Harald sin Færd gjennem Viken og gav Alle Fred undtagen Magnus's haandgangne Mænd; dem lod han rane og dræbe. I Sarpsborg fangede han to af Magnus's Lendermænd, Brødrene Asbjørn og Nereid, og bød dem vælge mellem at hænges eller kastes i Sarpfossen. Asbjørn, som den ældre, valgte den sidste, grummere Dødsmaade. Harald drog derpaa til Tunsberg, hvor han blev vel modtagen, og nu samlede der sig meget Folk til ham [1]).

Da Kong Magnus i Bergen fik alt dette at vide, stevnede han sine Lendermænd til sig og udbød Leding; men de fleste Lendermænd bleve siddende hjemme, og kun lidet Folk kom til ham fra Herederne. I denne Nød samlede han de tilstedeværende Høvdinger for at raadføre sig med dem. Den vise Sigurd Sigurdsøn bad ham nu sende sig eller en anden Lendermand til Harald for at byde denne Fred og det halve Rige; mange kloge Mænd vare hos Harald, der gjerne vilde fremme saadant Forlig. „Kun kort," svarede Kongen, „nød jeg da det Rige, som jeg vandt i Høst, hvis jeg nu skal opgive det uden Modstand. Det vil jeg ei; giv mig et andet Raad, at jeg maa beholde det hele Land!" Sigurd raadede ham da til at forlade Gulathingslagen og drage til Throndhjem for at prøve, om Thrønderne vilde yde ham nogen Hjælp. „Vil da ei Harald," svarede Kongen, underlægge sig hele den østlige Deel af Landet, hvis vi fly?" „End er eet Raad," sagde da Sigurd, „skjønt det er ondt: lad dine Gjester dræbe et Par af de Lendermænd, der have negtet at komme til dig, og giv deres Indtægter til Mænd, som du kan lide paa. Kanskee da de øvrige Lendermænd af Frygt for samme Medfart indfinde sig." „Dette Raad vil gjøre mig forhadt," svarede Kongen, „og de Mænd, som jeg ophøier i de Dræbtes Sted, ville maaskee ei vorde mig

[1]) Sn. Kap. 4.

troere. Raad bedre!" Da reiste Sigurd sig: „Hvi skal jeg da ei," sagde han, idet han gik bort, „give dig det Raad, som du selv ønsker? Sid her i Bergen, til Harald kommer med alt sit Folk; du maa da alligevel fly eller taale Piinsler og Død[1])."

Harald nærmede sig imidlertid med en stor Hær og kom for Bergen Juleaften. Han vilde ei stride i Julehelgen og lagde sig derfor med sin Flaade i Florevaag[2]). Nu holdt Magnus Thing med Borgerne og fik Løfte om deres Bistand. Han gjorde derpaa alvorlige Tilberedelser til Stadens Forsvar. Kun 3 Dage i Julen blev der holdt Helg; alle de øvrige arbeidede man. En Valslynge blev reist paa Holmen; Vaagen spærredes med en Kjede, deels af Jærn, deels af Træbomme, fra Kongens Brygge til Munkebryggen paa Nordnes, og Fodangler bleve strøede over Jonsvolden[3]). Alle disse Forberedelser nyttede alligevel intet. Den sidste Dag i Helgen (7de Januar 1135) samlede Harald sin Hær, der under Opholdet i Florevaag var forøget med 900 Mand, og førte den til Byen. Før Angrebet lovede han, hvis han seirede, at bygge en Kirke i Bergen for St. Olaf. Derpaa lagde han først med sin Flaade til ved Nordnes. Magnus havde ventet Landgangen paa den anden Side af Vaagen og havde her opstillet

[1]) Fagrsk. Kap. 253. Sn. Kap. 5.

[2]) Paa Askøens sydøstlige Side ½ Miil fra Bergen.

[3]) Holmen skal have været det Sted, som nu kaldes Commnnen, paa Vaagens østlige Side; der var Kongsgaarden og Christkirken, den daværende Domkirke. Kongens Brygge maa have været foran Kongsgaarden paa Vaagens Østside, og Munkebryggen har ligget ligeoverfor paa den vestlige Side foran Munkelifs Kloster, der stod paa det Sted, som endnu kaldes Klosteret. Jonsvolden er den nuværende Plads Engen inderst paa Vaagens vestlige Side; over den maatte altsaa Fienderne passere, hvis de landede paa Nordnes-Siden for at komme ned i Byen.

sin Fylking paa Christkirkegaarden; men da han saa, hvor Fienderne lagde hen, drog han ind i Byen for at møde dem. Ved Vaagsbunden fandt han sig allerede forladt af flere af sine Mænd, der løbe ind i Husene. Nu saa man ogsaa, at Harald igjen havde forladt Nordnes, var roet over til Hegranes-Vig [1]), hvor han gik i Land, og kom over Bakkerne ned mod Byen. Magnus vilde da atter vende tilbage; men Mængden af hans Folk forlod ham; Nogle tyede til Fjeldene, Andre til Nonneklosteret [2]) og Kirkerne; Andre, der vilde flygte over Jonsvolden, traadte paa deres egne Fodangler. I denne fortvivlede Stilling gik Kongen ombord paa sit Skib med de Faa, der endnu fulgte ham; men han kunde ei komme ud af Vaagen for Jærnlænkerne, og paa Modstand var ikke at tænke. Haralds Mænd kom snart ud paa Skibet og fandt her Magnus siddende bag i Forrummet paa Høisædeskisten. De toge ham til Fange tilligemed hans Morbroder, den skjønne, men taabelige Haakon Fauk, Søn af Olaf i Dal, og flere af hans Venner; nogle af dem bleve dog ogsaa strax dræbte [3]).

Harald raadførte sig nu med sine Mænd, om hvad han skulde gjøre med den fangne Magnus, og det blev omsider besluttet at sætte ham fra Riget og lemlæste ham saaledes, at han aldrig mere kunde blive skikket til Konge. Han overgaves da til Haralds Træle, der udstak hans Øine, afhug hans ene Fod og gildede ham. En af hans Mænd ved Navn Ivar Døsursøn blev blindet ligesom sin Herre; men Haakon Fauk blev dræbt [4]). Den ulykkelige Magnus,

[1]) ¼ Miil nordenfor Bergen, østenfor Vaagen.

[2]) „Nonneseter", hvor nu Lungegaarden ligger.

[3]) Sn. Kap. 6. 7. Fagrsk. Kap. 254.

[4]) Sn. Kap. 8. Suhm anfører den engelske Skribent Henrik af Huntingdons Udsagn, at Harald ved denne Leilighed ogsaa lod Hovedet hugge af Magnus's tjenende Søn (Danm. Hist. V, 470); herom tie imidlertid Sagaerne saavelsom Saxo. Denne sidste

der fra denne Stund kaldtes den blinde, drog efter sin Lemlæstelse til Nidaros og gav sig i Holms Kloster, som fik Gaarden Store Hernes paa Frosten til hans Underholdning [1]). Han vilde ei aabenbare, hvor han havde skjult sine Skatte, og Harald gjorde sig forgjæves Umage for at faa det at vide af hans fortroligste Venner. Blandt disse var især Englænderen, den gjerrige Reinhald, Bisskop af Stavanger, mistænkt for at kjende Hemmeligheden. Han blev hentet til Bergen og adspurgt, men negtede standhaftigen at vide noget om Magnus's Skatte og tilbød at rense sig for Mistanken ved Jærnbyrd. Dette vilde imidlertid ikke Harald, men paalagde ham derimod at betale 15 Mark Guld. Bisskoppen svarede, at han heller vilde lade sit Liv end forarme sit Bispedømme. Harald lod ham da føre ud paa Holmen og der hænge. Paa Veien til Galgen skal Reinhald have rystet Skoen af sin ene Fod og paany erklæret, at han ei vidste om mere af Kong Magnus's Guld end en Ring, som fandtes i samme Sko. Hans Lig blev jordet i Michaels Kirke paa Nordnes [2]). Haralds Haardhed mod Bisskoppen blev meget lastet, men nu aflod han ogsaa videre at forfølge den affatte Konges Tilhængere; han gav alle dem Fred, som begjerede den, ja optog endog flere af Magnus's Mænd i sin Hird [3]).

Ved denne Tid egtede Harald Ingerid Rognvaldsdatter, en Kvinde af stor Æt, men iøvrigt af slet Rygte.

fortæller derimod, at Magnus, efter at være lemlæstet, blev spurgt om, hvem af hans Mænd han vilde skulde blindes ligesom han selv. Han svarede hertil, at kun Faa havde Lyst til at underkaste sig Sligt. Da tilbød sig frivilligen en af hans Mænd, der meget lignede ham, at underkaste sig samme Lemlæstelse som sin Herre og blev ogsaa virkelig blindet (Saxo 14de Bog, S. 662). Maaskee sigtes hermed til Ivar Døsursson.

[1]) Sn. Kap. 12.

[2]) Sammesteds Kap. 8.

[3]) Sammesteds Kap. 12.

Hun var en Sønnedatter af Sveakongen Inge Steinkelsson og havde tilforn været gift med den danske Høvding Henrik Halte, der faldt i Slaget ved Fotvik. Hun var denne sin første Mand utro og flygtede bort fra ham med et ungt Menneske, som hun elskede, og med hvem hun en Stund levede ukjendt i Nærheden af Aalborg. Men hendes Opholdssted blev røbet, hendes Elsker maatte flytte og hun selv vende tilbage til sin Mand. I Norge fik hun siden stor Indflydelse, men førte ikke heller her det strengeste Liv [1]).

Samme Aar, som Harald Gilles Seier gav Norge et Øieblikś indvortes Ro, ødelagde et Fiendeanfald fra uden en af Rigets mest blomstrende Kjøbstæder, nemlig Kongehelle, hvilken Sigurd Jorsalafarer saa meget havde ophjulpet. En skrækkelig Larm — sige Sagaerne — der jævnligen mellem Paaske og Christi Himmelfart hørtes om Natten i Byens Gader, troedes at varsle en forestaaende Ulykke. Presten, Andres Brunsson, formanede vel forfærdede Borgerne til at fatte Mod, være varsomme og iøvrigt sætte sin Lid til Gud; men Mange solgte dog i den første Rædsel sine Gaarde og flyttede bort. Til samme Tid sendte Danekongen Erik Emune og Erkebiskop Asser af Lund Bud til Kongehelle med Advarsel om vel at vogte Staden; thi en mægtig vendisk Flaade herjede vide omkring i de christne Lande. Sommeren henled imidlertid i Fred, og Borgerne havde allerede lidt efter lidt forvundet sin Skræk, da Fienderne pludseligen overfaldt dem. Venderne paa Tydsklands Nordkyster vare endnu for største Delen Hedninger og havde længe drevet et ødelæggende Sørøveri i Østersøen og de danske Farvande; paa denne Tid vovede de sig ud i Nordsøen for ogsaa at hjemsøge Norge. Laurentii Aften (9de Aug.) lagde Venderkongen Rettibur (Ratibor) ind i Gautelven med 250 Skibe, 44 Mand og

[1]) Sn. Kap. 1. Saxo 13de Bog S. 628.

2 Heste paa hvert; Kongens Søsterson Dunimis og en anden Høvding, Unnibur, fulgte ham. En Deel af Flaaden løb op ad Elvens østre Arm og nord om Hisingen til Kongehelle; den øvrige Deel gik opad den venstre Arm, lagde til ved nogle Pæle, som vare der, og landsatte her Rytteriet, hvilken derpaa over Bratsaas tog Veien til Staden. Borgerne vare til Høimesse i Slotskirken, hvor Andres Prest prædikede, da dennes Svigerson Einar bragte Tidende om Flaadens Komme. Mange meente, at det var Danekongen, af hvem de ventede sig Fred; alligevel forlod Folket Kirken og løb ned i Byen for at redde sit Gods og væbne sig. Derpaa skyndte de sig til Bryggerne; de saa nu den uhyre Hær og merkede snart, at det var Fiender. Venderne angrebe først 9 Østfarerskibe, der flød ved Bryggerne, men fandt haard Modstand af Kjøbmændene og bleve imidlertid beskudte af Borgerne fra Land. 150 af deres Skibe skulle være blevne ryddede, før de fik vundet Kjøbmandsfartøierne. Nu traf Borgerne sig ind i Byen, samlede i Hast sine kostbareste Sager og begave sig til Fæstningen. Solveig, Andres Prests Hustru, hendes Døttre og flere Kvinder flygtede op i Bygden. Venderne stege i Land, ranede Byen tilligemed Skibene og opbrændte det alt. Siden rykkede hele Hæren mod Fæstningen. Her lavede Borgerne sig til Forsvar under Anførsel af Kongens Sysselmænd, Sæmund Husfreyja og Gunnar, Harald Fletters Søn. Rettibur lod dem tilbyde Fred og fri Udgang med Vaaben, Klæder og Kostbarheder; men de afsloge Tilbudet under Stridsraab, gik frem paa Muren og modtoge Fienden med en Hagel af Stene og Stave. Nu begyndte en haard Kamp, og Mange faldt paa begge Sider, dog flest af Venderne. Imidlertid var Solveig med Kvinderne kommen til Gaarden Solbjarg; de forkyndte Angrebet paa Staden, og Hærør blev strax udsendt. Paa Gaarden Skurbage traf Stridsbudet en Mængde Bønder i Drikke-

lag. En af dem, Olver Stormund, reiste sig strax, tog Hjælm og Skjold og sin Oxe og opfordrede sine Staldbrødre til at ile Bymændene til Hjælp. Ingen havde Lyst til at følge ham; „de vare for faa," sagde de, „til at kunne udrette Noget." „Om end I andre dvæle," svarede Olver, „skal jeg dog fare: et Par Hedninger skulle vel falde for min Haand, før jeg selv synker." Han løb til Byen, og Nogle fulgte efter ham for at see hans Færd. Da han nærmede sig Fæstningen, kom 8 Vender ham imøde; men han fældede i Hast de 4, forfulgte de andre, skjønt han allerede var haardt saaret, og dræbte endnu 2 af dem. Men han blev siddende fast i et Dige, og de øvrige Fiender undløb. Nu kom hans Staldbrødre til og førte ham tilbage til Skurbage, hvor hans Saar bleve lægte. Denne Olvers Daad blev meget rost. Paa samme Tid kom to Lendermænd, Sigurd Gyrdssøn og Sigard, med 600 Mand til Skurbage, men her vendte Sigurd skammeligen tilbage med de 400. Sigard derimod drog til Byen med de 200, kjæmpede djærvt mod Hedningerne og faldt omsider med hele sin Hær. Venderne vedbleve imidlertid at storme Fæstningen; Kongen og Høvdingerne vare udenfor Striden. En vendisk Skytte gjorde Nordmændene stor Skade ved sine sikkre Pileskud, medens 2 Krigere dækkede ham med sine Skjolde. Sæmund Husfreyja saa det og overlagde med sin Søn Asbjørn, at de begge skulde skyde paa ham til een Tid. Sæmund sigtede paa een af dem, der holdt Skjoldet, og denne blottede Skytten for at bedække sig selv; men i samme Øieblik rammede Asbjørns Piil den farlige Skytte i Panden og dræbte ham. Da hylede Venderne høit, og Rettibur bød atter Nordmændene Fred, men de afsloge den. Et nyt haardt Angreb blev gjort; en Vender trængte frem lige til Fæstningsporten og dræbte med sit Sverd en Nordmand, der stod indenfor; det var en Troldmand — hed det — som Vaaben ei kunde

stade. Men Asmund, Sæmunds uegte Søn, fældede ham med en Piil, paa hvis Od Presten Andres havde fæstet viet Ild. Atter hylede nu Venderne og samlede sig om sin Konge. Nordmændene troede, at de vilde drage bort; men en Mand, der forstod Vendisk, hørte Unnibur opmuntre til at prøve nok et Angreb. „Jeg tror," sagde Høvdingen, „at deres Vaaben minke; først skjøde de paa os med Spyd, saa med Stene; nu slaa de os med Kjeppe som Hunde." Striden begyndte da paany. Det var virkelig, som Unnibur sagde: Nordmændene begyndte at mangle Vaaben, saa de endog maatte kløve Stavene. I denne Kamp faldt Sæmund Husfreyja. Da Striden en Stund ophørte, sendte Rettibur Nordmændene tredie Gang Bud, at de skulde opgive Fæstningen; da kunde de drage bort med saameget Gods, de kunde bære. De havde nu mistet sin Høvding, og de Fleste vare saarede og mødige. De gave derfor Fæstningen og sig selv i Fiendens Vold. Men Hedningerne holdt ei Ord; de fangede Mænd og Kvinder, dræbte de Saarede og Unge, som de ei kunde føre med sig, ranede Kirken og opbrændte endelig denne med alle de andre Huse paa Fæstningen. Presten Andres blev behandlet med mest Ærbødighed af Fienderne; Rettibur skjenkede ham det hellige Kors med flere af Kirkens Kostbarheder og lod ham drage bort med Fred. Andres vandrede om Natten i Regn og Uføre med Korset i sin Favn til Solbjarg og bragte her Helligdommen i Sikkerhed. Efter at have skiftet Byttet droge Venderne bort med mange Fanger. Nogle af disse bleve siden, efter lang Trældom, udløste og kom tilbage til sin Odel; men Kongehelle hævede sig aldrig meer til sin gamle Anseelse[1]).

Saasnart Harald Gille var kommen i rolig Besiddelse af Norge, tænkte han paa at lønne sin tro Ven Rognvald Kale og bekræftede ham om Vaaren efter Seieren

[1]) Sn. Kap. 9—11.

ved Bergen i Jarledømmet over Halvdelen af Orknøerne. Røgnvalds Fader Kol havde allerede i Forveien stræbt at lette sin Søn Adgangen til Øerne. Han havde sendt Mænd derhen og paalagt dem først at henvende sig til Paal Jarl med Bøn, at denne vilde opgive Røgnvald Halvdelen af sit Rige; men hvis Jarlen negtede dette, da skulde de drage til Frakørk, Moddans Datter, som efter at være bortjaget fra Øerne boede i Skotland [1]); hende skulde de paa Røgnvalds Begne bede om Hjælp til at berøve Paal hans Rige; da skulde hendes Dattersøn Olver Rosta, der var af Jarlernes Æt, faa Halvdelən af Øerne [2]). Sendemændene fik Afslag hos Paal Jarl; Frakørk derimod greb med Glæde Leiligheden til at hæve sin Slægt og hevne sig paa sin Fiende Jarlen. Det blev aftalt, at Røgnvald ved Midsommers Tid med en Hær fra Norge skulde komme til Øerne, hvor da Frakørk og hendes Frænder skulde støde til ham fra Skotland. Ifølge denne Aftale begav nu Røgnvald sig paa den bestemte Tid (1135) med 5 Skibe til Hjaltland; videre kunde han ei komme for Modvind. Han lagde ind i Jalasund, for paa Gjesteri i Landet og blev overalt vel modtaget af Bønderne; men til Frakørk spurgte han intet. Hun havde imidlertid ei siddet ledig; paa Suderøerne havde hun og Olver om Baaren samlet 12 smaa Skibe og vare mod Midsommer paa Veien til Orknøerne for at støde til Røgnvald; men Modvind hindrede ogsaa deres Færd. Paal Jarl var ikke uvidende om sine Fien-

[1]) See ovfr. I, 561.

[2]) Frakørk var gift med en Mand i Sudrland (Sutherland i Nord-Skotland), ved Navn Ljot Niding, efter Navnet at dømme en Nordmand. Med ham havde hun to Døttre, Steinvør den digre, gift med Orknøingen Thorljot i Rekavik og Moder til Olver Rosta; den anden var Gudrun, gift med Thorstein Hauld og Moder til Thorbjørn Klerk, der siden dræbte Røgnvald Jarl. Orkn. S. 138—140. — Hvorledes ellers Olver Rosta var beslægtet med de orknøiske Jarler, vides ikke.

ders Forehavende; han samlede i Hast sine Høvdinger og besluttede med de 5 Skibe, han havde rustede, at skynde sig mod Røgnvald og tilintetgjøre denne, før Suderøingerne forenede sig med ham. En Mængde Folk samlede sig til Jarlen; men under Forberedelserne spurgtes det, at Suderøingerne allerede vare i Petlandsfjorden. Han ilede da først dem imøde; Jarlens større Skibe gave ham Fordelen over Fiendens talrigere Flaade; Olver blev haardt saaret i Kampen og maatte flygte tilbage over Petlandsfjorden; 5 af hans Skibe faldt i Jarlens Hænder. Denne lod strax de vundne Skibe bemande, samlede endnu mere Folk og stevnede den følgende Dag med 12 velrustede Skibe til Hjaltland. Her kom han uforvarende paa den fiendtlige Flaade, medens Røgnvald selv og største Delen af hans Folk vare oppe paa Landet; de faa Bevogtere bleve dræbte og Skibene med alt Godset tagne. Røgnvald ilede vel den følgende Morgen med sine Mænd og en Mængde Bønder til Stranden, men for sildigt. Forgjæves udfordrede han Paal til et Landslag; denne vidste, at Hjaltlændingerne holdt med Fienden, og vilde ei vove sig i Land, men vendte uhindret tilbage til Orknøerne med sit Bytte. Røgnvald, som nu ganske manglede Skibe, maatte forblive Sommeren over paa Hjaltland og om Høsten bringe sit Folk tilbage til Norge paa forskjellige Kjøbmandsfartøier. Han var mismodig over sit Uheld; men hans Fader trøstede ham med, at han dog paa denne Færd havde vundet Hjaltlændingernes Venskab, og lovede selv at følge ham paa et nyt Tog. Om Vinteren rustede de sig af alle Kræfter; tidlig om Vaaren (1136) droge de til Bergen, hvor Kong Harald skjenkede dem et fuldrustet Langskib, og strax efter Paaske stak de i Søen med 14 større og mindre Skibe. De ankom lykkeligen til Hjaltland og bleve her med Glæde modtagne af Indbyggerne. Paal Jarl havde imidlertid for at sikkre sig mod Overfald af sine Fiender ladet Varder reise

overalt paa Orknøerne; den vigtigste var paa Fridarey (Fairhill), der ligger længst i Nord omtrent midt imellem Hjaltland og de andre Orknøer; denne skulde antændes, saasnart Skibe saaes nærme sig fra Hjaltland. Kol vidste alligevel ved sin List at gjøre disse Foranstaltninger unyttige; ved et forstilt Anfald fik han først engang Varderne antændte i Utide og herved Misnøie vakt blandt Jarlens Folk, der forgjæves samlede sig. Siden, da det virkelige Angreb foregik, hindrede Vardevogteren paa Fridarey, der var i hemmeligt Ledtog med Kol, at Varden paa denne Ø blev antændt. Saaledes kom Røgnvald uventet til Orknøerne, hvor en Deel af Beboerne strax gav sig under ham. Paal samlede Folk for at sætte sig til Modverge, men nu gik Vilhjalm, Dernes Biskop, mellem de Stridende og fik mæglet en Stilstand. Under denne blev Røgnvald befriet fra sin Modstander; thi Paal blev, da han med faa Mænd var paa Oterjagt, fangen af Svein Asleifssøn, en mægtig Høvding og urolig Viking, hvem Jarlen tilforn havde erklæret fredløs formedelst et Drab. Han blev hemmeligen ført til sin Søster Margreta, den skotske Jarl Maddads Hustru, der ønskede at skaffe sin Søn Harald Jarledømme paa Derne. Paal kom aldrig mere tilbage til sit Rige. . Efter Nogles Udsagn skal han have endt sit Liv i et Kloster, efter Andres skal han være dræbt paa sin Søsters Bud; men da han var forsvunden, toge alle Orknøingerne Røgnvald til Jarl [1]).

Da Harald Gille i sex Aar havde været Norges Konge, fremstod mod ham en dristig Medbeiler til Riget. En fornem Mand i Throndhjem, Saxe i Vik, havde to Døttre. Den ene, Sigrid, var Magnus Barfods Frille og Moder til Kong Olaf Magnussøn; den anden, Thora, havde ogsaa en Søn, Sigurd, og det hed længe, at en Prest, Adalbrikt, var dennes Fader. Drengen blev i sin Ungdom

[1]) Orkn. S. 174—228.

holdt til Bogen og endelig viet til Degn, da han var gammel nok. Han var stor og skjøn og udmerkede sig tidlig fremfor sine Jævnaldrende i Styrke og Legemsfærdigheder, men var tillige heftig og ustyrlig. Da han var kommen noget til Alders, fik han af sin Moder vide, at Magnus Barfod var hans rette Fader; han var altsaa efter den Tids Kirkelove avlet i Blodskam[1]), hvilket kunde være gyldig Grund til at dølge den sande Sammenhæng med hans Fødsel. Sigurd forlod nu Klerkestanden og fik heraf Tilnavnet Slember eller Slembidjakn (den ufortjente Degn, Slumpedegnen?). Han drog bort fra Norge, sværmede længe om i fremmede Lande og besøgte Jerusalem med flere hellige Steder. Efter sin Tilbagekomst fra Syden for han en Tid som Kjøbmand og opholdt sig meget i Skotland. Siden kom han i stor Yndest hos den orknøiske Jarl Harald Haakonssøn samt dennes Moder Helga og Moster Frakørk. Men da han havde været Hovedanstifter til Thorkel Fostres Drab, hvilede ikke Paal Jarl, før han fik ham forviist fra Øerne[2]). Sigurd drog nu atter til Skotland og derfra til Danmark; her skal han efter hans eget og hans Mænds Udsagn i fem Biskoppers Nærværelse have baaret gloende Jærn til Beviis for sin Kongebyrd, et Udsagn, som man imidlertid ei fæstede megen Lid til i Norge. Paa sin Omflakken kom han ogsaa til Island og opholdt sig en Vinter over ukjendt hos Høvdingen Thorgils Oddessøn paa Stadarhol. Endelig drog Sigurd til Harald Gille i Bergen, aabenbarede ham sin Byrd og forlangte at erkjendes som Kongens Broder. Harald var ei synderlig villig til at opfylde denne Fordring; thi nu begyndte han at føle sig fast i Riget. Vel var han ingen viis Mand, men hans Herredømme syntes dog Folket mildere, end Magnus's havde været, og Lendermændene

[1]) Ældre Gulathingslov Kap. 24, Norges gl. Love I, 15.
[2]) See ovfr. I, 561.

vare ham især hengivne; thi de styrede Landet i den svage Konges Navn. Sigurd derimod, frygtede man, vilde blive en haard og grum Herre. Da Harald nu overlagde denne Sag med sine Venner, raadede disse ham til at finde en Dødssag mod Sigurd og saaledes skille sig af med ham paa en lovlig Maade. Dette Raad blev fulgt. Han blev anklaget og dømt til Døde for Deeltagelsen i Drabet paa Thorkel Fostre, der havde været Kongens Ven og fulgt denne, da han først kom til Norge. Sigurd var endnu uvidende om sine Fienders Anslag, da nogle af Kongens Gjester sildig om Aftenen kaldte ham ud af hans Herberge, bragte ham ombord paa en Skude og roede med ham nord om Holdhellen. Han merkede snart, at der var Svig under, men sad alligevel rolig paa en Kiste bag i Fartøiet; Skibsfolkene vare drukne og lystige og roede sterkt. Da de vare komne udenfor Nesset nær ved Mjolkraa[1]), reiste Sigurd sig og gik hen til Skibsbordet; to Mænd, der skulde tage vare paa ham, fulgte med og holdt i hans Klæder; pludselig greb han dem, een med hver Haand, og styrtede sig overbord med begge. Skuden havde sterk Fart, saa det varede længe, før man kunde faa vendt den og opfanget de Udkastede. Imidlertid var Sigurd allerede i Land og oppe i Fjeldet; han skjulte sig i en Bjergkløft, og Kongsmændene ledte forgjæves efter ham den hele Nat. Om Morgenen vendte de tilbage til Bergen og kunde ei dølge sit Uheld[2]).

Sigurd saa nok, at han intet Godt havde at vente af Harald, og grundede nu kun paa Svig mod ham. Om Høsten og ud paa Vinteren opholdt han sig hemmeligen hos sine Venner; men da det led mod Julen, drog han

[1]) Holdhellen er et Nes noget i Nord for Bergen; Mjølkraaen falder ud i Søen endnu et Stykke længere nord, omtrent 1 Miil fra Byen.

[2]) Snorre Kap. 13. 14.

til Bergen og var her i Skjul hos en Prest. Kongen var paa den Tid i Byen med sin Hird og mange Høvdinger; men flere Hirdmænd, helst af dem, som fordum havde tjent Kong Magnus, vare Harald utro, uagtet de vare i stor Yndest hos ham og sad ved hans Bord. Disse vare i Ledtog med Sigurd, og med dem lagde han Raad op om at myrde Kongen. Lucie-Dag (13de Decbr.) om Aftenen, da Harald sad til Bords, henvendte en af de Sammensvorne sig til ham og sagde: „Herre! jeg har veddet med min Sidemand, og I alene kan afgjøre, hvo der har vundet. Jeg siger, at I i Nat vil sove hos Dronning Ingerid; han, at I vil være hos Thora Guthormsdatter." Denne Thora var Kongens Frille. Harald vendte sig leende mod Spørgeren og svarede uden at ane Svig: „Du har tabt Veddemaalet." Forræderne vidste nu, hvor Harald var at finde, og Omstændighederne lettede deres Forehavende; thi Livvagten stod udenfor Dronningens Herberge, hvor de Fleste troede, at Kongen hvilede. Harald var gaaet drukken til Sengs og sov haardt ved Thoras Side, da Stuens Dør blev opbrudt, og Sigurd Slember med flere Hjælpere trængte ind med dragne Sverd. Kongen vaagnede, idet en vis Ivar Kolbeinssøn gav ham det første Hug; halv i Søvne udbrød han: „Haardt handler du nu med mig, Thora!" Men hun sprang op og sagde: „Haardt handle de med dig, der ville dig værre end jeg!" Kong Harald faldt her for sine Fienders Vaaben[1]).

Efter Mordet gik Sigurd bort og samlede alle sine hemmelige Tilhængere. De toge en Skude og roede ud paa Vaagen foran Kongens Gaard. Sigurd reiste sig og talede til det Folk, som allerede var samlet paa Kongsbryggen, forkyndte Haralds Død og bad dem tage sig til Høvding som Kongesøn. Under denne Tale var en Mængde Mennesker strømmet til fra Kongsgaarden; alle svarede med

[1]) Sn. Kap. 15. 16. Fagrsk. Kap. 255.

een Mund: „Ei ville vi tjene den Mand, som har myrdet sin Broder, og er du ei Haralds Broder, da har du ingen Ret til Riget." De sloge Vaabnene sammen og dømte ham fredløs. Kongens Luur lød over hele Byen, og Lendermænd og Hirdmænd samlede sig. Da saa Sigurd, at her var Intet for ham at udrette, og drog bort fra Staden [1]).

Kong Harald efterlod sig mange Børn. Hans Sønner vare Eystein, der var født i Vesterlandene og først kom til Norge flere Aar efter Faderens Død; Sigurd, avlet med Thora, Guthorm Graabardes Datter; Magnus, der ogsaa var uegte født, og Inge, hvis Moder var Dronning Ingerid. Med sin Dronning havde desuden Harald Datteren Brigid, siden gift med den svenske Jarl Byrger Brosa; hans uegte Døttre vare Maria, gift med Simon Skalp, en Søn af Lendermanden Hallkel Huk, og Margreta, gift med Jon Hallkelssøn, Simons Broder [2]).

Harald Gille roses for sin store Gavmildhed, og et Træk af ham i denne Henseende have Sagaerne opbevaret. Islændingen Magnus Einarssøn, Biskop af Skaalholt, havde under sit Ophold i Danmark for der at vies af den lundske Erkebiskop Asser truffet sammen med Harald, som dengang var landflygtig, og havde vundet hans Venskab. Da Biskoppen paa sin Hjemreise (1135) kom til Norge, vilde han besøge Kongen, der nu havde gjenvundet sit Rige. Han traadte ind i Kongehallen, just som Harald sad til Bords og Dronningen ved hans Side. Kongen modtog ham venligen og vilde til Afsked skjenke ham en Gave; men Fehirden erklærede, at der Intet mere var at bortgive. Da tog Harald Sølvbægeret, hvoraf han havde drukket, og

[1]) Snorre Kap. 16. Fagrsk. Kap. 255.

[2]) Om disse Haralds Børn see Snorre Magnus og Haralds S. Kap. 1 og 12 og Sigurds, Inges og Eyst. S. Kap. 22.

gav det til Biskoppen. Dronningen ønskede Magnus Held paa Reisen. „Naar hørte du," sagde Harald til hende, „en gjæv Kvinde gjøre en Biskop sligt Ønske uden at skjenke ham Noget?" „Hvad har jeg da at give, Herre?" svarede hun. Kongen bød hende give ham det kostbare Silkehynde, hvorpaa hun sad. Da dette skede, rakte han ogsaa selv Biskoppen sit Hynde, idet han sagde: „Disse Hynder have for længe fulgtes ad til nu at skilles." Biskoppen lod efter sin Hjemkomst gjøre en Kalk af Bægeret og bad Kirkens Helgener lade Kongen nyde godt af denne Gave, saa ofte Messe blev sungen over den [1]). — Harald var iøvrigt en af Norges udueligste Konger, udrustet med mange Legemsfærdigheder, men saare fattig paa Aandens Gaver [2]). Han var omtrent 40 Aar gammel, da han faldt. Hans Lig blev jordet i den gamle Christkirke i Bergen [3]).

Sigurd Mund, Inge og Eystein, Harald Gilles Sønner.

Saasnart Harald Gilles Mord blev bekjendt, samlede Dronning Ingerid de i Bergen tilstedeværende Lendermænd og Hirdmænd. Paa disses Raad blev strax en Skude sendt til Throndhjem med Budskab om Haralds Død og Bøn til Thrønderne, at de vilde tage hans Søn Sigurd til Konge. Denne var da i det 4de Aar og opfostredes hos Høvdingen Gyrd Baardssøn, almindelig kaldet Sæde-Gyrd (Sáða-Gyrðr) formedelst hans store Agre.

[1]) Snorre Kap. 12. Hungrvaka Kap. 13.

[2]) Saxo Gramm. 14de Bog S. 660: „Haraldus, excepta liberalitate nullam animi fere dotem adeptus, crebra corporis virtute pollebat."

[3]) Snorre Kap. 16. — Angaaende Haralds Alder fattes bestemte Angivelser i Sagaerne; hans Fødselsaar synes imidlertid at maatte ligge mellem 1095 og 1103; thi mellem disse Aar foregik Magnus Barfods Toge til Vesterlandene.

Ørething blev nu strax stevnet og Sigurd givet Kongenavn; de, som mest hjalp hertil og siden bleve Kongens Raadgivere, vare, foruden Gyrd, Ottar Birting[1]), Brødrene Guthorm af Rein og Ottar Balle, Aasolfs Sønner og Sønnesønner af Skule Tostesson[2]), samt Peter, Sauda-Ulfs Søn[3]), og Ogmund Svipter. Imidlertid var Dronningen selv dragen til Viken, hvor hendes Søn Inge opfostredes hos Aamunde Gyrdssøn, Løgberses Sønnesøn. Strax efter hendes Ankomst blev Borgarthing stevnet, og Inge tagen til Konge i sit andet Aar. Aamunde, hans Fosterfader, og Thjostolf Aalessøn bleve hans Raadgivere. Den største Deel af Landsfolket gav sig under Brødrene, mest paa Grund af Rygtet om deres myrdede Faders Hellighed, og Riget blev dem saaledes tilsvoret, at Kongedømmet ei skulde komme til nogen Anden, saalænge en af Haralds Sønner var i Live[4]).

Sigurd Slember var imidlertid, da han intet Medhold fandt hos Bergens Borgere, dragen til Nordhørdeland og derfra til Sogn og Fjordene; han thingede overalt med Bønderne og fik Kongenavn[5]). Men da han kom nordenfor Stat, havde allerede Folket faaet Breve og Bud fra Dronningen og Lendermændene og vilde ikke modtage ham. Han drog da til Throndhjem, efter at have underrettet sine og Magnus Blindes Venner paa den Kant af Landet om sin Ankomst. Han lagde op i Nidelven til Kongsbryggen; men her mødte Kong Sigurds Høvdinger og hele Byfolket ham for at hindre hans Landgang. Han lagde da igjen bort og roede over til Holm, hvor han udtog Magnus

1) See ovfr. I, 553.

2) I, 498 f.

3) Sauda-Ulfs Moder var Brigid, Datter af Ulf Stallare (I, 473 f.) og Jorunn Thorbergsdatter fra Giske.

4) Sn. Sig., Inges og Eyst. S. Kap. 1.

5) Sn. Magn. og Haralds S. Kap. 16.

Blinde af Klosteret. Dette skede mod Munkenes Villie; men Magnus selv, som allerede var viet til Munk, skal have fulgt godvilligen [1]).

Strax efter Juul (1137) droge Sigurd og Magnus ud efter Fjorden; mange Frænder og Venner samlede sig nu om dem tilligemed største Delen af Magnus's gamle Hird. Da de kom til Raumsdalsminne (Mundingen af Romsdalsfjorden), deelte de Hæren: Sigurd drog vest over Havet, Magnus derimod landveis til Oplandene. Her ventede han Hjælp, som han ogsaa fik, og var der om Vinteren. Men om Vaaren drog Thjostolf Aalessøn ham imøde med Kong Inge, og ved Minne [2]) paa Romerike kom det til en skarp Strid. Thjostolf var selv under Merket med den unge Konge i Barmen; men da han maatte kjæmpe haardt og kom i stor Nød, kunde han ei noksom vogte Barnet; deraf troede man det kom, at Inge siden blev vanfør. Striden tog snart en uheldig Vending for Magnus; flere af hans raskeste Mænd faldt; han selv maatte omsider flygte til Hest og tog Veien til Gautland [3]).

I Gautland herskede dengang den mægtige Jarl Karl Sonessøn, der paa mødrene Side nedstammede fra den norske Jarl Orm Eilifssøn [4]). Ham forestillede Magnus, at Norge var let at vinde: Landet var saa godt som uden Konge og Lendermændene, der raadede, indbyrdes avindsyge. Den ærgjerrige Karl lyttede til disse Forestillinger. Med en stor Hær faldt han ind i Viken, hvor ogsaa meget Folk af Rædsel underkastede sig ham. Men Thjostolf og Aamunde samlede en Hær, toge Kong Inge med sig og

[1]) Sn. Sig., Inges og Eyst. S. Kap. 2.
[2]) Minne ved Vormens Udløb af Mjøsen.
[3]) Sn. Kap. 2.
[4]) See ovfr. I, 463. 468. 471. Karls Moder Astrid var en Datter af Øgmund, der igjen var en Søn af Orm Jarl og af Sigrid, Finn Arnessøns Datter.

mødte Fienden paa Krokaskog[1]). Efter en haard Kamp, i hvilken mange Gauter faldt, maatte Jarlen flygte[2]).

Magnus Blinde drog nu til den danske Konge Erik Emune og eggede denne til at angribe Norge. „Ingen," sagde han, „vilde der vove at skyde et Spyd mod Danekongen." Haabet om at vinde et Rige forsonede Erik med hans fordums Fiende; han udbød Leding og drog med 200 Skibe til Norge. Da han kom til Viken, øvede han ei stor Fiendtlighed paa Fjordens østre Side, men lagde over til Tunsberg. Her havde Inges Lendermænd samlet Folk, og i deres Spidse stod Vatn-Orm, en Søn af Dag Eilifssøn[3]). Danerne fandt nu Modstand; de fik ei lande for at søge Vand, og flere af dem bleve dræbte. Erik drog da længer opad Fjorden til Oslo. Da Thjostolf Aalessøn, som var der i Byen, merkede Fiendernes Komme, drog han op paa Romerike med St. Hallvards Skriin for at sikkre denne Helligdom og samle Folk. Han var kun kommen et kort Stykke ovenfor Byen, da Danehæren gjorde Landgang og forfulgte hans Flok. Eriks Stavnbo Askel var i Forfølgernes Spidse. Da Thjostolf saa ham nærme sig, kastede han et Spyd mod ham og rammede ham i Halsen, det eneste Sted paa hans Legeme, som ei var brynjeklædt, saa Odden stod ud gjennem Nakken. Ved Askels Fald aflode Danerne videre at forfølge ham og forbleve i Byen. Thjostolf bragte Skrinet i Sikkerhed til Fors paa Romerike, samlede derpaa om Natten Folk og nærmede sig om Morgenen atter Byen. Erik vovede ei at oppebie ham, men satte Ild paa Hallvardskirken og flere Steder af Byen og drog derpaa bort ved Thjostolfs Komme. Han seilede igjen ud af Fjorden og prøvede oftere forgjæves at gjøre Landgang; overalt fandt han Modstand og mistede

1) I Bohuslen.

2) Sn. Kap. 2.

3) Om Dag Eilifssøn see ovfr. I, 521. 523.

Folk. Til samme Tid laa Aamunde Gyrdsson og Kong Inge med en betydelig Flaade i Hornboresund; de strede mod Danerne paa deres Tilbagetog, seirede over dem og fratoge dem nogle Skibe. Erik kom hjem med Skam og var vred paa Magnus, fordi han syntes, at denne havde bedraget ham. Kort efter Hjemkomsten blev han (18de Septbr.) dræbt paa Urnehoved Thing i Sønder-Jylland af en jydsk Høvding ved Navn Plog, og Erik med Tilnavn Lam, en Dattersøn af Erik den gode, valgtes i hans Sted til Danmarks Konge[1]).

Denne samme Sommer kom Sigurd Slember fra Vesten tilbage til Norge; men da han her kun fandt Modstand, især af Thrønder og Mører, og tillige hørte om Magnus's Uheld, saa drog han til Østersøen, flakkede der en Tid om paa Vikingetog og vandt flere Seire over Venderne. Siden gjorde han sig Danekongen og flere danske Høvdinger til Venner og vilde nu atter prøve sin Lykke i Norge. Han drog med nogle Skibe til Gautelven og agtede her at gjøre Landgang. Men Thjostolf, der var i Kongehelle med en Hær, drev ham tilbage. Sigurd seilede nu vester i Viken, lagde sig ind i Havnen Portyrja[2]) og ranede herfra de forbiseilende Skibe. Tunsbergmændene, som lede meget herved, rustede nogle Skibe og overfaldt ham uforvarende, da han og hans Folk vare i Land for at

[1]) Sn. Kap. 3. Knytl. S. Kap. 102. 103. Saxo 14de Bog S. 662. Suhm V, 509—519. — Ved Hornboresund have de Fleste forstaaet det nuværende Homborsund i Landviks Pgd. i Nedenes; men der menes udentvivl et Sund af dette Navn i Bohuslen (sml. Haakon Haakonss. S. Kap. 28, hvor Hornbore Thing nævnes i denne Egn, og samme Sagas Kap. 156, hvor Hornboresund ligeledes omtales som liggende paa denne Kant). Naar den norske Flaade lagde sig her, laa den saa godt som lige i Veien for den danske, som paa sit Tilbagetog rimelig fulgte den østlige Kyst.

[2]) Nu Porter, en Miil udenfor Kragerø.

skifte Byttet. Nogle angrebe fra Landsiden, medens de Øvrige spærrede Havnegabet med sine Skibe. Mange af Sigurds Mænd faldt ved denne Leilighed; han selv kom ombord og lagde ud mod Fienderne. Vatnorm Dagssøn laa i Veien for ham, men lod sit Skib ro til Side, og Sigurd undkom midt imellem sine Fiender, dog kun med eet Skib, og efter at have tabt meget Folk. Vatnorm maatte siden høre ilde for denne sin Fremfærd [1]).

Sigurd seilede tilbage til Danmark, men led Skibbrud og opholdt sig Vinteren over i Aalborg. Den paafølgende Sommer (1138) drog han og Magnus med 7 Skibe atter til Norge og landede om Natten uforvarende ved Lister. Her opholdt sig just den raske Høvding Bentein Kolbeinssøn, Kong Inges Hirdmand. I Dagningen hastede Sigurd i Land, omringede Benteins Huus og antændte det. Men Bentein slap ud med sine Vaaben, kom ind i et Buur og stillede sig her bag den lave Dør med draget Sverd, Skjoldet for sig og Hjælm paa Hovedet for at verge Indgangen. Sigurd spurgte sine Mænd, hvo der turde gaa ind til Bentein; men Ingen vovede det. Da viklede Sigurd en Kappe om sin Arm og nærmede sig Buret med bart Hoved og uden andre Vaaben end sit Sverd. Hurtig som en Piil for han ind og kom Bentein forbi, uden at denne rammede ham. De skiftede nogle Hug inde i Mørket; Bentein faldt, og Sigurd traadte ud med hans Hoved i sin Haand. De plyndrede Gaarden og droge siden bort [2]).

Da Sigurd og Gyrd Kolbeinssønner spurgte sin Broder Benteins Drab, samlede de Folk, toge Kong Inge med sig og forfulgte Sigurd. De vandt eet af dennes Skibe og nødte flere af hans Mænd til at flygte op i Land; men Sigurd, Magnus og en vis Thorleif Skjappa undslap med tre Skibe og tog Veien udenskjers til Haa-

[1]) Snorre Kap. 5.
[2]) Sammesteds Kap. 6.

logaland. Magnus drog til Vidkunn Jonssøn paa Bjarkø og blev hos ham om Vinteren. Sigurd derimod nedsænkte sit Skib i Ogisfjord[1]) og skjulte sig om Vinteren med 20 af sine Mænd i en Fjeldhule inderst i Gljufrafjord. De tjældede med Vadmel for Hulens Indgang, saa de ei kunde sees fra Fjorden, og Thorleif Skjappa og Einar Ogmundssøn af Sand skaffede dem Mad. Undertiden opholdt ogsaa Sigurd sig blandt Finnerne, og disse byggede ham om Vinteren to Skuder, hver med tolv Rorbænke; de vare sammenføiede med Sener istedetfor Søm og havde Vidjer for Knæ; de vare saa lette, at intet Skib kunde indhente dem[2]).

Om Vaaren (1139) droge Sigurd og Magnus med de to Finneskuder atter mod Syden. Overalt, hvor de traf Kongernes Mænd, fangede de og dræbte dem. Kong Sigurd og Gyrd, hans Fosterfader, sendte vel Jon Kauda paa det hurtige Skib Renen ud for at opsøge dem, medens de færdedes udenfor Throndheimsminne (Mundingen af Throndhjemsfjorden); men Jon vendte tilbage med uforrettet Sag. Han havde — som det hed — seet Fienderne, men ei vovet at lægge ombord til dem. Efter at have herjet og dræbt langs Norges Vestkyst, styrede de over til det østlige Viken, hængte der paa Gaarden Kvilde (i Bohuslen) Finn, Sauda-Ulfs Søn, Kong Inges Skattekræver, og droge derpaa til Danmark[3]).

Vikværingerne og Bergensmændene begyndte nu at yttre Misnøie, fordi de maatte udholde alle Krigens Besværligheder med Kong Inge, medens Kong Sigurd sad rolig i Nidaros, skjønt hans Faders Banemand færdedes udenfor Throndhjemsfjorden. Inges Raadgivere skreve derfor i sin Konges Navn et Brev til Sigurd, hans Raad-

[1]) Ogsfjord syd paa Hindøen.
[2]) Snorre Kap. 6.
[3]) Sammesteds Kap. 7.

givere Sæde-Gyrd, Ogmund Svipter og Ottar Birting samt den throndske Almue. Kongen opfordredes til at komme sin Broder til Hjælp; undslog han sig herfor, da vilde Inge drage mod ham med sin Hær, og Gud maatte da skifte mellem dem. Dette Brev blev oplæst paa et Thing; den femaarige Kong Sigurd var selv tilstede og blev baaret af Peter Sauda-Ulfs Søn, som siden heraf fik Tilnavnet Byrdarsvein. Ottar Birting reiste sig strax og takkede Kong Inge for hans Hilsen. „Vel," sagde han, „var Brevet skarpt; men det var heller ikke uden Aarsag." Han raadede Kong Sigurd til strax at drage sin Broder til Undsætning saa mandsterk som muligt og bad Gud styrke dem begge. Sigurd erklærede selv, at han vilde hjælpe sin Broder. De øvrige Tilstedeværende havde vel forskjellige Meninger, men Ottars Raad seirede. Folk blev opbudet, og Sigurd drog med en stor Hær til Viken, hvor han forenede sig med Kong Inge [1]).

Sigurd Slember og Magnus havde imidlertid samlet en Hær i Danmark og kom denne samme Høst nær Vinternat til Norge med 30 Skibe, bemandede deels med Nordmænd, deels med Daner. Kongerne droge strax med 20 store Skibe østerefter for at møde dem, og ved Holmengraa [2]) kom det til en haard Kamp næste Dag efter Martins Messe (12te November), som var en Søndag. Strax i Begyndelsen af Striden flygtede Danerne med 18 Skibe; nu vendte Seieren sig paa Brødrenes Side, og det ene fiendtlige Skib ryddedes efter det andet. Magnus's Skib blev besteget, og en Mængde af hans Mænd faldt, blandt disse Ivar Kolbeinssøn, der først havde lagt Morderhaand paa Harald Gille. Den blinde Konge laa endnu i sin Seng, og Skibet var næsten ryddet; da kom hans Hirdmand Reidar Grjotgardssøn, der længe havde fulgt

1) Snorre Kap. 8. 9.

2) En Holme ved Kysten af Bohuslen, nær Strømstad.

ham, tog sin Herre i sin Favn og vilde løbe over paa et andet Skib. Men i samme Stund rammedes han af et Spyd mellem Herderne; Spydet gjennemborede ham og gav tillige Magnus Banesaaret. „Det burde have rammet mig længe før!“ hørte man den ulykkelige Konge sige, idet han sank døende paa Tiljerne over sin Tjeners Lig [1]). Alle priiste Reidars Troskab. Sigurd Slembers Skib blev ogsaa ryddet, og han selv sprang over Bord. Under Vandet afførte han sig sin Brynje og svømmede, dækket af sit Skjold, ubemerket blandt den Mængde af Lig, der flød paa Havfladen. Han havde hos sig Fyrtøi med Tønder, indsluttet i en Valnødskal omgydt med Vox, og kunde saaledes faa sig Ild optændt, hvis han blot var saa heldig at naa Land. Men dette lykkedes ikke. En af hans Mænd blev opfanget af Inges Folk, der roede om paa Smaabaade og dræbte de Svømmende. For at redde sit eget Liv forraadte den Fangne sin Herre og viiste Fienderne hen til det røde Skjold, under hvilket Sigurd svømmede. Denne blev nu greben og ført i Land. Da han hørte Hærens vilde Frydeskrig, udbrød han: „Mangen ond Mand glæder sig idag over min Død!“ Høvdingerne Thjostolf, Aamunde, Ottar og Gyrd havde allerede forud faaet Tidenden om Sigurds Fangenskab. Thjostolf Aalesson traadte hen til ham, strøg den guldbræmmede Silkehue af hans Hoved og sagde: „Hvi var du saa djærv, Træleson! at kalde dig Magnus Barfods Barn?“ „Ei maa du ligne min Fader med en Træl,“ svarede Sigurd; „din Fader var kun ringe imod ham!“ Høvdingerne vilde have ham dræbt strax og overlod Udførelsen til Kolbeins Sønner og Peter Byrdarsvein, som havde sine Brødre at hevne; de selv med største Delen af Hæren fjærnede sig. Man knuste nu Sigurds Been og Arme med Oxehammere, afrev ham derpaa Klæderne og vilde flaa ham levende; men dette lod sig ikke gjøre for-

[1]) Torfæus Hist. Norv. III, 9, 8 efter Morkinskinna.

medelst det store Blodtab. De hudflettede ham da med Skindsvøber og sønderbrøde hans Ryg med en Stok; siden hug de Hovedet af ham og slæbte endelig Liget hen i en Steenrøs. Saa rædsom en Død fik Sigurd Slember, om hvem dog baade Venner og Fiender maatte tilstaa, at han i herlige Evner ei fandt sin Lige blandt samtidige Nordmænd. Sine Piinsler udholdt han mandigen; han laa ubevægelig midt under dem og skiftede ei Mine eller Tale; stundom sang han endog Psalmer. En Prest lod Sigurds Lig føre til sin Kirke, som laa der i Nærheden; men da dette blev bekjendt, maatte Presten betale Bøder for sin Gjerning, og Liget blev slæbt tilbage til sit gamle Sted. Siden kom Sigurds Venner fra Danmark og førte hans Legeme til Aalborg, hvor det blev jordet i Mariekirken. Kong Magnus Blindes Lig blev af Thjostolf Aalessøn bragt til Oslo og her jordet i Hallvardskirken, hvor Sigurd Jorsalafarer hvilede. Magnus var endnu ei 30 Aar gammel, da han faldt[1]).

Kort efter at Norge ved Magnus Blindes og Sigurd Slembers Død havde gjenvundet den indvortes Rolighed, forøgedes Tallet af Landets Konger. Da nemlig Sigurd og Inge i 6 Aar havde raadet for Riget (1142), bragte Arne Sturlassøn, Thorleif Brynjolfssøn og Kolbein Hruga med sig fra Skotland en ældre Søn af Harald Gille ved Navn Eystein tilligemed hans Moder Bjadauk. Harald havde selv i levende Live omtalt denne sin Søn; derfor blev Eysteins Fødsel ei dragen i Tvivl og intet yderligere Beviis krævet af ham. Han ankom om Vaaren til Throndhjem og blev her strax i Gangdagene (Dagene næst før Christi Himmelfart) paa Ørething tagen til Konge over en Trediedeel af Riget. Sigurd og Inge, som paa den Tid vare øster i Landet, gjorde ingen Indsigelser herimod. En fjerde Søn af Harald ved Navn

[1]) Snorre Kap. 10—12.

Magnus, opfostret hos Høvdingen Kyrpinga-Orm, blev vel ogsaa tagen til Konge, men da han var meget sygelig og kort efter døde, regnes han almindelig ei med i Kongerækken [1]).

Dette samme Aar ankom til Norge Godred (Gudrød), en Søn af Olaf, der siden 1103 havde herstet over Man og Suderøerne. Han aflagde paa sin Faders Begne Lensed til Kong Inge, dvælede en Stund hos denne og blev meget hæderligen behandlet. Men under hans Fraværelse angrebes hans Fader af sine tre Brodersønner, som vare opfostrede i Dublin og der havde samlet en stor Hær. De fordrede, at Olaf skulde afstaa dem det halve Rige. Den gamle Konge vilde stille dem tilfreds og indbød dem til et Møde i Havnen Ramsa [2]) for der at handle om Forlig. Brødrene kom ogsaa til bestemt Tid, men i den Hensigt at svige sin Farbroder. Da Olaf havde taget Sæde, kaldte han den fornemste af sine Brodersønner, Regnald (Røgnvald), hen til sig. Regnald nærmede sig som for at hilse Kongen, men afhug i det Samme hans Hoved med sin Øxe (29 Juni, Petri og Pauli Dag, 1142). Efter dette Mord deelte Regnald og hans Brødre Riget mellem sig. Deres Herredømme blev imidlertid ei af Varighed; thi Aaret efter (1143) vendte Godred tilbage fra Norge, fangede Brødrene, lod den ene dræbe, men de to andre blinde, og underlagde sig derpaa sin Faders Rige [3]).

Tidlig begyndte Misforstaaelser at ytre sig mellem Norges Konger, og Sigurd udviiste allerede i Barnealde-

[1]) Snorre Kap. 13.

[2]) Nu Ramsay paa Mans nordøstlige Side.

[3]) Chron. reg. Manniæ Scr. rer. Dan. III, 222—223. Suhm V, 589—90 og 600. [Munch har viist, at de i den manske Krønike opgivne Aarstal ere urigtige, og at Godreds Reise til Norge maa henføres til 1152 og Kong Olafs Drab til 1153. Det norske Folks Hist. 2 Deel S. 827 Anm. 3 og Chron. reg. Manniæ (1860) S. 73. 78 ff].

ren et Sindelag, som kun gav Landet ringe Haab om en rolig Fremtid. Den mægtige Thrønderhøvding Ottar Birting havde egtet Harald Gilles Enke, Dronning Ingerid, og understøttede ivrigen hendes Søn Kong Inge. Men herved vakte han Kong Sigurds Had. Ottar blev snigmyrdet i Nidaros en Kveld, da han vilde gaa til Aftensang (1144). Morderen fældedes strax af Ottars Søn Alf Røde, der just kom til, idet hans Fader faldt; men den Dræbtes Frænder og Venner beskyldte alle Kong Sigurd for at være Ophavsmanden til det øvede Nidingsverk. Forbittrelsen mod ham udbredte sig blandt Thrønderne, og Kong Eystein, som dengang opholdt sig i Indre Throndhjem, samlede en Mængde Bønder og drog mod Nidaros. For at stille Almuens Heftighed lovede nu Sigurd ved Jærnbyrd at fralægge sig den Mistanke, som hvilede paa ham, og hermed sloge Bønderne sig til Ro. Men Kongen opfyldte ei sit Løfte; han drog strax efter syd i Landet, der blev intet af Jærnbyrden, og Begivenheden havde heller ingen videre Følger. Efter Ottars Død havde Dronning Ingerid udenfor Egteskab med en vis Ivar Sneis en Søn, Orm, kaldet Kongsbroder, der siden blev en berømt Høvding. Hun egtede endelig Arne af Stodrheim[1]), hvem hun fødte flere Børn, der i den følgende Tid bleve merkelige i Norges Historie[2]).

Blandt Kongerne var Inge den, der havde de fleste Lendermænd paa sin Side, tildeels vel, fordi han var egtefødt, dog udentvivl mest af den Grund, at han lod Høvdingerne raade for Riget, som de selv vilde. I størst Anseelse hos ham vare Brødrene Ogmund Dreng og Erling, Sønner af Kyrpinga-Orm og af Ragnhild, Sveinke Steinarssøns[3]) Datter; Orm stammede igjen paa fædrene

[1]) Gaarden Stovreim i Eids Pgd. i Nordfjord.

[2]) Snorre Kap. 14—16.

[3]) See ovfr. I, 508 ff.

Side fra Lendermanden Erlend af Gjerde, en af Bøndernes Anførere ved Stiklestad[1]), og paa mødrene Side gjennem Orm Eilifssøn Jarl fra Ladejarlerne. Begge Brødrene udmerkede sig ved Klogskab og Dygtighed; dog havde Ogmund mest at sige, saalænge han levede, skjønt Erling ved Inges Hjælp havde faaet Kristina, Sigurd Jorsalafarers Datter, til Egte. Paa deres Raad søgte Kongen at vinde den orknøiske Jarl Røgnvalds Venskab. Røgnvald havde kun i to Aar været Enejarl, da Margreta, Paal Jarls Søster og den skotske Jarl Maddads Hustru, fordrede Halvdelen af Øerne for sin syvaarige Søn Harald. Da Biskop Vilhjalm og Høvdingen Svein Asleifssøn begge antoge sig dennes Sag, saa deelte Røgnvald Jarledømmet med ham, men forbeholdt sig dog Bestyrelsen af det Hele, indtil Harald blev voxen (1139). Jarlerne havde siden hersket i Enighed og vare blevne befriede for en farlig Medbeiler, da Svein Asleifssøn havde indebrændt Frakørk Moddansdatter i Suderland og fordrevet hendes Dattersøn Olver Rosta til Suderøerne. Nu indbød Kong Inge Røgnvald til sig (1149), og Jarlen modtog Indbydelsen med Glæde. Harald Maddadssøn havde Lyst til at følge ham, og de droge begge Vaaren efter (1150) til Norge. Inge behandlede dem meget venskabeligen, og de forbleve hos ham om Sommeren. Paa denne Tid kom en norsk Høvding, Eindride Unge, der længe havde tjent blandt Væringerne i Constantinopel, hjem til sit Fædreneland. Han opmuntrede Røgnvald til en Jorsalafærd, og Erling Ormssøn med flere Lendermænd yttrede Lyst til at deeltage i Toget, hvis Jarlen vilde være Anfører. Hertil fandtes ogsaa Røgnvald villig. To Aar bleve nu bestemte til Rustningerne, og Eindride Unge skulde være Veiviser. Om Høsten droge begge Jarlerne hjem igjen til Orknøerne, og i et

[1]) I, 404. Ættens Hovedgaard var i denne Tid Støble, i Etne Pgd. i Søndhordeland.

stort Julegjestebud forkyndte Røgnvald for sine Høvdinger, hvad han havde isinde. Flere anseede Oboere lovede at ledsage ham og blandt disse Biskop Vilhjalm, der havde studeret i Paris og saaledes kunde tjene dem paa Reisen som Tolk. Da den til Rustningerne bestemte Tid var udløben, drog Røgnvald tidlig om Vaaren (1152) til Norge, hvor han havde ladet bygge et stort og prægtigt Langskib til Toget. I Bergen samledes han med sine norske Reisefæller, men maatte bie længe paa Eindride Unge, der dog endelig stødte til dem i Søen med to Skibe. Det var allerede blevet Høst, før de forlode Norge, og under Hjaltland mistede Eindride sit ene Skib. De øvrige kom lykkeligen til Orknøerne og besluttede at overvintre her, medens Eindride lod sig bygge et nyt Skib i Norge. Den følgende Sommer skulde Reisen fortsættes [1]).

Dette samme Aar er ogsaa blevet merkeligt ved en pavelig Legats Komme til Norge. Pave Eugenius III overdrog nemlig Kardinalbiskoppen af Alba, Nikolaus Brekespeare, en født Englænder, at ordne det norske Kirkevæsen. Legaten kom fra England til Norge (1152, 19de Juli) og henvendte sig især til Kong Inge, for hvem han snart fattede en stor Kjærlighed, saa at han stedse kaldte ham sin Søn. Mod de to andre Konger viiste han sig mindre gunstig, men tog dem dog til Naade, efter at de havde ydmyget sig for ham. Kardinalens vigtigste Foretagende var Oprettelsen af et Erkebispedømme i Norge; til dets Sæde valgte han Nidaros, en Stad, som allerede nød fortrinlig Anseelse, fordi den hellige Olaf der hvilede. Han stiftede ogsaa et nyt Bispedømme i Byen

[1]) Orkn. S. 258—272. Snorre Kap. 17. — At Erling allerede var gift med Kristina, før han begyndte sit Tog til Jerusalem, viser et Vers i Orkn. S. 316. Brødrene Ogmund og Erling vare ellers Røgnvald Jarls Frænder og særdeles Venner (Orkn. S. 258).

Hamar paa Oplandene ved Mjøsen. Erkebispestolen i Nidaros skulde staa umiddelbar under Paven, og de fire norske Bispedømmer (i Bergen, Stavanger, Oslo og Hamar), de to islandske (i Skaalholt og Holar) samt Bispedømmerne paa Orknøerne, Færøerne, Grønland og Suderøerne bleve den underordnede. Til Erkebiskop indviede derpaa Legaten efter Kongernes Ønske Jon Birgerssøn, der tilforn havde været Biskop af Stavanger, og meddeelte ham paa Pavens Vegne den nye Verdigheds Udmerkelsestegn, det saakaldte Pallium, et hvidt med Kors indvirket Uldbaand, som Erkebisperne ved høitidelige Leiligheder skulde bære heftet paa Skuldrene og nedhængende over Brystet. Til første Biskop af Hamar beskikkedes Arnald, forhen Biskop paa Grønland. Cardinal Nikolaus skal have gjort flere Indretninger sigtende til Sedernes Forbedring blandt Nordmændene; saaledes fik han for at forebygge de hyppige Slagsmaal og Drab bestemt, at Ingen i Kjøbstæderne maatte bære Vaaben undtagen de 12 Mænd, der fulgte Kongen. Han roses iøvrigt som en lærd, veltalende, gavmild og nedladende Mand; han viiste under sit Ophold i Norge stor Klogskab og vandt saa ganske Folkets Agtelse og Kjærlighed, at det gav ham Navnet den gode; men han lagde ogsaa Grundvolden til et Hierarchi, som snart til Rigets Skade gik frem med Kjæmpeskridt. Overvældet med rige Gaver forlod Kardinalen Norge og kom samme Høst til Sverige, hvor han ligeledes ordnede Kirkens Anliggender overeensstemmende med den romerske Stols Fordele. Ogsaa Danmark besøgte han og begav sig det følgende Aar paa Hjemveien til Rom. Nikolaus blev siden Pave under Navnet Hadrian IV og skal stedse have baaret megen Godhed for Nordmændene [1]).

Under alt dette tiltog stedse Misundelsen og Uenigheden mellem de norske Konger, alt som med Alderen deres forskjellige Sindelag meer og meer udviklede sig. Sigurd

[1]) Sn. Kap. 23.

var vellystig, trodsig og urolig, iøvrigt stor, sterk og rask, veltalende og øvet i alle Legemsfærdigheder; han havde bruunt Haar og et veldannet Ansigt, kun at Munden var styg; deraf hans Ogenavn Mund[1]). Eystein var middelmaadig af Vext, sorthaaret og bruunladen; han lignede sin Broder Sigurd i Stivsind og Stridbarhed, men han var klogere og derfor mere maadeholden. Hans Gjerrighed vendte imidlertid Folkets Hjerte bort fra ham. Han var gift med Ragna, en Datter af Nikolaus Maase. Inge var meget skjøn af Ansigt og havde guult, krøllet Haar; men han var liden af Vext, havde Knude baade paa Bryst og Ryg, og hans ene Fod var saa vissen, at han med Nød kunde gaa ene. Han var blid i Tale, nedladende, venlig, gavmild og eftergivende, derfor var han afholdt baade af Almue og Høvdinger og saaledes den mægtigste af Brødrene. Eystein var allerede voxen, da han kom til Norge, og havde derfor strax taget sig en egen Hird. Sigurd og Inge derimod holdt Hird tilsammen, saalænge som deres gamle Raadgivere levede. Men da Gyrd Baardssøn, Aamunde Gyrdssøn, Thjostolf Aalessøn, Ottar Birting, Ogmund Svipter og endelig Ogmund Dreng den ene efter den anden bortdøde, slappedes Enighedens Baand; Brødrene antoge nu hver sin Hird, og deres Hjerter fjærnede sig stedse mere og mere fra hinanden. I Gregorius Dagssøn fik Inge en Ven og Raadgiver, som hverken i Troskab eller Dygtighed stod tilbage for hans

[1]) Endnu nøiere charakteriseres Sigurd i den Sammenligning, der gjøres mellem ham og hans Søn Sverrer ved Slutningen af dennes Saga (Kap. 181). Sigurd var, siger den, letfindig, fremfusende og lettroende; han laante gjerne Øre til Bagvaskelse, var ustadig, aabenmundet, hidsig og vankundig, men tillige stormodig og høitstræbende i sine Planer, behagelig i Omgang og mild mod sine Venner, ligesom han var haard mod sine Uvenner; han var derfor meget elsket af sine Hirdmænd og af dem, der lærte ham nærmere at kjende.

tidligere Alders Ledere, men som tillige var Kong Sigurds bittre Fiende og derfor en slet Mægler mellem Brødrene under disses voxende Splid [1]).

Gregorius var en Søn af Dag Eilifssøn og af Ragnhild, Skofte Ogmundssøns Datter. Efter sin Faders Død boede han med sin Moder i Nærheden af Tunsberg og var en rig og anseet Høvding. Ragnhilds Søster Gyda, en gjæv Enke, boede nordenfjelds og havde til Nabo en mægtig, men uforligelig, voldsom og uretfærdig Mand ved Navn Geirstein, Fader til en Datter, Kong Sigurds Frille, og til tvende overmodige Sønner, Hjarrande og Hising, som stolende paa Kongens Beskyttelse tillode sig Alt. Geirstein beilede til Gyda, men fik Afslag; forbittret herover søgte han paa alle Maader at forurette hende. Han pleiede blandt andet at lade sit Kvæg drive ind i Enkens Agre, og hendes Klager nyttede intet. En Dag, da Gyda saa en Mængde Kvæg nedtræde Kornet, greb hun i Brede et Spyd og sprang selv ud for at drive det bort. En rask Mand ved Navn Gyrd, der var hendes Slægtning og opfødt hos hende, kom til i det Samme. Han greb Spydet af Gydas Haand og drev Kvæget af Ageren. Men da han kom til Broen over den Aa, der adskilte Gaardene, mødte han Geirstein. Denne raabte, „at Træle vel skulde lade være at maale sig med ham," løb ind paa Gyrd og stak efter ham med sit Spyd; men Gyrd undveg Stikket og gav Geirstein et Hug i den venstre Side, som strax voldte hans Død. Då Gyrd kom hjem, fandt han tvende Heste sadlede, og Gyda bød ham drage syd i Landet og søge Beskyttelse hos hendes Søster Ragnhild. Han fulgte hendes Bud, kom lykkelig til Ragnhilds Gaard og fortalte, hvad der var skeet. Gregorius fraraadede sin Moder at blande sig i denne Sag: „de vilde ei faa at gjøre med den Dræbtes Sønner alene, men med selve Kong Sigurd,

[1]) Snorre Kap. 21. 22.

og en saadan Kamp vare de ei voxne." Ragnhild agtede ei paa disse Forestillinger. „Seent," svarede hun, „vil du vorde berømt, hvis du ei hevner de Forurettelser, der tilføies dine Frænder, og stedse vil du ansees som en Skam for din Æt." Gregorius gav endelig efter for sin Moders Eggen og tilsagde Gyrd sin Beskyttelse, efter at han først havde taget sine 60 Huuskarle paa Raad og faaet deres Samtykke. Saasnart Geirsteins Sønner fik vide, hvor deres Faders Banemand havde fundet Tilhold, droge de til Kong Sigurd, ophidsede ham mod Gregorius og sagde, at de til Hevn vilde rane og plyndre dennes Gaard. Kongen svarede, at han først vilde søge paa fredelig Maade at skaffe dem Opreisning, og hermed maatte de lade sig nøie. Sigurd sendte derpaa en vis Lodin, en klog og maadeholden Mand, til Gregorius for at høre, hvad Bod han vilde byde Kongen for Geirsteins Drab. Gregorius svarede, at han gjerne vilde overlade Kongen selv at bestemme Bøderne, hvis denne fandt nogen Forbrydelse mod sig, i hvad der var skeet; iøvrigt troede han, at Geirstein fuldt vel havde fortjent sin Død, og at hans Sønner ei vare bedre end Faderen. Dette Svar bragte Lodin tilbage. Da Hjarrande og Hising hørte det, bleve de end mere forbittrede og trængte heftigere ind paa Kongen, at denne skulde skaffe dem Hevn. Sigurd sendte nu en Anden ved Navn Raud med et Følge af 30 Mand til Gregorius. Raud, der var heftig og voldsom, brugte strax store Ord og Trusler; men Gregorius jog ham bort. Kongsmændene vilde nu ved List faa Gyrd i sin Vold. De gjorde Holdt i en nærliggende Skov, og derfra begav Raud sig med Halvdelen af sit Følge, alle forklædte som Tiggere, med Vaaben skjulte under Pjalterne, tilbage til Gaarden. Her bleve de imidlertid kjendte og grebne. Den følgende Dag stevnedes Thing; Fangerne bleve domfældte og derpaa hængte. Nu var det let for Geirsteins Sønner at faa Hjælp af den for-

bittrede Sigurd; de droge til Tunsberg for derfra at overrumple Gregorius; men han blev itide underrettet om Faren, samlede Folk og drev dem efter en haard Kamp paa Flugten. Siden fik de udspeidet, at Gregorius var ventende til Gjestebud hos en af sine Frænder. De bleve atter understøttede med Folk af Kong Sigurd, bemægtigede sig uforvarende Gaarden, hvor Gjestebudet var beredt, dræbte Beboerne og ventede nu kun Gregorius's Komme for at angribe ham. Gregorius vidste intet om, hvad der var skeet; han nærmede sig med sit Skib og vilde allerede lægge ind i en Vig, som gik op til Gaarden, da han der merkede en usedvanlig Mængde Mennesker. Han fattede Mistanke og lagde til ved et udgaaende Nes. Fienderne, som saa dette, forlode i Hast Gaarden og skyndte sig ud paa Nesset for at spærre Udløbet og angribe ham. Men Gregorius havde allerede fattet sin Beslutning: da Fienderne strømmede ud paa Nesset, roede han skyndsomt ind i Vigen, bemægtigede sig Gaarden, der nu var uden Forsvar, og stod allerede i Ly af den beredt til Kamp, da hans Modstandere kom tilbage. Nu begyndte en heftig Strid. Hising trængte frem mod Gregorius selv, men faldt for hans Sverd, og Hjarrande, som vilde hevne sin Broder, havde samme Skjebne. Ved denne Seier vandt Gregorius Dagsøn stor Hæder; men han maatte nu ogsaa frygte Kong Sigurds Hevn. Derfor begav han sig i Inges Tjeneste, blev Kongens første Raadgiver og besad hans uindskrænkede Tillid lige til sin Død[1]). Han ledede ganske sin svage Herre, raadede frit for hans Eiendomme og blev snart den mægtigste af alle Norges Lendermænd.

Kong Eystein var den af Brødrene, som mest stræbte efter Krigerhæder. Hans første Kamp var mod hans egne

[1]) Torfæus Hist. Norv. III, 9, 11 efter Morkinskinna. Et Brudstykke af en Fortælling om denne Begivenhed findes ogsaa i Ágrip Kap. 52.

Undersaatter. Da han nemlig engang opholdt sig øster i Viken nær Gautelven, kom han i Uenighed med Bønderne paa Rein og Hising[1]). Disse samlede sig mod ham, men bleve slagne ved Leikberg, hvorpaa han brændte vide omkring paa Hisingen og tvang Indbyggerne til at underkaste sig, betale Bøder og give Gisler[2]). Siden (1153) for han vester over Havet med en stor Hær og landede ved Orknøerne, ved Rinansø (nu North-Ronaldsa). Samme Sommer havde Røgnvald Jarl med Følge tiltraadt sin Jorsalafærd og havde, før han forlod Øerne, overdraget den 20aarige Harald Maddadssøn Bestyrelsen af sit Rige. Harald Jarl var en meget klog Mand og afholdt blandt sine Undersaatter, stor og sterk, men styg af Ansigt[3]). Han var, strax før Kong Eystein landede, dragen over til Katanes paa et Skib med 20 Rorbænke og 80 Mand og laa nu i Thorsaa uden at vente nogen Fiende. Da Kongen hørte dette, sendte han en Deel Folk paa 3 Skuder over Petlandsfjorden; de kom ganske uforvarende paa Jarlen, fangede ham og førte ham til sin Herre. Harald maatte tage sit Rige til Len af Kongen, sverge ham Troskabsed og udløse sig med tre Mark Guld. Derpaa fortsatte Eystein sit Tog; han seilede langs med Skotlands Østkyst og plyndrede her Staden Aberdeen (Apardjon), drog siden til England, hvor han gjorde Landgang paa flere Steder, vandt en Seier over nogle Ryttere ved Hjartapoll (i Durham-Shire), ødelagde Hvitaby (Whitby), seirede over Englænderne ved Skarpasker og Pilavik og afbrændte endelig Byen Langatun. Efter disse Foretagender vendte han om Høsten tilbage til Norge og roste sig af at have taget

[1]) Hisingen er den store Ø i Gautelvens Munding; Rein er ubekjendt og Navnets Form tvivlsom.

[2]) Snorre Kap. 19.

[3]) Orkn. S. 276 og 324.

Hevn for Kong Harald Haardraades Fald; alligevel vare Folks Domme forskjellige om denne hans Færd [1]).

Kort efter at Kong Eystein havde hjemsøgt Orknøerne, begyndte her nye Uroligheder, da Harald Maddadssøn fik en Medbeiler til Jarledømmet i Erlend, en Søn af Jarlen Harald Haakonssøn. Erlend var et Barn ved sin Faders Død og blev først opfostret hos Frakørk Moddansdatter, siden hos hendes Broder Ottar i Thorsaa [2]). Da han blev noget ældre, drog han i Følge med sin Fosterfader, den tappre Anakol, paa Vikingetoge, fik snart et stort Følge og gjorde sig elsket ved sin Raskhed, Blidhed og Gavmildhed. Ved Røgnvald Jarls Bortfærd fra Øerne fattede Erlend Haab om at kunne vinde sit Fædrenerige. Den skotske Konge David døde just paa samme Tid (1153, 24de Mai), og hans 13aarige Sønnesøn, Malcolm, blev hans Eftermand. Erlend drog strax til den unge Konge og bad ham om Jarlsnavn. Han havde mange Venner i Kongens Raad, og ved deres Hjælp fik han sit Ønske opfyldt; det halve Katanes skulde være hans Len. Men ikke saa snart var han kommen hid, før han samlede Folk, drog ud paa Orknøerne og fordrede, at Indbyggerne skulde underkaste sig ham. Harald Jarl rustede sig først til Modverge, men snart mæglede begges Venner en Stilstand, der skulde vare Vinteren over. Erlend skulde imidlertid drage til Norge og af Kongerne der erholde Røgnvalds Halvdeel af Øerne, hvilken da Harald lovede at opgive ham. Erlend for om Høsten til Norge; men Kongerne vilde ei indrømme ham Røgnvalds Rige; derimod fik han Kong Eysteins Løfte og Brev paa Haralds Deel og vendte hermed det følgende Aar (1154) tilbage. Imidlertid var der opstaaet Fiendskab mellem Harald Jarl og Høvdingen Svein Asleifssøn. Den kloge og mægtige Svein slog sig til Erlend ved hans Til-

[1]) Orkn. S. 324. Snorre Kap. 20.
[2]) Orkn. S. 146 og 326.

bagekomst og raadede ham til at angribe Harald, før denne fik Kong Eysteins Bestemmelse at vide. Sveins Raad blev fulgt; Harald blev overrasket og tvungen til at afstaa Erlend sit Rige samt love med Ed aldrig at fordre det tilbage. Orknøingerne antoge nu alle Erlend til Jarl, efter at han først havde givet dem det Løfte at ville overgive Røgnvald, hvis denne kom tilbage, hans Deel af Øerne. Harald Jarl drog til Katanes, øvede herfra om Vinteren Fiendtligheder paa Orknøerne og for derpaa den følgende Sommer (1155) til Norge[1]).

Medens disse Uroligheder fandt Sted paa Øerne, var Røgnvald Jarl langt borte. Efter at han og hans Følge havde overvintret paa Orknøerne (1152—1153), beredte de sig om Sommeren (1153) til at fortsætte sin Jorsalafærd, men bleve længe opholdte derved, at Eindride Unge først skulde have sit Skib fra Norge. Endelig ankom dette, og nu stak de i Søen med 15 store Skibe. Hovedanførerne vare Røgnvald Jarl, Biskop Vilhjalm, Erling Ormssøn og Eindride Unge. De seilede forbi England og Frankrige og kom strax før Juul til Gallicien, hvor de besluttede at forblive Julen over. Imidlertid havde indbyrdes Splid begyndt at yttre sig blandt Reisefællerne. Eindride Unge havde allerede ved Bortfærden fra Norge viist sit Overmod ved at støde til Flaaden med et Skib, der var større og prægtigere, end noget af de Skibe, som skulde deeltage i Reisen, Jarlens undtaget, efter foregaaende Aftale maatte være. Under Opholdet i Gallicien troede man at have endnu mere Grund til at klage over ham. Landets Indbyggere bleve undertrykte af en fremmed Høvding, Gudifreyr, der havde sit Sæde i et meget fast Kastel. De underhandlede derfor med Røgnvald og bade denne befri dem fra deres Undertrykker. Røgnvald var villig hertil. Kastellet blev angrebet og efter en haard Kamp vundet; men Gudifreyr var selv undkommen med sine kost-

[1]) Orkn. S. 326—346.

bareste Skatte. Herfor gav man Eindride Skylden og paastod, at han havde været i hemmelig Forstaaelse med Høvdingen og hjulpet denne bort. Saaledes tiltog Uenigheden mellem Togets Anførere; alligevel forblev Flaaden endnu en Stund samlet. Den forlod kort efter Juul (1154) Gallicien og herjede langs den mauriske Deel af Spanien. Men da dén var kommen gjennem Strædet, skilte Eindride sig med 6 Skibe fra sit Følge og tog Veien til Marseille. Jarlen og Erling med de øvrige Skibe fulgte Afrikas Nordkyst. Ved Sardinien stødte de paa et af de uhyre store saraceniske Skibe, der kaldtes Dromunder (dromundi, dromundæ eller dromones i Middelalderens Latin) og besluttede at angribe det. Angrebet var imidlertid ikke let; thi Skibets Høide hindrede Nordmændene i at bruge sine Vaaben mod Fienderne. Efter Erlings Raad lagde Biskop Vilhjalm sig med 3 Skibe, besatte med de bedste Bueskyttere, i Skudvidde og foruroligede Saracenerne ved en Regn af Pile; medens de øvrige Skibe lagde tæt under Dromunden og jævnsides den. Saracenerne styrtede vel brændende Beg og Svovl ned over Angriberne, men kunde ei derved skade dem stort, da de laa i Ly af selve Dromunden. Imidlertid hug Nordmændene paa flere Steder Huller i det fiendtlige Skibs Sider, trængte gjennem disse ind i dets nedre Rum og kom derfra op paa Dækket. Efter en haardnakket Kamp blev endelig Dromunden tagen, og et stort Bytte faldt i Nordmændenes Hænder. Skibet blev derpaa opbrændt. Erling Ormsson havde under Striden udmerket sig ved sin Tapperhed, og hans Flok kom først op paa Dromundens Dæk. Han selv fik ved denne Leilighed et Saar over Halsen, der blev saa slet læget, at han siden stedse bar sit Hoved til den ene Side, og fik deraf Ogenavnet Skakke. Efter denne ærefulde Seier fortsatte Flaaden sin Vei til Palæstina og landede lykkeligen ved Acre. Røgnvald og hans Følge drog nu op til Jerusa-

lem og derfra til Jordans Flod, over hvilken Røgnvald og hans Stifsøn, Sigmund Øngul, svømmede. Samme Sommer forlode de igjen Palæstina og seilede til Constantinopel, hvor de bleve vel modtagne af Væringerne og Keiser Manuel Comnenus, uagtet Eindride Unge, som var der i Forveien, søgte at skade dem. Ud paa Vinteren drog Røgnvald, Erling og Vilhjalm til Durazzo (Dyraksborg) og derfra over til Apulien; de besøgte Rom, droge derpaa over Land ad den almindelige Vei til Danmark og kom omsider lykkeligen tilbage til Norge (1155). Røgnvald dvælede Sommeren over paa Hørdeland og fik her Underretning om Urolighederne paa Orknøerne. Først henimod Juul kom han hjem til sit Rige. Erling Skakke forblev i Norge; han var viis, rig og veltalende, og blev efter sit Tog end mere anseet, end han havde været tilforn. Hans Broder Øgmund Dreng var død under hans Fraværelse, og dennes Indflydelse hos Kong Inge arvede nu Erling [1]).

Inge trængte ogsaa paa denne Tid meer end nogensinde før til kraftig Hjælp for at kunne modstaa sine Brødre, hvis fiendtlige Hensigter bleve meer og meer aabenbare. Aaret i Forveien havde der reist sig Uenighed mellem Kongerne Sigurd og Eystein, da den første havde ladet dræbe tre af den sidstes Hirdmænd. For at bilægge Tvisten mødtes de om Vinteren (1154—1155) paa Oplandene. De talede her længe med hinanden i Eenrum, og saameget blev bekjendt af deres Raadslagninger, at de havde i Sinde at fratage Broderen Inge Kongeverdigheden, til hvilken han efter deres Mening var uskikket formedelst sin Vanførhed, men lade ham beholde 2 eller 3 Gaarde og 30 Huuskarle. Et Møde mellem alle Brødrene i Bergen var aftalt til næste Sommer, og her skulde Sagen drives igjennem. Da Kong Inge og Gregorius Dagssøn fik Nys om dette Overlæg, kom de til Bergen med meget Folk (1155). Kong

[1]) Orkn. S. 272—320. Sn. Kap. 17 og 21.

Sigurd indfandt sig strax efter, men mindre mandsterk. Eystein derimod udeblev endnu; thi han kunde ei komme saa hastigt fra Viken, som de Andre nordenfra. Inge lod kort efter sin Ankomst blæse til Thing ude paa Holmen, og begge Kongerne mødte selv med meget Folk. Gregorius indfandt sig med gylden Hjælm paa Hovedet, ledsaget af sine 90 Huuskarle, alle hjælmede. Inge reiste sig, forkyndte, at hans Brødre vilde sætte ham fra Riget og bad om Hjælp. Almuen roste hans Tale og lovede at ville følge ham. Da stod Kong Sigurd op og erklærede Inges Beskyldninger for usande. Det var intet andet, sagde han, end Opspind af Gregorius; men snart haabede han at faa styrtet denne gyldne Hjælm; en af dem skulde vige. Gregorius svarede, at han var rede til at møde Kongen, naar det skulde være. Faa Dage efter dette Thing blev en af Gregorius's Huuskarle dræbt paa Gaden ved en af Sigurds Mænd. Gregorius vilde strax have angrebet Kongen; men Inge fik det forhindret. En Kveld, da Dronning Ingerid gik fra Aftensang, saa hun Inges gamle Hirdmand Sigurd Skrudhyrna blive dræbt af tvende Kong Sigurds Mænd. Hun gik strax til sin Søn og sagde ham, hvad der var skeet. „Længe," lagde hun til, „vilde han vorde en usel Konge, hvis han rolig saa paa, at hans Hirdmænd fældedes den ene over den anden." Kongen vrededes paa hende for disse Ord; men i det Samme traadte Gregorius ind fuldt væbnet. Han bad Kongen ei vredes paa sin Moder; thi hun talede Sandhed. Han stod rede, sagde han, til at hjælpe Inge, hvis han vilde angribe Sigurd; med sine 100 brynjede Mænd skulde han gaa frem, hvor Faren var størst. De Fleste satte sig imidlertid herimod og sagde, at Kong Sigurd vilde bøde for, hvad der var skeet. Men da Gregorius saa sit Raad forkastet, udbrød han: „De slaa dine Mænd ihjel, Konge; først min Huuskarl, saa din Hirdmand: snart ville de og myrde mig eller

hvilken anden Lendermand dem tykkes, og siden berøve dig Kongedømmet, naar dine Venner ere fældede. Men hvad de Andre end ville, saa vil ikke jeg staa rolig, til man slagter mig. Jeg og Kong Sigurd skal kjøbslaa i denne Nat: Kjøbet maa blive, som det vil. Vel er du svag, Konge! formedelst din Vanførhed; men jeg tror heller ikke, du har stor Villie til at forsvare dine Venner. Nu vil jeg gaa mod Kong Sigurd. Merket er allerede reist i Gaarden." Da krævede Kong Inge sine Vaaben og bød alle, der vilde følge ham, væbne sig. „Længe nok havde han veget for sine Brødre; nu maatte Staal skifte mellem dem!"

Kong Sigurd sad imidlertid ved Drikkebordet i Sigrid Sætas Gaard, indenfor den lille Sandbro; han vidste, hvad der var i Gjære og lavede sig til Modstand; alligevel troede han, at der intet vilde blive af Angrebet. Men pludselig nærmede hans Fiender sig fra alle Sider; Kong Inge angreb Gaarden ovenfra Smede-Boderne, Arne, hans Stiffader, fra Sandbro, Aslak Erlendssøn fra sin Gaard og den farligste af alle, Gregorius, fra Gaden. Sigurd og hans Mænd skjøde gjennem Loftsgluggerne, brøde Ovnene ned og kastede Stene paa de Angribende. Gregorius lod sprænge Gaardsledet; man begyndte at nedrive Husene, og Sigurd blev meer og meer forladt af sine Mænd. Han gik da op paa et Loft og forlangte Lyd; men man kjendte ham paa hans gyldne Skjold og vilde ei lade ham komme til Orde; Pilene drev om ham saa tykt som Snee. Han maatte nu forlade dette Sted og gik ud med sin Hirdmand, Vikværingen Thord Husfreyja, for at komme hen til Kong Inge; høit raabte han paa sin Broder og bad om Fred. Inge vilde ogsaa redde ham, men den ene Konges Ord agtedes i Tummelen lige saa lidet som den andens, og Sigurd blev nedhugget tilligemed den tro Thord (Fredagen den 10de Juni 1155)[1]).

[1]) Sn. Kap. 26—28. Fagrsk. Kap. 260.

Kong Sigurd Mund var 23 Aar gammel, da han faldt, og blev jordet i den gamle Christkirke paa Holmen. Han efterlod sig flere uegtefødte Børn, som senere ville blive omtalte. Den ældste af hans Sønner var **Haakon** med Tilnavnet **Herdebred**, hvis Moder var en Tjenestekvinde, **Thora**. Da Sigurd i sit 15de Aar for paa Gjesteri i Viken, red han en Dag gjennem en Gaard, hvor en rig Mand ved Navn **Simon Thorbergsøn** boede. Han hørte en skjøn Sang inde i et af Husene, red derhen og saa nu Thora staa syngende ved Haandkvernen. Kongen syntes godt om Pigen, steg af Hesten og gik ind til hende. Da han var dragen bort igjen, fik Simon vide, hvad der var skeet. Thora blev nu nøie bevogtet og fødte endelig Sønnen Haakon, der opfostredes med den største Omhu af Simon og hans Hustru Gunnhild tilligemed deres egne Sønner **Onund** og **Andres**. Disse tre Ynglinger fattede i Børneaarene et inderligt Venskab for hinanden, som siden Intet uden Døden kunde adskille[1]).

To eller tre Dage efter Sigurds Fald ankom Eystein fra Viken med 30 Skibe og havde den dræbte Konges 3aarige Søn Haakon med sig. Da han hørte, hvad der var hændet, drog han ei ind til Bergen, men lagde sig i Florevaag. Mange gjorde sig nu Umage for at stifte Fred mellem Brødrene. Gregorius raadede vel til at angribe Eystein og tilbød sig selv at være Hærens Høvding; men Flere satte sig derimod, og Angrebet faldt saaledes hen. Noget ordentligt Forlig blev dog heller ikke sluttet, og Kongerne skiltes uden at have talt med hinanden; Inge for til Throndhjem, Eystein vendte tilbage til Viken[2]).

Gregorius Dagsøn for ogsaa øster i Landet til sin Gaard **Bratsberg** paa **Høfund**[3]). Da Eystein hørte

[1]) Sn. Kap. 18.

[2]) Sammesteds Kap. 28.

[3]) Høfund er det nuværende Gjerpens Pgd. ved Skien.

dette i Oslo, hvor han havde taget sit Sæde, besluttede han at overraske Gregorius og skille sig af med denne farlige Modstander. Vinteren var allerede begyndt, og Isen havde lagt sig ved Vikens Kyst; men dette hindrede ikke Eystein. Han lod sine Skibe drage 2 Mile over Isen for at bringe dem i aaben Sø og seilede derpaa vester efter op til Høfund. Gregorius fik alligevel i Tide Nys om Kongens Komme; han forlod sin Gaard med 90 Mand og drog nord til Thelemarken. Eystein ranede nu Gaarden, brændte den og lod Kvæget slagte. Gregorius for imidlertid fra Thelemarken over Fjeldet til Hardanger og kom ned i Etne til Erling Skakkes Gaard Studla (Stødle). Erling selv var ikke hjemme; men hans Kone Kristina modtog Gregorius gjestfrit, forsynede ham med alt det Nødvendige og overlod ham sin Mands Langskib. Paa dette seilede han til Bergen og traf her Erling, der var vel tilfreds med, hvad hans Kone havde gjort. Gregorius forblev kun kort i Bergen; han drog herfra til Throndhjem, hvor han ankom strax før Juul. Kong Inge modtog ham venskabeligen og bød ham af sit Gods saameget, som han ønskede, til Erstatning for den lidte Skade. Denne samme Vinter brændte i Nidaros de store Nøst, der vare byggede af Kong Eystein Magnussøn, tilligemed nogle gode Skibe, som Inge eiede, og man beskyldte Kong Eystein og Philippus, Sæde-Gyrds Søn, den dræbte Kong Sigurds Fostbroder, for at have ladet Ilden paasætte. Dette Verk blev meget lastet og bidrog til at forøge Misforstaaelsen mellem Brødrene [1]).

Om Sommeren efter (1156) samlede begge Konger Folk. Inge kom fra Norden, Eystein fra Østen; de mødtes ved Seløerne strax vesten for Lindesnes. Inge var mandsterkere, og det var nær kommet til et Slag; dog forligedes Brødrene ogsaa denne Gang. Eystein skulde betale

[1]) Sn. Kap. 29. 30. Fagrsk. Kap. 260.

30 Mark Guld i Bøder for Skibenes Opbrændelse og 15 til Gregorius for Skaden paa hans Gaard; Philippus Gyrdssøn og de, der havde afstedkommet Branden, skulde landsforvises, ligesom paa den anden Side samme Straf skulde ramme dem, som man sikkert vidste havde givet Kong Sigurd Saar. Dette Forlig var imidlertid ikke tryggere end det forrige; Brødrene talede heller ikke nu selv med hinanden, og de Ord, der fore mellem dem, vare ei altid venskabelige. Da de skiltes ad, drog Eystein til Throndhjem og Inge til Viken. Eystein var misfornøiet med Forliget; han sagde, at det var nødtvunget, og betalte ei Bøderne. Fra begge Sider klagede man over, at Aftalen ei blev holdt; de gamle Fiendtligheder begyndte paany, og Kongerne lode hinandens Venner dræbe. Inges Tilhang var imidlertid fremdeles det sterkeste og forøgedes ved flere Høvdinger, som han og Gregorius fik lokket fra Eystein, saaledes Baard Standhale Brynjolfssøn, Simon Skalp og Jon, Hallkel Huks Sønner, og Halldor Brynjolfssøn af Vettaland[1]).

Den følgende Sommer (1157) droge begge Brødrene atter Hær sammen; Kong Inge havde 80 Skibe østenfra, Eystein 45 fra Norden, og blandt disse den store Drage, som Kong Eystein Magnussøn havde bygget. Flaaderne nærmede sig hinanden, og Inge laa ved Mosterøen paa Søndhordeland, medens Eystein var lidt nordenfor i Grøningesund[2]). Denne sendte nu sine Mænd, Aslak Unge Jonssøn og Arne Sturlassøn, paa et Skib til sin Broder; men da Inges Folk kjendte dem, lagde de strax mod dem, bemægtigede sig Skibet og dræbte en Deel af Besætningen; Aslak og Arne undkom og sagde Eystein, hvad der var skeet. Kongen stevnede da Huusthing, forkyndte sine Mænd den af Inge øvede Ufred og bad Hæren

[1]) Sn. Kap. 30.
[2]) Sundet mellem Soteren (Sartor) og Fastlandet.

følge sig; thi ei vilde han fly, hvis han kunde lide paa dens Hjælp. Men hans Tale vandt intet Bifald; ja Hallkel Huk, der endnu fulgte Eystein, skjønt hans Sønner vare i Inges Hær, sagde overlydt: „Dine Guldkister følge dig nu og verge dit Land! [1]).“

Om Natten efter roede mange Skibe bort fra Eystein; nogle gik over til Inge, andre lagde ind til Bergen og atter andre ind i Fjordene; den følgende Morgen havde han ikke mere end 10 Skibe tilbage. Med disse kunde han ei tænke paa at modstaa Inges overlegne Hær. Han lod da den store Drage forhugge og efterlod den med flere Skibe; selv gik han ombord paa et Skib, som tilhørte Eindride, Jon Mørnefs Søn, lagde ind i Sogn og for derfra landveis til Viken. Inge bemægtigede sig de efterladte Skibe og forfulgte derpaa sin Broder søveis.

Eystein havde imidlertid paa Foldens østlige Side samlet en Hær paa 1200 Mand; men den adspredtes, saasnart Inges Flaade saaes nærme sig, og Kongen var tilsidst forladt af Alle paa een Mand nær. Under dette var Fienden landet; man søgte efter Eystein, og Simon Skalp var den, som fandt ham. Kongen havde skjult sig i nogle Riisbuske, og fra dette Skjul traadte han sin Forfølger imøde. Simon hilsede ham med de Ord: „Hil dig, Herre!“ „Ei veed jeg,“ svarede Kongen, „om ikke du nu er min Herre.“ Han bad Simon mindes deres fordums Venskab og redde ham; men Simon afslog hans Bøn. Da saa Kongen, at Døden var ham vis, og bad om at maatte faa høre Messe; dette Ønske blev opfyldt. Efter Messen kastede han sig ned paa sit Ansigt, udstrakte sine Arme og bad, at man vilde hugge ham i Kors mellem Herderne. „De kunde prøve,“ sagde han, „om det Rygte var sandt, der gik mellem hans Fiender, at han ei taalte Jærn.“ Den Mand, der var udseet til at dræbe Kongen, traadte da

[1]) Sn. Kap. 31.

frem, og Simon bød ham hugge. „Længe nok," sagde han, „har Eystein krøbet i Lynget." Drabet blev udført (21de August 1157), og Alle maatte tilstaa, at Eystein mandigen gik sin Død imøde. Hans Lig blev jordet i Fors Kirke i Ranrike, og et fryndset Teppe bredt over Graven. Mange holdt siden den faldne Konge for hellig og troede, at Undere skede ved hans Grav. Simon Skalp blev almindelig forhadt for dette Verk, skjønt ogsaa Nogle gave Kong Inge Skylden og sagde, at Simon havde ladet denne vide, at Eystein var fangen; men Inge havde svaret, at han ei vilde see sin Broder[1]).

Sigurds og Eysteins Fald aabnede Inge Veien til Eneherredømmet over Norge, men satte ogsaa en uudslettelig Plet paa hans og end mere paa hans Raadgiveres Minde. Det vundne Eneherredømme var heller ikke hverken varigt eller roligt. Den faldne Kong Eysteins ivrigste Tilhængere vilde ei underkaste sig Inge, men satte Sigurd Munds 10aarige Søn Haakon i sin Spidse og gave ham Kongenavn. Partiets Formænd vare Sigurd af Reyr[2]), en Søn af Haavard Hauld, Andres og Onund, Simons Sønner, den unge Konges Fostbrødre, Eindride, Jon Mørnefs Søn, Thrøndelagens mest anseede og vensæle Høvding[3]), og Eindride Unge, der var kommen hjem til Norge et Par Aar senere end Erling Skakke og af Had til denne havde slaaet sig paa Kong Eysteins Side[4]). Haakons Flok var imidlertid for svag til strax at kunne byde Inge Modstand; den drog for det første til Gautland, for der at samle Kræfter. Inge erklærede nu Haakons Tilhængere fredløse og underlagde sig deres Eiendomme. Han satte Gregorius i Kongehelle for at verge Riget; selv

[1]) Sn. Kap. 32.
[2]) Gaarden Rør i Ringsakers Pgd. paa Hedemarken.
[3]) Sn. Haakon Herdebr. S. Kap. 7.
[4]) Orkn. S. 320.

opholdt han sig snart i Viken, snart længere nord i Landet[1]).

Næste Sommer (1158) nærmede Haakon sig Kongehelle med en skjøn Hær. Gregorius stevnede Bønder og Bymænd til Thing og bad om Hjælp; men han merkede snart af deres uvillige Svar, at han ei kunde lide paa dem. Han forlod derfor Byen og drog med to Skibe ind i Viken for der at støde til Kong Inge, hvem han ventede nordenfra med en stor Hær. Gregorius var kun kommen kort paa Veien, da han mødte Simon Skalp tilligemed sine to Svogre, Halldor Brynjolfssøn og Gyrd Aamundessøn, Inges Fostbroder. I Følge med dem vendte han igjen tilbage til Kongehelle med 9 Skibe. Haakon havde imidlertid bemægtiget sig Staden og holdt just Thing strax udenfor den, da man saa Fienden nærme sig. Sigurd af Reyr udbrød, at Gregorius vist var feig, siden han for mod dem med saa faa Folk; men det gik anderledes, end Haakons Tilhængere ventede. Gregorius løb op til Byen og lagde sine Skibe ligeoverfor den paa Elvens modsatte Side; han vilde ei angribe strax, men bie endnu en Stund, om Kong Inge maaskee kunde komme. Haakon rustede sig imidlertid i Byen, hvor alle Borgerne vare gangne ham tilhaande. En Deel af hans Folk under Vikingen Thorljot Skaufuskalles Anførsel blev fordeelt paa de Kjøbskibe, der fløde udenfor Staden, medens Haakon selv med den øvrige Hær dannede en Fylking paa Bryggen. Da Gregorius en Stund forgjæves havde ventet Kong Inge, blev han utaalmodig og besluttede at lægge til Strid. Han lod sine Skibe ro noget længere op i Elven og derpaa drive ned med Strømmen mod Kjøbmandsfartøierne. Her blev Kampen kun kort; da nogle Skud vare vexlede, løb Thorljot og hans Mænd overbord og søgte Redning i Land. Nu nærmede Gregorius sig Bryggen og lod sin Skibsbro skyde

[1]) Sn. Haakon Herdebr. S. Kap. 1.

op lige under Fiendernes Fødder. Idet han skulde gaa i Land, faldt den, der bar Fanen; men han lod Islændingen Hall Audunssøn tage den, fulgte ham selv og beskyttede ham med sit Skjold. Da Fienderne kjendte Gregorius, vege de for ham til begge Sider; flere af hans Mænd kom i Land, og Haakons Hær trængtes op i Byen. Gregorius forfulgte den, drev den to Gange ud af Staden og tvang den endelig til at flygte med stort Tab. Denne Gregorius's Seier var saameget mere ærefuld, som han kun havde 400 Mand imod 4000. Kort efter ankom Inge. Han behandlede Haakons Tilhængere med Strenghed, røvede og brændte for dem, lod ogsaa mange dræbe og jog de øvrige af Landet. Haakon flygtede med sin Hær til Gautland, men Kong Inge og Gregorius forbleve om Vinteren i Viken [1]).

Paa Orknøerne havde det imidlertid ei været stort roligere end i Norge. Da Røgnvald Jarl kom hjem (1155), stræbte Bønderne strax at bringe Enighed tilveie mellem ham og Erlend Haraldssøn. De to Jarler mødtes ogsaa i Kirkevaag strax før Juul, og her blev et Forlig besvoret, hvorved de deelte Øerne mellem sig og forpligtede sig til begge at modstaa Harald Maddadssøn, hvis denne vilde prøve paa at tilbagevinde sit Rige. Erlend drog derpaa til Hjaltland, Røgnvald derimod til Katanes, hvor man helst kunde vente et Angreb af Harald, da han her havde de fleste Venner og Frænder. Han udeblev heller ikke længe. Den følgende Sommer (1156) ankom han med 7 Skibe fra Norge til Orknøerne, og da han spurgte Forliget mellem Jarlerne, besluttede han først at drage mod Røgnvald. Denne var i Suderland og holdt her sin Datter Ingerids Bryllup med en vis Erik Slagbreller, da han fik vide, at Harald Maddadssøn var kommen til Thorsaa paa Katanes. Han red strax did med et stort Følge, men

[1]) Sn. Kap. 2 3.

nu gik Erik Slagbreller og flere anseede Mænd mellem dem for at mægle Fred. Røgnvald og Harald havde en Samtale med hinanden i Eenrum paa en Borg i Thorsaa; det gamle Venskab blev her fornyet, og deres Forbund bekræftet med Ed. De besluttede strax at drage Erlend Jarl imøde og føre endnu samme Nat med 10 Skibe over Petlandsfjorden til Røgnvaldsø. Erlend og Svein Asleifssøn vare strax paa Tidenden om Haralds Komme dragne fra Hjaltland for at støde til Røgnvald; men Modvind havde sinket deres Færd, og da de kom til Hrossø[1]), fik de høre, at Røgnvald og Harald havde forenet sig. Svein, der ganske ledede Erlend, vilde ikke under disse Omstændigheder vove en Kamp, men førte Flaaden over til Katanes og gav sig Mine af at ville seile til Suderøerne. Røgnvald kjendte fuldt vel Sveins Klogskab og bad sine Mænd være varsommere nu end nogensinde tilforn; alligevel blev han overrasket. Vinteren var begyndt, da sikker Tidende indløb, at Erlend og Svein vare seilede vester over. Dette gjorde Jarlerne noget tryggere, og en Nat, da Veiret var meget ondt, forlod Røgnvald sine Skibe, der laa ved Skalpeid paa Hrossø. Men samme Nat (24de Oktober) kom Erlend og Svein uforvarende over Flaaden, fældede en Mængde af Jarlernes Mænd og bemægtigede sig 14 Skibe. Harald, der var ombord, undkom med Nød; han traf sammen med Røgnvald, som ogsaa havde været i den største Fare, og begge flygtede nu med 5 Mand paa to Smaabaade over til Katanes. Erlend Jarl nød imidlertid ei længe godt af denne sin Seier. Kort før Juul hændte det sig, at Svein Asleifssøn i et nødvendigt Erinde drog bort fra

[1]) [Hrossø er Hovedøen blandt Orknøerne, den nuværende Mainland. Røgnvaldsø er den sydligste af Øerne, nærmest Katanes (nu kaldet South-Ronaldsay)].

Flaaden, der laa ved Daminsø[1]). I hans Fraværelse tilbragte Erlend mod Sedvane Natten i Land med sine Mænd. Svein fik det at vide og sendte ham Bud, at han maatte være forsigtig. Erlend gik ogsaa den følgende Nat ombord, dog meget drukken og med faa Folk i Følge; den øvrige Hær vilde ei adlyde Sveins Raad, men forblev i Land. Ud paa Natten ankom Røgnvald og Harald ganske uventet og bestege uden Modstand Erlends Skib. Jarlen var saa drukken, at hans Mænd ei kunde faa vækket ham; en af dem greb ham da i sin Favn, sprang i en Baad og bragte ham i Land; men paa Stranden faldt Erlend, gjennemboret af et Spyd (20de Decbr. 1156). Efter denne let vundne Seier vare Røgnvald og Harald atter Orknøernes Herrer; alligevel endtes ei dermed alle Uroligheder. Jarlerne vare vel selv enige; men mellem deres Mænd fandt ofte Stridigheder Sted. Harald kunde vanskeligen forliges med Svein Asleifsson, der efter Erlends Fald var gaaen Røgnvald til Haande; og paa den anden Side landsforviiste Røgnvald Haralds Ven, den urolige Thorbjørn Klerk, en Dattersøn af Frakørk. Dette Skridt voldte Røgnvalds Død. Da begge Jarlerne engang vare dragne over til Katanes paa Raadyrjagt, overfaldt Thorbjørn Røgnvald og dræbte ham (20de Aug. 1158). Morderen blev ihjelslagen af den faldne Jarls Mænd, uagtet Harald gjorde sig Umage for at redde ham. Orknøingerne begræd Røgnvald og ansaa ham siden for hellig. Da han ingen Sønner efterlod, blev nu Harald Maddadssøn Enejarl over Øerne. Svein Asleifssøn forligede sig med Harald og opfostrede dennes Søn Haakon, men blev en Tid efter dræbt ved Svig af Dublins Borgere[2]).

Ogsaa Suderøerne hjemsøgtes paa denne Tid af

[1]) [Daminsø, nu Damsay, ligger i en Vig paa den nordlige Kyst af Mainland].

[2]) Orkn. S. 346—402.

voldsomme Uroligheder. Efter at Godred Olafssøn havde gjenvundet sit fædrene Rige (1143)[1]), blev han indkaldt af Dublins Indbyggere og af dem tagen til Konge. Ved en Seier over den irske Konge Murechard sikkrede han dette sit nye Herredømme og vendte derpaa tilbage til Man. Men her begyndte han at opføre sig overmodigen og fordrev flere af Øernes Høvdinger. En af disse, ved Navn Thorstein Ottarssøn, flygtede til den mægtige Sumarlide, Herre af Argyle i Skotland, der var gift med Godreds Søster, og tilbød sig at hjælpe dennes Søn Dufgall til Herredømmet over Øerne. Sumarlide indfandt sig ogsaa med en Flaade paa 80 Skibe, og det kom til et stort Slag mellem ham og Godred (Natten til Helligtrekongers Dag, 5—6 Januar 1156). Kampen endtes ved et Forlig, hvorved Riget deeltes mellem de Stridende. Det samledes aldrig siden, og de mange Smaakongers indbyrdes Strid svækkede i de følgende Tider dets Kraft. Freden mellem Godred og Sumarlide var ikke af Varighed; thi to Aar efter Rigets Deling (1158) angreb den sidste med en Flaade af 53 Skibe Øen Man og fordrev Kong Godred. Denne flygtede først til Skotland og siden til Norge, hvor han en Tid lang opholdt sig hos Kong Inge, og vendte først efter dennes Død tilbage til Øerne[2]).

Haakon Herdebred var, som før er sagt, efter Slaget i Kongehelle flygtet til Gautland. Her forblev han imidlertid ikke længe. Da det led ud paa Vinteren, drog han landveis til Throndhjem, hvor han ankom før Paaske (1159). Blandt Thrønderne havde Kongerne Sigurd og Eystein havt sit største Tilhang; hos dem fandt nu ogsaa Haakon Stemningen gunstig for sin Sag og blev tagen til Konge med Inge over den Trediedeel af Landet, der

[1]) See ovfr. S. 33.

[2]) Chron. reg. Manniæ, Scr. rer. Dan. III, 223. [Munchs Udg. S. 9. 10.]

tilkom ham i Fædrenearv. Da dette rygtedes til Viken, vilde Gregorius strax fare nord i Landet; men Mange vare herimod, og saaledes henled Vinteren, uden at Noget blev foretaget mod Haakon. Om Vaaren drog denne nordenfra med 30 Skibe; nogle af hans Mænd seilede forud med 8 Skibe og herjede paa begge Mørerne. Sligt havde ei i Mands Minde fundet Sted paa denne Kant af Landet og forbittrede derfor Bønderne. Med Jon Hallkelsson i Spidsen droge de Haakons Mænd imøde og lagde til Kamp i den Forventning, at Jons Fader Hallkel Huk strax vilde støde til dem med mere Folk; men Hallkel udeblev, Bønderne lede et stort Tab, og Jon selv blev saaret. Haakon stevnede mod Bergen; men da han kom til Stjorvelta[1]), spurgte han, at Kong Inge og Gregorius nogle Dage forud vare komne til Byen østenfra. Han seilede da Bergen forbi og styrede til Viken. Paa Veien vandt han tre Skibe af Inges Følge, der vare blevne tilbage for den øvrige Flaade, og fangede paa disse Gyrd Aamundesson, Inges Fostbroder, der var gift med Gregorius's Søster Gyrid, samt en vis Haavard Klining og Gyrd Lagmand; de to første dræbte han; men den sidste førte han fangen med sig til Viken[2]).

Da Kong Inge hørte dette, drog han med Gregorius og Erling Skakke øster efter for at opsøge Fienderne og fandt dem i Gautelven. Han lagde til ved den nordre Arm af Elven og oppebiede her sine udsendte Speidere. Disse kom og berettede, at Haakons Flaade laa i fuld Orden nedenfor Kongehelle med Bagstavnene bundne til de derværende Pæle; i hver af Fylkingens yderste Ender laa en stor Østfarerknarr (et Slags svære Kjøbmandsskibe), forsynet med Stormtaarn (húnkastali) i Forstavnen. Inge

[1]) Et Sted, som maa have ligget strax nordenfor Bergen, men hvis Beliggenhed ikke kjendes nøiere.

[2]) Sn. Kap. 3. 4.

lod nu Folket blæse sammen til Huusthing og raadførte sig med Høvdingerne. Gregorius eggede til at angribe Fienden. „Vi have angrebet Haakon med mindre Magt," sagde han, „og dog seiret; nu have vi Overmagten og kunne derfor saameget sikkrere haabe Seier, hvis vi kjæmpe, som vi bør." Han tilbød sig selv at lægge didhen, hvor Faren var størst. De Fleste roste Gregorius's Tale. Flaaden roede opad Elven, indtil den fik Fienden i Sigte; da lagde den ud af Strømmen og ind under Hisingen. Et fremstikkende Nes hindrede nu atter de fiendtlige Flaader fra at see hinanden. Inge spurgte her anden Gang sine Høvdinger til Raads og henvendte sig især til Erling Skakke, hvis Krigserfarenhed Alle agtede høit. Erling erklærede nu, at det besluttede Angreb var ganske mod hans Sind og vilde lede til Ulykke, skjønt deres Hær baade var talrig og udsøgt. „Skulle vi," sagde han, „ro mod Strømmen for at angribe Fienden, saa maa en af de tre Mænd, der ere i hvert Halvrum, ro, medens den anden holder Skjold for ham; kun en Trediedeel af Folket kommer saaledes til at kjæmpe." Han forlangte Betænkningstid; da vilde han inden tre Dage finde paa et Raad til at begynde Striden med mere Fordeel. Man merkede tydelig, at Erling fraraadede Angrebet; Mange eggede ikke desto mindre dertil. Gregorius talede kun lidet; dog lod han sig merke med, at han troede, Erlings Raad tildeels var givet for at gjøre ham imod. Inge erklærede da, at Angrebet skulde foretages strax, siden de fleste Høvdinger saa ønskede; men han overlod til Erling at bestemme Maaden, hvorpaa det skulde skee. Erling raadede da til at lade alle Smaaskibene ro udenom Hisingen, opad Elvens østre Arm, og saa fra oven ned mod Fienderne, for om muligt at faa dem løs fra Pælene; lykkedes dette, da skulde de store Skibe lægge op mod dem. „Det faar da staa sin Prøve," sagde han til Slutning, „om nogen af dem, der nu ere saa kampbegjerlige, lægger dristi-

gere til end jeg." Dette Raad fandt almindeligt Bifald, og Smaaskibene roede strax ned efter Elven.

Imidlertid havde ogsaa Haakon og hans Høvdinger holdt Raad; de havde seet Inges Flaade lægge ind under Hisingen; Nogle ventede et Angreb, Andre meente, at Inge ikke vovede det, og denne Mening vandt meer og meer Styrke, da Fienden saa længe holdt sig rolig. Haakons Hær var i det Hele fuld af Tillid til sin fordeelagtige Stilling og sin Kraft; thi mange Stormænd fulgte den, som Sigurd af Reyr, Onund og Andres Simonssønner, Eindride, Jon Mørnefs Søn, og Nikolaus, efter sin Moder kaldet Skjaldvørssøn, en Søn af Sigurd Ranessøn; denne sidste var ligesom hans Fader en meget anseet Høvding og eiede Gaarden Steig paa Engeløen ved Haalogalands Kyst[1]). Da Haakons Mænd nu fik Øie paa den Mængde Skibe, der lagde nedad Elven, troede de, at Inges Hær tog Flugten; de kappede Fæsterne, der bandt deres Skibe ved Pælene, og grebe til Aarerne for at sætte efter de Flygtende. Deres Skibe glede hastig for Strømmen; men da de kom udenfor Nesset, saa de Inges Hovedflaade ligge rolig under Hisingen. Inges Folk saa nu ogsaa Haakons Flaade nærme sig og troede, at den vilde angribe; de toge sine Vaaben, eggede hinanden indbyrdes og skrege Hærskrig. Men Haakons Skibe roede ud af Strømmen og ind i en liden Vig paa Elvens nordlige Side; de lagde sig her i Slaglinie, sammenbundne med Forstavnene udad og Bagstavnene fæstede oppe i Land; Kongens Skib laa midt i Fylkingen, paa dets ene Side Sigurd af Reyrs, paa den anden Side Nikolaus Skjaldvørssøns; længer udad til Siderne laa Smaaskibene og yderst i begge Arme de to Østfarerknarrer. Hele Flaaden var vel forsynet med Vaaben og Stene. Sigurd af Reyr talede til Hæren; han mindede den om Inges Grumhed, hvorledes han havde dræbt

[1]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 38.

sine to Brødre og nu tiltænkte Haakon samme Lod. Han bad den stride mandigen. Gud vidste, at de havde Retten paa sin Side, og vilde skjenke dem Seier eller, hvis de faldt, lønne dem hisset for hvad de her havde lidt for den gode Sag. Alle roste hans Tale og lovede at kjæmpe tappert. Kong Haakon gik op paa den ene Østfarerknarr, hvor der blev dannet en Skjoldborg om ham; men hans Merke forblev paa hans Langskib midt i Fylkingen.

Da Kong Inge saa Fienden lægge sig i Slaglinie paa den anden Side af Elven, sendte han en let Jagt efter de Skibe, som vare roede nedad Elven. Medens man ventede paa deres Tilbagekomst, underrettede Høvdingerne Folket om, hvor Enhver skulde lægge til. Gregorius raadede Kongen til at forblive udenfor Stridens Farer; thi Fienderne vare ei frygteligere, end at Lendermændene vel kunde faa Bugt med dem; han selv vilde lægge mod deres største Skib, og han ventede, at Kampen skulde blive kort. Alle vare enige med Gregorius deri, at Kongen ei burde tage Deel i Striden. Erling fraraadede nu ikke længer Angrebet, da han havde faaet Fienden bort fra Pælene. „Jeg indseer,“ sagde han, „ligesaa vel som alle andre, Nødvendigheden af at faa forjaget denne Røverflok, som med Ran har gjennemfaret Landet. Folket kan da for Eftertiden leve i Ro og tjene en Konge saa god og retfærdig, som Inge er. Længe har han maattet døie meget af sine Fienders Overmod og Ondskab; dog har han stedse været et Vern for hele Almuen og vovet sig i mangen Fare for at frede Landet.“

De manglende Skibe vare nu komne tilbage, og Alt var rede til Angreb. Inge blev efter Hærens Ønske liggende under Hisingen paa sit Skib Beikesuden; de Øvrige roede frem under Hærskrig, der blev besvaret af Fienderne. Inges Skibe vare ei sammenbundne for saaledes lettere at komme tvert over Elven; alligevel satte Strømmen de større af dem noget nedefter. Endelig stak Erling Skakke Stav-

nen af sit Skib mellem Haakons og Sigurd af Reyrs, og nu begyndte Kampen. Gregorius's Skib drev paa Grund og blev i den hældende Stilling, hvori det laa, angrebet fra alle Kanter af Fienderne. Ivar Haakonssøn lagde sig jævnsides med det, fik kastet en Stavnlee om Livet paa Gregorius og havde nær draget ham overbord. Gregorius kom vel løs uden at være synderlig saaret; dog var hans Stilling saa farlig, at han allerede var paa Veien til at springe i Søen med sit Mandskab; men da kom Aslak Unge til, fik kastet et Anker over i Skibet og draget det af Grunden. Nu vendte Lykken sig: Gregorius ryddede i Hast Ivar Haakonssøns Skib og tog ham selv fangen, men lod ham bringe i Sikkerhed og var stedse siden hans Ven.

Imidlertid havde Kong Inge selv blandet sig i Striden. Da han saa Gregorius's Skib paa Grund og i Fare for at overvældes af Fienderne, raabte han til sine Mænd, at de skulde lægge over Aaen. Kongens Bud blev opfyldt og hans Merke reist; men da han kom over Strømmen, var Gregorius's Skib allerede flot. Kampen rasede nu paa det heftigste, saa Kongen ingensteds kunde faa Plads. Han lagde først under en af Østfarerknarrerne; men herfra blev udkastet Stene og Spyd i saadan Mængde, at han igjen maatte trække sig bort. Da Hæren endelig merkede, at Kongen var kommen, veg den noget tilside, og han lagde til Eindride Jonssøns Skib. Haakons Smaaskibe bleve imidlertid ryddede det ene efter det andet, og Besætningen flygtede deels i Land, deels op paa Knarrerne. Erling Skakke gjorde et haardt Angreb paa Haakons Skib og eggede sine Stavnboer til at bestige det. De svarede, at det ei lod sig gjøre formedelst de jærnpiggede Slagbomme, der vare i Veien. Erling gik da selv frem i Stavnen, og Vanskelighederne bleve snart overvundne; Skibet besteges og ryddedes. Nu blev Flugten almindelig i Haakons Hær; Mange styrtede i Søen, men største Delen kom i Land.

Kong Inge gav Nikolaus Skjaldvarsson Fred, da hans Skib var ryddet; han gik Kongen tilhaande og var siden hans Ven, saalænge han levede. Eindride Jonssøn løb ind paa Inges Skib og bad om Fred. Kongen vilde give ham den, men han blev alligevel nedhuggen. Eindrides Død blev meget beklaget i Throndhjem. En Mængde af Haakons Mænd faldt i Striden; han selv med de fleste Høvdinger undkom og flygtede op i Landet; Sigurd af Reyr fik ved sin Frænde Gregorius's Forbøn beholde sine Eiendomme og sad nu en Stund paa sin Gaard. Kongen og Gregorius forbleve Vinteren over i Viken; men Erling Skakke og nogle flere af Inges Mænd droge til Bergen [1]).

Haakon Herdebred tog efter det tabte Slag Veien til Throndhjem; han ankom did før Juul og var Festen over i Nidaros. Her mistede han sin Fostbroder, Andres Simonssøn, hvis Død vakte almindelig Sorg. Ottende Dag Juul (1ste Januar 1160) drog Alf Røde, Ottar Birtings Søn, i Spidsen for 80 af Haakons Mænd ind til Elda [2]) for at tage Hevn over Bergljot og Ogmund, Ivar af Eldas Sønner, der havde fulgt Kong Inge om Sommeren og nu nylig vare hjemkomne. Han kom uforvarende til Gaarden tidlig om Natten og antændte Huset. Mændene derinde vare drukne; de gik alligevel ud og vergede sig tappert; men Enden blev, at Bergljot og Ogmund faldt tilligemed mange Flere. Erling Skakke og de af Inges Mænd, der vare i Bergen, talte nu og da om at fare til Throndhjem; men det skede ikke. Gregorius var vred herover og lod dem sige fra Kongehelle, at var han Fienden saa nær, som Erling var, da skulde han ei sidde rolig, medens Haakon lod dræbe Inges Mænd [3]). Om Vaaren drog Inge og Gregorius til Bergen. Her opstod en farlig Strid

[1]) Sn. Kap. 5—11.

[2]) Elden paa Namdalseidet.

[3]) Sn. Kap. 11.

mellem de to Høvdinger, Halldor Brynjolfssøn, Gregorius's Svoger, og Bjørn Buk, Erling Skakkes Søstersøn. Tvende af deres Huuskarle vare komne i Klammeri, og dette gik over til et blodigt Slagsmaal mellem begges Folk, hvori Herrerne selv blandede sig. Da nu Gregorius ilede Halldor til Hjælp, tøvede ikke Erling med at understøtte Bjørn. Hele Byen kom i Oprør, og Kampen blev almindelig. Kun med megen Møie fik endelig Inge Striden stillet, efter at 9 Mand vare faldne og 4 dødelig saarede. Kongens Ophold i Bergen blev ei af lang Varighed. Haakon havde nemlig paa Rygtet om Inges Tog mod Norden forladt Throndhjem og var i Følge med Sigurd af Reyr, der atter havde indfundet sig hos ham, faren landveis til Viken. Saasnart Inge fik dette at vide, efterlod han Erling i Bergen og drog selv tilligemed Gregorius paa en stor Flaade øster i Landet. Haakon turde ei oppebie ham, og Inge drog til Oslo, medens Gregorius tog Sæde i Kongehelle [1]).

En Stund efter fik Gregorius høre, at Haakon og hans Flok var paa Gaarden Saurbø ikke langt fra Kongehelle oppe under Skovene. Han drog strax did, ankom ganske uventet og lagde Ild i de større Huse, hvor han troede Haakon og Sigurd maatte være. De vare imidlertid i et af de mindre Huse og ilede til for at hjælpe sine Mænd. Det kom til Kamp, og mange af Haakons Folk faldt, men han selv og Sigurd reddede sig ved Flugten. Ikke saasnart var Gregorius vendt tilbage til Kongehelle, for Fienderne atter viiste sig i Nærheden af ham. Haakon og Sigurd overfaldt Halldor Brynjolfssøns Gaard Vettaland og satte Ild paa den; Halldor gik ud, men blev strax nedhuggen med 20 Huuskarle. Hans Kone Sigrid, Gregorius's Søster, maatte halvnøgen flygte til Skoven, og den 5 Aar gamle Aamunde, en Søn af Gyrd Aamundessøn

[1]) Sn. Kap. 12.

og Gyrid Dagsdatter, blev bortført af Røverne. Denne Hændelse gik Gregorius nær til Hjerte, og han besluttede at hevne sin Svoger. Silde i Julen forlod han Kongehelle for at opsøge Fienderne og kom 13de Dag Juul (6te Jan. 1161) til Gaarden Fors. Her lod han næste Morgen, en Løverdag, Ottesang synge og Evangelium læse for sig. Strax efter fik man Øie paa Haakons Flok, der ei saa ud til at være synderlig mandsterk. Aaen Befja adskilte nu alene begge Hobe; men Isen paa Aaen var falsk, da Haakons Mænd havde hugget Huller i den og siden skuffet Snee over. Gregorius syntes, at Isen saa farlig ud, og vilde derfor fare til Broen, som var noget ovenfor. Bønderne derimod, som fulgte ham, paastode, at Isen var sterk nok; de kunde gjerne gaa lige over. Da sagde Gregorius: „Sjælden behøver man at egge mig." Han bad sine Folk følge sig vel og ei blive staaende oppe paa Landet, naar han gik ud paa Isen, siden de selv havde raadet ham dertil. Han lod Merket bære frem og fulgte det; men Bondehæren vendte strax om, da den saa, at Isen var svag. Gregorius faldt selv i, dog ikke dybt, og bad sine Mænd vogte sig; men i det Samme blev han truffen i Struben af en Piil fra Haakons Flok, og dette blev hans Banesaar. Kun 20 Mænd vare da om ham, de øvrige havde vendt tilbage, og af disse 20 faldt de 10 med sin Anfører. Saaledes endte Gregorius sit Liv; han var efter Alles Tilstaaelse den ypperste af Norges dalevende Lendermænd. Hans Lig blev ført op til Høfund og begravet i Gimsø Nonnekloster, hvor hans Søster Baugeid var Abbedisse[1]).

To Aarmænd fore strax til Oslo for at berette Inge, hvad der var hændet. De bade om at faa Kongen i Tale. „Hvad Tidende sige I?" spurgte han. „Gregorius Dagssøns Fald!" svarede de. „Hvi er saa ilde hændet?" sagde han. De fortalte, hvorledes Alt var tilgaaet. „Dengang

[1]) Sn. Kap. 13. 14.

raadede de, som værst kunde!" udbrød Inge og græd som et Barn. „Jeg vilde have draget til Gregorius," sagde han, da han havde fattet sig noget, „strax jeg spurgte Halldors Død; thi jeg vidste vel, at Gregorius ei længe vilde sidde stille uden at hevne ham. Men dette Folk fandt Intet saa nødvendigt som Juledrikken; Intet maatte afbryde den. Jeg veed vist, havde jeg været der, eet af to skulde vordet; enten havde han handlet mere varsomt, eller jeg havde fulgt Gregorius did, hvor han er henfaren. Nu er den Mand falden, der har været min bedste Ven; han har holdet Landet i min Haand, og stedse tænkte jeg, at der blev ei langt mellem os. Den Ed sverger jeg, at jeg vil fare Haakon imøde og enten falde eller overvinde ham. Omkomme de end alle, saa er dog ei en Mand som Gregorius hevnet." Et af Sendebudene sagde da, at Kongen ei behøvede at søge Haakon; thi denne vilde hastigen komme til ham. Snart blev og det Rygte almindeligt, at Fienden var paa Veien til Oslo. Kristina, Sigurd Jorsalafarers Datter, Inges Sødskendebarn, var dengang i Byen og lavede sig til at drage bort, da hun hørte dette; men Kongen bad hende blive. „Seirer jeg," sagde han, „da er du uden Fare, og falder jeg, da vil ingen Ven faa Lov til at sørge for mit Lig; bed du, at det vorder dig tilladt, og løn mig saaledes den Godhed, jeg har baaret for dig." Kristina lovede ham dette og holdt sit Ord [1]).

Rygtet om Haakons Nærmelse var ei usandt. Fredagen, St. Blasii Dag (3die Februar), om Aftenen fik Inge Nys om, at Haakon kunde ventes til Oslo. Han lod sin Hær samle ovenfor Byen og havde da 4000 Mand. Man bad nu Kongen holde sig udenfor Striden og lade Orm Ivarssøn (Kongsbroder), sin Halvbroder [2]), være Hærens Høvding, men Inge vilde det ikke. „Jeg veed vist," sagde

[1]) Sn. Kap. 15.
[2]) See ovfr. S. 34.

han, „at, levede Gregorius, og skulde han hevne min Død, ei vilde han da ligge i Skjul, men selv være med i Striden. Er Evnen hos mig mindre, saa er dog Villien god; visseligen skal jeg tage Deel i Kampen.“ Sagnet gik, at Haakons Fostermoder Gunnhild havde raadført sig med en trylleskyndig Kvinde, Thordis Skeggja, for at skaffe sin Fostersøn Seier, og ifølge hendes Tilsagn skal Haakon have foretaget sig at angribe Inge om Natten. Da han nærmede sig Oslo, gik han fra Aaserne ned paa Isen, som dengang laa lige ud til Hovedøen, og drog saaledes mod Byen. Ud paa Natten fik Inge ved sine Speidere dette at vide; han førte da ligeledes sin Hær ned paa Isen og opstillede den foran Byen. Fylkingen var lang, men kun fem Mand høi. I den venstre Arm, som vendte mod Thrælaberg, stode Høvdingerne Simon Skalp og Gudbrand Skafhøggsson; i den høire, der vendte mod Nonneklosteret[1]), Godred, Suderøernes landflygtige Konge, og Jon Sveinssøn, en Sønnesøn af Bergthor Bokk. Men ikke saasnart lød Hærskriget, før det viiste sig, at der var Forrædere blandt Inges Folk. Kong Godred og Jon Sveinssøn gave Fienden et Tegn, hvor de stode; Haakons Hær søgte didhen, og strax flygtede Godred med næsten 1500 Mand, medens Jon gik over til Fienden. Da dette blev Inge sagt, udbrød han: „Stor Forskjel er der paa mine Mænd; Sligt havde aldrig Gregorius gjort!“ Man bad Kongen stige til Hest og ride op paa Romerike, hvor han snart kunde faa samlet Folk; men han vilde det ikke. „Ofte har jeg hørt Eder sige,“ svarede han, „at lidet Held fulgte min Broder Eystein fra den Tid, han flygtede; hvorledes vil det da gaa mig Krøbling? Jeg var i det andet Aar, da jeg blev Norges Konge, og nu er jeg 26. Møie

[1]) [Thrælaberg var, hvor senere Alunverket laa, paa Bjørvikens østlige Side; Nonneklosteret laa paa Leret, ved den nu saakaldte Munkekloster Gaard.]

har fulgt mit Kongedømme, ei Skjemt eller Ro. Mange Kampe har jeg holdet, og min største Lykke er, at jeg aldrig har flygtet. Saa være og nu! Gud raader for mit Liv!"

Fylkingens høire Arm var splittet ved Kong Godreds og Jon Sveinssøns Forræderi, og Forvirringen udbredte sig i Hast til den øvrige Hær. Det begyndte allerede at dages, og Haakon trængte fast frem mod Kongemerket; da faldt Kong Inge, og en stor Deel af hans Folk flygtede op i Byen. Simon Skalp havde hidtil holdt Stand med den venstre Arm af Fylkingen; men nu rettedes Hovedangrebet mod ham. Gudbrand Skafhøggssøn blev dræbt; Simon selv kom i en hidsig Kamp med Hallvard Hikre; de vege med deres Følge ud forbi Thrælaberg og faldt her begge. Orm Kongsbroder søgte imidlertid at opholde Striden paa den anden Side; to Gange gik han op i Byen for at egge Folket og vendte atter tilbage til Isen; han stred tappert og vandt megen Hæder, dog maatte han omsider følge Strømmen og flygtede til Sverige, hvor hans Halvbroder Magnus, Henrik Haltes Søn, dengang var Konge. Orm havde om Vinteren fæstet sig Ragna, Kong Eysteins Enke[1]); deres Bryllup skulde staa næste Søndag, og store Forberedelser hertil vare gjorte i Oslo; men alt, hvad der var samlet til Bryllupet, faldt nu i Fiendernes Hænder tilligemed meget andet Bytte. En Mængde Mennesker havde tilsat Livet paa begge Sider, dog flest paa Inges. Kristina, Erling Skakkes Hustru, sørgede efter sit Løfte for den faldne Konges Lig og lod det begrave i Hallvardskirken i Muren udenfor Choret paa den søndre Side[2]).

[1]) See ovfr. S. 38.
[2]) Sn. Kap. 16—18.

Haakon Sigurdssøn Herdebred.

Ved Inges Død tilegnede Haakon Herdebred sig hele Norges Rige. Han var endnu kun 14 Aar gammel; derfor raadede Lendermændene for Landet i hans Navn; han var iøvrigt skjøn og velvoxen, høi og smal, men bred over Herderne, hvilket sidste gav ham hans Tilnavn; han yndede Leg og Lystighed og var elsket af Almuen for sin Nedladenhed og blide Tale [1]. Den unge Konge uddeelte Syslerne blandt sine Mænd og holdt derpaa med sine Tilhængere hemmelige Stevner i Hallvardskirken i Oslo for at tage videre Forholdsregler. Men Kristina, Sigurd Jorsalafarers Datter, der frygtede deres Hensigter mod Inges Venner, bestak Presten, som havde Kirkens Nøgler i Forvaring, og fik en tro Mand skjult derinde. Gjennem ham fik hun alle deres Overlæg at vide og sendte strax Bud til Bergen til sin Mand Erling, at han aldrig maatte tro Haakon [2].

Erling Skakke samlede nu til Bergen alle de Høvdinger, som havde været Kong Inge hengivne, tilligemed hans Hirdmænd og Gregorius Dagssøns Huuskarle. Da de mødtes, bleve de strax enige om at holde Partiet sammen og lovede hinanden høitideligen gjensidig Hjælp. De overveiede siden, hvem de skulde tage til Konge. Erling foreslog Nikolaus, Simon Skalps Søn, Harald Gilles Dattersøn, og Simons Broder Jon Hallkelssøn [3]) til Hærens Høvding; men Jon undskyldte sig. Man henvendte sig da til Nikolaus Skjaldvørssøn, Magnus Barfods Søstersøn [4]), og bad ham være Partiets Anfører; men han svarede, at man burde tage den til Konge, som var af

[1]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 8.
[2]) Sn. Haakon Herdebr. S. Kap. 19.
[3]) See ovfr. S. 51. 59.
[4]) See ovfr. S. 61.

Kongeæt, og vælge en Mand af udmerket Dygtighed til Hærens Høvding; da vilde flest Folk samle sig til dem. Man spurgte nu Arne af Stodreim[1]), om han vilde lade nogen af sine Sønner, Kong Inges Halvbrødre, tage til Konge. Arne svarede, at Kristinas, Kong Sigurd Jorsalafarers Datters Søn, var nærmest ætbaaren til Kongedømmet. „I hans Fader Erling," sagde han, „have vi tillige en Mand, der baade er sin Søns naturlige Verge, og desuden i alle Henseender skikket til Høvding formedelst sin Viisdom, Krigserfaring og kloge Strenghed." Mange gave dette Raad Bifald. Da sagde Erling: „Det lader, som om de Fleste have liden Lyst til at give sig ind paa denne vanskelige Sag; det er ogsaa vist, at idet man nyder Æren af at være Flokkens Høvding, sætter man tillige Liv og Eiendom paa Spil. Lykkes derimod dette Foretagende, da kunde der vel siden findes de, som gjerne vilde have staaet i Spidsen. Derfor er det den vordende Høvding vigtigt, at ikke nogen af dem, der nu staa ham bi, siden blive hans Fiender." Alle lovede troligen at holde deres Forbund. „Jeg veed vel," vedblev da Erling, „at jeg ligesaa godt kan give mig i Døden som i Haakons Tjeneste. Jeg vover da at stille mig i Spidsen for denne Flok, hvis det er Eders Raad, og I ville bekræfte vort Forbund med Ed." Heri samtykkede Alle. Siden stevnedes Thing i Byen, og paa dette blev Erlings fem Aar gamle Søn, Magnus, tagen til hele Norges Konge. Inges Mænd gik ham strax tilhaande og beholdt de Navnbøder, som de under sin afdøde Herre havde havt[2]).

Erling var alligevel endnu for svag til at vove Noget mod Haakon; han besluttede derfor at søge fremmed Hjælp og for med 10 Skibe til Danmark i Følge med sin Søn Kong Magnus, Dronning Ingerid og hendes Mand,

[1]) See ovfr. S. 34.
[2]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 1.

Arne af Stodreim, samt sine egne og den faldne Gregorius's Huuskarle. I Danmark herskede dengang Valdemar, Knut Lavards Søn, der var bleven Enekonge efter at have overvundet og fældet sin Medbeiler Svein Grade 1157. Valdemar havde været Kong Inges Ven og var desuden et Sødskendebarn af Kristina, Erling Skakkes Hustru. Han modtog Erling venskabeligen, og efter mange Raadslagninger mellem dem blev det afgjort, at Danekongen skulde hjælpe Magnus Erlingssøn til at vinde og beholde Norge, imod selv at faa saa stor Deel af Landet, som Kongerne Harald Gormssøn og Svein Tjugeskjeg fordum havde havt, nemlig hele Viken indtil Rygjarbit. Overeenskomsten blev fra begge Sider bekræftet med Ed [1]).

Imidlertid var Kong Haakon om Vaaren, strax efter Paaskeugen, med hele den Flaade, Inge havde eiet, dragen til Throndhjem. Paa et Thing i Nidaros blev han tagen til Konge over hele Landet og udnævnte Sigurd af Reyr til Jarl. Siden for han atter syd til Tunsberg og sendte Sigurd til Kongehelle for at verge Landet fra den Side, hvis Erling kom tilbage fra Danmark. Men Erling tog en anden Vei, end man ventede: han samlede sin Flaade ved Vendilskagen i Jylland [2]) og satte lige over til Agder, drog saa til Bergen, hvor han dræbte Haakons Sysselmand, Arne Brigidarskalle, og strax derpaa igjen øster i Landet for at møde Kongen selv. Alt dette skede, uden at Sigurd Jarl i Kongehelle vidste det ringeste derom. Erling nærmede sig Tunsberg, dvælede først nogle Dage ved Hrossanes [3]) og lagde derpaa ind mod Staden, hvor Haakon imidlertid havde rustet sig. Erling ladede en Byrding (Kjøbmandsskib) med Ved og Halm, antændte den og lod den drive for Vinden ind mod Byen; dog var det ikke hans Hensigt at

[1]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 2.
[2]) Jyllands nordligste Pynt, nu kaldet Skagen.
[3]) Paa Nøterøen lidt udenfor Tønsberg.

sætte Ild paa denne, derfor lod han to Skuder følge det brændende Skib og holde det tilbage med Touge. Røgen lagde sig nu saa tyk indover Bryggerne, at Haakons Folk, som her stode opstillede i en Fylking, ei kunde see Fiendens Bevægelser. Erling selv var tæt bagenfor Ilden med hele sin Flaade; de skjøde ind over Byen og fældede mange af Haakons Folk og af Bymændene. Disse sidste, som frygtede for snart at see sine Huse i Brand, sendte Presten Roald Langtale ud til Erling for at bede ham om Fred, og da Roald vendte tilbage med tilfredsstillende Svar, forlode Borgerne Haakon og bragte ved sin Bortgang Forvirring i hans Fylking. Vel var der endnu nogle af Kongens Mænd, der raadede til Modstand; men Onund Simonssøn, som da havde mest at sige, erklærede, at han ei vilde kjæmpe for Sigurd Jarls Magt, naar denne selv holdt sig fjærnt fra Faren. Onund flygtede, og Haakon med hele Hæren fulgte ham. De droge op i Landet og derfra landveis til Throndhjem. Da Sigurd Jarl i Kongehelle fik vide, hvad der var skeet, samlede han de Skibe, han kunde faa, og seilede nord til sin Herre. Erling bemægtigede sig i Tunsberg alle Kong Haakons Skibe, blandt hvilke ogsaa Beikesuden, der forhen havde tilhørt Kong Inge. Han lagde hele Viken under Kong Magnus og drog derpaa til Bergen, hvor han tog sit Vintersæde[1]).

Kong Haakon var Vinteren over i Throndhjem, men om Vaaren (1162) udbød han Leding for at fare syd mod Erling; Sigurd Jarl, Onund Simonssøn, Eindride Unge, Jon Sveinssøn, Philippus Gyrdssøn og flere Høvdinger fulgte ham. Erling var imidlertid i Bergen med en stor Hær og lagde Raad op for at overraske sin Fiende. Han anholdt alle Kjøbskibe, som vilde nordefter, og gav til Grund, at de heller burde sælge sine Ladninger til Ber-

[1]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 3. 4.

gensmændene, om ogsaa for noget bedre Kjøb, end føre dem til hans Fiender. Da nu en Mængde Fartøier vare samlede, lod han nogle af sine letteste Skibe sætte op og udspredte det Rygte, at han vilde oppebie Haakon i Bergen. Kort efter lod han blæse til Styrmandsstevne og gav alle Kjøbskibene Lov at reise. Disse dvælede ei heller længe; de laa færdige med sine Varer, og Børen var god; de satte Seil til, kappedes om at komme afsted, og samme Dag, nogle Timer efter Middag, vare de alle ude af Havnen. Handelsflaaden traf Haakon ved Nordmøre, hvor han samlede Folk. Han havde længe ingen Tidende faaet søndenfra; nu fik han af alle Fartøierne een og den samme Underretning, at Erling havde sat sine Skibe op i Bergen og agtede at oppebie sine Fiender der. Da Haakon hørte dette, seilede han ud til Veø[1]), hvor der dengang var en Kjøbstad, og sendte Sigurd Jarl tilligemed Ønund Simonssøn til Romsdalen for at samle Folk og Skibe. Andre af hans Mænd fore i samme Erinde til begge Mørerne. Efter faa Dages Ophold i Kjøbstaden drog Kongen noget længere mod Syden i den Tanke, at Ledingsfolket da saa meget mere skulde skynde sig; det anede ham ikke, at Fienden allerede var nær[2]).

Det var Søndag, da Erling havde givet Kjøbskibene Lov at reise; men Tirsdag Formiddag bleve Krigsfolk og Borgere sammenstevnede ved Kongens Luur og de optrukne Skibe igjen satte i Søen. Erling holdt Huusthing med Ledingsfolket, udnævnte Styrmænd og fordeelte Mandskabet paa Skibene; han bød Enhver holde sig rede i sit Rum og forkyndte Straf paa Liv eller Lemmer for den, der dvælede efter i Byen, naar han selv lagde ud med Beikesuden. Allerede om Aftenen lagde flere Høvdinger, blandt hvilke Orm Kongsbroder, der var kommen tilbage fra Sverige,

[1]) En Ø i Romsdalsfjorden, paa hvilken nu Veø Hovedkirke staar.
[2]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 4. 5.

bort fra Staden, og tidlig Onsdag Morgen stak Erling selv i Søen med den øvrige Flaade. Han havde da 21 Skibe og en udsøgt Hær; hans Søn Kong Magnus fulgte ham og desuden mange Lendermænd. Med gunstig Bør seilede han nordefter. Da han kom udenfor Fjordene, sendte han en Skude ind til Jon Hallkelssøns Gaard og lod bringe Nikolaus, Simon Skalps Søn, Harald Gilles Dattersøn, til sig ombord paa Beikesuden. Om Fredagen i Otten nærmede de sig Steinavaag[1]). Ei langt herfra laa Haakon med 13 Skibe; han selv og hans Mænd vare oppe paa en Ø i Leg; Lendermændene sad paa en Høi og saa til. Man blev da var to Mænd, der kom iilsomt roende, sprang i Land og ikke engang gave sig Tid til at fæste Baaden. Høvdingerne sagde strax sig imellem, at Mændene maatte fare med vigtige Tidender, og gik dem imøde. Ønund Simonssøn spurgte dem, hvad de kunde fortælle om Erling Skakke. Den, der først var istand til at tale, svarede: „Erling seiler søndenfra med 21 Skibe, mange ere store, snart ville I see deres Seil.“ Da udbrød Eindride Unge: „For nær Næsen! sagde Karlen, blev skudt i Øiet!“ Man skyndte sig did, hvor Legen holdtes; strax gjaldede Kongens Luur, og alt Folket søgte ombord. Men i denne Hast løb Enhver paa det Skib, som var ham nærmest, og Flaaden blev saaledes meget ulige bemandet. Imidlertid fik de Masterne reiste, grebe til Aarerne og stevnede nord til Veø, hvor de ventede sig Hjælp af Kjøbstadmændene[2]).

De vare ei langt komne, før de saa Seilene af Fiendens Flaade. Erling forfulgte dem heftigen. Eindride Unge havde et svært, tungt Langskib, og en stor Deel af hans Mænd vare komne ombord paa andre Skibe; han laa saaledes noget tilbage for Haakons øvrige Flaade. Da

[1]) Mellem Aspøen og Hessøen i Borgunds Pgd. paa Søndmøre, nær Aalesund.

[2]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 5. 6.

han var kommen til Den Sekk i Romsdalsfjorden[1]), indhentedes han af Beikesuden, som Erling selv styrede. Haakon var allerede kommen nær under Veø, da han hørte Luurblæsten, og vendte strax tilbage for at hjælpe Eindride. Man lagde fra begge Sider i største Skynding til Kamp; paa mange Skibe gav man sig ei Tid til at tage Seilene ordentlig ind, men lod dem falde ned tvert over Fartøiet. Skibene bleve ei heller sammenbundne, men laa Bord ved Bord med Fienden. Det varede ei længe, før Besætningen paa Haakons Skib deels var falden, deels havde sprunget i Søen. Kongen kastede en graa Kappe over sig og løb ind paa et andet Skib, men merkede snart, at han var mellem Fiender; han saa hverken sine Mænd eller sine Skibe i Nærheden. I denne fortvivlede Stilling gik han over paa selve Beikesuden og frem til Stavnboerne; han bad dem om Fred, og de toge ham under sin Beskyttelse. Meget Folk var allerede faldet paa begge Sider, dog flest af Haakons. Paa Beikesuden faldt Nikolaus, Simon Skalps Søn, og man beskyldte Erlings Mænd for at have dræbt ham. Der blev nu en Stands i Striden, og Skibene skiltes ad. Erling fik da vide, at Kong Haakon var paa hans Skib, og at Stavnboerne vilde forsvare ham. Han sendte en Mand hen for at sige dem, at Haakon for ham gjerne maatte faa Fred, hvis det var de øvrige Høvdingers Villie og de kunde komme til Forlig; imidlertid maatte Stavnboerne vel tage vare paa ham, saa han ei skulde undfly. Stavnboerne ønskede Erling Held for hans Ord. I det Samme lod Erling blæse sterkt og bød sine Mænd lægge til de fiendtlige Skibe, som end ei vare ryddede. „Aldrig," sagde han, „vilde de faa bedre Leilighed til at hevne Kong Inge." Man skreg Hærskrig og begyndte atter Kampen. I denne Tummel fik Kong Haakon sit Banesaar. Da hans Mænd merkede sin Herres Fald, roede de til og gjorde

[1]) Sekken i Veø Pgd.

et rasende Angreb; de bortkastede Skjoldene, hug med begge Hænder og skjøttede ei mere om Livet; de faldt ogsaa bradt for Overmagten. Fred var ei at tænke paa for Nogen uden dem, som Lendermændene toge i Beskyttelse og lovede Løsepenge for. Eindride Unge og nogle flere undkom og roede ind i Fjorden. Saaledes faldt Kong Haakon Herdebred i sit 15de Aar. Hans Lig blev ført ind i Romsdalen og jordet der. Siden lod Kong Sverrer, hans Broder, det optage og føre til Nidaros, hvor det blev indsat i Muren i Christkirken søndenfor Choret[1]).

Magnus Erlingsøn.

Efter Seieren ved Sekken drog Erling Skakke med Hæren til Nidaros, hvor Drething blev stevnet og hans Søn Magnus tagen til Konge over hele Norge. Paa Thrøndernes Troskab kunde han alligevel ikke lide og drog derfor efter et kort Ophold blandt dem tilbage til Bergen.

Erling havde i Slaget ved Sekken med grusom List bortryddet tvende Mænd af den norske Kongeæt: Haakon Herdebred, hvem han allerede havde lært at kjende som en farlig Fiende, og Nikolaus Simonsøn, i hvem hans Mistænkelighed saa en fremtidig Medbeiler til Magnus's Rige. Desuagtet havde han endnu Modstandere nok tilbage, og disse behøvede ei at søge længe efter en Kongesøn at stille i sin Spidse. Sigurd Jarl, Eindride Unge, Onund Simonsøn og flere Høvdinger, der vare undkomne af Striden, besluttede at holde Flokken sammen; de efterlode sine Skibe i Romsdalen og droge til Oplandene. Her opfostredes Sigurd, en Søn af Kong Sigurd Mund, hos Markus paa Skog[2]), Sigurd Jarls Frænde. Denne Sigurd

[1]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 7.

[2]) Gaarden Skog i Brottum Sogn, Ringsaker Pgd. paa Hedemarken.

toge nu Oplændingerne til Konge paa Jarlens og de øvrige Høvdingers Raad. Den unge Konge og hans Fosterfader holdt sig imidlertid selv tilbage, medens Jarlen og Lendermændene udsatte sig for Kampens Farer. Flokken var mest paa Oplandene og gjorde derfra stundom Indfald i Viken. Da Erling Skakke hørte dette, forlod han om Høsten Bergen og drog med Kong Magnus til Viken, hvor han tog sit Vintersæde i Tunsberg. De fiendtlige Partiers Stilling var meget forskjellig. Sigurds Flok var talrig, men havde kun en ringe Deel af Landet inde; den maatte derfor ofte ved Vold og Uretfærdighed skaffe sig det Nødvendige og vakte saaledes Uvillie hos Bønderne, der dengang vare velstaaende og endnu ikke ret vante til de Undertrykkelser, som indvortes Strid medfører [1]). Erling derimod havde allerede Rigets bedste Kraft til sin Raadighed, og Vikværingerne især, som Kong Inges gamle Tilhængere, vare ham fuldkommen hengivne. Han holdt jævnlig Thing med Bønderne, og disse klagede stedse over Fiendernes voldsomme Fremfærd; de vare enige med Erling om, at det vilde være godt, hvis man kunde mage det saa, at Sigurds Flok aldrig nød noget Held. Arne af Stodreim foreslog da, at alle de, der vare tilstede paa Thinget, Krigsfolk, Bønder, Borgere og Kjøbmænd, skulde med Vaabentag efter Lovene dømme Sigurd Jarl og hans Tilhængere i Djævelens Vold baade levende og døde. Den veltalende Prest Roald Langtale [2]) understøttede Forslaget, og det kom endelig saavidt, at denne hidtil uhørte Dom blev fældet. Erling holdt derpaa Juul med sine Mænd i Tunsberg og uddeelte Sold ved Kyndelsmesse [3]).

[1]) „Í þann tíma stóð Noregsveldi með miklum blóma; var bóndafólkit auðigt ok ríkt ok úvant úfriði eðr úfrelsi ok ofríki flokkanna“.

[2]) See ovfr. S. 73.

[3]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 8—10.

Sigurd Jarl gjorde imidlertid med det udvalgteste Folk af sin Hær Indfald paa flere Steder i Viken; Mange maatte underkaste sig ham og Nogle betale store Bøder. I hans Hær var der dog Flere, som hemmeligen henvendte sig til Erling for at søge en Udsoning; men de fik ikke saa tilfredsstillende Svar, som de ønskede. Han erklærede nemlig, at han vel vilde skjenke hver den Livet, som begjerede Fred; men de alene maatte forblive i Landet, som ikke storligen havde forbrudt sig mod ham. De Fleste vidste med sig selv, at Erling kunde gjøre dem svære Beskyldninger, og valgte derfor heller at blive Sigurd tro. Philippus Gyrdssøn tog Fred af Erling og fik sine Eiendomme tilbage. Men ikke saasnart var han kommen hjem til sine Gaarde, før Sigurds Mænd overfaldt og dræbte ham. Vold og Drab blev gjensidigen øvet af begge Partier Vinteren over [1]).

I Begyndelsen af Fasten (1163) fik Erling i Tunsberg Nys om, at Sigurd Jarl agtede sig mod ham. Han sendte da Speidere ud til alle Sider og lod hver Aften sin Hær samle ovenfor Byen; thi Fienderne vare snart nærmere, snart fjærnere, og man kunde ikke vide, hvad Dieblik de vilde angribe. Endelig fik Erling Underretning om, at Sigurd Jarl var i Nærheden af Tunsberg paa Re [2]). Den anden Tirsdag i Fasten (19 Febr.) ud paa Eftermiddagen forlod han Byen med sin Hær, samt alle stridsdygtige Borgere og Kjøbmænd; kun 12 Mand bleve tilbage til Stadens Bevogtning. Hver af dem, der fulgte Erling, førte med sig Kost for to Dage; de vare tvende om een Hest og eet Skjold og udgjorde ialt 1300 Mand. Om Natten mødte dem det Budskab, at Sigurd Jarl var paa Re, paa Gaarden Ramnes [3]), med 500 Mand.

[1]) Sn. Magn. Erl. S. Kap. 11.

[2]) Ramnes Sogn i Jarlsberg.

[3]) Ramnes Prestegaard.

Da Erling forkyndte sin Hær denne Tidende, raabte Alle, at man skulde skynde sig og overfalde Fienden i Husene eller idetmindste i Mørket. Men dette var ikke Erlings Mening. „Snart," sagde han, „møde vi Sigurd, og vel mindes vi, at i hans Flok ere Mange, som vare med at myrde Kong Inge og flere af vore Venner. Dette Verk øvede de ved Djævelens Kraft med Trolddom og Nidingskab; thi det staar i Lovene, at det Drab er Nidingsdrab, der øves om Natten. De kjæmpede i Mulmet, fordi deres Trolddom sagde dem, at de ei kunde seire under Solen, og saaledes stege de over slige Høvdingers Hoveder, som de have fældet. Ofte have vi kaldet deres Fremfærd skjændig; lader os derfor ei nu handle ligesaa og snige os paa Sovende om Natten, men heller følge de Høvdingers Exempel, som det er bedre at ligne, og i Fylking oppebie Dagen!" Folket satte sig da ned; Nogle toge Høknipper til Leie, Andre hvilede paa sine Skjolde og oppebiede saaledes Lysningen. Veiret var koldt, og Sneen drev vaad.

Sigurd Jarl var paa Ramnes og fik først Tidende om Fiendernes Komme, da disse allerede vare Gaarden ganske nær. Hans Mænd væbnede sig, men vidste ei, hvor sterk Erling var. Nogle raadede til Flugt, og blandt dem var Jarlen selv, der i det Hele ansaaes for viis og veltalende, men ikke dristig. Mængden derimod lastede Sigurds Frygt og vilde oppebie Fienden. Dette skede da ogsaa. Strax i Lysningen opstillede man sig paa begge Sider, og Erling lod bag sin Fylking nogle velbevæbnede Ryttere holde med den unge Kong Magnus. Mellem Hærene løb en liden Aa med en Bro over, og ved den Ende af Broen, der vendte mod Gaarden, hævede sig en steil Bakke. Paa denne stillede Sigurd Jarl sin Fylking. Da nu hans Mænd saa, hvor talrig Fienden var, raadede Mange til at fly ind i den bagved liggende Skov. Men dette vilde ei Signrd. „I beskyldte mig nys for Mangel

paa Mod," sagde han; „nu skulle vi prøve, om det er Sandhed. Hver vogte sig, at han ei flyr eller forfærdes før jeg." Han bad sine Mænd benytte sin fordeelagtige Stilling og styrte ned fra Høiden over Fienderne, saasnart disse kom med sin Fane over Broen. Sigurd var iført en rødbruun Kjortel og en rød Kappe, hvis Flige vare opheftede; han svang sit Sverd, som hed Bastard, og sagde: „Det veed Gud, at heller vilde jeg naa Erling Skakke med Bastard end vinde meget Guld!" Erlings Hær vilde trænge frem over Broen; men Erling bad dem trække sig høiere op og der vade over Aaen, som ei var dyb. De trak sig da opad langs Aaen, og Sigurd fulgte dem henad Bakken paa den modsatte Side. Endelig aftoge Høiderne, og Aabredden blev fladere. Da bød Erling sine Mænd synge Paternoster og bede Gud om Lykke; Alle sang Kyrieeleison og sloge paa Skjoldene. Ved dette Gny flygtede 300 af Sigurds Hær. Erling gik nu over Aaen. Jarlsmændene skrege vel Hærskrig, men styrtede ei ned paa Fienden, og derfor begyndte Striden i Hældingen af Bakken, først med Spyd og saa med Sverd. Snart veg Jarlens Merke tilbage; Erling kom op paa Brinken, og Sigurds Hær flygtede til Skoven. Man bad nu Jarlen fly. „Nei!" svarede han; „lader os gaa frem, saa langt vi kunne!" Han hug djærvt til begge Sider og faldt endelig tilligemed Jon Sveinssøn og næsten 60 Mand. Erling forfulgte de Flygtende til Skoven og vendte derpaa tilbage til Valpladsen. Her fandt han Kongens Træle i Færd med at rive Klæderne af Sigurd Jarl, der endnu ikke var ganske død, men laa uden Samling med sit Sverd ved Siden. Erling greb Sverdet, jog Trælene bort og lod sin Fiende dø i Ro. Han vendte derpaa tilbage med Hæren til Tunsberg. Syv Dage efter blev Eindride Unge fangen af Erlings Mænd og dræbt med alt sit Skibsfolk [1]).

[1]) Sn. Kap. 12—14. Fagrsk. Kap. 264. 265.

Sigurd Sigurdssøns Parti havde i Sigurd af Reyr tabt sin fornemste Høvding; alligevel oploſtes det ikke. Saasnart Vaaren begyndte (1163), drog Markus med sin Fosterſøn til det ſydlige Viken og ſkaffede sig her Skibe. Erling drog strax mod dem og fandt dem i Gautelven. Markus flygtede op paa Hisingen, hvor Bønderne samlede sig om ham og formeente Erling Landgangen. Denne vilde ikke indlade sig i nogen Strid med de haardføre og stive Hisingboer; han lod sig nøie med at borttage Fiendens Skibe og flytte dem til Kongehelle. Hisingen var for liden til at kunne underholde Markus og hans Flok i Længden; derfor droge de snart bort fra Øen og begave sig til Marker, hvorfra de stundom gjorde Indfald i Viken. De saa dog snart, at de ei kunde udrette Stort mod Erling, der stedse var aarvaagen og havde en stor Magt paa Benene. Flokken drog da over Oplandene til Throndhjem, hvor Sigurd strax fandt mægtige Tilhængere og blev tagen til Konge paa Ørething. Han ſkaffede sig nu Skibe, drog om Sommeren til Møre, optog her alle kongelige Rettigheder og stevnede derpaa længere mod Syd. I Bergen sad paa den Tid Lendermændene Nikolaus Skjaldvørssøn og Nøkkve Paalssøn med en talrig Hær til Landets Forsvar; derfor vovede Markus og Sigurd ikke at lægge didhen, men droge Bergen forbi. Erling Skakke var imidlertid, paa Efterretningen om Fiendens Tog, dragen nord i Viken og havde her samlet en stor Flaade; men Vinden var ham stedse imod, og hans Skibe laa hele Sommeren adspredte hist og her i Havnene, uden at kunne komme Lindesnes forbi. Dette fik Markus høre ved Lister; han vendte nu atter om og besluttede at angribe Bergen. Da han kom udenfor Byen, roede Nikolaus Skjaldvørssøn ham imøde med større Skibe og en langt talrigere Hær, og Markus saa ingen anden Udvei end at flygte mod Syden. Hans Folk stevnede deels til Havs, deels ind i

Fjordene; han selv og den unge Kong Sigurd løb op paa Øen Skarpa[1]). Nikolaus bemægtigede sig flere af de efterladte Skibe og gav flere af de fangne Fiender Fred; blandt disse Jon Hallkelssøn, som rimeligen af Forbittrelse over sin Brodersøns Drab ved Sekk havde taget Parti mod Erling. Et Par Dage efter bleve Sigurd og Markus fundne og førte til Bergen; den første blev halshuggen ved Gravdal, den anden hængt paa Hvarfsnes[2]). Dette skede ved Mikkelsdags Tider (29de Septbr. 1163)[3]).

Ved Markus's og Sigurds Død adspredtes for største Delen deres Parti; kun Ønund Simonssøn og en vis Ørnulf Skorpa tilligemed Fredrik Køna, der var gift med Rangrid, Enke efter Peter Byrdarsvein og Datter af den mægtige Thrønderhøvding Guthorm af Rein, samt Bjarne Ille (den onde), en Mand, der var berygtet for sin Usedelighed, holdt endnu en ringe Flok samlet. De havde stevnet til Havs og toge Veien øster i Landet; overalt, hvor de saa Leilighed, dræbte de og ranede Erlings Venner. Erling havde paa Tidenden om Sigurds og Markus's Død givet Lendermændene og Ledingsfolket Hjemlov; med sine egne Mænd drog han nu øster over Folden, hvor han hørte, at Markus's Mænd holdt sig: Han for til Kongehelle og dvælede der om Høsten. Den første Uge i Vinteren drog han ud til Hisingen med meget Folk, stevnede Bønderne til Thing og anklagede dem for at have hjulpet hans Fiender. Hisingboerne søgte vel at forsvare sig, og den mægtige Bonde Øssur førte Ordet for dem; Enden blev dog, at de maatte overgive sin Sag i Erlings Vold. Femten Bønder, som denne selv udvalgte, mødte den følgende Uge i Kongehelle og modtoge her den Dom, at de skulde betale 300 Slagtenød. Hisingboerne vare ilde til-

[1]) Skorpen i Sunds Pgd., søndenfor Bergen.

[2]) Kvarven strax søndenfor Bergen.

[3]) Sn. Kap. 15. 17—18.

fredse hermed; og da Isen strax efter lagde sig, og Erlings Skibe frøs inde, holdt de Bøderne tilbage og beredte i Julen Sammenskudslag for stedse at være samlede. Erling var imidlertid i Kongehelle, men 5te Dag Juul for han op paa Hisingen, omringede Øssurs Huus og indebrændte ham. Hundrede Mænd bleve dræbte og tre Gaarde lagte i Aske, før han vendte tilbage til Byen. Nu kom ogsaa Bønderne og medførte alt, hvad de havde lovet[1]).

Om Vaaren (1164), saasnart Isen gik op, forlod Erling Kongehelle og drog nord i Viken, hvor han hørte, at Markus's Flok ranede. Han udspeidede deres Færd og overrumplede dem i en Havn. Ønund Simonssøn og Ørnulf Skorpa undkom, men Fredrik Køna og Bjarne Onde bleve fangne. Den første lod Erling binde ved et Anker og kaste i Havet; den anden lod han hænge. Bjarnes Død tog Ingen sig nær; Fredriks Drab derimod vakte Erling mange Fiender i Thrøndelagen, hvor den Dræbte havde mægtige Frænder. Ønund og Ørnulf flygtede til Danmark, kom senere til Gautland og vovede sig stundom derfra ind i Viken; dog finder man ei, at de her have vakt nogen betydelig Uro[2]).

Efter at Erling havde udryddet Sigurd Sigurdssøns Parti, drog han til Tunsberg og derfra tidlig om Sommeren til Bergen. Her forefandt han den pavelige Legat Stephanus, som Aaret i Forveien var kommen til Norge, og en talrig Forsamling af Rigets geistlige og verdslige Høvdinger; foruden Erkebiskop Eystein og Landets øvrige fire Biskopper var ogsaa den nyviede Biskop af Holar paa Island, Brand Sæmundsøn, der tilstede. Mødet var foranstaltet af Erling Skakke og Erkebiskoppen. Disse herskesyge Mænd havde dengang store Planer fore; den første arbeidede paa at sikkre sin Søn Kongedømmet, som denne

[1]) Sn. Kap. 19.
[2]) Sammesteds Kap. 20.

mod Rigets vedtagne Arvelove var kommen i Besiddelse af; den anden stræbte at grundfæste Klerkeveldet i Norge, og under Rigets daværende forvirrede Stilling haabede begge, den ene ved den andens Hjælp, at opnaa sine ærgjerrige Hensigter.

Den norske Geistlighed havde allerede ved Erkebispestolens Oprettelse i Nidaros vundet Meget, idet den i selve Landet fik et Hoved, der til Nød kunde byde Kongedømmet Trods. Saalænge imidlertid Kongen havde Ret til efter eget Tykke at udnævne Erkebiskop og Biskopper, var den geistlige og verdslige Magt endnu i tilbørlig Ligevegt. Men Geistligheden ønskede intet mere, end at hæve denne Skranke for sin Uafhængighed og anmasse sig selv udelukkende Valget af Kirkens Forstandere. I den største Deel af det øvrige Europa var dette Ønske allerede for lang Tid siden opnaaet, idet de saakaldte Domkapitler vare indførte ved alle Stiftskirker. Domkapitlet bestod af et vist Antal Geistlige (canonici, Kanniker), der havde sin Underholdning af Kirkens Gods, valgte Erkebiskoppen eller Biskoppen, udgjorde hans Raad og forvaltede hans Embede, naar dette var ledigt. Domkapitlet var i det Hele for Biskoppen, hvad Kardinalkollegiet var for Paven. Denne Indretning søgte ogsaa den norske Geistlighed at faa bragt i Gang, og det lykkedes for en Deel. Rigets Tilstand under Harald Gilles Sønner vakte nemlig hos flere indsigtsfulde Mænd Ønsket om en Forandring med Hensyn til Biskoppernes Udvælgelse; thi naar tre indbyrdes uenige Konger skulde have Valgretten, var man udsat for at see tre Biskopper valgte til hvert Stift. Domkapitler bleve derfor ved Kardinal Nikolaus's Indflydelse indrettede ved alle Bispestole og Underholdning af Kirkens Gods anviist de beskikkede Kanniker, eller, som de i Norge kaldtes, Chorsbrødre. Dette skede vistnok ikke ganske uden Kongernes Samtykke; imidlertid var det ingenlunde disses Mening

derved aldeles at opgive sin Valgret; tvertimod handlede Kong Inge, da han havde faaet Enebestyrelsen af Riget, meget egenmægtigen med Hensyn til Bispedømmernes Besættelse. Saaledes afsatte han den bergenske Biskop Paal, der havde været Kong Eysteins Kapellan og af denne var udvalgt, og beskikkede i hans Sted en vis Nikolaus Peterssøn fra Sogn. Ligeledes, da den første Erkebiskop Jon var død (1157), udnævnte Inge til hans Eftermand sin Kapellan og Fehirde, Eystein Erlendssøn, uden at raadspørge Chorsbrødrene i Nidaros[1]). Ved dette Valg fik imidlertid den norske Geistlighed en Forstander, der baade besad Villie og Evne til at forfegte dens Rettigheder. Eystein var en Mand af store Aandsgaver, myndigt Væsen og sjælden Duelighed, desuden yndet af sine Landsmænd, dog især af Thrønderne, blandt hvilke de mægtigste Høvdinger alle vare hans Frænder. Han nedstammede nemlig fra en af Landets mest anseede Slægter; hans Fader, Erlend Himalde, var en Søn af Jon Sterke, der igjen var en Søn af Ulf Uspakssøn, Harald Haardraades Stallare, og af Jorunn, Thorberg Arnessøns Datter. Almuens Yndest og sine mægtige Forbindelser vidste han at benytte til Geistlighedens Gavn. Saasnart han var indviet og havde tiltraadt sit Embede, hvilket først skede samme Aar, som Kong Inge faldt (1161), begyndte han at forestille Bønderne i sit Stift, hvor nødvendigt det var til Vedligeholdelsen af Erkebispestolens Verdighed, at dens Indtægter bleve forøgede. Han foreslog, at de Bøder, der tilkom Erkebispen, for Fremtiden skulde beregnes efter en Øre Sølvværdi (silfrmetinn eyrir), istedetfor at de tilforn, ligesom de Bøder, der udrededes til Kongen, beregnedes efter en Sagefalds-Øre (sakmetinn eyrir, ogsaa kaldet lögeyrir, Lovøre, eller sex alna eyrir d. e. Øre, hvorpaa der gik sex Alen Vadmel), der kun var halv saameget; og

[1]) Kongespeilet, Anhang S. 186. Werlauffs Anecdoton S. VIII.

ved sin egen Anseelse samt sine Frænders Bistand fik han denne betydelige Forøgelse af Erkebispestolens Indkomster vedtagen som Lov over hele Thrøndelagen og alle de øvrige Fylker, som laa til hans Stift [1]).

Dette var alligevel kun en Forberedelse til dristigere Skridt. Da Erling Skakke lod sin Søn Magnus tage til Norges Konge, havde Erkebiskoppen og Landets Biskopper hertil givet sit Samtykke, dog under den Betingelse, at den nye Konge og hans Fader i alle Maader skulde styrke Guds Ret, eller, hvilket efter den Tids Talebrug var det samme, udvide Kirkens og Geistlighedens Magt. Paa Mødet i Bergen vilde nu paa den ene Side Erkebiskoppen indskjærpe Opfyldelsen af dette Løfte, medens Erling paa den anden Side vilde bringe Geistligheden til et afgjørende Skridt, som kunde udslette det Ulovlige i, at Magnus bar Kongenavn uden at være Kongesøn. For at bringe disse Sager paa det Rene havde de to Høvdinger ofte Samtaler med hinanden i Eenrum. I Førstningen syntes der vel at opstaa nogle Vanskeligheder i Underhandlingerne, men disse jævnede sig snart. Erling spurgte Erkebispen, om det var sandt, at han havde forøget det Sagefald, der tilkom ham af hans Stift. Eystein svarede, at det var saa; men det var skeet Gud til Ære og med Bøndernes gode Villie uden al Tvang. „Mon dette staar i den hellige Olafs Lov?" spurgte da Erling, „eller har I taget det noget strengere, end skrevet er i Loven?" „Den hellige Olaf," svarede Erkebiskoppen, „skrev Loven saaledes, som Almuen dengang samtykkede den; men det findes ingensteds i Loven, at man ei maa forøge Guds Ret." „Vil I," sagde Erling, „udvide Eders Rettigheder, da maa I og styrke os til at udvide Kongens Rettigheder." Da svarede Erkebiskoppen: „Du har alt før meer end nok hævet din Søns Navn og Magt. Har jeg taget for stort Sagefald

[1]) Sn. Kap. 16.

af Thrønderne, saa tror jeg, at Loven er end mere overtraadt deri, at den er Landets Konge, som ei er Kongesøn; dette er baade mod Lov og Sedvane." „Da Magnus blev tagen til Konge over Norges Rige," svarede Erling, „skede det med Eders og de andre Bisskoppers Vidende og Raad." „Da lovede du og," sagde Erkebisskoppen, „at hvis vi føiede dig i at tage din Søn til Konge, skulde du af al Kraft fremme Guds Ret." Erling indrømmede, at han havde lovet at overholde Guds Bud og Landets Love. Det var begge gavnligere, tilføiede han, at være indbyrdes enige, end gjøre hinanden Bebreidelser. Han bad Erkebisskoppen styrke Magnus's Rige; da skulde han til Gjengjæld staa Geistligheden bi i alt, hvad han kunde. Nu blev Samtalen venskabeligere. „Er end ikke min Søn," sagde Erling, „tagen til Konge efter gammel Sedvane, da staar det til Eder, efter Guds Lov at give ham kongelig Vielse og salve ham til Riget. Vel er jeg ikke af Kongeæt; men jeg kjender dog Lov og Landsret bedre end de fleste Konger, vi kunne mindes, og Magnus's Moder er Datter af en Konge med hans rette Dronning. Han er saaledes en Kongedatters egtefødte Søn, og vil I give ham kongelig Vielse, da kan Ingen med Ret berøve ham Kongeverdigheden. Ei var Vilhelm Bastard Kongesøn; dog blev han salvet og kronet til Englands Konge, og Kronen har siden været i hans Æt. Ei var Svein Ulfssøn i Danmark Kongesøn; dog var han kronet Konge og hans Sønner efter ham. Nu er her en Erkestol til stor Hæder for Landet; lader os nu og faa en kronet Konge, saa vi ikke i nogen Henseende behøve at staa tilbage for Daner og Englændere!" Siden talede Erkebisskoppen og Erling oftere om denne Sag og kom vel overeens med hinanden i alle Dele; de for Riget og Kongeverdigheden ydmygende Betingelser, paa hvilke Overeenskomsten var bygget, bleve imidlertid, som det synes, først senere almindelig bekjendte. Erkebi-

skoppen fik letteligen Legatens og sine Lydbiskoppers Samtykke til Magnus's Kroning, og nu lod Erling Alt berede paa det herligste til denne Høitidelighed. Den store Kongehal i Bergen blev beklædt med kostbare Tapeter, og et prægtigt Gjestebud anrettet, hvortil alle Hirdmænd og haandgangne Mænd foruden mange andre Høvdinger vare indbudne. Den ottegarige Magnus blev salvet og kronet af Erkebiskoppen i Overværelse af Legaten, fem Biskopper og mange andre Geistlige. Erling Skakke og tolv Lendermænd svore den lovlige Ed med Kongen. Legaten, Erkebiskoppen og de øvrige Biskopper deeltoge derpaa i Gjestebudet, og mange herlige Gaver bleve uddeelte af Kongen og hans Fader [1]).

Erling Skakke havde ved den hidtil i Norge usedvanlige Salving, ifølge Tidsalderens Anskuelse, omgivet sin Søns Kongedømme med et helligt Vern; han troede derfor i Fremtiden med større Dristighed at kunne møde ethvert Angreb af verdslig Magt. Den første Vanskelighed, han fik at rede sig ud af, var hans Forpligtelse til den danske Konge. Da Valdemar spurgte, at Magnus var bleven Norges Enekonge, og at de Partier, der havde sat sig imod ham, vare tilintetgjorte, sendte han nogle Mænd til Magnus og hans Fader med Breve, der skulde minde dem om deres Løfte, at overgive Danekongen Viken. Erling overlagde Sagen med sine Venner, og Alle vare enige om, at man ei burde overlade Danerne noget af Norge; thi aldrig havde dette Land været ulykkeligere, end under dansk Herredømme. Erling vilde ogsaa selv gjerne unddrage sig sin Forpligtelse, og han fandt hertil en let Udvei. Da Sendemændene forlangte et afgjørende Svar paa deres Erinde, bad Erling dem følge sig til Viken; han vilde svare dem, naar han havde raadført sig med de viseste Mænd i den

[1]) Sn. Kap. 21. 22. Fagrsk. Kap. 268. 269. [Sml. Forss. norske Kirkehistorie I, 235—246.]

Deel af Landet. Dette skede. Erling drog om Høsten til Tunsberg og lod herfra stevne 4 Fylkers Thing til Sarpsborg; siden drog han selv did med sit Følge. Da Thinget var sat, kundgjorde Erling den Forening, som han under sit Ophold i Danmark havde indgaaet med Valdemar for at styrke sit endnu svage Parti ved dennes Hjælp. „Jeg vil nu," sagde han, „holde vor Overeenskomst i alle Dele, hvis det er Eders samdrægtige Ønske, Bønder! at tjene Danekongen, heller end den Konge, som nu er viet og kronet til dette Rige." Men hele Almuen reiste sig med Larm og raabte: „Ingenlunde ville vi vorde Danekongens Mænd, saalænge een af os Vikværinger er i Live!" De bade Erling holde den Ed, han havde svoret alt Landsfolket „at verge sin Søns Rige"; alle vilde de følge ham. Dermed hævedes Thinget. Valdemars Sendemænd vendte tilbage til Danmark og berettede Udfaldet af sit Erinde. Danerne vare nu forbittrede paa Nordmændene; de sagde, at disse aldrig havde viist sig uden fra en slet Side, og Rygtet gik, at Danekongen næste Vaar vilde drage til Norge med en Hær [1]).

Erling for om Høsten tilbage til Bergen og tog her sit Vintersæde. Han havde nu et Angreb i Vente fra Danmark, og, hvad der var værre, han maatte frygte, at ikke alle Nordmænd vare ham saa hengivne som Vikværingerne. Thrønderne havde han især mistænkte for at være sine hemmelige Fiender, og denne Mistanke blev snart til Vished. Om Vinteren kom nogle Danske over Oplandene til Throndhjem, som det hed, for at besøge den hellige Olafs Grav. Snart begyndte imidlertid de foregivne Pilegrime hemmelig at underhandle med mange Thrønderhøvdinger; de erklærede sig for Danekongens Sendemænd, uddeelte Gaver paa sin Herres Vegne og bade Høvdingerne hjælpe Valdemar til at undertvinge Norge; da vilde han rigeligen

[1]) Sn. Kap. 23. 24.

lønne dem med Hæder, Magt og Eiendomme, ja maaskee gjøre en af dem til Konge, eller idetmindste til Rigets Forstander. For at sande sine Ord fremviiste de Breve under Danekongens Segl. Deres Udsagn vandt Tiltro; flere Høvdinger lovede Valdemar Bistand og udstedte paa Sendemændenes Forlangende skriftlige beseglede Forsikkringer. Med disse Breve droge de Danske mod Enden af Langefasten tilbage til Oplandene [1]).

Erling Skakke var imidlertid i Bergen. Her udbredte sig om Vaaren (1165) det Rygte, der med Kjøbmænd var bragt nordenfra, at Thrønderne vare Erlings aabenbare Fiender og havde paa selve Thingene overlydt erklæret, at kom han til Throndhjem, da skulde han aldrig med Livet slippe ud igjen forbi Agdenes. Erling lod, som han intet deraf troede, og kaldte det Hele løs Snak. Kort efter forkyndte han, at han vilde fare syd til Onarheim [2]) til Gangdage-Thing [3]) og lod ruste en Snekke paa 20 Rorbænke samt to Smaaskibe til Reisen. Da Skibene vare færdige, blæste det op med en hvas Søndenvind; alligevel lod Erling Folket stevne til Skibs. Hans Mænd havde ei stor Lyst til at ro imod Vinden og knurrede over den unødvendige Reise; men de maatte adlyde. Tirsdag i Gangdagene (11te Mai), tidlig om Morgenen, forlode de Bergen og lagde til i Biskopshavn [4]). Her talede Erling til Skibsfolket. „I knurre," sagde han, „fordi I maa ro mod Vinden: reiser da Masterne og sætter Seil til! lader os see, hvorledes Skibene ville gaa nord efter!" Hans Bud blev strax opfyldt; med en strygende Vind glede Skibene mod Norden, og allerede Onsdag Aften (12te Mai) vare

[1]) Sn. Kap. 25. Fagrsk. Kap. 270. 271.

[2]) Paa Tysnesøen i Søndhordeland.

[3]) Thing, som holdtes i Gangdagene d. e. Dagene nærmest før Christi Himmelfartsdag.

[4]) En Havn lidt nordenfor Bergen.

de indenfor Agdenes. Her traf de en Mængde Jagter og Baade, der agtede sig ind til Nidaros til Gudstjenesten paa Christi Himmelfartsdag, som var Dagen efter; mellem denne Sværm blandede Erlings Skibe sig og lagde saaledes ubemerket opad Aaen Nid. Erling landede, medens Ottesang blev sungen i Christkirken, angreb strax Lendermanden Alf Røde, Ottar Birtings Søn, der endnu sad ved Drikkebordet, og fældede ham med de fleste af hans Mænd. Ellers faldt faa af Borgerne; thi de fleste vare i Kirke. Lidt længer ud paa Morgenen lod Erling blæse Folket til Thing paa Øren, anklagede her Thrønderne for Landsforræderi og navnligen Baard Standhale, Paal Andressøn og en vis Baard, som dengang var Byens Forstander. De Anklagede vilde forsvare sig; men da fremstod Erlings Kapellan, fremviiste deres beseglede Breve til Danekongen og spurgte, om de vedkjendte sig dem. De foregivne danske Sendemænd, der i Virkeligheden kun havde været Erlings Speidere, vare ogsaa tilstede og gjentoge for Almuen de Ord, som Forræderne havde talt. Baard, Byens Forstander, lode de blandt andet høre, at han dengang stolt havde slaaet sig paa Brystet og sagt: „Herfra kom først dette Raad." Baard stod skamfuld. „Jeg var vanvittig, Herre min! da jeg talede Sligt," var alt, hvad han kunde svare. De Skyldige maatte fæste al sin Sag til Erlings Dom og slap med store Pengebøder; de, der vare dræbte, dømtes at være faldne ubode. Thrønderne gjorde iøvrigt ingen Modstand; dog vare de i Hjertet Erling fiendske. Han forblev ikke heller længe blandt dem, men vendte strax tilbage til Bergen [1]).

Samme Vaar (1165) kom Kong Valdemar med en stor Hær til Norge. Han landede først ved det sydøstlige Viken, samlede her Bønderne ved Thingbud og forlangte Underkastelse. Elvboerne gave intet bestemt Svar, men

[1]) Sn. Kap. 25. 26. Fagrsk. Kap. 272.

erklærede, at de vilde tjene den Konge, som de øvrige Vikværinger antoge. Valdemar haabede at underlægge sig Landet med det Gode og drog derfor længer nordefter uden at øve Fiendtligheder. Han holdt Borgarthing, men det lykkedes ham ei at vinde Bønderne for sin Sag; tvertimod samlede de sig overalt imod ham, og hvor faa de end kunde være, skjøde de paa Danerne, saasnart disse nærmede sig. Kongen vilde da prøve sin Lykke paa Foldens vestre Side. han styrede over til Tunsberg og stevnede her Haugathing; men ingen Bønder vilde møde. Den danske Flaade begyndte at mangle Fødemidler, og Kongen havde allerede faaet for mange Prøver paa Nordmændenes fiendtlige Sindelag til at kunne vente nogen frivillig Hjælp af dem. „To Kaar ere for Haanden," sagde han til sine Mænd, „enten at fare med Hærskjold over Landet og Ingen skaane, eller og vende tilbage. Det Sidste huer mig bedst; skjønt Folket ingen Skaansel fortjente, saa er det dog rigtigere at bekjæmpe Hedningerne paa Østersøens Kyster, end her dræbe christne Mænd." Vel havde Krigsfolket større Lyst til at herje; dog fik Kongen raade, og Danerne droge bort med uforrettet Sag. Tilbagetoget var i det Hele fredeligt; kun paa Udøerne blev der ranet, hvor Kongen ei selv var i Nærheden. Nogle Nordmænd, der vare gangne over til Valdemar, skal have fulgt denne til Danmark af Frygt for Erlings Hevn og siden i lang Tid været underholdte i sin Landflygtighed, deels af Kongen, deels af andre danske Høvdinger.

Erling havde imidlertid paa Rygtet om Danernes Angreb udbudt Almenning over det hele Land; mange Langskibe bleve byggede i Fylkerne, og flere nyttede, om de end ikke vare ganske fuldfærdige. Med en stor Hær drog han mod Syden. Men ved Lindesnes spurgte han, at Danehæren allerede var vendt hjem. Erling gav nu alt Ledingsfolket Orlov; selv forfulgte han med nogle Lender-

mænd og mange Skibe Fienderne over til Jylland. Ved Djursaa[1]) traf han nogle af de hjemvendende danske Skibe, angreb dem og drev dem paa Flugt. Derpaa plyndrede han den herværende Kjøbstad og vendte med meget Bytte tilbage til Norge[2]).

Paa denne Tid omkom den mægtige og stolte Sumarlide af Argyle, der efter Kong Godreds Fordrivelse havde behersket Suderøerne[3]). Han vilde med en Flaade paa 160 Skibe underlægge sig hele Skotland, men faldt ved Renfrew tilligemed sin Søn og en utallig Mængde Mennesker for en langt svagere Fiendehær. Den landflygtige Godreds Broder, Regnald, benyttede denne Leilighed, angreb Man og underlagde sig Øen efter en Seier ved Ramsa. Men 4 Dage senere landede Godred, der var hjemvendt fra Norge, med en mægtig Hær, fangede sin Broder og lod ham blinde. Godred herskede derpaa i 22 Aar i sit Fædrenerige[4]).

Medens Erling maatte have et vaagent Øie med Danmark, hvorfra han hver Stund kunde vente Angrebet gjentaget, opstod i selve Norge et nyt Parti mod ham. Før havde det været Kongesønner alene, der troede sig berettigede til at fordre Deel af Riget; men nu syntes Erlings Anmasselse at aabne en Udsigt til Kongedømmet ogsaa for dem, der kun paa Kvindesiden vare af Kongeæt. Dette var Tilfælde med Olaf, en Søn af Gudbrand Skafhøggsøn med Maria, Kong Eystein Magnussøns Datter[5]), og en Fostersøn af Sigurd Agnhat, en mægtig Mand paa Oplandene. Aaret efter Valdemars Tog (1166) samlede

[1]) See ovfr. I, 473.
[2]) Sn. Kap. 27. 28. Fagrsk. Kap. 273. Saxo XIV S. 793—795.
[3]) See ovfr. S. 58.
[4]) Chron. reg. Mann. Scr. rer. Dan. III, 223. 224. [Munchs Udg. S. 12. 13. 81—82].
[5]) See ovfr. I, 551.

denne Olaf ved sin Fosterfaders Hjælp en Flok Oplændinger og lod sig give Kongenavn. De droge om paa Oplandene, i Viken og i de østlige Skovbygder; men til Søen kunde de ei komme, da Lendermændene langs Kysten og Sysselmændene i Kjøbstæderne vare Kong Magnus hengivne. Erling var den Tid andensteds i Landet; men strax han hørte om Opstanden, for han med sit Folk til Viken. Han laa Sommeren over paa sine Skibe; ud paa Høsten drog han til Oslo og holdt her Juul, medens hans Speidere vare oppe i Landet for at give ham Underretning om Fienden [1]).

Kort efter Juul (1167) forlod Erling tilligemed Orm Kongsbroder Oslo for at opsøge Olaf, om hvem det sagdes, at han færdedes øster i Skovbygderne paa Sveriges Grændser. Man søgte ham imidlertid forgjæves. Paa Gaarden Rydjøkul [2]) boede en Prest, der var i hemmelig Forstaaelse med Olaf og tænkte at svige Erling. Han indbød denne til Gjestebud paa Kyndelsmessedag (2den Februar), og Erling, der havde Lyst til at deeltage i Gudstjenesten, roede Aftenen forud med Orm og flere af sine Mænd over et Vand (maaskee Øieren eller Glommen) til Prestens Gaard. Gjesterne bleve vel bevertede, og sterk Drik manglede ikke. Sengene vare redte i Drikkestuen, og ud paa Natten lagde man sig. Erling kunde ei sove rolig for onde Drømme. Han spurgte flere Gange Presten, om det ei var Ottesangstid, men Presten søgte at berolige ham. Endelig sprang han op og bad sine Mænd klæde sig; de gik til Kirken og satte sine Vaaben udenfor, medens Ottesang blev sungen. Olaf havde om Aftenen faaet Bud fra

[1]) Sn. Kap. 31. Fagrsk. Kap. 275.

[2]) [Det er senere oplyst (af Munthe i en Anmerkning til Aalls Oversættelse af Snorre II, S. 205), at denne Gaard, hvis Navn nu ei længere findes, har ligget i Nærheden af Sørums Kirke paa Romerike].

Presten om Erlings Komme; han ilede strax afsted med sine Mænd, tilbagelagde om Natten flere Miles Vei og kom til Rydjøkul under Ottesangen. Endnu herskede det dybeste Nattemørke. Olaf omringede Huset, skreg Hærskrig og dræbte nogle af Erlings Mænd, som vare blevne tilbage i Stuen. Raabet hørtes i Kirken; de, som vare derinde, grebe strax sine Vaaben, løb ud og tog Veien til Stranden. Ved et Gjerde indhentedes de af Fienden; Erling, som var til Aars og noget tung af sig, havde ondt ved at komme over Gjerdet. Lendermændene Bjørn Buk og Ivar Galle hjalp ham, medens den tappre Islænding Are Thorgeirssøn opholdt Fienden. Et Kastespyd gjennemborede Ares Strube og naglede ham fast til Gjerdet; men da var Erling allerede paa den anden Side. Mange vare faldne og end Flere saarede, blandt disse Orm Kongsbroder. Erling skal have trukket sit Sverd saa hastigt, at han saarede sig selv i den venstre Side. I Ly af Gjerdet og det dybe Mørke undkom han nu med sine Mænd til Stranden og roede strax bort, bedrøvet over den troe Ares Fald. Det var Alles Ord, at Olaf i denne Færd havde været meget uheldig, da han gik glip af Erling, der allerede saagodtsom var i hans Hænder. Man kaldte ham ogsaa siden Olaf Ugæfa (Ulykke), men hans Flok fik Navnet Hettesvende[1]).

Efter at være undsluppen fra denne Fare drog Erling ud i Viken til sine Skibe og forblev der om Sommeren. Olafs Flok derimod færdedes som tilforn over Oplandene og Marker, hvor den ogsaa næste Vinter fandt Tilhold. Om Vaaren efter (1168) droge Hettesvendene ned i Viken og optoge her vide omkring de kongelige Skatter. Men Erling var strax ved Haanden; han traf sine Fiender paa

[1]) Sn. Kap. 31—33. Fagrsk. Kap. 275. 276. Sturlunga Saga II, 40.

Foldens østlige Side og ved Stanger[1]) kom det til et heftigt Slag. Erling seirede og Sigurd Agnhat med mange Hettesvende faldt. Olaf undkom vel fra Striden; men hans Flok var adspredt. Han flygtede kort efter til Danmark, opholdt sig Vinteren over i Aalborg og døde her den følgende Vaar (1169). Han blev begraven i Mariekirken og af Danerne anseet for hellig[2]).

Imidlertid vedvarede Ufreden mellem Norge og Danmark. Den danske Hertug Buris, en Søn af Henrik Halte[3]) med Ingerid, Kong Inges og Orm Kongsbroders Moder, blev mistænkt for at staa i hemmelig Forbindelse med Nordmændene og at ville vække Opstand mod Valdemar. Erling skal ogsaa virkelig med en Flaade have nærmet sig Sjælands Kyster; men den tappre roeskildske Biskop Absalon hindrede ham fra at gjøre Landgang. Buris blev grusomt lemlæstet af Valdemar og stukken i et Kloster. Danerne undlode ikke at gjengjælde Erlings Besøg. Samme Aar, som han adspredte Hettesvendenes Flok ved Stanger, skal Valdemar med en stor Flaade have landet i Viken; men han udrettede nu ligesaalidet som paa sit forrige Tog. Mangel paa Fødemidler og Hærens Misnøie tvang ham snart til at vende hjem. Langt mere end Valdemars Vaaben virkede hans Forbud mod Vikværingernes Handel paa Danmark og mod dette Lands Kornudførsel til Norge. Savnet af den gamle Handelsforbindelse med Danmark blev snart trykkende for Vikværingerne, og de henvendte sig til Erling med Bøn om, at han vilde faa en Fred istand mellem Rigerne. Erling indsaa ogsaa selv, hvor nødvendigt det var for ham at udsone sig med sin mægtige Nabo. For at indlede Underhandlingerne for hans Hustru Kristina om Høsten efter Olaf Gudbrandssøns Død (1169) til Danmark.

[1]) Gaarden Stange i Vaaler Sogn i Smaalenene.
[2]) Sn. Kap. 33. 34. Fagrsk. Kap. 276.
[3]) See ovfr. S. 11 f.

Hun fandt en venskabelig Modtagelse hos sin Frænde Valdemar og forblev ved hans Hird Vinteren over. De talede jævnligen med hinanden, og Kristina merkede, at Kongen ei var uvillig til Forlig. Dette lod hun om Vaaren (1170) sin Mand vide og bad ham selv drage til Valdemar. Paa samme Tid bragte Erkebiskop Stephan af Upsal til Danmark Pave Alexander den tredies Bulle, hvorved Kongens Fader, Knut Lavard, optoges i Helgenernes Tal. Valdemar lod nu sit Riges geistlige og verdslige Høvdinger tilsige at møde ved St. Hansdags Tider i Ringsted, og i denne glimrende Forsamling blev (25de Juni) Hertug Knuts Levninger skriinlagte og Kongens syvaarige Søn, Knut, kronet af den lundske Erkebiskop Askel til sin Faders Eftermand. Da Høitideligheden var tilende, fremstod Biskop Helge af Oslo tilligemed Erkebiskop Stephan af Upsal som Erling Skakkes Talsmænd og foreslog med mange fagre Ord en Fred mellem Norge og Danmark. Paa deres Bøn tillod Valdemar, at Erling selv maatte komme til Danmark, og Asbjørn Snare, Biskop Absalons Broder, drog paa Helges Forlangende op til Norge som Gissel. Med et velrustet Langskib seilede nu Erling til Danmark og stevnede til Randaros[1]) i Jylland, hvor han hørte, Kongen opholdt sig. Han landede, just som Valdemar sad til Bords, og gik strax til Kongehallen, ledsaget af 12 Mænd, alle med Ringbrynjer under Kapperne og Hjælme under Hattene. Hallens Døre vare aabne; thi Maden blev just indbaaren. Erling traadte dristig for Høisædet. „Fred begjære vi, Konge!" sagde han, „under vort Ophold her og for vor Hjemfærd." „Er du der, Erling?" sagde Kongen og saa til ham. „Erling er her," svarede han; „sig os hastig, om vi skulle have Fred!" „Du skal have Fred, som du begjerer," svarede Kongen; „ei sviger jeg dem, der besøge mig." Da kyssede Erling Valdemars Haand og

[1]) Randers.

udbad sig senere at maatte frembære de Erinder, han havde fra Norge. Han forlod atter Hallen og gik til sit Skib. Siden talede han oftere med Kongen og dvælede Vinteren over i Danmark. Engang sagde han til Valdemar: „Det synes mig tjenligst, Herre! til at bevirke Fred mellem Rigerne, at I faar den Deel af Norge, som var Eder lovet. Men hvis saa skeer, hvilken Høvding vil I da sætte til Bestyrer af Landet? en Dansk?“ „Nei!“ svarede Kongen; „ingen Danehøvding vil fare til Norge for der at plages med et haardt og ulydigt Folk, medens han her har det godt.“ Da sagde Erling: „Jeg drog til Eder, Herre! for ei at miste Eders Venskab. Før have gjæve Nordmænd faret hid til Danmark, som Haakon Ivarssøn og Finn Arnessøn; begge gjorde Kong Svein, Eders Frænde, til Jarler. Jeg er ei mindre vældig i Norge end de; giv mig derfor Eders Deel af dette Rige til Len, og jeg vil gaa Eder til Haande og vise Eder al skyldig Lydighed.“ Disse Ord havde sin Virkning; Erling fik af Valdemar Jarlsnavn med Viken til Len og blev Danekongens haandgangne Mand. Han vendte derpaa tilbage til Norge (1171) og var siden sit hele Liv igjennem Valdemars Ven [1]).

Kort efter Freden med Danmark faldt atter et Skud af den gamle norske Kongestamme som Offer for Erlings grusomme Herskerkunst. Det var Harald, en Søn af Kong Sigurd Mund og af Erlings egen Hustru Kristina. En Kjærlighedsforstaaelse mellem saa nær Beslægtede som Sigurd og Kristina ansaaes efter de gamle Kirkelove for høist brødefuld og vanærende; den maatte skjules tilligemed dens Frugt, og saaledes synes det Hele længe at have været en Hemmelighed for Erling. Harald opfostredes paa Oplandene og var allerede en skjøn, haabefuld Yngling, da Lendermanden Nikolaus Kufung, en Søn af Paal

[1]) Sn. Kap. 29. 30. Fagrsk. Kap. 273. 274. Saxo XIV Side 807—810. 817—821. 852—854. Knytl. S. Kap. 124.

Skoftessøn af Giske, kom under Veir med hans Fødsel, fangede ham og bragte ham til Jarlen i Bergen. Det var Erlings Skik, naar hans Uvenner kom for ham, at tale lidet og roligen med den, han havde tiltænkt Døden, men derimod overfuse Enhver, som han vilde spare. Til Harald talede han kun lidet; deraf sluttede man, hvad den Fangnes Skjebne vilde blive. Den unge Kong Magnus havde fattet Godhed for Harald og bad med mange Flere for hans Liv; men Erling var ubevægelig. „Du raader ei længe i Fred for Riget," svarede han sin Søn, „hvis du altid kun handler efter dit gode Hjertes Tilsagn. Faar Harald leve, da vil hele Norge have ham til Konge, men dig under Øxens Eg." Harald blev bragt over til Nordnes og der halshugget. Hans Moder Kristina forlod sin Huusbonde og sit Fædreneland, som man tror, af Skamfuldhed over sin opdagede Brøde og af Forbittrelse over sin Søns Død. En vis Grim Rusle fulgte hende til Constantinopel, hvor han i flere Aar skal have levet med hende i det fortroligste Forhold. Hun døde kort før Erling (1178)[1]).

Den mod Harald udviiste Grumhed blev almindelig lastet[2]); men Erling var døv for Folkets Daddel som for Samvittighedens Røst; med kold Bestemthed skred han frem paa den engang betraadte blodige Vei mod sine Ønskers Maal, at see Norges Krone befæstet paa sin Søns Hoved. Erling var for haard og grum til at kunne vinde Nordmændenes Kjærlighed; men ved sine store Egenskaber, sit Mod og sin dybe Herskerklogskab tiltvang han sig deres Agtelse. Selv hans Udvortes indgjød Ærefrygt. Den høie, sterke Skabning, det graa Haar, det langagtige, skarpe, lyse Ansigt gav ham et ærverdigt Udseende, der end mere hævedes ved den gammeldags Klædedragt, han stedse bar,

[1]) Sn. Kap. 30. 35. Fagrsk. Kap. 277. Kristinas Død fortælles ved 1178 i de islandske Annaler (S. 72).

[2]) Fagrsk. anf. Sted.

de høie Sko og den langlivede, langærmede Kjortel, bedækket af Krigskappen[1]). Hans Væsen var i det Hele stolt, men tillige behageligt. Lige siden Kong Inges Fald havde Erlings Liv været en uafbrudt Kamp med Landsmænd og Fremmede; nu kunde det synes, som om Udsigt aabnede sig for ham til en bedre Fremtid, da hans Søn Magnus, for hvis Høihed han havde offret sin Ro, var voxet op til en fager og rask Yngling, der ved sin Blidhed lod til at ville forsone Folket med Faderens strenge Herredømme. Dog det var anderledes beskikket: Erling skulde til sin sidste Stund omtumles i de Storme, han selv havde hjulpet til at fremkalde. Forgjæves havde han besudlet sine Hænder med saameget norsk Kongeblod, forgjæves bortfjærnede han Sigurd Munds Datter Cecilia fra Norge og giftede hende mod hendes Villie med en svensk Lagmand Folkvid[2]), for at hun ei skulde føde nogen norsk Søn, der kunde hevne hendes Frænders Forurettelse; en ny Fiendeflok reiste sig alligevel: de berømte Birkebener, der endelig skulde omstyrte Erlings møisommelig opførte Bygning.

Da Magnus i 13 Aar havde baaret Kongenavn, fremstod en ung Mand ved Navn Eystein, der holdtes for en Søn af Kong Eystein Haraldssøn. Det var en skjøn Yngling, men spæd af Vext; derfor gave og hans Mænd ham siden Tilnavnet Meyla (en liden Pige). Før han endnu gav sig tilkjende i Norge, havde han besøgt den svenske Jarl Byrger Brosa, der var gift med hans Faster Brigid, Harald Gilles Datter. Baade Jarlen og hans Hustru antoge sig Eysteins Sag; de lode ham forblive en Stund hos sig, forsynede ham siden med Penge og noget Folk og lovede ham sit Venskab. Eystein drog nu tilbage til Norge og kom først til Viken (1174). Her samlede sig snart om ham en Flok af

[1]) Sn. Kap. 37.

[2]) Fornm. S. IX, 94.

Elvegrimer, Theler og Folk fra Skovbygderne ved den svenske Grændse (Marker), mest raske Ynglinger, der havde maattet prøve Erlings Strenghed. Nogle vilde hevne Fædres, Brødres og Frænders Drab, Andre Tabet af sine Eiendomme. Denne Flok satte Eystein i sin Spidse og gav ham Kongenavn. De vare fattige og nødtes til at rane vide omkring for at skaffe sig Livsophold; men naar Lendermændene samlede Folk mod dem, flygtede de til Skovene; thi de vare endnu ei mandsterke nok til at vove en Kamp. Under idelig Fare og Mangel vankede de saaledes en Tid om i de øde Skove; deres Klæder opsledes, og de maatte spænde Birkenæver om Benene istedetfor Sko; deraf Navnet Birkebener, som først spotviis tillagdes dem af Bønderne, men som siden blev et Hædersnavn for deres Flok[1]).

Saa lidet frygteligt end Birkebenernes Parti i sin første Opkomst syntes at være, maatte det dog vække nogen Uro hos Magnus og hans kloge Fader, der af tidligere Erfaring vidste, hvor fast Norges Almue hang ved den gamle Lov, og hvor herligt derfor Ordet Kongesøn lød i dens Øren. Udentvivl har saadan Ængstelighed fremskyndet det vigtige Skridt, Kongen paa denne Tid gjorde, idet han første Paaskedag (24de Marts) 1174 i Nidaros Domkirke høitideligen overgav Norges Rige for evig Tid til Gud og den hellige Olaf, erklærede sig selv for Helgenens Statholder og Vassal og offrede som Underkastelses Tegn sin Krone paa Kirkens Alter for at skjenkes til dette efter hans Død. Denne Gave bekræftede han ved et samme Dag i Kirkens Sakristi til Erkebiskop Eystein, Geistligheden og hele det norske Folk udstedt Brev, hvori han tillige bød, „at alle hans Eftermænds Kroner ligesom hans skulde ved deres dødelige Afgang offres paa Nidaros Domkirkes Alter og der forblive." Ved samme Brev udvidedes betydelig Erkestolens

[1]) Sn. Kap. 36. 37. 43.

og Domkirkens Rettigheder. Den fik for hvert Aar Tolden af eet Skib eftergivet samt Tilladelse til at føre 30 Læster Meel til Island; alle Pilegrime, der droge til St. Olafs Grav, skulde fare i Fred frem og tilbage, hvad enten de vare Nordmænd eller Fremmede, hvad enten de kom fra et fredeligt eller fiendtligt Land; hvo der tilføiede dem Overlast, skulde være for stedse landsforviist eller, hvis han faldt paa sin Gjerning, formenes Begravelse i christen Jord; de forhøiede Bøder for tilføiet Vold i Domkirken eller paa dens Kirkegaard bekræftedes; Kongen lovede at betale Tiende af sine Gaarde samt paasee, at hans Hirdmænd gjorde ligesaa; endelig stadfæstedes ældre Bestemmelser om forøget Antal af Heste paa Erkebiskoppens Reiser, om Arv efter fremmede Geistlige, og om Biskoppers Valg og Presters Beskikkelse uden Kongens Samtykke [1]).

Saaledes naaede Geistlighedens Magt i Norge den høieste Spidse; den stod nu uafhængig af alt verdsligt Herredømme, ja meget mere, dens Formand, Nidaros's Erkebiskop, var Landets egentlige Konge. Flere af de Bestemmelser, som Magnus's Brev indeholdt, vare rimeligviis allerede ved hans Kroning aftalte mellem Erkebiskop Eystein og Erling Skakke; men nu fik de først fuld Gyldighed, da Kongen selv i en modnere Alder stadfæstede dem. Da Geistligheden ved alle disse Opoffrelser fra Magnus's Side var vunden for dennes Sag, skred man til en Forandring i den gamle Arvefølgelov. Det blev nemlig bestemt, „at den skulde være Norges Konge, som var en norsk Konges egtefødte Søn; hvis den ældste Søn befandtes udygtig til at beklæde denne Verdighed formedelst Laster eller Taabe-

[1]) [Brevet er trykt i „Norges gamle Love" I, 442—444. Om dets Egthed er der megen Tvivl; jvfr. Keysers norske Kirkehistorie I, 242—245. Munch, Det norske Folks Historie 3die Deel S. 186. 187. Paludan-Müller i Historisk Tidsskrift, 3die Række, I, 263—289].

lighed, da skulde den hans samfædre Broder være Konge, som Erkebiskoppen, Biskopperne og tolv af disse udnævnte vise Mænd fra hvert Bispedømme dertil fandt mest skikket. Efterlod Kongen ingen egtefødt Søn, da skulde den følge ham, som af de dertil udnævnte Mænd dømtes at være den Afdøde nærmest i Arv. Vare Meningerne herom deelte, da havde Erkebiskoppen og Biskopperne den afgjørende Stemme. Men naar en Konge var død, da skulde inden een Maaned fra den Stund, hans Afgang spurgtes, alle Biskopper, Abbeder og Hirdstyrere tilligemed hele Hirden og tolv vise Mænd af hvert Stift, udnævnte af Biskoppen, have givet sig paa Veien for at samles til Raadslagning med Erkebiskoppen hos den hellige Olaf, hvem den Afdødes Krone da skulde offres. Hvo, der paa nogen anden Maade lod sig tage til Konge, skulde med alle sine Hjælpere have Gods og Fred forbrudt, samt være i Guds, Helgenernes, Pavens, Erkebiskoppens og alle Lydbiskoppers Ban.“ Denne nye Arvefølgelov, der lagde saa stor Vegt paa den egte Fødsel, skulde sikkre Magnus Erlingssøn Norges Rige mod alle uegtefødte Kongesønners Fordringer. Den blev vedtagen og indført i Landsloven efter Overeenskomst mellem Kong Magnus, Erkebiskop Eystein, Erling Jarl og alle de viseste Mænd i Norge [1]). Det havde nu lykkets Erlings Klogskab saa nøie at sammensmelte Geistlighedens og sin Søns Fordeel, at den ene ei mere kunde skilles fra den anden. Kong Magnus fandt igjennem hele sit Liv i Erkebiskoppen og Biskopperne en sikker Støtte, og disses glimrende Vælde faldt med ham. Hans nye Love forkastedes af hans nærmeste Efterfølgere, mod hvis Fordeel de strede, og det lykkedes aldrig siden Geistligheden, saalænge Norge var selvstændigt, at hæve sig igjen til den Høide, hvorpaa den stod i Magnus's Dage.

Imidlertid vankede Birkebenerne, som før er sagt, om

[1]) Den ældre Gulathingslov Kap. 2, Norges gamle Love I, 3. 4.

i Skovbygderne paa Sveriges Grændse; smaa Seire, som de vandt, gave dem Mod; Flokken forøgedes, og snart voxede den sig længer frem i Viken. Vel kom de engang i stor Fare paa Krokaskoven [1]), hvor de bleve overfaldne af en langt overlegen Bondehær; men de undslap alligevel og hindrede ved Forhugninger Fienden fra at forfølge sig. To Vintre holdt de saaledes til i Viken og vandt i denne Tid tre vigtige Seire. Men da den tredie Sommer frembrød (1176), skaffede de sig Skibe. Deres Flok forøgedes nu Dag for Dag og udgjorde snart en velbevæbnet Hær, der Intet manglede. Birkebenernes Dristighed voxte med deres Lykke; mod Sommerens Ende stevnede de med sine Skibe nord i Landet og vare saa hurtige, at de naaede Throndhjem, uden at noget Rygte om deres Færd var kommet dem i Forveien. Nikolaus Skjaldvørsøn opholdt sig paa den Tid i Nidaros og var Borgernes Anfører; Lendermanden Erik Arnesøn, gift med hans Datter Skjaldvør, var ogsaa der tilstede. Den sidste Mariemesse-Dag (8de Septbr.), da Ottesang var sungen, gik Erik til Nikolaus og sagde ham, at nogle Fiskere havde seet Langskibe seile ind ad Fjorden; maaskee var det Birkebenerne; han gjorde derfor bedst i at samle Byfolket og føre det væbnet ud paa Øren. „Jeg retter mig ikke,“ svarede Nikolaus, „efter Fiskeres Snak; jeg skal sende Speidere ud paa Fjorden og siden i Dag holde Thing.“ Da det ringede til Høimesse og Nikolaus gik til Kirke, kom Erik atter til ham. „Her ere Mænd,“ sagde han, „som have seet Birkebenernes Færd; lader os ride af Byen og samle Folk; thi det synes mig, som om vi ei ere mandsterke nok her i Byen.“ „Du har Hastverk, Svoger!“ svarede Nikolaus; „lader os først høre Messe og siden hitte paa godt Raad!“ Han gik i Kirke; men da Messen var forbi, indfandt Erik sig tredie Gang. „Mine Heste ere

[1]) See ovfr. S. 26.

sadlede," sagde han; „jeg vil ride bort." „Far da vel, Svoger!" svarede Nikolaus; „jeg vil idag holde Thing paa Øren og see, hvad Folk der er i Byen." Erik red bort; Nikolaus derimod gik til sin Gaard og satte sig til Bords. Men da Maden blev frembaaren, kom en Mand løbende ind i Gaarden og meldte, at Birkebenerne roede opad Aaen. Nu bød Nikolaus sine Mænd gribe til Vaaben og gaa op paa Loftet. Dette skede, men det var i Grunden et uklogt Raad; thi havde de verget Gaarden, da vare Bymændene snart komne dem til Hjælp. Nu derimod opfyldte Birkebenerne i en Hast hele Gaardsrummet og omringede Huset. De raabte til Nikolaus og bøde ham Fred, men han afslog den. Da angrebe de. Husets Vægge bleve sønderhuggede og Loftet opbrudt; gjennem alle Aabninger blev der skudt paa det skarpeste. De Indesluttede vergede sig tappert med Bueskud, Kastespyd og Stene af de nedbrudte Ovne; men de kunde ei modstaa den overlegne Fiende. Nikolaus stod uforfærdet og dækkede sig med sit røde, guldnaglede Skjold; da han saa det gjennemboret af de nedhaglende Pile, udbrød han: „Mit Skjold sviger mig!" og strax efter faldt han med mange af sit Følge. Hans Død blev meget beklaget[1]).

Bymændene gave sig nu under Birkebenerne og fik Fred af dem; Orething blev holdet og Eystein her tagen til Konge. Efter et kort Ophold i Byen drog han ind i Throndhjem, hvor meget Folk samlede sig til ham, blandt Andre Thorfinn Svarte af Snøs[2]) tilligemed hans Søn Helge og en Hob, der fulgte dem. Tidlig om Vinteren for Eystein atter ud til Nidaros. Mange stødte nu til ham fra forskjellige Hereder og gik ham til Haande, saaledes Gudruns Sønner af Saltnes[3]), Jon Ketling,

[1]) Sn. Kap. 36—40.
[2]) [Snaasens Pgd. i Indersøens Fogderi].
[3]) [Gaarden Saltnes i Budvikens Sogn, Bynessets Pgd.].

Sigurd og Vilhjalm, siden kaldede Saltnes-Svendene. Da Birkebenernes Hær kom til Orkedalen, var den 2000 Mand sterk og talte de bedste Bondesønner af hele Throndelagen i sin Midte. Den tog over Fjeldet Veien til Oplandene, for saa over Thoten og Hadeland til Ringerike og lagde Landet under sig, hvor den kom. Birkebenerne vare haarde og vaabendjærve, men ogsaa ustyrlige og dumdristige. Faa var der blandt dem, som kunde give Raad eller styre Land og Hær; og disse faa udrettede Intet hos Mængden, der i Alt vilde gaa frem efter sit eget Hoved og kun stolede paa sin Kraft [1]).

Erling Jarl og Kong Magnus føiede imidlertid raske Foranstaltninger til at modstaa Fienden, der nu blev mere og mere farlig. Magnus, der var pragtlysten, letsindig, munter og en Ven af Kvinder [2]), havde hidtil ladet sin Fader staa for hele Landsstyrelsen og anføre Hæren; men nu, da han selv allerede var 20 Aar gammel, syntes det paa Tide, at han gav Folket Prøver paa sin Duelighed. Han drog om Høsten med Orm Kongsbroder og en Deel af Hæren til Viken, medens Erling blev i Bergen for der at møde Birkebenerne, hvis de kom søveis nordenfra. Magnus og Orm tog sit Sæde i Tunsberg og holdt her Juul. Til samme Tid nærmede Birkebenerne sig, og strax efter Helgen (Jan. 1177) spurgtes det, at de allerede vare paa Re. Uagtet Veiret var koldt og Sneen dyb, forlod Magnus Byen og drog med sin Hær, der kun var 1500 Mand sterk, den overlegne Fiende imøde. Da han kom til Ramnes og merkede, at Fienden var i Nærheden, førte han sine Mænd udenfor Gaardsgjerdet, lod dem her nedtræde Sneen og stille sig i Fylking tvert over Veien. Birkebenerne vare adspredte paa forskjellige Steder; men strax de merkede Magnus's Komme, samlede de sig og fylkede sin

[1]) Sn. Kap. 41. 43. Fagrsk. Kap. 280 (277).
[2]) Sn. Kap. 37.

Hær ved Gaarden. De saa sig mandsterkere end Fienden og tøvede ei med Angrebet. En smal Vei førte fra Gaarden til det Sted, hvor Magnus stod; paa begge Sider var Sneen løs og meget dyb. Ad denne Vei rykkede Birkebenerne frem, og deres Konge Eystein var selv blandt de Forreste. Men de maatte snart angre sin Heftighed: blot faa kunde komme frem i Bredden, og da disse naaede den optraadte Plads, paa hvilken Magnus's Hær stod, bleve de strax angrebne. De, som vare længer bagefter, søgte forgjæves at komme sine Staldbrødre til Hjælp; de bleve siddende fast i Sneen, saasnart de traadte udenfor Veien. Medens saaledes Uorden udbredte sig blandt de Bagerste, faldt de Forreste, og Fanen nedhuggedes. De Nærmeste vege nu tilbage og forfulgtes af Magnus. Forvirringen blev almindelig; snart var hele Birkebenernes Hær adspredt og paa Flugten. Thorfinn af Snøs med mange flere Thrønder faldt, og Tallet paa de dræbte Birkebener var stort; thi ingen Fred blev given af Magnus's Mænd. Eystein selv var blandt de Flygtende; heftig forfulgt af sine Fiender tyede han ind i et Huus og bad en Bonde om Fred og Skjul; men Bonden dræbte ham. Liget blev ført til Ramnes og baaret ind i Stuen, hvor Kong Magnus var; Kongen havde afkastet Klæderne og varmede sig ved en stor Ild, der var optændt midt paa Gulvet. Han bad de Nærværende træde til for at see paa Liget, om det var Eystein Meylas. I en Krog sad der en Birkebeen, som Ingen havde lagt Merke til; da han kjendte sin Høvdings Lig, sprang han op og hævede sin Oxe for at hugge Magnus over Halsen. En af Kongens Mænd saa det og rykkede hastigen sin Herre tilbage; Hugget rammede alligevel Magnus's Axel og gjorde et dybt Saar. Birkebenen svang atter Oxen og hug efter Fødderne paa Orm Kongsbroder, der laa paa Pallen. Orm kastede Fødderne over Hovedet, og Oxen blev staaende fast i Bænken. Da stode og Vaab-

nene saa tæt i Birkebenen, at han neppe kunde falde, og man merkede nu, at han havde slæbt Tarmene efter sig paa Gulvet. Hans Manddom blev høit lovet [1]).

Birkebenernes talrige og tappre Flok var saaledes adspredt; de fleste af dem, der undkom, vare saarede; Vaaben, Klæder og Gods havde de mistet, og intet Haab nærede de om at faa Fred hos Kong Magnus og Erling Jarl. Nogle tyede øster til Marker, andre til sine Slægtninge i Thelemarken; Mange droge ogsaa til Sverige, hvor de ventede at finde et Fristed hos Byrger Brosa. Magnus derimod vendte tilbage til Tunsberg og blev meget berømt af sin Seir. Før sagde man, at Erling var Landets Vern; men nu, da Magnus med ringere Magt havde slaaet saa stor en Hær af tappre Fiender, satte Alle sin Lid til ham og haabede med Tiden at see ham som Kriger overgaa selve sin Fader [2]).

Hvor afgjørende end Magnus Erlingssøns Seier paa Re syntes at være, saa viiste det sig dog snart, at Birkebenernes Flok ligesaalidet ved dette Uheld ganske var tilintetgjort, som den mandlige Linie af Norges Kongeæt ved Eystein Meylas Død fuldkommen var udslukt. Den Mand, der skulde redde Birkebenerne fra Undergangen for siden ved deres Hjælp at tilkjæmpe sig sin Fædrenearv, Norges Rige, var den for sine store Egenskaber af Samtid og Eftertid høit beundrede Sverrer.

Mod Enden af Harald Gilles Sønners Dage egtede en norsk Kvinde, Gunnhild, en Mand ved Navn Unas Kambare (Kammager), Broder til Biskop Roe paa Færøerne, og kort efter (1151) fødte hun en Søn, der blev kaldet Sverrer og holdtes for Unas's Barn. I sit 5te Aar kom denne Dreng over til Færøerne, blev der opfostret hos Roe, sat til Bogen og endelig viet til Prest. Uagtet

[1]) Sv. Kap. 42.

[2]) Sammesteds Kap. 43. 44.

han var udrustet med de herligste Aandsgaver, skikkede han sig dog kun lidet til den geistlige Stand formedelst sit urolige Sindelag; han forlod den ogsaa snart, da han i sit 24de Aar fik den rette Sammenhæng med sin Fødsel at vide. Paa en Pilegrimsreise til Rom skal hans Moder have aabenbaret sin Skriftefader, at hendes Søn var af Kongeæt, og Paven, der fik dette at vide, skal have paalagt hende at underrette Sønnen derom. Dette gjorde ogsaa Gunnhild: saasnart hun kom til Færøerne, aabenbarede hun Sverrer, at han var Kong Sigurd Munds Søn. Ved denne Tidende blev Sverrer meget urolig: det syntes ham vanærende for en Kongesøn at henleve sin Tid i ringe Kaar uden at vove en Kamp for at hevne sine Frænder og vinde sit Fædrenerige; men han indsaa ogsaa fuldt vel, hvor farligt et Foretagende det var at sætte sig op mod Kong Magnus's og Erling Jarls Magt. Han besluttede endelig at drage til sit Fædreneland for her, ukjendt af Alle, nærmere at udspeide Sagernes Stilling[1]).

Sverrer ankom til Norge just paa den Tid, da hans Frænde, Eystein Meyla, Birkebenernes Høvding, havde taget Kongenavn (1176). Han vilde ikke slaa sig til dennes fremfusende Flok, men drog nord i Landet for efter Biskop Roes Raad at søge Hjælp hos Erkebiskop Eystein. Dette Forsæt lod han dog snart fare, da han hørte, hvor fiendtlig Erkebiskoppen havde viist sig mod hans Brødre. Han fik imidlertid Anledning til meer og meer at overtyde sig om, hvor farlig Kampen vilde vorde mod den vensæle Magnus og den kloge, kraftige Erling. De mægtigste Mænd i Landet vare deels Magnus's Lendermænd, deels i hans Hird; Almuen vilde heller styres af Sigurd Jorsalafarers Afkom end af Harald Gilles Ætmænd, og de Fiender, som Erling Jarl havde blandt Thrønderne, holdtes i Lydighed af den myndige Erkebiskop. Under saadanne Omstændig-

[1]) Sverrers Saga Kap. 1—5.

heder var der kun ringe Udsigt for den ubekjendte, uerfarne og hjælpeløse Fremmede til at faa sat sine Rettigheder igjennem. Sverrer besluttede derfor at forlade Norge og drog med Skibsleilighed først til Tunsberg og derpaa til Kongehelle. Paa denne Reise talede han oftere med Kongen og Jarlen, indyndede sig hos dem ved sin Munterhed og fik Underretninger af dem, som de vel havde vogtet sig for at meddele ham, havde det anet dem, hvo han virkelig var [1]).

Fra Kongehelle drog Sverrer til Gautland til Jarlen Byrger Brosa, der var gift med hans Faster Brigid, og da han her ingen Understøttelse fik, til Vermeland, hvor hans Søster Cecilia, Lagmanden Folkvids Hustru, modtog ham venskabeligen (1177). Paa Veien havde han faaet Efterretning om Slaget paa Re, at Eystein Meyla var falden og Birkebenerne adspredte. Denne Tidende nedslog ham aldeles; og da han ei vovede at vende tilbage til Norge, hvor han vidste, at det allerede var rygtedes, hvo han var, fattede han den Beslutning at fare til et fremmed Land for der at oppebie bedre Tider [2]).

Da Birkebenerne imidlertid hørte, at en Søn af Sigurd Mund opholdt sig i Vermeland, tyede mange af dem til ham og bad ham sætte sig i deres Spidse. Men disse Flygtninger vare i en saa usel Forfatning, at Sverrer ei vilde indlade sig med dem; han undskyldte sig med sin Uerfarenhed og henviiste dem til Byrger Jarl, hvis Sønner med Harald Gilles Datter havde ligesaa stor Ret til Norge som Magnus Erlingssøn. Birkebenerne droge ogsaa til Jarlen; dog bleve nogle af dem tilbage for at passe paa Sverrer, at han ei skulde drage af Landet. Byrger undskyldte sig for at give dem nogen af sine Sønner til Høvding. „Baade vare de Børn,“ sagde han, „og desuden

[1]) Sv. S. Kap. 6 sml. med Kap. 3 og 98.
[2]) Sv. S. Kap. 6. 7.

vilde Nordmændene ei taale en Hær af Gauter i sit Land." Han viiste dem derimod tilbage til Sverrer og raadede dem at tvinge denne til at sætte sig i deres Spidse. Han lovede dem iøvrigt sit og den svenske Konges, Knut Erikssøns, Venskab. Birkebenerne fulgte Byrgers Raad: ved Tilbagekomsten bøde de Sverrer vorde deres Høvding, eller og vilde de dræbe ham og ved hans Drab udsone sig med Kong Magnus. Han maatte nu give efter, og 70 Birkebener gik ham strax tilhaande, idet de bleve deels hans Hirdmænd, deels Gjester, deels Huuskarle (6te og 7de Marts 1177)[1]).

Den farlige Bane var nu betraadt, og i sin videre Fremskriden paa den udviiste Sverrer ligesaa stor Klogskab som Udholdenhed og Mod. Han opmuntrede sine Mænd ved at fortælle dem sine lykkevarslende Drømme og drog derpaa ind i Viken. Hans Flok voxte snart til over 400 Mand, og ved Saurbø i det sydøstlige Viken[2]) gav man ham Kongenavn (13de Marts). Sverrer merkede imidlertid snart, at Mængden af hans Folk kun ledsagede ham i Haab om Bytte, og at de ved sine Plyndringer vilde gjøre ham forhadt blandt Nordmændene; han besluttede derfor ved et dristigt Foretagende at sætte sine Tilhængeres Troskab og Standhaftighed paa Prøve. Han trak sig tilbage til Vermeland og tog herfra Veien til Oplandene for over dem at gaa til det nordlige Norge, hvor han helst kunde haabe Understøttelse blandt Thrønderne, der aldrig havde været Erling Jarl af Hjertet hengivne. Men da han naaede Eidskogen, merkede han, at kun 80 af de 400 fulgte ham. Med denne ringe Hær indsaa han, det vilde være umuligt at trænge igjennem den store Overmagt af Fiender, som han maatte vente at møde paa den forehavende Færd. Hans Mod begyndte at vakle, og han havde gjerne ved en

[1]) Sv. S. Kap. 8. 9.

[2]) Sørbø i Krokstad Sogn i Bohuslen.

hurtig Flugt unddraget sig den paatvungne Anførerverdighed; men de faa Birkebener, der vare forblevne ham tro, bevogtede ethvert af hans Skridt; det var allerede for sildigt at bryde det Baand, som bandt hans Skjebne til deres. Sverrer saa da for det første ingen anden Udvei end at føre sin lille Trop tilbage til Vermeland, hvor de forbleve Paasken over. Det var ham en Trøst, at han nu kun var omgiven af Folk, paa hvem han turde lide, og han viiste snart, hvad et lyst og dristigt Hoved formaar at udrette med ringe Hjælpemidler[1]).

Kong Magnus og Erling Jarl havde strax, da de hørte, at Birkebenerne paany samlede sig i Vermeland, føiet de kraftigste Foranstaltninger for at spærre dem enhver Adgang til Norge. Men Sverrers Klogskab udfandt Omveie, som Ingen anede. Efter at han ved Breve havde bedet Thelerne, der vare uenige med Kong Magnus, at støde til sig nord i Norge, forlod han kort efter Paaske med sine faa, men tro Birkebener Vermeland og drog først henad mod Østersøen; derpaa i Nordvest over det tyndt bebyggede og endnu hedenske Jarnberjaland (Dalarne) til Herdalen (Herjedalen), som dengang hørte under Norge, og endelig derfra til Jæmteland. Paa denne Færd lede Birkebenerne den yderste Nød. Føret var paa det værste, og store øde Strækninger maatte gjennemfares, hvor de ei havde anden Næring end det Vildt, de kunde skyde, ja ofte kun Bær, Bark og Birkesaft. Naar de undertiden vare nær ved at fortvivle, da trøstede Sverrers kraftige Tale dem. Jæmterne vilde først gjøre Modstand, men da det lykkedes Birkebenerne at bemægtige sig deres Skibe, underkastede de sig, og nu gik Toget i største Skynding over Kjølen mod Nidaros[2]).

Men hvormeget Sverrer end hastede, saa var der dog

[1]) Sv. S. Kap. 10. 11.

[2]) Sammesteds Kap. 11—14.

kommen Nys til Staden om hans Nærmelse, og 5 anseede Høvdinger i Spidsen for 1600 Mand droge ham imøde over Nidelven. Med denne Overmagt vovede ei Sverrer at indlade sig i Slag; han trak sig tilbage og sværmede en Stund om i Selabu (Selbu) og Guledalen. Men da han i Rennabu havde forenet sig med de 80 Theler, der paa hans Opfordring vare komne nord over Fjeldet, og hans Flok saaledes var voxet til 180 Mand, rykkede han paany mod Nidaros. Vel drog en Hær paa 1200 Mand atter ud mod ham, men den blev aldeles slagen, og Staden faldt i Birkebenernes Hænder. Sverrer forblev imidlertid ei længe her i Rolighed; da han hørte, at 2000 Indthrønder nærmede sig, forlod han hastigen Byen og for med 11 Skuder ud efter Fjorden lige til Møre. Paa dette Tog jog han overalt sine Fiender paa Flugten og vandt meget Bytte. Da Indthrøndernes Hær havde adspredt sig, vendte han atter tilbage til Nidaros og blev nu paa Ørething høitideligen tagen til Konge efter gammel Skik[1]).

Saasnart Kong Magnus og Jarlen spurgte Birkebenernes Fremgang i Throndhjem, samlede de Folk og droge nord i Landet. Sverrer fandt det ei raadeligt at oppebie dem. Ved Orkedalen opbrændte han sine Skibe og for derpaa over Dovrefjeld og Gudbrandsdalen ned til Mjøsen. Bønderne paa Hedemarken havde imidlertid samlet en stor Hær mod ham og havde Skibe liggende i Mjøsen. Sverrer undveg en Kamp med denne overlegne Magt og tog Veien til Hadeland. Ogsaa her havde Bønderne samlet sig i forskjellige Flokke; men da det lykkedes ham at bemægtige sig deres Skibe i Randsfjorden og siden at slaa en af deres Hobe, saa underkastede de Øvrige sig. Hadelændingernes Underkastelse var dog ikke oprigtig meent; de vilde blot vinde Tid. De sendte hemmelig Bud til Orm Kongsbroder, som var i Viken, og bade ham drage

[1]) Sv. S. Kap. 14—16.

op mod Sverrer; da vilde de hindre dennes Flugt. Orm udbød strax Folk og lod store Skibe trække fra Tyrifjorden op i Randsfjorden. Men Sverrer undgik Faren med sin sedvanlige Hurtighed og Klogskab. Han lod sine Skibe slæbe paa Ruller flere Miles Vei over Land og var i Mjøsen, før Nogen ventede det. Over Vandet drog han til Hamar Kjøbstad og derpaa i Syd til Gaarden Saastad, hvor han aldeles overvandt den Hær, som Kong Magnus's Lendermænd havde samlet [1]).

Sverrer havde saaledes underlagt sig største Delen af Oplandene. Alt som Lykken blev ham gunstigere, søgte Flere til ham, og han talte allerede meer end 300 Mand i sin Hær. Men nu kom Kong Magnus og Erling Jarl selv til det sydlige Norge og opbød Folk af hele Viken mod Birkebenerne. Sverrer vilde ikke indlade sig i Kamp mod denne store Overmagt; han drog derfor vest over Fjeldene og agtede sig gjennem Sogn til Bergen. Paa denne Færd kom han i større Fare og Nød end nogensinde før. Hans Fienders Budskaber vare overalt komne ham i Forveien. Strax ved Indgangen til Sogn fandt han Modstand i en trang Fjeldsti, og da han endelig naaede ned til Sognefjorden, kunde han ingen Skibe faa. Han tog nu, skjønt Vinteren forestod, den vanskelige Landevei over Vors; dog vendte han snart igjen om, da han fik vide, at en Hær allerede stod færdig i Bergen for at modtage ham. Men paa Tilbagetoget blev han overfalden af et rasende Uveir med Sneefog og Storm; Hæren vankede flere Dage vildfarende om uden mindste Mad, og først efter stort Tab baade af Folk og Gods naaede han Valdres [2]).

Efter Tilbagekomsten til Oplandene mødte der Sverrer nye Farer. Medens han tog Gjesteri i Gudbrandsdalen, forenede Bønderne paa Hedemarken sig for at spærre ham

[1]) Sv. S. Kap. 16. 17.
[2]) Sammesteds Kap. 17—20.

Udgangen af Dalen. Han fik dog i Tide Nys om deres Hensigt. Før Nogen ventede det, stod han paa Hedemarken, bemægtigede sig Hamar og adspredte sine Fiender til alle Sider. Han drog derpaa strax før Juul til Østerdalen og tiltvang sig her Underholdning i Helgen. Erling Jarl ilede vel hastig til for at indeslutte Birkebenerne i Dalen; men ved hans Ankomst vare de allerede undslupne til Vermeland, og hid vovede ei Jarlen at forfølge dem, da Vermerne erklærede, at de vilde hjælpe Sverrer[1]).

Det følgende Aar (1178) gjorde Sverrer Indfald i det sydlige Viken og brandskattede Kongehelle; dog maatte han snart trække sig tilbage til Vermeland, da Kong Magnus og Jarlen nærmede sig med en stor Hær. Paa samme Tid blev Orm Kongsbroder sendt til Oplandene for at holde Birkebenerne borte herfra, og Sverrer saa nu atter enhver Adgang til det søndenfjeldske Norge spærret for sig. Han var imidlertid heller ikke denne Gang raadvild. Med 200 Mand drog han hen imod Østersøen og derpaa gjennem Jarnberjaland og Helsingeland til Jæmteland. Jæmterne tænkte paa at svige Birkebenerne. Sverrer blev modtagen venskabeligen; men da han havde sendt Halvdelen af sin Hær fra sig og uden Mistanke drog om paa Gjesteri, blev han pludseligen overfalden fra tre forskjellige Sider. Han unddrog sig alligevel den første Fare ved Hjælp af den indbrydende Nat og slog siden aldeles Bønderne, der nu maatte underkaste sig og betale Bøder[2]).

Fra Jæmteland drog Sverrer over Kjølen til Namdalen. Han bemægtigede sig her Bøndernes Skibe og raadslog derpaa med sine Mænd, om hvad han videre skulde foretage sig. Kongens Raad var, at man enten skulde drage til Haalogaland og siden derfra forsterkede mod Bergen, eller og styre vester over Havet for at søge Hjælp paa

[1]) Sv. S. Kap. 21—23.

[2]) Sammesteds Kap. 24—26.

de skotske Øer, eller endelig fare paa Vikingetoge i Vesten og her oppebie et gunstigere Øieblik til at angribe Magnus. Men Birkebenerne vilde mod Nidaros, og saa ringe var endnu Sverrers Magt blandt dem, at han maatte lade Hæren raade. Da de siden nærmede sig Staden, viiste de sig atter ulydige mod sin Konge og vilde ei foretage Angrebet paa den Maade, han foreslog. Men Følgerne viiste snart, hvor galt de havde handlet. I Nidaros var man beredt paa deres Komme; Erkebiskop Eystein havde opmuntret Borgerne til Forsvar, og 4 Skibe vare udrustede. Birkebenerne havde ogsaa 4 Skibe, og med disse lagde de til Kamp mod Bymændene ved Hattarhamar[1]). En Stund var Stridens Udfald uvist; men da Erkebiskoppens velrustede Langskib kom Borgerne til Hjælp, seirede disse. Birkebenerne maatte lade Skibe og Gods i Fiendernes Vold og flygte i Land. Sverrer blev selv saaret og undkom med Nød[2]).

Uheldet ved Hattarhamar lærte Birkebenerne, at de for Fremtiden maatte være sin kloge Høvding lydige, hvis de vilde vente Seier, og Sverrers Indflydelse blandt dem blev fra denne Stund større. Paa Gaularaasen[3]) samlede han de Flygtende, førte dem over Fjeldet til Oplandene og tog derpaa Veien til Viken. Han indsaa, at han maatte vove Noget for atter at hæve Hærens synkende Mod. Kong Magnus tilligemed Orm Kongsbroder havde samlet Folk og vilde opsøge Birkebenerne. Sverrer bød Fiendernes Overmagt Spidsen ved Hirte Bro[4]) og seirede ved en vel valgt Stilling. Kort efter angreb han uventet Magnus i Kongehelle, drev ham paa Flugten og opbrændte nogle af

¹) Hattehammeren, et Nes strax vestenfor Nidaros.
²) Sv. S. Kap. 27. 28.
³) Byaasen, som adskiller den nederste Deel af Gaulelvens og Nidelvens Dalfører.
⁴) Ved Gaarden Hørte i Syllings Sogn, Lier Pgd.

hans Skibe. Den følgende Deel af Sommeren holdt begge Partier til i Viken og sloges oftere med afvexlende Held. Men om Høsten drog Sverrer tilbage til Throndhjem, indtog Nidaros, fældede mange af Magnus's Mænd og bemægtigede sig 10 Skibe. Han forblev derpaa Vinteren over i det nordlige Norge[1]).

Om Vaaren efter (1179) drog Sverrer med sin Flaade mod Syden; men da han nærmede sig Stat, mødte han Kong Magnus, Jarlen, Erkebiskoppen og Orm Kongsbroder med en talrig Flaade af store Skibe. Han vilde undgaa Kamp mod denne Overmagt og styrede til Havs. Fienden satte efter og var allerede nær ved at indhente ham, da en tyk Taage reddede Birkebenerne, en Omstændighed, som Sverrer ei undlod at tilskrive den hellige Olafs Gunst. Da Erling Jarl merkede, at hans Fiender vare undslupne, og han ei vidste, enten de havde taget Veien mod Nord eller Syd, deelte han Flaaden og lod Erkebispen og Orm drage til Bergen, medens han selv med Kongen styrede nordefter. Han fik snart høre, at Birkebenerne havde seilet ind ad Throndhjemsfjorden, og var nu ei seen med at forfølge dem. Sverrer havde neppe naaet Nidaros, da han allerede saa Magnus's Flaade nærme sig. Hastig forlod han med sine Mænd Skibene og trak sig over Broen ud af Byen til den anden Side af Nidelven. Den gamle Erling var ved Landgangen selv i Spidsen for sin Hær og forfulgte Birkebenerne saa hidsigt, at han nær var falden i et Baghold. Efter at begge Hære en Dags Tid havde staaet ligeover for hinanden, adskilte ved Elven, uden at det kom til nogen ordentlig Kamp, drog Sverrer op mod Kleppabu[2]), satte over Nid og tog Veien til Guledalen, hvor han forblev et Par Dage i Rolighed. I Nidaros gik imidlertid Rygtet, at Birkebenerne agtede sig til

[1]) Sv. S. Kap. 29—32.

[2]) Klebbu Pgd. strax søndenfor Nidaros.

Fjelds, og Erling, der ganske syntes forladt af sin gamle Klogskab, fæstede Lid hertil. Han lod sine Mænd adsprede sig i Drikkelag, forsømte at udsende Speidere og vrededes paa dem, der advarede ham mod Sverrers List. Men samme Nat nærmede Birkebenerne sig Byen, forsterkede med 300 Mand fra Guledalen, og i Dagbrækningen saaes de allerede at drage over Steenbjerget ned mod Byen. Nu løde Lurene i Staden; men da det gik seent med at vække Kong Magnus's Mænd, der vare gangne drukne til Sengs, raadede Nogle Jarlen til at samle Hæren paa Skibene og lægge fra Land for at faa bedre Tid til at ruste sig. Men Erlings Hidsighed og Had til Sverrer tillod ham ei at opsætte Kampen; han ilede med Kongen Fienden imøde, og begge Hære stødte sammen paa en Ager strax vestenfor Byen. Sverrer havde i Forveien opegget sine Birkebener ved det Løfte, at hver den, der fældede en af Kong Magnus's Lendermænd eller Hirdmænd, skulde arve den Faldnes Verdighed; et Løfte, der virkede ligesaa kraftigen paa dem, som paa den fiendtlige Hær Erkebiskoppens Forsikkring, at alle, der faldt i Kampen for Kong Magnus, skulde være i Paradis, før Blodet blev koldt i deres Legemer. Birkebenerne gik djærvt frem; de bragte snart Jarlens Fylking til at vige og nedhug hans Fane. Den gamle Erling, der selv kjæmpede blandt de Forreste, faldt med de Fleste af sit Følge, og Kong Magnus maatte omsider flygte ind i Byen. Paa sin Faders Skib kom han lykkeligen ud af Aaen; men største Delen af hans øvrige Flaade tilligemed hans eget Skib blev Seierherrens Bytte. I denne Strid faldt paa Magnus's Side henved 60 Hirdmænd og mange Lendermænd; blandt de sidste Sigurd Nikolaussøn, en Sønnesøn af Sigurd Ranessøn, og Jon Thorbergssøn af Randaberg[1]), der var gift med Kongens Søster Ragnhild. Men hvad der især gjorde Slaget merkeligt, var

[1]) Randeberg i Hetlands Pgd., nær Stavanger.

Erling Skakkes Fald: han havde da styret Norge i henved 20 Aar med en Konges hele Myndighed. Foruden Magnus og Ragnhild, som han havde avlet med sin Hustru Kristina, Sigurd Jorsalafarers Datter, efterlod han 4 uegte Sønner: Reidar, Ogmund, Finn og Sigurd[1]). Sverrer lod hans Lig stede hæderligen til Jorde i Nidaros, men glemte heller ikke ved samme Leilighed i den Tale, han holdt over Graven, med bittert Vid at revse sine Fienders Overmod og blinde Had[2]).

Birkebenernes Seier ved Nidaros havde de vigtigste Følger. Sverrer kunde nu fuldkommen maale sig med sin Modstander, og Ingen i Norge, Magnus's Mænd undtagne, vægrede sig længer ved at kalde ham Konge. De forhen fattige Birkebener berigedes ved det vundne Bytte, og deres Hæder udbredte sig i Hast over det hele Land; de, der nys foragtedes som fredløse Røvere, priistes nu som Folkets første Helte, hvis Partinavn det ansaaes for ærefuldt at bære. For Kong Magnus's Tilhængere derimod var Erling Jarls Død et føleligt Tab. Thi uagtet denne Mand ved sin Grumhed havde vakt sig mange baade aabenbare og hemmelige Fiender, saa var han dog formedelst sin Klogskab og Krigserfarenhed Sjælen i Partiet. Da Magnus paa sin Flugt fra Nidaros kom til Bergen og paa et Thing forkyndte sin Ulykke, søgte vel Erkebiskoppen at trøste ham. „Erling," sagde han, „var viis og mægtig; men hans Aag syntes dog Mange tungt at bære. For Magnus selv derimod vilde Alle vove sit Liv." Ogsaa det forsamlede Folk erklærede, at det heller vilde dø med ham end tjene Sverrer. Ikke desto mindre viiste den følgende Tid, at Magnus med al sin Vensælhed og med al den Hjælp, det sydlige Norge stedse ydede ham, kun lidet formaaede mod Sverrers dybe Klogskab og Birkebenernes hærdede

[1]) Sn. Magnus Erl. S. Kap. 30.
[2]) Sv. S. Kap. 33—38.

Tapperhed. Han dvælede ei længe i Bergen, men drog med sin Hær til Viken, hvor han tilbragte Vinteren med store Udrustninger. Omtrent paa denne Tid synes Partinavnet **Heklunger** først at være opkommet. En Tiggerkjerling var død i Viken og havde efterladt sig en Kofte (hekla), hvori meget Sølv var indsyet. Magnus's Mænd bemægtigede sig Koften og deelte Sølvet mellem sig, men fik derfor siden af Birkebenerne Ogenavnet Heklunger (Kofte-Arvinger). Sverrer havde imidlertid opført sig med meget Maadehold efter sin Seier og havde gjort Alt for at vinde Thrøndernes Hengivenhed. Dette lykkedes ham ogsaa, og blandt dem fandt han stedse siden den kraftigste Understøttelse. Efter at have opholdt sig en Stund i Throndhjem, udbød han Leding og drog mod Bergen; men da han her hørte, at Magnus var faren øster i Landet, vendte han igjen tilbage og sad i Nidaros Vinteren over [1]).

Den følgende Vaar (1180) udbød Kong Magnus Leding af det sydlige og vestlige Norge lige til Nordmøre og drog med en stor Hær til Throndhjem. Erkebiskoppen og Orm Kongsbroder fulgte ham, desuden **Nikolaus** og **Philippus**, Kong Inge Haraldssøns Halvbrødre, Sønner af Arne af Stodreim og Dronning Ingerid, samt alle Lendermænd syd fra Landet. Kong Sverrer var i Nidaros og rustede sig her til Modstand. Heklungerne bleve en Stund liggende rolig ligeoverfor Staden ved **Holm** (Munkholmen) og roede derpaa ind til Oren. Det kom her til Underhandlinger, og Sverrer tilbød en Deling af Landet; men Magnus afslog Tilbudet og lagde atter ud til Holm. Siden kom man overeens om at mødes til Kamp paa **Ilevoldene** mellem Byen og Steenbjerget. Paa den bestemte Dag (26de Mai) gik nu Heklungerne i Land ved Steenbjerget; Birkebenerne droge dem imøde fra Byen. Magnus var mandsterkere, men blev dog efter en haardnakket Kamp

[1]) Sv. S. Kap. 38—43.

overvunden og hans Hær adspredt; Philippus Arnessøn og mange flere af de Lendermænd, der fulgte ham, faldt; de øvrige flygtede, deels til Lands og deels til Søs; mange af deres Skibe faldt i Birkebenernes Hænder. Magnus selv, der i Striden havde udviist stor Tapperhed, undkom til Bergen. Borgerne her bade ham forblive en Stund i Byen; de vilde da hjælpe ham at forsvare den mod Sverrer, som hvert Dieblik kunde ventes. Magnus vilde ogsaa i Førstningen opfylde deres Begjering og lod Vaagen spærre ved at lægge sammenbundne Kjøbskibe mellem Holmen og Munkebryggen paa Nordnes; men siden lod han sig af sine Raadgivere bevæge til igjen at opgive dette Forsæt og drog nu til Danmark til Kong Valdemar[1]). Erkebiskop Eystein seilede efter Slaget paa Ilevoldene vest til England, hvor han forblev i tre Aar, og lyste imidlertid Ban over Sverrer, dog som det synes uden Virkning[2]).

Kort efter at Magnus havde forladt Bergen, ankom Sverrer did nordenfra (28de Juni); han fandt ingen Modstand, gav Borgerne Fred og forblev her Vinteren over. Bønderne i Omegnen vare ham dog ei ret hengivne. De sammensvore sig under Anførsel af en vis Jon Kutiza for at overfalde Kongen, og en Nat i Fasten (1181) kom en stor Hær af Vorser og Hørder, især Nord-Hørder, søveis til Byen. Birkebenerne havde ei forud noget Nys om Opstanden og merkede ikke Fienderne, før de allerede vare inde paa Vaagen. Sverrer, som hørte Stridsbulderet og ikke vidste, hvo Fienden var, flygtede i største Skynding til Gaarden Alrekstad. Men da her en Deel Birkebener samlede sig om ham og han fik høre de nærmere Omstændigheder ved Angrebet, vendte han igjen i Dagbrækningen tilbage til Byen. Bønderne, som manglede en duelig Anfører, forfærdedes, saasnart de saa Kongens Fane vaie; de

[1]) Sv. S. Kap. 44—48.

[2]) Werlauffs Anecdoton S. XX, sml. med Sv. S. Kap. 78.

bleve hastigen drevne paa Flugten, mange af dem faldt, og de øvrige skyndte sig hjem tilligemed Jon Kutiza, der formedelst Alderdomssvaghed var bleven paa sit Skib under Landgangen. Da Alt igjen var blevet roligt i Byen, drog Sverrer med nogle Skuder langs Hørdeland og tvang de oprørske Bønder til Forlig[1]).

Kong Magnus havde været Vinteren over i Danmark og imidlertid oppebaaret alle Skatter af Viken, hvor flere af hans Mænd vare og oftest ogsaa Orm Kongsbroder. Men i Fasten drog denne med meget Folk, som han havde samlet, syd til Danmark for at forene sig med Kong Magnus. Efter Paaske forlod Sverrer Bergen og drog øster i Landet, hvor Folket nu uden Modstand underkastede sig ham. Ved Afreisen fra Bergen havde han udladt sig med, at han havde alle Magnus's Lendermænd i sin Lomme, Nikolaus Kufung undtagen. Ikke desto mindre var det strax forbi med Birkebenernes Overmagt i Viken, da Magnus kort efter vendte tilbage fra Danmark med en stor Flaade. I Saltøsund[2]) undgik Sverrer kun med Nød den overlegne Fiende, og da han ei kunde lide paa Vikværingerne, vendte han tilbage til Bergen. Magnus blev vel modtagen overalt i Viken, dvælede en Stund i Tunsberg og drog derpaa i største Skynding efter Birkebenerne. Sverrer havde imidlertid naaet Bergen og laa her med sin Flaade beredt til Modstand; han vilde heller vove en Kamp mod Overmagten end atter fly og derved nedslaa sine Tilhængeres Mod. Da Heklungerne nærmede sig Staden med 32 Skibe, droge Birkebenerne dem imøde med 16, og udenfor Nordnes kom det til en skarp Strid (Søndag efter Pintse, den 31te Mai). Længe var Udfaldet tvivlsomt, indtil endelig et Tilfælde gav Birkebenerne Seiren. Magnus, der havde lagt sit eget Skib mod Sverrers, blev nem-

[1]) Sv. S. Kap. 49—50.

[2]) Skjelsbosundet i Hvaløernes Pgd.

lig, idet han altfor dristigen nærmede sig Fienden, saaret i Foden; han vilde træde tilbage, men gled paa den blodige Tilje og faldt. Birkebenerne saa det og udstødte Seiersskrig. Da troede Orm Kongsbroder, at Magnus var dræbt; han flygtede, og den øvrige Hær fulgte ham. Forgjæves reiste Magnus sig og kaldte med høi Røst de Flygtende tilbage; Ingen hørte ham mere. Han maatte løse sit Skib fra Sverrers og følge Strømmen. Birkebenerne bemægtigede sig 18 af de fiendtlige Skibe og førte disse tilligemed et stort Bytte med sig til Bergen[1]).

Kong Magnus seilede efter Slaget til Stavanger, hvor de flygtende Heklunger snart samlede sig om ham. Paa den stavangerske Biskop Eriks Raad besluttede han nu hastig at vende tilbage til Bergen for om muligt at overrumple Sverrer. Biskoppen skaffede ham alt det Folk, han kunde, og ledsagede ham selv paa sit velrustede Langskib. Men hvormeget de skyndte sig, saa fik dog Sverrer Underretning om deres Forehavende, og da han ikke trøstede sig til at vove et nyt Slag med sin udmattede og saarede Hær, forlod han strax Bergen og kom lykkeligen med sin tyndt bemandede Flaade til Nidaros, hvor han satte Skibene op og befæstede sig i Byen. Da Magnus ei fandt Birkebenerne i Bergen, dvælede han ei længe her, men drog efter dem til Nidaros, hvorhen han kom den 3die August, og lagde sin Flaade ved Holm. Sverrer var paa den Tid saa mandsterk i Byen, at Heklungerne ei vovede noget Angreb. Derimod underhandlede man fra begge Sider om Fred. En Stilstand blev sluttet, og det kom til en Samtale mellem Kongerne inde under Øren. Sverrer tilbød nu som før en Deling af Riget og foreslog tillige, for end mere at bortrydde al Anledning til ny Splid, at den ene af Kongerne vexelviis i tre Aar skulde være borte fra Landet og lade sin Deel i denne Tid bestyre ved sine

1) Sv. S. Kap. 50—57.

Tilhængere. Men Magnus erklærede, at han ei vilde indlade sig paa nogen Deling. Sverrer opfordrede ham da til at gaa i Land paa Ilevoldene og der levere et Slag. Magnus afslog ogsaa dette; derimod indbød han sin Fiende til et Søslag; men herpaa kunde ei Sverrer indlade sig, da hans Skibe vare satte paa Land. Da han ei heller vilde modtage Magnus's Udfordring til en Tvekamp, saa afbrødes Underhandlingerne. Magnus lagde igjen ud til Holm og vendte faa Dage efter med uforrettet Sag tilbage til Bergen. Da Sverrer fik sikker Underretning om, at Heklungerne vare komne forbi Stat, drog han syd over Fjeldet og efterlod i Nidaros en Deel af sin Hær til Skibenes Forsvar. Samme Vaar var der kommen til Sverrer en Mand ved Navn Erik, der sagde, at han var Sigurd Munds Søn. Han havde reist vide omkring i Syden, besøgt Jerusalem og tjent blandt Væringerne i Miklegaard. Med Sverrers Samtykke havde han beviist sin Fødsel ved Jærnbyrd og var bleven Høvding i Hirden. Denne Erik og en vis Kol Isaksøn satte Kongen til Anførere i Nidaros under sin Fraværelse. Over Oplandene drog han derpaa til Oslo, hvorfra han beskikkede Sysselmænd over hele Viken og overalt fordrev Heklungerne [1]).

Medens Sverrer saaledes syntes at ville faa Overhaand i det sydlige Norge, rammede en stor Ulykke hans Tilhængere i Throndhjem. Da Kong Magnus i Bergen fik vide, at Sverrer var i Viken, sendte han Orm Kongsbroder did med den største Deel af Hæren; men selv drog han med 7 Langskibe mod Norden og kom til Nidaros kort før Martinsmesse (11te Novbr.). Erik Kongssøn og Kol Isaksøn fik ingen sikker Underretning om Heklungernes Færd, før de saa deres Flaade; thi Folket søndenfor Stat var altid uvilligt til at give Birkebenerne Oplysninger, medens det derimod gik Kong Magnus tilhaande med al

[1]) Sv. S. Kap. 58—61.

mulig Hjælp [1]). Alligevel blev Krigsfolket i Hast samlet til Byens Forsvar. Heklungerne angrebe fra to Sider og indtoge Byen efter en kort, men blodig Strid. Kol faldt tilligemed mange af sine Mænd; mange Birkebener bleve ogsaa efter Kampen slæbte ud af Kirkerne, hvorhen de havde taget sin Tilflugt, og uden Skaansel dræbte. Hele Sverrers Flaade, der bestod af meer end 30 Langskibe, faldt i Seierherrens Hænder. Erik Kongssøn var imidlertid undkommen til Guledalen, og Rygtet gik, at han her havde samlet en stor Bondehob. Magnus bemandede da saa mange af de vundne Skibe, som han kunde, opbrændte de øvrige og skyndte sig bort fra Throndhjem, hvorpaa Birkebenerne under Baard Guthormssøn af Rein, en af Thrøndernes mest anseede Høvdinger, atter droge ind i Nidaros [2]).

Erik Kongssøn bragte selv Sverrer Tidenden om Birkebenernes Tab og bad ham ile Throndhjem til Undsætning, da Magnus havde truet med snart at komme did tilbage. Men Sverrer kunde ei saa hastig forlade Oslo, hvor han havde føiet alle Anstalter til at holde Juul. Orm Kongsbroder laa hele denne Tid med sin Flaade ved Tunsberg uden at vove noget Angreb paa Birkebenerne, ligesom disse ei heller kunde angribe ham af Mangel paa Skibe. Først efter Kyndelsmesse (2den Februar) det følgende Aar (1182) gav Sverrer sig paa Veien til Throndhjem. Her vare imidlertid Heklungerne komne ham i Forkjøbet. Efter at have holdet Juul i Bergen seilede nemlig Kong Magnus ved Kyndelsmesse Tider med en udvalgt Hær til Nidaros. Han overfaldt Byen ganske uventet, indtog den og lod alle de Birkebener, han forefandt, dræbe. Baard Guthormssøn med nogle flere reddede sig dog ved en hurtig Flugt og traf Sverrer, der allerede var kommen

[1]) Sv. S. Kap. 58.

[2]) Sammesteds Kap. 62. 63.

over Fjeldet, i Opdal. Han lod sig ikke standse ved det Ulykkesbudskab, Flygtningerne bragte, men rykkede hurtig gjennem Orkedalen mod Byen; og Heklungernes Frygt for Birkebenerne var saa stor, at Magnus ved deres Nærmelse strax vendte tilbage til Bergen uden at vove nogen Strid, uagtet han havde 800 Mand, medens hans Fiende ei engang havde 400. Birkebenerne besatte nu atter Nidaros, og Sverrer gjorde om Vaaren adskillige Foranstaltninger til Byens Befæstning. Han vedligeholdt den Træborg, som forsvarede den vestlige Adgang til Byen, og som først var opført af Erkebiskop Eystein; langs Strandsiden lod han sætte Pæle; paa Bratøren ved Elvens Udløb stillede han en Valslynge, og til Broens Forsvar lod han bygge et Kastel. Sverrer indsaa nemlig, at Heklungerne ei længe vilde lade ham sidde rolig i Throndhjem, nu da de andensteds i Norge havde vundet en saa afgjort Overmagt. Vel kjæmpede endnu paa Oplandene og i Viken smaa Hobe af Birkebener mod dem med afvexlende Held; men det øvrige Land i Syd for Throndhjemsfjordens Munding var ganske i Magnus's Hænder ligesom og den hele Flaade. Om Sommeren rustede Magnus sig paa ny og drog fra Bergen med en stor Hær og de fleste søndenfjeldske Lendermænd i sit Følge. Han for op gjennem hele Throndhjemsfjorden og inddrev Ledingsskat, vendte derpaa igjen udefter mod Nidaros, lagde til ved Ilevoldene, gjorde her Landgang og angreb Træborgen. Men Sverrer, der var i Byen, tilbageslog Angrebet. Magnus besluttede da at afskjære Staden Tilførsel; han afbrændte Broen over Nidelven og lod en Deel af sin Hær besætte Ilevoldene. Det varede dog ei længe, før Birkebenerne i en bælmørk Nat gjorde et djærvt og ganske uventet Udfald fra Borgen; Heklungerne kom strax i Forvirring, Nogle fik reddet sig ombord, men Mange bleve ogsaa næsten uden Modstand nedhuggede. Dette Tab bragte Kong Magnus saa ganske ud af Fatning, at han

faa Dage efter forlod Throndhjem og vendte tilbage til Bergen [1]).

Sverrer sad om Høsten i Nidaros og begyndte paa Steenbjerget strax ovenfor Staden Bygningen af en Borg, som fik Navnet Sion. I de første Dage af Vinteren lod han sig forlyde med, at han vilde drage til Vermeland, for at ikke hans bestandige Ophold i Throndhjem skulde falde Bønderne der til altfor stor Byrde. Dette rygtedes hastigen til Bergen. Følgen var, at Kong Magnus gav sin Hær Hjemlov, og Birkebenerne kunde nu saameget tryggere forblive i Throndhjem Vinteren over. Den følgende Sommer (1183) holdt Sverrer ofte Thing med Krigsfolket og Borgerne. Han gjorde mange Forslag, uden at dog nogen bestemt Beslutning blev tagen: snart talte han om at reise landveis til Viken eller Gautland, snart om at fare over Havet til Irland eller Skotland; Ingen kunde blive klog paa, hvad han egentlig havde fore. Om alle disse Raadslagninger fik imidlertid Kong Magnus ved sine Speidere Underretning i Bergen, hvor han atter havde samlet en stor Hær og Flaade. Endelig drog Sverrer med 20 smaa Skuder fra Nidaros og foregav, at han vilde nord til Haalogaland. Men da han var kommen til Agdenes, og en skarp Nordenvind just blæste, tog han med Hærens Samtykke Veien til Bergen. Det lykkedes ham at opfange Magnus's Speiderskibe og overrumple Vardevogterne; saaledes kom han ved Nattetider ganske uventet til Byen og angreb den fra tre Sider. Heklungernes Skibe, der laa ved Bryggerne uden Besætning, bleve først løshuggede; derpaa gik Birkebenerne i Land og dræbte en Mængde af sine Fiender, som vare adspredte rundt om i Husene. Kongsgaarden blev angreben fra to Kanter, og Magnus reddede sig med Nød til Nonneklosteret. Her samlede sig vel mange af hans Tilhængere om ham; men da

[1]) Sv. S. Kap. 64—72.

de fleste hverken havde Vaaben eller Klæder, fandt man det ikke raadeligt at vove en Kamp. Kongen flygtede derfor til Hardanger, fik sig der nogle Skuder og for siden i største Hast længer mod Syd. De Heklunger, som ikke kom bort med Magnus, toge for det meste Veien over Vors, Sogn og Valdres til Viken. Birkebenerne forfulgte ei længe de Flygtende, men vendte tilbage til Byen, hvor de nu bemægtigede sig den hele Flaade og et rigt Bytte. Magnus's Krone og Scepter faldt ved denne Leilighed i Sverrers Hænder. Erkebiskop Eystein var just dengang i Bergen paa sin Hjemreise fra England, hvor han havde opholdt sig i tre Aar. Da han udentvivl ansaa Magnus's Sag for tabt, forligede han sig nu med Sverrer og vendte tilbage til Nidaros til sin Erkebispestol. Blandt de flere af Magnus's Tilhængere, der fik Fred, var ogsaa Jon Hallkelsson og hans Sønner Hallkel og Røgnvald; disse svore frivilligen Sverrer Troskab, men gik ikke desto mindre kort efter atter over til Kong Magnus. Da Sverrer en Stund havde opholdt sig i Bergen og beskikket Sysselmænd over Sogn, Hørdeland og Rogaland, drog han om Høsten med hele Hæren til Throndhjem og forblev der om Vinteren. Magnus forlod derimod anden Gang Landet og drog til Kong Knut i Danmark, der Aaret i Forveien havde fulgt sin Fader Valdemar i Regjeringen [1]).

Sverrers Sysselmænd i Sogn gjorde sig saa forhadte, at Bønderne i Sokndal om Juleaften angreb dem i Kaupanger og dræbte dem med de fleste af deres Følge. Kun nogle Faa undkom og bragte Tidenden om Drabet til Sverrer. Kongen blev forbittret, men opsatte sin Hevn. Om Vaaren (1184) løb han ud fra Nidaros med 23 store Skibe, hvoriblandt Mariesuden med en Besætning af 280 Mand, og drog mod Syden for at møde Kong Magnus, hvis denne skulde vende tilbage fra Danmark. Da han

[1]) Sv. S. Kap. 73—78.

naaede Sognsøen, tillod han nogle af sine Mænd under Anførsel af Svina-Peter paa tre Skibe at drage til Bergen; selv for han med den øvrige Hær ind ad Sognefjorden for at revse de opsætsige Bønder. Men Sokndølerne, der ei kunde finde sig i at betale de store Bøder, som Kongen fordrede, flygtede til Fjelds med alt sit rørlige Gods og lode Bygden staa øde. Sverrer greb da til strengere Forholdsregler for at tvinge dem. Han sendte den djærve Ulf af Laufnes med 6 Skibe ind til Kaupanger for der at brænde og herje; selv drog han med 14 Skibe op i Norafjorden (Norumfjorden) til Sokndal, og da endnu ingen Bønder kom for at søge Fred, lod han henved 100 Gaarde afbrænde. Efter fuldført Hevn seilede han igjen ud ad Norafjorden og lagde sin Flaade ved Fimreite paa Fjordens østlige Side; det anede ham mindst, hvilken Fare, der svævede over hans Hoved — at Heklungerne allerede vare ganske nær, og at Sverdet endnu samme Dag skulde for stedse stille Trætten mellem ham og Magnus om Norges Rige[1]).

Kong Magnus havde om Vinteren opholdt sig i Danmark; men tidlig om Vaaren seilede han derfra til Viken med en Flaade af 24 store Skibe. Orm Kongsbroder, Harald, en Søn af Kong Inge, Hallkel Jonsøn, Asbjørn Jonsøn og mange flere Høvdinger fulgte ham. Han ankom Søndagen efter Paaske (8de April) til Kongehelle og blev her paa det høitideligste modtagen; det Samme var Tilfældet i Tunsberg; meget Folk oppe fra Landet stødte til ham. Efter at have opholdt sig i Viken noget over en Maaned, drog han nordefter, men blev paa denne sin Reise meget sinket af Modvind. I Karmsund spurgte han Sverrers Færd mod Syden og fik tillige ved sine Speidere vide, at Svina-Peter var i Bergen med tre Skibe uden at have mindste Nys om Heklungernes Nærmelse. Han drog

[1]) Sv. S. Kap. 79—82.

nu strax mod Staden og ankom paa Vaagen Thorsdagen den 14de Juni tidlig om Eftermiddagen. Birkebenerne vare ganske uforberedte; Svina-Peter med nogle Flere undkom, de øvrige bleve dræbte. Endnu samme Aften forlod Magnus igjen Byen for at opsøge Sverrer, og den følgende Dag seilede han ind ad Sognefjorden. Her stødte mange Bønder til ham, og paa deres Anviisning stevnede han til Norafjorden [1]).

Det var Fredagen, Vitus-Messe Dag den 15de Juni, at Kong Magnus drog ind ad Sognefjorden med 26 store og velrustede Skibe. Birkebenerne, der samme Dag havde brændt i Sokndal, laa, som før er sagt, ved Fimreite og havde intet Nys om Heklungernes Komme, før de kort efter Middag saa Seilene paa den fiendtlige Flaade. Deres Stilling var yderst farlig: enten maatte de indlade sig i en tvivlsom Kamp mod Overmagten eller ogsaa give sine Skibe til Priis for Fienden og fly til Lands; men selv i sidste Tilfælde vilde de faa med de forbittrede Sogninger at gjøre, og, om de end slap vel fra disse, saa vilde det dog stedse falde dem vanskeligt at skaffe sig en ny Flaade. Sverrer foreholdt sine Mænd dette og gav dem Valget mellem Kamp og Flugt. Alle svarede, at de vilde stride. Dette var ogsaa Kongens Raad, og han rustede nu sine 14 Skibe paa det bedste. Imidlertid nærmede Heklungerne sig, ligeledes beredte til Kamp; Magnus opmuntrede dem ved en Tale, hvori han forestillede dem Seieren som vis. Birkebenerne roede Fienden imøde et Stykke fra Land; men da Striden begyndte, dreve deres Skibe lidt efter lidt igjen ind til Stranden. Mod Orm Kongsbroders Raad lod Magnus det første og heftigste Angreb rette paa Mariesuden alene; denne kom ogsaa i en slem Stilling, da den med een Side laa op til Land, medens paa den anden 13 store Skibe, hvoriblandt Kong Magnus's eget, stak sine

[1]) Sv. S. Kap. 83—87.

Stavne mod den. Sverrer gik nu selv anden i en Baad, roede hen til Erik Kongssøn og bød ham angribe de mindre af Fiendens Skibe, som ikke havde lagt til Mariesuden. Dette skede, og nu tog Kampen hastig en anden Vending. Medens Magnus havde hele sin Opmerksomhed henvendt paa Mariesuden, hvor han mødte den tappreste Modstand, ryddede Erik det ene af hans Skibe efter det andet. Heklungerne flygtede fra de mindre Skibe op paa de større, som laa Mariesuden nærmest, men Mængden paa disse blev derved saa stor, at 4 af dem, hvoriblandt Orm Kongsbroders, sank under Tyngden. Snart var Kampen afgjort: Magnus, der saa Alt tabt, sprang overbord med sine Mænd, og Sverrer istemte fra Løftingen af sit Skib et Kyrieeleison, som strax gjenlød fra hele hans Hær. Ved Midnat var alt Drab ophørt, og Birkebenerne komne til Hvile[1]).

En Deel af Heklungerne havde reddet sig paa Smaaskuder ud gjennem Fjorden; men flere vare dog blevne dræbte af Birkebenerne, der roede om paa Baade og opfangede de Svømmende. Alle de, som toge sin Tilflugt til Sverrer selv, erholdt Fred. Blandt de mange gjæve Høvdinger, der satte Livet til med Kong Magnus, var Harald, Kong Inges Søn, og Orm Kongsbroder de merkeligste. I det Hele faldt der meer end 1800 Mand. Dagen efter Slaget kom Sokndølerne og Kaupangsmændene til Sverrer, bade om Fred og indvilgede alle Kongens Fordringer. Sverrer førte derpaa den druknede Magnus's Lig med sig til Bergen, stedte det med Pragt til Jorde i Christkirken og holdt selv over Graven en skjøn Tale, hvori han lod sin faldne Fiendes mange herlige Egenskaber vederfares Ret. Magnus var 28 Aar gammel, da han faldt, og havde baaret Kongenavn i 23 Aar. Han var en fager, velvoxen og sterk Mand, veltalende og tapper, men tillige fremfusende og undertiden grum mod sine Fiender. Hans

[1]) Sv. S. Kap. 88—93.

Nedladenhed og Gavmildhed erhvervede ham alle Nordmænds Yndest; derfor manglede han aldrig Folk under sin Kamp mod Sverrer. Iøvrigt var han pragtfuld i Klæder og elskede Munterhed, Drik og Kvinder. Han var gift med Eldrid, en Datter af Peter Byrdarsvein og en Datterdatter af Høvdingen Guthorm paa Rein; med hende havde han en Datter, Kristina. Flere udgave sig ellers i den følgende Tid for hans Sønner og fik altid Tilhængere, især blandt Vikværingerne, som stedse af alle Nordmænd havde været Magnus mest hengivne[1]).

Sverrer Sigurdsson.

Ved Magnus Erlingssøns Fald var Sverrer Norges Enekonge; han gjennemfor Landet lige syd til Gautelven og blev overalt antagen uden Modsigelse. Nu glemte han heller ikke at belønne sine tappre Birkebener, der saa troligen havde ledsaget ham under alle Lykkens Omvexlinger. Han uddeelte blandt dem Sysler og Verdigheder; Nogle gjorde han til Lendermænd og mægtige Høvdinger, skjønt de vare af ringe Byrd, en Ting, hvorover flere af de ældre, fornemme Slægter synes at have stødt sig; Andre skaffede han rige Giftermaal. Sin Søster Cecilia, Kong Sigurd Munds Datter, giftede han med Baard Guthormssøn af Rein. Dette Giftermaal fandt i Førstningen nogen Modsigelse fra Erkebiskop Eysteins Side. Cecilia havde nemlig forladt sin første Huusbonde, den svenske Lagmand Folkvid; denne levede endnu, og Erkebiskoppen paastod, at hun skulde vende tilbage til ham. Men da Cecilia beviiste, at hun af Erling Skakke var bleven tvungen til at egte Folkvid mod sin Villie, saa gav Erkebiskoppen efter og tillod hendes Giftermaal med Baard[2]). Kong Sverrer selv

[1]) Sv. S. Kap. 94—98. Snorre Harald Haardr. S. Kap. 103.
[2]) Fornm. S. IX, 94.

egtede paa denne Tid (1185) Margreta, en Datter af den svenske Konge Erik Jatvardsson den hellige og en Søster til den da regjerende svenske Konge Knut. Han havde dog allerede før dette Giftermaal to, rimeligviis uegtefødte, Sønner, Sigurd Lavard og Haakon, samt tvende Døttre, Cecilia og Ingebjørg[1]).

Norge nød imidlertid ikke længe Rolighed. Sverrer havde mange og mægtige Fiender, især i Viken, og disse fandt snart sin Høvding i en vis Jon, der udgav sig for en Søn af Kong Inge Haraldsson. Jon havde været Munk i Klosteret paa Hovedøen ved Oslo; men da Udsigt aabnede sig for ham til at erholde Norges Rige, aflagde han Munkekappen og blev paa Haugathing ved Tunsberg tagen til Konge (St. Michaels Dag, 29de Septbr. 1185). Birkebenerne kaldte ham spotviis Kuflung (af kufl en Munkekappe) og hans Tilhængere Kuflunger. Disses Antal voxte hastigen; de skaffede sig Skibe og droge nord langs Landet. Agder underkastede sig dem, Bergen blev overrumplet, og før Aarets Udgang vare de Herrer over Norges vestlige Kyst lige til Stat. De vare om Vinteren i Bergen; men tidlig den følgende Vaar vendte de tilbage til Viken (1186), hvor deres Parti nu vandt saa aldeles Overhaand, at næsten alle Sverrers Tilhængere droge sig nord i Landet til sin Konge[2]).

Sverrer havde overvintret i Throndhjem; om Vaaren, efter Paaske, drog han til Bergen, hvor han opholdt sig Sommeren over. Paa denne Tid var en Mængde Handlende fra fremmede Lande, især Tydskere, komne til Byen, og den megen Viin, som de sidste indførte og solgte til let Priis, foraarsagede Drukkenskab, der igjen havde hyppige Slagsmaal og allehaande Uordener til Følge, selv blandt Kongens Mænd. Saaledes opstod en Kamp mellem Gje-

[1]) Sv. S. Kap. 99. 100.
[2]) Sammesteds Kap. 101. 102.

sterne og Huuskarlene, som kun med Vanskelighed blev stillet af Kongen, efter at flere Mennesker havde tilsat Livet. Sverrer holdt i den Anledning paa et Thing i Byen en herlig Tale mod Drukkenskab og forviiste derpaa de tydske Handlende. Om Høsten (1186) vendte han igjen med de fleste Høvdinger tilbage til Nidaros. Kuflungerne havde imidlertid hele Sommeren igjennem rustet sig i Viken, men bleve først færdige om Høsten. De droge med gunstig Bør nordefter, kom til Nidaros ganske uventet og indtoge Staden. Sverrer selv var ei der tilstede, da han opholdt sig i Borgen paa Steenbjerget, men mange Birkebener bleve deels fangne, deels dræbte. De Fangne maatte love at blive Jon Kuflungs Mænd. Ikke desto mindre begave de sig alle den følgende Nat til Sverrer, og Jon, som nu frygtede et Angreb af Kongen, forlod hastigen Byen efter at have opbrændt en Deel af Birkebenernes Skibe. Kuflungerne droge til Bergen, men Sverrer forblev Vinteren over i Nidaros og sørgede for Stadens Befæstning [1]).

Den følgende Vaar (1187) gjorde Jon et nyt, men forgjæves Angreb paa Nidaros. Da han om Sommeren atter drog nordefter fra Bergen, mødte han Sverrer med en stor Magt. Kuflungerne flygtede, men paa Flugten adsplittedes deres Flaade ved Storm, og flere Skibe faldt i Birkebenernes Hænder. Jon naaede Tunsberg, hvor hans Tilhængere igjen samlede sig om ham. Sverrer vendte om Høsten tilbage til Nidaros. Her blev Erkebiskop Eystein syg om Vinteren, og i Begyndelsen af det følgende Aar (26de Januar 1188) døde denne merkelige Høvding. Han havde tilbragt de sidste Aar af sit Liv i Rolighed, beskjeftiget, som det synes, med Opbygningen af Nidaros's prægtige Domkirke. Kort før sin Død havde han en Samtale med Sverrer og skal da have bedet denne om Tilgivelse for det mod ham udviiste Fiendskab, en Omstændig-

[1]) Sv. S. Kap. 103—105.

hed, som Kongen ei undlod senere at offentliggjøre. Erkebiskop Eystein blev 41 Aar efter sin Død (1229) af Pave Gregorius IX indført i Helgenernes Tal[1]).

Om Vaaren drog Sverrer til Bergen, hvor dengang Landets Biskopper og flere Høvdinger vare samlede for at raadslaa om Valget af en ny Erkebiskop. Biskop Erik af Stavanger havde de fleste Stemmer; thi den afdøde Eystein havde anbefalet ham særdeles. Kongen, som mindedes, at Erik havde været blandt hans ivrigste Fiender, modsatte sig vel i Førstningen hans Valg, under Paaskud, at han var for ødsel; ikke desto mindre gik det omsider igjennem, og Erik forlod endnu samme Sommer (1188) Landet for at hente sit Pallium i Rom. Sverrer drog derpaa til Viken med 30 Skibe og traf Kuflungernes Flaade, der kun bestod af 16, ved Tunsberg. Det kom til Kamp, og Udfaldet blev, at Kuflungerne flygtede i Land. Men kort efter vare de paa en anden Kant heldigere. De droge nemlig landveis til Nidaros, kom did strax før Mikkelsmesse med 800 Mand og indtoge Staden efter en kort Modstand. Jon lod sig nu paa Orething give Kongenavn. Ogsaa Borgen Sion paa Steenbjerget fik Kuflungerne i sin Magt og ødelagde den ganske. De forbleve imidlertid ei længe i Byen; paa et løst Rygte om, at en Hær nærmede sig over Gaularaasen, fore de bort med en Deel Skuder i en rivende Storm, efter at de dog først havde inddrevet en svær Brandskat af Borgerne. De droge til Bergen og fordrede her Julehold under Trusel, at de ellers vilde brænde Byen. Men medens man endnu underhandlede om denne Sag, ankom Sverrer lidt før Juul med 14 store Langskibe fra Syden. De fleste Kuflunger flygtede nu i sin Forfærdelse op i Fjeldet, og Jon, der var gaaet ombord for at møde Fienden, stødte med sit Skib paa et Skjær, blev overmandet af Birkebenerne og faldt. Man havde

[1]) Sv. S. Kap. 106. 107. Werlauffs Anecdoton XXI.

havt Mistanke om, at Jon var en Bedrager, og dette bekræftedes, da en Mand i Bergen, som hed Peter, ved at see Liget i den Faldne gjenkjendte sin Søn Orm[1]).

Endnu før Jon Kuflungs Død var en anden Bedrager fremstaaet i det østlige Norge i Marker; han kaldte sig Sigurd og udgav sig for en Søn af Kong Inge Haraldssøn. Han havde først været blandt Kuflungerne, men dannede sig siden en egen Flok, med hvilken han brændte og plyndrede i Viken. Han var frygtelig ved sin Grumhed og blev almindelig kaldet Sigurd Brænder. Det fik imidlertid en hastig Ende med ham. Om Sommeren efter Jon Kuflungs Fald (1189) samlede Bønderne sig mod Sigurd, omringede Huset, hvori han opholdt sig, og dræbte ham. I sin sidste Stund tilstod han sit Bedrageri, at han var en Islænding af ringe Byrd, og at hans rette Navn var Hedin[2]).

Denne samme Sommer kom Erkebiskop Erik tilbage fra Rom med Pallium og drog til Nidaros. En ny Biskop skulde nu vælges til Stavanger, og alle Stemmer vare for Nikolaus, Arnes Søn af Stodreim, Kong Inge Haraldssøns Halvbroder. Sverrer, som kjendte hans List, Troløshed og urolige Sindelag, modsatte sig i Førstningen Valget. Nikolaus henvendte sig da til Dronning Margreta, og for hendes Bønner gav Kongen efter; dog forudsagde han, at dette Valg engang vilde bringe Ulykker over Norge, en Spaadom, som altfor snart opfyldtes. Kort efter at Nikolaus af Erkebiskoppen var indviet til Stavanger, døde Biskop Helge i Oslo, og nu blev Nikolaus forflyttet til denne Bispestol, som han siden i 35 Aar beklædte[3]).

Endnu var der Levninger tilbage af Kuflungernes Parti. Simon Kaaresson, der var gift med Margreta

[1]) Sv. S. Kap. 108. 109.
[2]) Sammesteds Kap. 110.
[3]) Sammesteds Kap. 111.

Arnesdatter, Biskop Nikolaus's Søster, og flere Høvdinger af Jons Tilhang vare efter hans Fald flygtede til Danmark og havde der hos sig en Dreng ved Navn Vikar, som de udgave for en Søn af Magnus Erlingssøn, men som egentlig skal have været en Dreiers Barn[1]). Mange af Sverrers Fiender samlede sig til dem og deres Flok blev kaldet Varbelger. Med 16 Skibe droge de om Sommeren (1190) til Norge, hvor de herjede i Viken og paa Agder. Men Tunsbergs Borgere rustede en Flaade, angrebe Varbelgerne ved Bristein paa Foldens østlige Side og overvandt dem aldeles. Simon med de fleste Høvdinger faldt i Striden, Vikar blev fangen og dræbt og Partiet fuldkommen adsplittet[2]).

Erik Kongssøn havde efter Kong Magnus's Fald bedet Sverrer om Deel i Riget, men faaet Afslag. Misfornøiet herover forlod han Norge og sværmede et Par Aar om paa Vikingetoge i Østersøen. Siden kom han med 11 Skibe tilbage til sit Fædreneland (1188), just paa den Tid, da Sverrer kjæmpede med Kuflungerne. Han traf sin Broder i Viken og fik nu Oplandene samt Viken mellem Svinesund og Rygjarbit at styre med Jarlsnavn. Men Erik nød ikke længe denne høie Verdighed. Samme Aar, som Varbelgernes Flok tilintetgjordes, blev han pludselig syg i Tunsberg, gav sig i Kloster og døde 5 Dage efter. Hans Hustru, Aasa, fulgte ham samme Dag i Graven, og deres Søn Magnus 2 Dage senere. Disse Dødsfald vakte stor Opsigt, og Mange troede, at de vare en Virkning af Gift. Eriks Rige kom ved hans Død igjen under Sverrer[3]).

Et nyt Parti, som paa denne Tid opstod, blev let undertrykt. En Munk Thorleif, med Tilnavnet Breid-

[1]) Scr. rer. Dan. V, 354.
[2]) Sv. S. Kap. 114.
[3]) Sammesteds Kap. 113. 115.

skjeg, udgav sig for en Søn af Kong Eystein Haraldssøn og samlede Tilhængere øster i Marker. Thorleif var høit anseet blandt sine Mænd for sin Hellighed, og hans svage Flok for fredeligen frem. Han opholdt sig Vinteren over i Marker, men blev den følgende Sommer (1191) angreben i en Skov af Bønderne og dræbt med det meste af sit Følge[1]).

Langt farligere for Sverrer bleve de Stridigheder, hvori han meer og meer indviklede sig med den overmodige Geistlighed. Saasnart Erkebiskop Erik havde tiltraadt sit Embede og var kommen til Nidaros, begyndte han strengt at prædike mod Birkebenerne og stødte desuden Kongen ved at undslaa sig for at krone ham[2]). Sverrer paa sin Side vilde ei erkjende Gyldigheden af de Love, som Kong Magnus Erlingssøn og hans Fader havde givet til Fordeel for Geistligheden. Han frakjendte saaledes Erkebiskoppen Ret til at beskikke Prester ved de Kirker, som Kongen eller Bønderne paa egen Bekostning havde bygget paa sine Gaarde, og paastod, at Erkestolens Indkomster paa ulovlig Maade vare forøgede. Tvisten blev Dag for Dag heftigere: Kongen henholdt sig til den hellige Olafs Lov, som den almindelige Landslov, og fordrede, at Erkebiskoppen skulde rette sig efter Thrøndernes gamle Lovbog, Graagaasen, som Magnus den gode havde ladet skrive. Erkebispen derimod fremlagde den Lovbog, der kaldtes Guldfjæderen, hvilken Erkebiskop Eystein havde ladet opsætte, og beraabte sig desuden paa den canoniske Ret og Pavens Breve. Sverrer lod endelig (1191) Lovbogen oplæse til Thinge og gjorde opmerksom paa dens Bud, „at Erkebiskoppen, naar

[1]) Sv. S. Kap. 116.

[2]) Epistolæ Wilhelmi abbatis, Scr. rer. Dan. VI, 20—21 (Suhm, Danm. Hist. VIII, 274); Guilelmus Neubrigensis og Roger af Hoveden (Heimskringla, Folioudg. IV, 430—432); Werlauffs Anecdoton S. XL—XLIII.

han reiste i Embedsforretninger, kun skulde have med sig 30 Mand og 12 Skjolde, alle hvide." „Loven," meente Kongen, „burde i dette Stykke overholdes, og det skulde saaledes ikke være Erkebiskoppen tilladt at have en talrig Hird om sig og fare paa et Langskib med 20 Rorbænke og en Besætning af 90--100 Mænd, som Erik og hans Formand pleiede." Erkebiskoppen svarede, „at Kirken med dens Gods tilhørte Gud og hans Helgene; Paven havde sat ham til at bestyre det, og derfor burde han frit kunne raade derover. Det var Uret at formene Erkebiskoppen at holde saamange Huuskarle, som han selv vilde, da dog Kongens Syslelmænd, Folk, som vare hævede af Skarnet, droge frem med saa stort Følge, som dem lystede, kun for at plage og udsuge Bønderne." Sverrer vedblev imidlertid sin Paastand, at Retten skulde have sin Gang, og opfordrede Bønderne til at dømme efter Landsloven, hvor mange Huuskarle Erkebiskoppen maatte holde. Dette skede, og nu gav Kongen Erkebiskoppen 5 Dages Frist; hvo, der efter denne Tid fandtes i hans Følge over det lovbestemte Antal, skulde være landsforviist, samt have Gods og Fred forbrudt. Da Erik hørte dette, forlod han i Skynding Nidaros med sine Mænd og det Gods, han i Hast kunde faa med sig, drog først til Bergen og siden derfra til Danmark, hvor han i den mægtige lundske Erkebiskop Absalon fandt en ivrig Beskytter. Kort efter sin Flugt fra Norge mistede han Synet, en Ulykke, som dog ei formaaede at knække hans Haardnakkethed eller standse hans fiendtlige Bestræbelser mod sin Konge [1]).

Medens Sverrer dristigen udæskede den mægtige Geistlighed til Kamp, lagde hans Fiender i Norge atter Raad op mod ham. Hallkel Jonssøn, der var gift med Magnus Erlingssøns Søster Ragnhild, Enke efter Jon af

[1]) Sv. S. Kap. 112. 117.

Randaberg[1]), havde oftere viist sig troløs mod Sverrer, men var alligevel tagen til Raade, ja endog ophøiet til Lendermand. Ikke desto mindre gjengjældte han sin Konges Godhed med ny Troløshed. Han opfostrede i sit Huus den faldne Kong Magnus's Søn, Sigurd, og for at hjælpe denne til Norges Rige indgik han (1192) en hemmelig Forbindelse med en anden Høvding, Olaf, kaldet Jarlsmaag, en Svoger af den orknøiske Jarl Harald Maddadssøn. Selv ved Kongens Hird var der en Medvider i Hallkels forræderske Anslag, nemlig Sigurd, Erling Jarls uegte Søn, der i længere Tid havde været hos Sverrer og nydt meget godt af ham. Efter Overlæg med Hallkel og Ragnhild førte Olaf den unge Sigurd Magnussøn med sig til Bergen, hvor han, for at undgaa al Mistanke, ofte talede med Kongen. Men om Høsten drog han med Drengen over til sine store Eiendomme paa Hjaltland, og den følgende Vaar (1193) til Orknøerne, hvor den tappre og mægtige Jarl Harald Maddadssøn endnu herskede. Hid kom ligeledes Hallkel Jonssøn, der havde forladt Norge med et velrustet Langskib under det Paaskud at ville fare i Vesterviking. Han og Olaf talede begge Sigurds Sag for Jarlen, som ogsaa tillod sine Undersaatter, saa mange som vilde, at følge dem. De gave nu Sigurd Kongenavn, og snart samlede der sig meget Folk til dem fra Hjaltland og Orknøerne. Deres Parti, der bestod af tappre og haardføre Krigere, kaldtes Øskjegger eller Guldbener. De seilede om Sommeren (1193) til Viken, hvor de kom ganske uventet og uden Vanskelighed bemægtigede sig Tunsberg. Et Thing blev stevnet, og Sigurd tagen til Konge. Kort efter faldt ogsaa Oslo i deres Hænder[2]).

Skjønt Øskjeggerne vare talrige og tildeels fattige, fore de dog fredeligen frem i Norge uden Ran og Herjen.

[1]) See ovfr. S. 119.

[2]) Sv. S. Kap. 118. 119. Orkn. S. 418.

For at erhverve sig de nødvendige Penge gjorde de et Vikingetog i de danske Farvande og vendte derfra om Høsten berigede tilbage. Sverrer havde imidlertid fra Throndhjem, hvor han dengang opholdt sig, sendt meget Folk landveis til Viken for at verge Landet. Birkebenernes Hær samlede sig ogsaa i Sarpsborg, da det spurgtes, at Øskjeggerne atter droge fra Syden. Men da disse lagde opad Raumelven med en overlegen Magt, flygtede Birkebenerne længere op i Landet, og fra denne Stund fandt Øskjeggerne ei mere nogen Modstand i Viken. Da det led ud paa Høsten, droge de til Bergen og underlagde sig nu hele Norges Kyst sønden for Stat[1]).

Øskjeggerne forbleve Vinteren over (1193—1194) i Bergen; den kloge Sigurd Jarlssøn, der om Høsten var flygtet fra Birkebenerne i Viken, var nu deres Anfører, og meget Folk samlede sig til dem. Alligevel lykkedes det dem ikke at vinde den Borg, som Sverrer havde opført paa Fjeldet ovenfor Byen. Birkebenerne holdt sig her den hele Vinter under Sigurd Borgarkletts Anførsel og afsloge alle Øskjeggernes Angreb. Sverrer sad imidlertid om Vinteren i Throndhjem og havde samlet meget Folk fra Herederne for ikke at være uberedt, hvis Fienden skulde komme did nord. I Fasten (1194) forlod han Nidaros med mange Skibe og for sydefter med saadan Hast, at Øskjeggerne intet Nys fik om hans Komme, før han allerede var Bergen nær. Øskjeggerne ventede ham ei saa hastig og havde sendt meget af deres Folk fra sig til forskjellige Steder. Sigurd Jarlssøn var saaledes i Stavanger med sex Skibe, og tre andre Skibe vare inde i Sogn. Alligevel besluttede de efter Hallkel Jonssøns Raad at vove et Slag og roede Løverdagaften før Palmesøndag ud til Florevaag. Samme Aften lagde Sverrers Flaade til ved Gravdal. Kongen selv drog paa en Baad ind mellem

[1]) Sv. S. Kap. 119.

Fiendernes Skibe og fik udspeidet, at de vilde angribe ham den følgende Morgen. Strax han kom tilbage til sin Flaade, lod han den ro Fienden imøde. Øskjeggerne lagde fra Land, medens det endnu var mørkt; deres Skibe roede et Stykke fra hinanden, dog saaledes at der gik Touge mellem alle Stavnene. Men før de havde ventet det, stødte de lige paa Fienden og trak nu sine Skibe sammen i saadan Skyndsing, at alle Aarerne knækkedes. Palmesøndags Morgen, den 3die April, i Dagningen begyndte Striden. Øskjeggerne havde 14 for det meste store Skibe, Birkebenerne derimod 20, dog alle smaa. Birkebenernes Skibe vare ikke sammenbundne. Fordelen var i Begyndelsen paa Øskjeggernes Side; Sverrer maatte endog efter et stort Tab for et Øieblik trække sig tilbage. Olaf Jarlsmaag troede nu, at han vilde fly, og bød sine Mænd overhugge Fæsterne for at sætte efter Fienden. Budet blev opfyldt; men da Skibene vel vare løste, savnedes Aarerne, og hele Flaaden drev adspredt for Strømmen. Sverrer var ei seen til at benytte dette Feiltrin; Birkebenerne lagde strax med 2 og 3 Skibe mod hvert af Fiendens og ryddede først de mindre, siden de større. Hallkel Jonsson faldt paa sit Skib; Sigurd Magnussøn og Olaf Jarlsmaag sprang overbord og bleve begge dræbte, idet de vilde svømme til Land. Største Delen af Øskjeggernes Hær nedhuggedes eller druknede, og kun to af deres Skibe undkom; men Sverrer vendte efter sin Seir tilbage til Bergen, hvor han lod de Faldne jorde. Da Sigurd Jarlssøn i Stavanger fik Efterretning om dette ulykkelige Slag, drog han til Viken og derfra til Danmark. Nogle af de tiloversblevne Øskjegger fulgte ham; de øvrige adspredte sig til forskjellige Kanter eller underkastede sig Sverrer [1]).

Kongens Strid med Geistligheden blev imidlertid meer og meer alvorlig. Den blinde Erkebiskop Erik havde, un-

[1]) Sv. S. Kap. 120.

derstøttet af Absalon, ved Sendemænd og Breve fremstillet sin Sag i det gunstigste Lys hos Pave Coelestinus III og havde fra denne erholdt Svar ganske efter sit Ønske, at Sverrer nemlig skulde være i Kirkens Ban, hvis han ei opfyldte Erkebiskoppens Fordringer. Erik lod nu det pavelige Brev oplæse i Danmark og lyste hver Søndag i Kirkens Chor Ban over sin Konge. Da Sverrer fik dette at vide, talede han ofte derom paa Thingene og fremstillede det Hele som et Opspind af Erkebiskoppen og Danerne. „Den Forbandelse,“ sagde han, „som Erik lyser over mig, har sat sig i hans egne Øine. De falde kun i Ban, som øve Bans Gjerninger; men jeg er Kongesøn og ret Arving til dette Rige, og jeg agter ei at forlade det for Eriks Løgnes Skyld. Han kan, blind som han er, vende tilbage til sin Stol, vil han kun holde Landets Love. Men var han end frisk paa begge sine Øine, som han nu er blind paa dem begge, og paa Sindet med, at han ei kan see, hvad Ret er, saa vil jeg dog ei for hans Skyld bryde den hellige Olafs Lov, om han end stedse forbander mig.“ Da Sverrer om Vaaren efter Slaget i Florevaag kom til Viken for at adsprede Sigurd Jarlssøns Tilhængere, mødte han i Kongehelle en pavelig Legat med Følge. Han modtog denne venskabeligen og bad ham krone sig. Legaten viiste sig i Førstningen villig hertil; dog omstemtes han snart af Kongens Fiender blandt de Geistlige, der gjorde ham opmerksom paa Erkebiskoppens Fordrivelse og desuden lagde Sverrer til Last, at han var viet til Prest, at han havde tvende Hustruer, foruden meget andet. I en senere Samtale undslog nu Legaten sig for at krone Kongen og bød ham forlige sig med Erkebiskoppen. Da vrededes Sverrer. „Jeg seer,“ sagde han, „hvad dit Ærinde er hid — det samme som saa mange andre Bedrageres, der strømme til os fra fremmede Lande for at berige sig og siden spotte os, naar de vel ere komne bort. Jeg byder

dig derfor strax at drage af Landet og ei narre Penge fra mig og mine Undersaatter." Legaten fandt det raadeligst at adlyde og forlod hastigen Norge. Sverrer drog derpaa nord i Viken, kaldte Biskop Nikolaus for sig, beskyldte ham for at have været deelagtig i Hallkel Jonssøns Forræderi og truede ham med den haardeste Straf. Da Biskoppen merkede, at der var gyldige Beviser mod ham, bad han om Naade og lovede under Ed at ville være Kongen tro i Fremtiden. Sverrer tog ham med sig til Bergen, hvorhen han ogsaa kaldte Biskopperne Thorer af Hamar og Njaal af Stavanger, og fik nu sin tro Hirdprest, Englænderen Martin, udvalgt til den nys afdøde Paals Eftermand paa Bergens Bispestol. Af disse fire Biskopper blev han derpaa kronet den 29de Juni 1194 (Petri og Pauli Dag); Nikolaus var Formand ved Høitideligheden, og alle skiltes de fra Kongen som hans Venner[1]).

Sverrer drog om Høsten til Oslo, hvor han forblev Vinteren over; den paafølgende Vaar (1195) vendte han tilbage til Bergen. Rygtet om hans Kroning havde imidlertid naaet Rom; strax lyste Pave Coelestinus Ban over de norske Biskopper[2]), og fra Erkebiskop Erik indløb Breve, hvorved de kaldtes ned til Danmark. For at tilintetgjøre de onde Virkninger heraf stevnede Sverrer Biskopperne til sig i Bergen. De mødte alle om Sommeren, og efter fælles Overlæg affendtes nu Biskop Thorer af Hamar jamt en vis Richard, kaldet Svartemester (Svartameistari), til Rom for at tale Kongens Sag hos Paven og faa Bansættelsen hævet. Til dette Møde i Bergen havde ogsaa den orknøiske Jarl Harald Maddadssøn indfundet sig tilligemed Ørnes Biskop, Bjarne. Jarlen havde hørt, at Sverrer tænkte paa at angribe hans Rige

[1]) Sv. S. Kap. 121—123. Suhm Danm. Hist. VIII, 338—346. Werlauffs Anecdoton S. XLVII—LI.

[2]) Suhm Danm. Hist. VIII, 366. Werlauff S. LI.

til Hevn for den Understøttelse, han havde givet Øskjeggerne; han vilde nu afbede Kongens Vrede. Sagen foretoges paa et talrigt Thing, samlet paa Christkirkegaarden. Den gamle Jarl faldt Kongen til Fode, og Sverrer forligede sig med ham paa det Vilkaar, at han skulde afstaa til Kongen hele Hjaltland, samt Halvdelen af alle Bøder, som faldt paa Orknøerne. Harald svor derpaa Troskab og vendte tilbage til sit Rige. Før Sverrer lod Biskopperne drage fra sig, foreholdt han dem endnu engang deres Skyldighed mod deres Fædreneland og Konge. „Vilde de kun være ham tro," sagde han, „saa skulde han nok sørge for deres fælles Sag." Alle gave de gode Løfter; men ikke desto mindre drog Nikolaus endnu samme Høst (1195) til Danmark for atter at optræde som sin Konges Fiende[1]).

Sverrer stolede heller ikke paa, at Roligheden i Norge skulde blive af Varighed. Da Vikværingen Reidar, med Tilnavn Sendemand, som længe havde faret om i Syden, bragte Kongen Brev fra den græske Keiser Alexius med Begjering om 1000 gode Stridsmænd til Keiserens Hær, svarede Sverrer, at han for det Første ingen Folk kunde undvære, da det ikke saa ret fredeligt ud i hans eget Rige. „Jeg har hørt," sagde han, „at de Danske endnu føde os Ulve; her inde i Landet sidde ogsaa Nogle, som jeg ikke tror for vel." Imidlertid tillod han saa mange Bondesønner og Handlende, som selv vilde, at følge Reidar, og denne seilede nu Aaret efter (1196) med en Hob af sine Landsmænd ned til Danmark. Her traf han paa Haløre Marked (ved Helsingør?) Biskop Nikolaus og Sigurd Jarlssøn i Spidsen for en Mængde Nordmænd, især Vikværinger; de havde hos sig en Dreng ved Navn Inge, som de udgave for en Søn af Magnus Erlingssøn, men om hvem Birkebenerne sagde, at han var en Dansk, og hans rette Navn Thorgils Thufuskit. Rei-

[1]) Sv. S. Kap. 124—126. 128.

dars Ledsagere synes at have slaaet sig til denne Flok, og han selv fremstod kort efter som en af dens Høvdinger. Partiet blev kaldet **Bagler** (af bagall, en Bispestav), fordi det styredes af Biskop Nikolaus; de vandt snart Styrke og droge endnu samme Aar paa 5 Langskibe og 100 mindre Fartøier nord til Norge. Den blinde Erkebiskop Erik fulgte selv Toget[1]).

Sverrer var paa denne Tid i Viken og havde 30 smaa Skibe. Baglerne seilede ind i **Saltøsund**[2]) og trak her sine Skibe paa Land. Sverrer nærmede sig dem, men vilde ei vove et Slag mod deres store Overmagt; han lagde sin Flaade paa den anden Side af Sundet, og saaledes forbleve begge Hære en Tid lang lige over for hinanden. Man mundhuggedes nu, naar Leilighed gaves; enkelte Smaatræfninger fandt ogsaa Sted; men til en afgjørende Strid kom det ikke. Birkebenerne begyndte at mangle Levnetsmidler og fordrede af Kongen, at han enten skulde føre dem til Kamp eller drage bort herfra. Sverrer indvendte vel, at Mangelen hos Fienden var ligesaa stor: Baglernes Flok vilde snart opløse sig. Ikke desto mindre gav han efter for sin Hærs Ønske, forlod Sundet og seilede til Bergen. Her gav han Ledingsfolket Hjemlov og drog derpaa til Throndhjem, hvor han tog Vintersæde. Baglerne fore imidlertid ind i Viken, stevnede Borgarthing og toge Inge Magnussøn til Konge. De underlagde sig Viken og Oplandene og vandt mange anseelige Tilhængere for sin Sag. Blandt dem, som sluttede sig til dem paa Oplandene, var den anseede hedemarkske Høvding **Hallvard af Saastad**[3]). Erkebiskop Erik synes strax at være dragen tilbage til Danmark, hvorfra han ei mere kom til

[1]) Sv. S. Kap. 127. 129.

[2]) Mellem Saltø og Tjærnø i Vettahered i det nordlige af Bohuslen.

[3]) Saastad i Stange Pgd.

Norge, medens Sverrer levede. Biskop Nikolaus var om Vinteren snart i Danmark, snart i Oslo. Hans Mænd vovede sig endog nord over Dovrefjeld, hvor de dræbte to af Kongens Sysselmænd [1]).

Samme Vinter vendte Sverrers Sendemænd, Biskop Thorer af Hamar og Mester Richard, tilbage fra Rom i Følge med en pavelig Legat; men paa Veien gjennem Danmark bleve de alle pludseligen syge og døde. I Norge var man nu en Stund uvidende om, hvad de hos Paven havde udrettet. Endelig bragte nogle Danske til Sverrer et paveligt Brev, som de sagde, at Thorer og Richard kort før sin Død havde sat i Pant for et Pengelaan. Kongen udløste Brevet og lod det siden oplæse i Kirken; dets Indhold var, at Pave Coelestinus, ifølge nærmere Underretning, hævede det Ban, hvori han havde sat Riget. Sendemændene skulde, efter Sverrers Udsagn, have faaet Gift en Aften, da de vare til Gjestebud hos en dansk Prest. Over det sande Sammenhæng med denne Begivenhed hviler ellers et dybt Mørke. Vist er det, at den fiendtligsindede Geistlighed ikke agtede Afløsningen gyldig, og at Coelestinus's Eftermand beskyldte Kongen for at have forfalsket det pavelige Brev [2]).

Imidlertid rustede Sverrer sig af alle Kræfter mod Baglerne. Strax efter Juul (1197) udbød han Leding af hele Norge nordenfor Stat og seilede i Mai Maaned med 3000 Mand til Bergen. Her forblev han til henimod Midten af Juli, medens Ledingsfolket fra det sydlige Norge samlede sig til ham. Endelig styrede han med en Hær paa 6000 Mand ind i Viken og lagde til ved Hovedøen Jacobsmesse Dag, den 25de Juli, om Aftenen. Den føl-

[1]) Sv. S. Kap. 130—133.

[2]) Sv. S. Kap. 128. Suhm Danm. Hist. VIII, 397. 408—409. Werlauffs Anecdoton S. LIV—LVI.

gende Morgen roede han ind til Oslo. Her stode Baglerne rede til at verge Byen; Biskop Nikolaus selv ordnede Forsvaret og opmuntrede Hæren. „Birkebenerne," sagde han, „vare kun lidet frygtelige; de vare i Kirkens Ban, og deres Sverd vilde ikke bide." Sverrer lod sin Hær angribe Staden fra tre Sider, og Kampen blev blodig. Vel flygtede Nikolaus strax i dens Begyndelse og standsede ei før paa Gjelleraasen; men Baglerne forsvarede sig ikke desto mindre længe tappert under Sigurd Jarlssøn, Hallvard af Saastad og flere af deres Høvdinger. Endelig fik Birkebenerne Overhaand og indtoge Byen, som nu blev plyndret til Straf, fordi Borgerne havde hjulpet Baglerhæren. Sverrer blev liggende en Stund under Hovedøen, medens det rige Bytte blev skiftet; derpaa drog han til det østlige Viken, hvor Bønderne dyrt maatte bøde for den Understøttelse, de havde ydet hans Fiender[1]).

Medens Birkebenerne saaledes i Viken høstede Frugten af sin Seir, vare Baglerne paa en anden Kant af Landet i fuld Virksomhed for at oprette det lidte Tab. Deres adsplittede Hær samlede sig igjen snart om sine Høvdinger og ilede over Oplandene til Nidaros. De indtoge Staden og tvang Borgerne til at sverge sig Troskab. Men Borgen paa Steenbjerget, som Sverrer havde istandsat efter dens Ødelæggelse ved Kuflungerne, var ikke saa let at vinde; Besætningen manglede hverken Vaaben eller Fødemidler. Biskop Nikolaus tog her sin Tilflugt til List. Deels ved Trusler, deels ved Løfter fik han Besætningens Anfører, Thorstein Kugad, paa sin Side. Om Natten bleve Baglerne gjennem en Løndør hemmeligen indladte paa Borgen; den blev plyndret og siden ganske nedbrudt. Besætningen fik drage bort med Fred, og Forræderen Thorstein traadte i Baglernes Tjeneste. Sigurd Jarlssøn drog

[1]) Sv. S. Kap. 133—136. 138. 139.

derpaa med en Deel af Hæren søveis mod Syden; de øvrige toge Landeveien tilbage til Oplandene[1]).

Da Sverrer hørte, at Baglerne atter vare paa Oplandene, frygtede han, at de vilde angribe Oslo, og drog derfor did med sin Hær; men da han fik vide, at de vare dragne Staden forbi mod Syden, vendte han igjen ud af Fjorden til Tunsberg. Herfra sendte han sit Sødskendebarn **Philippus Jarl**[2]), en Søn af Byrger Brosa, med en Deel Folk til Mjøsen for, om muligt, der at gjøre Baglerne nogen Skade; selv styrede han med Flaaden videre mod Vesten og agtede sig til Bergen. Men i **Helgesund**[3]) fik han Underretning om, at Sigurd Jarlssøn ubemerket var dragen ham forbi ind ad Viken. Kongen vidste, at hans Halvbroder **Hide Unassøn**, der skulde følge Philippus Jarl til Oplandene, endnu ikke havde forladt Tunsberg og saaledes stod Fare for at overrumples af Baglerne. Han lod derfor de store Skibe af sin Flaade fortsætte Veien mod Norden, medens han selv med nogle lette Smaaskuder skyndte sig tilbage efter Fienden. Han kom alligevel for silde. Sigurd Jarlssøn havde allerede overfaldet Tunsberg og dræbt Hide med flere af Sverrers Hirdmænd, derpaa var han dragen øster over Folden. Kongen satte efter ham; men Baglerne løb i Land paa Ranrikes Kyst og undslap med Tabet af sine Skibe. Sverrer for nu til Bergen, hvor han tog sit Vintersæde[4]).

En Deel af Birkebenernes Hær var imidlertid paa de store Skibe dragen til Throndhjem. De kom ganske uforvarende til Nidaros (27de November), indtoge Staden og

[1]) Sv. S. Kap. 137.

[2]) Philippus Byrgerssøn havde som Jarl den Deel af Landet at styre, som Erik Kongssøn før havde havt. Fornm. S. IX, 178.

[3]) [Enten Ny-Hellesund, noget vestenfor Christiansand, eller Gamle-Hellesund, østenfor samme By].

[4]) Sv. S. Kap. 139—141.

dræbte mange Fiender. Men Birkebenernes Overmagt her var denne Gang af kort Varighed. Baglerne vandt Dag for Dag større Fordele i det søndenfjeldske Norge, og talrige Hobe af dem spredte sig over Viken og Oplandene. Strax efter Juul (1198) drog Hallvard af Saastad, der havde den unge Kong Inge i sin Varetægt, med en stor og velrustet Hær nord over Fjeldet. De Birkebener, som vare i Nidaros, flygtede paa Rygtet om hans Komme; Staden faldt atter (9de Januar) uden Modstand i Baglernes Hænder, og Inge fik nu Kongenavn paa Drething. De flygtende Birkebener skjulte sig i Skovene og lede meget Ondt; deres hele Haab stod til Sverrer. Denne rustede ogsaa fra Bergen nogle Skuder og agtede at komme uventet over Baglerne. Vinden føiede ham, og han optog i Throndhjemsfjorden flere af Fiendens Smaaskibe. Baglernes Hovedflaade, der bestod af 7 meget store Skibe, havde lagt ud fra Byen til Thorsbjerg[1]); her traf Sverrer den, og i Begyndelsen af Mai Maaned kom det til et blodigt Slag. Birkebenerne angrebe tappert, men kunde Intet udrette mod Fiendens høie Skibe og maatte omsider lægge fra. Dog lykkedes det dem at komme ind til Nidaros før Baglerne. Disse tænkte i Førstningen paa at gjøre Landgang, men lode siden dette Forsæt fare og styrede syd mod Bergen. Sverrer tog strax samme Vei og seilede ved Stat den fiendtlige Flaade forbi, uden at det dog kom til nogen Kamp[2]).

Imidlertid var ogsaa Bergen indtaget af Baglerne. Ikke saasnart rygtedes det, at Sverrer havde forladt Byen, før Sigurd Jarlssøn seilede did fra Viken og besatte den uden Modstand. Han angreb derpaa Borgen, i hvilken Dronning Margreta og en Deel Birkebener under Anførsel af Aura-Paal og Sigurd Borgarklett holdt sig inde-

[1]) [I Stadsbygdens Sogn i Fosens Fogderi.]
[2]) Sv. S. Kap. 142—144.

sluttet. Disse tilintetgjorde alle Baglernes Forsøg, og da det rygtedes, at Sverrer nærmede sig, forlod Sigurd atter Byen. Sverrer kom strax efter; dog dvælede han der kun et Dieblik; han lagde videre syd til Siggjarvaag[1]). Hallvard af Saastad med Baglernes Storskibe var ham i Hælene; ogsaa han forlod strax Byen for at opsøge Birkebenerne, men var saa uheldig at seile dem forbi uden at merke dem. Hastig vendte Sverrer tilbage til Byen, aftvang Borgerne en Hjælp af 100 Mand og drog derpaa atter mod Syden med 30 Skuder. Snart traf han Baglernes Flaade, der var vendt om for at søge ham, og angreb den; men hvor djærvt end Birkebenerne kjæmpede, saa kunde de dog heller ikke denne Gang vinde Bugt med Fiendens høie Skibe og droge tilbage til Bergen. De leirede sig her rundt om Fæstningen og trak sine Skibe paa Land nedenfor den. Baglerne indfandt sig strax efter, og da Birkebenerne hindrede dem fra at komme op i Byen, lagde de til paa den anden Side af Vaagen ved Nordnes. Alle deres fornemste Høvdinger, Biskop Nikolaus, Sigurd Jarlssøn, Hallvard af Saastad og Reidar Sendemand, vare der tilstede[2]).

Begge Hære laa saaledes ligeoverfor hinanden ved Bergen den hele Sommer, der ogsaa af den Grund blev kaldet Bergens-Sommeren. I de omliggende Hereder vandt Baglerne meer og meer Overhaand, idet flere Birkebener, deels godvilligen, deels tvungne, gik over paa deres Side. Ved Byen selv derimod var Lykken dem i Førstningen mindre gunstig. Idelige Smaatræfninger fandt her Sted mellem Partierne, og gjensidigen søgte man at skade hinanden ved allehaande listige Paafund. I dette Slags Kamp kom dog Baglerne som oftest tilkort og fjærnede sig derfor noget mere fra Byen. Biskop Nikolaus lagde til

[1]) [Siggevaag paa Østsiden af Bømløen i Søndhordeland.]
[2]) Sv. S. Kap. 145. 146.

ved en Holme, kaldet Toluholmen[1]), hvor han lod opslaa sit Landtelt. Han havde isinde at ødelægge Bergens By og flytte Kjøbstaden et andet Sted hen paa Hørdeland; naar dette var skeet — troede han — kunde Fæstningen ei længe holde sig. Baglerne gave dette grusomme Raad Bifald, og Natten før Laurentii Dag (10de August) valgtes til Udførelsen. I Mørket roede Biskoppen selv med to Skuder ind under Bryggerne og lod lægge Ild paa tre Steder i Byen; Branden tog i Hast Overhaand, da Baglerne fra Vaagen skjøde paa dem, som vilde slukke, og 6 Kirker tilligemed en stor Mængde Huse bleve til Aske. Denne skjendige Udaad, der styrtede mange velstaaende Borgere i Armod, vakte billigt Had mod Anstifteren; men for Sligt var Nikolaus ufølsom. Faa Dage efter Branden lede Birkebenerne et betydeligt Tab. Sverrer havde med 100 Mand forladt Borgen for at skaffe sin Hær Levnetsmidler. Baglerne fik dette at vide og gjorde strax Landgang (15de August). Birkebenerne mødte dem, men maatte efter en blodig Kamp trække sig tilbage i Borgen. Denne vovede Baglerne ei at angribe; de lode sig nøie med at opbrænde alle Sverrers Skibe og gik igjen ombord paa sin Flaade[2]).

Sverrer forblev ei længe i Bergen efter dette Uheld; han lod en Besætning tilbage i Fæstningen og drog selv over Vors og Sogn landveis til Throndhjem. Ogsaa her havde Baglerne under hans Fraværelse viist sig virksomme. En Flok af dem under Forræderen Thorstein Kugads Anførsel var paa tre Skuder kommen til Nidaros og havde der dræbt Karl, en Søn af den svenske Konge Sverker og gift med Sverrers Datter Ingebjørg. Paa Rygtet om Birkebenernes Nærmelse vare de imidlertid atter flygtede ud af Fjorden. Ikke saasnart var Sverrer kommen

[1]) [Nu kaldet Christiansholm, udenfor Bergens Forstad Sandviken.]
[2]) Sv. S. Kap. 146—151.

til Throndhjem, før ogsaa Baglernes Flaade nærmede sig did fra Syden. De vovede dog ikke at drage ind i Fjorden, men adspredte sig omkring paa Mørerne og i Romsdalen for at skaffe sig Levnetsmidler. Flere af de Birkebener, som før om Sommeren havde tjent i deres Hær, snege sig nu bort og gik igjen over til Sverrer; blandt disse var Thorstein Kugad, der erholdt Tilgivelse af Kongen, skjønt dennes Mænd vilde have ham hængt. Efter at have ranet og herjet udenfor Throndhjemsfjorden, drog Baglerhæren til Haalogaland, hvor den om Vinteren for frem paa samme Maade[1]).

Sverrer overvintrede i Nidaros. Aldrig siden Magnus Erlingssøns Fald havde hans Stilling været misligere end nu. Hans Herredømme strakte sig kun over de Fylker, der omgave Throndhjemsfjorden, og selv disse vilde han have ondt nok for at verge mod et Angreb af Baglerne, da han ganske manglede Flaade. Hertil kom de landflygtige Geistliges Anstrengelser for at reise alle Kirkens Vaaben til hans Undergang. Pave Coelestinus III døde i Begyndelsen af Aaret, og hans Eftermand var Innocentius III, en af de stolteste, men tillige kraftfuldeste Biskopper, der nogensinde har siddet paa St. Peters Stol. Innocentius lod ikke Klerkeværldets Martyrer, de fordrevne Biskopper, længe anraabe Rom om Beskyttelse. Endnu samme Aar, som han besteg Pavestolen, udstedte han (6te October 1198) fem Breve mod Sverrer. Det ene var en Befaling til hele den norske Geistlighed, at lyse Ban over alle Sverrers Tilhængere: intet af Kirkens Sacramenter maatte meddeles dem, og ei maatte de begraves i christen Jord. Det andet til Erkebiskop Erik roste dennes Nidkjærhed, samt paalagde ham at indstevne for sig den bergenske Biskop, Martin, der endnu vovede at følge Sverrer, og afsætte ham, hvis han ei adlød. De tre øvrige vare Op-

[1]) Sv. S. Kap. 152—154.

fordringer til Kongerne af Danmark og Sverige og til den svenske Jarl, Byrger Brosa, at tage sig af Kirkens Sag og ikke tillade „det Djævelens Lem“, Sverrer, længere at rase i Norge. Dette Innocentius's Forsøg paa at ophidse hele Norden mod Sverrer lykkedes dog ikke. Vel gav Danekongen nu som før de misfornøiede Biskopper og Sverrers øvrige Fiender et sikkert Tilhold i sit Rige; men han var indviklet i alt for mange Stridigheder med de nordtydske Fyrster til selv at kunne angribe Norge. Sveriges Konge og Jarl holdt sig ganske rolige; de nærede intet Had mod Sverrer og vare desuden besvogrede med ham. Ganske uden Virkning vare imidlertid ikke Pavens Trusler og Forbandelser. De norske Biskopper havde allerede den ene efter den anden forladt sine Kirker og vare dragne til sit Hoved i Danmark; længst var Martin af Bergen Sverrer tro; men omsider blev ogsaa han skræmmet og tog samme Vei som de øvrige. Den lavere Geistlighed synes ikke desto mindre at have adlydt Kongen meer end Paven, og man finder ikke omtalt, at Landets Kirker ere blevne lukkede, eller at Gudstjenesten har standset, noget som dog burde have skeet, hvis Bannet var blevet overholdt i sin fulde Strenghed. Ikke heller synes Pavens Opfordring blandt den norske Almue at have bevirket større Uvillie mod Sverrer eller Frafald fra hans Sag, end allerede før fandt Sted. Desuden havde allerede, før Indholdet af disse pavelige Skrivelser kunde blive ret bekjendt og udbredt i Norge, Sverrers Omstændigheder taget en Vending til det Bedre. Thrønderne vedbleve at være Kongen tro, og deres Anstrengelser satte ham snart i Stand til at oprette sit Tab og gjenvinde Overmagten i Riget. Efter Juul (1199) holdt Sverrer i Nidaros Thing med Thrønderne og bad dem om Hjælp til at bygge nogle Skibe. „Snart,“ sagde han, „kunde man vente Baglerne i Fjorden, og uden Flaade vilde man vanskeligen kunne

afverge deres Herjen. Vel kunde Bekostningen til Skibenes Anskaffelse synes stor; men Tabet af Gods og Penge vilde dog falde endnu tungere." Bønderne gave Kongens Ord Bifald, og man enedes om at koste eet Skib bygget for hvert af Throndhjems 8 Fylker; intet skulde være mindre end paa 25 Rum; thi i senere Tid havde Birkebenerne i sine Kampe med Baglerne altfor ofte lidt Skade af disses høie Skibe. Strax efter Paaske begyndtes nu Bygningen af 8 store Skibe i Nidaros; desuden rustedes alle de andre Fartøier, der fandtes i Staden og kunde due til Strid [1]).

Om Vaaren vendte Baglerne tilbage fra Haalogaland og droge i Pintsedagene (i Begyndelsen af Juni) ind ad Throndhjemsfjorden. De herjede, hvor de kunde komme til; dog mødte de paa de fleste Steder haardnakket Modstand af Bønderne, der havde samlet sig og skjøde paa dem, naar de vilde gjøre Landgang. Efter at have sværmet en Stund om i Fjorden lagde Baglerne sin Flaade i Nærheden af Ladehammeren og forsøgte nu at angribe Nidaros fra to Sider. Medens Besætningen af de større Skibe over Land drog frem mod Broen, roede Skuderne ind under Bratøren. Men paa begge Steder mislykkedes Angrebet paa den velbefæstede Stad. Baglerhæren blev slagen tilbage fra Broen med stort Tab, og Skuderne kunde ikke engang nærme sig Byen for den Hagl af Stene, som sendtes dem imøde fra Bryggerne. Da raadede Biskop Nikolaus til at afbrænde Broen og spærre den vestlige Adgang til Staden ved at besætte Ilevoldene. Birkebenerne skulde da enten udhungres eller tvinges til et Slag. Broen blev ogsaa antændt, men kun en Deel af den fortæredes, da Birkebenerne i Tide fik Ilden slukket. Af Landgangen paa Ilevoldene blev der heller intet, og Bispoppen, som

[1]). Sv. S. Kap. 154. Suhm Danm. Hist. VIII, 470—473. Werlauffs Anecdoton S. LVI—LXI.

selv roede derind for at udspeide Leiligheden, var nær falden i Birkebenernes Hænder. Kort efter lagde Baglerflaaden igjen bort fra Staden ud til Raudabjørg[1]); de prøvede en Landgang i Orkedalen, men faldt i et Baghold og mistede meget Folk. Siden seilede de til det indre af Fjorden og dvælede her nogle Dage for at vinde Bytte[2]).

Imidlertid led det sterkt med Skibsbygningen i Staden; saasnart det var muligt, sattes de otte store Skibe i Søen, og Fredagen næst efter Botolfsmesse (18de Juni), tidlig om Morgenen, for Sverrer ind ad Fjorden med sin Flaade. Baglerne vare paa Veien udefter, og nord for Den Tautra kom begge Flaader hinanden i Sigte. Hvor foragteligt end Biskop Nikolaus i Forveien havde talt om Sverrers Skibsbygning, saa raadede han dog nu til at flygte ud gjennem Fjorden. Sigurd Jarlssøn og Reidar Sendemand vare af samme Mening, og deres Raad fik Overhaand, skjønt Hallvard af Saastad og en anden Høvding, Philippus af Veigin, vilde, at man skulde bie og vove en Kamp. Baglerne roede da af al Magt for at komme Birkebenerne forbi; men Sverrers Skibe vare lettere under Aarerne, de kom Fienden i Veien, og paa Strindsøen stødte Flaaderne sammen. Sverrer bad sine Mænd mindes, hvorledes Baglerne forrige Sommer havde udhungret dem i Bergens Borg; nu var Hevnens Time kommen. „Giver ingen Mænd Fred," sagde han, „uden dem, der komme mig til Orde; thi ei faa vi vore Fiender udryddede uden ved Od og Eg." Birkebenerne angrebe djærvt og fik indesluttet Baglernes sex store Skibe fra alle Sider. Sigurd Jarlssøn og Reidar med Skuderne turde ei nærme sig for ikke at dele sine Staldbrødres Skjebne, og Biskoppen med Kong Inge holdt sig i lang Afstand paa det hurtige Skib Raudsiden for at oppebie Slagets Ud-

[1]) Rødbjerget ved Stadsbygdens Kirke.

[2]) Sv. S. Kap. 155—157.

fald. Striden var blodig; den begyndte før Middag og varede til ud paa Aftenen. Til Hallvards Skib lagde baade Kong Sverrers og Philippus Jarls; det blev efter et tappert Forsvar ryddet, og Hallvard faldt. De øvrige fem store Baglerskibe havde samme Skjebne. Biskoppen flygtede ud af Fjorden, saasnart han saa, at Birkebenerne fik Overhaand; Baglerskuderne gjorde strax efter det Samme, og de fleste af dem undkom. Seierherren forfulgte ei længe de Flygtende, men vendte om Natten med de vundne Skibe tilbage til Nidaros. De Bagler, som mod Sverrers Bud havde faaet Fred, bleve den følgende Dag, med Kongens Vidende og efter hans Tilskyndelse, alle nedhugne[1]).

Seiren paa Strindsøen ophjalp i Hast Birkebenernes forfaldne Sag. Strax da Byttet var deelt, sendte Sverrer nogle af sine Mænd til Haalogaland, hvor de haardt revsede dem af Bønderne, der havde slaaet sig paa Baglernes Side. Selv drog Kongen med Storskibene mod Syden efter de flygtende Fiender. Disse vovede ei at byde ham Spidsen; de styrede først til Viken, derpaa til Danmark. Sverrer forfulgte dem til Læsø; men da han her hørte, at de allerede havde naaet Jylland, vendte han om. Sommeren tilbragte han med at inddrive Bøder og Skatter af Vikværingerne; sit Vintersæde tog han i Oslo. Baglerne holdt sig imidlertid i Danmark indtil Julens Begyndelse; da seilede de med en Deel Skuder under Anførsel af Kong Inge og Reidar Sendemand til Norge og ind ad Oslofjorden. De naaede Hovedøen Natten til den 4de Januar 1200, uden at Birkebenerne i Oslo endnu havde noget Nys om deres Komme. En Deel af Hæren lagde til ved Akershagen, overfaldt Gaarden Aker og dræbte Philippus Jarl, som tilbragte Natten der. Dette var ogsaa alt, hvad de for denne Gang udrettede; Byen selv vovede de ei at angribe. De droge igjen ud af Fjorden,

[1]) Sv. S. Kap. 157—159.

seilede først til Bergen, hvor de kun dvælede en kort Stund, og derfra til Throndhjem. Her ventede man dem ikke. De overrumplede Nidaros og toge sit Sæde i Staden med 550 Mand. Da dette rygtedes, samlede Orkdølerne og Guledølerne sig hastigen og rykkede 1500 i Tallet under Anførsel af Sverrers Sysselmænd mod Byen. Vel blev deres første Angreb tilbageslaaet; men faa Dage efter indsandt de sig atter, og nu tabte Baglerne Modet. Da disse saa Bønderne rykke ned over Steenbjerget, forlode de i Hast Nidaros og seilede til Mørerne, hvor de opholdt sig til henimod Paaske [1]).

Medens dette foregik nordenfjelds, traf i det sydlige Norge et farligt Uveir sammen over Sverrer. Vikværingerne havde altid været fiendtligsindede mod ham; men deres Misnøie steg til det Høieste, da han om Vinteren paalagde dem en svær Ledingsskat. Bønderne i hele Viken lige øst til Svinesund sammensvore sig for at overfalde Kongen i Oslo, og Raumerne vare i Ledtog med dem. Anslaget blev, uagtet den store Mængde Medvidere, holdt saa hemmeligt, at Sverrer ikke fik det ringeste Nys om, hvad der var i Gjære, før Opstanden allerede var udbrudt. Han havde just givet Thrønderne i sin Hær Hjemlov og i deres Sted taget Folk af det søndenfjeldske Norge. Denne Omstændighed var de Sammensvorne gunstig, og til aftalt Tid reiste pludseligen Almuen sig paa alle Kanter om Oslo. Kongens Mænd i Herederne bleve dræbte, og Veiene til Byen spærrede. Et løst Rygte om Opstanden kom dog Kongen for Øre; han troede det i Førstningen ikke; men da han ransagede sin Hær og fandt, at alle Krigsmænd fra de nærmeste Hereder havde bortfjærnet sig, begyndte han at fatte Mistanke. Søndag Aften den 5te Marts fik han ved en Bonde sikker Underretning om Opstandet, og samme Nat nærmede sig en Hær af Theler fra Vesten. Sverrer

[1]) Sv. S. Kap. 159—161.

havde strax samlet sine Mænd paa Isen, der laa lige ud til Hovedøen; han vilde lade hugge en Vaag for Skibene, saa de kunde komme ud i aaben Sø. Men i Dagningen, medens man endnu raadslog herom, meldte et Jilbud, at en stor Hær fra det østlige Viken rykkede frem over Rygenbjergene. Kongen lod nu sit første Forsæt fare og besluttede at angribe den Hær, som var kommen fra Østen, før han fra alle Kanter blev indesluttet. Stadens Borgere lovede ham Bistand, og han førte sin Hær op mod Rygenbjergene. Men Bønderne havde her en fordeelagtig Stilling, og Birkebenerne bleve drevne tilbage. Sverrer efterlod nu sine Sønner Sigurd Lavard og Haakon med en Deel Folk for at forsvare den nordlige Adgang til Staden, hvis Bønderne fra Rygenbjergene skulde søge didhen. Selv drog han atter ud paa Isen, hvor Thelerne, Raumerne og Vestfolderne havde samlet sig. Bøndernes Tal var uhyre; men de kunde alligevel ei modstaa Birkebenernes djærve Angreb: deres Hær kom i Uorden og flygtede ind til Akershagen. Sverrer forfulgte dem en Stund; men snart merkede han, at en ny Fiendehær var ham i Ryggen. Tunsbergs Borgere og alle Kystboerne vare til Skibs komne ind ad Fjorden, havde landet ved Jisbredden og rykkede frem i Fylking. Birkebenerne maatte nu lade de Flygtende fare og vendte sig igjen udefter med Kongen i Spidsen. Tunsbergerne bleve slagne; en Deel af dem reddede sig ombord, og en Deel flygtede til Akershagen til Vestfolderne. Bønderne paa Rygenbjergene havde imidlertid seet, at deres Bundsforvandte paa Isen bleve slagne og behøvede Hjælp: de eggede hinanden indbyrdes og droge ned over Bjerget. De 400 Birkebener, som under Anførsel af Kongens Sønner skulde modstaa dem, bleve overmandede; Sigurd Lavard flygtede ind i Byen og skjulte sig i Hallvardskirken; Haakon derimod trak sig ned paa Isen til sin Fader. Bønderne rykkede nu uden Modstand gjennem Byen og stillede

sin Fylking ved Nonneklosteret paa Leret. Ikke saasnart merkede Sverrer dette, før han vendte sig mod dem; efter en blodig Kamp adspredtes ogsaa denne Hær og flygtede til alle Sider. Det var nu ledet over Middag, og Birkebenerne, der havde kjæmpet fra den tidlige Morgen, vare mødige. Kongen samlede dem derfor paa Mortustokke[1]) strax nordenfor Byen og lod dem her hvile og forfriske sig. Imidlertid samledes ogsaa de flygtende Bønder paa Akershagen, og den uhyre Mængde ordnede sig atter til Kamp. Sverrer saa det og opfordrede sine Mænd til at gjøre endnu et Angreb. Begge Hære mødtes paa Isen; Kongen selv for frem, hvor Faren var størst. Længe holdt Bøndernes Fylking Stand; men omsider splittedes den og veg tilbage. Birkebenerne forfulgte de Flygtende med Heftighed og slog dem overalt, hvor de prøvede paa at forny Striden. Endelig adspredte Bønderne sig aldeles, og hver søgte sit Hjem. Kongen førte om Aftenen sin seirrige Hær tilbage til Staden. Den følgende Morgen begyndte man at ophugge Isen, og inden faa Dage vare Skibene i rum Sø. Sverrer seilede nu i største Skynding ud af Fjorden og kom Paaskeaften (den 8de April) til Bergen, hvor han blev modtagen med Glæde, da Rygtet gik, at Baglerne snart vare ventende did fra Norden[2]).

Rygtet havde ei løiet. Paaskedagsmorgen saaes Baglernes Flaade at stevne mod Byen. Birkebenerne holdt sig paa Kongens Bud rolige, indtil Fienden, som ingen Fare anede, var kommen ind paa Vaagen. Da lode de pludseligen Lurene lyde og roede Baglerne imøde. Disse vendte nu i største Skynding og flygtede; Birkebenerne satte efter. Af Frygt for at indhentes styrede Baglerne til Land, lode Skibene i Stikken og søgte at redde sig i Fjeldene. Mange bleve alligevel dræbte, men Inge med Reidar samt

[1]) Galgeberget.
[2]) Sv. S. Kap. 162—165.

alle Høvdingerne undkom og droge til Viken, hvor de forenede sig med de oprørske Bønder [1]).

Da det led lidt længer ud paa Vaaren, seilede ogsaa Sverrer til Viken med en stor Flaade og Hær. I Tunsberg forefandt han Reidar Sendemand, som med en talrig Hob Bagler havde befæstet sig paa Bjerget ovenfor Byen. Kongen vilde ei for denne Gang angribe ham i hans faste Stilling, men drog længer mod Østen. Overalt fandt han Bønderne samlede mod sig; deres fornemste Anførere vare Sigurd Jarlssøn, Hallvard Bratte og Lodin Paalssøn. Først i Omegnen af Kongehelle fandt Sverrer venskabelig Modtagelse; thi Bønderne her havde ei været med paa Toget mod Oslo og ventede sig derfor intet Ondt af Kongen. Desuagtet bleve de haardt medtagne og maatte erlægge store Skatter. Sverrer vendte derpaa atter nord i Ranrike; men alt som han seilede frem, fulgte Bondehæren ham paa Kysten. Endelig gjorde han Landgang og slog ved Skarfstad i Nærheden af Fors Kirke Baglerne og Bønderne under Sigurd Jarlssøns Anførsel. Siden tvang han ved Herjen og Brænden en Deel af Østvikens Indbyggere til Underkastelse. Alligevel kunde han ei vinde fast Fod paa denne Kant af Landet og vendte derfor tilbage til Bergen, hvor han opholdt sig Vinteren over. Viken var imidlertid i Baglernes Hænder [2]). Dette Aar døde Sverrers ældste Søn, Sigurd Lavard, der ikke synes at have slægtet sin Fader paa i Mod og Duelighed [3]).

Den følgende Vaar (1201) drog Sverrer atter med en stor Hær og Flaade af det nordlige Norge til Viken. Han tvang først Bønderne paa Foldens østlige Side til Underkastelse, og hermed henled den største Deel af Som-

[1]) Sv. S. Kap. 166.
[2]) Sammestebs Kap. 167—170.
[3]) Sn. Isl. An. 80. Sv. S. Kap. 130. 163. 164.

meren. Ved Midten af August Maaned drog han endelig mod Tunsberg. Reidar Sendemand og Hallvard Bratte samt flere Baglerhøvdinger holdt sig med 200 Mand paa det steile Bjerg ovenfor Staden. To Trækasteller forsvarede Opgangen. Sverrer indesluttede dem fra alle Sider og befæstede sin Leir. Han forsøgte flere Gange at storme Bjerget og blev heri troligen hjulpen af de vilde og grusomme Ribbalder, en Hob fremmede Leietropper, som Kong Johan af England havde sendt ham; men alle hans Storme ligesaavel som hans listige Anslag strandede paa Fiendernes Udholdenhed, deres Høvdingers Klogskab og deres Tilholdssteds naturlige Fasthed. Sverrer lod sig imidlertid ei derved afskrække; Beleiringen blev fortsat, og Baglerne, der vare afskaarne fra al Tilførsel, begyndte at frygte Hunger. Vel fik Reidar hemmeligen sendt Bud til Kong Inge og Sigurd Jarlssøn, der med Baglernes Hovedmagt vare snart paa Oplandene, snart i Viken; men disse vilde ei vove en Kamp mod Sverrer; den indbrydende Vinter, haabede de, skulde alligevel tvinge Birkebenerne til at hæve Beleiringen. Sverrers Stilling blev virkelig slem, da Isen lagde sig og berøvede ham al Tilførsel fra Søsiden. Hans Folk begyndte at lide Mangel og ønskede at komme hjem. Men Kongen foreholdt dem, hvor meget standhaftigere de indesluttede Bagler viiste sig i deres langt større Nød, og hans kraftige Opmuntringer reiste Birkebenernes synkende Mod. For Baglerne paa Bjerget blev Mangelen Dag for Dag mere trykkende, og hverken Svar eller Undsætning kom fra Sigurd Jarlssøn. Det lykkedes atter et Bud fra Reidar at undgaa Birkebenernes Opmerksomhed og bringe Breve til Baglerkongen Inge, som dengang holdt til i Hamar By. De Indesluttede forlangte Undsætning før 6te December; thi længer kunde de umuligen holde sig. Sigurd Jarlssøn fandt det imidlertid ogsaa nu altfor farligt at angribe Sverrer; heller,

raadede han, skulde man fare vest til Fjordene, skaffe sig Skibe og saa give Sverrer noget Andet at tænke paa, end at beleire en Haandfuld Folk ved Tunsberg. Dette Raad blev fulgt: Baglerne droge til Romsdalen, hvor de fik Skibe, og derfra til Sogn. Men her bleve de i Kaupanger uformodet angrebne og ganske slagne af Birkebenerne under Anførsel af Jon Staal, Einar Kongsmaag og Dagfinn Bonde. Mange Bagler tilsatte Livet ved denne Leilighed; de, der undslap, flygtede med Kong Inge og Sigurd Jarlssøn over Valdres tilbage til Oplandene. Det hele Foretagende blev saaledes de Beleirede til ingen Nytte. Den 6te December var allerede henleden, men endnu tænkte ei Reidar paa Overgivelse. Endelig steg Mangelen blandt de Indesluttede til den Høide, at de maatte spise sine Lædertoug. Da sneg Hallvard Bratte sig mod Julens Slutning bort fra Bjerget, overgav sig til Sverrer og fik Fred af ham. Strax dette rygtedes blandt de Tilbageblevne, fulgte Flere Hallvards Exempel i Haab om en ligesaa naadig Behandling, og de bedroge sig ikke. Reidar overgav sig nu endelig efter 20 Ugers tappre Forsvar i Begyndelsen af Januar 1202 med den hele Besætning, og Sverrer skjenkede dem alle Livet, skjønt Birkebenerne vare meget utilfredse hermed. Kongen lod de udhungrede Fanger pleie, som om det havde været hans egne Folk; Reidar tog han selv til sig og behandlede ham paa det venskabeligste [1]).

Indtagelsen af Baglernes Befæstning ved Tunsberg var den sidste merkelige Begivenhed i Sverrers Liv. Han blev syg under sit Ophold i Tunsberg, men ikke desto mindre seilede han fra Viken, saa snart hans Skibe vare rustede. Ombord holdt han fordetmeste Sengen. Strax før Fasten ankom han til Bergen og blev bragt op paa Fæstningen. Da han merkede, at Sygdommen tog en farlig Vending, lod han Breve udfærdige i Rigets Anliggender til sin Søn

[1]) Sv. S. Kap. 171—179.

Haakon, som dengang var i Throndhjem, og vidnede høitideligen for sine tilstedeværende Venner, at han ingen Søn efterlod foruden denne ene. Presterne fra Byen bleve nu kaldte for at meddele Kongen den sidste Olie. Da de kom, lod Sverrer sig hæve op i sit Hoisæde. „Døer jeg her," sagde han, „omgiven af mine Venner, da gaar det anderledes, end Biskop Nikolaus venter. Han sagde, jeg skulde vorde nedhuggen som et Bytte for Hunde og Ravne, men lovet være Herren! han har beskjermet mig i mange Farer." Han modtog den sidste Salvelse og døde derpaa 51 Aar gammel Løverdagen den 9de Marts 1202. Hans Lig blev, efter hvad han selv paa sit Yderste havde begjeret, udstillet til Skue med Ansigtet blottet, for at Alle kunde see, om der viiste sig paa det nogen Virkning af hans Fienders Forbandelser. Siden blev Liget med stor Pragt ført ned til Christkirken og der indsat i Muren[1]).

Kong Sverrer var lav af Vext, tyk og sterkt bygget; hans Ansigt var bredt, men veldannet, hans Øine skarpe og hans Farve skjøn. Han havde en klar Røst og et Væsen fuldt af Verdighed. Hans glimrende Aandsgaver hævedes ved en for den Tid sjælden Dannelse, hvortil hans geistlige Opdragelse uden Tvivl har bidraget sit. Om hans Klogskab, Aandsnærværelse, Standhaftighed og Mod bærer hans Historie noksom Vidne. Hans dybe Menneskekundskab satte ham istand til at beherske alle sine Omgivelser, og hans Veltalenhed formaaede at oplive Haabet selv hos den Fortvivlede. Han var maadeholden i sine Nydelser og Herre over sine Lidenskaber, varsom i Valget af Venner, men trofast mod dem, hvis Huldskab han havde prøvet. For den christne Kirke bar han Ærefrygt, skjønt han bekjæmpede dens Forstanderes Overmod. Kun sjælden besudlede Grumhed hans Seire, og de fredelige Næringsveie beskyttede han, saavidt det stod i hans Magt. Norge

[1]) Sv. S. Kap. 180—182.

var alligevel ulykkeligt under hans Styrelse, ikke fordi hans herlige Evner jo ledededes af en god Villie, men fordi hans Fienders Egennytte og Folkets blinde Fordomme aldrig levnede ham eller Riget en rolig Stund. Om Sverrer virkelig var, hvad han udgav sig for at være, Kong Sigurd Munds Søn, det kunde neppe hans Samtid, og det kan end mindre Nutiden med Sikkerhed afgjøre. Vist er det, at han døde begrædt af sine Venner, og selv af sine Fiender agtet som den første i Duelighed blandt dalevende Nordmænd [1]).

Haakon Sverresson.

Saasnart Budskabet om Sverrers Død kom til Throndhjem, blev hans Søn Haakon uden Modsigelse tagen til Konge paa Drething. Hans første Omsorg var at gjøre en Ende paa den langvarige Strid mellem Kongemagten og Kirken, en Strid, der havde bragt den største Forvirring i Rigets Indre og truede med ganske at nedbryde Folkets Sedelighed. Ifølge sin Faders sidste Villie kaldte nu Haakon de landflygtige Biskopper tilbage til Norge. De indfandt sig ogsaa strax; Erkebiskop Erik hævede Bannet, der hvilede paa Riget, og Kirkens Anliggender kom igjen i den gamle Orden. Den trykkende Nødvendighed synes at have gjort begge de stridende Partier føielige; men en bestemt Overeenskomst, der for Fremtiden kunde hindre ny Tvist, blev ei istandbragt [2]). Det var saaledes langt fra, at Udsoningen mellem Konge og Geistlighed hvilede paa nogen fast Grundvold; ikke desto mindre bevirkede den for Øieblikket en Stands i de indvortes Krige. Thi Almuen i Norge, som allerede havde fattet Godhed for den skjønne, blide og retfærdige Haakon, kunde nu uden Samvittighedsskrupel

[1]) Sv. S. Kap. 181.

[2]) Norges gamle Love I, 444 fg.

erkjende ham for sin lovmæssige Konge, og Birkebenernes Modstandere, der tabte den Støtte, de tilforn havde i Geistligheden, nødtes snart til at nedlægge sine Vaaben.

Baglerne havde, strax de spurgte Sverrers Død, rustet en Flaade i Viken og styrede mod Bergen. Men udenfor Jæderen bleve de angrebne af Birkebenerne og ganske slagne. Kong Inge, der Dag for Dag saa sit Parti svækkes, flygtede til Oplandene, hvor han kort efter paa Helgeøen i Mjøsen blev overfalden af Bønderne og tagen af Dage. Baglerne adspredte sig nu ganske; en Deel af dem flygtede til Danmark, en Deel til fjærnere Steder.

Haakon var nu Norges Enekonge. Han gjennemfor det følgende Aar (1203) hele Norge lige til Gautelven og blev overalt tagen til Konge. Imidlertid var Misforstaaelse opkommen mellem ham og hans Stifmoder Margreta. Denne vilde strax efter Sverrers Død begive sig til Sverige med sin Datter Kristina. Men Birkebenerne syntes ei om, at Kongedatteren skulde forlade Norge: Peter Stepper fik hende ved List i sin Magt, medens hun paa Reisen var med sin Moder i Oslo, og førte hende til Kong Haakon. Dette opbragte Margreta, og hun drog til Sverige med den Trusel, at hun vel engang skulde hevne sig. Da Kongen kom til Viken, sendte han Brev til sin Stifmoder med Indbydelse til at vende tilbage til Norge. Margreta kom ogsaa og fulgte om Høsten Haakon til Bergen, hvor han tog sit Vintersæde. Hun kunde alligevel ei glemme den Fornærmelse, der var hende tilføiet, og Kristinas Bestræbelser for at udsone hende med Kongen vare forgjæves. I Julen blev Haakon ganske uventet syg, hans hele Legeme blaanede og svulmede op, og den 1ste Januar 1204 døde han til stor Sorg for det hele Folk, der havde elsket ham høit. Birkebenerne beskyldte en af Dronning Margretas Mænd for at have givet Kongen Gift paa sin Frues Bud. Den Mistænkte vilde rense sig ved Jærnbyrd, men

Prøven mislykkedes, og han blev strax druknet paa Bergens Vaag. Dronningen, der blev truet med samme Straf, forsvaredes af Haakon Galin, Sverrers Søstersøn, og undkom ved hans Hjælp til Sverige [1]).

Kong Haakon efterlod sig kun een uegte Søn, der først blev født en Stund efter Faderens Død, men som 13 Aar senere blev Norges Konge: det var den navnkundige Haakon Haakonssøn.

Guthorm Sigurdssøn.

To Dage efter Haakons Død (3die Jan.) blev hans Brodersøn Guthorm, Sigurd Lavards Søn, et Barn paa 4 Aar, tagen til Konge i Bergen af de der tilstedeværende Høvdinger for Birkebenernes Parti. Det blev bestemt, at Haakon Galin, en Søn af Folkvid Lagmand og af Sverrers Søster Cecilia, skulde styre Riget med Jarlsnavn i Kongens Mindreaarighed; Guthorms Opfostring skulde overlades Peter Stepper og Einar Kongsmaag, af hvilke den første, som før er sagt, var Sverrers Søstersøn og desuden gift med Magnus Erlingssøns Datter Ingebjørg, og den anden var gift med en af Sverrers Døttre; Inge, en Søn af Cecilia i hendes andet Egteskab med Baard Guthormssøn af Rein, skulde forestaa hele Thrøndelagen.

Ikke saa snart rygtedes dette over Landet, før Baglernes Parti atter reiste Hovedet. De af dets Formænd, som den milde Haakon havde ladet forblive i Norge, frygtede en strengere Behandling af den nye Regjering og ilede til Danmark, hvor deres landflygtige Staldbrødre allerede havde fundet sig en Høvding. I Kong Sverrers Dage var der i Danmark fremstaaet en Mand ved Navn Erling, der udgav sig for en Søn af Magnus Erlingssøn. Da Sverrer stræbte ham efter Livet, flygtede han til Vester-

[1]) Fornm. S. IX, 1—5. 58—76.

gautland, men blev her paa sin Fiendes Opfordring greben og af den svenske Konge indespærret i et høit Taarn paa Visingsø i Vetteren. Derfra undslap han dog siden ved Bistand af en Kvinde, der bragte ham Mad, og søgte nu Skjul mellem Jarnberjalands Klipper. Men ogsaa dette hans Tilholdssted opdagedes; Kong Sverrer udsendte Mænd for at dræbe ham, og Udsendingerne kom tilbage til sin Herre med det Budskab, at det paalagte Hverv var opfyldt. Ikke desto mindre viiste sig denne Sommer paa Skanør Marked i Danmark en Mand, som erklærede sig for at være den Erling, der havde siddet i Visingsø Taarn og af denne sin Fængsling faaet Tilnavnet Steinvæg. De adspredte Bagler samlede sig strax om ham og vilde tage ham til Anfører; men han undslog sig for at vække noget Oprør mod den almindelig elskede Haakon[1]). Erling var om Vinteren i Kaupmannahafn (Kjøbenhavn), og her søgte Baglerne atter til ham, da Haakons Død rygtedes. Han modtog nu den tilbudte Anførerverdighed og samlede i Fasten sit Parti i Aalborg. Reidar Sendemand og Philippus af Veigin, gamle Baglerhøvdinger og begge gifte med Døttre af Magnus Erlingssøn, bragte ham fra Norge en talrig Flaade af Smaaskibe, og den danske Konge Valdemar II, Knut VI's Broder og Eftermand, som gjerne vilde udstrække sin Indflydelse til alle Sider, gav Partiet Haab om Bistand. Baglerhæren drog fra Aalborg til Viken, hvor Erling blev vel modtagen. Han henvendte sig strax til Biskop Nikolaus i Oslo med Begjering, at denne vilde tillade ham at bevise sin Æt ved Jærnbyrd. Men den listige og herskesyge Biskop arbeidede hemmeligen paa at bringe en af sine nærmeste Frænder i Baglernes Spidse. Strax han hørte, at Erling samlede Parti, var han dragen til Kong Valdemar, havde hos denne bagtalt Erling som et udueligt Menneske, der ovenikjøbet rimeligviis var en

[1]) Fornm. S. IX, 3—4. 68—72.

Bedrager, og havde endelig faaet Løfte om, at Kongen selv vilde komme til Norge og hjælpe **Philippus**, Simon Kaaresøns Søn, Biskoppens Søsterson, til at blive Baglernes Hovding, saafremt det kunde skee med Partiets Samtykke. Nikolaus var derpaa vendt tilbage til Norge og fik nu under allehaande Paaskud uddraget Jærnbyrden for Erling, indtil Kong Valdemar i Juni Maaned ankom til Tunsberg med 300 Skibe og Philippus Simonssøn i sit Følge. Sagen gik imidlertid ikke saa let for Biskoppen, som han havde tænkt. Da Philippus blev foreslaaet Baglerne til Anfører, svarede de alle som med een Mund, at de kun vilde tjene Kong Magnus's Søn, og Bønderne vare af samme Mening som Hæren. Nikolaus indsaa nu, at hvis Erling ei blev tagen til Konge, vilde Partiet opløse sig; han benyttede imidlertid Omstændighederne for at faa sin Søsterson ophøiet saa meget som muligt. Han foreholdt Erling i en hemmelig Samtale, hvor stor Fare han udsatte sig for, da den danske Konge upaatvivlelig vilde lade ham dræbe, hvis Jærnbyrden mislykkedes; men Prøvens Udfald beroede paa Biskoppen; vilde han love at ophøie Philippus til Jarl, da kunde han være vis paa, at den skulde løbe vel af. Erling gik ind paa denne Betingelse; han bar det gloende Jærn i Tunsberg, og Prøven lykkedes. Dagen efter blev han tagen til Konge paa Haugathing og gav Philippus Simonssøn Jarlsnavn, Valdemar skjenkede ham 35 Skibe med fuld Udrustning og forlod derpaa Norge lige saa fredeligt, som han var kommen. Ved St. Hansdags Tid bleve Erling og Philippus paa Borgarthing bekræftede i sine Verdigheder, og Baglernes Parti forøgedes Dag for Dag; Birkebenerne derimod hastede fra Viken og trak sig nord i Landet.

Borgerkrigen var saaledes atter i fuldt Udbrud. Da Haakon Galin i Bergen spurgte Baglernes Foretagender, drog han strax med den unge Konge til Throndhjem, hvor

Ørething blev stevnet og Leding udbuden. Men kort efter blev Guthorm pludselig syg og døde den 11te August, efter at han i et halvt Aar havde baaret Kongenavn. Man havde Mistanke om, at han var forgiven af en svensk Kvinde, Kristina, Nikolaus Blakes Datter, Dronning Margretas Søsterdatter, der dengang stod i stor Yndest hos Haakon Galin og lidt senere blev hans Hustru[1]).

Inge Baardssøn.

Strax da Guthorm var død, blev Ørething stevnet. Medens Bønderne samlede sig, raadsloge Lendermændene, om hvem de skulde tage til Konge. Det var endnu ikke bekjendt, at Kong Haakon efterlod sig en Søn; man maatte altsaa vælge mellem dem, der paa Kvindesiden nedsteg fra den gamle Kongeæt, og af disse havde Haakon Galin de fleste Stemmer; men hans Valg modsatte Erkebiskop Erik sig paa Grund af en Misforstaaelse dem imellem i Anledning af Haakons Forbindelse med den svenske Frue Kristina. Da Enighed ei kunde tilveiebringes, henskjødes Sagen under Bønderne. Ørething blev nu sat. Lendermændene anbefalede Haakon Galin til Konge. „Han var en Søn af Sigurd Munds Datter Cecilia og desuden en erfaren Kriger, skikket til at styre Landet under de truende Uroligheder.“ Bønderne derimod forkastede ham som den, der paa fædrene Side var af gautsk Slægt, men stemmede for hans Halvbroder Inge Baardssøn, en Yngling paa henved 16 Aar, af et skjønt Udvortes og et fromt Sindelag. „Denne,“ sagde de, „var ogsaa Cecilias Søn og paa fædrene Side af den gjæveste Æt i Throndelagen.“ Erkebiskoppen, der havde opfostret Inge, erklærede sig for ham, og dette gjorde Udslaget. Inge Baardssøn fik Kongenavn paa Thinget og svor at ville styre Landet efter

[1]) Fornm. S. IX, 5—7. 76—92.

Lovene. Men for at tilfredsstille Hæren blev Haakon Galin ifølge Folkets Villie bekræftet i sin Verdighed som Jarl; han skulde anføre Krigsfolket og opbære Halvdelen af alle kongelige Rettigheder med Inge [1]).

Da Kongevalget var afgjort, rustede Inge og Haakon sig for at modstaa Baglerne. Disse vare i Slutningen af Juli med 35 Skibe seilede fra Viken. De ankom til Bergen og beleirede en Tid forgjæves Fæstningen, hvor Dagfinn Bonde var indesluttet med 200 Birkebener. Siden droge de længer mod Nord, men da de i Rugsund ved Nordfjord hørte, at Birkebenerne rustede sig fra Norden, vendte de tilbage til Bergen og begyndte atter Fæstningens Beleiring. Birkebenernes Flaade nærmede sig imidlertid. Erling Steinvæg vilde oppebie dem og vove en Kamp, men Biskop Nikolaus raadede, at man skulde trække sig tilbage til Viken, og dette Raad fik Overhaand. Baglerne droge i største Skynding til Tunsberg.

Kong Inge og Haakon Jarl kom til Bergen strax efter Baglernes Bortfærd. Da det allerede var seent paa Aaret, vilde de ei forfølge Fienden, men vendte tilbage til Throndhjem, hvor de overvintrede. Den følgende Vaar (1205) droge de atter mod Syden med en stor Hær. Baglerne vare paa Veien mod Nord og havde i Stavanger dræbt Einar Kongsmaag, da de hørte, at Birkebenerne nærmede sig. De vendte strax tilbage til Tunsberg og seilede kort efter paa Biskop Nikolaus's Raad til Danmark. Viken faldt nu uden Vanskelighed i Birkebenernes Hænder; paa Haugathing og siden paa Borgarthing blev Inge tagen til Konge og Haakon Galin til Jarl, hvorefter de begge vendte tilbage til Bergen [2]).

Baglerne havde imidlertid holdt til snart i Aalborg, snart i Halland. Men da Birkebenernes Hær havde for-

[1]) Fornm. S. IX, 7—8. 92—100.
[2]) Fornm. S. IX, 8—14. 100—108.

ladt Viken, droge de til Augusund ved Kongehelle og gik her i Land. Skibene sendte de med en ringe Besætning tilbage til Halland og droge derpaa overland til Throndhjem, hvor de bemægtigede sig Nidaros og stevnede Orething. Kun faa Bønder mødte; men desuagtet blev paa Thinget Erling tagen til Konge og Philippus til Jarl.

Da dette rygtedes til Bergen, deelte Birkebenerne sin Hær. Haakon Jarl seilede til Halland, hvor han bemægtigede sig alle Baglernes Skibe og deels opbrændte dem, deels bragte dem med sig tilbage til Bergen, hvor han tog sit Vintersæde. Kong Inge drog til Throndhjem, og strax han nærmede sig, flygtede Baglerne til Østerdalen. De samlede sin Hær paa Oplandene, hvor de forbleve den første Deel af Vinteren og havde sit Hovedtilhold paa Helgeøen i Mjøsen. Kong Inge sad om Vinteren i Throndhjem [1]).

Paa denne Tid blev det først bekjendt, at den mandlige Linie af Norges gamle Kongeæt ei fuldkommen var uddøet. Kong Haakon Sverrerssøn havde i det sidste Aar af sit Liv under sit Ophold i Sarpsborg fattet Kjærlighed for en skjøn Kvinde af fornem Byrd ved Navn Inga, og flere af Kongens Venner vidste, at han omgikkes hende paa den fortroligste Maade. Ved hans Bortreise var Inga frugtsommelig, og det følgende Aar (1204) fødte hun paa Gaarden Folkisberg i Heggen Bygd i Borgesyssel [2]) en Søn, der blev kaldet Haakon. Presten Thrond, hos hvem hun opholdt sig, vidste vel, at den afdøde Konge var Barnets Fader, og holdt derfor det Hele hemmeligt af Frygt for Baglerne, som dengang havde Overmagten i Viken. Men da et Aar var ledet, og Sagen begyndte at rygtes, foretog han sig i Forening med Høvdingen Erlend

[1]) Fornm. S. IX, 14—16. 108—114.

[2]) Folkensborg i Eidsberg Pgd. i Smaalenene.

lernes Hovedmagt. Baglerne tænkte vel først paa at forsvare sig fra sine store Skibe; men da Birkebenerne kom i Skudvidde, flygtede de i Land og strax derpaa ud af Byen. Kong Inge fik nu alle de Skibe igjen, som han havde tabt forrige Vaar; Fiendens store Skibe lod han opbrænde.

I Bergen vare imidlertid Baglerne heldigere. Deres Smaaskibe, som havde seilet Birkebenerne forbi, vare komne did, og Fæstningen blev beleiret. Den forsvaredes vel en Stund af de 100 Birkebener, som udgjorde dens Besætning; men Vandmangel nødte dem omsider til at underhandle med Fienden. Erkebiskop Thorer, som to Aar i Forveien var udvalgt, da Erik formedelst Svaghed nedlagde sit Embede, var just dengang i Byen. Han mæglede mellem Partierne, og da Kong Philippus selv kom til med den Hær, der var flygtet fra Tunsberg, blev Borgen overgiven paa det Vilkaar, at Besætningen skulde have Fred. Den treaarige Haakon Haakonssøn, hvem Haakon Galin havde taget til sig som sit eget Barn, faldt ved denne Leilighed i Baglernes Hænder, og Reidar Sendemand foreslog at tage ham til Konge. „Nordmændene," sagde han, „vilde da snart glemme sine nuværende Beherskere for den elskede Kong Haakons Søn; alt Folket vilde underkaste sig ham, og Philippus kunde med Jarlsnavn styre Riget i hans Mindreaarighed." De øvrige Baglerhøvdinger turde imidlertid ikke give dette kloge Raad Bifald af Frygt for Philippus's Vrede[1]).

Da Borgen var rømmet af Birkebenerne, gave Baglerne sig ifærd med at nedbryde den. Men medens de endnu arbeidede herpaa, rygtedes det, at Haakon Galin nærmede sig fra Syden. Philippus overgav da den unge Haakon Haakonssøn i Erkebiskoppens Varetægt og forlod strax Byen. Han var heldig nok til at slippe Birkebenernes Flaade forbi og styrede ind i Viken. Jarlen seilede

[1]) Haakon Haakonssøns S. Kap. 4.

til Bergen og blev meget glad ved her at gjenfinde sin Fosterson, som han siden stedse havde hos sig. Han forblev ei længe i Staden. Efter at have overladt Opbygningen af Borgen til Dagfinn Bonde og Peter Steyper, ilede han atter øst i Landet for at komme Kong Inge til Undsætning.

Denne havde fra Tunsberg begivet sig ind til Oslo. Hid søgte ogsaa Philippus med Baglerflaaden; det kom til et Slag lige udenfor Staden, men Baglerne bleve tilbagedrevne. Begge Partier trak sig derpaa med sine Flaader længer ud i Viken og holdt sig en Stund i Nærheden af hinanden, uden at det dog kom til nogen ny Kamp. Endelig rygtedes det, at Haakon Galin ikke var langt borte, og nu fjærnede Baglerne sig. Det lykkedes dem atter at seile Jarlen forbi og at komme ganske uventet til Bergen. Peter Steyper flygtede; Dagfinn Bonde derimod indesluttede sig paa Fæstningen, der allerede nogenledes var istandsat. Snart nødtes han dog til at overgive sig, og Borgen blev nu ganske nedbrudt.

Efter et kort Ophold i Bergen drog Philippus til Throndhjem, hvor han paa Orething blev tagen til Konge. Baglerne kunde dog ei længe dvæle her formedelst den store Hungersnød, der just rasede i denne Deel af Norge. De vendte om Høsten tilbage til Bergen. Kong Inge og Haakon Jarl vare imidlertid paa Veien søndenfra, men bleve længe opholdte ved Seløerne. Da Baglerne hørte dette, forlode de Bergen, kom Birkebenerne forbi og naaede efter Juul Tunsberg, hvor de forbleve den følgende Deel af Vinteren. Birkebenerne droge til Bergen og overvintrede der[1]).

Den ødelæggende Strid mellem Birkebener og Bagler havde nu uden Stands raset paa fjerde Aar, da endelig Biskop Nikolaus skiftede Sindelag og ønskede Fred. Han

[1]) Fornm. S. IX, 33—51. 144—174

havde i denne Anledning om Sommeren været i Nidaros hos Erkebiskoppen, og de vare blevne enige om at arbeide paa en Udsoning mellem Partierne. Efter sin Tilbagekomst til Oslo om Høsten formanede Nikolaus ved Breve Birkebener saavel som Bagler til Forlig. Den følgende Vaar (1208) drog han til Tunsberg til Kong Philippus, som strax samtykkede i Fredsforslaget paa det Vilkaar, at han skulde faa en Trediepart af Riget samt Sverrers Datter Kristina til Egte. Derfra begav Biskoppen sig med et talrigt Følge til Bergen, hvor han begyndte Underhandlinger med Kong Inge og Haakon Jarl. Han mødte i Begyndelsen Vanskeligheder; dog bragte han det ved sin snilde Tale omsider derhen, at et Forligsstevne blev aftalt at holdes paa Hvitingsø. Her mødte om Høsten baade Birkebener og Bagler; men de første kom mandsterkere, end forud var bestemt. Følgen heraf var, at Philippus maatte give noget efter i sine Fordringer, og Freden blev endelig sluttet paa det Vilkaar, at Philippus skulde faa Kristina til Egte samt have Oplandene med Viken mellem Rygjarbit og Svinesund at styre; men han skulde afgive sit kongelige Segl og nedlægge Kongeverdigheden, lade sig nøie med Jarlsnavn og sverge Inge Troskab; alle Bøder for lidt Skade skulde paa begge Sider bortfalde. Forliget blev bekræftet med Ed, og Mødet hævedes, efter at Philippus var bleven trolovet med Kongedatteren[1]).

Opfyldelsen af Forliget mødte imidlertid Vanskeligheder. Da Dagfinn Bonde kom til Tunsberg for paa Inges og Haakons Vegne at fordre udleveret Philippus's kongelige Segl, erklærede denne, at han ei kunde opfylde Fordringen uden først at have overlagt Sagen med sine Raadgivere. Bønderne, der nu bleve samlede til Haugathing, vilde ei samtykke i, at han nedlagde Kongenavnet, og Dagfinn maatte vende tilbage med den Erklæring fra

[1]) Fornm. S. IX, 51—53. 176—186.

Philippus, „at han ei kunde formene sine Undersaatter at kalde ham, hvad de vilde; men han fordrede ei derfor større Deel i Riget, end ved Forliget var bestemt.“ Haakon Jarl vrededes høiligen over dette Svar; Kongen derimod tog sig det mindre nær, og Philippus's Egteskab med Kristina gik lige fuldt for sig den følgende Sommer (1209). Strax efter døde Brudens Moder Dronning Margreta, Kong Sverrers Enke, som var kommen fra Sverige for at være tilstede ved sin Datters Bryllup.

Baglerhøvdingen Reidar Sendemand og Birkebenen Peter Stepper droge kort efter (1210) med sine Hustruer, Magnus Erlingssøns Døttre, til Jerusalem. Peter og hans Kone døde paa Reisen; Reidar kom til Jerusalem, drog siden til Konstantinopel og endte der sine Dage.

Norge nød nu atter Rolighed; men mange Høvdinger baade af Birkebener og Bagler vare blevne udarmede under den foregaaende Strid. Disse forenede sig nu og droge paa Vikingetog til Vesterlandene, hvor de herjede skrækkeligen, indtil indbyrdes Uenighed svækkede deres Magt. Efter deres Tilbagekomst til Norge bleve de for sin uchristelige Fremfærd haardt irettesatte af Biskopperne. Dette Tog mindede imidlertid de suderøiske Konger Røgnvald og Gudrød (Reginald og Godred) om at søge Beskyttelse under deres gamle Lensherre, den norske Konge, hvis Overhøihed de i længere Tid havde unddraget sig. De begave sig til Norge, svore Inge Troskab og betalte de Skatter, som stode tilbage fra ældre Tider.

Ogsaa de orknøiske Jarler søgte nu Norges Venskab. Harald Maddadssøn Jarl havde, som før er fortalt[1]), maattet afstaa Kong Sverrer Hjaltland og tage Orknøerne i Len af ham. Dette Forlig varede ei længer end til Sverrers Død; da gjorde Harald sig igjen uafhængig og dræbte

[1]) See ovfr. S. 146.

Kongens Sysselmand paa Hjaltland. Ikke længe efter døde denne tappre og mægtige Jarl 73 Aar gammel (1206) og blev efterfulgt af sine to Sønner Jon og David. Disse holdt sig i Førstningen ligesom deres Fader uafhængige af den norske Konge. Men da de hørte, at Inge ei mere havde at stride med fiendtlige Partier i sit eget Land, droge de (1211) over til Norge, forligede sig med Kongen, svore ham Troskab og beholdt baade Orknøerne og Hjaltland som Len af det norske Rige.

Paa denne Tid fremstod paa Færøerne en Mand ved Navn Erling, der udgav sig for en Søn af Sverrer. Han drog til Norge og fandt her venskabelig Modtagelse hos Philippus og Fru Kristina. Hans Komme vakte dog ingen nye Uroligheder i Riget, da han kort efter døde[1].

Langt mere truedes den indre Fred af Haakon Jarls ærgjerrige Anslag. Det var ei denne nok at dele Landsstyrelsen og Rigets Indkomster med sin Broder; han vilde ogsaa have Kongenavn. Han indgik en hemmelig Forbindelse med flere af Landets mest anseede Høvdinger for ved deres Hjælp at opnaa sit Ønske. Men Inge kom under Veir med Haakons Hensigter, aabenbarede dem for sine Mænd og fik af disse det Løfte, at de ei vilde tjene nogen anden Konge end ham, saalænge han levede. Haakon fandt det nu bedst at lade dette Anslag fare. Derimod fik han kort efter (1213) ved Erkebiskop Thorers og Biskoppernes Bistand i Nidaros udvirket et Forlig mellem sig og Kongen, hvorved bestemtes, at den længst levende af dem skulde arve den andens Rige, og at efter begges Død den af deres Sønner, der var egtefødt, skulde være Norges Konge. Den sidste Bestemmelse var ganske til Jarlens Fordeel; thi han havde en egtefødt Søn, Knut, medens Kongen kun havde en Frillesøn ved Navn Guthorm. Intet Hensyn blev heller ved dette Forlig taget til den unge, haabefulde og almindelig elskede

[1]) Fornm. S. IX, 53—54. 186—196.

Haakon Haakonsson, en Omstændighed, hvorover flere af de ældre Birkebener inderligen græmmede sig. Jarlen havde imidlertid nu som før den unge Kongesøn hos sig, elskede ham høit og sørgede med stor Omhu for hans Opdragelse.

Da Haakon Galin selv var gaaen Glip af Kongenavnet, ærgrede det ham saameget mere, at Philippus tvert imod Forliget paa Hvitingsø endnu vedblev at kalde sig Konge. Underhandlinger herom bleve atter begyndte, men Philippus gav stedse det samme Svar som tilforn og bestyrkedes i sin Gjenstridighed af sin Hustru Kristina. Et nyt Forligsstevne, der atter skulde holdes paa Hvitingsø, gik overstyr, da Baglerne kom under Veir med, at Birkebenerne vilde møde mandsterkere, end aftalt var; dog bevirkede disse Smaatrætter intet Brud paa den indvortes Fred.

Kristina, Kong Sverrers Datter, døde ellers dette samme Aar i Barselseng, og det Barn, hun havde født, overlevede hende kun kort. Hendes Eiendomme tilfaldt ved Arveret Philippus [1]).

Enigheden mellem Kong Inge og Haakon Jarl vedblev imidlertid at staa paa svage Fødder. Paal, Kongens Drotsete og Fortrolige, blev greben i et snigmordersk Anslag mod sin Herre, og skjønt denne tilgav ham og søgte at holde den hele Sag hemmelig, saa faldt dog en slem Mistanke paa Haakon Galin, at han havde været den egentlige Anstifter. Et Oprør, som paa denne Tid udbrød mod Inge i Thrøndelagen, tilskreves ogsaa Jarlens samt Erkebiskop Thorers hemmelige Rænker. Hungersnød havde nemlig længe plaget den nordlige Deel af Norge; Indbyggerne gjorde Vanskeligheder ved at betale sine Skatter og viiste sig opsætsige mod Inges Syсselmænd. Bønderne paa Strinden mødte endog Kongen væbnede til Thinge, og han maatte, saa nødig han vilde, bruge Magten for at bringe dem til Lydighed. Den blide og rolige Inge lod

[1]) Fornm. S. IX, 196—202. Haakon Haakonssøns S. Kap. 5.

aabenbare. De gamle Birkebener, der mindedes Sverrer, fordrede den 13aarige Haakon Haakonssøn til Konge; Skule Jarl derimod og hans Frænder vilde hæve den 10aarige Guthorm, Inges uegte Søn, til Riget; endelig foresloge Nogle, der havde været Haakon Galins Venner, dennes Søn Knut, som endnu opholdt sig i Sverige. Haakons Parti i Hirden var det talrigste; men Skule havde paa sin Side mange Geistlige, der gjerne vilde udrydde hele Sverrers Æt. Erkebiskop Guthorm var dengang paa Haalogaland, og Jarlen benyttede hans Fraværelse som Paaskud for at faa Kongevalget fra Tid til Tid udsat. Haakons Tilhængere, der frygtede for, at Skule kun ventede paa Erkebiskoppens Komme for at faa dennes Bistand, trængte paa at Sagen hastigen skulde afgjøres. Jarlen indvendte da, at Haakons kongelige Byrd ei var fuldkommen sikker. Strax tilbøde Ynglingens Frænder Jærnbyrd, og Inga, hans Moder, beredte sig til Prøven; men da Jærnet skulde bæres, negtede Chorsbrødrene at udlevere det, før Erkebiskoppen selv kom. Kjed af alle disse Rænker stevnede Hirden Drething. Medens det samledes, kom Lagmanden Dagfinn Bonde fra Bergen med den Erklæring fra Gulathingsmændene, at de ingen Anden end Haakon vilde have til Konge; hvis Thrønderne ei hastede med at vælge ham, da skulde Birkebenerne føre ham til Bergen, hvor man paa Gulathing vilde tage ham til Konge. Denne Trusel paaskyndede Sagen; Drething blev sat, og uagtet Chorsbrødrene negtede at udbære St. Olafs Skriin, paa hvilket efter gammel Skik Kongeeden skulde aflægges, saa gave Bønderne dog ligefuldt Haakon Kongenavn og svore ham Troskab. Dagen efter aflagde Hirden Ed til Haakon og Skule Jarl, og Alle beholdt de Verdigheder, de havde havt under den forrige Konge[1]).

Da Haakon saaledes var tagen til Konge i Thrond-

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 12—17.

hjem, drog han med Jarlen til Bergen, hvor han blev modtagen med al Hæder baade af Almue og Geistlighed, skjønt Chorsbrødrene i Nidaros havde gjort sig Umage for at ophidse denne sidste mod ham. Gulathing blev derpaa stevnet. Men medens Lendermænd og Bønder samlede sig fra alle Gulathingslagens Fylker, var Jarlen i den største Virksomhed og sendte Breve, hvis Indhold var Haakon ubekjendt, til alle Kanter af Landet, især til Baglerkongen Philippus. Haakons Raadgivere gjorde Indsigelse mod denne Fremfærd, og det var paa et Hirdstevne nær kommet til Voldsomheder mellem Partierne. Jarlen lod sig dog endelig stille tilfreds, da Tredie-delen af Norge og af Skatlandene blev ham indrømmet. Dette Forlig blev ved gjensidig Ed bekræftet paa det i Bergen samlede Gulathing, hvor Riget ogsaa af det vestlige Norges Bønder tildømtes Haakon [1]).

Kort efter Thinget kom Brev til Jarlen fra Philippus Baglerkonge. Denne fordrede Halvdelen af Norge med Skule og Birkebenerne; ellers vilde han strax gribe til Vaaben. Kong Haakon var ikke engang nævnt i Brevet. Skule gav efter Overlæg med Hirdstyrerne det Svar, at Philippus skulde beholde den Deel af Landet, han var i Besiddelse af, indtil et Fredsstevne næste Aar kunde blive holdet. Men før dette Svar indløb, døde Philippus (1217). Baglerne søgte vel at holde hans Afgang hemmelig, indtil de kunde faa sig en ny Anfører; dog fik Birkebenernes Høvdinger i Viken Dødsfaldet at vide og sendte Ilbud til Bergen for at hente Kongen og Jarlen. Disse indfandt sig ogsaa strax med en Flaade paa 40 Skibe, og Baglerne underkastede sig dem paa det Vilkaar, at de skulde beholde Halvdelen af alle de Sysler, Kong Philippus havde havt, indtil et fuldkomment Forlig kunde komme i Stand under Erkebiskoppens Mægling. Haakon fik nu Kongenavn

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 18—25.

paa alle Thing i Viken. Skule gjorde sig under Opholdet her Umage for at bringe den svenske Lagmand Askel til at sende ham sin Stifsøn Knut, Haakon Galins Søn, hvem han og Kongen lovede den hæderligste Behandling; men Lagmanden vilde ei indlade sig herpaa [1]).

Haakon var nu antagen til Konge over det hele Land, men dermed var ei Venskabet mellem ham og Skule Jarl betrygget. Birkebenerne vedbleve at dele sig i to Partier, og Jarlens begyndte i Styrke at kunne maale sig med Kongens. Skule havde nemlig slaaet under sig alle Kong Inges Eiendomme, som dog i Grunden vare Kong Haakon Sverrerssøns Efterladenskab; han var saaledes rig nok til at kunne kjøbe sig Tilhængere, medens Kongen derimod næsten Intet havde arvet af sine Forfædres Gods. Man mistænkte ogsaa Jarlen for fremdeles at ophidse Geistligheden mod Haakon. Erkebiskop Guthorm havde ei endnu erkjendt denne som Konge og fordrede, at han først ved Jærnbyrd skulde bevise sin Æt. Vel raadede mange af Haakons Venner ham til ei at føie sig efter denne Fordring; Dagfinn Bonde erklærede endog aabenlydt, at skulde man bære noget Jærn i denne Sag, da maatte det være koldt Jærn mod Kongens Fiender. Alligevel gav Haakon efter, og hans Moder Inga bar uskadt det gloende Jærn i Bergen (1218) i Overværelse af Landets mest anseede Høvdinger. Skule, der nu ogsaa var berøvet dette Paaskud, maatte atter forlige sig med Kongen, og Erkebiskoppen lagde Ban paa hver den, der for Fremtiden yttrede nogen Tvivl om Haakons Kongebyrd [2]).

Et Forlig mellem Kongen og Jarlen var saameget mere nødvendigt, som en ny Fiendehob var fremstaaet i den østlige Deel af Landet. En vis Bene eller Benedikt, der havde været Spillemand og tillige Prest, ud-

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 26—32.

[2]) Sammesteds Kap. 39—46.

gav sig for en Søn af Magnus Erlingssøn, antog sin foregivne Faders Navn og samlede Parti øster i Marker. I Førstningen vár det kun en Deel Landstrygere, der dannede hans Tilhang, og de fik af sine forrevne Klæder Ogenavnet Slitunger; men snart sloge flere anseede Bønder sig til dem, og Partiet voxte Dag for Dag. De havde om Vinteren vovet et Angreb paa Tunsberg, men bleve aldeles slagne af de derværende Baglerhøvdinger. De tabte dog ei derved Modet. Efter at have forsterket sig igjen, angrebe de om Vaaren pludselig Oslo, bemægtigede sig endeel ved Staden liggende Skibe og flakkede nu vide omkring i Viken med Ran og Herjen. Biskop Nikolaus blev mistænkt for hemmeligen at begunstige deres Foretagender. Den fælles Fare bragte Bagler og Birkebener paa denne Kant af Landet til at forene sig nærmere, og man kaldte Kongen og Jarlen til Hjælp fra Bergen. De indfandt sig strax, dreve først Slitungerne fra Oslo, angrebe dem derpaa i deres Tilflugtssteder ved Eyjavatn (Dyeren) og tvang dem endelig til at søge Skjul i Marker. De Baglerhøvdinger, som forrige Aar havde sluttet Stilstand med Birkebenerne, gik nu Kongen og Jarlen til Haande og nedlagde sit Partinavn [1]).

En Kilde, hvoraf utallige indvortes Uroligheder i de sidste 20 Aar vare fremvældede, blev ved denne Forening stoppet; men mellem Kongen og Jarlen vedvarede det spændte Forhold. Deres Mænd twistede ideligen med hinanden indbyrdes, og et aabenbart Brud var hvert Dieblik at befrygte. For at afverge dette foresloge flere af begges Venner et Giftermaal mellem Kongen og Skules Datter Margreta. Dette Forslag fandt Bifald. Efter at have overvintret i Tunsberg drog Kongen og Jarlen det følgende Aar (1219) til Nidaros, hvor Haakon høitideligen

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 33—38. 46—49.

blev trolovet med Margreta, og nu gjorde Alle sig Haab om, at deres Venskab skulde blive stadigt[1]).

Paa Island rasede ved denne Tid store indvortes Uroligheder. Allerede under Hedenskabet havde Høvdingerne i den derværende Fristat kjæmpet mangen blodig Kamp med hinanden. Christendommens Antagelse og de første Biskoppers Indflydelse og redelige Iver for deres Fædrenelands Gavn havde vel for en Tid bragt disse Stridigheder til at standse; men mod Slutningen af 12te Aarhundrede udbrøde de paa ny saameget mere ødelæggende, som enkelte Slægter havde vidst at tilvende sig al Magten paa Øen. Blandt disse mægtige Ætter var Oddaverjerne, saa kaldte af Gaarden Odda paa Landets sydlige Side. En Høvding af denne Æt, Sæmund Jonssøn paa Odda, der nedstammede fra en Datter af Magnus Barfod, troede sig fornærmet af Nordmændene og hevnede sig ved at rane nogle norske Kjøbmænd. Sturlungerne, en anden af de herskende Slægter paa Øen, toge Nordmændenes Parti og dræbte flere af Sæmunds Frænder. Da Rygtet om disse Voldsgjerninger førtes til Norge ved den mægtige og som Skald og Sagamand berømte Snorre Sturlassøn, vaktes Skule Jarls Vrede. Han rustede (1220) i Bergen en Flaade for at angribe Øen og hevne den Forurettelse, som var øvet mod hans Undersaatter. Men Snorre, som frygtede for, at dette Foretagende skulde tilintetgjøre hans Fædrenelands Frihed, fik det afvendt ved Dagfinn Bondes og Kongens Bistand. Alligevel var Tanken om at bringe Island under Norge engang opstaaet hos Jarlen, og Snorre maatte love at ville virke til dette Maal. Han fik Lendermands Navn af Kongen og vendte tilbage til sin Fædrenes for at opfylde sit Løfte. Men hverken var han selv synderlig ivrig for Sagen eller hans Landsmænd meget villige til at give

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 50—56.

Slip paa sin gamle Uafhængighed. Foretagendet gik i Langdrag, og i Norge fik man for det Første Andet at tænke paa end Islands Undertvingelse [1]).

Den foregaaende Vinter (1219—1220) var et nyt Parti opstaaet i Viken. Da Baglerne, som før er sagt, gik Kongen til Haande, havde en af deres Høvdinger, Gudolf af Blakkestad [2]), ingen Syssel faaet, fordi han var forhadt af Bønderne. Stødt herover hentede han om Vinteren, medens Kongen og Jarlen vare i Throndhjem, fra Danmark en ung Mand ved Navn Sigurd, en Søn af Erling Steinvæg, og samlede Tilhængere for at understøtte dennes Fordringer. Partiet, der blev kaldet Ribbunger (Røvere), vandt hastig Styrke og fældede ved et pludseligt Overfald flere Birkebener i Nærheden af Oslo. Da dette rygtedes til Bergen, rustede vel Kongen og Jarlen sig, og den sidste drog om Høsten til Viken; men han udrettede her Intet af Betydenhed og vendte om Vinteren (1220—1221) tilbage til Bergen. Imidlertid forsterkede Ribbungerne sig øster i Landet; Slitungerne under Benes Anførsel forenede sig med dem, og Folk troede, at de i Biskop Nikolaus havde en hemmelig Støtte. Den følgende Vaar (1221) angrebe Birkebenerne dem med større Kraft. Skule Jarl drog med en betydelig Hær fra Throndhjem over Oplandene til Oslo, medens Kongen fra Bergen med en Flaade styrede ind i Viken. Ribbungerne, der agtede at overfalde Tunsberg, maatte lade sine Skibe i Fiendens Hænder og flygte op i Landet. Et senere pludseligt Anfald af dem paa Oslo var ligeledes uden Følger, og Kongen kunde med Jarlen om Sommeren vende tilbage til Bergen. Men ikke saasnart vare de borte, før Ribbungerne atter forsterkede sig i Viken, og om Høsten maatte Haakon

[1]) Haakon Haakonsſ. S. Kap. 38. 55. 59.

[2]) Gaarden Blakkestad i Asker Pgd.

og Skule paany derhen. Efter at have overvundet Fienden i flere smaa Træfninger drog Kongen til Bergen for der at overvintre, men Skule blev i Viken og sad oftest i Tunsberg[1]).

I Viken og paa Oplandene henled Vinteren under idelige Kampe mellem Birkebener og Ribbunger. De sidste havde sit Hovedtilhold paa Romerike og angrebe derfra Hadeland og Hedemarken. Paa begge Steder fandt de en tapper Modstand af Bønderne. Omsider bleve dog Hadelændingerne overrumplede og maatte underkaste sig Sigurd. Men om Vaaren (1222) angrebe Birkebenerne paa Oplandene Ribbungerne med saadan Kraft, at disses Hær adsplittedes, og Sigurd maatte flygte til Fjelds. Paa samme Tid blev Bene overfalden i Dyeren og dræbt. Kongen havde imidlertid om Vaaren været i Nidaros og aftalt med Erkebiskoppen et Møde i Bergen næste Aars Sommer. Derpaa var han vendt tilbage til denne Stad, hvor han rustede sig for at undsætte Jarlen i Viken. Men under dette fik han Budskab fra Throndhjem, at Ribbungerne agtede sig did over Dovrefjeld, og vendte nu med Flaaden mod Norden. Ribbungerne kom virkelig ned i Soknadal, men da de her spurgte, at Guledølerne havde en Hær samlet, droge de igjen syd over Fjeldet. Da Haakon ved Søndmøre fik dette at vide, vendte han om til Bergen og gav sin Hær Hjemlov. Øster i Landet bleve Ribbungerne overalt slagne og forfulgte fra det ene Sted til det andet. De flygtede omsider til Marker, og Skule forlangte nu Biskop Nikolaus's Hjælp for fuldkommen at udrydde dem. Men dette var ei Biskoppens Ønske. Hemmeligen bød han dem søge Forlig med Jarlen, og det kom saavidt, at Sigurd Ribbung nedlagde sit Kongenavn og overgav sig til Skule, der lovede ham sit Venskab samt at tale hans Sag

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 57. 58. 60—75.

for Haakon, saa at denne maaskee kunde skjenke ham en Deel af sit Rige[1]).

Samme Sommer (1222) havde nye Misforstaaelser reist sig mellem Kongen og Jarlen. Vel var hele Landets Almue Haakon hengiven, men blandt Høvdingerne fandtes mange, baade geistlige og verdslige, der havde baaret et dødeligt Had til Sverrer, og som nu gjerne vilde styrte hans Æt. Disse lode Skule høre, at han var den retmæssige Arving til Kongedømmet som Inges egtefødte Broder, og deres Forestillinger fandt altfor let Gjenklang i Jarlens ærgjerrige Sind. Han udstrakte sin Deel af Riget for vidt, idet han optog Ledingsskat paa Agder, som hørte under Haakon, og det synes som om han har villet søge Bistand i sine Anmasselser hos den danske Konge. Han for nemlig om Vaaren 1223 til Danmark; men da han i Kaupmannahafn fik høre, at Kong Valdemar var fangen af Greve Henrik af Schwerin, og der saaledes ei fra denne Side var nogen Hjælp at vente, drog han igjen hastig tilbage til Norge. Saadan Fremfærd kunde ikke andet end vække Kongens Opmerksomhed. For at møde Skules ærgjerrige Hensigter samt sikkre sig i Fremtiden mod hans og Andres Krav paa Riget, stevnede da Haakon et Møde i Bergen af alle Landets gjæveste Mænd: han vilde her lade paadømme sin Ret til Kongeverdigheden[2]).

Erkebiskop Guthorm, Jon Jarl af Orknøerne, fem Biskopper og en Mængde Abbeder, Lendermænd, Lagmænd og Sysselmænd samt de bedste Bønder af hvert Fylke samlede sig nu paa Kongens Indbydelse om Sommeren 1223 i Bergen. Guthorm, Kong Inges Søn, Skule Jarl og Sigurd Ribbung fremstillede sig med sine Fordringer paa Riget; desuden vare Sendemænd komne fra Knut, Haakon Galins Søn, for at tale dennes Sag.

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 75—84.
[2]) Sammesteds Kap. 80. 84. 85. 87.

Mødet aabnedes Løverdag den 20de August af Kongen med en Tale, hvori han bad de forsamlede geistlige og verdslige Høvdinger dømme efter Lovene, hvorvidt de fremsatte Fordringer vare gyldige. Det kom i Førstningen til en skarp Ordstrid mellem Haakons og Skules Tilhang; men Enden blev dog, at Erkebiskoppen og alle Høvdingerne erklærede Haakon for den eneste retmæssige Arving og Konge til Norge. Hvad Jarlen angik, da blev det bestemt, at han som før skulde have en Trediedeel af Landet at styre; mod Guthorm lovede Kongen at vise sig som en kjærlig Frænde; Knut Haakonssøn og Sigurd Ribbung bleve ei videre omtalte. Det var først afgjort, at Jarlen skulde have den østlige Deel af Landet fra Gautelven indtil Rygjarbit, men siden blev dette paa Vikværingernes Bøn forandret derhen, at Kongen skulde beholde den sydlige Deel af Riget og overlade Jarlen den nordlige, saavidt som Nidaros's Erkestift strakte sig. Da Forhandlingerne saaledes vare sluttede, hævedes Mødet, og Høvdingerne droge hver til Sit. Jarlen tog Sigurd Ribbung med sig til Throndhjem og lovede at paasee, at han ei undkom eller vakte nogen Urolighed i Landet. Kongen drog til Tunsberg, hvor han overvintrede [1]).

Den følgende Vaar (1224) stevnede Haakon de anseeligste Mænd af Vermeland til sig og truede dem med Hevn for den Understøttelse, de havde givet Ribbungerne. Vermerne trøstede sig ei til andet end at give den hele Sag i Kongens Vold, og denne eftergav dem alle Bøder, mod at de svore ei oftere at ville hjælpe hans Fiender. Det viiste sig imidlertid snart, at dette deres Løfte ei var oprigtig meent. Endnu samme Sommer lykkedes det nemlig Sigurd Ribbung at undkomme fra Nidaros; han flygtede til Østerdalen og derfra til Vermeland, hvor han strax fandt Bistand. Ribbungernes Flok reiste sig paany og

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 85—99.

herjede snart vide omkring paa Oplandene, hvor de nu ligesom før havde sit Hovedtilhold paa Romerike. Kongen var om Vaaren dragen til Bergen, men da han hørte, hvorledes Ribbungerne fore frem øster i Landet, seilede han atter om Høsten til Viken. Ved hans Komme trak Ribbungerne sig til Marker og Vermeland, hvor de en Stund holdt sig rolige. Haakon indsaa, at han aldrig kunde faa Bugt med disse sine Fiender, saalænge de fandt Tilhold i Sverige. Han skrev derfor flere Breve til den svenske Konge Erik og bad ham fordrive Ribbungerne fra sit Rige; men han fik intet Svar. Da rustede han sig for selv at tage sig Ret og revse Vermerne for deres fiendtlige Fremfærd [1]).

Haakon holdt Juul i Tunsberg. Strax Festen var tilende (1225), brød han op og drog med en Hær paa meer end 2000 Mand over Eidskogen ind i Vermeland. Vermerne, der ved Biskop Nikolaus forud vare underrettede om Toget, havde ladet Bygderne øde og skjult sig i Skovene. Overalt fandt Kongen Gaardene tomme. En Stund ventede han paa, at Bønderne skulde komme til ham for at bede om Fred; da dette ei skede, begyndte Hæren at brænde. Kongen trængte dybt ind i Landet, men da han ingen Fiender traf, og Folket overalt var flygtet, saa vendte han omsider over Holmedal tilbage til Borgesyssel. Ribbungerne havde imidlertid viist sig i Viken, havde plyndret Tunsberg og opbrændt en Deel af Kongens Skibe, som laa der. De vare derpaa dragne til Oplandene. Haakon satte efter dem, men de undgik ham stedse og trak sig til de vestlige Dale, hvor de vare godt kjendte, og hvor den dybe Snee hindrede Birkebenerne fra at forfølge dem. Kongen, som saa, at han her Intet kunde udrette, lod nu Forfølgelsen fare og drog til Tunsberg. Han havde lovet Skule Jarl at indfinde sig om Vinteren i Bergen for der at holde Byllup med Jarlens Datter, men Ufreden i Østen

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 100—108.

havde hidtil hindret ham i at opfylde dette Løfte. Skule havde allerede længe ventet paa ham og lod ham endelig vide, at hvis han ei kom snart, vilde Jarlen holde det for et Brud paa deres indgangne Forlig. Der var nu ei Tid til at dvæle længer, og Kongen lod i Hast Skibe ruste for at drage til Bergen. Ribbungerne, som merkede dette, vare strax fremme og overrumplede Hedemarken, hvor Bønderne hidtil tappert havde forsvaret sig mod dem. De spillede Mester paa Oplandene og gjorde djærve Indfald i Viken. De nærmede sig endog Tunsberg, men bleve slagne tilbage. Hvor stor end Nøden var paa denne Kant af Landet, saa turde dog ei Kongen forblive der længere af Frygt for at støde Jarlen. Han seilede til Bergen, kom did kort efter Paaske og holdt nu sit Bryllup med Margreta[1]).

Før Kongen og Jarlen skiltes, aftalte de at angribe Ribbungerne om Høsten fra to Sider, og ifølge denne Aftale begav Kongen sig til Viken med 30 Skibe, medens Jarlen drog til Throndhjem og derfra med en stor Hær syd over Fjeldet. Sigurd Ribbung var med sit Partis Hovedstyrke paa Hedemarken, da Jarlen paa den ene Side rykkede ned gjennem Gudbrandsdalen, og Haakon paa den anden fra Oslo drog frem til Eidsvold. Det var Ribbungernes Lykke, at de havde Skibe i Mjøsen; paa disse undkom de, før Birkebenerne fik dem ganske indesluttede. Kongen og Jarlen forenede ei sin Magt; der synes at være kommen Misforstaaelse mellem dem, og den sidste vendte pludseligen tilbage til Throndhjem uden at give Haakon nogen Underretning om sin Bortfærd. Kongen brød nu op fra Eidsvold, og da han ei kunde vente nogen Fordeel af at angribe Ribbungerne paa Hadeland, hvor de havde Skibe i Randsfjorden, drog han til Oslo. Her fandt han Biskop Nikolaus dødelig syg. Kongen, der just havde opfanget nogle Breve, som vidnede om Biskoppens Forbindelse med

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 109—129.

Ribbungerne, bebreidede ham hans Forræderi. Nikolaus tilstod sin Brøde og bad om Tilgivelse; den fik han, og kort efter døde denne høit begavede, men ærgjerrige og underfundige Mand, der i de 35 Aar, han var Biskop, havde bragt utallige Ulykker over Norge. Haakon lod ham jorde med en Pragt, der sømmede den Afdødes høie Verdighed og Byrd, og fulgte ham selv til Graven [1]).

Kong Haakon havde om Høsten en Sammenkomst i Kongehelle med den gautske Lagmand Askel og indbød ved denne Leilighed atter Knut Haakonssøn til sig; men han afslog Indbydelsen paa sin Moder Fru Kristinas Forestillinger. Kongen opholdt sig om Julen i Tunsberg og seilede strax efter Helgen (1226) til Bergen for derfra at hente Forsterkning mod Ribbungerne. Ledingen af Gulathingslagen kunde ei saa hastig blive samlet, og han maatte forblive i Bergen en Stund ud paa Vaaren. Imidlertid sendte Sigurd Ribbung fra Oplandene Breve til Nidaros med Bøn til Jarlen og Erkebiskoppen, at disse vilde bringe et Forlig i Stand; derpaa faldt han med en stor Hær ind i Viken, hvor Birkebenerne overalt maatte trække sig tilbage for hans Overmagt. Erkebiskop Guthorm var to Aar i Forveien død, og en vis Peter af Husastad var ved Kongens Hjælp bleven hans Eftermand tvertimod Jarlens og Chorsbrødrenes Villie [2]). Den nye Erkebiskop lønnede alligevel kun slet Kongen for hans Bistand; han slog sig strax paa Jarlens Side, og da Sigurd Ribbungs Breve kom til dem, skreve de i Forening til Kongen, at han skulde forlige sig med Sigurd, ja Erkebiskoppen truede endog med Ban, hvis nogen Fiendtlighed blev øvet, før et Fredsstevne var holdet. Haakon modtog deres Breve i Bergen. Vred svarede han tilbage, at han ei vilde antage noget Landeskifte, og at Gud, ei Biskopperne skulde afgjøre Stri-

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 130—138.
[2]) Sammesteds Kap. 100. 130. 131.

den mellem ham og Sigurd Ribbung. Han sendte strax sine Tilhængere i Viken Forsterkning; selv rustede han sig af al Kraft for at følge efter, da han ganske uventet modtog Budskabet om Sigurds Død samt Opfordring til at ile øster i Landet, før Ribbungerne fik hentet Knut, Haakon Galins Søn, hvem de havde i Sinde at tage til Høvding. Kongen skyndte sig, alt hvad han kunde, og kom til Viken i Juli Maaned, men for silde: hans Fiender havde allerede den nye Anfører i sin Midte [1]).

Sigurd Ribbung døde i Oslo. Hans Mænd holdt for det Første sin Herres Død hemmelig og sendte imidlertid Bud til Gautland til Junker Knut med Bøn om, at denne vilde vorde deres Høvding. Knut modtog efter sin Moders Raad Tilbudet, drog til Norge med mange Gauter i sit Følge og lod sig paa Romerike give Kongenavn. Det lykkedes ham derpaa at bemægtige sig Oslo. Men alle Vikværingerne erklærede sig mod ham, og en Hær af Birkebener og Bønder nærmede sig Staden. Ved Aker kom det til en blodig Strid. Knut viiste stor Tapperhed; dog blev han slagen og maatte flygte til Oplandene. Her havde Ribbungerne endnu fuldkommen Overmagten; men Omstændighederne forandrede sig, da Kong Haakon strax efter med sin Flaade kom til Oslo. Han lod en Mængde Skibe drage over Land til Mjøsen og angreb nu Ribbungerne med saadan Kraft, at disse maatte flygte til de vestlige Dalstrøg. Kongen for frem med megen Mildhed og søgte at vinde Knut ved fordeelagtige Tilbud; men Ribbungerne bevogtede sin Høvding saa nøie, at han umulig kunde slippe fra dem, om han end havde ønsket Forlig med Haakon. Da denne nogenledes havde sikret den østlige Deel af Riget, drog han til Bergen, hvorhen han hørte, at Jarlen og Erkebiskoppen vare komne fra Norden. Den sidste, der formedelst sin foregaaende tvetydige Opfør-

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 139—144.

sel frygtede Kongens Vrede, vovede ei at oppebie ham, men drog tilbage til Nidaros før hans Ankomst. Mellem Skule og Haakon derimod synes Mødet at være løbet af i al Venskabelighed [1]).

Paa Oplandene vedbleve imidlertid Birkebenerne haardt at trænge Ribbungerne; Knut maatte snart forlade de vestlige Fjeldbygder, og det lykkedes ham over Gudbrandsdalen at undkomme til Vermeland. Her forsterkede han sig, faldt ind i Borgesyssel og anrettede store Ødelæggelser. Da dette rygtedes i Bergen, begav Kongen sig til Viken; Jarlen derimod vendte tilbage til Throndhjem. Ved sin Ankomst til Oslo fik Kongen vide, at Ribbungerne havde overfaldet Oplandene og bemægtiget sig Birkebenernes Skibe i Mjøsen og de øvrige Vande; Bønderne havde maattet underkaste sig dem. Haakon forblev derfor Julen (1226—1227) over i Oslo for at verge denne Stad, hvis Ribbungerne skulde angribe den. Medens Vinteren var paa det Strengeste, opholdt Knut sig i Gautland. Denne Tid benyttede Kongen til at drage flere af Ribbungernes fornemste Høvdinger over paa sin Side; nogle Fiendeflokke bleve ogsaa paa forskjellige Steder overrumplede og ødelagte. Gudolf af Blakkestad, Partiets første Stifter, der nu havde skilt sig fra Flokken og fra sin Gaard øvede megen Vold i Omegnen, blev paa denne Tid overfalden og dræbt i en Kirke, som han benyttede til Fæstning. Om Vaaren (1227) fik Birkebenerne atter jaget Ribbungerne fra Mjøsen; Haakon selv forfulgte dem med største Anstrengelse i de østlige Bygder og standsede ei, før Oplandene vare rensede for Fiender og Knut fordreven til Marker. I denne farlige Stilling tilbød Knut Fred og Overgivelse; hans Moder og Askel Lagmand understøttede hans Forlangende med sine Bønner. Det kom saavidt, at Kongen begav sig til Kongehelle, hvor Kristina lovede at indfinde sig hos ham med

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 145—147.

sin Søn. Men medens Haakon opholdtes her ved Kristinas Løfter, gjorde Knut et nyt Forsøg mod Birkebenerne. Han lod fra Væneren over Eidskogen trække Skibe til Vormen og angreb her uventet Kongens Mænd. Ribbungerne bleve ikke desto mindre slagne, og Knut selv undkom med Nød. Alt Haab var nu udslukt for Ribbungerne. Betrængte fra alle Sider sendte de Gisler til Haakon og bade om Fred. Deres Bøn blev tilstaaet. Knut selv og Partiets fornemste Høvdinger droge derpaa til Kongen i Oslo, gave sig i hans Vold og bleve tagne til Naade. Nogle af Ribbungerne, der ingen Fred kunde vente formedelst deres Voldsgjerninger, flygtede vel til Marker og Vermeland, hvor de toge en vis Magnus Bladstakk til Konge; men denne Flok blev snart udryddet. Haakon sendte Bud til Vermerne med Trusel om at ville gjeste dem med en ny Brand, hvis de ei dreve hans Fiender ud af sine Bygder. Paa dette Budskab samlede Bønderne sig, grebe Magnus Bladstakk med flere af hans Følge og hængte dem. Hermed var Ribbungernes Parti for stedse tilintetgjort[1]).

Norge havde nu Grund til at haabe en rolig og lykkelig Fremtid. Ingen fiendtlige Partier stode længer væbnede mod hinanden i Landets Indre; Venskabet mellem Kongen og Jarlen syntes fastere end nogensinde tilforn, og den unge Junker Knut sluttede sig nær til dem begge ved at egte Jarlens yngre Datter Ingerid. Vel betragtede Haakons og Skules Mænd hinanden indbyrdes med mindre venskabelige Øine; der fandt endogsaa undertiden Trætter og Slagsmaal Sted mellem dem; men saalænge den gode Forstaaelse varede mellem deres Herrer, faldt det disse let at jævne Tvisten. Det Venskab, som Skule underholdt med den danske Konge Valdemar Seier, synes ikke at have vakt nogen Mistanke hos Kongen. Jarlen besøgte endog med

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 148—156.

Haakons Minde Valdemar i Kaupmannahafn (1228) og erholdt af denne det halve Halland som Len[1]).

Haakon benyttede Roligheden i Norge til at befæste sin Indflydelse paa Syderøerne, som ved denne Tid haardt bleve angrebne af den mægtige skotske Jarl Allan af Galloway. Vel havde Kongen i Olaf den sorte, Gudrøds Søn, Konge paa Man, en tro Tilhænger; men de nordlige Øers Konger, Brødrene Dufgall og Dungad, den skotske Sumarlides Sønnesønner, havde unddraget sig Norges Overherredømme. Haakon gav derfor deres Broder Uspak, som længe havde tjent blandt Birkebenerne, Kongenavn og sendte ham samt Olaf den sorte, der havde maattet flygte fra Man, med en stor Hær af Nordmænd til Øerne (1230). Uspak døde kort efter sin Ankomst did; men Olaf gjenvandt ved Nordmændenes Hjælp sit Rige, forenede siden alle Syderøerne under sit Herredømme og blev Haakon tro til sin Død[2]). Nogle af de Nordmænd, som havde fulgt Olaf, bleve paa Hjemveien til Norge Vinteren over paa Orknøerne og hjalp her til at dræbe den orknøiske Jarl Jon (1231). Haakon, der havde været Jarlens Ven, misbilligede høiligen denne Handling og lod flere af Morderne ved deres Tilbagekomst til Norge henrette i Bergen (1232). En vis Magnus blev Jons Eftermand som Jarl over Øerne[3]).

I fem Aar havde den bedste Enighed uafbrudt hersket mellem Haakon og Skule, da ny Misforstaaelse indsneg sig mellem dem. Jarlen byggede nemlig Skibe og foretog sig andre Ting, der syntes at vidne om ærgjerrige Anslag. De mange Lendermænd, der vare hans Fiender, og blandt

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 157—162.

[2]) Haakon Haakonss. S. Kap. 163—167. Chron. reg. Mann., Ser. rer. Dan. III, 226—231. [Munchs Udg. S. 19 fg.]. Suhm Danm. Hist. IX, 577, 589, 602. Jvfr. ovfr. S. 58. 179.

[3]) Haakon Haakonss. S. Kap. 168—173. Suhm IX, 613.

dem Junker Knut, der efter sin Hustru Ingerids Død havde slaaet sig til Jarlens Modstandere, undlode ikke at fremstille hans Færd i det værste Lys for Kongen. De bragte det endelig saavidt, at Haakon indstevnede ham til et Møde i Bergen (1233). Fra begge Sider indfandt de anseeligste Lendermænd sig med sine Herrer til Stevnet; ogsaa Erkebiskop Sigurd, Peters Eftermand, og alle Norges Biskopper vare tilstede. Et Thing blev holdet paa Christkirkegaarden, og mange haarde Beskyldninger fremsattes her mod Jarlen; men denne fralagde sig dem alle med megen Veltalenhed. Ikke desto mindre hævedes Thinget, uden at noget Forlig var sluttet. Først ved Erkebiskoppens og Biskoppernes Mægling kom det istand, saaledes at Kongen foreskrev Vilkaarene. Skule fandt sig heri af Nødvendighed, da hans Parti var det svagere, og i det Udvortes vare nu han og Kongen Venner; men den ene troede dog aldrig den anden ret efter denne Stund. Da i det følgende Aar (1234) Strid opstod mellem Kongen og Biskop Paal af Hamar om Besiddelsen af Helgeøen i Mjøsen, understøttede baade Jarlen og Erkebiskoppen den sidste og raadede ham til at indstevne Sagen for Pave Gregor IX, der ogsaa dømte til Biskoppens Fordeel. Samme Aars Sommer vare vel Kongen og Jarlen sammen i Bergen, og Alt løb taalelig venskabeligt af mellem dem; men om Vinteren efter, da den første var i Viken, den anden i Throndhjem, udbrød igjen Tvisten med forøget Heftighed. Haakon stevnede atter Skule til et Møde i Bergen (1235). Jarlen vaklede i sine Beslutninger; han rustede sig vel for at drage mod Syden, men da han naaede Steinavaag paa Søndmøre, blev han der liggende og lod Kongen forgjæves vente paa sig. Haakon samlede nu om Høsten en stor Hær af Gulathingslagen og lod Skule sige, at han vilde komme til Throndhjem, hvis Jarlen ei kom til ham. Atter vaklede Skule; endelig fulgte han deres Raad, som eggede ham til

at vende tilbage til Throndhjem. Kongen drog da virkelig mod Norden med 40 Skibe. Forgjæves bønfaldt de mere velsindede af Skules Raadgivere sin Herre om at møde Haakon; paa Rygtet om dennes Nærmelse forlod Jarlen Nidaros og lavede sig med sin betydelige Hær til at drage syd over Dovrefjeld. Endnu i Opdal indhentedes han af Kongens Sendebud, der bade ham vende tilbage og slutte Forlig; men ogsaa nu gav han efter for sine onde Raadgiveres Indskydelser og fortsatte sin Vei til Oplandene[1]).

Dette Skridt af Jarlen var et aabenbart Brud paa Freden, idet han nemlig med Vaabenmagt gik ind i en Deel af Riget, som ei tilhørte ham. Ikke desto mindre forsøgte Kongen endnu ifølge Erkebiskoppens Bønner at standse Krigens Udbrud og lod Bjørn, Abbed af Holm, overbringe Skule det Tilbud, at denne skulde have Tredieparten af alle Sysler paa Oplandene og i Viken mod at holde Fred, indtil et endeligt Forlig kunde blive istandbragt. Dette Vilkaar antog Jarlen, og Alt var roligt Vinteren over, skjønt flere af Kongens Mænd i Viken med Uvillie overlod sine Sysler i hans Fiendes Hænder. Skule benyttede Stilstanden til at hverve Tilhang i det sydlige Norge, og man tillagde hans talrige Parti det allerede fra Sverrers Tid bekjendte Ogenavn Barbelger[2]). Efter at Kongen og Jarlen gjensidigen havde givet hinanden Gisler, drog den sidste om Sommeren (1236) til Bergen for at møde Haakon. I Førstningen vægrede Skule sig for at drage ind til Staden, med mindre Kongen vilde sikkre hans uegte Søn Peter Arveret til hans Deel af Riget; men denne Fordring blev afslaaet. Endelig fandt dog ved Erkebiskoppens Mægling Sammenkomsten Sted; et Forlig fulgte, og for at gjøre dette saameget fastere overvintrede Kongen og Jarlen begge i Bergen og holdt her fælles Bord. Den

[1]) Haakon Haakonsf. S. Kap. 174—183.

[2]) See ovfr. S. 138.

følgende Vaar (1237) droge de til Throndhjem, hvor Kongen paa Drething gav Skule Hertugnavn, hvilket Ingen før ham havde baaret i Norge [1]).

Om Sommeren og Vinteren efter var det roligt mellem Kongen og Hertugen; de opholdt sig nemlig stedse sammen for saaledes bedre at forebygge Bagvaskelse og løgnagtige Opspind. Riget var ogsaa nu anderledes deelt mellem dem end tilforn; thi Skule havde en Trediedeel af hver Sysel i det hele Land. Eendrægtigheden varede imidlertid ikke længe. Tidlig om Vaaren (1238) drog Hertugen til Throndhjem, medens Kongen forblev i Viken. De skiltes rigtignok som Venner, men de havde ikke længe været fra hinanden, før Venskabet aftog. Skule kom under sit Ophold i Throndhjem i Uenighed med sit Sødskendebarn Aasolf af Austraatt, der hidtil havde været blandt hans ivrigste Tilhængere, men som nu slog sig paa Kongens Parti og blev Hertugens dødelige Fiende. Om Sommeren mødtes Kongen og Hertugen efter Aftale i Bergen, men man sporede tydeligen Kulde mellem dem, og ved sin Afreise tog Skule i sin Varetægt to Mænd, som af Kongen vare erklærede fredløse. Haakon sad om Vinteren i Bergen og drog om Vaaren til Viken; Skule opholdt sig hele denne Tid i Throndhjem og lod mange fiendtlige Ytringer falde mod Kongens Raadgivere. Den følgende Sommer (1239) tilsagde Kongen Hertugen paany at møde i Bergen, dog kun med smaa Skibe for ikke at volde Bønderne nogen unyttig Bekostning. Hertugen rustede ikke desto mindre 20 store Skibe og drog med dem til Bergen. Kongen, som fik Underretning herom, samlede ogsaa Folk og drog fra Viken med 40 Skibe. Skule vilde nu ikke oppebie ham, men vendte tilbage til Throndhjem med hele sin Hær. Da Haakon kom til Bergen, traf han der Erkebiskoppen og gav denne Fuldmagt til at paabyde Stilstand

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 184—190.

Vinteren over samt mægle et Forlig. Breve sendtes strax til Hertugen med Bøn, at han ei vilde bryde Freden, før en Sammenkomst havde fundet Sted mellem ham og Kongen [1]).

Alle disse Bestræbelser fra Kongens og Erkebiskoppens Side for at overholde Freden vare imidlertid frugtesløse. Dreven af egen Herskesyge og af onde Raadgiveres Tilskyndelser havde allerede Skule fattet den Beslutning at opkaste sig til Norges Konge. Strax han var kommen til Throndhjem, samlede han Folk og udpressede med Magt Penge af Bønderne til sin Hærs Underholdning. Derpaa stevnede han Drething. Hans Søn Peter tog med Vold St. Olafs Skriin af Christkirkens Høialter og bragte det paa Thinget, hvor nu Skule lod sig give Kongenavn (Søndag 6te Novbr.). Saasnart dette dristige Skridt var gjort, deelte han sin Hær; 14 Skuder sendtes til Bergen for at overrumple Kongen, de øvrige Varbelger spredte sig til alle Sider og dræbte uden Skaansel saa mange af Haakons Mænd, som faldt i deres Hænder. Kongen havde i Tillid til den paabudne Stilstand givet sin Hær Hjemlov og var i Bergen med faa Folk, da han ved en af sine Hirdmænd fik Underretning om Skules Foretagende. Strax lod han Hærør udgaa til alle Sider og var snart omgiven af en Mængde Venner; Varbelgernes Skuder, som vare bestemte mod ham, fik dette at vide og lode det paatænkte Overfald fare. Kongen sad Julen over i Bergen med en betydelig Magt og overlod Vikens Forsvar til Junker Knut, hvem han gav Jarlsnavn [2]).

I Begyndelsen af Februar 1240 seilede Kongen med 40 Skibe til Throndhjem. Paa Rygtet om hans Komme drog Skule med sin Hær syd over Fjeldet, og Nidaros faldt uden Modstand i Haakons Hænder. Alle de fangne

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 191—196.

[2]) Sammesteds Kap. 197—211.

Varbelger bleve behandlede med Mildhed. Imidlertid forenede Skule sig paa Oplandene med de Flokke, han i Forveien havde sendt did, og rykkede ned til Romerike. Her mødte Knut Jarl ham (i Marts) ved Gaarden Laka[1]), men blev aldeles slagen og maatte flygte til Tunsberg. Oslo blev indtaget af Skule, og Varbelgerne vandt i Hast Overmagten paa Oplandene og i Viken[2]).

Da Tabet ved Laka rygtedes til Nidaros, lod Haakon sin 8aarige Søn af samme Navn tage til Konge paa Ørething og ilede derpaa med sin Flaade mod Syden; han dvælede kun kort i Bergen, forenede sig ved Tunsberg med Knut Jarl og seilede ind mod Oslo, hvor Skule endnu opholdt sig med Varbelgernes Hovedmagt. Den 21de April angreb Kongen Staden fra tre Sider, og det kom til en blodig Kamp i Gaderne. Skule blev slagen og flygtede med de svage Levninger af sin Hær over Oplandene til Throndhjem[3]).

Ved Ankomsten til Nidaros merkede Skule alt for vel, at Stemningen blandt Thrønderne var ham langt mindre gunstig end før. Nedslagen over sit Uheld traf han ingen Foranstaltninger til sin Sikkerhed, uagtet hans Venner idelig bade ham vogte sig. Før Nogen ventede det, vare ogsaa hans Fiender over ham. Kongen havde strax efter Seieren i Oslo sendt Aasolf af Austraatt samt flere Høvdinger med 15 Skuder til Throndhjem; selv forblev han en Stund i Viken og drog derfra til Bergen. Aasolfs Færd gik hurtig, og den 21de Mai tidlig om Morgenen kom han ganske uventet til Nidaros. Skule vaagnede ved Stormklokkens Lyd, flygtede ud af Staden og skjulte sig to Dage i en nærliggende Skov. Derfra blev han hemmeligen ført ind paa Helgeseter Kloster. Birkebenerne, som imidlertid

[1]) Laake i Nannestad Pgd.

[2]) Haakon Haakonss. S. Kap. 212—220.

[3]) Sammesteds Kap. 221—238.

havde dræbt hans Søn Peter, fik snart Nys om Hertugens Tilholdssted og omringede Klosteret. Forgjæves bad Erkebiskop Sigurd for hans Liv. I Tummelen var Klosteret blevet antændt; for at redde det gik Skule ud til sine Fiender og faldt for deres Vaaben (23de Mai 1240). Sagaen giver Skule det Vidnesbyrd, at han med et skjønt Udvortes forenede mange herlige Aandsgaver; han kunde have været sit Fødelands Hæder, havde han ikke ladet sig vildlede af sin Ærgjerrighed. Hans Lig blev jordet med Pragt i Christkirken i Nærheden af Kong Inges Grav. Skule var 51 Aar gammel, da han faldt, og efterlod ingen Sønner [1]).

Ved Hertug Skules Fald endtes de indvortes Krige, som i mere end 100 Aar næsten uafladelig havde raset i Norge. Varbelgernes Parti gik under med ham; hans Tilhængere søgte for største Delen Fred hos Haakon og fik den; kun nogle faa, der forsømte at benytte sig af Kongens Raade, bleve siden dræbte. Ingen ny Medbeiler til Kongedømmet reiste sig efter denne Stund mod Haakon; det gamle Partihad, der havde deelt Nordmændene, udslukkes, og Riget hævede sig hastigen under sin kloge og kraftfulde Styrer til en indre Fasthed og ydre Anseelse, som det længe havde savnet.

Een Ting manglede endnu Haakon, for at hans Kongeverdighed kunde i Alles Øine være fuldkommen retmæssig, og det var Kroningen. Hvad der saalænge havde udhalet denne efter Tidsalderens Begreber saa vigtige Ceremoni, var udentvivl Geistlighedens Ærgjerrighed og Egennytte. Den synes nemlig at have gjort Vanskeligheder med Hensyn til Kongens uegte Fødsel, for saaledes at tiltvinge sig de store Rettigheder, som engang vare den skjøn-

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 238—242.

kede af Magnus Erlingssøn[2]), men som dennes Eftermænd ei havde erkjendt for gyldige. Før Magnus's Tid havde den uegte Fødsel i ingen Maade formindsket en Kongesøns Ret til Riget. Først Erling Skakke havde til sin Søns Fordeel ved Geistlighedens Hjælp faaet den gamle Arvefølgelov forandret, saaledes at Kongesøn maatte være egtefødt for at kunne arve Riget efter sin Fader. Denne Lov var imidlertid af Sverrer og hans Efterfølgere tilsidesat, og Haakon Haakonssøn var, overeensstemmende med Rigets ældre Vedtægter, tagen til Norges Konge, skjønt uegtefødt. Det kunde alligevel ikke undgaa Haakons Opmerksomhed, at den ældre Arvefølgelov havde været den fornemste Kilde til de langvarige indvortes Uroligheder, som nu lykkeligen vare overstandne, men som kunde befrygtes hastigen atter at udbryde, hvis ei Kilden tilstoppedes. Idet han derfor søgte at faa gjort den egte Fødsel gjældende i Arvefølgen efter sine Dage, maatte han tillige i sin egen Arveret erkjende en Mangel, som burde afhjælpes. Han synes saaledes at have været enig med Geistligheden i, at en Dispensation med Hensyn til hans uegte Fødsel burde gaa forud for hans Kroning; men han vilde ikke kjøbe denne Dispensation ved Opoffrelse af Kongedømmets Rettigheder. Dette gav Anledning til langvarige Underhandlinger mellem Haakon og Paven, hvilken sidste det efter Tidens Begreb tilkom at meddele saadanne Eftergivelser som den, Kongen ønskede. Allerede hos Gregorius IX, som besteg Pavestolen 1227, havde Haakon ansøgt om Tilladelse til at vorde kronet, og Paven beskikkede i denne Anledning Erkebiskop Peter af Lund i Danmark og Biskoppen af Skara i Sverige til at undersøge Kongens Sag, et Valg, hvormed Haakon imidlertid ei var tilfreds. Da begge Biskopperne kort efter døde, overdrog Paven Undersøgelsen til Erkebiskop Thorer af Nidaros og Biskoppen af Bergen, og efter Tho-

[1]) Se ovfr. S. 102 fgg.

rers Død (1231) til Biskopperne af Bergen og Stavanger, samt Cistercienserabbeden af Stanley i England. Sagen blev imidlertid trukken i Langdrag, hvortil vel Urolighederne mellem Kongen og Hertug Skule kunne have bidraget sit. Men da Haakon var kommen i uomtvistet Enebesiddelse af Riget, begyndtes atter Underhandlingerne mellem ham og Paven, og Gregor overdrog (1241) Provincialen for Prædikebrødrene (Dominikanerne) og Abbeden af St. Michaels Kloster i Bergen igjen at optage de foreløbige Undersøgelser med Hensyn til Kongens Kroning. Samme Aar døde Gregorius. Hans Eftermand Coelestinus IV regjerede kun kort, og efter et Mellemrige af næsten to Aar blev endelig den kraftfulde Innocentius IV valgt til Pave (1243). Denne, der var indviklet i en farlig Strid med Keiser Fredrik II, søgte at vinde alle Europas Kongers Venskab for af dem at erholde Hjælp og Penge til at bekjæmpe sin Fiende. Ogsaa til Haakon sendte han (1244) et meget venskabeligt Brev, og Kongen besluttede strax at benytte dette hans gunstige Sindelag for at faa sit Ønske om Kroningen opfyldt. Haakon bad nu (1245) Erkebiskop Sigurd og Landets øvrige Biskopper at understøtte ved Skrivelser hans Sag hos Paven. Biskopperne erklærede sig villige hertil, hvis Kongen til Gjengjæld vilde forøge deres Rettigheder og sverge samme Ed, som Kong Magnus Erlingssøn havde svoret. Men dette Vilkaar forkastede Haakon; han begyndte paa egen Haand Underhandlingerne med Paven, og disse havde det heldigste Udfald. Ved en Bulle af 8de November 1246 erklærede Innocentius, at Haakons uegte Fødsel intet Skaar skulde gjøre i hans egen eller hans lovlige Efterfølgeres Ret til Norges Rige, og det følgende Aar (1247) ankom til Bergen en pavelig Legat, Kardinal Vilhelm, Biskop af Sabina, for paa Pavens Vegne høitideligen at krone Kongen. Ifølge Geistlighedens Begjering fremkom vel Kardinalen

med de samme Fordringer, som Biskopperne tilforn havde gjort; men paa Kongens bestemte Afslag lod han denne Ting fare. St. Olafs Dag, den 29de Juli, blev Haakon med stor Pragt kronet af Kardinalen i Bergen, i Overværelse af Rigets fornemste geistlige og verdslige Høvdinger samt de bedste Bønder. Efter fuldbragt Kroning foretog Kardinalen sig at undersøge den norske Kirkes Tilstand, og Frugten af hans Undersøgelser var adskillige Forordninger, sigtende deels til at udvide Geistlighedens Magt, deels til at afhjælpe Uordener. Saaledes erklærede han, at han havde forefundet den norske Kirke i Besiddelse af fuldkommen Dommerret i alle geistlige Sager samt af Patronatsretten til Landets Kirker og Kapeller (Ret til at beskikke Prester ved dem), ligeledes at de norske Biskopper og Prælaters Valg skede ved de Geistlige, hvem det efter den canoniske Ret tilkom, frit og uden Indblanding af den verdslige Magt. Hensigten af denne Erklæring kunde neppe være nogen anden end den, uformerkt at give Geistligheden Middel i Hænde til engang, i et beleiligt Øieblik, at kunne kræve som gammel uomtvistet Ret de nævnte Fordele, skjønt disse i Virkeligheden, paa den Tid Erklæringen udstedtes, ei vare Kirken lovligen hjemlede. Thi at det, hvad de to første Punkter angaar, ei har været saa ganske paa det Rene, som Kardinalen antog, eller gav sig Mine af at antage, det vise de Stridigheder, som endnu under Haakons Søn og Sønnesønner fandt Sted mellem Konge og Geistlighed netop om denne Stands Dommerret og Patronatsretten; og i Henseende til Biskoppernes Valg gjorde Kongens Indflydelse sidenefter som tilforn ofte Udslaget. Mere sigtende til det Almindeliges Vel vare de Bestemmelser af Kardinalen, hvorved han afskaffede Jærnbyrd, befriede den norske Almue fra visse Byrder, som vare den paalagte af Geistligheden, samt fastsatte Bans Straf for dem, der gjorde Oprør mod Kongen eller forstyrrede Rigets indvortes

Fred. Efter saaledes at have opfyldt sit Hverv i Norge tog Kardinal Vilhelm om Høsten Veien til Sverige, hvor han ligeledes havde pavelige Erinder at udføre. Han drog bort fra Norge, overvældet med Foræringer baade for sig selv og for sin Herre, og Haakons Kroning skal have indbragt Paven meer end 15000 Mark Sølv [1]).

At Paven saaledes føiede en Konge med Tilsidesættelse af Geistlighedens Fordeel, var vel noget Usedvanligt i hine Aarhundreder; men foruden de Penge, som herved bleve vundne, virkede uden Tvivl endnu et andet Hensyn med til denne Eftergivenhed, nemlig Haabet om at bevæge Haakon til et Korstog mod Pavens Fiender. I Begyndelsen af Haakons Regjering (1226) havde Skule Jarl ladet sig korse til det hellige Lands Befrielse; men uagtet Toget oftere blev bragt paa Bane, gik det dog aldrig for sig [2]). Ogsaa Haakon havde lovet at gjøre et Tog til det hellige Land, hvilket Løfte imidlertid med Pave Gregorius IX's Tilladelse (1241) blev forandret derhen, at Kongen skulde stride mod de nordlige Hedninger. I Anledning, som det synes, af sin Kroning fornyede Haakon sit Løfte at ville drage Palæstina til Undsætning og fik for at bestride Rustningerne Tilladelse af Paven til at hæve en tyvende Deel af den norske Kirkes Indtægter (1247). Det var paa denne Tid, at den franske Konge, Ludvig IX, beredte sig til sit Korstog; han opfordrede Haakon til at forene sig med ham og tilbød endog den norske Konge som en erfaren Sømand Anførselen over den franske Flaade. Men Haakon undskyldte sig. „Der kunde let," sagde han, „opstaa Splid mellem de stolte Franker og de heftige Nord-

1) Haakon Haakonss. S. Kap. 246—258. Thorkelins Dipl. Arnam. II, 27—33 [Dipl. Norv. I No. 11. 12. 25. 30—32. 38. Norges gamle Love I, 450—452]. Suhm IX, 589. 614. X, 11. 56. 71. 88. Lagerbring Svea R. Hist. II, 352—353.

2) Suhm IX, 513. 536. 656.

mænd til begge Folks store Skade; det var derfor bedst, at hver drog for sig." Ludvig var saa langt fra at føle sig stødt ved dette Afslag, at han tvertimod udstedte Befaling til sine Embedsmænd, at yde den norske Konge al mulig Hjælp, naar han paa sin Reise til Palæstina anløb Frankrige. Denne Reise faldt imidlertid hen til Intet. Haakon synes ikke at have været besjælet af synderlig Iver for Korstoget, og Pave Innocentius IV var det mere magtpaaliggende at bekjæmpe den bansatte Keiser Fredrik II, end at gjenvinde det hellige Land. Innocentius saa derfor uden Tvivl heller, at Haakon tog Korset mod Fredrik end mod de Vantro; han tilbød endog Kongen den romerske Keiserkrone. Denne farlige Gave vilde dog ei Haakon indlade sig paa at modtage. „Han var villig," erklærede han, „til at kjæmpe mod Kirkens Fiender, men ei mod Pavens." Han havde nu faaet sit Ønske om Kroningen opfyldt og lod lidt efter lidt Tanken om Korstoget fare, skjønt Paven senere ved flere Leiligheder mindede ham derom og det undertiden i en truende Tone. Til at optræde som Fredriks Fiende var Haakon saameget mindre villig, som han stedse havde staaet i det venskabeligste Forhold til denne Keiser. Deres Venskab blev ogsaa urokket, saalænge Fredrik levede, og Sendemænd fore jævnligen mellem dem med Gaver. Keiseren vilde endog have skjenket den norske Konge Herredømmet over Lybek, hvis ikke den førstes Død (1250) havde standset Underhandlingerne om denne Sag [1]).

Den Indflydelse, som Norge under Haakons Regjering havde paa Naborigerne i Norden, svarede fuldkommen til den Anseelse, hvori det stod hos det sydligere Europas Fyrster. I Sverige herskede siden 1222 Erik Erikssøn, kaldet Lespe, en svag, men godmodig Konge. Mellem ham og Haakon fandt et spændt Forhold Sted fra

[1]) Suhm X, 11. 30. 71. 97. 118. 176. 227. 300. 366. Torfæus Hist. Norv. IV, 253 f. 264 f. Haakon Haakonss. S. Kap. 275.

den Tid af, da den norske Konge selv tog sig Ret over Vermerne, fordi disse understøttede hans Fiender Ribbungerne[1]). Den svenske Konge truede med Hevn; men de indvortes Uroligheder, som fandt Sted i hans Rige, hindrede ham fra at udføre sin Trusel. I Aaret 1241 havde Haakon forgjæves søgt at faa Uenigheden bilagt. Vel var Eriks fornemste Raadgiver, Jarlen Ulf Fase, af Folkungernes mægtige Æt, Haakons Ven, og han fraraadede stedse sin Herre at yppe Strid med Norge; men andre svenske Høvdinger, der vare Nordmændene fiendske, overdøvede Jarlens Forestillinger. Endelig kom (1248) Eriks Sendemænd til Norge for at kræve Erstatning for den Skade, Haakon havde øvet i Vermeland. Haakon erklærede, at han ingen Erstatning skyldte Sveakongen; dog var han villig til at møde denne ved Landemerket for at faa Sagen bilagt. Mødet blev fastsat, det skulde holdes om Høsten samme Aar, og paa den bestemte Tid drog Haakon til Kongehelle med 30 Skibe. Svenskerne vare allerede komne længe tilforn, men vare dragne bort, efter at have ventet en Stund paa Nordmændene. Stevnet gik saaledes for denne Gang overstyr. Et nyt Møde blev imidlertid aftalt til næste Vaar, og da Tiden kom, indfandt Haakon sig (1249) i Gautelven med en stor Flaade. Ulf Jarl var død Høsten i Forveien, og i hans Sted havde Birger Jarl af Bjelbo, der ogsaa hørte til Folkungernes Æt, faaet Herredømmet over den svage Konge. Erik og Birger indfandt sig begge i Ljodhuus; men da de hørte om Haakons store Flaade, fattede de Mistanke til hans Hensigter, og Kongen drog igjen op til Gautland. Alligevel kom det endelig til Underhandlinger mellem Haakon og Birger, der var bleven tilbage i Ljodhuus, og en Fred blev sluttet mellem Rigerne paa det Vilkaar, at den ene Konge ei skulde understøtte den andens Fiender. For end mere at bestyrke

[1]) See ovfr. S. 193.

Freden blev den yngre Kong Haakon trolovet med Birgers Datter Rikiza.

Det følgende Aar (1250) døde Kong Erik Lespe, uden at efterlade Børn, og Valdemar, en Søn af hans Søster Ingebjørg og af Birger Jarl, valgtes til Sveriges Konge. Birger overtog Formynderskabet for sin mindreaarige Søn. Med dette Valg vare imidlertid de øvrige Folkunger misfornøiede, og Philippus, Knut Langes Søn, samt Knut, Magnus Broks Søn, der begge ansaa sig nærmere berettigede til Kongeverdigheden end Valdemar, forlode Sverige for at søge fremmed Hjælp. De henvendte sig først til sin Frænde Haakon i Norge; men denne blev det nylig afsluttede Forlig tro og afslog at understøtte dem. De droge da til det nordlige Tydskland, hvor de hvervede en Hær, med hvilken de angrebe Sverige (1251). Det var just den Tid, til hvilken Brylluppet var fastsat mellem den unge Kong Haakon og Rikiza. Birger turde nu formedelst den truende Ufred ei selv forlade Sverige; men han lod to Biskopper tilligemed endeel andre af Rigets Høvdinger overbringe sin Datter til Norge, hvor Brylluppet gik for sig med stor Pragt i Oslo. Strax efter afgjordes Kampen i Sverige til Birgers Fordeel. De oprørske Høvdinger vare rykkede frem til Herrevads Bro i Vestmanland, hvor de mødte Jarlen. Det kom til Underhandlinger. Stolende paa givet Leide droge Oprørernes Høvdinger til Birger, men bleve troløst grebne og henrettede. Samme Skjebne havde ogsaa Mængden af deres tydske Tilhængere, medens derimod de fleste Svensker bleve sparede. Fra denne Stund styrede Birger Jarl, saalænge han levede, Sverige i sin Søns Navn uden Medbeiler[1]).

Danmark var paa den Tid ei mere, hvad det havde været i Valdemar Seiers første Regjeringsaar. Næsten

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 243. 259. 262—263. 266—270. 272. 274. Lagerbring Svea R. Hist. II, 362—368. 464—482.

alt, hvad Valdemar havde erobret paa Tydsklands nordlige Kyst, gik tabt under hans Fangenskab i Schwerin (1223—1225), og han søgte forgjæves efter sin Befrielse at gjenvinde det Tabte. End mere dalede Danmarks Anseelse efter Valdemars Død (1241), da Landet plagedes deels af indvortes Uroligheder mellem hans Sønner, deels af Strid mellem Kongerne og den overmodige Geistlighed. Denne sidste i Forening med den høie Adel bestræbte sig for at paalægge Kongemagten de tungeste Baand, medens de efterhaanden nedtrykkede Landets Almue, deres Bornede, i Trælestand. Sømagten forfaldt, og de nordtydske Stæder, som paa denne Tid indgik det bekjendte Hanseforbund, begyndte allerede at tilrive sig Danmarks Handel. Dette Rige var saaledes ei længer for Norge den farlige Nabo, som det havde været 50 Aar tilforn. Under Valdemars Eftermand, hans Søn Erik, med Tilnavn Plogpenning, hændte det sig, at nogle norske Skibe bleve plyndrede i de danske Farvande, deels af Daner, deels af Lybekker. Forbittret herover lagde Haakon Beslag paa alle de danske og vendiske Handelsskibe, som befandt sig i Norge. Kardinal Vilhelm, som dengang var i Bergen, udvirkede vel ved sin Mellemhandling deres Løsgivelse; men hermed var ei Tvisten ganske tilende. Da Valdemars yngre Søn Abel, efter sin Broder Eriks Mord, var bleven Danmarks Konge (1250), sendte Haakon ham Bud med Opfordring til et Møde paa Rigsgrændsen for at afgjøre de Klager, som den Enes Undersaatter førte mod den Andens. Abel lovede at indfinde sig til dette Møde næste Aar, og Haakon begav sig paa den bestemte Tid til Gautelven (1251); men han ventede her forgjæves paa Abel og maatte med uforrettet Sag vende tilbage. Den følgende Vaar (1252) havde Haakon ved Gautelven en Sammenkomst med sin Svoger Birger Jarl af Sverige. Denne troede sig ogsaa forurettet af den danske Konge, og begge Høvdinger bleve nu enige om inden

et Aars Forløb at angribe Danmark. Haakon skulde til dette Tog udruste en Flaade, og Birger ved Gautelven støde til ham med 5000 Svensker. Abel oplevede ei dette Angreb; han faldt samme Sommer paa et Tog mod Friserne, og hans Broder Kristoffer blev Danmarks Konge.

Den følgende Vaar (1253) indfandt Haakon sig efter Aftale ved Elven med en stor Flaade; hans Sønner, den unge Kong Haakon og Junker Magnus, tvende Konger fra Suderøerne og en Mængde af Norges fornemste Høvdinger vare i hans Følge. Han traf Birger med den svenske Hær og fik af ham vide, at Kong Kristoffers Sendemænd, 2 Biskopper og 15 Riddere, vare i Nærheden for at tilbyde Fred. Underhandlingerne begyndte St. Hansdag, og paa Birgers Forestillinger kom et Forlig istand paa det Vilkaar, at Daner og Nordmænd gjensidigen skulde erstatte hinanden al tilføiet Skade, og at Halland skulde overlades den norske Konge til Pant for en Deel af den Pengesum, de Danske havde at udrede. Haakon hævede derpaa Ledingen og drog til Tunsberg.

Uagtet de danske Sendemænd havde havt sin Konges Fuldmagt, saa vilde dog ei Kristoffer antage det sluttede Forlig; han lod ei de lovede Penge udbetale, men indbød Haakon til et nyt Møde ved Elven. Her samledes da de tre Høvdinger den følgende Sommer (1254); Underhandlingerne optoges paa ny, og Birger Jarl gav tydeligen tilkjende, at han hældede til de Danskes Side. Men Nordmændene vilde ei give efter, og Enden blev, at Kristoffer med uforrettet Sag forlod Stevnet og drog i største Skyndsing hjem til sit Rige. Haakon seilede til Viken og opholdt sig der om Sommeren; han vilde ei strax bryde Freden med Danmark, men heller see Tiden an, om Kong Kristoffer maaskee kunde besinde sig [1].

Haakons yngre Søn, Magnus, havde allerede fyldt

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 256. 270. 273. 276—281.

sit 16de Aar, men kaldtes endnu blot Junker, et Navn, som det i senere Tider var blevet Skik at tildele Ynglinger af Kongeætten; hans ældre Broder Haakon derimod bar alt siden 1240 Kongenavn. Dette forekom Mange ubilligt, og Erkebiskop Einar bragte paa Bane, at Kongen burde foretage en Deling af Riget mellem sine Sønner. Haakon raadførte sig (1255) i denne Sag med sine Venner, men disse vare af forskjellig Mening; Nogle troede, at Magnus burde have en Trediedeel af Landet med Hertugnavn; Andre, at han burde have Halvdelen, dog saaledes, at hans ældre Broder ene bar Kongenavn. Andre erklærede endelig, at de Intet vilde have med Skiftet at gjøre, hvis den ene Broder i ringeste Maade blev tilsidesat for den anden. Erkebiskoppen var af den Mening, at kun Een burde bære Kongenavn; den gamle Konge derimod syntes mere at hælde til den modsatte Mening, og vist er det, at denne stemmede med Rigets ældgamle Vedtægter. Mødet hævedes, uden at Sagen blev afgjort. „Gud," erklærede Haakon, „maa skifte mine Sønner imellem." Det varede ei heller længe, før den unge Kong Haakons Død gjorde en Ende paa den hele Tvivl [1]).

Det Haab, Haakon havde næret om at see Tvisten med Danmark hævet paa en mindelig Maade, syntes ei at ville gaa i Opfyldelse. Et Aar henled, uden at noget Tilbud kom fra Kong Kristoffer. Da sendte Haakon tidlig om Vaaren 1256 to af sine Mænd til Erkebiskop Jakob Erlandssøn af Lund, for hos denne at erfare, hvorvidt Danekongen vilde holde det ved Elven sluttede Forlig. Erkebiskoppen modtog Sendemændene vel og underrettede Kristoffer om deres Komme; men Kongen var saa lidet fredeligsindet, at han endog vilde lade dem anholde. Erkebiskoppen, der var Kristoffers Fiende, hjalp dem imidlertid til at undkomme. Da Sendemændene bragte Haakon Bud-

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 284 sml. med 291.

skab om denne Kristoffers Fremfærd, lod Kongen Hær udbyde og drog endnu samme Sommer til Elven med en Flaade paa henved 300 Skibe. Efter at have herjet Halland sendte han atter Fredsbud til Kong Kristoffer; men denne var nu saa forbittret, at han intet Svar vilde give de norske Sendemænd. Haakon drog om Høsten nord i Norge og tog Vintersæde i Bergen; han efterlod ved Elven den unge Kong Haakon med 10 meget store Skibe. Denne Flaade blev liggende langt ud paa Høsten i Straumsund til stor Rædsel for Hallandsboerne og Sjælændingerne; de første bleve tvungne til at betale en svær Brandskat. Den unge Konge holdt Juul i Tunsberg, men vendte strax efter Festen (1257) atter tilbage til Kongehelle for at være Fienden nærmere. I Fasten fik han Bud fra sin Fader om at drage til Oslo og der oppebie hans Komme nordenfra; thi der var indtruffet Sendemænd fra den kastilianske Konge Alfons for at begjere Haakons Datter Kristina til Egte for en af deres Herres Brødre, og om denne Sag vilde nu den gamle Konge raadføre sig med sin Søn. Den unge Haakon drog ogsaa til Oslo; men da hans Fader ei endnu saa hastigen kunde ventes, modtog han kort efter en Indbydelse fra sin Svigerfader Birger Jarl og drog op til Vestergautland, hvor han tilbragte Paasken med Jarlen og den unge svenske Konge Valdemar. Ved Tilbagekomsten til Viken blev han syg og døde i Tunsberg den 30te April i sit 25de Aar. Hans Død blev meget beklaget; thi han var en skjøn og rask Yngling, øvet i alle Legemsfærdigheder og meget vensæl blandt sine Mænd. Hans unge Søn, Junker Sverrer, overlevede kun sin Fader i 4 Aar († 1261), og hans Enke Rikiza vendte tilbage til Sverige. Haakons Lig blev ført til Oslo og der jordet i St. Hallvards Kirke[1]).

Den gamle Kong Haakon tog sig sin Søns Død meget

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 285—288. 296.

nær; alligevel lod han ikke Krigen med Danmark af Sigte. Han udbød Folk og Skibe og begav sig om Vaaren til Tunsberg. Her dvælede han en Stund for at overveie med sine Mænd den kastilianske Konges Forlangende. Jomfru Kristina var dengang i sit 24de Aar; hun havde allerede 6 Aar i Forveien (1251) havt en Beiler, da nemlig den holmgardske (novgorodske) Konge Alexander (Newsky) begjerede hende til Egte. Haakon havde givet ham Afslag, da han frygtede for at sende sin Datter til Rusland, hvor paa den Tid Mongolerne anrettede store Ødelæggelser[1]). Med Hensyn paa den kastilianske Konges Tilbud havde derimod Haakon mindre Betænkelighed, og han sendte sin Datter til Spanien med et rigt Udstyr og et glimrende Følge af mere end 100 Mænd. Kristina blev gift med Alfons's Broder Philip, men døde efter et kort Egteskab (1262)[2]). Under disse Forhandlinger havde en stor Hær samlet sig til Kong Haakon i Tunsberg. Før han forlod Staden, kom Absalon, Provincialprior for Prædikebrødrene, fra Danmark med Fredstilbud fra Kong Kristoffer; men Haakon svarede ham efter sine Mænds Raad, at han ei kunde tro Danerne; han vilde derfor holde fast ved sin Bestemmelse at seile til Danmark, dog vilde han fare fredeligen frem, indtil han fik Visshed om Kristoffers Sindelag.

Efter denne Erklæring seilede Haakon med hele sin Hær øster over Folden til Gautelvens Munding. Her holdt han paa Ekerøerne Thing St. Hansdag og lod sin Søn Magnus tage til Konge; Erkebiskop Einar gav ham Kongenavn. Dette var vel mod gammel Vedtægt, da Kongerne egentlig skulde tages paa Ørething; men det syntes Haakon og hans Raadgivere betænkeligt at lade Riget

1) Haakon Haakonss. S. Kap. 271.

2) Sammesteds Kap. 290. 294. Suhm X, 348. 467. [Munch N. Folks Hist. IV, 1, 150—152. 160 fg. 179—190].

uden Konge, medens Haakon var paa Toget i Danmark. Magnus drog nu tilbage til Tunsberg for at verge Landet i sin Faders Fraværelse; Haakon derimod fortsatte sin Færd og lagde sig for Kaupmannahafn med en glimrende Flaade paa 315 Skibe. Kort efter kom ogsaa Kong Kristoffer med Erkebiskop Jakob af Lund og den rygiske Fyrste Jarimar i sit Følge. Erkebiskop Einar gjorde sig al Umage for at faa en Fred bragt istand, og dette lykkedes, hvormeget end Erkebiskop Jakob og Fyrst Jarimar, Kristoffers Fiender, bestræbte sig for at hindre det. Begge Konger eftergave hinanden gjensidigen alle Fordringer og lovede at hjælpe den ene den anden, hvis dette nogensinde skulde behøves. De skiltes som oprigtige Venner, og Haakon vendte tilbage til sit Rige[1]).

Det varede ei længe, før Kong Kristoffer trængte til Haakons Hjælp. Hans Stridigheder med Erkebiskop Jakob toge en mere og mere alvorlig Vending; Fyrst Jarimar truede Sjæland, og Greverne af Holsteen i Forening med Kong Abels Søn, Hertug Erik af Sønderjylland, angrebe Jylland. I denne Nød sendte Kristoffer (1258) Haakon Bud og forlangte den belovede Hjælp. Haakon havde samme Sommer stevnet et Møde med Birger Jarl ved Elven, og her enedes de om begge at hjælpe Kristoffer, hver med 4000 Mand. Den følgende Vaar (1259) gjentog Kristoffer sin Bøn om Understøttelse. Hans Stilling var ogsaa nu bleven farligere end nogensinde før. Da han merkede, at Erkebiskop Jakob aabenbart arbeidede paa at sætte ham fra Riget, lod han denne opsætsige Prælat fange. Men dette Skridt havde til Følge, at hele det danske Rige blev sat i Ban; Fyrst Jarimar landede paa Sjæland med en Hær, og de holsteenske Grever faldt ind i Jylland. Ikke saasnart fik Haakon Kristoffers Nød at vide, før han udbød Leding og begav sig paa Veien til Danmark. Kristoffer oplevede

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 289—293.

imidlertid ei den norske Konges Ankomst; han døde pludselig i Ribe den 29de Mai, som man troede, forgiven efter den oprørske Geistligheds Anstiftelse. Haakon var med sin Flaade ei kommen længer end til Jæderen, da han modtog Budskabet om Kristoffers Død med Opfordring fra hans Enke Margreta at komme hende og hendes unge Søn Erik til Hjælp. Haakon indfandt sig ogsaa med sin Flaade for Kaupmannahafn, men fik her vide af Dronningen, at hun havde sluttet Forlig med de holsteenske Grever og saaledes ei behøvede hans Hjælp, saameget mindre som Frygten for Nordmændene allerede havde bragt Jarimar til at forlade Sjæland. Kongen vendte da igjen tilbage til Norge[1]).

Hvor venskabeligt end Forholdet mellem Norge og Danmark nu syntes at være, saa indtraf dog snart Omstændigheder, som tjente til paany at gjøre det indviklet. Kong Haakon besluttede at beile for sin Søn Magnus til Ingebjørg, en af den danske Konge Erik Plogpennings efterladte Døttre, og lod i denne Anledning Sendemænd drage til hendes Morfader, Hertug Albert af Saxen, for at udvirke hans Samtykke (1260). Men Hertugen henviiste dem til Danmark, hvor Ingebjørg opholdt sig, og hvor hun havde sin Fædrenearv. Haakon lod da tidlig det følgende Aar (1261) beile til Kongedatteren hos Dronning Margreta og Grev Ernst af Gleichen, hvilke styrede Danmark i Kong Erik Glippings Mindreaarighed. Disse gave et gunstigt Svar paa den norske Konges Begjering, og det blev aftalt, at Sendemænd fra Norge skulde afhente Ingebjørg om Sommeren. Biskop Haakon af Oslo med et betydeligt Følge indfandt sig ogsaa til den bestemte Tid i Hrossanes (Horsens) i Jylland; men de fandt ingen Forberedelser gjorte til Kongedatterens Afreise, og da de

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 295—296. 298. Suhm X, 354—359. 367—383. 388—394.

forespurgte sig hos Dronningen, fik de til Svar, at hun nu havde Andet at tænke paa, da hun var indviklet i Strid med Hertugen af Sønderjylland. De norske Sendemænd overtalte da Ingebjørg, som opholdt sig i et Kloster nær Horsens, til at følge dem uden videre at adspørge sine Frænder; hun begav sig i største Skynding med et ringe Følge ombord paa det norske Skib og kom lykkelig til Tunsberg i de første Dage af August Maaned. Hun blev derpaa ført til Bergen, hvor hendes Bryllup med Kong Magnus gik for sig den 11te September, og 3 Dage efter, den 14de September, bleve de begge sammesteds med stor Pragt kronede af Erkebiskop Einar. Kongerne lode siden hos den danske Dronning og Hertug Albert af Brunsvig, som dengang havde stor Indflydelse i Danmark, fordre Ingebjørgs Fædrenearv; men de fik paa denne Fordring intet afgjørende Svar. Hermed henstod det, medens Haakon levede; under hans Søn og især under hans Sønnesønner bleve Underhandlingerne om denne Arvesag mere levende og gave endelig Anledning til en ødelæggende Krig mellem Norge og Danmark[1]).

Imod Enden af Haakons Dage opfyldtes for en Deel det Ønske, som han alt fra sine tidligere Regjeringsaar havde næret: at lægge Island under den norske Konges Herredømme. Snorre Sturlassøn havde, som før er sagt[2]), lovet at virke til dette Maal og var dragen over til sit Fædreneland (1220), men havde Intet udrettet. Imidlertid vedvarede de indvortes Uroligheder mellem Øens Høvdinger, og Sturlungernes Æt hævede sig snart over alle de andre mægtige Slægter. Især udmerkede sig Snorres Broder, Sighvat, og dennes tappre, stolte og ærgjerrige Søn, Sturla, hvilke styrede Landets nordre Fjerding med næsten uindskrænket Myndighed. Mellem dem

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 304—310. 312. 313.

[2]) See ovfr. S. 188.

og Biskop Gudmund af Hole opkom Strid; Biskoppen blev overvunden og maatte gaa i Landsflygtighed til Norge (1222). Derfra kom han dog igjen senere tilbage og tog Sighvat og hans Søn til Forlig under den Betingelse, at Sturla skulde gjøre en Valfart til Rom for at udsone de Fornærmelser, han havde tilføiet Biskoppen. Sturla drog til Norge (1233) og derfra til Rom, hvor han erholdt Tilgivelse for sine Overtrædelser efter at have ladet sig pidske ved alle Stadens fornemste Kirker. Paa Tilbageveien til sit Fædreneland kom han atter til Norge, traf Kong Haakon i Tunsberg og talede med ham om Urolighederne paa Island. Kongen troede, at disse bedst vilde hemmes, hvis Den kom under een Mands Styrelse. Sturla paatog sig at udvirke dette og lovede desuden Kongen, at han i Udførelsen af sine Hensigter skulde saameget som muligt undgaa alt Manddrab, men derimod sende de modstridige Høvdinger over til Norge. Sturla iagttog imidlertid ei længe det Maadehold, Haakon havde anbefalet ham. Ved sin Tilbagekomst til Island (1235) gav han sin Heftighed og Stolthed frit Løb tvertimod sin Faders Advarsel. Han tvang sin Farbroder Snorre og dennes Søn Urøkja til at forlade Landet og opbragte ved sin Voldsomhed alle Islands Høvdinger mod sig. To af disse, Kolbein Arnorssøn, kaldet den unge, og Gissur Thorvaldssøn, forenede sig endelig, angrebe Sighvat og Sturla og fældede dem begge i et Slag paa Orlygsstad i Skagafjorden (1238).

Medens dette foregik, var Snorre i Norge ved Hertug Skules Hird og i stor Yndest hos ham. Strax før Urolighederne mellem Kongen og Hertugen udbrød, spurgte Kong Haakon Sturlas Fald og sendte nu Bud til Snorre og de øvrige Islændinger, som vare i Norge, at de ei skulde drage hjem, førend Kongen havde medgivet dem sine Erinder. Dette Bud agtede de imidlertid ikke, og Snorre

for til Island med Skules Orlov (1239). Men denne Ulydighed kom ham dyrt at staa. Efter Hertug Skules Fald sendte Haakon Bud til Gissur Thorvaldssøn, at han skulde sende Snorre til Norge eller og dræbe ham. Gissur havde været gift med Snorres Datter, men havde forskudt hende og var bleven sin fordums Svigerfaders dødelige Fiende. Han adlød med Glæde Kongens Opfordring og fældede ved et Overfald den 63aarige Olding paa hans Gaard Reykholt i Borgarfjorden (1241). Hvor berømt end Snorre Sturlassøn er bleven som Sagaskriver og Skald, saa staar dog ei hans Minde uplettet: han er af sine Samtidige skildret som en urolig, underfundig, troløs og høist egennyttig Mand.

Ved Snorres Død opblussede Borgerkrigen paa Island med fornyet Heftighed. Hans Søn, Urøkja, samlede Folk mod Gissur; ved Geistlighedens Mægling kom det vel til et Fredsstevne; men med meenedersk Troløshed lød Gissur sin Fiende gribe under Fredsforhandlingerne og tvang ham til at forlade Landet. Urøkja drog til Kong Haakon (1242), af hvem han, uagtet han havde været deelagtig i sin Faders Brøde, dog blev vel behandlet, og under hvis Beskyttelse han endte sine Dage. Gissur, der merkede, at han ved sin Fremfærd havde vakt sig mange Fiender, drog ogsaa til Norge paa samme Tid som Urøkja, for at forsvare sig hos Kongen. I hans Fraværelse kom til Island den ædle og tappre Thord Kakale, Sighvats Søn og Sturlas Broder. Han satte sig strax i Spidsen for Sturlungerne og begyndte Kampen mod Kolbein Unge og Gissurs øvrige Tilhængere. Skjønt han i Begyndelsen havde med en stor Overmagt at gjøre, vandt han dog flere Fordele, og da Kolbein døde (1245), spillede Thord Mester paa Nordlandet. Gissur kom nu tilbage, og Striden blev fortsat med vexlende Lykke, indtil endelig begge Høvdingerne enedes om at underkaste sig Kong Haakons Dom.

De droge altsaa til Norge (1246) og forbleve her Vinteren over.

Haakon, som saa, hvor lidet han hidtil havde udrettet ved sine Forbindelser med Islands Høvdinger, var imidlertid betænkt paa andre Midler til at opnaa sine Hensigter. Han vilde nemlig tillige benytte Geistlighedens Indflydelse, og dette kunde han saameget lettere, som det allerede var lykkets ham at bringe Valget af de islandske Bisкopper saa godt som i sine Hænder. Efter gammel Skik bleve Biskopperne i Skaalholt og Hole valgte af Islands Bønder og Geistlige; men saadan Valgmaade var ei stemmende med den da gjældende canoniske Ret. Af denne Mangel vidste Haakon, som det synes, klogeligen at benytte sig for at faa Valgretten overført til Nidaros's Erkebiskop og Chorsbrødre, der nu udvalgte de Mænd, som Kongen fandt mest skikkede til at arbeide for hans Ønsker. Allerede i Aaret 1238 havde han saaledes faaet Islands ledige Bispestole besatte med tvende Nordmænd: Sigurd og Botolf. Den sidste af disse synes vel ei at have udrettet stort til Kongens Gavn; men desto virksommere viiste sig hans Efterfølger, Henrik, der ogsaa var en Nordmand. Denne blev viet til Hole Stift, medens Kardinal Vilhelm var i Norge (1247), og blev endnu samme Aar sendt over til Island med Thord Kakale for at bevirke Øens Underkastelse under den norske Konge; en Opfordring fra Kardinalen til Indbyggerne skulde lette dem Foretagendet. Gissur derimod blev af Haakon holdt tilbage i Norge.

Thord og Henrik virkede først i Enighed og ei uden Held; men snart lykkedes det Thords Fiender at bagtale ham hos Biskoppen. Denne drog over til Norge (1249) og bragte det ved sine Forestillinger saa vidt, at Kongen kaldte Thord til sig (1250) og lod i hans Sted Gissur Thorvaldssøn følge Biskoppen over til Øen (1252). Henriks Venskab med Gissur var imidlertid af endnu kortere

Varighed end det med Thord. Da nogle af Thords Tilhængere (1253) paa Gaarden Flugumyre i Skagafjorden havde indebrændt Gissurs Kone og tre af hans Sønner, tog Henrik ikke alene Mordbrænderne i sit Vern, men lyste endog Gissur i Ban, da han lod nogle af dem dræbe. Paa samme Tid kom Biskop Sigurd af Skaalholt fra Norge med Kongens Stevning til Gissur at indfinde sig hos ham. Gissur turde ei andet end adlyde og begav sig over til Norge (1254), hvor Haakon nu en Tid beholdt baade ham og Thord hos sig. Til Island sendte derimod Kongen (1255) en af sine Mænd, Ivar Englessøn, som med Biskop Henriks Hjælp bragte det dertil, at Bønderne i Skagafjorden og Eyjafjorden paa Øens nordlige Side lovede Kongen Skat. Imidlertid havde Thord Kakale vundet Kongens Yndest, saaledes at denne efter Ivars Tilbagekomst til Norge (1258) endog havde i Sinde at sende ham over til Island som hele Øens Bestyrer. Heraf blev der dog Intet, da Thord samme Aar døde i Norge.

Haakon havde ei den samme Tillid til den listige Gissur; dog, da det ingen Ende tog med de voldsomme Uroligheder paa Island, udnævnte Kongen ham endelig (1258) til Jarl og lod ham samme Aar drage over til sit Fædreneland, efter at have taget det Løfte af ham, at han skulde udvirke Fred paa Øen og bringe sine Landsmænd til at betale Kongen Skat. Gissur for imidlertid meget langsomt og varligt frem i denne Sag, saa at Kongen fandt det nødvendigt flere Gange at sende Mænd til Island for at have Tilsyn med ham. Endelig lod Haakon Hallvard Guldsko fare derover (1261). Denne trængte saaledes paa Jarlen og viiste sig saa virksom, at ved det følgende Aars Althing (1262) alle Islændingerne paa Østfjordingerne nær svore Haakon Lydighed og lovede ham Skat. De betingede sig at beholde sine gamle Love og ei drages for nogen Domstol udenfor deres Ø, at forsynes med nød-

vendig Tilførsel, have Adgang til Arv i Norge og være fri for Told i dette Land, og endelig at styres ved indfødte Lagmænd og Sysselmænd, samt af en Jarl, som den norske Konge skulde udnævne. Overholdt Kongen ei disse Betingelser, vare Islændingerne løste fra sin Troskabsed. Saaledes ophørte den islandske Fristat efter at have bestaaet henved 400 Aar. At Den endnu efter denne sin Underkastelse i lang Tid vedligeholdt et Slags Selvstændighed, skyldte den mere sin afsondrede Beliggenhed midt i det vilde Jishav, end de norske Kongers Samvittighedsfuldhed i at overholde den sluttede Pagt eller Indbyggernes Iver for at verne om sine Rettigheder [1]).

Samme Sommer, som Hallvard Guldsko havde modtaget Islændingernes Troskabsed til Kong Haakon, bragte han selv Tidenden herom til Norge. Aaret i Forveien (1261) havde ogsaa Grønlændingerne underkastet sig den norske Konge, hvis Herredømme nu strakte sig over det fjærneste da bekjendte Norden [2]).

Haakons sidste merkelige Foretagende var hans Tog til Skotland for at befæste Norges Herredømme over de vestlige Øer. Olaf Gudrødssøn [3]), der ved Nordmændenes Hjælp var bleven Konge over Man og Suderøerne, døde i Aaret 1237 og havde til Efterfølger sin 14aarige Søn, Harald. Denne drog 1239 til Norge og blev efter tvende Aars Ophold her af Kong Haakon bekræftet i Herredømmet over alle de Lande, som hans Forfædre havde behersket under norsk Overhøjhed (1242). Harald blev siden gift med Haakons uegte Datter Cecilia; men da han om

1) Haakon Haakonss. S. Kap. 243. 244. 246. 248. 257. 268. 270. 273. 276. 282. 283. 287. 297. 300. 301. 303. 311. 313. Torfæus Hist. Norv. IV, 304—336. Sturlungasaga. Finn. Joh. Hist. eccl, Isl. I, 372—382.

2) Haakon Haakonss. S. Kap. 311.

3) See ovfr. S. 199.

Høsten efter Brylluppet (1248) skulde vende tilbage fra Norge til sit Rige, forgik hans Skib, og han selv med Brud og Følge omkom. Til samme Tid var ved Kongens Hird tvende Ætlinger af den sudersøiske Kongestamme, Jon Dungadssøn og Dufgall Rudersøn, af hvilke Haakon havde givet den første Kongenavn. Denne Jon blev nu paa Rygtet om Haralds Død af Haakon sendt over til Øerne for at verge dem mod fiendtlige Anfald.

Suderøerne truedes nemlig dengang af den tappre og ærgjerrige skotske Konge Alexander II, der med Uvillie saa Nøglen til sit Rige i Fremmedes Hænder. Han havde først affordret Haakon Øerne som det skotske Riges Eiendeel, hvilken uretfærdigen var det fravristet af de ældre norske Konger. Siden, da denne Fordring blev afviist, havde han tilbudt sig at ville kjøbe dem; men Haakon forkastede hans Tilbud med Foragt. Forbittret ved disse mislykkede Forsøg rustede endelig Alexander en stor Hær og lod haarde Trusler falde mod Nordmændene. Det var imidlertid forgjæves, at han ved glimrende Løfter søgte at rokke Kong Jons Troskab, og det hele forehavende Tog gik overstyr ved Alexanders pludselige Død (1249). Hans femaarige Søn Alexander III blev hans Eftermand.

Jon styrede nu de nordlige Suderøer i Forening med Dufgall Rudersson, hvem Haakon senere sendte did med Kongenavn. Paa Man derimod havde Reginald (Røgnvald) Olafssøn bemægtiget sig Riget efter Harald, sin Broder, og da Reginald kort efter blev dræbt, tilrev Harald, Søn af en vis Godred Don, sig Kongemagten. Men Haakon vilde ei erkjende Harald, og da denne (1250) kom over til Norge, blev han fængslet. Nu blev endelig Magnus, en tredie Søn af Olaf, udnævnt til Konge (1252) og siden (1254) bekræftet i sin Verdighed af Haakon [1]).

[1]) Chron. reg. Manniæ. Scr. rer. Dan. III, 231—234 [Munchs Udg. S. 20—26]. Haakon Haakonss. S. Kap. 259—261. 264—265.

Efter en kort Rolighed truedes Suderøerne atter med et Angreb fra Skotland. Alexander III viiste sig, alt som han voxte til, mere og mere besjælet af sin Faders Aand, og det var tydeligt, at han tænkte paa at underlægge sig Øerne. De bleve herjede af skotske Høvdinger, og snart indløb Klager til Norge over disse Fienders grumme Fremfærd. „Selv de spæde Børn," hed det, „spiddede de paa sine Spydodder." Haakon nærmede sig dengang sit 60de Aar; alligevel besluttede han i egen Person at føre en Hær vester over Havet til Øernes Undsætning. Om Vinteren 1262—1263 lod han Leding udbyde over hele Norge og begav sig om Vaaren til Bergen, hvorhen Hæren var stevnet at møde. Meget Folk havde samlet sig, og næsten alle Sysselmænd og haandgangne Mænd vare tilstede. Paa et almindeligt Thing forkyndte nu Haakon den forsamlede Mængde sin Hensigt at drage over til Skotland for at hevne den Ufred, Skoterkongen havde øvet i hans vestlige Riger. Kong Magnus tilbød sig at anføre Toget i sin Faders Sted; men Haakon vilde ei modtage dette Tilbud, derimod overdrog han Magnus hele Landsstyrelsen i Norge under sin Fraværelse [1]).

Ved Herdluver [2]) samlede sig den hele Flaade, der skal have bestaaet af henved 200 Skibe, og den 11te Juli (efter Andre den 5te) stak den i Søen. Efter to Dages Seilads naaede Haakon Hjaltland, hvor han dvælede en Stund, før han drog til Orknøerne. I Begyndelsen af August seilede han derfra til Suderøerne. Ved Skida (Øen Sky) stødte Kongerne Dufgall af Suderøerne og Magnus af Man til ham; om Kong Jon derimod spurgtes det, at han havde slaaet sig paa Skoternes Side. Ved Kjarbarø (Kerrera) paa Vestkysten af Argyle deelte Haakon sin Flaade; 50 Skibe lod han under Kongerne Dufgalls

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 314. 316. 317.

[2]) Herlevær i Mangers Pgd., Nordhordeland.

og Magnus's Anførsel herje Satirisnes (Cantyre); 15 sendte han mod Den Bot (Bute), som ogsaa blev erobret. Kongen selv med Hovedflaaden seilede noget langsommere syd forbi Satiri og lagde til ved Godø. Her modtog han kort efter de skotske Høvdingers Underkastelse af Satiri og Den Ila, hvorpaa de Skibe, der skulde herje paa disse Steder, igjen forenede sig med Hovedflaaden. Imidlertid var Jon Dungadssøn kommen ombord; han gav sit Rige paa Suderøerne i Haakons Vold, idet han tillige erklærede, at han ei kunde stride mod Kong Alexander, hvem han havde svoret Troskab. Haakon holdt ham en Stund fangen, men gav ham siden Frihed, rimeligviis for at bruge ham som Underhandler hos den skotske Konge, der lod, som om han ønskede Fred. Underhandlinger begyndte ogsaa virkelig, og en Stilstand blev sluttet; men man kunde ei blive enig om Fredsbetingelserne, og da Nordmændene saa, at Skoterne kun vilde uddrage Tiden, indtil Høststormene begyndte, blev Stilstanden atter opsagt.

Haakon var dragen ind til Kumrøerne (Cambray) i Clydeflodens Munding og lod herfra Kongerne Dufgall og Magnus gjøre en ødelæggende Landgang paa det vestlige Skotland. Men Høststormene, som Skoterne ventede, begyndte allerede at rase, og den 1ste Oktober var Uveiret saa frygteligt, at flere af de norske Skibe maatte kappe Masterne, og to af dem dreve ind paa den skotske Kyst. Besætningen blev her overfalden af Skoterne, men forsvarede sig tappert, og da Undsætning ankom fra Flaaden, maatte Fienden fly. Dagen efter blev en Deel af den norske Hær, som var dragen i Land, atter angreben af en langt overlegen Magt af skotske Ryttere og Fodfolk. Stormen rasede saa frygteligt, at Nordmændene ingen Hjælp kunde faa fra Skibene; de maatte i Førstningen vige; men paa Strandbredden vendte de sig igjen, trængte Skoterne tilbage og drev dem endelig paa Flugten. Slaget skal have staaet ved Largs i Landskabet Ayr.

Haakon indsaa, at det allerede var for seent paa Høsten til at drive Fiendtlighederne videre for denne Gang; han havde desuden forsaavidt opnaaet Hensigten af sit Tog, at han havde gjenvundet alle de Øer og Lande, som Magnus Barfod havde lagt under Norges Herredømme. Han samlede derfor sin hele Flaade til sig, opbrændte de strandede Skibe og drog fra Kumrø længer ud til Melasø (Lamlash ved Arran). Her blev han indbuden af Irerne, at befri dem fra Englændernes Aag. Kongen selv var ikke uvillig til at følge Indbydelsen; men hele Hæren satte sig derimod. Han lod da Kong Magnus vende tilbage til Man, beskikkede Høvdinger over alle de vundne Lande og seilede til Orknøerne, hvor han ankom sidst i Oktober. Største Delen af Flaaden var da, deels med Kongens Orlov, deels uden, dragen hjem til Norge. Haakon tænkte paa at gjøre det Samme; men han fik langvarig Modvind og besluttede endelig at overvintre paa Orknøerne med 20 Skibe. Han tog sit Sæde i Kirkjuvaag.

Den megen Anstrengelse, Bekymring og Nattevaagen havde imidlertid udtømt den gamle Konges Kræfter; han blev syg og maatte gaa til Sengs. Da han merkede, at Sygdommen tiltog, bestemte han Gaver for sine Mænd, udfærdigede Breve til sin Søn Magnus om Rigets Styrelse og vidnede høitideligen, at han ingen anden Søn efterlod end ham. Han tog derpaa Afsked med sine Venner og døde den 15de December 1263, 59 Aar gammel, efter at have styret Norge i 46 Aar. Hans Lig blev for det første nedsat i St. Magnus's Kirke i Kirkjuvaag; men da Vinteren led mod Ende, blev det ifølge hans sidste Villie bragt ombord paa Kongeskibet for at føres til Norge. Den 10de Marts 1264 gik Skibet i Søen og den 20de samme Maaned kom det kongelige Lig til Bergen, hvor Kong Magnus lod det jorde med stor Pragt i Christkirken [1]).

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 318—331.

Haakon er almindelig kaldet den gamle, et Tilnavn, som hans Samtidige synes at have givet ham ikke saameget formedelst hans høje Alder, som for at skjelne ham fra den yngre Haakon, hans Søn og Medregent. Af hans Børn med Margreta, Hertug Skules Datter, overlevede ingen ham uden den yngste Søn Magnus; den ældste, Olaf, født 1227, døde som Barn; den anden, Haakon, der fra 1240 bar Kongenavn, døde 1257, og Datteren Kristina, der 1258 blev gift med den kastilianske Prinds Philippus, døde i sit 29de Aar 1262. Dronning Margreta overlevede sin Mand i 7 Aar og døde 1270. Før sit Giftermaal havde Haakon med en vis Kanga den unge to uegte Børn, Sigurd, død 1252, og Cecilia, først gift med Gregorius Andresson, siden med Kong Harald af Man, med hvem hun druknede paa Overfarten til Suderøerne 1248 [1]).

Haakon Haakonssøn blev Norges Konge paa en Tid, da dette Rige sønderslededes af indvortes Uroligheder; han maatte længe kjæmpe mod mægtige og rænkefulde Fiender, som snart aabenbart, snart hemmeligen søgte at styrte ham fra hans Kongestol; men han gik seierrig ud af Kampen, han skaffede sit Fædreneland Fred i dets Indre og saa det før sin Død blomstre i fornyet Kraft. Nordmændene elskede ham, medens Naborigerne hædrede ham som en Voldgiftsmand, og Europas Konger fjærnt og nær søgte hans Venskab. Dette var ei heller ufortjent: faa Konger have besiddet større og elskverdigere Egenskaber end Haakon. Kraft og Klogskab var hos ham parret med Mildhed, Forsonlighed og sjælden Ordholdenhed. Han var skjøn, velskabt, rask og smidig, veltalende til Thinge og munter blandt sine Venner. Mod den Fattige var han stedse blid og nedladende, men sad han blandt Høvdinger, var hans Væsen fuldt af Verdighed. Fremmede, der besøgte ham, sagde, at

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 109.

de aldrig havde seet Nogen, som bedre end han forstod paa een Gang at være Kammerat og Herre[1]). Den Smag for Videnskaberne, der udmerkede flere af den Tids Fyrster — som en Keiser Fredrik II, en Alfons X af Kastilien — synes ikke heller at have været Haakon fremmed. Han forstod Latin, han lod flere Skrifter oversætte fra fremmede Sprog paa Norsk, og han yndede sit Fædrenelands Historie. I hans sidste Sygdom var det hans Tidsfordriv at høre de norske Kongesagaer forelæste. Han kjendte nøie sit Lands Love, overholdt dem strengt og gjorde sit til at forbedre dem. Vold, Drab og Blodhevn, som under de indvortes Uroligheder havde taget Overhaand, lykkedes det Haakon betydelig at hemme. Han viiste sin Iver for Christendommen ved at stifte Hospitaler og Klostere, ved at bygge herlige Kirker og ved at omvende en Deel hedenske Bjarmer, hvem han havde givet Boliger i Malangen i det nordligste Norge, da de vare flygtede fra Østen for de i Rusland indtrængende Mongoler. I det Hele agtede han Geistligheden, skjønt han søgte at sætte Skranker for dens Overmod. At endelig Folkets Velstand og Sikkerhed laa ham paa Hjerte, derom vidne de Havne, han forbedrede, og de mange faste Borge, han opførte rundt omkring i Landet[2]).

Kaster man et Blik tilbage paa de 133 Aar fra Sigurd Jorsalafarers til Haakon Haakonssøns Død, da maa man undres over, hvorledes Norge fra en hundredeaarig Borgerkrigs fortærende Lidelser kunde gaa ud med saamegen levnet Kraft, at inden 20 Aars Forløb hvert Spor af Svækkelse var udslettet. Man maa forklare dette Sær-

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 332.
[2]) Sammesteds Kap. 332. 333.

syn deels af den Kraftfylde, Landet virkelig besad ved Borgerkrigens Udbrud, deels af Maaden, hvorpaa disse Krigeførtes. Kampen mellem Magnus Blinde og Harald Gille, ligesom og mellem denne sidstes Sønner synes at have været ført ved Kongernes haandgangne Mænd, medens Bønderne som oftest vare rolige Tilskuere af Striden. Kongerne ranede hinandens Gaarde, men lode Bønderne i Fred. Saaledes kunde disse i Begyndelsen af Magnus Erlingssøns Kongedømme endnu siges at være rige og uvante ved voldsom og fiendtlig Behandling af de stridende Flokke[1]. Vel blev Kampen mellem Kong Magnus og Sverrer og siden mellem Birkebener og Bagler mere ødelæggende for Landet, deels fordi den spredte sig videre, deels fordi Almuen tog mere umiddelbar Deel i den. Bønderne besværedes nu ved hyppig Leding og maatte undertiden see sine Bygder brændte, naar de vægrede sig ved atter at betale det ene Parti de Skatter, som det andet nys tilforn havde aftvunget dem. Det kunde heller ikke feile, at Borgerne maatte lide ved Krigsfolks Ophold i deres Byer, ved Beleiringer og Brandskatning. Men med alt dette seer man dog, at de stridende Partier i Almindelighed skaanede Bonden og Handelsmanden, naar ikke disses Modvillie opeggede eller den høieste Nød tvang Hæren til det Modsatte, ligesom det og var sjældent, idetmindste fra Birkebenernes Side, at Kirkefreden blev brudt, eller Vold tilføiet Kvinder og Børn. Slitungernes og Ribbungernes Ran og Herjen var vistnok meget fordærvelig for Oplandene og Viken, men de øvrige Dele af Landet lede kun ubetydeligt ved dem; og Striden mellem Kong Haakon og Hertug Skule synes atter fordetmeste at have indskrænket sig til Kamp mellem begges haandgangne Mænd. Man sporer i alt dette et vist Maadehold hos de stridende Partier, der gjorde den indvortes-

[1]) Magn. Erlingss. S. Kap. 10, see ovfr. S. 78.

Kamp mindre ødelæggende, end Tilfældet var blevet, hvis Beboerne af een Egn havde reist sig i Masse med Rov og Brand mod Beboerne af en anden; og af denne Omstændighed — af den Skaansel, som viistes mod de egentlig næringsdrivende Klasser af Folket — maa man udentvivl især forklare sig, at Landets Saar saa hastigen kunde læges. Det var derfor saa langt fra, at Norges Handel gik til Grunde under Borgerkrigene, at den tvertimod i hele dette Tidsrum stedse meer og meer fremblomstrede. Kjøbstædernes Opkomst og Flor viser det tydeligen. Nidaros, Bergen, Stavanger, Tunsberg og Oslo fremtræde nu som folkerige og velstaaende Byer, prydede med herlige Kirker og Klostere. Skibe fra England, Nederlandene, Danmark og de østersøiske Havne besøgte hyppigen Norge for at tilhandle sig dets Fiskevarer [1]), ligesom og norske Skibe jævnligen indfandt sig ved udenlandske Markeder.

Den vigtigste Forandring, som Norges Forfatning i dette urolige Tidsrum undergik, var Geistlighedens Afsondring som en egen Stand, der paa een Gang søgte at erhverve fuldkommen Uafhængighed af det øvrige Statssamfund og tillige at opkaste sig til dettes Styrer. I de foregaaende Tidsrum nævnes Geistligheden kun lidet. Viiste den engang imellem sin Myndighed, saa var det i aandelige Anliggender for at revse Grumhed eller Usedelighed; i Rigets Styrelse blandede den sig ei, og de sterkeste Baand bandt den endnu til Konge og Landsmænd. Anderledes blev det efter Sigurd Jorsalafarers Død. Den norske Geistlighed, som allerede begyndte at blive rig ved fromme Gaver, og som desuden i Tienden havde erholdt en stadig Indtægtskilde, fik nu i sin Spidse en Erkebiskop, der paa-

[1]) See Beskrivelserne af Tunsberg og Bergen paa Kong Sverrers Tid i Anon. de profect. Dan. in terram sanctam Kap. 9. 11. Scr. rer. Dan. V, 351. 353.

stod ei at burde erkjende noget andet jordisk Overhoved end Paven; den tilvendte sig den Ret ved Domkapitlernes eller Chorsbrødrenes Samfund selv at vælge sine Bisköpper, og disse bleve Kongernes fornemste Raadgivere endog i verdslige Anliggender; den kjæmpede for at erholde sin egen Jurisdiktion og Ret til at beskikke Prester ved alle Landets Kirker; den underkastede sig endelig, ifølge Kirkens Vedtægt i det øvrige Europa, mod Slutningen af Tidsrummet Forpligtelsen at leve i ugift Stand (Cølibatet), en Forpligtelse, der overskar det faste Baand, der hidtil bandt Presten som Familiefader til det Folk, blandt hvilket han levede. Munkevæsenets Udbredelse og Almuens store Agtelse for Klosterlivets formeentlige Hellighed bidrog desuden sit til at forøge Geistlighedens Magt; især vare i 13de Aarhundrede de to nyoprettede Ordener af Tiggermunke, Franciscanere (Graabrødre, Minoriter) og Dominikanere (Sortebrødre, Prædikebrødre), hvilke begge hastigen udbredte sig til Norge, ivrige Forfegtere af Kirkevældet. Vistnok var Geistlighedens Uafhængighed endnu ikke hjemlet i Landets Lov, og de kraftfulde Konger Sverrer og Haakon Haakonssøn vare langt fra at give Slip paa den Overhøihed, som deres Forfædre i geistlige Sager havde udøvet; men at tvinge den mægtig fremstræbende Stand tilbage i det gamle Afhængighedsforhold stod ikke mere selv i den virksomste Herskers Magt. Kirkevældet havde for sterke Støtter i Tidsaanden til ikke at maatte seire mod ethvert Angreb af verdslig Magt, og kun ved at gaa forsvarsviis frem, som Haakon gjorde, kunde Staten, kunde Kongedømmet vente at kunne holde Geistligheden i nogenlunde Lydighed under Landets Love. Et spændt Forhold mellem Kirke og Stat blev saaledes i Norge som i det øvrige Europa Tidsalderens Særkjende.

At de indvortes Krige i Almindelighed og især Stri-

dighederne mellem Konge og Geistlighed i flere Henseender havde en skadelig Indflydelse paa det norske Folks Sedelighed, derom kan man saameget mindre tvivle, som man har Samtidiges Vidnesbyrd derfor. Men det er tillige vist, at skjønt enkelte Laster i dette Tidsrum bleve almindeligere end tilforn, saa skred dog Folkets Dannelse i det Hele fremad, og Trælestandens fuldkomne Ophævelse mod Tidsrummets Ende er allerede et Træk, der vidner, at den mildere Aand, som Christendommen havde vakt, ei udslukkedes i Borgerkrigenes Storme.

Nordmændene kjendte ei det Aag, som i Europas øvrige Lande Lensvæsenet lagde paa Almuens Skuldre; de samledes endnu som fri Mænd paa Thingene og deeltoge med sin Konge i Landsstyrelsen; de agtede endnu sine Fædres Sprog og lode det ikke som Skriftsprog fortrænges af Latinen. Stigende Velstand og mere udbredt Kjendskab til fremmede Landes Seder, Skikke og Videnskabelighed skjenkede Folket en mere forfinet Dannelse, uden derfor at udrydde den Eiendommelighed, som dets Statsforfatning og de fra Fædrene nedarvede Sagn dybt havde indpræget i dets hele Væsen og Færd. Man behøver kun at læse Kongespeilet, dette herlige Verk fra Slutningen af det 12te Aarhundrede, for at skjønne, at Nordmændene i sand aandelig Dannelse, ja vel og i slebne Seder, ei stode tilbage for det øvrige Europas Folkeslag, især naar man betænker, at den Dannelse, der yttrede sig blandt hine, ei, som hos disse, var en Skat, der udelukkende tilhørte Geistlighed og Adel. Den sidste Stand, som i det øvrige Europa indbildte sig ene at besidde fine Seder, var endnu ukjendt i Norge, og den første kunde ei ganske spærre Adgangen til Oplysning for det øvrige Folk, saalænge den ei fik Latinen, som menig Mand ei forstod, hævet til ene brugeligt Skriftsprog.

Dette Tidsrum er den nationale Literaturs, det gamle norske Sprogs gyldne Alder. De Sagaer, der tilforn vare forplantede fra Mund til Mund, optegnedes nu paa Pergamentet for sikkrere at kunne modstaa Tiden. Norges Kongesagaer ere deels optegnede i Norge, deels blandt Nordmændene paa Island efter norske Frasagn. For det meste ere Forfatternes Navne ubekjendte. Grunden hertil maa man udentvivl søge i den Omstændighed, at de fleste Sagaer allerede i mundtligt Foredrag ved at fortælles til Thinge, i Gjestebud og paa andre talrige Møder havde erholdt sin Form og Afrunding, længe før de bleve skrevne. Under Foredraget og Forplantningen rettedes og fuldstændiggjordes de af sagkyndige Mænd, der enten selv havde været Dievidner til de omhandlede Begivenheder, eller kjendte dem af bedre Kilder end den første Fortæller. Mængden af de forsamlede Tilhørere kunde vel og undertiden dømme mellem de stridende Beretninger, eller bekræfte Rigtigheden af Ting, der forekom Fortælleren selv tvivlsomme. Saaledes kan man sige, at Sagaerne egentlig udgik fra Nordmændenes store Forsamlinger, som en Frembringelse af det hele Folk, af den hele Menneskealder, og under disse Omstændigheder er det let begribeligt, at den, der først førte i Pennen en enkelt Saga i samme Form og med samme Ord, som han havde lært den udenad af en Fortæller, ei kunde ansee sig selv, ligesom han ei heller af sin Samtid kunde ansees for andet end en Afskriver, der intet Krav maatte gjøre paa Forfatternavn. Omtrent fra samme Synspunkt maatte man ogsaa betragte den, der i sin Optegnelse forbandt flere Sagaer med hinanden til et Heelt, naar ikke hans Samling fortrinlig udmerkede sig ved Eenhed og Afrunding, som for Exempel er Tilfælde med Snorre Sturlassøns norske Kongesagaer. Beundrer man altsaa i Sagaerne den sanddru Tone, den for

hine Aarhundreder sjældne Smag, Foredragets Livlighed og Eiendommelighed, da er dette alt ikke saameget at tilskrive enkelte Forfatteres fremragende Aandsgaver, som meget mere den Smag for Historien, hvoraf Nordmændene i Almindelighed baade i Norge og paa Island vare besjælede, en Smag, som den tiltagende Dannelse forædlede paa en med Folkets Eiendommelighed stemmende Maade.

Femte Tidsrum.

Norges Historie 1263—1387.

Norges Historie i det Tidsrum, vi nu skulle omhandle — fra Kong Haakon Haakonssøns Død 1263 til Olaf Haakonssøns Død 1387 — er meget forskjellig fra de foregaaende Tidsrums, deels paa Grund af de historiske Kilders forandrede Beskaffenhed, deels paa Grund af forandrede politiske Forholde i det øvrige Norden saavel som i Norge.

Hvad først de historiske Kilder angaar, da forlades vi nu næsten med Eet af Sagaen. Om den første Regjering i dette Tidsrum have vi enkelte Brudstykker af en Saga; om de tvende næstfølgende findes nogle faa Vink i to islandske Biskopssagaer[1]; men derpaa forstummer Sagaen aldeles. Man har bebreidet vore gamle Sagaer, at de ofte udbrede sig vidtløftigt over Ubetydeligheder, medens de glide løseligen hen over vigtigere Begivenheder eller lade dem ganske uomtalte, — at de med Hensyn til Tidsregning ikke sjælden ere forvirrede, ja endog feilagtige, — og at de i det Hele oftere hefte sig ved udmerkede Personligheder, ledsagende disse fra Buggen til Graven, end de holde sig til de vigtige politiske Begivenheder, opsporende disses første Rod og forfølgende dem gjennem deres Udvikling til

[1]) Arne Biskops Saga og Laurentius's Saga.

deres Hovedvendepunkt. Disse Bebreidelser indeholde unegteligen nogen Sandhed; men selv dette indrømmet, staar Sagaliteraturen som et glimrende Lyspunkt i Middelalderens Historieskrivning. Sine Mangler og Feil har den tilfælles med Middelalderens øvrige historiske Frembringelser; men dens Fortrin ere den for største Delen egne. Vi maa aldrig lade ude af Betragtning, at de historiske Sagaer, der saa at sige udstrømme af Folkets Mund, ogsaa udtale Folkets Anskuelser — deri naturligviis indbefattet dets Fordomme. Begivenhedernes sande Grund rammes vistnok ikke altid; men hvad den offentlige Mening ansaa som Grunden, fremtræder altid klart i Sagaernes Fremstilling. Ved deres Sandhed og Nøiagtighed i Skildringen af Personligheder, og deres Udførlighed og Anskuelighed i Skildringen af Begivenheder, som ofte mere vedkomme Hverdagslivet end det offentlige Liv, give de uvurderlige Bidrag til at oplyse Folkecharakteren, Sederne og Tidsaanden og aabne os et Blik ind i Folkets inderste Livsrørelse. Enhver, der med nogen dybere Følelse gransker Norges Historie, kan kun med Savn forlade Sagaen. — I dennes Sted byder nærværende Tidsrum os ordknappe, ufuldstændige Annaler, Diplomer og andre offentlige Brevskaber, Lovbøger og endelig leilighedsviis fremkastede Bemerkninger hos fremmede Historieskrivere. Aar og Dag for de enkelte Begivenheder kan man her overhovedet med større Bestemthed fastsætte; man har for sig en heel Deel Overeenskomster og Fredsslutninger, Forordninger udstedte for Landets indre Styrelse og for Ordningen af dets Forholde til andre Stater, — men Aanden fattes, som skal bringe Sammenhæng, Liv og Rørelse ind i disse døde Masser. Navne staa der ofte som tomme Lyde uden at udtrykke nogen Charakteer, — Tidsbestemmelser som nøgne Tal, — Fredstraktaterne med alle deres punktlige Bestemmelser vise kun Ydersiden af Rivningen mellem Nationerne

og ere desuden altfor ofte at ansee som et glimrende Dække over et Sindelag, der er det Modsatte af, hvad Ordene udtrykke; de skjulte Bevæggrunde, den sande Mening skimter kun glimtviis frem. Lovene vise Landsstyrernes Planer til Folkets Tarv eller visse Hensigters Opnaaelse; men kun sjælden kan man forvisse sig om, at ogsaa Lovenes Ord adlødes, eller Hensigterne med dem opnaaedes. Overalt er her en vid Mark for Gisninger, men liden Sikkerhed, hvor det gjælder om at efterspore de egentlige Drivefjedre, de raadende Lidenskaber og endelig Folkets Dom og Stemme. Af saadanne Kilder kan naturligviis ei fremgaa livfulde Skildringer, som de, hvortil Sagaerne byde Emnet; Fremstillingen maa selv bære Præget af Kildernes Tørhed.

Hvad dernæst de forandrede politiske Forholde angaar, da spores for det første i Rigets Indre en gradviis Hensvinden af det ældre, saa friske, saa bevægelige Folkeliv. Til en kraftig Indvirkning paa Begivenhedernes Gang fra Folkets Side sees kun sjælden Spor. Tidens Aand i de nordligere Dele af Europa pegede enten mod Høvdingevælde eller uindskrænket Kongevælde. I Norge gik Udviklingen i den sidste Retning. Landsstyrelsen i alle sine Grene sammentrængtes meer og meer i Kongedømmet og Kongens Person, og selv da en Formynderregjering syntes at aabne Udsigt til Dannelsen af et Aristokrati, viiste dog Kongedømmets Overmagt sig at have et saa sikkert Fodfæste, en saa fast Støtte i den endnu nogenlunde kraftige Folkemening, at Aristokratiet maatte ligge under. Men denne Omstændighed, som vistnok var gavnlig med Hensyn til Folkets (d. e. Bondernes) selvstændige private Stilling, var paa en vis Maade fordærvelig for Rigets Selvstændighed i det Hele. Thi idet denne i Virkeligheden beroede paa en enkelt Personlighed, udsattes den ogsaa for at gaa under med denne. Og det viiste sig, at Norge, da det ved Slutningen af dette Tidsrum, tildeels paa Grund

af tilfældige Omstændigheder, blev forenet med sine Naboriger under samme Konge, — fattedes det Selvstændighedens Vern, hvilket, skjønt misligt nok, dog virkelig fandtes i de twende andre Riger i et mægtigt og i Statens Forholde fast grundet, af rige og anseede verdslige og geistlige Stormænd sammensat Rigsraad.

Men hvad der endnu langt lettere falder i Dinene end disse mod Norges Dalen henpegende Forholde i Rigets Indre, er den sterkere Berøring mellem de tre nordiske Riger indbyrdes. Vel har endnu i det for os liggende Tidsrum denne Tilnærmelse oftest en fiendtlig Charakteer; men denne bestandige Indblanding af det ene Rige i det andets indre Anliggender, denne idelige Rivning mellem dem, der twinger Historikeren til stedse at have dem samtlige for Die, — alt dette baner Veien for den Forening, som vi med næste Tidsrum see indtræde. Under Behandlingen af Norges Historie kommer man altsaa i denne Periode til ideligen at omtale Forholdene i Sverige og Danmark tillige, — ideligen i Omvæltningerne i sidstnævnte to Riger at søge Grunden til den særegne Stilling, som Norge fra Tid til anden indtager.

Magnus Haakonssøn Lagabøter.

I en Tid af meer end halvandet Aarhundrede besteg ingen Konge Norges Throne saa uanfegtet af alle Medbeilere som Magnus Haakonssøn. Allerede i 6 Aar, alt siden 1257, havde han baaret Kongenavn, i Aaret 1261 var han høitidelig bleven kronet, og under sin Faders Fraværelse paa det skotske Tog styrede han Norge paa hans Vegne. Nordmændene vare saaledes allerede vante ved at betragte ham som sin Konge, da han paa Budskabet om sin Faders Død overtog Landsstyrelsen i sit eget Navn. Han var dengang 25 Aar gammel. Idet hans Fader havde fore-

trukket selv at anføre det skotske Tog fremfor at overlade dette til sin Søn, men derimod betroede ham Landsstyrelsen i sit Fravær, synes han rigtig at have vurderet Magnus's Egenskaber, der ikke stemplede ham til Kriger, men til en viis Ordner af sit Riges indre Anliggender. Hans hele Rigsstyrelse bar dette Præg; det er Forbedringer med Hensyn til Rigets Indre, som udmerke den. Imidlertid ere heller ikke Norges ydre Forholde under Magnus's Regjering uden Vigtighed, og vi skulle først betragte disse for siden at henvende vor Opmerksomhed paa den indre Styrelse.

Hvad der først og fremst krævede Magnus's Omsorg, var den skotske Krig. Kong Haakons Tog havde i det Hele, alle Nordmændenes Anstrengelser uagtet, ei været ret heldigt, og den gamle kraftige og erfarne Anførers Død fornyede Skoternes Mod. De norske Høvdinger, som vare blevne tilbage med Kongen paa Orknøerne, forsøgte strax efter Haakons Død at indlede Underhandlinger med Kong Alexander af Skotland; men denne afviiste deres Tilbud med Haan og Trusler. Da Kong Magnus hørte, at der for Tiden ei var at tænke paa nogen Fred, sendte han Forsterkning til de vestlige Øer under Anførsel af Ogmund Krøkedans og Erik, en Søn af Kong Dufgall af Suderøerne. Den første skulde forsvare Orknøerne, den anden Suderøerne. Kong Alexander rustede sig imidlertid af alle Kræfter. Paa den ene Side drog en skotsk Hær gjennem Katanes og nærmede sig under skrækkelig Herjen Orknøerne. Dette bevægede Ogmund Krøkedans til at beholde Erik Dufgallssøn hos sig tilligemed det Folk, der var bestemt til Suderøernes Undsætning. Paa den anden Side rykkede Alexander selv med en stor Magt mod Skotlands sydvestlige Kyst for at angribe Man. Den manske Konge Magnus blev herved slagen af Rædsel. Han begav sig den skotske Konge imøde til Dumfries og kjøbte Freden ved at tage sit Rige

til Len af ham. Derpaa sendte Alexander en Deel af Hæren til Suderøerne, hvor de Norsksindede bleve haardt medtagne. Kong Dufgall forsvarede sig tappert og ofte med Held; dog maatte han omsider give efter for Overmagten og søge Tilflugt paa sine Skibe. Han forenede sig med sin Søn Erik paa Orknøerne og vovede sig det følgende Aar 1265 atter tilbage til Suderøerne, dog uden at formaa at rette paa Sagernes mislige Stilling. Nordmændenes Herredømme i Vesten var gaaet tabt paa Orknøerne nær, som Alexander endnu ikke vovede at angribe.

Kong Magnus's hele Hu stod til Fred. Allerede i 1264 sendte han Underhandlere til Skotland, og disse fandt Kong Alexander noget mere fredelig stemt. I 1265 gik Biskop Gillebert af Hamar og den norske Kantsler Askatin til Skotland med Tilbud fra Magnus, at han vilde overlade den skotske Konge Øerne Bot (Bute) og Arran, imod at de øvrige Suderøer skulde forblive under norsk Høihed; men dette Tilbud afviiste Alexander, og de norske Sendemænd maatte med uforrettet Sag vende tilbage. Imidlertid ankom til Norge Reginald af Roxburg, Munk af Melrose, for paa Alexanders Vegne at handle med Magnus om Suderøernes Aftrædelse til Skotland. I den norske Konges Raad vare Meningerne meget deelte; men den fredelskende Magnus viiste sig gunstig stemt for den skotske Konges Fordringer, og hans Mening seirede. Det blev da foreløbig afgjort, at Suderøerne og Man skulde afstaaes til Skotland mod en aarlig Afgift, og med dette Budskab vendte Reginald det følgende Aar 1266 tilbage til Skotland. Kort efter ankom ogsaa did Kong Magnus's Befuldmægtigede, Kantsleren Askatin og Lendermanden Andres Nikolassøn, og nu blev Freden mellem Norge og Skotland afsluttet og høitidelig besvoret i Perth den 2den Juli 1266. Den norske Konge afstod Man og Suderøerne til Skotland, dog med Forbehold af Nidaros's

Kirkes Rettigheder og med Frihed for de Indbyggere, som vilde, til at forlade Øerne med deres Gods, ligesom og under Løfte om Strafløshed for alt, hvad de som den norske Konges Undersaatter kunde have forbrudt mod Kongen af Skotland. Herimod forbandt den skotske Konge sig til aarlig til evindelige Tider at betale den norske Konge 100 Mark Sterling, desuden i de næste 4 Aar 4000 Mark Sterling, at udbetale med 1000 Mark aarlig. De fra begge Sider gjorte Fanger skulde løsgives. Den ene Konge skulde ei beskytte den andens Fiender. Endelig skulde Skibbrudne af det ene Rige i det andet have fuld Frihed til at redde Skib og Varer. St. Laurentii Aften, den 9de August, lod Kong Magnus denne Fredsslutning offentlig forkynde paa et Thing paa Christkirkegaarden i Bergen. Freden vandt ikke ret Bifald i noget af Rigerne; thi ligesom i Norge Mange fandt det uverdigt at opgive for Penge en Lenshøihed, som gjennem Aarhundreder havde givet den norske Krone Glands, saaledes paastod Mængden af Skoterne, at Suderøerne, som beboede af Skoter og oprindelig det skotske Riges Eiendom, burde tilhøre dette, uden at deraf svaredes nogen Afgift. Imidlertid maa det ved upartisk Betragtning synes, som om ved Fredsslutningen netop det Rette blev truffet. Thi Norges Herredømme over Suderøerne var virkelig baade med Hensyn til disse Øers Beliggenhed og deres Grundbefolknings Herkomst unaturligt, og den betingede Afgift maatte visselig fuldt opveie de Indtægter, som den norske Krone før havde havt af Øerne, hvilken, saavidt man kan slutte af de ufuldstændige Underretninger, man har om hine Forholde, indskrænkede sig til 10 Mark Guld, hvilke Øernes Konge skulde betale, hvergang en ny Konge tiltraadte Regjeringen i Norge, og maaskee ogsaa, naar en ny Konge tiltraadte Regjeringen paa Øerne. Anderledes var Forholdet med Orknøerne, hvis Indbyggere vare Nordmænd; til dem strakte heller ikke den

skotske Konges Fordringer sig. Freden blev uagtet den Misnøie, den for Dieblikket vakte, dog staaende ved Magt, og et venskabeligt Forhold indtraadte for længere Tid mellem Norge og Skotland [1]).

Hvad Norges Krone kunde synes at tabe i Glands ved Afstaaelsen af Lenshøiheden over Suderøerne, det vandt den igjen ved den nærmere Forbindelse, der ved disse Tider indtraadte mellem Norge og dets gamle Koloniland Island. Største Delen af Dens Indbyggere havde, som før er fortalt, allerede i 1262 under Betingelse af, at deres Selvstændighed skulde blive vedligeholdt, underkastet sig Kong Haakon. Kun Bønderne i Dens østre Fjerding havde endnu ikke villet give Slip paa sin Uafhængighed. Men i Aaret 1264 hyldede ogsaa disse Norges Konge, idet nemlig Orm Ormsson paa deres Vegne paa Althinget tilsvor Kong Magnus Lydighed og Skat. Hele Island var saaledes Norges Konge underkastet, og det heder, at Islændingerne i det Hele vare villigere til at bøie sig under Magnus end under hans Fader. Dette var heller ikke underligt; thi mange af Dens Høvdinger vare sig Overtrædelser bevidste imod Kong Haakon, — Magnus derimod havde de ei fornærmet, og af hans milde Sindelag ventede de sig alt Godt [2]). Man kan imidlertid ingenlunde rose Magnus for, at han med Strenghed overholdt de Betingelser, til hvilke Islands Underkastelse støttede sig. Vel vedblev Gissur Thorvaldsson at bære Jarlsnavn, saalænge han levede, men hans Indflydelse paa Den var

[1]) Brudst. af Magn. Lagab. S. Fornm. S. X, 155—159. Torf. Hist. Norv. IV, 338. 343. Scr. rer. Dan. III, 236—238. [Munch, Chron. reg. Mann. S. 27]. Isl. Ann. S. 134. Suhm X, 532. 547. 581.

[2]) Brudst. af Magn. Lagab. S. Fornm. S. X, 156 f. Isl. Ann. S. 134.

saare indskrænket, deels ved et fiendtligt Parti blandt hans egne Landsmænd, deels ved de Befuldmægtigede, som den norske Konge fra Tid til anden sendte over til Øen for at røgte sine Ærinder. Kjed af sin Stilling besluttede endelig Gissur Jarl at slaa sig fra Verden og gaa i et Kloster; men før han endnu fik iverksat denne Beslutning, døde han 59 Aar gammel i Begyndelsen af Aaret 1268. Fra den Tid af unddrog Kong Magnus sig fra den Forpligtelse at lade Island styre ved en Jarl. Man finder dog ei, at Islændingerne have paaanket dette, og det er vel muligt, at de islandske Høvdinger, fra gammel Tid vante til en vis borgerlig Lighed, idetmindste i Navnet, havde seet med skjæve Øine paa den høiere Verdighed, som var tildeelt en enkelt af dem. Kongen overgav ved Gissurs Død Øens Bestyrelse til de tvende Islændinger Rafn Oddssøn og Orm Ormssøn uden noget særeget Hædersnavn. Paa Overfarten fra Norge 1270 druknede Orm, og Rafn blev saaledes ene Islands Forstander paa Kongens Vegne, hvilket Kald han udførte med Kraft og Redelighed. Hans Magt blev imidlertid, ligesom forhen Gissur Jarls, meget indskrænket ved kongelige Sendemænd, som stedse indfandt sig, naar Ting af Vigtighed skulde drives igjennem[1]).

Man giver i Almindelighed Islands Underkastelse under Norge Skylden for Islændingernes paafølgende Tilbagegang med Hensyn til Frihedssind, Velstand, ja endog Videnskabelighed. Man maa imidlertid betænke, at Islands frie Forfatning allerede længe før Foreningen med Norge var udartet og Folkets Kræfter lammede ved voldsomme og blodige indvortes Kampe mellem Øens Høvdinger. Islands Forfald var saaledes ingenlunde fremkaldt ved dets Underkastelse under Norges Konge; meget mere var den sidste fremkaldt ved det første. Men derhos maa vistnok

[1]) Isl. Ann. S. 138. 140. Finn. Joh. Hist. eccl. Isl. I, 382—385.

indrømmes, at den norske Styrelse paa Island kun var lidet skikket til at afhjælpe de forhaandenværende Brøst, og hvad Landet vandt ved den større indre Rolighed, som det nu kom til at nyde, tabte det igjen ved at blive sat i en politisk Umyndighedstilstand, der hemmede Folkeaandens frie Rørelse og Udvikling og saaledes vistnok var en medvirkende Aarsag til Videnskabelighedens, især Sagaskrivningens Forfald.

Den venskabelige Forbindelse, som allerede under Kong Haakon Haakonsson var knyttet mellem Norge og Sverige, vedligeholdtes under Magnus's Regjering, især saalænge som Birger Jarl stod i Spidsen for det sidste Rige. I Aaret 1266 havde Magnus og Birger en venskabelig Sammenkomst ved Rigernes Grændse ved Gautelven[1]). Men i Slutningen af samme Aar, den 21de Oktober, døde Birger efter at have i 16 Aar med udmerket Klogskab og Kraft styret sit Fædreneland. Hans ældste Søn Valdemar, i hvis Navn Faderen hidtil havde ført Regjeringen, skulde nu selv overtage den. Valdemar manglede imidlertid ganske sin Faders store Egenskaber, og hans Letsind og Udvelighed styrtede snart Sverige i alle en Borgerkrigs Ulykker. I Sverige begyndte paa denne Tid, ligesom allerede forlængst var skeet i Danmark, at danne sig en Herrestand, der paa den ene Side meer og meer skarpt afsondrede sig fra Massen af Folket, Bønderne, medens den paa anden stræbte udelukkende at tilvende sig alene det hele Folks Rettigheder med Hensyn til Landsstyrelsen. Fra først af begunstigedes den af Kongemagten, der af den laante en vis Glands; men snart steg den Kongemagten selv over Hovedet og gjorde baade Konge og Almue til sine Tjenere. Med denne verdslige Herrestand forenede sig Geistligheden, og snart saa man ikke alene disse tvende Stænder hæve sig

[1]) Sturl. S. X, 18. S. 306 f.

over den borgerlige Lighed, som de gamle svenske Landslove udtalte, men endogsaa de mægtigste verdslige Herrer i Forbindelse med Geistlighedens Hoveder, Bisfopperne og de høieste Prælater, at danne et Raad, der ikke længer var Kongens Raad, men et Rigsraad, — en uafhængig og selvstændig Statsmagt, der deelte Landsstyrelsen med Kongen, eller rettere førte den alene, forsaavidt som ikke Kongens personlige Egenskaber formaaede nogenlunde at opretholde Kronens Verdighed. Allerede Birger Jarl havde i sine Frænders, Folkungernes, Opstand seet en Prøve paa de svenske Herrers høitstræbende Planer. Han besad Klogskab og Kraft nok til at kue dem. Men det Samme var ikke Tilfældet med den svage Kong Valdemar, og Splid inden Kongeætten selv paaskyndede Adelsvældets Udvikling i Sverige.

Birger Jarl efterlod foruden Valdemar tre yngre Sønner, Magnus, Erik og Benedikt. Han havde udvirket en Pavebulle, hvorved det tillodes ham at forlene disse sine yngre Børn med Dele af Riget. Dette blev imidlertid ikkun iverksat med Magnus, der fik Sødermanland med Hertugsnavn. De tvende Andre fik ved Faderens Død ingen Deel af Riget. Benedikt var tilfreds med sin Stilling, da han var opdragen til Geistlig og altsaa paa Grund af sin Byrd kunde gjøre sig Haab om en af Kirkens høieste Verdigheder. Junker Erik derimod var misfornøiet med sin Tilsidesættelse og synes snart at have fundet Medhold baade hos sin Broder Magnus og hos flere af Rigets Stormænd, der ønskede Splid mellem Brødrene for selv at kunne fiske i rørt Vand. Valdemars Dronning Sofia, en Datter af den danske Konge Erik Plogpenning og Søster til den norske Konge Magnus's Dronning Ingebjørg, skal have forøget Spændingen ved den Foragt, hun viiste sine Svogere, af hvilke hun almindelig benævnte Magnus: Kjedelslikkeren formedelst hans mørke Farve, og Erik: Erik Ingen-

ting. Hertug Magnus traf ved sin Driftighed, Pragt og Gavmildhed ikke alene mange svenske Herrer, men ogsaa fremmede Riddere til sit Hof. Han begyndte meer og meer at fordunkle Kongen og vakte herved dennes Misundelse og Mistænksomhed. Junker Erik derimod forlod Sverige og opholdt sig en Stund i Danmark ved den danske Konge Erik Glippings Hof. Kong Valdemar, der merkede, at hans Anseelse i Sverige begyndte at vakle, søgte at slutte sig nærmere til sin Svoger Kong Magnus. Allerede i Aaret 1268 havde han et venskabeligt Møde med denne i Ljodhuus, ved hvilken Leilighed Grændserne mellem Norge og Sverige bleve nøiere bestemte. I Aaret 1272 anmodede atter Valdemar Kong Magnus om et Møde ved Elven. Magnus, som nylig var kommen sig af en svær Sygdom, begav sig fra Bergen til Kongehelle, men ventede her forgjæves paa sin Svoger lige til mod Enden af September. Den letsindige Valdemar tilbragte Tiden inde i Sverige med allehaande Forlystelser og forsømte Mødet. Magnus drog da til Tunsberg, hvor han tilbragte Vinteren med at føie flere vigtige Foranstaltninger i Henseende til Norges indre Bestyrelse.

Medens han endnu var sysselsat hermed, kom Budskab til ham fra den svenske Konge med paatrængende Anmodning om en Sammenkomst, hvorsomhelst den norske Konge vilde fastsætte. Bevægelserne i Sverige havde vakt Valdemar af hans Søvn og bragt ham til at frygte for sin Krone. Hans Broder Junker Erik var hjemvendt fra Danmark og paadrog sig Kongens Mistanke. Det Samme var Tilfældet med Folkungen Jon Philippusson, en af Rigets mægtigste Herrer. Valdemar havde fængslet denne sidste og holdt sin Broder hos sig under det nøieste Opsyn. Den Gjæring, som disse Skridt afstedkom i Sverige, ønskede han dæmpet ved den norske Konges Mægling. Kong Magnus fastsatte Mødet til Sarpsborg og begav sig did ved

Midfaste (ved Midten af Marts Maaned) 1273. Idet Kong Valdemar skulde tiltræde Reisen til Mødet, undveg Junker Erik fra hans Opsyn og ilede forud for Kongen til Norge, hvor han traf Kong Magnus endnu før dennes Ankomst til Sarpsborg og drog i hans Følge til Mødet. Da Magnus og Valdemar vare komne sammen, bestræbte den første sig for at stifte Forlig mellem Brødrene, og det lykkedes ham at bringe et saadant istand, hvori ogsaa Jon Philippussøn og en anden misfornøiet svensk Herre, Bo Galin, der i længere Tid havde opholdt sig hos Magnus, bleve indbefattede. Sammenkomsten mellem Kongerne løb forøvrigt meget venskabeligen af, og Valdemar lovede at ville ved Tilbagekomsten til sit Rige bekræfte det sluttede Forlig i Skara. Herhen ledsagede Olaf af Stein og flere anseede Nordmænd den svenske Konge for paa Magnus's Vegne at overvære det endelige Forlig og paasee, at de Eder, hvorved det skulde bekræftes, rigtigen bleve aflagte. Dette skede imidlertid ingenlunde til Vidnernes Tilfredshed, og det viiste sig snart, at Kong Magnus's Mægling havde været uden Nytte.

Kong Magnus drog om Vaaren efter Mødet i Sarpsborg til Bergen, hvor han havde stevnet en stor Sammenkomst af Norges geistlige og verdslige Høvdinger. Da han paa Reisen havde naaet Lindesnes, kom Jon Philippussøn efter ham med et lidet Følge og klagede paa det bittreste over Kong Valdemar, der havde brudt alle de gode Løfter, han paa Mødet i Sarpsborg havde gjort, og uddrevet Jon af Landet. Magnus lod Flygtningen følge sig til Bergen[1].

Magnus blandede sig imidlertid for det første ikke paa

[1]) Brudst. af Magnus Lagab. S. Fornm. S. X, 159 fgg. Isl. Ann. S. 138. 142. Lagerbring Svea Rikes Hist. II, 517 ff. Den nye Grændsebestemmelse mellem Norge og Sverige findes aftrykt i Norges gamle Love II, 487—491 og i Ann. for nordisk Oldkyndighed 1844—45. S. 160—172.

nogen kraftig Maade i Sveriges Anliggender. Under det store Høvdingemøde i Bergen lod han (2den Juli 1273) paa et Thing paa Christkirkegaarden sin ældste Søn Erik, dengang 5 Aar gammel (født 1268), give Kongenavn, og sin yngre Søn Haakon, der kun var 3 Aar (født 10de April 1270), Hertugnavn. Det lader, som om Magnus har været af en svagelig Helbred og ikke ventet et langt Liv; han har uden Tvivl ved den ovennævnte Handling villet sikkre Norge for indvortes Uroligheder i det Tilfælde, at han skulde dø, før hans Sønner havde naaet en modnere Alder. To Aar senere (1275, 2den Juli) lod han sine Sønners Udnævnelse til Konge og Hertug høitidelig kundgjøre paa Drething i Throndhjem. Forresten var han i disse Aar ivrig sysselsat med Rigets indre Anliggender[1]).

Imidlertid voxte Urolighederne i Sverige og udartede til en aabenbar indvortes Krig. Kong Valdemars Uordholdenhed og letsindige Færd lod ham stedse synke dybere og dybere i sit Folks Agtelse. De misfornøiede svenske Herrer trængte sig om hans Brødre Hertug Magnus og Junker Erik, og den første begyndte meer og meer aabenbart at træde i det misfornøiede Partis Spidse. En brødefuld Kjærlighed skal have paaskyndet Valdemars Fald. Hans Dronning Sofia havde foruden den norske Dronning Ingebjørg tvende yngre Søstre, Jutta og Agnes, hvilke begge i en meget ung Alder, rimeligviis efter Andres Tilskyndelse, havde givet sig i St. Agnetes Kloster i Roskilde og hertil skjenket alt sit Arvegods. I en noget modnere Alder fortrøde de dette Skridt, og i Aaret 1272 forlode de igjen Klosteret og tilegnede sig atter sit Arvegods, uanseet Geistlighedens Protest. Kort efter drog Jutta til Sverige for at besøge sin Søster. Hun blev modtagen paa det herligste

[1]) Brudst. af Magn. Lagab. S. Fornm. S. X, 163. Isl. Ann. S. 142. 146. Hirdskraa Kap. 36 (Norges gamle Love II, 430 f.). Torf. IV, 353.

og optraadte — sige de gamle svenske Kroniker — i Kongens Gaard, som var hun en Engel fra Himmelen. Men snart blev Fortroligheden mellem Kong Valdemar og hende for stor, hun blev frugtsommelig og fødte ham en Datter.

Denne Letsindighed, der dog ikke synes at have rokket Dronning Sofias Hengivenhed for sin Mand, blev benyttet af Valdemars Modstandere til at nedsætte ham endnu dybere i den almindelige Mening. Hertug Magnus's Parti blev stedse sterkere, og Spændingen mellem Brødrene steg til det Høieste. Om Sommeren 1274 paa en Herredag, hvor Brødrene vare tilstede, gjorde flere Herrer og især Geistligheden sig forgjæves Umag for at mægle mellem dem. Den yngste Broder Benedikt, dengang Erkedegn i Linkøping, tilbød endog at opoffre hele sin Fædrenearv for Fredens Vedligeholdelse, men Alt forgjæves. Efter en heftig Ordstrid skiltes Valdemar og Magnus som aabenbare Fiender, og den sidste skal endog have undsagt Kongen. Bruddet var nu fuldkomment og Magnus's Parti allerede bestemt paa at gaa til det Yderste og vælge Hertugen til Konge. Pave Gregor den 10des Formaninger og Opfordring til den svenske Geistlighed at understøtte Kong Valdemar med sin Mægling opholdt endnu for et Øieblik Borgerkrigens Udbrud. Men Junker Erik var allerede i Danmark, hvor han hvervede danskt og tydskt Krigsfolk, og i Begyndelsen af Aaret 1275 begav Hertugen sig selv derhen. Et Forbund blev indgaaet i Sønderborg med den danske Konge Erik Glipping, hvorved denne forpligtede sig til at understøtte Hertugen og Junker Erik med Krigsfolk imod en Sum af 6000 Mark Sølv, og ved Indgangen af Sommeren rykkede Magnus i Spidsen for en stor Hær ind i Vestergøtland. Kong Valdemar paa sin Side samlede ogsaa en betydelig Krigsmagt baade af Riddere og Bønder i det øvre Sverige, og under de mest truende Udladelser nærmede Brødrene sig hinanden paa Grændsen mel-

lem Svealand og Gøtaland. Den store Skovaas Tiveden mellem Væneren og Vetteren adskilte ikkun Hærene. Kong Valdemar lod Styrken af sin Hær rykke frem gjennem Skoven, medens han selv med sin Dronning og de udvalgteste Stridsmænd gjorde Holdt midtskovs ved Ramundaboda. Men da Hovedhæren naaede Hova ved Skovens sydligste Ende, stødte den uformodet paa Hertug Magnus's Hær. Kongens Hær var uden Orden og uden duelige Anførere; den kunde ei modstaa Hertugens Angreb; den blev i Hast aldeles slagen og spredte sig i den yderligste Forvirring til alle Sider og søgte Tilflugt i Skove og paa uveisomme Steder. Dette Slag stod den 4de Juli. Kongen var endnu i Ramundaboda, hvor han med sin sedvanlige Sorgløshed havde lagt sig til at sove, medens den storpralende Dronning Sofia spillede Skak, da en Rytter, som var undkommen fra Slaget, blodig og saaret bragte Tidenden om Hærens Nederlag og Hertugens Nærmelse. Han raadede imidlertid Kongen til blot at trække sig noget tilbage, da Levningerne af hans Hær snart vilde samle sig om ham, og han saaledes atter kunde blive i Stand til at møde Magt med Magt. Men Valdemar, raadvild, frygtsom og lidet stridsvant, som han var, tænkte kun paa sin øieblikkelige Redning. Uagtet en Deel af den adspredte Hær virkelig igjen samlede sig i Nerike, saa lod dog Kongen baade denne og dem, der omgave hans Person, i Stikken og flygtede i største Skynding med sin Dronning og sin Søn gjennem Vermelands Skove til Norge.

Kong Magnus var paa den Tid i sit Riges nordlige Egne, i Throndhjem; men Valdemar fandt i Borgesyssel hos Lendermanden Erling Alfssøn, der var Kongens Frænde[1]) og en af Norges mægtigste Høvdinger, en gjestfri Modtagelse. Her forblev han imidlertid kun kort. Efter

[1]) Søn af Alf af Thornberg, det nuværende Tanberg paa Ringerike, og af Ingebjørg, Hertug Skules Søster.

at have efterladt i Erlings Berge sin treaarige Søn Erik, vovede han sig med Dronning Sofia paany ind i Sverige i det Haab snart at samle Tilhængere om sig. Men Hertug Magnus havde nu ogsaa i det øvre Sverige spillet Mester. Efter Seieren ved Hova var han uden Ophold trængt frem mod Norden uden at finde Modstand; og de af Rigets Herrer, som før havde dannet Kong Valdemars Tilhang, ilede, da de saa sig forladte af denne, med at underkaste sig Hertugen og sverge ham Troskab. For at forfølge den flygtende Konge havde Hertug Magnus sendt nogle lette Tropper til Vermeland; disse overfaldt Kongen, just som han paa sin Tilbagevei sad til Bords og gav sig god Tid med Maaltidet, og toge baade ham og Dronning Sofia til Fange.

Da Valdemar kom for sin Broder, yttrede denne sig først med Maadehold, og uagtet Valdemar tilbød sig at opgive hele Riget i hans Hænder, kun med Forbehold af sit fædrene Arvegods, saa erklærede dog Magnus sig tilfreds med en Deling af Riget, som og kom i Stand paa det Vilkaar, at Valdemar skulde have den sydlige Deel, Magnus den nordlige eller det egentlige Svealand. Men ikke desto mindre overgav kort efter Valdemar — som det hed af egen gode Villie — sin Deel af Riget til Magnus, der nu ogsaa antog Kongenavn. Men hvad enten nu denne Afstaaelse ei har været saa frivillig, som Magnus's Parti udgav den for at være, eller og Valdemars vægelsindede og svage Charakteer senere er bleven omstemt, saa flygtede han mod Slutningen af Aaret 1275 paany med sin Hustru over den norske Grændse og begav sig i Begyndelsen af 1276 til den norske Konge Magnus i Bergen for at anraabe ham om Bistand imod sin Broder.

Hertug Magnus vandt imidlertid Geistligheden ligesom og Mængden af de svenske Høvdinger for sin Sag, og paa en Herredag paa Davø blev han den 31te Decbr.

1275 formeligen valgt til Sveriges Konge, efter at han allerede en Tid tilforn havde baaret Kongenavn. Hans Broder Erik, der havde staaet ham troligen bi og til Løn var udnævnt til Hertug, overlevede ei længe Seieren; han døde ved denne samme Tid. Magnus var nu sikker i sit Kongedømme og blev endog den 24de Mai 1276, Pintsedag, høitidelig kronet i Upsal af Erkebiskop Folke[1]).

Valdemar henvendte sig ikke forgjæves til Kong Magnus om Hjælp. Vel valgte denne som sedvanlig den fredelige Vei for ved Underhandlinger at see Tvisten mellem Brødrene bilagt; men han søgte derhos at give sin Mægling mere Eftertryk ved krigerske Rustninger. Kong Magnus Birgerssøn blev foreløbigen indbuden til et Møde ved Elven den paafølgende Sommer. Valdemar drog i Forveien til det befæstede Ragnhildarholm ved Kongehelle, hvor han havde efterladt sin Dronning og Søn, og hvor han skulde afvente Kong Magnus's Komme. Imod Midsommers Tid 1276 forlod denne Bergen og styrede med en Flaade paa 220 Skibe og Norges fornemste Høvdinger i sit Følge til Gautelven. Paa Veien anløb han Tunsberg, hvor han efterlod Ingebjørg og begge sine Sønner. Efter et kort Ophold i Kongehelle seilede den norske Flaade den 25de Juni opad Elven til Horsaberg, hvor Mødet skulde gaa for sig. Af norske Høvdinger ledsagede Kong Magnus: Erkebiskop Jon, Biskopperne Andreas af Oslo og Askatin af Bergen, Lendermændene Erling Alfssøn og hans Sønner Alf og Finn, Eilif af Raustdal, Andres Paalssøn Plytt, Bjarne Erlingssøn af Giske, Stallaren Olaf af Stein med flere. Kong Valdemar og hans svenske Tilhængere sluttede sig til den norske Konge i Kongehelle, samt desuden den danske Kon-

[1]) Isl. Ann. S. 144. Lagerbring II, 525—538. Torf. IV, 361. Suhm X, 690. 711. 719—722.

ges Sendemænd, som vare tvende Biskopper og flere verdslige Høvdinger.

Aarsagen til de danske Sendemænds Komme til Forligsmødet var den Omvexling, som nys forud var foregaaet i den danske Konge Erik Glippings Sindelag med Hensyn til Sverige. Han havde, som ovenfor er viist, i Aaret 1275 hjulpet Magnus Birgerssøn til at støde sin Broder fra Thronen. Men da Magnus's Overmagt syntes afgjort, forandrede pludseligen den danske Konge sin Opførsel. Det paastaaes at have været hans hemmelige Plan at vedligeholde og oppuste de indre Uroligheder i Sverige til sin egen Fordeel. Idet han gav Udeblivelsen af Betalingen af de 6000 Mark, som han i Følge Overeenskomsten i Sønderborg havde tilgode af Magnus Birgerssøn, til Paaskud for sin forandrede Stemning mod denne sidste, havde han hemmeligen søgt at drage Valdemar paa sin Side, og det er høist sandsynligt, at netop den danske Konges lønlige Tilskyndelser have bidraget til Valdemars Brud paa det foregaaende Forlig med sin Broder og hans Flugt til Norge. Nu skulde de danske Sendemænd paa Fredsmødet tale Valdemars Sag.

Dagen efter den norske Konges Ankomst til Horsaberg, den 26de Juni, indfandt ogsaa Kong Magnus Birgerssøn sig, ledsaget af Erkebiskop Folke af Upsal, Biskopperne af Linkøping, Skara og Strengnes samt mange verdslige Høvdinger, blandt hvilke Jon Philippussøn. Mødet mellem Kongerne fandt Sted paa Ridingaberg. Den norske Konge bragte det ved sin forsonende og fyndige Tale dertil, at begge de svenske Konger samtykkede i, at Tvisten mellem dem skulde paadømmes af de gjæveste Mænd af begges Tilhang. Under den norske Konges Forsæde forenede sig nu 8 udvalgte Dommere fra hver af Siderne. Paa Valdemars Vegne vare norske og danske geistlige og verdslige Høvdinger, men ingen Svensker; paa Magnus

Birgerssøns den svenske Erkebiskop, de tilstedeværende svenske Biskopper samt flere svenske Herrer, blandt hvilke Jon Philippussøn. Valdemar fordrede det hele svenske Rige tilbage, idet han paastod, at det uden gyldig Grund var ham berøvet. Denne Fordring afsloge imidlertid Magnus Birgerssøns Befuldmægtigede reent ud; derimod tilbøde de Valdemar Helsingeland, Vermeland, Landet vestenfor Væneren og Stiklaborg med 300 Marks aarlig Indkomst. Da Dommerne ikke kunde komme til Enighed, henskjødes Sagen under Kong Magnus af Norge, og denne erklærede sig nu afgjørende for sin Svoger Valdemar, „at hele Riget burde gjengives ham, og intet andet Vilkaar burde antages." Da Valdemars Befuldmægtigede eenstemmig bifaldt denne Dom, men Modparten ei vilde give efter, saa maatte Mødet hæves, uden at noget Forlig var istandbragt, og Kong Magnus Birgerssøn drog strax med sit Følge tilbage ind i Sverige. Den norske Konge vendte et Par Dage senere tilbage til Kongehelle og seilede derfra i Begyndelsen af Juli med hele sin Flaade til Tunsberg. Dronning Sofia og hendes Børn fulgte ham did; Kong Valdemar derimod forblev paa Ragnhildarholmen[1]).

At Kong Magnus intet Brug gjorde af sin væbnede Magt til sin Svogers Fordeel, var udentvivl en Følge deels af hans fredelige Sindelag, deels af den Overbeviisning, til hvilken han meer og meer maatte komme om Valdemars Udueligbed. Vel muligt har ogsaa den danske Konges Indblanding i Sagen fortrudt ham, og vist er det, at den vægelsindede Valdemar nu vendte sit Blik til denne sidste, som den, af hvem han snarest og kraftigst kunde vente Bistand til sit Riges Gjenerobring. Kort efter Kong Magnus's Afreise fra Kongehelle drog han nemlig til Danmark. Den forventede Understøttelse fra denne Side udeblev ei

[1]) Isl. Ann. S. 146—152. Lagerbring II, 538—545. Suhm X, 732.

heller, hvad der nu end kan have bevæget Kong Erik Glipping til at skjenke ham den. Allerede i August Maaned drog Valdemar i Følge med en dansk Hær herjende gjennem Værend til Vestergøtland. Men et pludseligt Overfald af den svenske Ridder Ulf Karlsson bragte Forvirring i Hæren og tvang den til igjen at forlade Sverige, hvorpaa mod Slutningen af Aaret Kong Magnus Birgerssøn til Hevn gjorde et Indfald i Skaane og Halland.

Hverken den norske Konges fredelige Mægling eller den danskes Vaabenhjælp havde hidtil udrettet Noget til den landsflygtige Valdemars Bedste. Da Dronning Sofia om Høsten tilligemed sin Søn Erik begav sig fra Tunsberg til Danmark, lod Kong Magnus Stallaren Audun Hugleiksson og Lendermanden Guthorm Gydasson ledsage hende, udentvivl for at virke, hvad muligt var, for Valdemars Sag. Rimeligviis have imidlertid Magnus's Bestræbelser nu som forhen gaaet ud paa en fredelig Mægling; men til en saadan har ikke Valdemar laant Øre, nu da han af den danske Konges og Adels Forbittrelse mod den svenske Konge Magnus, efter dennes Indfald i Skaane, maatte vente sig et nyt krigersk Foretagende fra Danmarks Side mod denne sidste.

Den danske Konge Erik rustede sig ogsaa virkelig i Vintertiden. Lige fra Begyndelsen af 1277 indtil Marts Maaneds Slutning hjemsøgtes det sydlige Sverige ved idelige Indfald af de Danske, og ud paa Vaaren rykkede Kong Erik selv med sin Hovedmagt og Valdemar i sit Følge ind i Vestergøtland og tog sin Stilling ved Axelvalla og Skara. Kong Magnus Birgerssøn stod med en betydelig Hær i det øvre Sverige, uden dog at rykke Vestergøtland til Undsætning. Det kom saaledes ei til noget Hovedslag, men i en mindre Træfning vare de Danske de tabende. Imidlertid vare begge Rigers Høvdinger virksomme for at faa mæglet en Fred, og efter at en Stilstand

var sluttet, vendte Kong Erik med den danske Hær tilbage til Danmark.

Valdemar havde intet andet Valg end at følge den danske Konge og gjorde sig nu Umage for under de brandenborgske Markgrevers Mægling at blive indlemmet i Freden mellem Sverige og Danmark og erholde en Deel af sit Rige tilbage. Han og hans Dronning lovede endog Markgreverne Den Gotland, saafremt disse kunde udvirke ham Halvdelen af Sverige. Men ogsaa dette Haab slog feil. Da den danske Konge fik sine Fordringer opfyldte, synes han at have ladet den usle Valdemar i Stikken, og denne havde omsider ingen anden Udvei end at ty til sin Broders Naade. I Skeninge kom i Slutningen af Aaret 1277 et endeligt Forlig i Stand mellem Brødrene, hvorved Valdemar erkjendte Magnus for hele Sveriges retmæssige Konge, nedlagde sit Kongenavn og lod sig nøie med sit Arvegods. Fra denne Stund benævnes Valdemar i alle Breve „fordum Svearnes Konge", og saaledes vedblev det til hans Død, som først indtraf meer end 20 Aar efter denne Begivenhed (1302).

Paa det fiendtlige Forhold mellem den svenske og danske Konge fulgte en nær Forbindelse mellem dem, idet de ved en Sammenkomst i Lagaholm (Laholm) 1278 gjensidigen forpligtede sig til ikke at give dem, der vakte Opror mod en af Kongerne, Tilhold i den andens Rige. Mod Norge derimod yttrede sig hos begge et mindre venskabeligt Sindelag, og den svenske Konge truede endogsaa, ifølge den danskes Tilskyndelse, med et fiendtligt Anfald paa Norge [1]).

At Magnus Birgerssøn maatte nære nogen Uvillie mod den norske Konge for den redelige Iver, med hvilken denne havde taget sig af sin Svoger Kong Valdemars

[1]) Isl. Ann. S. 154. 156. Lagerbring II, 545—561. Suhm X, 734. 748. 764—767. Torfæus IV, 361—364. 366.

17*

Sag, var naturligt. Hvad Danmark angik, da laa Grunden til den Spænding, som fra nu af indtraadte mellem dette Rige og Norge, i ældre Forholde.

Kong Magnus's Giftermaal i Aaret 1261 med Ingebjørg, den i 1250 afdøde danske Konge Erik Plogpennings Datter, var foregaaet uden egentlig at have den daværende danske Regjerings Samtykke. Ingebjørgs Fædrenearv var dengang ei bleven hende anviist, og den danske Regjering yttrede i det Hele kun liden Lyst til at fyldestgjøre hendes og hendes Søstres lovlige Fordringer. Vel blev i Aaret 1263 d. 15de Novbr. i Overvær af norske og svenske Befuldmægtigede (de sidste paa Ingebjørgs Søster Sofias, den svenske Konge Valdemars Dronnings Vegne) et Skifte foretaget i Lund, hvorved Kong Erik Plogpennings Eiendomme deeltes mellem hans efterladte Døttre [1]); men Arven blev dog ei disse, idetmindste ei Dronning Ingebjørg, ordentlig overdragen. Kong Magnus undlod ikke at kræve hendes Tilkommende; men den danske Konge henviiste ham stedse til Hertugen af Sønderjylland, som han paastod sad inde med Arven [2]). I Aaret 1272, da Kong Erik Glipping var bleven indviklet i en farlig Krig med Greverne af Holsteen, søgte han at nærme sig Kong Magnus, og denne undlod ikke at gjengjælde hans venskabelige Sendebud ved lignende [3]). Men da Kong Eriks vanskelige Stilling var ophørt, var det ogsaa forbi med hans venskabelige Stemning mod Magnus. Eriks Forhold under de svenske Uroligheder var ikke skikket til at befordre en større Nærmelse mellem Norge og Danmark; thi endogsaa den Understøttelse, han til Slutning ydede Valdemar, var kun fremkaldt af egennyttige Hensigter og krydsede udentvivl derhos Magnus's redelig meente Bestræbelser for sin Svoger. Mag-

[1]) Huitfeld under Aar 1263.

[2]) Huitfeld under 1278; Torfæus IV, 366.

[3]) Brudst. af Kong Magnus's Saga. Fornm. S. X, 161.

nus synes ei at have opgivet Valdemars Sag, før denne selv opgav den, og denne oprigtige Velvillie mod den af alle andre forstødte Konge maatte vække Kong Magnus Birgerssøns Frygt og Uvenskab.

I Anledning af de truende Fiendtligheder fra Sveriges og Danmarks Side maa det have været, at Magnus i Aaret 1278 udbød Leding af sit Rige og med en betydelig Magt drog til Gautelven[1]). Det kom imidlertid, saavidt man af de ufuldstændige historiske Beretninger om hine Tider kan slutte, ei til nogen Krig. Med Danmark synes Magnus sidenefter som forhen at have indskrænket sig til Underhandlinger, og den svenske Konge fik paa denne Tid nok at bestille med sit Riges indre Anliggender.

Folkungernes Æt med Jon Philippussøn i Spidsen og i det Hele den opstræbende svenske Herrestand havde kraftigen virket til Kong Valdemars Fald og til at hæve Magnus Birgerssøn paa Sveriges Throne. At de imidlertid heri mere have ladet sig lede af Haabet om Fordele for sin Person og for sin Stand end af Iver for at skjenke sit Fædreneland en dygtig Konge istedetfor en kronet Usling, det viiste snart deres Forhold. Magnus, som uden-tvivl har maattet kjøbe de svenske Herrers Understøttelse dyrt nok, fandt sig snart trykket af deres Overmod. Han gjorde ikke dem til sine Fortrolige, men lod derimod sin uindskrænkede Gunst falde paa Fremmede, der især havde tiltrukket sig hans Opmerksomhed ved Færdighed i ridderlige Øvelser, hvilke Magnus meget yndede. Blandt disse Fremmede var en dansk Mand Ingemar Nilssøn, hvem Kongen overøste med Rigdomme, udmerkede fremfor alle Sveriges Stormænd, ja endog gav sin Nærpaarørende Helena til Egte. Folkungerne lode Ingemar høre sin Misnøie med hans voxende Magt, men han gav dem kun et overmodigt Svar. Da forenede Folkungerne sig hem-

[1]) Isl. Ann. S. 156.

meligen for at bevirke de udenlandske Gunstlingers Undergang. Jon Philippussøn og hans Broder Birger samt en vis Johan Karlssøn og Philippus af Rumby stode i Spidsen for Anslaget. De passede paa Leiligheden, da Ingemar Nilssøn var kommen til Skara i Anledning af et Møde mellem Magnus's Dronning Helvig og hendes Fader Grev Gerhard af Holsteen. De overfaldt uformodet Staden, dræbte Ingemar og indespærrede Grev Gerhard som Fange paa Imseborg Slot, medens Dronningen i sin Forfærdelse søgte Tilflugt i et Kloster. De oprørske Herrer rykkede derpaa med en betydelig Magt for det sterke Jønkøpings Slot, som de begyndte at beleire. Paa samme Tid søgte de at lokke den afsatte Valdemar, til hvis Fald de selv forhen havde givet Hovedstødet, paa sin Side for under Paaskud af at kjæmpe for hans Rettigheder at give sit Foretagende et gunstigere Udseende. Overmagten var ganske paa deres Side, og det var kun ved Forstillelse og skrømtet Eftergivenhed, at Magnus formaaede at rede sig sig ud af sin farlige Stilling. Valdemar, der vaklede i sin Beslutning, fik han bevæget til at holde sig det indgangne Forlig tro, og de oprørske Herrer dyssede han i Søvn ved smigrende Ord. Han gav for Øieblikket efter for deres Fordringer, ja roste endog deres Foretagende som en Ytring af Fædrenelandskjærlighed. Han fik sin Svigerfader Grev Gerhard fri og lod ham drage bort fra Sverige, og vidste derpaa at berolige Folkungerne, saaledes at de nedlagde Vaabnene og vendte tilbage til Lydighed.

Denne store Bevægelse i Sverige fandt netop Sted i Aaret 1278; det er altsaa let begribeligt, at den svenske Konge under saadanne Omstændigheder, da hans egen Throne vaklede, ei følte sig i Stand til at iverksætte sine Trusler mod Norge. Om den norske Konge Magnus's ovennævnte Tog til Elven har staaet i nogen Forbindelse med hine Uroligheder i Sverige eller havt nogen Indflydelse paa

deres Gang, vide vi ikke. Vist er det, at efter den Tid findes intet Spor til fiendtligt Forhold mellem Norge og Sverige, saalænge Magnus Haakonssøn levede. Kong Magnus Birgerssøn behøvede for det første at have al sin Opmerksomhed henvendt paa den ulmende Oprørsgnist i sit eget Rige. Han havde vel for Øieblikket givet efter for Folkungerne, men hans Hevn vaagede og rammede Oprørets Hovedmænd, da de mindst ventede det. Efter en Tids Forløb fik han dem ved blide Ord lokkede til sig paa Gælakvist Kongsgaard ved Skara, fangede dem og lod dem føre til Stokholm, hvor han i 1280 lod Jon Philippussøn, dennes Broder Birger og Johan Karlssøn halshugge, medens Philippus af Rumby maatte kjøbe Livet med Afstaaelse af alle sine Eiendomme [1]).

De spændte Forholde, i hvilke Norge under Magnus Haakonssøns Regjering stod til Sverige og Danmark, gave — som vi have seet — ikke Anledning til nogen Krig, hverken udenfor eller i selve Riget. Imidlertid var dog ikke Norge ganske befriet fra fiendtlige Anfald. Kirjalerne eller Karelerne, et tschudisk Folkefærd, boede i det østlige Finland og vare skatskyldige under de russiske Fyrster i Novgorod. Deres Bopæle grændsede for en Deel til Finmarken, som fra gammel Tid var Skatland under den norske Krone. Dette Naboskab havde allerede for flere Aarhundreder siden givet Anledning til gjensidige Forurettelser. De norske Kongers Sysselmænd i Finmarken havde stundom øvet Fiendtligheder mod Karelerne, og disse hevnet sig ved at optage Finneskatten, naar de dertil saa Leilighed [2]).
Kvænerne, et andet tschudisk Folkefærd, der boede i det Nordvestlige af det nuværende Finland, ligeledes paa Finmarkens Grændser, toge jævnligen Deel i Striden, enten som Nordmændenes eller oftere som Karelernes Bundsfor-

[1]) Lagerbring II, 572—578.
[2]) Egils S. Kap. 14.

vandte. I Kong Haakon Haakonssøns Dage havde disse Stridigheder givet Anledning til Underhandlinger mellem Norge og Rusland. Den novgorodske Fyrste Alexander (Newskys) Sendemænd indfandt sig i 1251 hos Haakon, og man stræbte fra begge Sider at raade Bod paa Ulempen[1]), uden at dog dette lykkedes — en Følge udentvivl af Ruslands daværende høist forvirrede Tilstand under Mongolernes Indfald. Under Magnus's Regjering toge Stridighederne en farligere Vending, da Karelernes Streiferier begyndte at strække sig udenfor Finmarken til selve Norge. I Forening med Kvænerne gjorde de i Aaret 1271 et ødelæggende Indfald paa Haalogaland, og 1279 angrebe de paa Grændsefjeldene Kongens Sysselmand Thorbjørn Skæne, fangede ham og dræbte 35 af hans Følge. Hvad Magnus har gjort for at hemme dette Uvæsen, er ubekjendt[2]).

Magnus's Forhandlinger med andre fjærnere europæiske Stater vare fredelige og især sigtende til at befordre og sikkre Norges Skibsfart og Handel. Fra ældgamle Tider havde mangehaande Berørelser baade af fredelig og krigersk Natur fundet Sted mellem Norge og England, og Handelsforbindelsen mellem begge Riger var stedse betydelig. Tidernes forvirrede Begreber om Eiendomsret i Almindelighed og om fremmede Handlendes Forhold til de Lande, de besøgte med sine Varer, i Særdeleshed kunde ikke andet end afstedkomme mange Forviklinger i Handelsforholdene, især i Lande, hvor en overmægtig Herrestand havde vidst at tilvende sine private Landeiendomme mange Rettigheder, som oprindeligen tilkom Kronen, og som de enkelte adelige Jordegodsbesiddere eller Kronvasaller forstode at give den videst mulige Udstrækning. En af disse Rettigheder, hvilken især var hemmende for al fri Handel,

[1]) Haakon Haakonss. S. Kap. 271; see ovfr. S. 217.
[2]) Isl. Ann. S. 140. 156. Arne Biskops S. Kap. 24.

var den saakaldte Strandret, hvorefter Besidderen af et Strandstrøg ansaaes berettiget til alt, hvad som her drev ind, følgelig ogsaa til Skibbrudnes opdrevne Gods, ja paa sine Steder endog til selve de Skibbrudnes Person. Hvad som ikke var lovhjemlet Ret, det tiltog ofte den sig, som følte, at han havde Magten. De himmelraabende Forurettelser mod fredelige Søfarende, hvortil en saadan Tingenes Tilstand naturligviis altfor ofte gav Anledning, betragtedes længe som private Sager, i hvilke Vedkommende selv maatte søge at skaffe sig Ret, Erstatning eller Hevn. Men alt som Regjeringerne begyndte meer og meer at hefte Opmerksomheden paa Handelen som et vigtigt Middel til Rigernes Opkomst og følgelig til deres egen Magts Udvidelse, — blev det ogsaa et vigtigt Maal for deres Bestræbelser at see hiint gamle Uvæsen hemmet. Det var just i det 13de Aarhundrede, at man ret begyndte at aabne Øinene for saadanne Hensyn, og de norske Konger vare ikke de sidste til at virke for deres Riges Bedste i saa Maade. I Skotland og England, hvor der begge Steder fandtes en mægtig og tildeels lovløs Stand af Baroner, der vare Landjordens og Strandens Eiere, synes de norske Søfarende især at have lidt ved Strandrettens Udøvelse. Dette gav allerede i Haakon Haakonssøns Tid, endog i hans første Regjeringsaar, Anledning til Underhandlinger mellem ham og den da regjerende engelske Konge Henrik III (1216—1272), hvilke imidlertid ikke synes at have ledet til noget bestemt Endemaal, helst da Norges Stridigheder med Skotland i Haakons senere Regjeringsaar ogsaa synes at have afstedkommet nogen Spænding mellem hiint Rige og England. Magnus derimod var heldigere i sine Bestræbelser for denne vigtige Sag. I Fredsslutningen med Skotland 1266 fik han udvirket gjensidig Handelsfrihed mellem dette Rige og Norge samt Strandrettens gjensidige Ophævelse for begges Vedkommende. I Aaret 1269 sendte han for

samme Øiemed sin Kantsler Askatin og Peter, Erkedegn af Hjaltland, til England, hvor der nu den 21de August samme Aar istandbragtes en Overeenskomst mellem Kong Magnus og Kong Henrik i Winchester, ved hvilken det blev fastsat, at al ældre gjensidigen tilføiet Skade skulde glemmes; Handlende fra det ene Rige maatte frit og uhindret sælge og kjøbe i det andet; Skibbrudne af det ene Rige i det andet skulde beholde Skib og Gods, de nærmeste Embedsmænd forpligtedes endog til at beskytte og hjælpe dem; endelig skulde den ene Konge ikke antage sig den andens Fiender [1]).

Fra nu af indtraadte den venskabeligste Forbindelse mellem Norge og England, og den udslukkedes ikke ved Kong Henrik III's Død 1272. Mellem hans Søn Edvard I og Magnus vedligeholdtes Venskabet; der vexledes jævnligen Breve mellem dem, og Sendemænd fore oftere fra den ene til den anden med Gaver.

Af langt vigtigere Følger end Handelsforbyndet med England — Følger, som de norske Konger sikkert ikke anede — vare de Handelsforbund, som ved disse Tider sluttedes mellem Norge og enkelte nedertydske Søstæder. Nedertydskerne havde allerede fra meget gammel Tid havt Handel med Norge og med sine Skibe især besøgt Landets sydlige Havne. I det 12te Aarhundrede strakte deres Skibsfart sig ogsaa til Bergen. Men da deres Handel her mest gik ud paa Indførsel af Viin og Overdaadighedsvarer, søgte Kong Sverrer at indskrænke den som skadelig for Folkets Sedelighed, hvorimod han begunstigede Engelskmændenes Handel, hvilken han ansaa for gavnligere for Riget [2]). Dette uagtet vedblev dog Tydskernes Handel paa Norge stedse at udvide sig, og alt som de nordtydske Handelsstæder voxte i Velstand og Magt, dreves ogsaa de-

[1]) Rymers Foedera 1, 1, 480.
[2]) Sverrers S. Kap. 104; see ovfr. S. 135.

res Handelsforetagender i Norden med mere Kraft. Slutningen af det 12te og Begyndelsen af det 13de Aarhundrede var Tidspunktet for hine Stæders egentlige Opblomstring. Fælles Fordele bragte snart enkelte af dem til indbyrdes at slutte sig nærmere sammen. Saaledes fandt et gammelt Forbund Sted mellem Lybek og Hamburg; senere blev et lignende indgaaet mellem Lybek og flere Stæder ved Østersøen — de saakaldte vendiske Stæder. Det var vel tilfældige Omstændigheder, der fremkaldte disse Forbund, der som oftest ikke engang vare stadige. Endnu havde ei den Idee udviklet sig hos dem, at danne et større fast Forbund til deres Handels Sikkerhed og Udbredelse — en Idee, som i det følgende Aarhundrede frembragte det mægtige Hanseforbund med dets Handelsenevælde i Norden. Imidlertid rørte der sig et friskt Liv i hine tydske Stæder, og den dristige Foretagelsesaand, der begunstigedes ved den republikanske Forfatning, lod snart deres Borgere gjennemskue Handelsforholdene i Norden og opfatte den gunstige Stilling, de havde for at tilvende sig Fordelen af dem. Deres Statskunst begyndte at dreie sig om Handelen, og da de enkelte Stæders Regjeringer for største Delen dannedes af Kjøbmænd, saa var det ganske naturligt, at disse med deres Erfarenhed snart vidste i Handelsanliggender at overliste Kongerne og deres Raad, der som oftest kun havde et saare indskrænket Begreb om Handelens rette Væsen og om Midlerne til dens Opkomst. I Norge fandtes vistnok hos Landsstyrerne og Folket mere Erfarenhed i Handelen, end som kan antages at have været tilstede i de øvrige tvende nordiske Riger — en naturlig Følge af Nordmændenes saare udbredte Søfart; alligevel formaaede man ei i Længden at holde de slu og driftige tydske Kjøbmænd Stangen. Disse vidste lidt efter lidt at gjøre sig uundværlige for Landet, og nu var Overgangen til et fuldstændigt Handelsherredømme let.

Lybek, der senere optraadte som det store nordtydske Handelsforbunds Hoved, er den første af de nordtydske Stæder, med hvilken man finder, at Norge har sluttet en ordentlig Overeenskomst. I Anledning af nogle forudgaaende Stridigheder blev nemlig Aar 1250 den 6te Oktober i Bergen en Forening indgaaet mellem Kong Haakon Haakonssøn paa hans Riges Vegne og Affendinger fra Lybek, hvorved fastsattes gjensidig Handelsfrihed samt at Nordmænd og Lybekker, forsaavidt som de befandt sig sammen, gjensidigen skulde forsvare hinanden som Brødre mod al Overlast; hvorhos tillige de lybske Kjøbmænd, som maatte besøge Norge, tilsagdes „alle de Rettigheder og Friheder i fuldeste Udstrækning, som de nogensinde havde nydt i Riget [1]).“ Foreningen udtaler rigtignok i det Hele intet andet end fuldkommen Lighed; men den sidste Bestemmelse aabner dog paa en slu Maade Adgangen til ved klog Benyttelse af tilfældige Omstændigheder at vinde Hevd paa tilsnegne Fordele.

Ogsaa Hamburgs Borgere vare allerede i Haakon Haakonssøns Tid i Handelsforbund med Norge; men et Drab, som af nogle Tydskere uden Aarsag var bleven øvet paa nogle Nordmænd og som tillagdes Hamburgerne, bragte dem i Unaade hos Kongen. Da Haakon var død, og Magnus havde besteget Thronen, henvendte Hamburg sig til ham for at erholde sine ældre Handelsfriheder tilbage, og da Stadens befuldmægtigede Affendinger ved 12 Mands Ed havde renset sine Medborgere for den dem gjorte Beskyldning og desuden den holsteenske Greve Gerhard kraftigen gik i Forbøn for dem, saa erklærede Magnus sig herved fyldestgjort og optog ved Brev, udstedt i Bergen den

[1]) Dipl. Arman. II, 36. Suhm X, 174. [Urkundenb. der Stadt Lübeck I, No. 157.]

29de Juli 1264, Hamburgs Borgere i al Naade og Forbund, som de i hans Faders Dage havde været[1]).

Ingen af de ovennævnte Overeenskomster oplyser, hvori egentlig de tydske Kjøbmænds gamle Rettigheder i Norge have bestaaet. Det er heller ikke sandsynligt, at nogen ældre i det Enkelte bestemt og fra begge Sider formeligen bekræftet Overeenskomst har været tilstede. Det hele Handelsforhold mellem Norge og de tydske Stæder har vistnok oprindelig fra norsk Side været anseet som grundet alene paa Kongens Naade, og det har neppe tidligere faldet Nogen ind, at denne egentlig var bunden ved sine Naadesbeviisninger mod de fremmede Kjøbmænd. Men da først engang gjensidige Forpligtelser vare erkjendte, saa maatte snart Nødvendigheden paatrænge sig af at bestemme disse Forpligtelser nærmere og meer i det Enkelte. Dette skede længere henne i Magnus's Regjering, idet Kongen i Aaret 1278 den 18de Juli i Tunsberg, som det heder „paa Grund af indstændig Begjering fra Raad og Menighed i flere tydske Søstæder og især fra sine særdeles Venner, Foged, Raad og Menighed i Staden Lybek," udstedte et Frihedsbrev „for de Kjøbmænd af den tydske Tunge, som besøge Norge." I Kraft heraf fritoges de tydske Kjøbmænd i Norge for at holde Nattevagt i Stæderne, naar de ei leiede Huse paa et halvt Aar eller længer. De skulde ei heller tvinges til at deeltage i Skibes Optrækning, hvilket ellers var Pligt for Enhver, der i tre Dage havde opholdt sig i en By[2]). Det tillodes dem i Tiden mellem St. Hallvards Dag, 15de Mai, og Mariæ Himmelfart, 15de August, frit at kjøbe paa Havnen og Bryggerne alle Slags Smaavarer, ligeledes Huder og Smør i mindre Partier. De kongelige Embedsmænd maatte ikke forhindre Kjøbmændene i at sælge deres Varer til hvem de selv vilde, naar tre

[1]) Urkundenb. der Stadt Hamburg I, No. 678.

[2]) Nyere Bylov VI, 17 i Norges gamle Love II, 250.

Dage vare forløbne fra den Tid, de anmeldte disse Varer; inden disse tre Dage skulde Embedsmændene have tilkjendegivet, hvad de for en bestemt Priis vilde have til Kongens Brug. Alle Tydske, som lede Skibbrud, skulde beholde, hvad de kunde redde af sit Gods; de skulde desuden have Lov til at kalde Indbyggerne af den Skibrede, hvor de strandede, til Hjælp mod en Godtgjørelse af 6 Øre norsk for hver Læst, der bjergedes. Ingen tydsk Kjøbmand maatte for Gjæld eller Forseelse fængsligen anholdes, naar han stillede Borgen og mødte for Retten, med mindre hans Forseelse var saa stor, at han derfor efter Loven skulde miste sit Hoved eller sin Haand. Alle norske Embedsmænd og Dommere forpligtedes endelig til at antage sig Lybekkerne og deres Gods paa det venskabeligste [1]).

Dette Frihedsbrev blev det følgende Aar 1279 den 7de August i Bergen gjentaget med særdeles Hensyn til Bremens Borgere [2]). Forholder det sig, som en Paategning paa selve Originaldokumentet tilkjendegiver, at de tydske Stæder ei fandt sig tilfredsstillede ved ovennævnte Friheder, — saa viser dette tilfulde, hvilken Overlegenhed de allerede havde vidst at tilvende sig med Hensyn til den norske Handel og hvor uundværlige for Landet de have følt sig. At ogsaa allerede ved denne Tid mange fremmede og vistnok især tydske Handlende have begyndt at tage stadigt Ophold i de norske Kjøbstæder, fortrinlig i Bergen, maa sluttes af enkelte Bestemmelser i den under Magnus Haakonssøn vedtagne Bergens Bylov. Det saakaldte tydske eller hanseatiske Kontor i Bergen er imidlertid af senere Oprindelse.

Vi gaa nu over til at omhandle Norges indre Historie under Kong Magnus's Styrelse, og komme herved

[1]) Dipl. Arnam. II, 41. [Urkb. d. St. Lübeck I No. 398].
[2]) Suhm X, 794.

til at skildre de Yttringer af hans Regjeringsvirksomhed, der mest have bidraget til at forevige hans Minde.

I de seneste 23 Aar af Kong Haakon Haakonssøns Regjering havde Norge nydt en uafbrudt indvortes Fred, og denne vedligeholdtes under Magnus. Naar undtages nogle Uroligheder i Thelemarken, hvis Aarsag man ikke kjender, men som bleve endte i Aaret 1277, idet Kongen tog Thelerne til Forlig [1]), synes en dyb Ro at have hersket i Rigets Indre. Magnus benyttede denne heldige Stilling og den Kjærlighed og Tillid, som Nordmændene nærede til ham, for i mange Maader at rette paa Rigets indvortes Brøst og befordre Folkets Sikkerhed og Velvære.

Lovgivningen havde allerede længe tildraget sig den norske Regjerings Opmerksomhed, og de mange Forandringer og Forbedringer, som heri bleve foretagne under Magnus, vare ganske sikkert forarbeidede under hans Fader. Norge var, som bekjendt, fra gammel Tid deelt i 4 Lagdømmer (lög): Frostathingslag, Gulathingslag, Eidsivathingslag og Borgarthingslag, hvert med sin særegne Lov eller Samling af gamle Vedtægter og Retssedvaner, der efterhaanden forøgedes eller forbedredes, deels af Folket selv ved indbyrdes Overeenskomst mellem hvert Lagdømmes Bønder, deels af Kongerne med Folkets Samtykke eller paa dets Begjering. I Hovedsagen skreve disse Love sig fra Kongerne Haakon Adalsteinsfostres og Olaf Haraldssøns Dage. Siden den Tid vare mange Forandringer foregaaede i Norges indre Forfatning. Folket havde i det Hele vundet en større Dannelse og Slebenhed, en større Oplysning havde i flere Retninger udbredt sig, forhen ukjendte Næringsveie vare opstaaede, Trælestanden forsvunden, de gamle patriarchalske Forholde især ved Borgerkrigene slappede, nye Begreber om Kongemagtens Udstrækning og Kirkens Forhold til Staten havde fundet Indgang. Med disse Forandrin-

[1]) Isl. Ann. S. 154.

ger havde Lovgivningen ei holdt Skridt og var saaledes i mange Maader at ansee som forældet, som trængende til Gjennemsyn og Forbedring. At Kongen som Statsstyrelsens Hoved her gjorde det forberedende Skridt, var naturligt. Haakon Haakonssøn havde — rimelig allerede i sine tidligere Regjeringsaar — med Thrøndernes Samtykke og Medvirkning gjort nogle Forbedringer i og Tillæg til Frostathingsloven. I sine sidste Aar, efter at han havde taget sin Søn Magnus til Medbestyrer af Riget, synes han at have udkastet Planen til en mere omfattende Lovforbedring, der skulde strække sig til Norges baade offentlige og private Ret. Denne Plan udtaler sig i den saakaldte Haakonarbok eller Jarnsida, et som det synes ufuldendt Lovudkast, hvilket sendtes Islændingerne af Kong Magnus til en midlertidig Rettesnor, indtil en ny fuldstændig Lovbog kunde blive istandbragt. Magnus opfattede sin Faders Forsæt og bragte det, med Bistand af Rigets viseste og indsigtsfuldeste Mænd, til Udførelse. Han synes foreløbigen at have gjort Almuen i de forskjellige Lagdømmer bekjendt med Grundsætningerne for de Forandringer i Loven, som han agtede at foreslaa, samt at have erholdt dens Samtykke til at foretage dem. Dette var Tilfælde med Gulathingsloven i 1267, med Eidsivathingsloven og Borgarthingsloven i 1268. I 1269 indfandt han sig tilligemed Erkebiskop Jon paa Frostathing, hvor ogsaa alle Thrønderne overdroge ham at forbedre deres Lov [1]). Saaledes udrustet med hele Folkets Fuldmagt skred han til det vigtige Verk, og efter at have bragt fuldkommen Samstemmighed i de fire Love, fremlagde han den omarbeidede Landslov paa Gulathing, hvor den St. Hansdag 1274 blev antagen som almindelig Lov for det hele Rige [2]).

Ifølge den nye Lov vedbleve de fire gamle Lagthing

[1]) Isl. Ann. S. 136. 138.

[2]) Magnus's Landslov X, 3 i Norges gamle Love II, 178.

baade som lovgivende Forsamlinger og som øverste Domstole. De skulde aarligen træde sammen paa Botolfsmesse (d. e. den 17de Juni) og ligesom tilforn dannes af Nevndermænd d. e. udvalgte Mænd fra de under ethvert Lagthing hørende Fylker. Nevndermændenes Valg overdroges Lendermændene og de kongelige Sysselmænd eller Fogder, og deres Antal bestemtes høist forskjelligt i de forskjellige Lagdømmer, dog i det Hele overeensstemmende med gammel Vedtægt. De kongelige Sysselmænd selv vare desuden pligtige at indfinde sig til Lagthinget. Blandt Nevndermændene valgtes igjen Lagretten, der bestod af trende Tylvter (36) Bisiddere eller Lagrettesmænd, der vare de egentlige Lovgivere og Dommere, hvis Bestemmelser dog skulde bifaldes af de øvrige Thingmænd ved det saakaldte Vaabentag (vápnatak) for at have fuld Gyldighed. I Spidsen for Lagretten stod en Lagmand (lögmaðr), der med meget udstrakt Myndighed ledede Forhandlingerne og ved sin Stemme gjorde Udslaget i tvivlsomme Tilfælde. Dette vigtige Embedes Virksomhed blev egentlig først ved den nye Lovgivning bestemt, skjønt det allerede fra Slutningen af det foregaaende Aarhundrede synes at have været til. Hvem det tilkom at beskikke Lagmanden, siges vel ei ganske udtrykkelig i Loven, men af flere Udladelser maa man dog slutte, at Kongen har forbeholdt sig denne Ret, ligesom og at Embedet har været fast. En egen Dommermyndighed tillagdes Lagmanden, men hans eensidige Domme kunde dog indankes for Lagretten. I Tilfælde, hvor Lovens Bestemmelser ei vare tydelige nok eller hvor en Lovbestemmelse ganske fattedes, der forbeholdt Kongen sig i Forening med sine Raadgivere (de skjonsomste Mænd) det endelige Udslag. Den nye Lovgivning tilstedte i det Hele en Indflydelse fra Kongedømmets Side paa den lovgivende og dømmende Myndighed, som den ældre Lovgivning ei kjendte. Med Hensyn til de underordnede Retter forblev det ved det

Gamle; Fylkesthingene og Heredsthingene fortfore nemlig som tilforn; dog bleve de förstnævnte af ringe eller ingen Betydning som Domstole betragtede, da nu en Sag kunde indstevnes lige til Lagmanden eller Lagthinget, og de kriminelle Sager bleve ligesom i ældre Tider endelig paadømte paa Heredsthinget.

Disse vare den nye Lovs Hovedbestemmelser med Hensyn til Retspleien. I Straffelovgivningen gjorde den vigtige Forandringer. Vel vedblev i det Hele det gamle Bodssystem, at nemlig Forbrydelser mod Andres Person kunde afsones med lovbestemte Böder, men den ældgamle Indretning, hvorved Familierne i Drabssager stode hver for sig som et sluttet Heelt baade med Hensyn til Bodens Udredelse og Modtagelse, saaledes at ethvert Familielems Deel i Boden bestemtes efter Slægtskabsgraden til den Angjældende, — denne Indretning ophævedes aldeles, hvorved de gamle Saktal, der udgjorde en vidtløftig Beregning af Bodens Fordeling og indtoge en saare vigtig Plads i de ældre Lovbøger, bortfaldt. Fra nu af skulde Drabsmanden ene böde, og den Dræbtes Arving ene modtage Boden. Forresten bleve for andre Forbrydelser Böderne eller Straffene nöiagtigere bestemte end tilforn, og især Straffene for Tyveri mere indrettede efter Billigheds Fordringer. Med Hensyn til de saakaldte Ubodemaal, eller de Forbrydelser, som medførte foruden Livsstraf al Eiendoms Fortabelse til Kongen, gjordes den menneskekjærlige Bestemmelse, at hvis Forbryderen efterlod Börn i en umyndig Alder, da skulde af hans Gods afholdes saameget, som udfordredes til Börnenes Underholdning, indtil de havde naaet den Alder, at de selv kunde erhverve sig det Nødvendige.

Lovene for Landevernet forbleve i det Hele uforandrede, ligesaa Odels- og Landbolovgivningen. I disse Dele bestod den nye Lovs Fortjeneste deri, at den forenede de ældre forskjellige Loves fra hinanden afvigende Bestemmelser og saaledes tilveiebragte Eenhed for det hele Land.

Den saare indviklede Arvelovgivning undergik adskillige Forandringer, der imidlertid langtfra ikke afhjalp dens Mangler. En væsentlig Forandring i den nye Lov var den, at Døttre stededes til Arv med Sønner, saaledes at Datteren skulde tage Halvt mod Sønnen.

Den vidtløftige Afdeling i de ældre Love, som handlede om Forholdene mellem Herre og Træl eller Frigiven, udelodes ganske i den nye Lov. Trælestandens Ophør gjorde nemlig nu alle disse Bestemmelser overflødige.

Et overordentlig vigtigt Tillæg i den nye Landslov var endelig den hele Afdeling om Kongearven eller Rigsarvefølgen. Det er oftere forhen bemerket, at skjønt Norge fra ældgammel Tid var et Arverige, hvor Kongedømmet ansaaes som en Odel for Harald Haarfagers mandlige Æt, saa fattedes dog ganske en bestemt Rigsarvefølgelov. Harald Haarfager havde forordnet — uden Tvivl med Folkets Samtykke og i Overeensstemmelse med ældre Vedtægt, idetmindste i visse Fylker i Landet — at alle hans Sønner skulde bære Kongenavn og have Deel af Riget efter ham, og at saaledes skulde fortfares i hans mandlige Æt, hvorimod hans Ætlinger paa Kvindesiden kun skulde være berettigede til Jarlsnavn og Jarls Ret. Ved denne Bestemmelse blev man staaende, og som Følge heraf blev det gjennem flere Aarhundreder anseet som en ufravigelig Rigslov, at Ingen kunde tages til Norges Konge, uden han var Kongesøn af den norske Kongeæt, og at paa den anden Side enhver norsk Kongesøn var paa Grund af sin Fødsel berettiget til Kongenavn og Andeel i Kongedømmet. Det tilkom Landets Bønder, og fortrinsviis Thrønderne, at bedømme hans Ret, samt derpaa meddele ham Kongenavn og erklære ham i Besiddelse af de dermed følgende Rettigheder. Til egte og uegte Fødsel toges intet Hensyn. For det Tilfælde, at ingen Kongesøn var forhaanden, fattedes ganske Bestemmelser. For at Riget ei skulde udstyk-

kes i det Uendelige, hvilket let kunde blive Følgen af en saadan Indretning, kom en Fællesstyrelse i Gang, saaledes at Kongedømmets Deling ei medførte nogen virkelig Deling af selve Landet. De fordærvelige Følger af denne Tingenes Orden har den forudgaaende Historie til Overflod viist. De nye Grundsætninger, der fremtragte Magnus Erlingssøns Valg, idet de satte den egte Fødsel over den strenge mandlige Arvefølge, tjente kun til at forøge Forvirringen, da de ei bleve almindelig anerkjendte. De ældre og de nyere Grundsætninger vare fra nu af i en bestandig Rivning; de nyere forfegtedes i det Hele taget af Geistligheden, medens Kong Sverrers mandlige Afkom paa Norges Throne holdt strengt ved de ældre. Efterhaanden begyndte man imidlertid fra begge Sider at nærme sig hinanden i eet Punkt, nemlig at der saavidt muligt burde sørges for at vedligeholde Rigets og Kongedømmets Eenhed. Herpaa blev da den nye Rigsarvelov fortrinligen rettet, og de ulige Anskuelser i andre Henseender forenedes paa den Maade, at skjønt Kvinde for sin Person udelukkedes fra Arvefølgen, saa udelukkedes dog ei ganske Kvindelinien (Mand af Kvinde), men sattes efter Mandslinien (Mand af Mand) i dennes nærmeste Led, endog under visse Omstændigheder i Tilfælde af uegte Fødsel hos Arvingen af Mandslinien. Paa disse Grundsætninger finde vi den Rigsarvefølgelov bygget, som Kong Magnus fik vedføiet Landsloven og høitidelig antaget af alle Nordmænd. Dens Bestemmelser ere følgende [1]):

Der skal være een Konge over Norge og dets Skatlande.

Arvefølgens Orden er: 1. Egtefødt Søn. 2. Egtefødt Sønnesøn. 3. Egtefødt Broder. 4. Egtefødt Farbroder. 5. Egtefødt Brodersøn. 6. Egtefødt Farbroders Søn. 7. Uegte Søn, dog ikke født i Hoer eller af For-

[1]) Norges gamle Love II, 25 fgg.

bindelse i forbudne Led. 8. Egtefødt Søn af egtefødt Datter. 9. Egtefødt Søn af egtefødt Søster. 10. Bedstefaders Broders Sønnesøn i egtefødte Led. 11. Egtefødt Søn af egtefødt Faster. 12. Egtefødt Søn af egtefødt Moster, naar denne er af den rette Kongeæt. 13. Den næste i Arv efter Landslovens almindelige Arvetal, dog stedse Mand og ikke Kvinde samt Ætling af Kongeslægten.

Er slet ingen Arving forhaanden, da ere Hertug og Jarl, hvis saadanne findes, alle Biskopper, Abbeder, Lendermænd og Hirdstyrere selvstevnede til Nidaros til den hellige Olaf, hvorhen ogsaa 12 de viseste Bønder af hvert Bispsdømme, hvilke Biskoppen i Forening med Kongens Sysselmænd udnævner, skulle indfinde sig; og skal af disse forsamlede Høvdinger og Bønder under Erkebiskoppens Forsæde en ny Konge udvælges. I Tilfælde af deelte Meninger har Erkebiskoppen og Biskopperne den afgjørende Stemme.

Med Hensyn til den afdøde Konges private Gods gjælder Landslovens almindelige Arvetal baade for Mænd og Kvinder.

At denne nye Rigsarvefølgelov ikke er noget Fuldkommenhedsmønster i sit Slags, sees letteligen; den afhjalp imidlertid et længe følt Savn og var fyldestgjørende for Dieblikkets Fordringer. I de mangehaande Forviklinger, som en fjærnere Tid kunde frembringe og virkelig frembragte, var det formeget forlangt, at de daværende Lovgivere skulde sætte sig ind.

En Fortjeneste ved den nye Landslov i det Hele, som ei maa lades upaaagtet, er den bedre Orden og Fordeling af Gjenstandene, som udmerker den fremfor de ældre Love.

Ved Siden af denne Forbedring af Landsloven i det Hele gik en Forbedring af Kjøbstadlovgivningen. Norges sterkt fremblomstrende Kjøbstæder stode hidtil under

den saakaldte Bjarkøret, hvis Alder og Oprindelse er ubekjendt. Denne Lov maa antages ligesaalidet at have svaret til den nu omhandlede Tids Fordringer som de ældre Landslove. Idet Magnus lod den nye Landslov gjælde for alle Kjøbstæder i de Stykker, hvor ikke Kjøbstadvæsenet gjorde særegne Bestemmelser nødvendige, tilveiebragte han ogsaa her en gavnlig Eenhed. Men han forsømte derfor ikke Stædernes særskilte Tarv. Han lod udarbeide særegne Bylove for de betydeligere Stæder, forelagde dem for Bymændene og fik dem antagne af disse. Det er med de af Magnus istandbragte forskjellige Bylove det samme Tilfælde som med Landsloven; idet de nemlig bære de enkelte Byers Navn (Bergens, Nidaros, Oslos, Tunsbergs Bylov), stemme de ganske med hinanden i Indhold og Materiens Orden, undtagen blot i de Stykker, som mere enkeltviis afhandle Vagthold og Byens Inddeling, hvilket naturligviis maatte afpasses efter hver Stads naturlige Beliggenhed og ældre Bebyggelse.

Hver af de fire større Stæder, Nidaros, Bergen, Oslo, Tunsberg, havde som lovgivende Forsamling og øverste Domstol sit eget Lagthing, i Hovedsagen med samme Indretning som Landslagthingene og med en Lagmand i Spidsen. Lagthinget samledes een Gang aarlig paa en bestemt Tid og dannedes af Stadens Raadmænd samt visse Nevndermænd fra Stadens forskjellige Dele, tilnævnte af Kongens Sysselmænd i Forening med Stadens Gjaldkyre eller Forstander. Lagretten dannedes af to Tylvter, nemlig 12 Raadmænd og 12 Nevndermænd, og Lagmanden var i Besiddelse af de i Landsloven bestemte Rettigheder. De gamle Bymøder (mót) vedbleve. Som Anhang til Bylovene vedføiedes en almindelig norsk Søret (Farmannalög), som det synes for største Delen grundet paa ældgamle Bestemmelser, som allerede vare optagne i den gamle Bjarkøret. Bergens Bylov blev af Kongen selv

fremlagt i Stadens Lagthing og vedtagen af Thingmændene den 22de Januar 1276 [1]).

For Kongens Hird gaves ogsaa fra ældgammel Tid visse Love, hvorved Skikkene i Kongens Gaard og de haandgangne Mænds Pligter og Rettigheder fastsattes. Disse Love undergik fra Tid til anden, som en Følge af tiltagende Slebenhed og Pragt, Forandringer, især som det lader under Kongerne Olaf Haraldssøn og Olaf Kyrre. De synes allerede før Magnus's Tid at have været samlede til en egen Lovbog, den gamle Hirdskraa, men denne blev nu af Magnus bedre ordnet samt forøget med adskillige Tillæg.

Magnus's Hirdskraa indtager først Kongearven samt afhandler Skikkene ved en Konges Antagelse eller Hylding. Den fastsætter dernæst Skikkene ved en Hertugs eller Jarls Udnævnelse og disses Pligter og Rettigheder. Derpaa gaar den over til at afhandle selve Hirdens Indretning.

Det første Sted i Hirden næst Hertug eller Jarl indtoge Lendermændene; de vare Kongens høieste Raadgivere, hver af dem havde 15 Marks Veitsle og Ret til at holde 40 Huuskarle, de udnævntes af Kongen paa de fornemste Høitider og havde Sæde efter sin Alder.

Lige Verdighed og Ret med Lendermændene havde Kantsleren, der bevarede Kongens Segl, besørgede Udfærdigelsen af alle kongelige Breve og havde Tilsyn med Registrene over de kongelige Eiendomme. Kantsleren kaldtes i ældre Tider Kongens Kapellan (kapalín [2]) og var oftest en Geistlig.

Næst Kantsleren var Stallaren; han skulde tale paa Kongens Vegne paa Thing og Hirdstevner samt tillige være Hirdens Ordfører; han skulde desuden paa Kongens Reiser

[1]) Norges gamle Love II, 288.

[2]) Snorre Magnus Erlingssøns S. Kap. 26.

sørge for Hestes Anskaffelse og Fordeling. Som oftest var der idetmindste to Stallarer ad Gangen.

Næst dem var Merkesmanden, der vogtede og bar Kongens Merke eller Fane; han sov i Kongens Gaard og var ombord paa hans eget Skib. Baade Stallare og Merkesmand nøde iøvrigt Lendermands Ret.

Dem nærmest i Verdighed vare Skutilsvendene. De skulde ved høitidelige Leiligheder følge Kongen og tjene ved hans Bord. Blandt Skutilsvendene valgte igjen Kongen Drotseten og Skjenkeren, der skulde have Overopsyn med Bevertningen i Kongens Gaard. Drotseten, der saaledes oprindelig kun var en Huushovmester, blev, som det synes, senere den vigtigste Embedsmand i Landet.

Lendermænd, Kantsler, Stallarer, Merkesmand og Skutilsvende kaldtes ellers med eet Navn Hirdstyrere (hirðstjórar), fordi de vare Hirdens Anførere.

Hirdmændene udgjorde Kongens Livvagt; endeel af dem skulde altid væbnede følge Kongen, hvor han gik, og holde Vagt i hans Gaard eller paa hans Skib Dag og Nat. De skulde være Mænd af prøvet Tapperhed og gode Seder. Ved hver ny Hirdmands Udnævnelse maatte Kongen tage de ældre Hirdmænd paa Raad. Den Nyoptagne maatte gribe om Heftet paa Kongens Sverd, aflægge en egen Troskabsed paa Evangeliet og endelig knælende lægge sine Hænder ind i Kongens Hænder, idet denne kyssede ham. Hirdmændene maatte forpligte sig til at holde Kirkefred og Kvindefred. De kunde udstødes af Hirden, hvis de gjorde sig skyldige i Forræderi eller Ulydighed mod Lovene.

Ringere i Verdighed vare Gjesterne. De skulde besørge de ydre Vagter, drage paa Speideri og udføre Kongens Erinder, hvad enten det gjaldt om at dræbe Forbrydere eller optage deres Gods. De skulde ved sin Udnævnelse berøre Kongens Sverd, aflægge samme Troskabsed og

underkaste sig samme Forpligtelser som Hirdmændene. De havde sit eget Skib og en Formand (gestahöfdingi), som Kongen udnævnte.

Kjertesvendene hørte ligeledes til Hirden. De vare fordetmeste Ynglinger af den bedste Æt. De skulde ved Høitider holde brændende Kjerter for Kongen og andre store Høvdinger; deraf deres Navn. Ellers fulgte og opvartede de Kongen, havde sin egen Formand og sit eget Skib, der tilligemed Gjesternes skulde fare nærmest efter Kongens. Ved deres Optagelse i Hirden berørte de ei Kongens Sverd og aflagde ei Ed paa Evangeliet; de lovede kun Troskab, idet de kyssede Kongens Haand, og vare saaledes haandgangne uden at være Sverdtagere.

Alle haandgangne Mænd, der i sin Herres Tjeneste bleve vanføre, skulde af Kongen underholdes, ligesom og de, der faldt i Fangenskab og ei selv havde Formue til at løskjøbe sig, skulde udløses paa Kongens og de øvrige haandgangne Mænds Bekostning.

For at endelig Hirdlovene stedse skulde være i friskt Minde, skulde de hver Juul oplæses for den om Kongen samlede Hird.

Hirdskraaen indprenter heel igjennem Gudsfrygt, Tapperhed, Troskab, Menneskekjærlighed, Maadehold og Agtelse for Lovene; den vidner om, at god Orden og flebne Seder vare høit anseede blandt den norske Konges haandgangne Mænd.

I Aaret 1277 indførte Magnus Verdighedsnavnene Baron og Ridder, idet han tillagde Lendermændene det første, Skutilsvendene det andet, og med begge forenedes Benævnelsen Herre, som tilforn kun havde udmerket Biskopperne og enkelte verdslige Høvdinger af Kongeæt[1]). Vel brugtes stundom allerede i ældre Tider Benævnelsen „Kongens Riddere" om Hirdmændene i Al-

[1]) Isl. Ann. S. 154.

mindelighed (f. Ex. i Kongespeilet), men Navnet havde dog ikke dengang den høie Betydning, som det fik nu, da det udelukkende blev tillagt de Mænd, der dannede den fornemste Klasse af Hirden. Ligesaalidet var Navnet „Baron“ (barún) tilforn ganske ukjendt i Norge; allerede under Magnus's Fader anvendtes Ordet „baro“ i latinske Dokumenter som Oversættelse af det norske Lendermand; det nyere Navn fortrængte heller ikke det ældre aldeles, men begge Benævnelser brugtes om hinanden, saalænge Verdigheden, de betegnede, endnu var til. Intet af disse nye Verdighedsnavne var imidlertid forbundet med udvidede Rettigheder eller arveligt.

Af Vigtighed med Hensyn til Landsstyrelsen vare de Bestemmelser, der bleve tagne paa de tvende Høvdingemøder, som Kong Magnus holdt i Aaret 1273. Da han nemlig i Anledning af sine Forhandlinger med den svenske Konge Valdemar opholdt sig om Vinteren 1272—73 i Viken, stevnede han til sig i Tunsberg til 25de Januar alle Lendermænd, Stallarer, Lagmænd og Sysselmænd fra Viken og Oplandene. Mødet varede i tre Uger, og Forhandlingerne dreiede sig i Særdeleshed om nærmere at bestemme Lendermændenes og Sysselmændenes Forpligtelser mod Kronen. Følgende blev vedtaget for Viken og Oplandene:

I Tilfælde af Krig skulde enhver Lendermand eller enhver anden, som havde Indtægter af Kronens Gods (veitslur), holde Kongedømmet til Understøttelse 5 væbnede Mænd i 3 Maaneder af 15 Marks Indtægt, af større Indtægt forholdsviis flere. Ligeledes skulde hver Sysselmand i Viken af sin Syssel holde Kongedømmet til Understøttelse 6 Mand af hver Skibrede i samme Tid. For Oplandene samt Haddingjadal og Valdres bestemtes Sysselmændenes Bidrag i det Hele til 127 Mand, fordeelte paa de enkelte Fylker. Disse Folk skulde i de tre Maa-

neder holdes paa Udredernes egen Bekostning og med Vaaben som Hirdmænd, Gjester eller Kjertesvende.

Enhver Sysselmand skulde, idet han af Kantsleren modtog sit Sysselbrev (Bestalling), afgive en skriftlig Forsikkring om tro og redelig Embedsførelse.

Forbrydere, som fra en Sysselmands Syssel havde taget sin Tilflugt til en andens, skulde paa Fordring udleveres.

Drabsmænd skulde af Sysselmanden sendes i Fred til Kongen, og skulde en nøiagtig Beretning medfølge, for at Kongen endelig kunde afgjøre Sagen.

For det Tilfælde, at Drabsmanden dømtes til Fængsel istedetfor til Døden, da bestemtes, til hvilke faste Steder han skulde føres i Forvaring.

Endelig bestemtes Tiden for Ledingsskattens Udbud og Inddrivelse. Vaarledingen skulde være udbuden inden Midfaste, samlet til Paaske og bragt til Tunsberg til Hallvardsmesse (15de Mai); Høstledingen udbuden til Vinternat (15de Oktbr.), samlet til Martinsmesse (11te Novbr.) og bragt til Kjøbstaden til Juul. Ligesaa skulde forholdes med den kongelige Landskyld.

Den paafølgende Sommer fandt det store Høvdingemøde Sted i Bergen, til hvilket ogsaa Erkebiskoppen og alle Rigets Biskopper indfandt sig, og paa hvilket Kongen lod sine Sønner udnævne, den ældste til Konge, den anden til Hertug. Paa dette Møde bleve de Bestemmelser, der Vinteren forud vare tagne i Tunsberg, forelagte Lendermænd og Sysselmænd fra Rigets vestlige og nordlige Egne og for disses Vedkommende stadfæstede, dog med nogen Nedsættelse i Sysselmændenes Krigsbidrag, paa Grund af at Syslerne paa hine Kanter af Landet vare mindre indbringende end paa Oplandene og i Viken. Saaledes bestemtes det for hele Gulathings- og Frostathingslagen samt Haalogaland til 2—4 Mand af hver Skibrede.

Disse Bestemmelser bleve indtagne i Hirdskraaen[1]). Allerede fra gammel Tid havde det vistnok været Skik, at i Krigstilfælde Lendermændene stødte til Kongens Hær med sine Huuskarle, og det vistnok ofte i langt større Tal, end ved den her omhandlede Forordning fastsættes; men en bestemt Regel for deres Bidrag synes forhen at have manglet. Hvad Sysselmændene angaar, da maa man ifølge deres Stilling til Kongen antage, at deres Udredelser tidligere have været afhængige af temmelig vilkaarlige Overeenskomster. Forordningen havde altsaa den Fortjeneste, at den sikkrede Riget i Krigstilfælde en ikke ubetydelig velbevæbnet Magt — man kan vistnok anslaa den til idetmindste 1500 Mand —, hvilken med større Lethed kunde gjøres rørlig end den almindelige Ledingshær, og desuden opbydes særskilt, uden at Bondealmuen behøvede at sættes i Bevægelse.

Ogsaa Islands Lovgivning krævede Magnus's Opmerksomhed. Islands gamle Lov, senere bekjendt under Navnet Graagaas, var fremstaaet og havde uddannet sig under Øens frie Forfatning; den forekom derfor de norske Konger mindre passende for den nye Stilling, hvori Landet var kommet ved at underkaste sig Kongemagten. Det synes, som om Magnus har stræbt at indføre i dens Sted en Lov, udkastet af hans Fader, den saakaldte Haakonarbok eller Jarnsida; men denne fandt ikke Islændingernes Bifald, da den forekom dem i mange Stykker for streng. Da de imidlertid hørte, at Magnus forbedrede Norges Love, sendte de ham ogsaa sin gamle Lovbog til Gjennemsyn og Rettelse. Dog gik Kongen videre, end de havde ventet. Han lod ved den lærde Sagaskriver og Lagmand Sturla Thordsson og en anden anseet Islænding Thorvard Thorarinsson sammensætte en ny Lovbog, der meget nærmede sig den forbedrede norske, og denne

[1]) Kap. 36. Norges gamle Love II, 428 fgg.

Lovbog sendte han til Island 1271 med de to førnævnte Mænd samt sin Hirdmand Eindride Bøggul. Thingfararbolken eller den Deel af Loven, som handlede om Althingets Ordning, blev endnu samme Aar antagen, og derved ophævedes den gamle Indretning med arvelige Godord eller Heredsforstanderskaber, der forestodes af de saakaldte Goder; i Stedet for disse traadte nu Sysselmænd, som Kongen udnævnte. De øvrige Dele af den nye Lov bleve derimod først lidt efter lidt og under stor Modsigelse antagne; Magnus selv oplevede ikke at see denne Sag tilendebragt [1]).

Magnus's Lovgivningsverk, forsaavidt det hidtil er omhandlet, dreier sig udelukkende om den verdslige Lovgivning; den vanskeligste Deel deraf var imidlertid den geistlige Lovgivning, og her strandede Kongens Bestræbelser for at frembringe et fast Forhold mellem Stat og Kirke paa Geistlighedens Overmod og Haardnakkenhed.

Lige fra Christendommens første Indførelse i Norge vare de kirkelige Forholde dragne ind under den almindelige Lovgivning. Man erkjendte i Kirkens verdslige Anliggender ingen anden lovgivende Magt end den sedvanlige, nemlig Folk og Konge. I alle ældre Landslove udgjorde saaledes Christenretten eller Kirkeretten et eget Afsnit, ved hvis Affattelse vistnok Geistligheden og især Biskopperne bleve tagne paa Raad og havde en vigtig Stemme, men dog Bøndernes Villie og Samtykke gjorde Udslaget. Deraf kom det sig, at der mellem de fire ældre Landsloves Christenretter fandt ikke ubetydelige Forskjelligheder Sted. End-

[1]) Isl. Ann. S. 140. 142. Arne Biskops S. Kap. 9. 11. Torf. IV, 349. 352. Finn. Joh. Hist. eccl. I, 382—385. Schlegels Indl. til Graagaasen (Udg. af 1829) § 35. [Den med Sturla og Thorvard i 1271 til Island sendte Lovbog, som stykkeviis blev vedtagen i Aarene 1271—1273 (see Ann. anf. Sted), var ingen anden end den ovenfor nævnte Jarnsida, ikke nogen ny udarbeidet. Sml. Munchs N. Folks Hist. IV, 1, 482—484. 619—621. 627—634. Konr. Maurer Graagaas S. 22.]

ogsaa de Forandringer til Nidaros's Erkesædes Fordeel, som den hierarchiskfindede Erkebiskop Eystein fik indført i Frostathingslovens Christenret [1]), udvirkedes ved Overeenskomst med Thrøndelagens Bønder og havde i deres Samtykke alene sin Gyldighed.

Efter at den norske Kirke havde faaet sit særskilte af Paven alene afhængige Overhoved, og derved tillige erholdt større Eenhed, begyndte efterhaanden de hierarchiske Grundsætninger om Kirkens Uafhængighed af Staten meer og meer at udvikle sig hos den norske Geistligheds Hoveder. Man begyndte efter Geistlighedens Exempel i andre Lande at see hen til Paveloven eller den canoniske Ret — Guds Lov, som man med mere Eftertryk benævnte den — som den eneste for Kirken gyldige Lov. Man sammenholdt med dens Bestemmelser de norske Christenretter og fandt naturligviis let en Mængde Uovereensstemmelser, hvilke erklæredes for uchristelige, ligesom i det Hele disse Christenretter, betragtede fra Hierarchiets Synspunkt, i selve deres Oprindelse maatte ansees for ulovlige, eftersom Geistligheden burde være i udeelt Besiddelse af den lovgivende Magt for Kirken eller rettere af den Myndighed at lempe den almindelige Kirkes enegjældende Lov — den canoniske Ret — paa den norske Kirkes særegne Stilling. Hertil kom Geistlighedens mere og mere lydeligt udtalte Fordring paa uafhængige geistlige Domstole ikke alene for Sager, som angik Religionen, men og for Sager, som angik Kirkens Eiendomme og dens Tjeneres Personer. Heller ikke denne Fordring kunde rime sig med de gamle Christenretter, hvilke for alle Sager, som ikke lode sig afgjøre ved blot kirkelig Straf, forudsatte de almindelige verdslige Domstole.

Skulde Geistlighedens Fordringer opfyldes, saa maatte en Hovedforandring foregaa med den hele Kirkelovgivning i Norge. Men til at foretage en saadan i den rette hier-

[1]) See ovfr. S. 86 f. 139.

archiske Aand vare hverken Konge eller Folk synderlig villige. Kongerne især stræbte af alle Kræfter imod at lægge en Myndighed i Geistlighedens Hænder, som de af Erfaring altfor vel vidste, at denne Stand først og fremst vilde benytte til at kue selve Kongedømmet. De Forandringer, som Kongerne Sverrer og Haakon Haakonssøn foretoge med Kirkelovgivningen, fyldestgjorde ingenlunde Geistligheden, der fremdeles vedblev at skyde sig ind under den canoniske Ret.

Saaledes stode Sagerne, da Kong Magnus Haakonssøn begyndte sin omfattende Lovforbedring. Folket var engang vant til at finde i sine ældre Lovbøger et Afsnit for Christenretten; det samme ønskede man naturligviis at finde i den nye. Det var ogsaa Magnus's Plan at udstyre sin Lovbog med en Christendomsbolk, der skulde være gjældende for det hele Rige. Men at faa en saadan istandbragt var ingen let Sag. Den maatte ifølge Tidens Aand og de nye Forholde nødvendig grundes paa en Overeenskomst med Geistligheden. At tvinge denne tilbage inden de samme Grændser, indenfor hvilke den stod, da de ældre Christenretter fremgik, var nemlig nu ikke længer muligt, og en almindelig norsk Christenret, bygget paa hine ældres Grundsætninger, var saaledes heller ikke anvendelig. Idet man indsaa, at det var nødvendigt at gjøre Geistligheden Indrømmelser og det betydelige, blev det en Hovedopgave at fastsætte bestemte Grændser for dens Myndighed. Men i denne Henseende fremkom Geistligheden, støttende sig til de fordum af Magnus Erlingssøn gjorte Indrømmelser, med saa overspændte Fordringer, at der behøvedes en Magnus's fredelige og mæglende Aand, for at ikke det hele Lovgivningsverk skulde ende med et aabenbart Brud mellem Stat og Kirke.

Samme Aar som Kong Haakon Haakonssøn (1263) døde Erkebiskop Einar, der havde staaet paa en meget

venskabelig Fod med Kong Magnus. Til hans Eftermand udsaa Chorsbrødrene i Nidaros Birger, Abbed af Tautra; de kunde imidlertid ei formelig vælge ham, efterdi han var Presteson og Klostermand (at vælge saadanne til Biskopper stred mod den canoniske Lov), men han drog 1264 til Rom for af Paven, Urban IV, at erholde Dispensation og Stadfæstelse af sit Valg[1]). Kong Magnus synes ikke at have været synderlig for dette Valg, og det blev heller ikke bifaldt i Rom, hvorimod Urbans Efterfolger Clemens IV i Aaret 1265 overdrog Valget af en Erkebiskop i Nidaros til Abbederne af Lysa og Holm samt Dominikaner-Prioren og Franciscanernes Custos i Nidaros, og disse valgte samme Aar Haakon, Biskop af Oslo, til Erkebiskop. Dette Valg fandt Kongens fuldkomne Bifald; det blev ogsaa bekræftet af Paven, og da den Udvalgte, rimeligviis paa Grund af Alderdoms Svaghed, ei selv kunde indfinde sig i Rom for at søge sit Pallium, saa blev dette afhentet af Chorsbroderen Jon Raude, og Haakon iførtes det høitideligen af Biskopperne af Bergen og Stavanger i Kongens og Dronningens Overvær tidlig paa Aaret 1267. Men Haakon, der synes at have besiddet Magnus's særdeles Yndest og Fortrolighed, nød kun ganske kort sin nye Verdighed. Allerede i August Maaned samme Aar døde han. Nu valgtes til hans Eftermand den før nævnte Jon Raude, som det følgende Aar 1268 tiltraadte sit Embede, efter selv at have hentet sit Pallium i Rom[2]).

I Jon fik den norske Kirke et Overhoved, der ikke gav Erkebiskopperne Eystein og Erik noget efter i hierarchisk Aand og Haardnakkenhed, og han fandt en verdig Medbroder og Hjælper i den islandske Biskop Arne af Skaalholt, der blev indviet 1269. Disse Prælater begyndte hver paa sin Kant, den første i Norge, den anden

[1]) Isl. Ann. 132. Brudst. af Magnus's S. Fornm. S. X, 155.
[2]) Isl. Ann. 134—138. Scr. rer. Dan. II, 514.

paa Island, med Kraft at arbeide paa Gjennemdrivelsen af Grundsætningerne for Kirkens Uafhængighed. Magnus havde ladet udarbeide en Christenret, i hvilken de fleste Tvistepunkter mellem Stat og Kirke vare omgaaede og som han paa Grund heraf haabede at faa antagen af Geistligheden [1]). Men dette blev ikke Tilfælde. Erkebiskop Jon forkastede Kongens Christenret som stridende mod den canoniske Lov; han vilde have de forhaanden værende Tvistepunkter afgjorte, og afgjorte til Kirkens Fordeel.

I Aaret 1271 havde Kongen og Erkebiskoppen en Sammenkomst i Bergen [2]), som dog ikke førte til noget bestemt Endemaal med Hensyn til Kirkelovgivningen. Det følgende Aar 1272 udstedte Pave Gregorius den 10de en Kaldelse til alle den katholske Kirkes Prælater at møde til et almindeligt Concilium i Lyon ved Mai Maaneds Begyndelse 1274, paa hvilket Concilium blandt Andet ogsaa skulde handles om Afhjælpelse af de Brøst, som kunde findes i Kirken, hvorfor alle Prælater opfordredes til at angive de Mangler, som i hver enkelts Omraade maatte finde Sted. Denne Opfordring var naturligviis en velkommen Anledning for Erkebiskoppen til at give sine Paastande mere Eftertryk hos Kongen. Han kaldte den skaalholtske Biskop Arne til sig og overlagde foreløbigen med ham Grundsætningerne for en ny Christenret, som med behørig Tillempning til de ældre skulde indføres i Norge og paa Island [3]). Paa det store Høvdingemøde i Bergen om Sommeren 1273 blev nu Sagen forelagt Kongen. Erkebiskoppen vakte Fordring paa alle de Rettigheder med Hensyn til Kongevalget og Kronens Offring til St. Olaf og Nidaros's Kirke, som

[1]) Dette Udkast, der findes i to forskjellige Redaktioner, den ene for Borgarthings, den anden for Gulathings Lagdømme, er trykt i Norges gamle Love II, 293—338.

[2]) Isl. Ann. 140.

[3]) Arne Biskops S. Kap. 10.

100 Aar tilforn vare tilstaaede af Kong Magnus Erlingssøn. Kongen paa sin Side negtede Gyldigheden af disse Fordringer, paa Grund af at de omhandlede Rettigheder ei vare blevne anerkjendte af Magnus Erlingssøns Efterfølgere. Endelig blev efter gjensidige Tillempninger en Overeenskomst afsluttet den 1ste August og beseglet af Kongen og de tilstedeværende fornemste geistlige og verdslige Høvdinger. Den blev anbefalet af Kongen til Pavens Stadfæstelse, og denne blev ogsaa med nogle Tillæg given paa Conciliet i Lyon Aar 1274, da Overeenskomsten her blev Gregorius forelagt af Erkebiskoppen[1]).

Hermed synes imidlertid ikke Alt at have været paa det Rene. Da Biskop Arne af Skaalholt paa Island begyndte at sætte sin nye Christenret, der var grundet paa de i Overeenskomsten udtalte Grundsætninger, i Virksomhed, fandt han levende Modstand af Øens Høvdinger. Klager over ham indløb til Kong Magnus, og denne, skjønt han nærede personligt Venskab for Biskoppen og desuden yndede ham for hans kraftige Bestræbelser for Kongens Sag paa Island i alle verdslige Henseender, fandt sig beføiet til at erklære den af ham eensidigen udgivne Christenret for ugyldig, indtil den havde erholdt Kongens Samtykke[2]). Overeenskomsten af 1ste August 1273 blev paa en Sammenkomst i Tunsberg i Sommeren 1277 atter tagen under Overveielse af Kongen tilligemed Rigets verdslige og geistlige Høvdinger og blev nu endelig med nogle ubetydelige Afændringer fra begge Sider fuldkommen stadfæstet den 9de August.

Denne fornyede Overeenskomst er i sine Hovedpunkter følgende:

Erkebiskoppen opgav for sig og sine Efterfølgere al

[1]) Overeenskomsten med Pavens Stadfæstelse er trykt i Norges gamle Love II, 455—461.

[2]) Arne Biskops S. Kap. 14—17.

Fordring paa Overhøihed over Norges Konger, paa Kronens Offring som Underdanighedstegn og paa Ret til at vælge Kongen, saalænge som nogen lovlig Arving til Kongedømmet (ifølge den af Magnus indførte Arvelov) fandtes; men gaves ingen saadan, da forbeholdt Erkebiskoppen og Biskopperne sig den første Stemme blandt dem, som det i saadant Fald tilkom at vælge en ny Konge. Paa den anden Side afstod Kongen for sig og sine Efterfølgere al Dommerret i Sager, der vedkom Kirken, nemlig: alle Trætter mellem Geistlige indbyrdes eller mellem Geistlige og Verdslige, alle Sager angaaende Egteskab, egte Fødsel, Patronatsret, Tiender, Løfter, Testamenter især til gudeligt Brug, Pilegrimes Beskjærmelse, Kirkegods, Helligbrøde, Meened, Aager, Simoni, Kjætteri, Utugt, Blodskam. Alle saadanne Sager skulde afgjøres ved geistlige Dommere uden Indblanding af Kongen, hans Sysselmænd eller Lagmænd; dog forbeholdtes Kongens Ret med Hensyn til de Pengebøder, som efter Landsloven tilkom ham. Videre overlod Kongen Biskopperne Retten til at beskikke Prester ved alle Landets Kirker og Kapeller samt lovede at afholde sig fra al Indblanding i Biskoppers og Abbeders Valg. Geistligheden fritoges ganske for Ledingsfærd og Ledingsskat, medmindre Stiftets Biskop i Nødstilfælde tillod, at den udrededes. Kongen skulde ei gjøre nogen Forandring i Landets Love og de fastsatte Bøder til Geistlighedens Skade. Erkebiskoppen kunde som hidtil kjøbe Falke og Høge. Kongerne skulde betale Tiende af sine Gaarde efter de canoniske Love. Erkebiskoppen kunde aarlig sende 30 Læster Meel til Island og skulde aarligen have Tolden af eet Skib fra samme Land. Alle Pilegrime, som besøgte de norske Domkirker, skulde fare i Fred frem og tilbage, med mindre de vare mistænkte for at være Speidere. Erkebiskoppen skulde have 100 Mand fri for al kongelig Tjeneste og Leding, og af disse 100 skulde igjen alle Skutilsvende have

samme Frihed hver for to af sine Folk, de øvrige for een. Hver Biskop skulde kunne have 40 Mand, der nøde samme Frihed; hver Sognepræst to tilligemed en Tjenestekarl. Opstod der Tvist mellem Erkebiskoppens Mænd enten i hans Gaard eller paa hans Skibe, da havde han selv at dømme heri og tage de Bøder, som efter Landets Love skulde erlægges for saadanne Overtrædelser; kun i Tilfælde af Drab eller Lemlæstelse tilkom Dommen og Bøderne Kongen. Men hvis Erkebiskoppens Mænd forsaa sig mod hinanden indbyrdes paa andre end de førnævnte Steder, da kunde den Forurettede lade Sagen paadømme af hvem han selv vilde, Kongen eller Erkebiskoppen, og hver af disse tog da sin Halvdeel af Bøderne. Hvis noget Forbud blev gjort af Kongen eller hans Efterkommere med Hensyn til Kjøb, Salg eller Flytning, da skulde Biskopper, Klerker og deres Tjenestesvende derfra være undtagne. Erkebiskoppens Myntret blev endelig bekræftet. Opstod der nogen Tvivl med Hensyn til et eller andet Punkt af denne Forening, da skulde to Mænd, den ene udnævnt af Kongen, den anden af Erkebiskoppen, afgjøre, hvad der var Ret; kunde ei de to enes, skulde de tilkalde en tredie, hvis Stemme da gjorde Udslaget.

Foreningen blev beediget fra begge Sider og beseglet af Kongen, Erkebiskoppen og de øvrige Vidner[1]).

Ved samme Leilighed bestemtes ogsaa Tienden nøiere, end tilforn havde fundet Sted; den skulde erlægges selv af de ubetydeligste Næringsmidler[2]).

Fra Tunsberg drog Kong Magnus til Bergen, hvor han ved et Brev af 13de September indrømmede Geistligheden nye Fordele. I de Tilfælde, hvor Kongen ifølge Forliget til Tunsberg skulde have halve Bøder med Erkebiskoppen for Uordener, begangne af dennes Mænd, der overlod

[1]) Den findes trykt i Norges gamle Love II, 462—467.

[2]) Norges gl. Love II, 474 f.

han nu Erkebiskoppen de fulde Bøder; samme Ret tilstod han ogsaa Landets øvrige Biskopper. Erkebiskoppens Myntret bekræftedes atter, med det Tillæg, at hans Mynt skulde være af samme Gehalt som Kongens. Endelig fritoges for Leding alle de Arbeidsfolk, som Erkebiskoppen underholdt til Domkirkens og Bispegaardens Bygning [1]).

Det synes, som om Magnus, da han følte sig for svag til at tvinge Geistligheden inden dens rette Grændser, har idetmindste villet vinde dens fuldkomne Hengivenhed ved at komme hvert af dens Ønsker imøde. Han vilde saaledes vedligeholde Freden i sit Rige og berolige sin egen ømme Samvittighed. Dog saa han grant, at Freden kun stod paa svage Fødder, at Geistlighedens Herskesyge var ubegrændset, og at Lægfolket kun taug til dens Anmasselser af Agtelse og Kjærlighed for sin gode Konge. Da Magnus engang sad i sit Herberge med faa Mænd, udbrød han i Klager over Livets mangehaande Sorger og Møisommeligheder og ønskede sig Døden. De, der omgave ham, undredes, hvi han talede saa, han der herskede i Fred og Lykke. Da svarede Magnus, at det i det Hele var en vanskelig Sag at styre et vidtløftigt Rige med Retfærd; men allervanskeligst faldt det ham at dømme i Striden mellem Klerker og Lægmænd uden at gjøre sig skyldig i stor Ubillighed. Derfor syntes Døden ham et større Gode end Livet. „Naar dette Hoved," lagde han til, idet han strøg sig over Panden, "har hvilet 3de Vintre i Mulden, da ville I see, hvad jeg har havt at kjæmpe med." Begivenhederne kort efter hans Død viiste, at han dengang klart gjennemskuede Stemningen blandt sit Folk [2]).

Det stod nu tilbage for Geistligheden at sætte Over-

[1]) Norges gamle Love II, 481—483.

[2]) Arne Biskops S. Kap. 32 sml. med Magnus's Brev til Oplændingerne og Vikverjerne af 22de Septbr. 1277. Norges gamle Love II, 483 f.

eenskomstens Bestemmelser i fuldkommen Kraft, og dette skulde skee ved en paa den begrundet ny Christenret, hvilken Erkebiskop Jon snart bragte istand [1]). Derpaa berammede han til Sommeren 1280 et Provinsialconcilium i Bergen, til hvilket han kaldte alle Nidaros's Kirkes Lydbiskopper, og hvor den nye for hele Riget gjældende Christenret skulde erholde fuldkommen Lovskraft [2]). Kong Magnus agtede at benytte denne forestaaende Sammenkomst af alle Rigets Biskopper for at lade sin Søn Erik krone og fastsatte denne Høitidelighed til St. Hans Dag. Han oplevede imidlertid ikke at see Conciliet samlet og sin Søn kronet. Allerede heftig syg skrev han den 6te Mai til sin Ven, den engelske Konge Edvard I, for at anbefale ham sine to unge Sønner [3]); den 3die Dag efter (1280 den 9de Mai) døde han i Bergen 42 Aar gammel, efter at have styret Norge i 16 Aar [4]). Hans Lig skal den 1ste Juni være bleven jordet hos Minoriterne i Bergen [5]).

Han havde med sin Dronning Ingebjørg tre Sønner; den ældste, Olaf, født 1262 [6]), døde allerede 1267; Erik, født 1268, og Haakon, født i Tunsberg den 10de April 1270, overlevede sin Fader og bleve begge Konger. Dronning Ingebjørg døde 1287 [7]).

Magnus har selv i enkelte Breve kaldet sig den 4de, men er egentlig den 6te norske Konge af dette Navn [8]). Hans store Fortjenester af Lovgivningen have erhvervet ham det hædrende Tilnavn Lagabøter (Lovbøder, Lovforbedrer)

[1]) Jons Christenret er trykt i Norges gamle Love II, 341—386.

[2]) Arne Biskops S. Kap. 20.

[3]) Rymer Foedera I, 2, 579.

[4]) Arne Biskops S. Kap. 25. Isl. Ann. 156.

[5]) Suhm X, 813.

[6]) Haakon Haakonss. S. Kap. 313.

[7] Isl. Ann. 136. 138. 140. 162. P. Claussøns Norske Kongers Chronica (1633) S. 799.

[8]) Thorkelins Anal. 158. Torf. IV, 337 f.

og hans Mildhed Tilnavnet den gode[1]). Gudsfrygt, Retfærd, Menneskekjærlighed og Velvillie mod sit Folk ere Træk i hans Charakteer, der fremlyse af hans Love og af hans hele Færd, som Sagaen skildrer den. At han besad en for sin Tid saare dyb Indsigt i Statsstyrelsen, kan ei omtvivles; derimod synes han undertiden at have manglet den fornødne Kraft og maaskee at have drevet sin Kjærlighed til Freden for vidt.

Magnus havde arvet sine Forfædres Smag for Historie og Skaldekunst, og blandt hans særdeles Venner var den som Sagaskriver og Skald berømte Islænding Sturla Thordssøn. Sturla var en Søn af Snorre Sturlassøns ældste Broder og havde i sin Ungdom meget opholdt sig hos Snorre paa hans Gaard Reykholt. Tidlig indvikledes han i Partikampene paa sin Fædrenes; han prøvede Held og Uheld, men viiste sig under alle Lykkens Omvexlinger som en af sit Lands retskafneste og mest maadeholdne Høvdinger. Da Rafn Oddssøn begyndte at hæve sig, søgte Sturla hans Venskab og gav ham sin Datter til Egte. Men siden lod han sig af sin urolige Søn, Snorre, forlede til at indgaa i en Forbindelse mod sin Svigersøn. Rafn seirede, og Sturla, der ogsaa var forhadt af Gissur Jarl, maatte kjøbe Livet med det Løfte at ville forlade Island. Han drog da 1263 til Norge. Udsigterne her vare ei synderlig gunstige for ham; thi Rafn, som allerede gjaldt meget hos de norske Konger, havde sværtet ham hos disse; dog var det et Held, at Kong Haakon, som havde mest imod ham, dengang var fraværende paa sit skotske Tog, hvor han døde. Ved sin Ankomst til Bergen henvendte Sturla sig til den mægtige Lendermand Gaut af Mel, der stedse havde været Sturlungernes Ven, og Gaut forsynede den hjælpeløse Flygtning med det Nødvendige. Han talede ogsaa Sturlas Sag hos Kong Magnus, men kunde

[1]) Isl. Ann. 156.

for det første ei udvirke ham mere end en Plads paa Kongens Skib, da denne drog øster i Landet. Sturla var foran i Stavnen og fornøiede om Aftenen Skibsfolket ved at fortælle en Saga om Troldkvinden Huld. Han gjorde dette saa godt, at Alle trængte sig til for at høre ham. Dronning Ingebjørg, som ogsaa var ombord, merkede Trængselen foran i Stavnen og underrettede sig om Aarsagen. Den følgende Dag efter Maaltidet kaldte hun Sturla for sig og lod ham fortælle sig Sagaen; han gjorde det til hendes fuldkomne Tilfredshed. Kongen, som havde hørt paa ham, blev nu ogsaa blidere, og Sturla, som herved fik Mod, bad om at maatte fremføre to Kvad, han havde digtet, det ene om Magnus, det andet om hans Fader Kong Haakon. Paa Dronningens Forbøn tillod Kongen ham at kvæde det første. Kvadet vandt almindeligt Bifald, og Dronningen især roste det meget. Sturla gik igjen til sit Rum, men samme Dags Aften blev han atter kaldet for Kongen. Da han kom, tog Magnus et Sølvbæger fuldt af Viin, drak lidt deraf og rakte ham det med de Ord: „Den ene Ven skal drikke den anden til.“ Derpaa bød han ham kvæde Kvadet om hans Fader, og udbrød, da det var til Ende: „Jeg tror, du kvæder bedre end selve Paven!“ Kongen adspurgte ham nu nøiere om hans Skjebne og fandt ham mindre skyldig, end hans Fiender havde forebragt. Fra denne Stund af fattede Magnus megen Godhed for Sturla, skjenkede ham mange Gaver og overdrog ham endelig det Hverv at føre i Pennen hans Faders, Kong Haakons, Saga efter de viseste Mænds Tilsagn. Sturla udførte dette Verk; han skrev ogsaa under et senere Ophold i Norge Magnus's Saga og digtede flere Kvad om denne Konge. Magnus ophøiede ham først til Hirdmand og siden til Skutilsvend; hans Søn Thord gjorde han til sin Hirdprest. Om Birger Jarl i Sverige digtede Sturla et Kvad og modtog til Belønning store

Gaver, men afslog Jarlens Indbydelse at drage til Sverige. Han var Kong Magnus behjælpelig med at udarbeide den nye islandske Lovbog og virkede som Lagmand paa sin Fædrenes ivrig for dens Indførelse. Da Tvistighederne om Bestyrelsen af Kirkens Gods udbrød, nedlagde han sit Lagmandsembede og tilbragte sine sidste Dage i Ro paa sin Gaard Fagrey i Breidafjorden, hvor han døde i sit 70de Aar den 30te Juli 1284, 4 Aar efter sin Velgjører Kong Magnus [1]).

Erik Magnussøn.

Magnus Lagabøter efterlod ved sin Død Norge i en meget betænkelig Stilling. Den overmodige, stedse mere om sig gribende Geistlighed havde ved sine Anmasselser opbragt det øvrige Folk. Klerker og Lægmænd stode allerede længe mod hinanden som to fiendtlige Flokke, der kun ventede Stridstegnet for at bryde løs; hine stræbte at fuldstændiggjøre sit Herredømme, disse at afkaste det nys paalagte Aag. Magnus havde været den Mægler, hvis Anseelse opholdt Kampens Udbrud. Nu var han borte og Kongemagten i et Barns Hænder. Erik, Magnus's ældste Søn, hvem Faderen allerede i levende Live havde meddeelt Kongenavn, var ved dennes Død kun 12 Aar gammel; hans Broder, Hertug Haakon, 10 Aar. Begge behøvede Verger i sin Mindreaarighed, og Vergemaalet tilfaldt efter gammel Vedtægt — thi bestemte Love for Indretningen af en Formynderregjering manglede — Rigets Lendermænd eller Baroner, der dannede Kongens Raad. Men disse verdslige Høvdinger havde netop størst Grund til at nære et fiendtligt Sindelag mod Geistligheden. Som Jordeiere følte de nemlig med det øvrige Folk hele Byrden af den

[1]) Sturl. S. X, 12—19. Vita Sturlæ Thordii i Folio-Udgaven af Heimskringla, 5te Bind.

nye Tiende paa alle Erhvervelseskilder, og de havde desuden lidt mest ved at fratages Bestyrelsen af det Jordegods, hvormed de selv og deres rige Forfædre saa overflødigen havde begavet Kirken. Det var derfor let at forudsee, at de ei vilde lade den gode Leilighed ubenyttet, men bruge Kongemagten, medens den var i deres Hænder, for igjen at fravriste Geistligheden de Fordele, som Magnus's Fromhed havde indrømmet den, tildeels paa det øvrige Folks Bekostning.

Denne Stemning blandt Norges verdslige Høvdinger undgik neppe Erkebiskop Jons Opmerksomhed. Han havde ikke desto mindre Grund til at haabe, at Geistligheden ved sin store Indflydelse paa Mængdens Samvittighed og ved det faste Samhold mellem dens Lemmer indbyrdes vilde beseire Modstandere, der vel samlede vare den overlegne, men hvis Forbund dog de enkelte Medlemmers Stolthed og Frihedsfølelse let kunde opløse, især saalænge et kraftfuldt Hoved savnedes, som i Nødens Øieblik kunde tvinge den personlige Fordeel til at vige for det almindelige Vel. Erkebiskoppen gik med Djærvhed den truende Storm imøde, men han maatte snart erfare, at han havde vurderet sine egne Kræfter for høit.

Den unge Kong Erik var ved sin Faders Død i Bergen, hvorfra han ved et Brev af 17de Mai 1280 tilmeldte den engelske Konge Edvard I denne Begivenhed, udbad sig hans Venskab og underrettede ham om sin forestaaende Kroning paa St. Hans Dag[1]). Kroningen gik dog ikke for sig saa hastig, som man dengang ventede. Tiden for det i Bergen berammede Concilium nærmede sig, de tilkaldte Geistlige samledes, og den 16de Juni ankom Erkebiskop Jon. Erkebiskoppen vilde benytte den unge Konges Kroning for at aftvinge ham en Kroningsed, der kunde sikkre Kirken alle dens ældre Rettigheder samt aabne den

[1]) Rymer I, 2, 580.

Udsigten til Erhvervelsen af nye. Han fandt vel i Førstningen Modstand hos Kongens Raadgivere; men Kroningen var en altfor vigtig Sag i Folkets Øine, til at Lendermændene skulde have vovet at udsætte Kongen for de farlige Følger af et Forbud fra Erkebiskoppens Side mod dens Udførelse. Efter adskillige Underhandlinger blev ikke alene Eden vedtagen, men endogsaa det Løfte givet af Kongens Raad, at enkelte Lovbestemmelser, der syntes ugunstige for Kirken og dens Tjenere, skulde bortfalde. Efter at saaledes Vanskelighederne for Øieblikket vare hævede, blev endelig Erik kronet af Erkebiskoppen i Bergens Domkirke paa St. Svithuns Dag, den 2den Juli, i Overværelse af 8 Lydbiskopper, nemlig Andreas af Oslo, Jørund af Hole, Erlend af Færøerne, Arne af Skaalholt, Arne af Stavanger, Narve af Bergen, Thorfinn af Hamar og Markus af Suderøerne, samt en Mængde andre baade Geistlige og Verdslige. Den unge Konge aflagde paa Evangeliet følgende Ed: „Jeg sverger og lover for Herrens og hans Helgenes Aasyn at overholde Fred og Ret for Guds Kirke og det mig undergivne Folk, at vise Biskopperne og Geistligheden den tilbørlige Ære efter min Skyldighed og den Forstand, Gud har skjenket mig, og uforkrænket lade Kirkerne beholde, hvad dem er givet eller gjengivet af Kongerne efter den mellem Kirken og Riget bestaaende Overeenskomst, at afskaffe fordærvelige Love og vrange Sedvaner, især de, som stride mod den hellige Kirkes Frihed, og at give bedre Love, saavidt jeg med mine tro Mænds Raad formaar[1])." Man finder imidlertid ikke omtalt, at nogen af Kongens Raad har svoret denne Ed med ham.

Da Kroningen var foregaaet, var det ogsaa forbi med Lendermændenes Eftergivenhed. Enkedronningen, Ingebjørg, slog sig ganske paa deres Side, og Erkebiskoppen mødte plud-

[1]) Dipl. Norv. I No. 69, III No. 21. Arne Biskops Saga Kap. 25. Suhm X, 816.

seligen den kraftigste Modstand i alle sine ærgjerrige Bestræbelser. Hans første Ønske var at faa afskaffet alle Lovbestemmelser, der strede mod den Skattefrihed, som han vilde bevise, at Kirken og dens Tjenere fra umindelige Tider havde nydt. Han indkom i denne Anledning med Forestillinger til Kongen og Enkedronningen samt deres Raadgivere. Han beraabte sig paa det før Kroningen givne Løfte og bad dem betænke, at de, der paalagde Geistligheden eller dens Eiendomme utilbørlige Byrder, udsatte sig for Bans Straf. Raadet var imidlertid saa langt fra at føie Erkebiskoppen, at det meget mere forsvarede Lovens Bestemmelser. Erkebiskoppen foreslog da, at de mod Kirkens Tarv stridende Bestemmelser, enten ved et aabent Brev under Kongens og Erkebiskoppens Segl, eller ved et eget Kapitel i Lovbogen, skulde erklæres for ikke gjældende, indtil Kongen naaede en modnere Alder og da med vise Mænds Raad, ifølge sin Kroningsed, kunde føie gavnligere Foranstaltninger; eller ogsaa at begge Parter ved sikkre Budskaber skulde sende de omhandlede Love til Paven og lade hans Dom gjøre det endelige Udslag i Tvisten. Raadet vilde ikke antage noget af disse Forslag; det affordrede derimod Erkebiskoppen en Gjenpart af alle de Statuter, som paa det forsamlede Concilium vare vedtagne[1]). Fordringen blev opfyldt; men Statuterne, der mest sigtede til den geistlige Magts Forøgelse og den canoniske Rets Indførelse istedetfor de ældre Kirkelove[2]), fandt ingenlunde Raadets Bifald; de vakte tvertimod de bittreste Klager over Kirkens Forstandere, at de krænkede Kongedømmets Rettigheder og betyngede Folket med nye utaalelige Byrder[3]).

Erkebiskoppen indsaa nu, at Kongens Raadgivere ei

[1]) Biskop Narves Vidnesbyrd om denne Forhandling af 17de Marts 1281, Dipl. Norv. III No. 21.

[2]) Statuterne findes i Norges gamle Love III S. 229—241.

[3]) Finn. Joh. Hist. eccl. Isl. I, 406. 407.

holdt sig synderlig bundne ved de Løfter, som de havde ladet sin Herre gjøre før Kroningen; dog synes han ikke for Øieblikket at have vovet noget afgjørende Skridt mod dem. Han lod imidlertid til sin Sikkerhed (den 25de Juli) et Vidnesbyrd om Kroningseden opsætte og besegle af alle de ovennævnte Biskopper undtagen Markus af Suderøerne, der maaskee allerede var bortreist [1]). Derpaa hævede han Conciliet, forlod Bergen St. Olafs Dag den 29de Juli og drog til Throndhjem.

Blandt de Høvdinger, der i Kong Eriks Navn under hans Mindreaarighed styrede Norge, synes ingen at have været mægtigere og rigere end Bjarne Erlingsson af den bjarkøiske Green af den berømte Arnmødlingeæt. Hans Fader var Lendermanden Erling af Bjarkø, der havde fulgt Haakon Haakonssøn paa hans skotske Tog [2]). Bjarne havde egtet Margreta, eneste Datter og Arving efter Lendermanden Nikolaus af Giske, med hvem den mandlige Linie af den mægtige Giske-Slægt, der ogsaa var en Green af Arnmødlingeætten, uddøde (1264) [3]). Ved dette Egteskab havde han med sin Fædrenearv forenet uhyre Eiendomme paa Søndmøre og var bleven en af Norges rigeste Høvdinger [4]). Ved Siden af Bjarne stode som de mest gjældende Lendermænd og Høvdinger: Gaute af Tolga [5]), Andres Plytt, der havde været Kong Haakons Drotsete og Fehirde paa hans skotske Tog [6]), Kantsleren Bjarne Lodinssøn (Mag. Bernhardus Lodovici, som han i latinske Breve kaldes), Erik, en Søn af den suderøiske Konge

[1]) Dipl. Norv. I No. 69.
[2]) Haakon Haakonss. S. Kap. 328.
[3]) Brudstykke af Magn. Lagab. S. Fornm. S. X, 158.
[4]) Absalon Pederssøn i Suhms Nye Samlinger II, 1, 50 [Norske Magasin I, 84.]
[5]) Talgø i Ryfylke.
[6]) Haakon Haakonss. S. Kap. 319. 328.

Dufgall, Hallkel Ogmundssøn, en Søn af Ogmund Krøkedans[1]), Thorer Haakonssøn eller Biskopssøn, Jon Brynjolfssøn og endelig Erling Alfssøn og Audun Hugleikssøn, der begge vare Kongens Frænder. Erling var en Søn af Alf af Thornberg (Thanberg paa Ringerike) og af Hertug Skules Søster Ingebjørg, altsaa Sødskendebarn af Kong Eriks Farmoder, og han var allerede i Kong Haakons og end mere i Magnus's Tid regnet blandt Norges mægtigste og indflydelsesrigeste Høvdinger. Audun Hugleikssøn havde sin Hovedgaard paa Hegranes i Jølster i Søndfjord, og hans Slægtskab med Kongehuset skriver sig sandsynligviis derfra, at han var en Dattersøn af Audun af Borg, der igjen var en nær Paarørende af Inga, Kong Haakon Haakonssøns Moder. Næsten alle disse Herrer vare Geistlighedens erklærede Modstandere. Et af de første Skridt, hvorved Kongens Raad gav sit Sindelag tilkjende, var Forbudet mod Geistlighedens Indkjøb af Sølv samt mod Udførselen til Rom af de, ifølge Lyonner-Conciliets Beslutning i 1274, til det hellige Lands Understøttelse indsamlede Penge, et Forbud, der fremkaldte flere Formaningsbreve fra Paven[2]). Da Kongens Embedsmænd ligesaalidet som hans Raadgivere toge Hensyn til Geistlighedens Fordringer paa Skattefrihed og Uafhængighed af de verdslige Domstole, besluttede Erkebiskoppen efter sin Hjemkomst til Throndhjem at tage Sagen paa en alvorligere Fod. Den 5te Oktober indkaldte han for sig i sit Consistorium Lendermændene Hallkel Ogmundssøn og Jon Brynjolfssøn samt Sysselmanden Erlend og paamindede dem om ikke at krænke Kirkens Rettigheder, da de ellers udsatte sig for den Straf, som Paven for saadan Fremfærd havde bestemt[3]). Paamindelsen synes dog ikke at

[1]) Dipl. Norv. V No. 15.
[2]) Sammesteds I No. 73. 76.
[3]) Sammesteds III No. 20.

have frugtet, og Erkebiskoppen satte kort efter Hallkel i Ban[1]). At han ved denne Strenghed end mere ophidsede sine Modstandere, var naturligt. Det lader imidlertid, som om man endnu paa begge Sider har havt Betænkeligheder ved at lade Tvisten komme videre, og først langt ude i det følgende Aar tog den en voldsommere og mere afgjørende Vending.

Paa Island voldte Magnus's Død ei mindre Gjæring end i Norge; ogsaa der merkede man snart, at den lemfældige Mægler mellem de stridende Partier var borte. Den driftige og redelige Rafn Oddsson havde siden 1270 ført Bestyrelsen paa Island paa Kong Magnus's Vegne. En Tid satte Kongen en anden anseet og mægtig Islænding, Thorvard Thorarinsson, ved hans Side; men under sit Ophold i Norge 1278—79 blev Rafn atter, paa Biskop Arnes Anbefaling, udnævnt til Øens Enebestyrer, efter at han i Forveien var ophøiet til Herre, idet han blev Ridder og Kongens Merkesmand. Forresten havde Biskop Arne af Skaalholt nu som før den største Indflydelse ikke alene paa Øens geistlige, men ogsaa verdslige Anliggender. Kort efter Magnus's Død sendte den norske Regjering Ridderen Lodin Lepp tilligemed Lagmanden Jon Einarsson over til Island for at modtage Folkets Troskabsed til Kong Erik og tillige faa indført den nye Lovbog, som Kong Magnus havde ladet udarbeide. Lodin Lepp var en anseet og videbereist Mand, der havde fulgt Haakon Haakonssøns Datter til Spanien, siden faret i samme Konges Erinder til Tunis[2]) og i hans Søns til Ægypten (Babylonia). Lodin og Jon synes først at være komne til Island efter Althinget 1280; om Høsten og den paafølgende Vaar 1281 gjennemreiste de Øen, og Bønderne gjorde ingen Vanskelighed ved at sverge Kong Erik og

[1]) Arne Biskops S. Kap. 75.

[2]) Haakon Haakonss. S. Kap. 290. 313.

Hertug Haakon Lydighed, saameget mindre, som Biskop Arne, der ogsaa i Høsten 1280 var hjemkommen fra Norge, hvor han havde været tilstede ved Kroningen, ivrigen tog sig af denne Sag. Med den nye Lovbogs Indførelse gik det derimod ikke saa let. Om Høsten og Vinteren havde Folket Anledning til at gjøre sig bekjendt med den, men baade Geistligheden og Bønderne fandt den i flere Stykker stridende mod deres Tarv. Biskop Arne især havde meget at udsætte paa den; han erklærede flere af dens Bestemmelser stridende mod den canoniske Lov, og fremfor alt ivrede han mod Lagmandens Ret til at dømme i geistlige Sager. Den almindelige Mening var, at man ei skulde antage Lovbogen ganske uforandret, og man optegnede de Punkter, man ei vilde samtykke. Da Althinget var samlet, fandtes der at være tre forskjellige Partier: Geistligheden med Biskop Arne i Spidsen; Bønderne, der meget lededes af Lopt Helgesson, Biskoppens Søstersøn, og endelig de haandgangne Mænd, der mest synes at have heldet til Kongens Side. Alle fremsatte de i Lagretten fine Indvendinger mod Lovbogen. Lodin, der var en stolt Mand, blev strax hidsig og erklærede det for Djærvhed af Bønderne at ville blande sig i Lovgivningen, som efter hans Mening ene tilkom Kongen. Han fordrede, at de skulde antage Lovbogen under Eet og siden overlade det til Kongens Raade, om han paa deres Ansøgning vilde gjøre nogen Forandring i den. Dette Sprog var imidlertid Islændingerne ganske uvant, og de svarede, at de ei ved en saadan Fremfærd vilde tilintetgjøre sit Lands Frihed. Lodin oplæste da Kongens Brev, hvori Lovbogens Indførelse var befalet; men Biskop Arne oplæste Erkebiskop Jons Brev, der var udfærdiget paa det sidste Concilium i Bergen, og hvori det udtrykkeligen forbødes at antage visse af Lovbogens Bestemmelser. Almuen, som i Biskoppen saa en Forsvarer af Folkets ligesaavel som af Kirkens Rettigheder,

gav hans Ord lydeligt Bifald. Lodin udfandt dog hastigen Middel til at drage Bønderne bort fra Biskoppen. Han tog af dennes Indvendinger mod Lovbogen Anledning til at bringe Tienden paa Bane og fremstillede den islandske Skik, at Geistligheden tog Tiende af dødt Gods, som Aager, stridende baade mod Christendommens Aand og mod andre Landes Vedtægt. Paamindelsen havde sin Virkning, idet den blottede Geistlighedens Egennytte, og det var forgjæves, at Rafn Oddsson, der indsaa, hvilke farlige Følger for Fædrenelandet Usamdrægtighed i nærværende Stund kunde have, tog Tiendens Forsvar, skjønt han ellers ingen Ven var af Geistligheden. Modstanden havde tabt sin Kraft, og Lovbogen blev antagen paa de Kapitler nær, som de haandgangne Mænd vilde lade henstaa til Kongens og Erkebiskoppens nærmere Betænkning. Almuen gav sit Samtykke ved Haandtag, og ikkun 9 Mænd af Biskop Arnes Tilhang, blandt hvilke Lopt Helgesson, vilde ei give efter. Saaledes blev da den Lovbog antagen, som endnu gjælder paa Island. Den fik Navnet Jonsbogen efter Lagmanden Jon Einarsson, som overbragte den fra Norge.

Lodin var saare forbittret paa dem, som ei havde villet samtykke Lovbogen; han erklærede dem for Landsforrædere og stevnede dem alle til Norge; han truede endog at ville bruge Magten mod Lopt, hvis denne ei godvillig drog til Kongen. Men Biskop Arne tog Lopt under sin Beskyttelse, og Lodin kunde ei hindre ham fra at forlade Thinget i Biskoppens Følge. Enkelte af Islands Høvdinger, der misundte Biskoppen hans Indflydelse, saa med Glæde Uvenskabet mellem ham og Lodin. Flere vare alligevel de, som stræbte at bringe Forlig tilveie, og blandt disse vare Rafn Oddsson og Jon Lagmand de virksomste. Det kom endelig saavidt, at Lodin bød Biskoppen til Gjest paa Eyrasand, og Arne modtog Indbydelsen. De 9 Bønder, som vare erklærede for Landsforrædere, indfandt sig ogsaa, svore

Kongen Lydighed og gave sin Sag under hans Dom, hvorpaa endeel af dem bleve fritagne for at drage til Norge. Biskoppen og Lodin gave nu gjensidigen noget efter for hinanden med Hensyn paa Lovbogen, og skjønt de ei i alle Stykker fuldkommen enedes, skiltes de dog som Venner. Thorvard Thorarinssøn, der tilligemed Jon Lagmand havde overværet Mødet paa Eyrasand, fulgte siden Lodin til Norge. Ogsaa Rafn Oddssøn gav sig paa Reisen didhen, men blev af Storm dreven tilbage til Island, og kom ikke til Norge før det følgende Aar [1]).

Medens dette foregik paa Island, underhandlede Dronning Ingebjørg og Raadet i Norge om et Giftermaal mellem Kong Erik og Margreta, den skotske Konge Alexanders Datter. I denne Anledning drog Bjarne Erlingssøn af Bjarkø, Peter, Biskop af Orknøerne, Kantsleren Bjarne Lodinssøn og Minoritermunken Mauricius i Følge med flere norske Herrer over til Skotland. Egteskabet blev bestemt og de nærmere Betingelser aftalte i Roxburg den 25de Juli 1281 mellem de norske Sendemænd paa den ene Side og Kong Alexander, hans Søn og Raad paa den anden. Den skotske Konge forbandt sig til at udbetale i Medgift med sin Datter 14000 Mark Sterling i 4 Terminer; een Fjerdepart skulde hun medbringe til Norge; det øvrige skulde udredes i de tre næst paafølgende Aar. Bryllupet skulde staa i det seneste inden 8de September, hvis ikke lovlige Hindringer kom imellem, og tidligst 30te August. Margreta skulde paa sin Bryllupsdag krones til Dronning samt erholde et anstændigt Livgeding og Jordegods til 1400 norske Marks aarlig Indtægt, der tilsikkredes hende, om hun end overlevede Kongen. Hvis hun døde først, skulde Halvdelen af hendes Udstyr tilfalde hendes Mand og Halvdelen hendes Børn, eller hvis hun ingen Børn efterlod, den skotske Konge og hans Arvinger; men døde

[1]) Arne Biskops S. Kap. 25—31. Isl. Ann. 158.

Kong Erik før Brylluppet, skulde hele Udstyret tilbagebetales den skotske Konge. Margretas og hendes Børns Arveret til Skotland forbeholdtes, saafremt den skotske Konge skulde dø uden at efterlade nogen egtefødt Søn. Den norske Konge skulde, naar han havde fyldt sit 14de Aar, stadfæste Egteskabsbetingelserne under Straf af 100000 Pund Sterlings Bøder og Tabet af Orknøerne samt Afgiften af Suderøerne, hvilket alt da skulde tilfalde den skotske Konge, ligesom denne, hvis han eller hans Datter brød Pagten, skulde udbetale til den norske Konge ligesaa stor en Sum, samt overlade ham hele Man. Bjarne Erlingsson besvor denne Forening paa sin Konges Vegne og lovede tillige, at den norske Enkedronning og Rigets øvrige Høvdinger skulde gjentage Eden i skotske Sendemænds Overværelse. Fra den anden Side svore 12 skotske Herrer. Sex norske Riddere, blandt hvilke Vidkunn Erlingsson, Bjarnes Broder, og Isak, Søn af Gaute af Tolga, lovede under Ed at forblive som Gisler i Skotland, indtil Egteskabet og dets Betingelser vare fuldbyrdede for den norske Konges Vedkommende [1]). Tidlig i August seilede Margreta med et stort Følge af skotske Herrer og Fruer over til Norge, hvorhen hun ankom den 14de i samme Maaned. Brylluppet stod kort efter i Bergen. Erkebiskoppen samt flere indenlanske Biskopper vare tilstede ved Høitideligheden, og Erkebiskoppen skal have kronet Margreta, skjønt Enkedronningen satte sig derimod, rimeligviis af Frygt for, at hun selv ved Margretas Kroning skulde tabe i sin Anseelse. Kong Erik var dengang henved 14 Aar gammel, Margreta derimod allerede 20; Audun Hugleiksson havde da mest at sige i Kongens Raad. Af de skotske Herrer, som havde ledsaget den unge Dronning, druknede flere paa Tilbagereisen til sit Fædreneland [2]).

[1]) Egteskabskontrakten hos Rymer I, 2, 595 ff.

[2]) Suhm X, 827—831. Arne Biskops S. Kap. 31.

Kong Eriks Bryllup havde samlet mange af Norges baade geistlige og verdslige Høvdinger i Bergen; men Mødet mellem Hovedmændene for de to fiendtlige Partier var saa langt fra at tilveiebringe nogen Udsoning, at det meget mere oppustede Striden. Under selve Høitidelighederne lod Forbittrelsen mellem Partierne sig tilsyne. Da Erkebiskoppen nemlig blandt Bryllupsgjesterne saa den bansatte Hallkel Ogmundssøn, erklærede han, at han ei vilde deeltage i Gjestebudet, medmindre Hallkel bortfjærnede sig, og denne maatte nu finde sig i at spise paa et andet Sted [1]). Dette var imidlertid kun et Forbud for voldsommere Skridt. Lendermændenes Klager over Geistlighedens Anmasselser bleve stedse lydeligere til Trods for alle Erkebiskoppens Paamindelser og Trusler. Kongens Raadgivere appellerede paa sin Herres Vegne til Paven, men deres Forbittrelse var for heftig til, at de roligen skulde have kunnet oppebie den hellige Faders Dom. Samme Dag som Erkebiskop Jon forlod Bergen for at vende tilbage til Throndhjem, udvirkede Bjarne Erlingssøn hos Kongen, at det Brev, hvorved Myntret var skjenket Nidaros's Kirke, blev tilbagekaldt [2]). Da dette rygtedes, bansatte Erkebiskoppen Bjarne samt en anden af Kongens Raadgivere, Andres Plytt. Men Bansættelsen blev ikke agtet: Bjarne og Andres vare i samme Anseelse som før, og da den sidste kort efter døde i Bannet, blev han endog begravet i Kongens eget Kapel, Apostelkirken i Bergen. Kantsleren Bjarne Lodinssøn lod Christkirkens Taarn opbryde, for at Liget kunde jordes under Klokkeringning, og over den hele By blev ringet tvertimod Geistlighedens Forbud. Kongens Raadgivere anvendte ei mere nogen Skaansel. Alle Stadens Prester bleve stev-

[1]) Arne B. S. Kap. 75.

[2]) See det af Erkebiskop Jørund i 1291 optagne Vidnesbyrd om Bjarnes Færd i denne Sag (Dipl. Norv. III No. 30) og Pavebrevet hos Finn. Joh. Hist. eccl. I, 407.

nede til Kongen, og tvende Kaar forelagdes dem: enten at forlade Landet, eller at forrette al Gudstjeneste efter gammel Sedvane, hvad saa Biskopperne sagde. De valgte det Sidste. Audun Hugleiksson holdt Thing paa Mariekirkegaarden og erklærede den stavangerske Biskop Arnes Mænd landsforviiste, fordi de ei vilde udrede Kongens Leding; de flygtede af Riget, og Gaute af Tolga lagde deres Gods under sig. Ligedan for man i Throndhjem frem mod Erkebiskoppens Mænd uden at bryde sig om hans Advarsler eller Bansættelser. Bjarne Erlingssøn holdt et Møde paa Brudarberg i Vaagen paa Haalogaland og forbød her alle nye Tiender, som vare indførte efter Erkebiskop Sigurds Tid. Under den Forevending, at Kongen kun vilde have een Lov i Landet, afskaffede han den saakaldte Vaagabok, en Lov, som man ei mere kjender, men som rimelig har været Geistligheden gunstig og gjældet for Haalogaland, især for Fiskerleierne sammesteds, af hvilke Vaagen var det fornemste. Han erklærede videre, at den Christenret skulde gjælde, som gjaldt i Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Dage, at Kongens Lagmand skulde affige Dom i geistlige som i verdslige Sager, og at der ingen Provster skulde være. Han gjorde desuden mange flere Bestemmelser, alle sigtende til Indskrænkning i Geistlighedens Magt og Indtægter [1]).

Ifølge Appellen til Paven havde imidlertid begge Partier sendt Befuldmægtigede til Rom, og Pave Martinus IV overlod Sagens Undersøgelse til 3 Kardinaler. For disse fremførtes da Kongens og Erkebiskoppens gjensidige Besværinger. Men den første Fordring fra Kongens og Raadets Side var, at Paven skulde sende en Legat til Norge for at tilbagekalde alle de Byrder, som Biskopperne og Geistligheden havde paalagt Folket; skede ei dette, da

[1]) Dipl. Norv. III No. 30. Finn. Joh. I, 408. Arne Biskops S. Kap. 32. 36.

tog Kongen sin Appel tilbage. Denne Fordring afslog Paven, og nu standsede hele Underhandlingen. Da Rygtet herom naaede Norge, steg Lendermændenes Forbittrelse til det Høieste. Kongens Befuldmægtigede kaldtes hjem fra Rom, og de strengeste Forholdsregler bleve tagne mod de opsætsige Geistlige. Biskoppernes Ombudsmænd, hvad enten de vare Provster, Klerker eller Lægmænd, bleve fængslede eller drevne af Landet, naar de ei vilde rette sig efter Kongens og Raadets Bud. Det var forgjæves, at Erkebiskoppen iførte sig hele sin Embedsmyndighed for at gjøre den kraftigste Modstand; Lendermændene havde allerede for stor Overvegt paa sin Side og dreve (1282) Erkebiskop Jon samt hans ivrigste Tilhængere, Biskopperne Andreas af Oslo og Thorfinn af Hamar, ud af Landet[1]). Blandt de mest virksomme ved Erkebiskoppens Fordrivelse nævnes Lendermanden Jon Brynjolfsson. Han fik ogsaa Bestyrelsen af Erkesædets Gods og underlagde sig alle Chorsbrødrenes Eiendomme. Han tog sin Bolig i Bispegaarden i Nidaros, og — hvad der ei vakte liden Forargelse hos Geistlighedens Venner — han sov med sin Kone i den Seng, hvori forhen kun Erkebiskoppen havde hvilet[2]).

Erkebiskop Jon flygtede til Sverige. Kampen havde faaet et ganske andet Udfald, end han rimeligviis ventede, og det synes, som om han har arbeidet paa igjen at komme tilbage til sit Sæde ved et Forlig med sine Modstandere[3]). Men før dette kunde iverksættes, døde han i Skara i Vestergotland den 21de December 1282. Hans Venner hædrede i ham en Kirkens Martyr og tillagde ham Navnet den standhaftige (hinn staðfasti). De norske Høvdinger derimod yttrede sit Had imod ham selv i hans Grav, og de vilde i Førstningen ei engang til-

[1]) Finn. Joh. I, 408—410. Arne B. S. Kap. 36. Isl. Ann. 158.
[2]) Arne B. S. Kap. 47.
[3]) Finn. Joh. I, 410.

stede, at hans Lig jordedes i hans Erkebispedømme. Han blev derfor jordet i Skara. Men kort efter synes hans Modstandere at have ladet sig noget formilde: Jons Lig førtes 1283 til Nidaros og blev der begravet. Biskopperne Andreas og Thorfinn, der havde deelt hans Landsflygtighed, droge til Rom for at søge Pavens Beskyttelse[1]).

Paa Island gik det ikke stort roligere til end i Norge. Geistlighedens Fiender, som troede sig at have en Støtte i Kong Erik og hans Raad, gave sit Had mod den skaalholtske Biskop Arne frit Løb. Den værste af hans Modstandere paa denne Tid var Asgrim Thorsteinssøn, en Mand, som dog Biskoppen havde hjulpet op saa godt som af Intet, og med hvem han havde besvogret sig ved at gifte sin Søstersøn, Lopt Helgessøn, med hans Broderdatter. Til alt dette tog imidlertid ikke Asgrim noget Hensyn. Da han var bleven Kongens Sysselmand over en Deel af det sydlige Island og nu syntes, at Biskoppen og Lopt ikke gjorde nok af ham, slog han sig paa deres Fienders Side, og deres fordums Venskab forvandledes snart til bittert Had. Lodin Lepps Opførsel havde lært Asgrim at kjende Stemningen blandt Magthaverne i Norge, og da han under Rafn Oddssøns og Thorvard Thorarinssøns Fraværelse var en af de mest gjældende Høvdinger paa Island, undlod han ikke at benytte sin Indflydelse for at ydmyge sine Modstandere. Han fordrede Skatter og Thingfarekjøb af Biskop Arnes Huusfolk i Skaalholt, og skjønt Biskoppen forbød dem at betale, saa gave de dog efter af Frygt for Asgrims Magt. Han bragte det ved sine Anklager dertil, at Lopt Helgessøn blev stevnet til Norge (1282). Lopt udtrak vel Reisen saalænge som muligt og holdt til i en Kirke for at sikkre sig mod voldsomt Overfald af sin Fiende; men omsider maatte han dog lyde

[1]) Finn. Joh. I, 410. Arne B. S. Kap 36. 47. Isl. Ann. 158. Suhm X, 857—859.

Stevningen og drog affted det følgende Aar (1283). Han kom til Bergen, hvor Kongen dengang opholdt sig; men Raadet havde saa meget mod ham og hans Beskytter, Bisskop Arne, at det ei gav ham Adgang til Kongens Gaard, og det var først efter et langt Ophold i Byen, at han paa Jonsvoldene fik Leilighed til at overrække Kongen et Anbefalingsbrev, han medbragte fra Bisskoppen. Brevet hjalp ham dog for Oieblikket intet, og det varede længe, før han fandt en Talsmand for sin Sag blandt Kongens Raadgivere. Det Medhold, Asgrim fik i Norge, tjente kun til at forøge hans Overmod, og et Forlig, som var kommet istand mellem ham og Bisskoppen ved Mægling af Abbed Runolf af Ver, Bisskoppens særdeles Ven og Raadgiver, blev snart brudt. Samme Aar kom Rafn Oddsson tilbage fra Norge i Følge med Erlend Olafsson den sterke, en Nordmand, der paa mødrene Side var af islandsk Æt og af Kongen udnævnt til Lagmand. Begge disse havde taget Deel i Forfølgelsen mod Erkebisskoppen[1]) og medbragte nu Kongebreve til Fordeel for Lægfolket paa Island. „Alt det Kirkegods, som uretfærdigen var frataget de Verdslige, skulde gives disse tilbage, og den Christenret skulde gjælde, som gjaldt i Kong Haakons og Erkebisskop Sigurds Dage." Den slue Bisskop Jørund af Hole, der indsaa, at Modstand for Oieblikket ei kunde nytte, rettede sig for sit Vedkommende i alle Dele efter Kongens Bud. Bisskop Arne vaklede en Stund, men besluttede dog endelig efter Abbed Runolfs Raad at forsvare Kirkens Rettigheder til det Yderste, skjønt Omstændighederne ingenlunde vare ham gunstige. Paa Island havde han nu baade Rafn og Asgrim imod sig, og den sidstes Forbittrelse var stegen til det Høieste, da Bisskoppen havde bansat ham. Fra Norge spurgtes lutter onde Tidender. Erkebispestolen var endnu

[1]) Arne B. S. Kap. 70. 71.

ubesat, og Enkedronningen samt Kongens Raadgivere fremturede i sit fiendtlige Sindelag mod Geistligheden[1]).

Af det kongelige Partis hurtige og lette Seier maa man slutte, at Misfornøielsen med Erkebiskop Jon og hans Medhjælpere har været almindelig selv blandt Almuen i Norge. Imidlertid kan det vel hænde, at den strenge Fremfærd mod Kirkens Hoved og Forvirringen i alle kirkelige Anliggender har ængstet Fleres Samvittighed, da den første Opbruusning hos dem gav Rum for roligere Eftertanke, og at Flere end blot Erkebiskoppens Venner have anseet de Uheld, som paa denne Tid rammede Landet og Kongen, for guddommelige Straffe. Hungersnød og Sygdomme blandt Mennesker og Kvæg udbrød baade i Norge og paa Island og rasede, som det synes, i flere Aar[2]). Den unge Dronning Margreta døde den 9de Juni (eller 9de April) 1283, efter at have skjenket sin Mand en Datter, der bar Moderens Navn. Hendes Død blev meget beklaget; thi man ansaa hende som en Støtte for Norges Rige formedelst hendes Slægtskab med flere af Europas Kongehuse[3]). Omtrent paa samme Tid døde ogsaa Kongens Frænde Erling Alfsson tilligemed mange andre anseede Mænd. Kong Erik selv havde nær sat Livet til, da hans Hest løb ud med ham og kastede ham af; hans Fødder hang fast i Stigbøilerne, og Hovedet droges paa Jorden over Stene og Gruus. Saaledes blev han slæbt afsted et langt Stykke, og hans Følge fandt ham endelig næsten død. Han kom sig vel igjen ved omhyggelig Pleie, men følte dog stedse nogen Meen af dette ulykkelige Tilfælde. Kort efter hændte det sig, at en af Herbergesvendene uforvarende med saadan Heftighed løb ind paa Kon-

1) Arne B. S. Kap. 26. 27. 30. 32—36. Isl. Ann. 158. 160. Espolin Árb. Ísl. I Kap. 7. Finn. Joh. II, 18—22.

2) Arne B. S. Kap. 47. Isl. Ann. 160.

3) Arne B. S. Kap. 47. Isl. Ann. 158. Suhm X, 876.

gen, at dennes ene Been brødes. Skaden lægedes vel snart, dog voldte Uagtsomhed under Forbindingen, at det brudte Been stedse blev noget skjævt og kortere end det andet. Den, der havde voldet Ulykken, flygtede strax ind i en Kirke; men Kongen tilgav ham hans Forseelse[1]). Disse store Uheld, som saaledes Slag i Slag rammede Folk og Konge, maatte i hine overtroiske Tider virke gavnligen for Geistlighedens sunkne Sag. Kongens Raadgivere synes ogsaa nu at have følt Nødvendigheden af, at en Grændse sattes for Kirkens Undertrykkelse, og i Aaret 1283 blev fra Bergen i Kongens og Hertug Haakons Navn udstedt et Beskjærmelsesbrev for Nidaros Kirke og dens Chorsbrødre. Alle bemeldte Kirkes Eiendomme stilledes herved under Chorsbrødrenes Opsyn, indtil en ny Erkebiskop kunde blive valgt, og det paalagdes Folket at opføre sig vel mod Geistligheden, samt redeligen erlægge de Tiender, som den gamle Christenret bestemte[2]). Dette var allerede et vigtigt Skridt til at gjøre Ende paa de Udskeielser, som Geistlighedens Modstandere tillode sig.

Den norske Regjering i Kong Eriks Ungdom viiste ei blot sin Virksomhed ved at sætte Geistlighedens Overmod Skranker; den arbeidede ogsaa med Iver for at opretholde Rigets Anseelse hos fremmede Magter. I Anledning af den unge Dronning Margretas Død afførdigedes Sendemænd til Skotland for at modtage en Deel af hendes Medgift, som endnu ei var udbetalt, og som ifølge Egteskabskontrakten skulde tilfalde den Afdødes efterladte Datter. Kong Alexander III modtog Sendemændene hæderligen og lod efter Overlæg med sit Raad nogle af sine Mænd følge dem tilbage til Norge med store Gaver. Men endnu samme Aar indtraf en anden Begivenhed, der aabnede Udsigten til en nærmere Forbindelse mellem Norge og Skotland. Den

1) Arne B. S. Kap. 47.

2) Dipl. Norv. II No. 20.

skotske Konges eneste gjenlevende Barn, Sønnen Alexander, døde samme Aar som hans Søster, den norske Dronning, uden at efterlade sig Børn. Ifølge Overeenskomsten mellem Norge og Skotland af 1281 var nu Kong Eriks Datter, Margreta, den nærmeste Arving til sidstnævnte Rige, saafremt ikke Alexander III, som dengang var Enkemand efter Margreta, den engelske Konge Edvards Søster, i et nyt Egteskab fik Sønner, der overlevede ham. Alle de skotske Herrer lovede ogsaa sin Konge 5te Februar 1284, i Tilfælde af, at han døde uden egtefødte Børn, at ville erkjende hans Datterdatter, Margreta, for Skotlands Dronning[1]). Disse Kong Eriks Udsigter med Hensyn paa Skotland have udentvivl ogsaa bragt ham til at knytte en nærmere Forbindelse med England. Allerede strax efter Kong Magnus's Død (1280) havde den norske Regjering viist sit venskabelige Sindelag mod Kong Edvard ved at efterspore den fredløse engelske Herre Guido af Montfort, der i 1271 havde dræbt Edvards Fætter, Henrik, i Viterbo i Italien, og om hvem det hed, at han havde søgt et Tilflugtssted i Norge. Lendermændene Bjarne Erlingssøn og Audun Hugleikssøn paatoge sig mod Løfte om en Belønning af den engelske Konge det Hverv at gribe Guido, hvis han fandtes; men deres Eftersøgelser vare forgjæves[2]). I Aaret 1284 sendte Kong Erik (26de April) fra Bergen Bjarne Erlingssøn og hans Broder Vidkunn til England med Fuldmagt til at fornye det gamle Forbund mellem dette Rige og Norge, der var sluttet af begge Kongers Fædre[3]). De norske Sendemænd traf Kong Edvard i Caernarvon i Wales, og her blev Forbundet fornyet den 19de Juli[4]).

[1]) De skotske Herrers Forsikkringsbrev hos Rymer I, 2, 638.
[2]) Rymer I, 2, 577. Suhm X, 814. 815.
[3]) See ovfr. S. 264.
[4]) Rymer I, 2, 640. 645.

Mellem Norge og Danmark havde der længe fundet et indviklet Forhold Sted. Den norske Enkedronning Ingebjørgs Fædrenearv var endnu ei udleveret af den danske Konge, skjønt allerede 23 Aar vare henledne, siden hun giftedes til Norge. Alle Underhandlinger havde hidtil været forgjæves; de norske Kongers Fordringer havde kun fremkaldt fra de Danskes Side tomme Løfter og allehaande Udflugter. Endelig syntes Sagen at nærme sig sin Afgjørelse. Den danske Konge Erik Glipping havde fra den Tid af, da han naaede Myndighedsalderen og selv overtog Regjeringen, opbragt sine Undersaatter mod sig ved sin ubetænksomme Færd, sin Voldsomhed og sin Vellyst. Et mægtigt Parti havde hemmeligen dannet sig mod ham; Formændene vare Hertug Valdemar af Sønderjylland, en Sønnesøn af den danske Konge Abel, Jakob, Greve af Halland, en Sønnesøns Søn af Kong Valdemar Seier, og Marsken Stig Andersson, en af de mest formaaende Adelsmænd i Danmark, af en gammel, berømt og mægtig Æt. Alle vare de høiligen forbittrede paa Kongen: Valdemar for de Forurettelser, han i sin Mindreaarighed havde lidt af denne Herre, der skulde forestille hans Verge, Jakob, fordi Eriks Fader Kong Kristoffer, ligeledes under det Paaskud at øve Formynderskabet for ham i hans Ungdom, havde berøvet ham hans Fædrenearv, Nørrehalland, som han siden ei havde kunnet faa tilbage; og endelig Marsk Stig, fordi Kongen, under Marskens Fraværelse i Rigets Anliggender, havde voldtaget hans Kone. Baade Adel og Almue i Danmark vare Kong Erik imod, og Gjæringen i Riget blev omsider saa stor, at Kongen for at dæmpe den maatte (1282) udstede en Haandfæstning, hvorved han forpligtede sig til at afhjælpe de mest trykkende Misbrug og for Fremtiden styre Riget efter Lovene[1]). Det følgende Aar (1283) maatte han ogsaa overlade Grev

[1]) Suhm X, 835—841.

Jakob Nørrehalland; men da han ei vilde erstatte Greven Indkomsterne af Landet for al den Tid, de danske Konger havde havt det i sin umiddelbare Besiddelse, saa beholdt han dog i Jakob en hemmelig Fiende[1]). Den norske Konge og hans Raad synes at have taget Tiden i Agt og midt under de indvortes Uroligheder i Danmark med Kraft at have fornyet Fordringen paa Dronning Ingebjørgs Arv. De misfornøiede danske Høvdinger, der i den norske Konge ønskede at skaffe sig en Støtte, have, som det lader, paaskyndet Opfyldelsen af hans Fordring, og det bragtes endelig saa vidt, at Sagen mellem den danske Konge samt Hertug Valdemar af Sønderjylland paa den ene Side og Erik Plogpennings Døttre paa den anden overlodes til flere af de mest anseede danske Høvdingers Afgjørelse. Disse Voldgiftsmænd, blandt hvilke ogsaa Danekongens Fiender, Grev Jakob og Marsk Stig, vare, fældte paa en Herredag i Nyborg (24de Mai 1284) den Dom, at Erik Plogpennings Døttres Fædrenegods uretmæssigen var blevet dem forholdt og burde uden Modsigelse gjengives dem tilligemed alle Indkomster i den forløbne Tid. Hertug Valdemar, hvem det var magtpaaliggende at vinde den norske Konges Venskab, var ikke seen til at opfylde Dommen for Dronning Ingebjørgs Vedkommende, og allerede næste Dag (25de Mai) udstedte han i Nyborg et Brev, hvorved han overlod den norske Dronning hendes Fædrenegods i hans Hertugdømme tilligemed alle deraf oppebaarne Indkomster. Erik Glipping derimod synes at have affundet sig med de øvrige Søstre, men ladet Dronning Ingebjørgs Fordringer fremdeles uopfyldte[2]).

Det var nu forbi med den norske Regjerings Taalmodighed; den greb til Vaaben mod Danmark, og en Krig begyndte, der med enkelte Ophold fortsattes i mere end 20

[1]) Suhm X, 866—869.

[2]) Dipl. Norv. IV No. 4. 5. Suhm X, 878—880.

Aar. Norges djærveste Søhelt paa denne Tid, Alf Erlingssøn, eller, som han af de Danske kaldtes formedelst sin lille Vext, Mindre-Alf, en Søn af den mægtige, nys afdøde Erling Alfssøn, viiste sig allerede i Sommeren 1284 med sine Skibe i de danske Farvande og optog der i Fleng danske, tydske og frisiske Skibe. Han herjede Kysterne frygteligen og plyndrede Skaanør paa Skaanes Sydvestpynt, et Sted, der dengang var bekjendt som det første Marked i Danmark, og hvorhen især en Mængde Tydskere søgte for den rige Sildefangsts Skyld [1]).

Kong Erik Glipping synes ikke at have føiet nogen kraftig Foranstaltning til at afverge Alf Erlingssøns Plyndringer; det lader endog, som om han endnu, efter at de vare foregaaede, ei har villet ganske ophæve Handelsforbindelsen mellem Danmark og Norge eller indtage en afgjørende fiendtlig Stilling imod dette Rige [2]). Det var de vendiske Stæder, som endelig bevægede ham hertil. Disse vare allerede kort efter Kong Magnus's Død blevne indviklede i Uenighed med den nye norske Regjering, fordi denne ei strengt vilde overholde de Handelsfriheder, som den afdøde Konge havde indrømmet dem. Vel forefandt de en gunstigere Stemning hos den unge Hertug Haakon, der temmelig uafhængig styrede en Deel af det sydlige Norge; og han, eller rettere hans Raadgivere i hans Navn, indgik endog i Oslo (1281 29de August) et Forbund med de vendiske Stæder, hvorved disse tilsikkredes alle deres ældre Handelsfriheder i Haakons Hertugdømme, imod at Hertugens Undersaatter skulde nyde samme Friheder i Stæderne; det overdroges Hallkell Ogmundssøn Krøkedans, Kastellan i Hertugdømmets fornemste Stad Oslo, at sørge for de tydske Handlendes Sikkerhed i Haakons Lande [3]).

[1]) Suhm X, 883. 884.

[2]) Sartorius udg. af Lappenberg II, 137.

[3]) Sartorius udg. af Lappenberg II, 126. [Brevet er af 29de

Ikke desto mindre bleve Stridighederne mellem de vendiske Stæder og Norge stedse mere levende. Stædernes Breve og Sendebud til Kong Erik udrettede intet; thi han og hans Raad troede, at Norge kunde undvære Handelen med de Tydske, og ansaa derfor de Handelsfriheder, som vare disse skjenkede, for overflødige og Riget skadelige[1]). Ved den Tid, da Fiendtlighederne udbrøde med Danmark, var ogsaa Spændingen mellem Norge og Stæderne stegen til det Høieste, og Kong Erik lod de sidstes Skibe anholde baade i Bergen og andenstedes i sit Rige. Da nu hertil kom, at Alf Erlingssøn optog tydske Skibe i de danske Farvande og forstyrrede Tydskernes vigtige Fiskeri og Handel ved Skaanør[2]), saa forbandt Stæderne Lybek, Wismar, Rostok, Stralsund, Gripswald, Riga, Visby, Kampen og Stavern sig nærmere indbyrdes for at modstaa Nordmændene. Bremen, der ogsaa henregnedes til de vendiske Stæder, skal ved denne Leilighed have undslaaet sig for at bryde Freden med Norge og derved paadraget sig de øvrige Stæders Fiendskab. De Forbundne rustede en Flaade, og Lybek, der skaffede de fleste Skibe, erholdt Overanførselen[3]). Deres Hensigt var at forhindre al Tilførsel til Norge, og for bedre at kunne gjøre dette opfordrede de den danske Konge til at forene sig med dem. Erik Glipping var hertil villig; Forbundet mellem Danmark og Stæderne blev sluttet i Odense 29de November 1284, og man forpligtede sig til gjensidigen at staa hinanden bi mod den norske Konge, indtil denne fuldkommen havde erstattet al den Skade, han havde tilføiet baade

August 1286, ikke 1281. Dipl. Norv. V No. 15 jvfr. Munch N. F. Hist. IV, 2, 120 Anm. 1.]

[1]) Werlauff i Molbechs Nordisk Tidsskrift II, 494. 495.

[2]) Sartorius udg. af Lappenberg II, 136.

[3]) Suhm X, 894. 895.

Danske og Tydske[1]). Samme Dag udstedte ogsaa den danske Konge et Brev, hvorved han paa Grund af sin Forbindelse med de vendiske Stæder forbød sine Undersaatter al Tilførsel til Norge. Dog iagttog han den Skaansel, at han tillod Nordmændene Fortsættelsen af deres Handel paa Danmark indtil 8 Dage efter næstkommende Pintse. Men hvis ikke til den Tid nogen Fred var kommen istand mellem Norge og Stæderne, da erklærede han, ifølge sit Løfte til de sidste, at ville forbyde Nordmændene al Handel paa Danmark, saalænge indtil hans Undersaatter ligesaavel som Stædernes Borgere havde af den norske Konge erholdt fuldkommen Skadeserstatning[2]).

For Norge kunde en Krig med Danmark ei være synderlig farlig paa en Tid, da dette Riges Sømagt var i fuldkomment Forfald. Men desto farligere var Krigen med de vendiske Stæder, som allerede havde erhvervet sig mægtige Forbindelser i Nordeuropa. Baade med England og Skotland stode de i Handelsforbund, og i begge disse Riger gjorde de sig Umage for at udvirke de norske Skibes Anholdelse. I Skotland lykkedes det dem, i England derimod ikke, som man kan see af det truende Brev, Alf Erlingssøn ved Krigens Slutning, rimeligviis i sin Herres Navn, skrev til den skotske Konges Seneschal. „Vi undres med Rette," siger han, „over, at I anholde vore Undersaatters Skibe i Skotland, uden at nogen Brøde er begaaet mod Eder, da dog Englands Konge, paa Grund af vort venskabelige Forhold til ham, ei har ladet Tydskerne, vore Fiender, lægge Beslag paa vore Skibe i England. Nu da Freden mellem os og dem er kommen istand, er det bestemt, at hver af Parterne skal beholde Sit. Eftersom det er os berettet, at I have anholdt et af vore Skibe i Eders By Berwick paa Grund af falsk Anklage, bede vi, at I for

[1]) Sartorius II, 139. 140.
[2]) Sartorius II, 137. 138. Suhm X, 882. 883.

Fremtiden i Kraft af vort Venskab og den gjensidige Pagt mellem os ville afstaa fra alle Uretfærdigheder. Gjøre I ikke det, da vide I, at Norge end ei er saa svækket, at det skulde lade sig hugge af Eders Sporer [1])."

Til den engelske Konge Edvard I henvendte Stæderne sig 1284 med Begjering, at han vilde lukke sit Riges Havne for Nordmændene, saa længe som Krigen varede. Den norske Konge paa sin Side var heller ikke uvirksom. Stolende paa det Forbund, som nys var blevet sluttet mellem ham og Edvard, tilskrev han denne fra Bergen den 10de Mai 1285 [2]) med Begjering om, at han vilde holde sine Undersaatter til at iagttage Forbundet mellem begge Riger, samt hindre Tydskerne fra at skade de Handlende til Lands eller Vands, og om de gjorde det, da ei forunde dem Tilflugt i sit Rige. Hans Brev var ei forgjæves. Den engelske Konge var saa langt fra at laane Øre til de vendiske Stæders Forestillinger, at han meget mere synes at have tilladt den norske Konge at hverve Leietropper i England [3]).

Alf Erlingssøn fortsatte imidlertid i 1285 sine dristige Søtoge. Han skal have herjet ei alene de danske, men ogsaa de tydske og frisiske Kyster og hjembragt til Norge et uhyre Bytte [4]). Øresund var dog især Stedet, hvor han belurede og optog de forbiseilende tydske Handelsskibe. Endnu flere hundrede Aar efter kvad man herom:

Senden seile de tydske Mænd
alt baade med Meel og Malt;
Alfen ligger i Øresund
og tager det fra dennem alt [5]).

[1]) Torfæus IV, 377 [Efter Absalon Pederssøns Norges Beskrivelse, Norske Magas. I, 81 f.]

[2]) Rymer I, 2, 654.

[3]) Suhm X, 911.

[4]) Torfæus IV, 374.

[5]) Suhms Samlinger II, 1, 46 [Norske Magasin I, 80.]

For Kaupmannahafn laa 9 Kogger (store Skibe) fra Rostok for at passe Alf op; men før de vidste Ord af, var han midt blandt dem. Tydskerne skulle i Førstningen ei have kjendt ham; de bade den fremmede Skipper vise dem til den Havn, hvor Alf var, og lovede ham rig Belønning, hvis han tjente dem heri. „Hvad ville I gjøre Alf,“ spurgte den Ubekjendte, „hvis I træffe ham?“ „Hans Mænd,“ svarede de, „nedhugge vi; ham selv lægge vi i Lænker.“ Da gav Alf sig tilkjende. „Her kunne I finde Mindre-Alf!“ raabte han, „men glæder Eder ei for tidlig i Seiren!“ Han bød sine Mænd angribe; selv gik han frem i deres Spidse. En Mængde Tydskere faldt, og de 9 Kogger bleve Alfs Bytte. En gammel Sang om denne raske Daad skildrer Rostoks dybe Sorg over sit Tab:

Og der kom Tidende til Rostok ind,
der blegned saa mangt et Rosens Kind;
der græde Enker, og der græde Børn;
dem havde gjort fattig denne skadelig Ørn[1]).

Endelig lode Stæderne 30 store og velbesatte Kogger gaa i Søen mod den djærve og farlige Fiende. Men medens Koggerne i 8 Uger laa i Øresund for at vente Alf, plyndrede denne Horsens og det befæstede Kalundborg, løb ind i Beltet, herjede de danske Øer og optog flere baade danske og tydske Skibe. Stædernes Flaade maatte med uforrettet Sag vende hjem; men Alf bragte stort Bytte tilbage til Norge[2]).

Tilstanden i Danmark var paa denne Tid høist mislig. Et mægtigt Parti blandt Landets Høvdinger vedblev at virke baade hemmeligen og aabenbare mod Kong Erik Glipping, og det er rimeligt, at dette Parti har staaet i Forbindelse med Norge. Hertug Valdemar af Sønder-

[1]) Peder Syvs Samling af Kæmpeviser (1695) S. 396.
[2]) Torfæus IV, 374. Suhm X, 900.

jylland begyndte at lægge sit fiendtlige Sindelag mod den danske Konge tydeligere for Dagen. Han fordrede Øen Als, ja lod sig endog forlyde med, at han var nærmere berettiget til Danmarks Rige end Kong Erik [1]). Denne lod paa en Herredag i Nyborg (20de Mai 1285) Hertugens Fordringer undersøge, og den 28de i samme Maaned blev en Dom fældet, hvorved Valdemar frakjendtes al Ret til Als. Forbittret herover vilde nu Hertugen forlade Danmark og begive sig til Norge; men han blev i Helsingborg paagreben tilligemed sin Drost Tuke Abildgaard; begge lagdes i Lænker paa Søborg Slot, og Sønderjylland udsattes for et ødelæggende Indfald af den danske Konge [2]). Men skjønt Norges Konge saaledes tabte den Støtte, han kunde have havt i Valdemar, manglede han ei andre Tilhængere blandt Danmarks Høvdinger. Grev Jakob af Halland lod sig endog gjøre til hans Ridder, uden derfor, som det synes, at tabe sin Indflydelse i sit Fædreneland [3]). Alligevel kunde disse gunstige Udsigter med Hensyn til Danmark ei opveie de store Uleiligheder, som Krigen med de vendiske Stæder medførte. Alf Erlingssøns dristige Vikingetoge hjalp kun lidet paa den Mangel, som Spærringen af Tilførsel frembragte i Norge, og som blev saa meget føleligere, da Landet plagedes af Uaar og Kvægsyge [4]). Erik og hans Raad indsaa Nødvendigheden af en Fred med Stæderne.

Allerede den 13de Marts 1285 tilskrev Kongen fra Bergen Stæderne Lybek, Hamburg, Wismar, Rostok, Bremen, Stralsund, Gripswald, Stettin, Demmin, Anclam, Visby, Elbing, Riga og Reval, forsikkrede dem om sin Beredvillighed til at gjøre Ende paa Striden, tilbød deres Hand-

[1]) Suhm X, 889.
[2]) Sammesteds 897—900.
[3]) Sammesteds 901.
[4]) Arne Biskops Saga Kap. 47. Werlauff S. 496. 531.

lende den samme Beskyttelse og de samme Friheder i Norge, som de under hans Fader havde nydt, imod at hans Undersaatter paa lignende Maade bleve behandlede i Stæderne, og erklærede sig villig til at erstatte disses Borgere al den Skade, som de maatte kunne bevise at have lidt af Norge, saafremt Nordmændene erholdt en lignende Skadeserstatning af Stæderne [1]. Dette Brev synes imidlertid ei at have havt den forønskede Virkning, og den norske Regjering maatte gribe til mere afgjørende Forholdsregler.

Enkedronningen Ingebjørg tilligemed Erik, Abbed af Munkelif i Bergen, og Erik Dufgallsøn affendte med det øvrige Raads Minde Biskop Narve af Bergen og Bjarne Erlingssøn med Fuldmagt til at underhandle i deres Konges Navn med Sverige og Danmark. Det lader, som om Sendemændene først have begivet sig til Sverige, og som om deres Erinde did især har gaaet ud paa at overtale den svenske Konge Magnus til at optræde som Mægler mellem Norge og de vendiske Stæder, samt at faa et Fredsstevne berammet til St. Hans Aften. Hos den danske Konge skulde de stræbe at faa udvirket en endelig Bilæggelse af Stridighederne mellem Norge og Danmark, samt et Møde paa Gullbergseid ved Gautelven inden St. Knuts Messe (den 10de Juli). De havde Fuldmagt til at indrømme den danske Konge paa deres Herres Vegne i Skadeserstatning indtil 6000 Mark, dog saaledes, at herfra skulde afgaa, hvad Erstatning Nordmændene maatte befindes at tilkomme; disse Penge skulde udbetales i Tunsberg eller Kongehelle med 1000 Mark aarlig, og Derne Ordost og Thjorn i Ranrike bydes som Pant. Saafremt de hos den danske Konge traf Sendemænd fra de tydske Stæder og fandt disse villige til Forlig, da havde de endvidere Fuldmagt til at meddele de Underhandlere, som Stæderne maatte ville sende til Norge, sikkert Leide-

[1]) Dipl. Norv. V No. 13.

brev. Men fremfor Alt skulde de norske Sendemænd stræbe at faa bragt et Forbund istand mellem Norge og Danmark mod de vendiske Stæder, saaledes at hvert af Rigerne forpligtede sig til ingen særskilt Fred at slutte med disse[1]).

Hvor gavnligt end et saadant Forbund vilde have været for begge Riger, da det var det eneste Middel, hvorved de kunde sætte en Skranke for Stædernes Indgreb i deres Handel, saa kom det dog ei i Stand. Stevnet paa Gullbergseid gik derimod for sig ved Midsommers Tid. Den norske Konge og hans Broder Hertug Haakon samt den svenske Konge Magnus vare selv tilstede; fra den danske Konge og de vendiske Stæder indfandt sig Befuldmægtigede, efter at Kong Magnus den 25de Juni fra Ljodhuus havde meddeelt dem sit Leidebrev[2]). Under den svenske Konges Mægling begyndte nu Fredsforhandlingerne mellem den norske Konge samt hans Raad og de Befuldmægtigede fra Lybek, Wismar, Rostok, Stralsund og Gripswald; men man kunde ikke komme til nogen endelig Beslutning. Omsider enedes man om at antage Kong Magnus til Dommer. Hver af de stridende Parter skulde til Mikkelsmesse sende to Befuldmægtigede til Kalmar; her skulde de gjensidige Klager paany drøftes i den svenske Konges Overværelse, og hvis man endnu ei kunde komme til Enighed, skulde Magnus afsige Dommen, hvilken da begge Parter foreløbigen svore at ville holde. Imidlertid skulde der være Vaabenstilstand mellem Norge og Stæderne fra 1ste August af; de Fanger og det Gods, Stæderne tilhørende, som den norske Konge havde anholdt i sit Rige, skulde løsgives, og de gjensidige Handelsfriheder, som havde gjældet i Kongerne Magnus Lagaböters og Haakon Haakonssøns Dage, atter træde i Kraft. Det skulde endelig staa de øvrige Stæder, som vare indviklede i Striden, men

[1]) Dipl. Norv. V No. 14

[2]) Sartorius, udg. af Lappenberg, II, 141.

som ingen Befuldmægtigede havde sendt til Gullbergseid, frit for at tiltræde Stilstanden, naar de forpligtede sig til at overholde Betingelserne. Den norske Konge indgik denne Stilstand den 3die Juli, og den svenske Konge overtog ved et Brev af samme Dag den videre Mægling og endelige Dom mellem de Stridende[1]).

Til den bestemte Tid, den 29de September, mødte i Kalmar for Kong Magnus Befuldmægtigede fra den norske Konge paa den ene Side og paa den anden fra de 7 Stæder Lybek, Rostok, Wismar, Stralsund, Gripswald, Riga og Visby. Forhandlingerne bleve aabnede, men da mange Vanskeligheder reiste sig, og de Befuldmægtigede ikke kunde komme til Enighed, overlode de, ifølge hvad der paa Mødet paa Gullbergseid var vedtaget, den endelige Afgjørelse til Kong Magnus. Han forpligtede sig til at afsige Dommen inden een Maaned fra St. Lucas's Dag (18de Oktober), og Parterne lovede at holde den under Straf af 20000 Mark reent Sølv, af hvilken Bod Halvdelen skulde tilfalde Kong Magnus, Halvdelen den fornærmede Part. Alle Helgens Aften (den 31te Oktober) afsagde den svenske Konge Dommen. Dens Hovedindhold var følgende: Der skulde være en stadig Fred mellem Norge og de 7 førnævnte vendiske Stæder. Alt det Gods, som for Stæderne var anholdt i Bergen, skulde tilbagegives inden næste St. Hans Dag, og den norske Konge skulde inden samme Tid i Tunsberg udbetale til Stædernes Befuldmægtigede 6000 Mark norsk eller 2000 Mark reent Sølv. Stæderne Stralsund og Rostok skulde ved Sendemænd gjøre den norske Konge en særskilt Afbigt, den første, fordi dens Borgere havde krænket hans Rygte, den anden, fordi den havde holdt hans Folk tilbage som Fanger imod Bestemmelserne paa Gullbergseid. Overhoved skulde anholdte Fanger og Gods,

[1]) Urkb. d. St. Lübeck I No. 478.

som endnu ei maatte være udleverede, frigives fra begge Sider inden næstkommende St. Hans Dag. De gamle gjensidige Handelsfriheder mellem Norge og de 7 Stæder skulde atter træde i Kraft, enkelte Personers Stridigheder skulde afgjøres efter de Love, der gjaldt paa Stedet, hvor Striden forefaldt, og ingen af Parterne maatte staa sine Landsmænd bi, hvis enkelte Flokke af disse øvede Ran og Voldsomhed mod det andet Parti. Dersom den danske Konge klagede over Uret, der var ham tilføiet af den norske, og forlangte Stædernes Hjælp, da skulde disse tilskrive den norske Konge med Anmodning om at gjøre Danmark Ret; men ei skulde de hjælpe den danske Konge, saafremt den norske Konge svarede dem, at han vilde fastsætte en Dag til Forlig. Hvis da to eller tre Voldgiftsmænd dømte, at den norske Konge havde Ret, skulde Stæderne ei hjælpe den danske Konge mod ham; men dømte de til Fordeel for den Sidste, da kunde Stæderne hjælpe Danmark, om de vilde; dog saaledes, at baade de norske og tydske Kjøbmænd kunde inden een Maaned efter Dommen frit drage hjem med sit Gods, ja endog trygt blive tilbage, om de vilde, indtil Krigen var endt. Hvis imidlertid Stæderne, inden otte Aar vare forløbne fra næstkommende Pintse, ei hjalp den danske Konge, skulde de siden ei hjælpe Nogen mod Norge, uden det maatte være deres egne Skytsherrer, som den norske Konge vilde angribe. Da Stædernes Sendebud i Mødet paa Gullbergseid havde forlangt, at de nederlandske Stæder Kampen, Stavern og Grøningen maatte indsluttes i Forliget, og dette Forlangende var blevet gjentaget i Kalmar, saa skulde disse tre Stæder opfordres til at sende Befuldmægtigede til den svenske Konge inden St. Hans næstkommende, da han efter Samvittighed vilde dømme mellem dem og den norske Konge. — Dommen blev udfærdiget under Kong Magnus's Segl den 31te Oktober og nærmere op-

lyst ved enkelte Breve af samme og næstpaafølgende Dag [1]). Freden mellem Norge og de vendiske Stæder var saaledes sluttet til de sidstes Fordeel, og Betingelserne synes fra begge Sider at være temmelig nøiagtigen opfyldte, kun at det varede længe, inden de 6000 Mark af de Norske bleve udbetalte. Mellem Norge og Danmark derimod forblev Tvisten, som det lader, endnu uafgjort, og det er rimeligt, at den norske Konge ei har villet kjøbe Freden med Danmark med nogen Opoffrelse, nu da han havde faaet sin farligste Fiende af Halsen.

Den norske Kirkes Stilling vedblev under alt dette at være vaklende. De landflygtige Biskopper Andreas af Oslo og Thorfinn af Hamar havde, som før er sagt, tyet til Rom under Pave Martinus IV's Beskyttelse; men det lader, som om denne har fundet, at Erkebiskop Jon var gaaet for vidt, og som om han har anseet det betænkeligt at anvende for strenge Forholdsregler mod en Regjering, der viiste sig saa bestemt og tillige havde Mængden af Landsfolket saa ganske paa sin Side, som Tilfældet synes at have været med den norske i dens Kamp mod Geistligheden. Han indskrænkede sig derfor til at udfærdige en lemfældig Formaningsskrivelse til den norske Konge, men døde pludseligen den 29de Marts 1285, før Brevet blev affendt. Til Martinus's Efterfølger valgtes den 2den April Honorius IV, der lod sin Formands Skrivelse afgaa med Biskop Andreas af Oslo. Biskop Thorfinn havde allerede tidligere begivet sig paa Hjemveien, men kom ikke længer end til Flandern, hvor han døde den 8de Januar 1285 i Cistercienserklosteret Doest, efter at han sammesteds den 22de August foregaaende Aar havde gjort sit Testamente. Biskop Andreas kom derimod lykkelig til sit Fædreneland med Pavens Brev. Det lader, som om han uden at møde nogen Vanskelighed

[1]) Urkb. d. St. Lübeck I No. 484. Diplom. Arnam. II, 106 f. Suhm X, 913—916. 1028—1034.

fra Kongens Side igjen har overtaget sit Embede og siden holdt sig rolig [1]). Erkebiskoppens og hans Tilhængeres Skjebne synes i det Hele at have indjaget den norske Geistlighed Skræk; den fandt det nødvendigt idetmindste for Dieblikket at afstaa fra sine Anmasselser og ydmyge sig for sine seierrige Modstandere. Paa den anden Side har udentvivl Kongen og hans Raadgivere ei været uvillige til at raade Bod paa Kirkens forvirrede Tilstand og hjælpe den til et nyt Overhoved; men det var ingen let Sag at finde en Erkebiskop, der besad Klogskab og Kraft nok til at skikke sig i de daværende vanskelige Omstændigheder og bringe Kirkens Tarv i nogenlunde Overeensstemmelse med Lægfolkets Fordringer. Efter at Erkebispestolen allerede i 2 Aar havde staaet ledig, valgtes Biskop Narve af Bergen til at beklæde den. Valget fandt imidlertid Modsigelse. Narve synes hverken selv at have folt sig eller af Geistligheden i Almindelighed at have været anseet for dygtig til dette vanskelige Embede. Hans Valg blev Gjenstand for langvarige Undersøgelser og gik omsider tilbage [2]). Den norske Kirke vedblev saaledes endnu i flere Aar at være uden Hoved og aldeles afhængig af den verdslige Magt. Biskop Andreas af Oslo, rimeligviis som Landets ældste Biskop, forrettede i denne Mellemtid de Ordinationer, der skulde udføres af Erkebiskoppen, og indviede 1286 Jørund til Biskop af Hamar og Dolgfinn til Biskop af Orknøerne. Da Indsamlingen og Forsendelsen af Pengehjælpen fra Norge til det hellige Lands Understøttelse var standset, deels ved Kongens Forbud mod Penges Udførsel og

[1]) Pave Martins Formaningsskrivelse haves kun i gammelnorsk Oversættelse, trykt i Hist. eccl. Isl. I, 404—410 og derefter i latinsk Udtog hos Torfæus Hist. Norv. IV, 372—374. Arne Biskops S. Kap. 54. Isl. Ann. 160. — Biskop Thorfinns Testamente hos Suhm X, 1026—1028.

[2]) Arne B. S. Kap. 47. Hist. eccl. Isl. I, 447. Suhm X, 917.

Geistlighedens Opkjøb af Sølv, deels ved Indsamlerens, Erkebiskop Jons Død, saa overdrog Pave Honorius IV (1ste November 1285) dette Hverv til sin Capellan Huguitio, Sognepreſt af Castellione i Arezzo Stift, og befuldmægtigede ham til at bansætte alle dem, især Geistlige, som maatte lægge ham Hindringer i Veien. Til samme Tid udstedte Paven flere Breve (af 9de og 20de December 1285 og 5te Januar 1286) til den norske Konge for at formaa denne til at ophæve Forbudet mod Sølvopkjøb og Penges Udførsel. Huguitio, der ogsaa havde Erinder at røgte i Danmark og Sverige, kom først til Norge 1286. Det lader, som om han har fundet Kongen og hans Raad gunstigere stemt mod Paven, end de før havde viist sig. Han synes ikke at have mødt nogen betydelig Modstand med Hensyn til sit Erinde. De Penge, der allerede vare indsamlede, sendtes til Florents, og Indsamlingen fortsattes. Den hele Sum, som udgik fra Norge, skal have beløbet sig til 2314 Mark reent Sølv [1]). Huguitio opholdt sig længere Tid i Norge og stod sig uden Tvivl godt hos Kongen, da denne, som siden vil sees, benyttede ham i Underhandlinger med fremmede Magter.

Det Knæk, som Geistlighedens Vælde havde faaet i Norge, afskrækkede ikke den skaalholtske Biskop Arne fra at fortsætte Kampen for, hvad han kaldte Kirkens Friheder paa Island. Om Vinteren efter at Rafn Oddsſøn var kommen derover med Kongebreve til Fordeel for Lægfolket, droge Sendebud mellem ham og Biskop Arne, og et Møde mellem dem blev aftalt. Det fandt ogsaa Sted den følgende Vaar 1284 i Brautarholt paa Kjalarnes i Overværelse af mange anseede Mænd. Rafn fremførte sit Erinde og fordrede ifølge Kongebrevet, at alt det Kirkegods, som i

[1]) Suhm X, 842—845. 903—904. 916. 949. Dipl. Arnam. II, 107. [Munch Pavelige Nuntiers Regnskabs- og Dagbøger S. 12—14. 156—164.]

Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Dage havde arveligen tilhørt Lægmænd, men som siden uretfærdigen var overdraget Klerker, skulde tilbagegives de forrige Bestyrere eller deres Arvinger; ligeledes, at den Christenret, som i Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Dage gjaldt, igjen skulde træde i Kraft baade i det Større og Mindre. Biskoppen gjorde i Førstningen heftige Indvendinger herimod; men da Rafn advarede ham om, at hans Haardnakkenhed letteligen kunde fremkalde Foretagender som dem, man havde seet i Norge, saa gav Arne noget efter. Han erklærede, at han, indtil en ny Erkebiskop blev udvalgt, vilde finde sig i Kongens Befalinger, dog kun forsaavidt disse ei strede mod den Lydighed, han skyldte Gud; hvorimod Rafn lovede, at Tiende skulde gives af Kongens Eiendomme paa Island. Ogsaa Asgrim Thorsteinssøn var tilstede ved denne Sammenkomst og forligede sig med Biskoppen. Han lovede at gjenbetale de Skatter, som han i tre Aar havde taget af Skaalholts Stol, og blev til Gjengjæld løst af det Ban, hvori Biskoppen havde sat ham. Hermed skiltes de forsamlede Høvdinger idetmindste tilsyneladende som Venner.

Enigheden varede imidlertid kun kort. Det var ei Biskoppens Alvor at ville give efter for Kongsmændene; han søgte kun at vinde Tid, og hans Pligter mod Guds Kirke gave ham altid Paaskud til at bryde Overeenskomsten. Han forbød Klerkerne at opgive Kirkegodset til de Lægmænd, som fordrede det, og begyndte saaledes den gamle Strid fra ny af. Rafn og de øvrige Kongsmænd bleve høiligen forbittrede over denne hans Fremfærd og lode om Sommeren paa Althinget Kongebrevet lovtage af Almuen. Da dette skede, var Biskop Arne ei tilstede; først efter givet Leide red han til Thinget, forsvarede her sin Fremfærd og angreb haardt Kirkens Modstandere. Det kom til en heftig Trætte mellem ham og Rafn i Lagretten, og den sidste foreholdt atter Biskoppen, hvorledes det var gaaet i Norge.

Enden blev, at man fra begge Sider gav noget efter. Bisskoppen bekræftede Overeenskomsten i Brautarholt, og Rafn lovede fra sin Side, at de Lægmænd, som toge Kirkegods i Besiddelse, skulde stille Borgen for sig til Sikkerhed, ifald dette Gods senere af Kongen og Erkebisskoppen maatte blive tilbagegivet Geistligheden. Siden skrev Bisskoppen, Rafn, Lagmændene og flere Høvdinger til Kongen med Bøn om, at han vilde indrømme Skaalholts Kirke Tiende af sine Gaarde, fritage begge Bispestolene for Skatter og Thingfarekjøb, samt være naadig mod Lopt Helgesson og de øvrige Islændinger, som Lodin Lepp havde anklaget.

Med dette Forlig kom man imidlertid ei længer end med det forrige. Saasnart Bisskoppen var kommen hjem af Thinget, lod han et Brev omsende i sit Bisskopsdømme, hvorved han forklarede den hele Overeenskomst til sin Fordeel. Da Asgrim negtede at tilbagebetale de af Skaalholts Huusfolk inddrevne Skatter, før han herom fik nærmere Bestemmelse fra Kongen, blev han paany lyst i Ban af Bisskoppen, og dennes Dristighed gik endelig saavidt, at han forbød Meddelelsen af Alterens Sakramente til alle de Lægmænd, der ifølge Kongebrevet havde taget geistligt Gods i Besiddelse.

I Begyndelsen af Aaret 1285 blev Asgrim Thorsteinsson pludseligen heftig syg. For at berolige sin ængstede Samvittighed lod han bede Bisskop Arne om Tilgivelse og Afløsning. Han fik den og døde strax efter den 1ste Februar. Hans Lig blev modtaget i Skaalholt af Bisskoppen med al Hæder og jordet der. Den Afdødes Søn Eyjolf viiste sin Erkjendtlighed ved at skjenke Kirken store Gaver.

Arne var saaledes befriet fra een Modstander; men han havde alligevel Fiender nok tilbage, og hans seneste Foretagende mod de verdslige Kirkeeiere optændte end mere disses Forbittrelse. Han vidste, at Farer omgave ham alle-

vegne, og holdt derfor en Stund til i Skaalholts Kirke. Rafn og Lagmanden Erlend Sterke traadte i Spidsen for hans Modstandere, og haarde Trusler faldt mod Biskop Arne, medens derimod Biskop Jorund af Hole listigen undveg Faren ved tilsyneladende Eftergivenhed. Rafn lignede derfor Jorund ved en Ræv, men Arne ved en Bjørn. Om Sommeren samledes de haandgangne Mænd og Kirkens øvrige Modstandere i Mængde til Althinget for at faa en endelig Afgjørelse paa Sagen. Biskop Arne blev indbuden til Althinget, men vilde paa ingen Maade komme. Da drog Rafn og de fleste haandgangne Mænd til ham i Skaalholt, og nu kom man atter, efter megen Trætte, overeens om at lade den hele Strid henstaa, indtil man fik Svar fra Norge paa de Breve, som forrige Sommer vare skrevne til Kongen. Da Biskoppen derpaa hævede sit Forbud mod den hellige Nadveres Meddelelse til de Lægmænd, der havde taget Kirkegods i Besiddelse, saa skiltes Parterne ogsaa for denne Gang nogenledes forligte [1]).

Ikke desto mindre saa man snart de gamle Optrin fornyede. De Efterretninger, man om Sommeren fik fra Norge, lode ei gunstigen for Geistligheden. Erkebispestolen var fremdeles ubesat, og Kongen havde afslaaet Biskoppens Ansøgning om Tiende af Kongsjorderne og Skattefrihed. Geistlighedens Modstandere bleve herved djærvere, og de Lægmænd, som havde taget Kirkegods i Besiddelse, negtede Borgen for sig. Biskoppen fra sin Side beskyttede de Klerker, som ei vilde vige af Kirkegodset paa Lægfolkets Fordringer. Høsten og Vinteren henled under Trætter; Biskoppen agtede ei Rafns Trusler, og denne stevnede til Gjengjæld flere Klerker under Lægmænds Dom. Den følgende Sommer (1286) indfandt Rafn, Lagmændene og de haandgangne Mænd sig paa Althinget, men Biskoppen blev siddende rolig hjemme i Skaalholt. Paa Thinget blev

[1]) Arne Biskops Saga Kap. 37–54.

talt om Stridighederne mellem Geistligheden og Lægfolket, og de verdslige Kirkeeiere samt største Delen af Almuen eggede Rafn til at tage alvorlige Forholdsregler mod Biskoppen. Rafn var i en saare vanskelig Stilling: han vilde nødig lade det komme til det Yderste og følte Samvittighedsskrupler ved at bruge aabenbar Vold mod Biskoppen; men paa den anden Side var han neppe istand til længer at styre Lægfolket, der meer og meer ophidsedes ved Arnes Haardnakkenhed. Han sendte Jon Lagmand til Skaalholt for at søge Forlig; men Biskoppen vilde ei give efter. Da Jon kom tilbage med uforrettet Sag, tiltog Uvillien. Dagen efter red den anden Lagmand, Erlend Sterke, med Følge til Skaalholt. Biskoppen var i Kirken og vilde ei modtage ham. Forbittret nævnte Erlend sig Vidner, stevnede Biskoppen til Thinget under Rafns og andre Lægmænds Dom og red derpaa strax tilbage til Thinget. Rafn truede nu aabenbare i Lagretten med at ville overdrage Bestyrelsen af Bispestolens Gods til Lægmænd, forbyde Biskoppens Visitatsreiser og dømme dem fredløse, som han satte over Kirkegods mod Kongens Brev. Dog lod han atter, før dette blev virkelig lovtaget, nogle af Biskoppens Venner fare til Skaalholt, for endnu at gjøre et Forsøg paa at overtale ham. Til samme Tid fik Arne hemmeligen det Raad at henskyde Sagen aldeles under Kongens og den vordende Erkebiskops Dom, for saaledes at sikkre sig, indtil man fik nye Efterretninger fra Norge. Dette Raad fulgte han og skrev tilbage til Althinget, at han for at vise sin Ærefrygt for Kongen, Hertugen og deres Moder, Fru Ingebjørg, vilde lægge hele den Trætte, som var mellem ham og Rafn, under Kongens og den vordende Erkebiskops Dom; dog forbeholdt han Kirken dens Ret over Erlend Sterke, fordi denne mod Guds Lov havde stevnet Biskoppen og hans Prester under Lægmænds Dom. Biskoppens Svar blev oplæst paa Thinget, og Rafn er-

klærede, at han til Forebyggelse af større Ulykker vilde antage det gjorte Tilbud og lade Sagen henstaa for det Første. Det blev nu atter nogenledes roligt, og kort efter indtraf Begivenheder, som gave det Hele en for Biskopperne gunstigere Vending [1]).

Uagtet Kong Erik forrige Aar havde affundet sig med sine farligste Fiender, de vendiske Stæder, vare dog Udsigterne for Norge i 1286 ingenlunde fredelige. Trætten med Danmark var fremdeles uafgjort, og ovenikjøbet vare Tvistigheder opkomne med Sverige. Aarsagen til disse sidste er ubekjendt; det fortælles kun, at Svenskerne truede med at angribe Norge og brænde Viken. I Anledning af den forventede Krig gav Kongen Alf Erlingssøn Jarlsnavn og overdrog ham at verge Norge mod fiendtlige Anfald [2]). Alf synes at have antaget sig Sagen med Iver. Han vilde, at Islændingerne skulde bære sin Deel af Krigens Byrder, og forestillede Kongen, at det var ubilligt, at de skulde sidde i Fred og gode Dage, medens Nordmændene idelig udredede Leding. Paa Alfs Raad lod ogsaa Kongen med den islandske Prest Gudmund Hallssøn Opbud udgaa til Øen, at 40 Mand af hver Fjerding samt alle haandgangne Mænd skulde indfinde sig i Norge, de sidste endnu denne samme Sommer. Gudmund henvendte sig først med sit Erinde til Rafn Oddssøn, der var at ansee som Formanden for alt Lægfolket paa Øen. Men Rafn optog Kongens Budskab med Uvillie. „Han ansaa," sagde han, „det hele Udbud for unødvendigt; hvad ham selv angik, da var han desuden allerede for gammel til at fare i Strid." En ganske anden Modtagelse fandt Gudmund i Skaalholt hos Biskop Arne. Kong Erik havde tilskrevet denne og bedet ham antage sig Udbudet; da skulde Kongen igjen vise ham Villigheder. Aldrig saasnart havde Arne

[1]) Arne Biskops S. Kap. 53—56.

[2]) Sammesteds Kap. 57.

læst dette Brev, før han med al Kraft tog sig af Sagen. Han havde stedse været en ivrig Befordrer af Kongens Magt, naar denne ei stod i Strid med Kirkens Rettigheder; nu var han saameget mere villig til at føie Kongens Ønsker, som han ved sin Lydighed kunde beskjæmme sine Modstandere og hos Erik vække en gunstigere Stemning for Kirken. Jo større Uvillie de øvrige Islændinger yttrede mod Udbudet, deels fordi Saadant aldrig før havde fundet Sted, deels fordi de ansaa det for et blot Paaskud til at aftvinge Folket Penge, desto mere tog Biskoppen det i Forsvar. Han bragte det ogsaa virkelig ved sine Overtalelser dertil, at Folket paa den sydlige Kant af Landet underkastede sig Opfordringen. Større Vanskeligheder mødte den i de Egne, hvor Biskoppen gjaldt mindre; alligevel adløde nogle af de haandgangne Mænd Kongens Bud. Selv Rafn beredte sig til at reise, men paa Veien, da han red til Skibet, blev han syg; han vendte tilbage, og Reisen gik overstyr. Man ansaa, og det uden Tvivl med Rette, den hele Sygdom for paatagen; hans ivrigste Fiender beskyldte ham for Utroskab mod sin Konge. Andre derimod sagde, at han unddrog sig fra Reisen for ei at give Biskoppen alt for stort Spillerum under sin Fraværelse. Hvad der saa end har bevæget Rafn, saa er det vist, at hans Opførsel gav Biskop Arne og dennes Tilhængere betydelige Fordele. Gudmund vendte endnu samme Sommer tilbage til Norge og lastede Rafn hos Kongen, ligesaa meget som han ophøiede Biskop Arnes Troskab og Beredvillighed[1]). Gudmunds Beretning gav Kongen bedre Tanker om Biskoppen, der desuden nu havde en anden Talsmand ved Hirden i Lopt Helgesson, sin Frænde. Lopt havde, som før er sagt, ved sin Ankomst til Bergen i 1283 overalt mødt Fiendskab. Om Høsten havde det lykkets ham at tilkjøbe sig Hallkel Ogmundssøns Beskyttelse; men da Hallkel just laa paa Rei-

[1]) Arne Biskops S. Kap. 57.

sen for at drage til Keiseren, saa anbefalede han Lopt til Bjarne Erlingssøn, der imidlertid ikke tog sig af ham. Næste Sommer (1284) kom Hallkel tilbage. Han skaffede i Julen Lopt Adgang til Kongens Gaard og gik selv paa Nytaarsdag i Forbøn for ham, men udrettede intet. Den følgende Sommer (1285) fulgte Lopt Kongen til Rigsgrændsen og var derpaa om Vinteren i Bergen hos Hallkel, som just var kommen did fra Haalogaland. Om Vaaren efter (1286) drog Lopt med flere Islændinger øst i Viken og blev endelig (den 23de Juni) tagen til Naade af Kongen i Tunsberg paa Herrerne Thorvard Thorarinssøns og Lodin Lepps Forbøn. Han var derpaa om Vinteren hos Kongen, blev meget vel behandlet af denne og glemte ei at gjøre sit for at vedligeholde hos Erik det gunstige Sindelag mod Biskop Arne, som Gudmund Hallssøns Indberetning havde vakt[1]). Hvad Udbudet fra Island angik, da faldt dette af sig selv hen som unødvendigt; thi allerede før Gudmunds Tilbagekomst vare Stridighederne mellem Norge og Sverige i Mindelighed bilagte[2]).

Længere Udsigter havde det med Bilæggelsen af Tvisten mellem Norge og Danmark. Den norske Konge havde, som før er sagt, tabt en mægtig Tilhænger blandt de danske Høvdinger, da Hertug Valdemar af Sønderjylland forrige Aar var bleven fangen og indespærret paa Søborg Slot. I Begyndelsen af dette Aar blev vel Hertugen paa en Herredag i Nyborg, den 31te Marts, løsladt ifølge Forbøn baade af den danske Adel og af flere tydske Fyrster og Prælater; dog maatte han i Forveien underkaste sig flere Betingelser og blandt andet høitidelig love, aldrig at foretage nogen fiendtlig Handling mod sin Herre den danske Konge, eller indgaa noget Forbund sigtende til dennes Skade; havde han tilforn indgaaet noget saa-

[1]) Arne Biskops Saga Kap. 48.

[2]) Sammesteds Kap. 57.

dede sig, Mørket overfaldt ham, og han tog paa Ranes Raad sit Leie i en Lade i Landsbyen Finderup. Om Natten kom de Sammensvorne, forklædte som Graamunke; de opbrøde Ladens Dør og myrdede Kongen med 56 Saar St. Cæciliæ Nat, den 22de November 1286 [1]).

Det er rimeligt, at Hertug Valdemar begunstigede Eriks Mord i det Haab selv at faa Danmarks Krone; men hvis saa var, da bedrog han sig. Den myrdede Konges 12-aarige Søn Erik, siden bekjendt under Tilnavnet Menved, der allerede i sin Faders levende Live var valgt til hans Eftermand, blev strax antagen til Danmarks Konge, og Valdemar, som saa, at den almindelige Stemning var hans ærgjerrige Hensigter imod, dulgte disse ligesom og sin Forbindelse med Morderne, for ei tillige at gaa Glip af Vergemaalet for den unge Konge, hvortil han som hans nærmeste Frænde syntes berettiget. Det var i Førstningen ubekjendt, hvo Kongemorderne vare; men snart rygtedes det. Mængden af det danske Folk synes at have følt Afsky for deres Gjerning, og Hertug Valdemar turde ei beskytte dem; de fandt sig saaledes ei længer sikkre i Danmark og søgte først et Tilflugtssted i Lybek, mellem hvis Borgere og den danske Konge der just var opstaaet nogle Tvistigheder. Men Lybekkerne afviiste dem [2]). Enkedronningen, Agnes af Brandenborg, vandt imidlertid stedse flere Tilhængere for sin Søns, den unge Konges, Sag; hun mødte og tilintetgjorde ved sin Klogskab Hertug Valdemars Rænker og bragte endelig denne farlige Mand paa sin Side ved at tilbagegive ham Als og de øvrige Lande, som den afdøde Konge havde frataget ham. Da han siden paa den Herredag, som ved Pintsetider 1287 samlede sig i Nyborg, blev udnævnt til Rigsforstander i Kong Eriks Mindreaarighed, maatte han ganske opgive Kongemordernes Forsvar. Disse,

[1]) Suhm X, 931—940.

[2]) Sartorius udg. af Lappenberg II, 150.

som hidindtil kun Rygtet nævnte, bleve nu paa samme Herredag formeligen anklagede. Sagens Undersøgelse overdroges Markgrev Otto af Brandenborg, Dronningens Broder, Fyrst Vitslav af Rygen, de holsteenske Grever samt 27 danske Adelsmænd, og ifølge deres Dom erklæredes (Pintsedag den 25de Mai) Grev Jakob af Halland, Marsk Stig Anderssøn, Peter Jakobssøn, Peter Pors, Nikolaus Hallandsfar, Arved Bengtssøn, Nikolaus Knutsson, Uffe Dyre, Jakob Blaafod, Rane Jonssøn samt Aage Kake for Kong Erik Glippings Mordere og som saadanne for fredløse og at have sit Gods forbrudt. Dommen fandt Modstand, deels fordi de Domfældte vare af Rigets mægtigste Mænd og havde flere Frænder paa Herredagen, deels fordi Beviserne mod dem syntes Mange utilstrækkelige. Den blev ikke desto mindre bekræftet, først af den lundske Erkebiskop Johan Dros samt de øvrige danske Biskopper, og siden endog af den tydske Keiser Rudolf. Kongemorderne maatte nu sørge for sin Redning. Grev Jakob tyede til sit Len, Nørre Halland, og befæstede sig her; de øvrige flygtede til Norge for hos Kong Erik, Danmarks Fiende, at søge et Fristed [1]).

I Norge foregik denne samme Vaar betydelige Forandringer, idet flere af de Personer, som hidtil havde raadet mest i Landsstyrelsen, deels døde, deels bleve bortfjærnede. Enkedronningen Ingebjørg, der hele Tiden efter sin Mands Død havde havt stor Indflydelse i alle Regjeringsanliggender, døde den 26de Marts, Erik Dufgallssøn, der længe havde været i Kongens Raad, omtrent paa samme Tid, og Biskop Andreas af Oslo, der, medens Erkestolen var ubesat, synes at have været den første i Verdighed blandt Norges Biskopper, hensov den 2den Mai [2]). Men endnu større Opsigt end disse Døds-

[1]) Suhm XI, 1—15.
[2]) Isl. Ann. 162. Arne Biskops S. Kap. 61.

fald vakte Jarlen Alf Erlingssøns Landsforviisning. Alf havde ved sit Mod, sin Virksomhed og sin Lykke hævet sig til det høieste Trin af Anseelse i sit Fædreneland og indlagt sig et berømt Navn blandt Fremmede. Men hans Overmod vakte ham Fiender blandt hans egne Landsmænd, og den uvidende Samtid, der ei af hans Klogskab og Tapperhed alene kunde forklare sig hans bestandige Held, fæstede letteligen Tro til de Beskyldninger, hans Misundere gjorde ham for Trolddom. Sveriges Konge Magnus skal have advaret Alf om ei at lade sig beruse af Lykken. „Da Gud," tilskrev han ham, „har viist sig saa naadig mod dig, at han har ladet dit Navn vorde berømt gjennem mange Riger og Lande, dine Venner til Glæde, dine Fiender til Rædsel, saa raade vi dig at gaa forsigtig frem, thi du veed selv, at kun det pleier at faa en lykkelig Ende, som klogt begyndes. Sørg for, at din Hæder og dit glimrende Rygte ei formørkes, og skjønt Alt gaar dig efter Ønske, saa foragt dog ei Varsomhed!" Alf fulgte ikke dette velmeente Raad. Han dræbte med Svig den anseede Høvding Hallkel Ogmundssøn og blev nu dømt fredløs. Han satte sig til Modverge, men efter at 260 af hans Tilhængere vare faldne, maatte han vige af sit Fædreneland. Alle hans Eiendomme skulle være lagte til Apostelkirken i Bergen. Alf flygtede til Sverige, overgav sig knælende i Kong Magnus's Vold og fandt Fristed i et svensk Kloster, indtil hans urolige Aand tre Aar senere atter drev ham ud i Verdens Tummel for at lade ham dø en Forbryders Død [1]).

Dronning Ingebjørgs Død og Alfs Landsforviisning gjorde imidlertid ingen Forandring i Norges Stilling til

[1]) Arne B. S. Kap. 61. Isl. Ann. S. 162. Absalon Pederssøn i Suhms Saml. II, 1, 46. [Norske Magasin I, 80 f.]. Hofnagels Bergens Krønike sammesteds II, 2, 127. Torfæus IV, 376 f. Suhm XI, 27. Werlauff i Nordisk Tidsskrift II, 504. 536—537.

Danmark. Kong Erik, der nu, da han allerede havde naaet sit 19de Aar, selv begyndte at tage en virksommere Haand med i Landsstyrelsen [1]), viiste sig besjælet af det samme fiendtlige Sindelag mod det danske Kongehuus, som tidligere havde yttret sig hos hans Raadgivere. De danske Fredløse toge ikke forgjæves sin Tilflugt til Norge. Kong Erik og hans Broder Hertug Haakon erklærede ved et Brev, udstedt i Tunsberg den 25de Juni, at de paa Grund af den tro Tjeneste, som Forfædrene til de Herrer Stig Andersson, Nikolaus Knutsson, Nikolaus Hallandsfar, Peter Jakobsson, Peter Pors og Stig Nikolausson, Riddere, samt Aage Kake og Rane Jonsson, Væbnere, havde beviist Kongens og Hertugens Forfædre, de berømmelige danske Konger, gjorde ovennævnte Herrer til sine Mænd og toge dem med deres Familie og Gods under sin særdeles Beskyttelse, lovende, at ville i Alt opføre sig mod dem som hulde Herrer mod tro Mænd, at ville med Raad og Daad troligen hjælpe dem til Ret og forsvare dem mod Uret, samt ingen Fred slutte med den danske Konge eller andre deres Fiender, uden at de eller deres Arvinger deri bleve indbefattede; og dette Beskjermelsesbrev blev foruden af Kongen og Hertugen tillige beseglet af Lendermændene Gaute af Tolga, Bjarne Erlingsson, Thorer Haakonsson, Audun Hugleiksson, Jon Brynjolfsson, Guthorm Gyridsson (Gydasson?) og Isak Gautesson samt af Ridderne Gudleik Vilhjalmsson, Lodin Lepp, Audulf Tovesson og Nikolaus Jute i Overværelse af de to Kantslere Bartholomæus og Erlend [2]). At Grev Jakob i Brevet ikke nævnes, kommer uden Tvivl deels deraf, at han ei var nærværende ved dets Udstedelse, deels deraf, at han som den norske Konges Ridder allerede stod under dennes særdeles Beskyttelse. Det er ikke rimeligt, at Erik og hans Raad i sit Hjerte have

[1]) Arne B. S. Kap. 61.
[2]) Dipl. Norv. III No. 24.

holdet de Fredløse for uskyldige i Kongemordet, om de end maaskee anstillede sig at tro dette. Hvad der iøvrigt har bevæget Kongen til hele denne Fremfærd, om han heri blot ledededes af Uvillie over den danske Regjerings Opførsel med Hensyn til hans Moders Arv, eller om han tillige nærede det Haab som Erik Plogpennings Dattersøn at kunne blive kaldet af det misfornøiede Parti til den danske Throne, er noget, som Dunkelheden i den Tids Historie ei tillader at afgjøre. De danske Fredløse skulle have lovet den norske Konge Danmarks Rige [1]); og det var ikke saa ganske usandsynligt, at de kunde opfylde dette Løfte. Thi skjønt fordrevne fra sit Fædreneland havde de dog stedse der mægtige Forbindelser, ikke alene blandt Adelen, men og blandt Geistligheden. Johannes Grand, dengang Domprovst i Roeskilde, og beslægtet med flere af dem, skal endog have været dristig nok til at befordre deres Budskaber og Breve, efter at de vare erklærede fredløse, ja i Taler for den sjælandske Almue have vovet at forsvare Erik Glippings Mord [2]). De Fredløse svore den norske Konge Troskab og modtoge af ham til sin Sikkerhed det sterkt befæstede Kongehelle Slot paa Danmarks Grændser; selv lode de ved Grev Jakob befæste Hunehals, Varberg og flere Slotte i Nørre Halland [3]). Alligevel varede det endnu en Stund, før Krigen mellem Norge og Danmark ret kom til Udbrud; rimeligviis har man paa begge Sider trængt til nogen Hvile og for at udhale Tiden taget sin Tilflugt til de gamle frugtesløse Underhandlinger.

Ligesom Kong Erik paa denne Tid begyndte at virke mere selvstændig, saaledes synes ogsaa hans Broder, Hertug Haakon, der nu havde fyldt sit 17de Aar, selv at have

[1]) Scr. rer. Dan. II, 265. V, 532.
[2]) Suhm XI, 18.
[3]) Suhm XI, 17. Torfæus IV, 376. Hvitfeld under 1287. Werlauff i Nord. Tidsskr. II, 498—500.

taget sig af Regjeringen i sit Hertugdømme. Dette indbefattede — som man af gamle Breve og Forordninger med Vished kan see — Eidsiva Lagdømme eller Oplandene og Oslosyssel; desuden synes Rygjafylke at have henhørt derunder [1]). Om Haakon har været forlenet med flere Dele af Riget, veed man ligesaalidet, som paa hvad Vilkaar han i det Hele har havt sit Hertugdømme; kun saa meget er vist, at han har styret det temmelig uafhængig. Oslo ansaaes for hans Hertugdømmes Hovedstad, og der havde han oftest sit Sæde. Han synes at have gjort sig megen Umage for at bringe nyt Liv i Handelen mellem sine Undersaatter og de vendiske Stæder, hvilken endnu ei var kommen i ret Gang efter den nylig endte Krig. Han udstedte derfor fra Oslo den 19de August i dette Aar et Brev til Lybekkerne, hvorved han erklærede, at alle Handlende, der besøgte hans Hertugdømme, skulde nyde fuldkommen Sikkerhed, samt at han med besynderlig Naade vilde tage sig af Stæderne Lybek, Rostok, Stralsund, Wismar og Gripswald [2]). Overhoved viiste han megen Omhu for Retspleien og Næringsveienes Opkomst og udgav i denne Henseende Tid efter anden flere saare nyttige Forordninger for Oplandene [3]).

En af de vigtigste Gjenstande for Regjeringens Opmerksomhed var fremdeles Ordningen af Kirkens Anliggender. Nidaros's Erkestol stod allerede paa 6te Aar ledig, og flere Forsøg paa at faa den besat vare løbne frugtesløse af. Da Biskop Narves Valg var gaaet tilbage, enedes Chorsbrødrene i Nidaros (1286) om at vælge en vis Eindride, der selv havde været Chorsbroder, men efter Udbrudet af Stridighederne mellem Kongens Raad og Erke-

[1]) Dette sees blandt andet af Fortællingen om Striden mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Chorsbrødre i Slutningen af Kong Eriks Regjeringstid.

[2]) Urkundenb. der Stadt Lübeck I No. 517.

[3]) Norges gl. Love III, 19—23. 27—30.

bisskop Jon, som en ivrig Tilhænger af denne sidste, var flygtet fra Norge og siden havde opholdt sig i Bologna. Imod dette Valg satte Raadet sig af al Kraft. Alligevel affendtes Presten Sighvat med Chorsbrødrenes Brev for at tilkjendegive Eindride hans Udvælgelse. Eindride vidste, at Kongen og Raadet vare ham imod; han havde al Grund til at vente sig sin Formands Skjebne, hvis han modtog Valget, og afslog det derfor klogeligen. Sighvat drog nu til Rom og foreholdt Pave Honorius den farlige Stilling, hvori den norske Kirke befandt sig. Paven udvalgte da (1287) til Erkebisskop Jørund, der nys var viet til Bisskop af Hamar. I Norge ventede man ikke andet, end at Eindride skulde blive Erkebisskop; men da Jørunds Valg spurgtes, synes det ingen Indsigelse at have mødt fra Kongens Side. Jørund antog Bestyrelsen af sit Embede som udvalgt Erkebisskop, og det overdroges den samme Prest Sighvat, der havde foranlediget Valget, at søge Pallium i Rom og bringe det til Norge. Men imidlertid var Pave Honorius IV død den 3die April 1287; Pallium kunde ikke udvirkes, før en ny Pave var bleven valgt, og der henled mere end 10 Maaneder, inden dette skede. Endelig udvalgtes Nikolaus IV til Honorius's Eftermand den 15de Februar 1288, og samme Aars Høst bragte Sighvat Pallium for Erkebisskop Jørund til Norge[1]).

Saalænge Erkebispestolen i Nidaros endnu stod ubesat, var der ingen Udsigt til, at Striden paa Island mellem Klerker og Lægfolk kunde vorde bilagt. I Henseende til Kongens Udbud ved Gudmund Hallsson havde Rafn Oddsson og Bisskop Arne ligesom i saa meget andet været af modsat Mening. Den første havde viist Omhu for at bevare den Smule Selvstændighed, der endnu var hans Fædrenes levnet; den anden havde tydelig nok givet tilkjende, at naar kun Kirken fik sin Ret, da var han villig til i alt

[1]) Arne Bisskops S. Kap. 58. 61. 67.

Andet at befordre den norske Konges uindskrænkede Herredømme over Island. Den ene synes ligesaalidet som den anden heri at have ladet sig lede af den blotte Egennytte. Rafn var opvoxen under en fri Forfatning og havde vant sig til at agte Folkets Rettigheder; han havde hjulpet de norske Konger til at vinde Overherredømmet over Island for at hemme Borgerkrigene og styrte et fiendtligt Parti, ei for at see sine Landsmænds Frihed udslukkes under Vilkaarlighedens Tryk; han var sin Konge tro, men tillige en Forfegter af sit Fædrenelands Selvstændighed. Arne derimod var ganske gjennemtrængt af alle de Fordomme, som vare den Tids Geistlighed egne; han betragtede sin Stand som den, der ene burde herske; Lægfolket skulde være Træle af Kongemagten, og denne igjen et blot Redskab for Klerkevældet; han var sin Konge hengiven, han elskede maaskee ogsaa sit Fædreneland, men han troede, at hverken Konge eller Folk kunde blive lykkelige uden gjennem en ubetinget Lydighed mod Kirken. Ledede af saa forskjellige Grundsætninger maatte Rafn Oddsøn og Biskop Arne stedse blive hinandens uforsonlige Modstandere. Den sidstes Haab oplivedes deels ved Visheden om at have i Gudmund Hallssøn en kraftig Talsmand hos Kongen, deels ved den Efterretning, at Eindride af Chorsbrødrene i Nidaros var valgt til Erkebiskop. Om Høsten 1286 drog han paa Visitats i Vestfjordene og bansatte her flere af Rafn Oddssøns Tilhængere, deels for uretmæssig Benyttelse af Kirkegods, deels for usedeligt Levnet. En af de Bansatte, Erik Mordssøn paa Eyre i Arnarfjorden, underrettede strax Rafn herom, og denne besluttede for at skræmme Biskoppen at tage en af hans virksomste Ombudsmænd, Presten Thorvald Helgessøn, til Fange. Men Rafns Hensigt blev røbet, og Thorvald undslap ved Biskoppens Hjælp. En Samtale, som kort efter fandt Sted mellem Rafn og Arne, blev uden Følger, og næste Aar (1287) syntes Stri-

den at ville tage en værre Vending. Biskoppen, som nu sikkert troede, at Nidaros's Erkestol var besat, holdt sig ei længer bunden ved de ældre Overeenskomster. Han kræ vede alt geistligt Gods tilbage og forbød atter alle de Lægmænd, som havde sat sig i Besiddelse af Kirkens Eiendomme, at nyde den hellige Nadvere. Herved steg Lægfolkets Forbittrelse til det Høieste, og om Sommeren paa Althinget lod Rafn Oddssøn i Lagretten med hele Almuens Samtykke alle de Mænd dømme fredløse, der af Biskoppen lode sig overdrage Kirkegods, som efter gammel Ret tilhørte Lægfolk. Denne Dom lod han lyse paa Heredsthingene; han erklærede tillige offentlig, at de, som Biskoppen havde bansat for Kirkeran, vare sagløse, og for at hæve Almuens Fordom mod dem omgikkes han dem selv uden Sky [1]).

Samme Sommer seilede Biskop Jørund af Hole til Norge, og Arne var saaledes berøvet den Støtte, han i ham kunde have havt under sin farlige Stilling. Men hans Mod reistes igjen ei lidet, da Lopt Helgessøn, hans Frænde, kort efter kom tilbage fra Norge med gode Tidender. Lopt havde om Vinteren været ved Kong Eriks Hird og var i Begyndelsen af Fasten bleven hans edsvorne Mand [2]). Med Kongens Orlov drog han hjem om Sommeren og kunde nu fortælle Biskop Arne, at der var sikkre Udsigter til Erkebispestolens hastige Besættelse, samt at Kongen, fra den Stund han selv begyndte at raade friere, viiste sig gunstig stemt mod Kirken og dens Tjenere. Opmuntret ved disse Efterretninger, beredte Biskop Arne sig til en kraftig Modstand. Skjønt Rafn for haardt frem mod Biskoppens Tilhængere og lod den gamle Trusel falde, at han vilde forholde ham hans Tiender og hindre ham i at visitere Landet, saafremt han ei lod de verdslige Kirkeeiere

[1]) Arne B. S. Kap. 58—61.

[2]) Sammesteds Kap. 48.

i Fred, saa vedblev dog Arne at prædike mod disse og banlyse dem. Selve Rafn erklærede han for at være falden i Ban formedelst sin Opforsel, men udsatte dog den høitidelige Banlysning over ham og hans ivrigste Medhjælper, Erlend Sterke, for ei at drive dem til det Yderste. Han vilde oppebie Udfaldet af det næste Althing, før han gik videre mod dem.

Under gjensidige Trusler henled Vinteren. Den følgende Vaar 1288 troede Rafn at have vundet en betydelig Fordeel over sin Modstander, da han fik lokket Presten Thorvald Helgesson, der hidtil havde været blandt Bisloppens virksomste Tilhængere, ganske over paa sin Side. Men Arne tog sig ei den Sag synderlig nær, da han allerede var kommen under Veir med, at Thorvald havde faret uredeligen med Kirkens Gods. Han tilskrev derimod Rafn, at han efter Althinget vilde høitideligen lyse Ban baade over ham og Erlend, hvis de ei faldt tilføie.

Da det led mod Midsommer, samlede Rafn alle sine Venner og red til Althinget for her at iverksætte sine Trusler mod Biskoppen. Paa Veien fik han høre, at et Skib fra Norge var kommet til Borgarfjorden, og at Sendebud fra Kongen vare ombord. Rafn blev herved glad; han troede, at de Ankomne vare ligedan sindede som de øvrige Kongsmænd, der i senere Tid vare komne til Island, og ventede af dem den kraftigste Bistand i Kampen mod Biskoppen. Han drog Sendebudene imøde: det var Stallaren, den rige Olaf Ragnheidsson, en klog og maadeholden Mand, samt Sighvat Halfdansson. Allerede forrige Sommer havde de forladt Norge, men vare blevne nødte til at overvintre paa Hjaltland; de fulgte nu Rafn til Thinget. Han foreholdt dem Sagernes Stilling paa Øen og Nødvendigheden af at lægge Tømme paa Geistligheden, men fandt til sin Forundring hos de norske Herrer langt fra ikke det Medhold, han havde ventet. Da

han erklærede, at han var tilsinds at forholde Biskoppen hans Tiender, gjorde Olaf Stallare Forestillinger herimod og fik dette Skridt afvendt. Rafn merkede i det Hele snart, at Gudmund Hallssøns Beretninger ganske havde omstemt Kongen.

Biskop Arnes Venner, der intet Godt ventede sig af Kongsmændenes Komme, havde sendt Jilbud efter Biskoppen, der var paa Visitats i Østfjordene. Han indfandt sig ogsaa paa Thinget hastigst muligt, men blev mod Forventning meget blidt modtagen af Stallaren. Olaf overrakte ham et venskabeligt Brev fra Kongen, hvori denne takkede ham for den Hjælp, han havde ydet Gudmund Hallssøn, og anbefalede ham sine Sendemænd. Med Hensyn til Striden mellem Klerkerne og Lægfolket yttrede Kongen i Brevet, at han troede det rigtigst, at den kom under hans og Erkebiskoppens Dom; han ansaa sig pligtig — tilføiede han — at hjælpe Kirken til dens Ret med Erkebiskoppens Raad. Han anholdt endelig om Biskoppens Forbønner for sig og sin afdøde Moder.

Biskop Arne merkede nu, at Fordelen var paa hans Side, og vilde ei lade den ubenyttet. Da det kom til Stevne i Anledning af Striden mellem Klerker og Lægmænd, fordrede han djærvt, at de sidste skulde opgive det Kirkegods, der var dem overdraget. Dette afslog Rafn med Uvillie og bad derimod Biskoppen løse de Bansatte. Biskoppen negtede det, medmindre de gjorde Afbigt. Olaf lagde sig nu imellem og foreslog, overeensstemmende med Kongens Bud, at begge Parter skulde fæste sin Trætte til Kongens og Erkebiskoppens Dom; at indtil den faldt, skulde Kirkerne og Kirkegodset styres af de nuværende Besiddere, og at Biskoppen skulde løse de Bansatte. Arne erklærede da, at han var villig til at indgaa herpaa, hvis Borgen blev stillet for det Kirkegods, som var i Lægmænds Hænder. Rafn svarede, at man ligesaavel trængte til Bor-

gen fra Biskoppens Side, hvis den endelige Dom faldt til Lægfolkets Fordeel. Olaf tilbød sig strax at gaa i Borgen for Biskoppen, og hans Tilbud blev antaget; den rige Islænding Thord af Mødruvellir og Jon Lagmand borgede for Rafn. Det blev nu bestemt, at de ældre Overeenskomster i Brautarholt, paa Althinget og i Skaalholt midlertidig skulde holdes, og Biskoppen løste de Bansatte. Rafn, der vel af Biskoppen var bleven erklæret skyldig i Bansgjerning, men ei høitideligen banlyst, ansaa en Afløsning for unødvendig. Dette stødte Arne; han vilde ei være tilstede i noget Gjestebud, hvor Rafn var, og Følgen heraf blev, at Rafn siden til sin store Ærgrelse maatte vige fra ethvert Sted, hvor han stødte sammen med Biskoppen. Før Arne forlod Thinget, lyste han, at han om Høsten vilde drage til Norge, og overlod Bestyrelsen af Skaalholt Bispedømme under sin Fraværelse til sin Ven, Abbed Runolf af Ver. Ikke saasnart var han kommen hjem til Skaalholt, før han spurgte, at Biskop Jørund af Hole var vendt tilbage fra Norge i Følge med Thorvard Thorarinssøn efter at have opholdt sig Vinteren over i Nidaros hos den udvalgte Erkebiskop Jørund. Fra denne medbragte Biskoppen af Hole et Brev, der strax blev sendt til Skaalholt. Brevet, der var givet i Nidaros 27de April samme Aar, indeholdt Stadfæstelse af den Dom, som Erkebiskop Jon havde fældet i Striden om Kirkegodset, samt Opfordring til alle Lægmænd at tilbagegive Biskoppen det Kirkegods, de maatte have taget i Besiddelse, hvis de ei vilde udsætte sig for Bans Straf. Arne modtog samme Sommer flere Breve fra den udvalgte Erkebiskop, hvori det paalagdes ham at tage Kirker og Kirkegods fra Lægfolket. Kongen — hed det — var saa langt fra at ville lægge Hindringer iveien herfor, at han meget mere paa enhver mulig Maade ønskede at erstatte den Uret, Andre i hans Navn havde tilføiet Kirken. Desuden forordnede Erke-

bispoppen, at den Christenret, som Erkebiskop Jon og Biskop Arne havde givet, skulde gjælde paa Island. Da Indholdet af disse Breve rygtedes, raadede Mange Biskop Arne til at afstaa fra sin Udenlandsreise: det var nu gavnligere for Kirkens Sag, at han blev paa Island og paasaa, at Erkebiskoppens Befalinger dreves igjennem. Arne synes en Stund at have vaklet; men da kom Ilbud med Brev fra Olaf Stallare, hvori han opfordredes til at holde sit Løfte, at drage til Norge og der lade Kongens og Erkebiskoppens Dom afgjøre Trætten; Kongen kunde blive ham ugunstig, hvis han ei indfandt sig i Norge; derimod vilde det være Biskoppen let ved sin Nærværelse at overtyde Kongen og Hertugen om sin Troskab og gjøre sig ligesaa yndet af dem, som han fordum havde været af deres Fader. Arne tog sig Olafs Raad til Eftertanke, holdt fast ved sin Bestemmelse og drog nord i Landet for derfra at faa Skibsleilighed. Ogsaa Rafn besluttede at fare til Norge og overdrog Bestyrelsen af sine Anliggender under sin Fraværelse til sin Søn Sturla. De to Modstandere gik begge til Seils den 1ste September; Biskop Arne var paa samme Skib som Olaf Stallare, Rafn paa et andet. De landede ved Indløbet til Throndhjemsfjorden den 15de September og droge derfra ind til Nidaros, hvor Biskoppen tog Herberge i Mariæ Hospital [1]).

Erkebiskop Jorund var dengang ei tilstede i Nidaros, men han ankom did den 26de September; kort efter indfandt sig ogsaa Presten Sighvat, som endelig havde bragt Pallium fra Rom, og Søndagen den 10de Oktober beklædtes Jorund høitideligen med dette sit Embedes Verdighedstegn af Biskopperne Arne af Stavanger og Eyvind af Oslo. Han viede i den samme Messe Thord til Biskop af Grønland, ved hvilken Handling Biskopperne Arne af Skaalholt og Thorstein af Hamar vare ham behjælpelige. Jorund

1) Biskop Arnes Saga Kap. 58—69.

havde, medens han endnu var udvalgt Erkebisskop, ved sine Skrivelser til Island viist sin Iver for Gjenoprettelsen af Kirkens Myndighed. Skjønt han modtog den skaalholtske Bisskop med Blidhed, yttrede han dog sit Misnøie med den Lunkenhed, som Arne forekom ham at have viist i ikke strax at bansætte Rafn og de øvrige „Kirkeranere" i sit Bispedømme. Det varede imidlertid ikke længe, før han blev overtydet om Nødvendigheden af denne Eftergivenhed, og han synes siden at have behandlet Bisskoppen med al den Opmerksomhed, han skyldte en saa ivrig Forfegter af Kirkens Sag[1]). Rafn Oddsson drog samme Høst til Bergen, hvor han blev vel modtagen af Kongen og talede sin Sag hos denne paa bedste Maade. En af Bisskop Arnes ivrigste Tilhængere, Presten Jon Holt, var paa den Tid der i Byen, og med ham havde Rafn flere Trætter. Olaf Ragnheidsson tog sig i det Hele af Rafns Sag; dog talede han heller ikke andet end godt om Bisskoppen. Jon Holt derimod beskyldte han for at være blandt dem, der havde sat Splid mellem Rafn og Arne og saaledes voldet de Tvistigheder, som i lang Tid havde foruroliget Island[2]).

Det begyndte imidlertid at see meer og meer fiendtligt ud mellem Norge og Danmark. I dette Aar skal den norske Konge have tilskrevet den danske et Feide- og Undsigelsesbrev. Som Grund til Krigen angav han deels Forholdelsen af hans Mødrenegods i Danmark, deels den Uretfærdighed, som efter hans Paastand var udviist mod Grev Jakob og de øvrige Fredløse, idet man ei havde tilstedet dem ved Kjønsed at rense sig for Beskyldningen at have voldet Kong Erik Glippings Mord[3]). Denne Krigserklæring uagtet henled dog Aaret, uden at noget Tog blev gjort til Danmark. Kun de Fredløse foruroligede Jylland

[1]) Arne Bisskops Saga Kap. 69.
[2]) Sammestedes Kap. 70.
[3]) Huitfeld under 1288; Suhm XI, 42.

ved flere pludselige Indfald, hvori de udentvivl ere blevne understøttede fra Norge [1]). Det lader, som om Kong Erik ikke har følt sig sikker nok for de vendiske Stæder til at begynde noget Alvorligt mod Danmark. Han maa have havt vanskeligt for at udrede de ved den kalmarske Fred til Stæderne lovede Penge; thi uagtet de skulde være erlagte ved St. Hans 1286, saa seer man dog, at først i dette Aar Udbetalingen er begyndt, og saalænge Stædernes Krav ei fuldkommen var tilfredsstillet, maatte Kongen frygte, at de ved Udbrudet af Fiendtlighederne mellem Norge og Danmark vilde tage det sidste Riges Parti. Underhandlingerne i denne Anledning med de vendiske Stæder bleve drevne ved Hertug Haakon. Denne afsluttede som Befuldmægtiget for sin Broder Kongen med Raad og Samtykke af Grev Jakob af Halland, Bjarne Erlingsson og andre Rigets tro Mænd den 8de September i Tunsberg en Overeenskomst med Bromold af Fünfhausen fra Lybek, Henrik kaldet Munk fra Rostock og Johannes Stecken fra Stralsund, Befuldmægtigede for disse Stæder og tillige for Wismar, Gripswald, Riga og Visby. Han udbetalte Stæderne 2870 norske Mark af de 6000, som vare dem tilkjendte ved Kalmarfreden; med den øvrige Sum skulde det henstaa til næste Aars 8de September, hvorimod de før nævnte syv Stæder denne Vinter skulde være befriede fra den Told, som de ellers maatte erlægge for Tilladelsen til at fiske Sild ved den norske Kyst, og denne Toldfrihed skulde, hvis Betalingen slog feil næste Aar eller oftere, vedvare, indtil den hele Sum var udredet; men for at hindre, at andre Sildefiskere tilsnege sig Toldfrihed, skulde Styrmændene enten ved aabent Brev fra sin Bys Øvrighed eller ved troverdige Mænds Ed godtgjøre, at deres Skibe hørte hjemme i en af de ovennævnte Stæder [2]).

[1]) Suhm XI, 43.

[2]) Urkb. der Stadt Lübeck I No. 527.

Denne Høst blev Lendermanden Gaute af Tolga dræbt ved et Knivstik. Drabsmanden var Hallvard af Harda[1]), der dog havde tiltænkt en Anden Stødet. Hallvard søgte et Fristed i St. Svithuns Kirke i Stavanger; men Isak, den Dræbtes Søn, lod ham drage ud af Kirken og halshugge. For denne Gjerning blev Isak Gautesson dømt fredløs (utlæg). Rimeligviis har han paa en Tid maattet forlade Norge; siden kom han dog igjen tilbage til sit Fædreneland og var blandt dets mest anseede Høvdinger under Kong Eriks Efterfølger. Om Vinteren døde Lodin Lepp, der ogsaa maa regnes blandt Norges merkelige Mænd paa disse Tider[2]).

Dette samme Aar tvang den svenske Konge Magnus's strenge Retfærdighed flere svenske Herrer til at søge et Fristed i Norge. Algaut, Lagmand i Vestergøtland, havde flere Sønner, som vare mægtige Mænd i Sverige. En af disse, Folke, bortrøvede med sin Broder Karls Bistand den svenske Herre Svantepolk Knutssøns skjønne Datter Ingerid, den danske Drost David Thorstenssøns Trolovede, og flygtede med hende til Norge. Kong Magnus, som kort tilforn havde givet strenge Love mod Kvinderan, blev forbittret over denne Folkes Gjerning, og da han ei kunde naa selve Forbryderen, holdt han sig til dennes nærmeste Slægtninger, der muligen ogsaa have været Medvidere i Bortførelsen. Han fængslede i Marts Maaned Algaut Lagmand og hans Søn Rørek; af de øvrige Sønner toge Peter, Kongens Kantsler, Bengt og Karl samme Vei som deres Broder Folke og flygtede til Norge; men Brynjolf Algautssøn, der var Biskop i Skara, forblev i Sverige, hvor han imidlertid, sin høie geistlige Verdighed uagtet, maatte udstaa en haard Behandling af Kongen, som ellers var Geistlighedens store Velynder. Det følgende Aar

[1]) Gaarden Horde i Sandeids Sogn, Vikedals Pgd. i Ryfylke.
[2]) Arne Biskops Saga Kap. 70.

(1289) bleve Algaut og Nørek frigivne, men Karl derimod, som havde vovet sig tilbage til Sverige, blev greben og paa Kongens Bud halshuggen. Skrækket herved flygtede Nørek Algautssøn til Norge og skal ligesom sin Broder Folke være forbleven her til sin Død. Kantsleren Peter Algautssøn kom i stor Anseelse hos Kong Erik og benyttedes senere af denne som Underhandler i England og Skotland. Om han har endt sit Liv i Norge eller senere er kommen tilbage til sit Fædreneland, er ubekjendt. Iøvrigt synes den Beskyttelse, de landflygtige svenske Herrer fandt i Norge, ei at have affstedkommet noget Brud paa Freden mellem Naborigerne [1]).

Erkebiskop Jørund havde ikke længe baaret sit Pallium, før han viiste, at han ei var til Sinds at lade sin Formands, Erkebiskop Jons, Behandling hengaa ganske upaatalt. Var det end farligt under nærværende Omstændigheder, da den almindelige Opbrusning først saa nylig havde lagt sig, at søge den strengeste Hevn, saa fordrede dog Kirkens Ære, at Erkebiskop Jons og Geistlighedens Forfølgere idetmindste erkjendte Urigtigheden i sin Fremfærd og underkastede sig Bod. Det var hertil, Jørund vilde drive dem, og da den skaalholtske Biskop just var nærværende med sine Klager mod Rafn Oddssøn, brød Uveiret først løs over denne. Om Vinteren (1288—89) stevnede Erkebiskoppen ham til sig i Nidaros, at svare og bøde for sin Deeltagelse i Forfølgelsen mod Erkebiskop Jon; ligeledes stevnede Biskop Arne ham for hans Fremfærd mod Kirken og dens Tjenere paa Island. Rafn adlød ingen af disse Stevninger, men forblev i Bergen. Da det led mod Fasten og han ei indfandt sig i Nidaros, tilskrev Erkebiskoppen og Biskop Arne den bergenske Biskop Narve, at han skulde banlyse Rafn, og dette skede. Rafn vilde nu skyde sin Sag under Paven og fik en engelsk Klerk ved

[1]) Lagerbring II, 601—606. Torfæus IV, 379. Suhm XI, 54. 77.

Navn Vilhjalm til at føre den; men Engelskmanden synes at have narret ham, og Appellen bortfaldt. Han stod i Bannet den hele Vaar, og i al denne Tid vilde Ingen omgaaes ham uden nogle faa Islændinger. Ved Midfaste red Erkebiskoppen paa Visitats syd over Dovrefjeld, og da han kom tilbage til Nidaros, banlyste han paa Korsmesse Dag (den 3die Mai) Jon Brynjolfsøn, ligeledes fordi han havde været med at bortdrive Erkebiskop Jon. Disse Bansættelser vare intet godt Tegn for Norges verdslige Høvdinger; alligevel synes de at have vakt mindre Opsigt, end de maaskee til en anden Tid vilde have gjort. Nu vare nemlig Alles Öine henvendte paa Kong Eriks krigerske Foretagender.

Kongen havde denne samme Vaar ladet udbyde Leding. Man vidste ei ret, hvem Rustningerne gjaldt. Nogle troede Skotland; thi her var Kong Alexander III død, og Eriks Datter Margreta, der var Arving til det skotske Rige, var endnu ei antagen af Skoterne, uagtet Kongen havde affærdiget Sendemænd for at paatale hendes Ret. Andre gjettede paa Danmark, som Kongen allerede forrige Aar havde erklæret formelig Krig. Det viiste sig snart, at den sidste Gisning var rigtig [1]). Tilstanden i Danmark syntes at begunstige Eriks Forehavende. Den danske Konge var endnu et Barn, og mellem Regjeringens fornemste Lemmer, Enkedronningen Agnes og Hertug Valdemar af Sønderjylland, fandt den største Mistillid og Spænding Sted. Nu kom videre hertil, at Erkebiskop Johannes Dros af Lund, der havde været Kongen oprigtig hengiven, døde den 29de Januar, og i hans Sted valgtes den 9de April Domprovsten af Roeskilde, Johannes Grand, en Mand af store Aandsgaver og Kundskaber samt af særdeles Virksomhed, men tillige en nær Paarørende af Erik Glippings Mordere og sterkt mistænkt for at være disses hemmelige

[1]) Arne Biskops S. Kap. 70. Suhm XI, 44.

Beskytter, ja endog Medvider i deres Mordanslag. Hverken den danske Konge eller hans Moder syntes om dette Valg, og Johannes Grand maatte for at berolige dem i deres og mange danske Høvdingers Overvær sverge en dyr Ed paa Evangeliet, stedse at ville være Kongen lydig og hade de fredløse Kongemordere. Hine Dages Geistlige holdt sig imidlertid kun lidet bundne ved saadanne Eder, og Johannes Grands senere Opførsel viiste tydelig nok, at han ingenlunde havde givet Slip paa Forbindelsen med sine fredløse Frænder eller udrevet af sit Hjerte Hadet mod det danske Kongehuus. En saadan Mands Ophøielse til Danmarks første geistlige Verdighed kunde ikke andet end indgyde de Fredløse Mod; den har maaskee ogsaa bidraget til at paaskynde den norske Konges Angreb[1]). I Mai Maaned samledes den norske Hær og Flaade i Bergen; Skibene laa i Florevaag, og Kongen var selv tilstede. Før han gik under Seil, maatte han imidlertid jævne noget paa Sagen mellem Biskop Arne og Rafn Oddssøn. Christi Himmelfartsdag (19de Mai) ankom nemlig Biskoppen til Bergen og gik strax til Kongen for at udbede sig Orlov til at fare til Island. Kong Erik modtog ham venskabeligen og opfyldte hans Bøn, hvorpaa Arne vendte tilbage til sit Herberge i et af Byens Klostere for at berede sig til Hjemreisen. Dette var ikke efter Rafns Sind; han frygtede med Grund, at Biskoppens Nærværelse paa Island, medens han selv var borte, skulde give Geistligheden en afgjort Overvegt over Lægfolket, og stræbte derfor at holde sin Modstander tilbage i Norge. Rafns Sag var flere norske Høvdingers, og han kunde saaledes haabe disses Bistand. Han begav sig strax til Audun Hugleikssøn og bad denne indstændigen om at faa udvirket Biskop Arnes Orlov tilbagekaldet. Audun, der ligesom de øvrige norske Lendermænd ei synes at have været Biskoppen god, var villig til at hjælpe Rafn. Han

[1]) Suhm XI, 66–68.

fik ved sin Indflydelse Kong Erik omstemt og tilkjendegav nu Biskop Arne som Kongens bestemte Villie, at Biskoppen skulde drage efter Hæren til Viken og ei vende hjem til Island, før Sagen med Rafn var afgjort. Biskoppen var utilfreds, men maatte adlyde. Han sendte tvende Prester til Island med opmuntrende Breve og Budskaber til Abbed Runolf, der i hans Fraværelse bestyrede Skaalholts Bispsdømme, og for derpaa til Skibs efter Kongen. Hertug Haakon, Erkebiskoppen, flere Biskopper og mange andre Høvdinger fulgte Kongen paa Toget mod Danmark. Ogsaa Rafn Oddsson var med. I Tunsberg løste Erkebiskoppen Rafn af Bannet, efter at den sidste havde aflagt den lovlige Ed. Ved St. Hans Tid var Kongen med hele Flaaden ved Ekerøerne udenfor Gautelvens Munding og blev her indhentet af Biskop Arne. Sagen mellem denne og Rafn blev foretagen under Flaadens Ophold ved Elven, men ei fuldkommen afgjort. Arne bad paany Kongen om Orlov til at drage hjem, men fik det ikke. Han gik nu ombord paa Kongens Skib og fulgte ham til Danmark[1]).

Den 7de Juli seilede den norske Flaade ind i Øresund. Dagen efter blev Helsingør Kjøbstad afbrændt; men Indbyggerne toge sin Tilflugt til det hosliggende Flyndreborg (nu Kronborg) Slot. Derpaa seilede Kongen for Kjøbenhavn og gik med hele Flaaden til Ankers i Refshale-Dyb (det nuværende Kongedyb). Kjøbenhavn var allerede dengang temmelig vel befæstet, og Borgerne lavede sig til Modstand. Den norske Flaade blev liggende for Byen i næsten fem Uger, uden dog at kunne bemægtige sig den. Imidlertid udsendtes mindre Afdelinger, der herjede Hveen og Amager, ligesom og endeel mindre Skibe droge til Skaanør for at forstyrre det herværende Marked. Dette Angreb løb imidlertid uheldigt af. Mod Slutningen af Juli Maaned vendte Erkebiskoppen og de norske Biskopper,

[1]) Arne Biskops S. Kap. 70. 73.

som havde ledsaget Kongen, tilbage til Norge; ikkun Biskop Arne af Skaalholt blev tilbage hos Kongen, skjønt mod sin Villie. Ifølge den danske Konges Indbydelse bleve Bjarne Erlingssøn og Biskop Arne sendte til Kjøbenhavn for at underhandle om Fred; men de kom tilbage med uforrettet Sag. Da den norske Konge saa, at Kjøbenhavn ikke stod til at vinde, brød han op med sin Flaade henimod Midten af August og seilede til Grøningjasund (Grønsund mellem Møen og Falster), hvorfra han herjede paa Falster og derefter beleirede Nyhuus (Stegeborg Slot) paa Møen; men heller ikke denne Beleiring lykkedes, og efter fem Dages Ophold i Grønsund lettede atter den norske Flaade Anker og tog Veien til Fyen. Den 16de August holdt Kongen Raad med sin Broder Hertugen og de øvrige norske Høvdinger om Krigens Fortsættelse. Kongen stod sterkt paa at fortfare med Herjningerne og om muligt tvinge den danske Konge til et Slag. De Fleste vare imidlertid herimod og raadede til at fare hjem til Norge. Blandt disse var ogsaa Biskop Arne, der hele Tiden lydeligen havde misbilliget Nordmændenes Plyndringer, hvilke han fandt saa uchristelige, at han ei vilde smage det ringeste af de ranede Levnetsmidler, men heller lide Mangel end nyde andet, end hvad der var medbragt fra Norge. Kongen maatte give noget efter for sine Høvdingers Villie, og Flaaden seilede samme Dag nord til Samsø. Han havde imidlertid endnu ikke ganske opgivet sin Plan at fortsætte Krigen. Men den næste Morgen forlodes han af en stor Deel af Hæren, som, da Ledingstiden var udløben, uden Orlov vendte tilbage til Norge. Han merkede nu nok, at videre Modstand ei kunde nytte; han opløste sin Flaade og seilede selv til Tunsberg, hvor han ankom forinden den 24de August. Saaledes endtes Kong Eriks første Tog til Danmark, hvorved dette Riges Kyster vare blevne frygteligen herjede, men ingen Erobringer gjorte af Nordmændene.

Kort efter Tilbagekomsten til Tunsberg drog Kongen ifølge sin Broders, Hertug Haakons, Indbydelse til Oslo, hvor der var anrettet et herligt Gjestebud for ham. Begge Brødrene bestemte sig til en Pilegrimsfærd til St. Olaf i Nidaros og tiltraadte den ogsaa virkelig i Slutningen af Oktober. Bisskop Arne af Skaalholt havde al den Tid opholdt sig hos Kongen og mere og mere vundet hans Yndest. Han blev tilsagt at ledsage Kongen paa dennes Pilegrimsfærd og var hertil villig, men anholdt om, at Rafn Oddssøn ligeledes maatte følge med, for at Sagen mellem ham og Bisskoppen kunde blive paadømt i Nidaros af Kongen og Erkebisskoppen. Rafn var imidlertid syg af et Saar, han havde faaet paa Toget i Danmark under Beleiringen af Nyhuus paa Møen, og erklærede, at han for dette Saars Skyld ei kunde drage med. Bisskoppen lod sig vel forlyde med, at dette ikkun var Paaskud; Rafn blev ikke desto mindre tilbage i Tunsberg, og Udfaldet viiste, at hans Sygdom ikke var forstilt. Den tiltog nemlig efter Kongens Afreise med stor Heftighed, og den 22de November døde Rafn. Island tabte i ham en sand Fædrelandsven, og Kongen en tro og retsindig Raadgiver. Hans Modstander Bisskop Arne, som aldrig ganske havde miskjendt hans herlige Egenskaber, erindrede ham i sine Bønner, da han spurgte hans Død, og Kongen hædrede hans Søn Sturla ved at ophøie ham til sin Skutilsvend med Herrenavn.

Kongen og Hertugen havde imidlertid, som før er sagt, tiltraadt sin Pilegrimsfærd, og Bisskop Arne var i Kongens Følge. Da de kom til Ringsaker paa Hedemarken, bleve de modtagne med et Gjestebud af Jon Brynjolfssøn, den samme, som havde viist sig saa ivrig i Forfølgelsen mod Erkebisskop Jon, og som nylig for denne Sags Skyld var sat i Ban af Erkebisskop Jørund. Ved

Bordet skulde Biskop Arne sidde paa Kongens ene Side, men paa den anden Side var bestemt Plads for Jon Brynjolfssøn. Da Biskoppen merkede dette, erklærede han, at han ei vilde sidde tilbords med bansat Mand; enten Jon eller han maatte bort. Kongen blev rød i sit Ansigt ved disse Ord; men han bad Jon at fjærne sig og spise paa et andet Sted, og han adlød til de nærværende Kongsmænds store Forundring. Denne Kongens Eftergivenhed var allerede et temmelig utvetydigt Merke paa, at Geistlighedens Sag atter var i Opkomst, og at Erik var mindre ugunstig stemt imod den, end hans Formyndere havde været. Herom vidne ogsaa de Forhandlinger, som fandt Sted i Nidaros. Kongen og Hertugen ankom til Staden den 11te November og bleve modtagne af Erkebiskop Jørund i høitidelig Procession. Paa Biskop Arnes Stevning havde Lagmanden Erlend Sterke indfundet sig fra Island for at stande til Rette for sin Opførsel med Hensyn til Kirkegodset der paa Øen. Han var foreløbig bleven løst af det Ban, hvori han var sat, og hans Sag blev nu foretagen i Kongens, Hertugens og Erkebiskoppens Overvær. Den sidste lod sig i denne Sag ganske lede af Biskop Arne, der bedst kjendte alle Omstændighederne ved de forudgangne Tvistigheder, og Biskoppen vidste at udvikle Sagen saa aldeles til sin Fordeel, at alle Dommerne hældede til hans Side. Erlend saa ingen anden Udvei til at slippe herfra, end at faa Sagen udsat, og hertil gav Rafn Oddssøns Fraværelse ham Paaskud. Da Rafn i Striden mod Biskop Arne havde været paa det Nøieste forbunden med ham, og Rafn desuden havde staaet i Spidsen for Biskoppens Modstandere, allerede før Erlend var kommen til, saa syntes Erlends Forlangende, at Sagen skulde udsættes, indtil Rafn kunde være tilstede, at være billigt. Man vidste endnu ikke, hvilken farlig Vending Rafns Sygdom havde taget, og Sagen blev udsat, imod at Erlend lovede næste Aar igjen

at indfinde sig for Erkebiskoppens Domstol. Saaledes slap han ud af den nærværende Forlegenhed, og den endelige Afgjørelse angaaende Bestyrelsen af det islandske Kirkegods blev endnu udtrukken i flere Aar.

Den 30te November forlode Kongen og Hertugen Nidaros og droge til Bergen, hvor de begge opholdt sig Vinteren over. Ved Siden af Krigen med Danmark fordrede paa denne Tid Begivenhederne i Skotland Kongens særdeles Opmerksomhed. Da Kong Alexander III af Skotland ved en tidlig Død havde mistet sin eneste Søn Alexander, havde han — som før er fortalt — i 1284 bevæget sit Riges Høvdinger til at afgive en Erklæring, hvorved de forpligtede sig til, hvis Kongen skulde dø uden mandlige Arvinger, da at antage hans Datterdatter, den norske Konge Eriks Datter Margreta, til Skotlands Dronning. Det var imidlertid, ligesom han nærede Frygt for, at denne kvindelige Arvefølge, den givne Forsikkring uagtet, skulde finde Modstand i Tilfælde af, at han snart skulde bortdø, og derfor, da han var Enkemand og endnu i sine bedste Aar, ilede han med at indgaa et nyt Egteskab med den unge franske Grevinde Joleta af Dreux. Men inden et Aar var forløbet efter dette Egteskab, døde Kong Alexander pludseligen ved et Fald af Hesten den 16de Marts 1286. Da han intet Barn efterlod af sit andet Egteskab, saa skulde nu Overeenskomsten af 1284 træde i Kraft, og den 4aarige Margreta af Norge kaldes til Skotlands Throne. Der dannede sig et Regentskab i Skotland af Rigets fornemste Baroner; men dette dvælede med at anerkjende Margreta for Skotlands Dronning, for det første under det Paaskud at afvente, om Enkedronningen maaskee kunde være frugtsommelig og føde en Søn. Dette Haab slog feil; men ikke desto mindre udsattes Margretas Anerkjendelse, som det synes, paa Grund af det Uvante ved en Kvinderegjering i Skotland, samt paa Grund af et mægtigt Partis Indfly-

delse blandt den skotske Adel, som bestræbte sig for at hæve en Sidelinie af det skotske Kongehuus paa Thronen i Robert Bruces Person. Imidlertid truede de mod hinanden stræbende Partiers voldsomme Fremfærd at styrte Skotland i et fuldkomment Anarchi. At Kong Erik under saadanne Omstændigheder foretrak at afvente en mindelig Afgjørelse til sin Datters Fordeel, fremfor at overlade hende, et Barn, førend hendes Ret til Thronen var fuldkommen anerkjendt, i fremmede Hænder og sende hende til et Rige, der var sønderslidt af de voldsomeste indvortes Uroligheder, var naturligt. Han synes desuden at have ventet paa, hvad Skridt den engelske Konge Edvard, hans Bundsforvandte, vilde tage med Hensyn til Skotlands Anliggender. Edvard var en af sin Tidsalders tappreste, kraftigste og klogeste Regenter, skjønt ikke altid den redeligste og uegennyttigste. Han havde et dobbelt Kald til at mægle i Skotlands indvortes Uroligheder paa denne Tid, deels nemlig som Skotlands Overlensherre (en Verdighed, paa hvilken de engelske Konger i meer end 100 Aar havde gjort Paastand, og hvilken de skotske Konger ved flere Leiligheder, skjønt nødig, havde maattet anerkjende), deels som Frænde af den unge Margreta, hvis Moder var Edvards Søsterdatter. Edvards Hovedformaal var imidlertid hverken at skaffe Skotland Ro eller at drive sin Frænkes Rettigheder igjennem, men at nytte Omstændighederne til at istandbringe en Forening mellem England og Skotland, ligesom han noget tidligere havde forenet Wales med den engelske Krone. Han nøiedes altsaa for Øieblikket med at iagttage Partierne i Skotland for at udfinde, med hvilket han til størst Fordeel for sine ærgjerrige Planer kunde forbinde sig. Først i 1289 erklærede han sig bestemt for den unge Margretas Sag, idet han nemlig modtog Sendemænd fra den norske Konge, der skulde handle med ham om Margretas Anerkjendelse som Skotlands Dronning, samt i An-

ledning af de med Kong Erik aabnede Underhandlinger indbød den skotske Regjering til at sende Befuldmægtigede for at deeltage i samme. Tre af det skotske Regentskabs Medlemmer indfandt sig ogsaa hos Edvard i Salisbury den 29de September 1289, og her begyndte nu Underhandlingerne mellem de norske, skotske og engelske Befuldmægtigede. Frugten af disse Underhandlinger blev en Forening af 6te November, hvorved Margreta anerkjendtes som Skotlands Dronning. Hun skulde inden næste Aars Allehelgensdag (1ste November) sendes over til England eller Skotland, fri for al Egteskabs- eller Trolovelses-Kontrakt. Den engelske Konge lovede, at, saafremt hun blev ham anbetroet, da skulde han sende hende til Skotland, saasnart Riget var blevet saa roligt, at hun med Tryghed kunde opholde sig der; og skulde hun ogsaa da være fri for al Egteskabs- eller Trolovelses-Kontrakt. Skoterne skulde stille Sikkerhed for, at de ei skulde bortgifte hende uden hendes Faders Vidende og Samtykke, og Kongerne af Norge og England skulde føre et Slags Overtilsyn med den skotske Regjering i hendes Mindreaarighed.

Edvards Planer med Skotland og den unge Dronning traadte nu snart klarere i Dagen, og de gik ud paa ved et Egteskab mellem Margreta og Kongens ældste Søn Edvard at bringe den attraaede Forbindelse istand mellem England og Skotland. Uagtet den Artikel i Foreningen i Salisbury, hvorved Edvard forbandt sig til at sende Margreta til Skotland ubunden ved nogen Trolovelse eller noget Egteskab, viiste det sig snart, at han allerede havde indledet Underhandlinger med Paven om den nødvendige Dispensation for det ovennævnte Egteskab (den unge Edvard og Margreta vare hinanden nemlig beslægtede i forbudne Led), og Dispensationen blev virkelig meddeelt ved en Bulle af 16de November. Idet Edvard, som det synes, i Forstningen holdt disse Underhandlinger med Paven hem-

melige, lod han i Skotland udsprede Rygter om det paatænkte Egteskab, og saa vel vare allerede dette Riges Høvdinger bearbeidede til Edvards Fordeel, at Rigets Stænder den 17de Marts 1290 udfærdigede Skrivelser baade til den norske og den engelske Konge med indstændig Begjering om, at Egteskabet maatte komme istand. Edvard var ikke seen til at benytte denne gunstige Stemning, og en Række af Underhandlinger mellem Norge, England og Skotland toge nu sin Begyndelse. De varede fra 10de April til 1ste September og dreves fra norsk Side fortrinlig ved den pavelige Kapellan Huguitio, der dengang opholdt sig i Norge, og fra engelsk Side ved Biskoppen af Durham. Underhandlingerne dreiede sig især om nøie at fastsætte Forholdet mellem England og Skotland, saaledes at det sidste Rige, det omhandlede Egteskab uagtet, kunde vedligeholde sin Selvstændighed; de gik desuden ud paa at ordne og sikkre den norske Konges tilbagestaaende Pengefordringer paa det skotske Rige fra hans Giftermaal med Alexander den 3dies Datter. Edvard sparede ikke Løfter og Penge for ogsaa at drage de mest formaaende norske Høvdinger over paa sin Side, og Underhandlingerne løb af efter hans Ønske. Da alle Ting saaledes vare forberedede, affendte Kong Erik sin Datter til Skotland. Men paa Overfarten blev den 8aarige Dronning syg og døde paa Orknøerne i Slutningen af September 1290. Margretas Død gav Edvards Planer en anden Retning og berøvede Kong Erik Udsigten til under sin Datters Mindreaarighed at vinde Indflydelse i Skotlands Regjering. Eriks videre Forhaabninger med Hensyn til dette Rige skulle senere omtales.

Under alle disse Forhandlinger fortsattes i Sommeren 1290 Krigen med Danmark. Dette Riges værste Fiende havde nu sat sig fast i Hjertet af selve Landet. Medens nemlig Grev Jakob befæstede Hunehals i Halland, gjorde Marsk Stig og hans Tilhængere det samme ved den lille

O Hjelm i Kattegattet under den jydske Kyst, hvor de dannede sig et næsten uangribeligt Tilholdssted. Ogsaa paa Sprogø midt i Storebelt havde de Befestninger, og paa Samsø Oplag af Levnetsmidler og Krigsfornødenheder. De danske Kyster vare nu ingensteds sikkre for deres Overfald, og til Topmaal paa Ulykken opfyldtes Landet med falsk Mynt, som de Fredløse skulle have ladet slaa paa Hjelm og Hunehals ved nogle af Kongens Myntmestre, hvilke det var lykkets dem at opfange. Den danske Regjering mægtede ikke at udrette noget mod dem og maatte nøies med at befæste Landets Slotte og Stæder, hvoriblandt især Kjøbenhavn, for i disse at skjenke det fortrykte og ængstede Landfolk Tilflugtssted. Under saadanne Omstændigheder foretog Kong Erik sit andet Tog til Danmark. Han vendte sig denne Gang mod Landets vestligere Dele. Efter St. Hans Dag ankom han med den norske Flaade udenfor Aalborg og blev liggende her i 15 Dage, uden dog at øve nogen Fiendtlighed, rimeligviis i Forventning om, at Landsfolket, bearbeidet af de Fredløse, skulde slaa sig paa hans Side. Men da dette Haab skuffedes, og Jyderne tvertimod samlede sig til Modstand, gik den norske Flaade til Storebelt. Her blev Langeland herjet og Svendborg paa Fyen opbrændt. Flaaden havde en Tid lang sit Stade ved Agersø og Omø udenfor Skjelskør, hvorfra den beherskede Beltet. Siden vendte den sig atter nordefter og lagde Nykjøbing og Holbek paa Sjælands nordlige Kant i Aske. Først sildig paa Aaret skal Erik være vendt tilbage til Norge, da han fik Efterretning om sin Datters, den skotske Dronnings, Død. Hans andet Tog til Danmark synes at have været endnu mere ødelæggende for dette Rige end det første, samt forsaavidt af større Vigtighed for Norge, som det gav Anledning til, at de danske Fredløse, for desto meer at sikkre sig, overlode sine Be-

fæstninger paa Den Hjelm og paa Hunehals i Halland til den norske Konge.

Aaret 1290 er ellers ogsaa merkeligt ved den bekjendte norske Søhelt Alf Erlingssøns fornyede Fremtræden og Død. Alf havde, som ovenfor berettet, efter sin Flugt fra Norge 1287 fundet Tilhold i et Kloster i Sverige. Da Krigen mellem Norge og Danmark for Alvor opblussede, forlod han Klosteret og kastede sig igjen ind i Stridens Tummel. Til den norske Hær synes han imidlertid ikke mere at have fundet Adgang. Han for da som Viking paa sin egen Haand og blev paany en Skræk i de danske Farvande. Men da han engang, forklædt som en Messedreng, havde begivet sig i Land, blev han kjendt af en dansk Herre, Benedikt Rimaardssøn, greben og i Lænker ført til Helsingborg, hvor den danske Dronning Agnes dengang opholdt sig. Da han blev ført for Dronningen, og hun spottede over hans lille Vext, skal han ved sine djærve og grove Svar have ophidset hendes Vrede. Paa Drosten David Thorstenssøns Raad lod Dronningen ham radbrække og lægge paa Steile ved Helsingborg. To Aar senere førte den norske Lendermand Thorer Haakonssøn, der var gift med Alfs Søster, Fru Ingebjørg Erlingsdatter, sin Svogers Lig til Tunsberg, hvor det blev begravet. Alfs Minde levede længe i Folkesagnet, og et Par gamle danske Viser om ham ere endnu til.

Efter Kong Eriks andet Tog til Danmark i Aaret 1290 omtales i de tvende næstfølgende Aar intet større Foretagende fra norsk Side imod dette Rige. Aarsagen til denne midlertidige Rolighed synes at have været de forviklede Forholde, der ved denne Tid opstode deels med Skotland og England, deels med de nordtydske Stæder.

Skotlands Anliggender vare ved Margretas Død i September 1290 komne i den største Forvirring. Flere

Prætendenter til Kronen fremstode; dog deelte den almindelige Mening sig egentlig mellem tvende, nemlig Robert Bruce og Johan Baliol, begge skotske Baroner, der nedstammede fra en Broder af Kong Alexander 3dies Farfader, Kong Vilhelm. Kong Edvard af England paastod i Egenskab af Skotlands Overlensherre at ville afgjøre Striden, og efter adskillige Forhandlinger lykkedes det ham (5te Juni 1291) at blive anerkjendt som lovlig Dommer af hver enkelt af de skotske Prætendenter, hvilke med det Samme foreløbigen anerkjendte hans Overhøihed over Skotland, hvo der saa blev Rigets Konge. Han stevnede derpaa alle Medbeilerne til den skotske Krone at møde for sig i Berwick til den 3die August 1292. Kong Erik troede, at han, som den sidst afdøde skotske Dronnings Fader og uomtvistelige Arving i det Private, ogsaa maatte kunne komme i Betragtning med Hensyn til hendes Rige. Han affærdigede derfor den pavelige Kapellan Huguitio samt Peter Algautssøn, der forhen havde været Sveriges Kantsler, som sine Sendemænd til Kong Edvard. Denne modtog dem den 2den Juni 1292, men henviiste dem til den afholdende Forsamling i Berwick, til hvilken han under 19de Juli meddeelte dem sit Leide. Paa bestemt Tid aabnedes Forsamlingen under Edvards Forsæde. Prætendenterne, der ialt, Kong Erik medregnet, vare 13, havde indfundet sig enten i egen Person eller ved Befuldmægtigede. Udfaldet af den foretagne Undersøgelse blev, at Robert Bruces og Johan Baliols Fordringer erklæredes begrundede fremfor alle de øvrige Prætendenters, og da Edvard klogeligen havde udforsket, hvilken af disse tvende der var mest villig og skikket til at være et Redskab i hans egne Hænder, saa afsagde han den 19de November den endelige Dom til Johan Baliols Fordeel. Johan blev erklæret for Skotlands Konge og tog den næstfølgende 26de December sit Rige formeligen til Len af Kong Edvard.

Kong Eriks Forhaabninger om den skotske Krone, hvis han iøvrigt for Alvor har næret saadanne, vare hermed tilintetgjorte. Men hans Sendemænd fremkom nu med hans Pengefordringer, nemlig paa det Tilbagestaaende af hans afdøde Dronnings Medgift og paa Erstatning for adskillige Udlæg i Anledning af hans Datters Oversendelse til Skotland. Fordringerne bleve fremsatte for Kong Edvard, men af denne henviiste til den nye skotske Konge, hvem det nu tilkom at gjøre Rede herpaa. Edvard forsikkrede imidlertid, ved Skrivelse af 8de Februar 1293, Erik om, at han af al Kraft vilde understøtte hans retmæssige Fordringer paa den skotske Konge, samt paamindede denne ved flere Skrivelser om at fyldestgjøre Erik. Sagen havde imidlertid ikkun liden Fremgang, og Kong Erik synes paa Grund heraf at have antaget en bitter Stemning baade mod Kong Johan og mod hans Formynder Kong Edvard. Han nærmede sig derimod begges Fiende, den tilsidesatte Robert Bruce, og egtede endnu samme Aar Isabella, en Datter af Robert Bruce, Greve af Carrick, en Sønnedatter af den ældre Robert Bruce og en Søster til den senere saa berømte skotske Konge af samme Navn. Eriks Underhandler ved dette Giftermaal var Audun Hugleikssøn. Alligevel blev der ei ganske brudt overtvert med England. I 1294 underhandlede Hertug Haakon med Kong Edvard om, at denne vilde udvirke ham et Egteskab i England, og Edvard erklærede sig hertil beredvillig. Men et saadant Egteskab kom ei istand, og Spændingen mellem Norge og England maa være tiltaget, da Kong Erik i Sommeren 1295 sendte Audun Hugleiksøn til Frankrige med Fuldmagt til at slutte et Forbund med den franske Konge, Philip den smukke, der dengang laa i Krig med England. Dette Forbund mellem Norge og Frankrige kom virkelig istand i Paris den 22de Oktober samme Aar, og forpligtede Kongerne sig til gjensidig Bistand mod hvilke-

somhelst Fiender, og navnligen Kongen af England. Hertil føiedes et særskilt Tilsagn af Audun paa hans Konges Vegne, at denne skulde overlade den franske Konge 200 Galeier og 100 store Skibe udrustede med Vaaben og Proviant, samt 50000 Krigere, at tjene ham 4 Maaneder om Aaret, saalænge som Krigen mod England varede, hvorfor den franske Konge skulde betale den norske 30000 Pund Sterling i visse bestemte Terminer. Til samme Tid blev ogsaa under Kong Philips Mægling underhandlet om Egteskab mellem Hertug Haakon og Isabella, Grevinde af Joigny. Forbundet mellem Erik og Philip findes imidlertid ikke at have havt videre Følger, ligesaalidet som der findes Spor til, at den belovede Hjælp fra Norge af Folk og Skibe er bleven benyttet. Det vilde vel ogsaa havt store Vanskeligheder for Kong Erik at opfylde det af hans Sendemand givne Løfte, om dette forøvrigt nogensinde har været alvorligt meent og ikke var blot et diplomatisk Kunstgreb. Egteskabet mellem Haakon og Isabella synes heller ikke at være kommet til Fuldbyrdelse, skjønt Brudens Moder havde givet sit Minde og overladt til den franske Konge at afgjøre alt det Nødvendige med Hensyn til Medgiften [1]).

[1]) Af nogle gamle forvirrede Sagn har man villet udlede, at Isabella virkelig har fulgt Audun Hugleikssøn til Norge som Hertug Haakons Brud, men at hun har lidt Skibbrud og er druknet ved Hesnes, ½ Miil fra Grimstad, efter at hun paa Overfarten havde født en Datter, der var Frugten af hendes altfor fortrolige Forhold til Audun, hvorpaa hun er bleven begraven ved Fjære Kirke i Nedenes. En Ligsteen, som der i senere Tid er bleven opdaget (siden indlemmet i det norske Universitets Samling af nordiske Oldsager) og som viser sig at have været over en kongelig Person, har man antaget for at være Isabellas. Man har ogsaa sat denne Begivenhed i Forbindelse med den mægtige Auduns Fald og Henrettelse strax efter Kong Eriks Død, da Hertug Haakon var bleven Norges Konge (Werlauff i Antiqvariske Annaler I, 82—104). Hjemmelen for disse Formodninger er imidlertid kun løs. Indskriften paa hiin Ligsteen synes — rigtig læst — at

Langt vigtigere for Norge end ovenomhandlede Forviklinger med England og Skotland var Rigets Forhold til de nordtydske eller vendiske Stæder. Ifølge Foreningen i Kalmar 1285 og Overeenskomsten i Tunsberg 1288 [1]) skulde der nu være Fred mellem Norge og Stæderne. Det kunde imidlertid ikke feile, at Krigen mellem Norge og Danmark voldte dem mange Ubehageligheder. En af deres vigtigste Handelsveie gik gjennem de danske Farvande, og naar disse gjennemstreifedes af norske Flaader samt norske og danske Vikinger, saa er det let at begribe, at Sikkerheden for de tydske Handlende just ikke altid var stor. Vilde end Norges Konge og Hertug, forsaavidt de selv førte Flaaden, holde en beskjermende Haand over Stædernes Skibe, saa strakte neppe deres Myndighed sig til ganske at beskytte dem mod de danske Fredløse eller mod norske Vikinger, der ligesom Alf Erlingssøn løb paa sin egen Haand. Mod saadanne fandt nogle Kjøbmænd fra Kampen og Stavern sig beføiede til selv at tage sig til Rette, idet de Pintseaften 1292 i Marstrand fangede flere af dem og lode dem dømme til Døden. Denne Selvtægt i en norsk Stad erklærede Kong Erik for en fiendtlig Handling og udelukkede de tvende ovennævnte Stæder fra de Tydskerne tidligere indrømmede Handelsfriheder i Norge. Dette Skridt af Kongen gjaldt imidlertid ingenlunde de øvrige nordtydske Handelsstæder; tvertimod søgte han at vinde disse for sig. Samme Aar den 15de Juli i Bergen udstedte han nemlig et Frihedsbrev for Bremens Borgere med Hensyn til deres Sildefangst ved de norske Kyster;

antyde, at under den har hvilet en Datter af en norsk Konge og af en Prindsesse af Danmark, og i saa Fald er den Isabella af Joigny uvedkommende. Merkeligt er det imidlertid, at Isabella forsvinder ganske af Historien strax efter sin Trolovelse med Hertug Haakon.

[1]) See ovfr. S. 326. 354.

den 11te August udstedte Kongen og Hertugen i Tunsberg et Beskjermelsesbrev for Lybekkerne og Stralsunderne paa deres Reiser forbi de af Nordmændene og de danske Fredløse besatte Punkter, Hunehals og Hjelm, og den 15de i samme Maaned meddeelte Hertugen Gripswalds Borgere flere Handelsfriheder. Alligevel holdt disse samme Stæder det for sin Pligt at staa Kampen og Stavern bi, og en formelig Forbindelse blev indgaaet den 25de April 1293 i Stavern mellem bemeldte tvende Stæder og Lybek, Wismar, Rostok, Stralsund og Gripswald mod Norge. Bremen derimod vilde ikke tiltræde dette Forbund, men tog den norske Konges Parti.

Det saa saaledes ud til en fornyet Krig mellem Norge og de vendiske Stæder; men Kongen, som af Erfaring vidste, hvormegen Ulempe en saadan Krig kunde affstedkomme for hans Rige, og desuden indsaa, at den vilde forstyrre hans Planer mod Danmark, ilede med at forekomme den. Ifølge hans Indbydelse kom Befuldmægtigede fra de fiendtlige Stæder til Bergen, og her blev allerede den 12te Juni 1293 en Stilstand sluttet paa eet Aar, ved hvilken Foreningen i Kalmar tjente som Grundlag, samt et Møde aftalt at holdes sammesteds ved Pintsetid næstkommende Aar, hvorved Stilstanden skulde forvandles til en stadig Fred.

Betrygget ved denne Stilstand kunde nu Kong Erik atter kaste sig over Danmark, og han gjorde det endnu samme Sommer. I Danmark vedvarede den gamle Forvirring, uagtet Kong Erik Menved allerede havde naaet sit 18de Aar og ikke manglede hverken god Villie eller Dygtighed. De Fredløse dreve aabenbare sit Spil, og Erkebiskoppen af Lund, Johannes Grand, gjorde snart ikke nogen Hemmelighed mere af sin Forbindelse med dem. Hertil kom, at Hertug Valdemar af Sønderjylland, der nu en Tid lang havde holdet sig rolig for ikke at udelukkes af

Formynderskabet for den unge Konge, var mindre end paalidelig. Hans yngre Broder Erik, med Tilnavn Langbeen, Herre til Langeland, var allerede i 1292 traadt i aabenbart Fiendskab mod Kongen, idet han havde dræbt dennes Drost Skjalm og flere af hans Mænd under en Herredag, ved hvilken Kongen selv var tilstede. Da det om Vaaren 1293 spurgtes, at den norske Konge rustede sig til Angreb paa Danmark, sammenkaldte den danske Konge en Herredag i Nyborg paa Fyen for at tage Beslutninger om Rigets Forsvar. Men da Herredagen samledes, satte Erkebiskop Johannes pludseligen og uden Varsel Kongens fornemste Raadgiver Aake Jonssøn i Ban og forstyrrede ved dette Skridt alle Forhandlingerne, saaledes at Herredagen adskiltes med uforrettet Sag. Kong Erik Menved drog nu selv over til Skaane for der at samle Folk og angribe Hunehals; men Erkebiskoppen lagde ham ved sine Rænker saa mange Hindringer i Veien, at Angrebet paa Hunehals først forsinkedes, og da det endelig gik for sig, ganske mislykkedes. Under dette havde den norske Konge tiltraadt sit tredie Tog til Danmark; og i den senere Deel af Sommeren viiste den norske Flaade sig under Kongens og Hertugens Anførsel i de danske Farvande. Den danske Regjering, i Følelse af sin ugunstige Stilling, gjorde et Forsøg paa at tilveiebringe Fred, og saa stor var endnu Erkebiskop Johannes Grands Anseelse i Danmark, at han blev udseet til Underhandler paa den danske Konges Vegne. Han havde virkelig ogsaa en Sammenkomst med den norske Konge og Hertug paa Gjederø ved Varberg; men istedetfor at anvende alle sine Kræfter for at skaffe sit Fædreneland Fred, oppustede han snarere Krigen, idet han overtalte Kongen og Hertugen til ikke at slutte nogen Fred med den danske Konge, med mindre de danske Fredløse deri bleve indbefattede, og deres Frikjendelse og Tilbagekomst til Danmark blev sikkret. Dette var no-

get, som den danske Konge ikke vilde indrømme, og saaledes gik Underhandlingerne overstyr. Forresten blev Krigen i dette Aar ført paa sedvanlig Viis, og Jylland synes, ligesom ved det andet Tog, at have været den Deel af Danmark, paa hvilken Nordmændene fortrinlig rettede sit Angreb. Den 24de August finder man, at Hertug Haakon har været i Veile, hvorfra han udstedte et Beskyttelsesbrev for Kannikerne paa Læsø. Naar den norske Flaade er vendt hjem igjen, vides ikke. Erobringer gjordes ligesaalidet ved dette tredie Tog, som ved de tvende foregaaende.

Aarets Begivenheder maatte noksom overtyde den danske Regjering og den unge Konge om, at en kraftig Modstand mod Nordmændene først da kunde tilveiebringes, naar Danmarks hemmelige og aabenbare Fiender i Rigets eget Indre vare kuede. Herpaa var det nu ogsaa Kongen henvendte sin Opmerksomhed, da han efter den norske Flaades Afseiling igjen havde faaet friere Hænder. Ved denne Tid (i Slutningen af 1293 eller Begyndelsen af 1294) døde Marsk Stig Andersson paa sit Tilflugtssted Hjelm. Han havde været Sjælen i de danske Fredløses Forbund, og det slappedes ved hans Død. Hjelm forblev vel i Nordmændenes Hænder; men de Fredløse troede sig dog ei længer der fuldkommen sikkre og spredte sig til forskjellige Kanter. Rane Jonsson Lange, der havde været Kong Erik Glippings Kammersvend og ansaaes for den, som havde forraadt sin Herre, tog sin Tilflugt til Roeskilde, hvor han under nogle mægtige Geistliges Beskyttelse en Tid lang opholdt sig, skjult i et Graabrødrekloster. Men hans Tilholdssted opdagedes, Rane blev greben og paa Kongens Befaling, alle hans Bønner uagtet, radbrækket udenfor Byen til en skrækkende Advarsel for de øvrige Fredløse. Erkebiskop Johannes Grand var imidlertid Kongen farligere end alle de andre, og mod ham var det, at Kongen rettede Hovedstødet. Erkebiskoppen havde under det sidste norske Angreb tydelig

nok lagt sit Sindelag for Dagen; da Angrebet var forbi, vedblev han at vise Gjenstridighed mod Kongen og undslog sig halstarrigen for at lyse Ban over de Fredløse, hvilke han ei erkjendte som lovligen overbeviiste om at have voldet Kong Erik Glippings Mord. Da det nu rygtedes, at den norske Konge atter i 1294 havde isinde at gjeste Danmark med sin Flaade, og den danske Konge, i Tilfælde af at dette skede, maatte frygte de samme Rænker fra Erkebiskoppens Side som forrige Aar, saa besluttede han ved et dristigt Skridt at binde Hænderne paa denne farlige Modstander. I Følge med sin Broder, Junker Kristoffer, drog Kongen tidlig i Aaret 1294 over til Skaane, hvor Kristoffer den 5te April paa en underfundig Maade bemægtigede sig Erkebiskoppen tilligemed hans Domprovst Jakob og førte dem under mange Mishandlinger til Sjæland, hvor Erkebiskoppen blev indesluttet i et haardt Fængsel paa Søborg Slot. Denne Voldsgjerning skulde egentlig efter en ældre Anordning have bragt Interdikt over Danmark; men Kongens kraftige Foranstaltninger og Trusler indjog Geistligheden Rædsel, saaledes at ingen Biskop vovede at forkynde Interdiktet, og Gudstjenesten i Landet gik saaledes sin vante Gang uagtet Erkebiskoppens Fængsling. Det gjorte Skridt var høist voveligt; imidlertid havde det for Øieblikket den forønskede Virkning, skjønt det senere hen bragte mange Ulykker over Danmark. Erkebiskoppens Fængsling slog alle de danske Misfornøiede med Rædsel, og Kongen kunde uden at møde Modstand af noget fiendtligt Parti i sit eget Rige ordne dettes Forsvar.

Den norske Konge synes virkelig at have havt et nyt Tog mod Danmark i Aaret 1294 isinde, og i denne Anledning, for at kunne være de Danske saameget nærmere i Løbet af Sommeren, at have forandret Stedet for det aftalte Fredsmøde med de vendiske Stæders Befuldmægtigede. Dette, som ifølge Stilstanden skulde holdes ved Pintsetid i

Bergen, gik for sig ved den bestemte Tid i Tunsberg. Her mødte den 6te Juni for Kong Erik og Hertug Haakon Befuldmægtigede fra Lybek, Riga, Visby, Wismar, Rostok, Stralsund, Gripswald, Anklam, Kampen, Stavern og Stettin, og efter en Maaneds Underhandlinger blev den 6te Juli en endelig Fred sluttet mellem ovenmeldte Stæder paa den ene Side og det norske Rige samt dets Bundsforvandte, Staden Bremen, paa den anden, hvorved Forliget i Kalmar af 1285 i alle Maader bekræftedes og nærmere bestemtes. Den 21de Juli udstedte Kongen en Forordning, hvorved han for at belønne Staden Bremen for dens tro Vedholden ved Forbundet med Norge tilstod dens Borgere en betydelig Nedsættelse i den Told, de skulde erlægge for deres Sildefiskeri under den norske Kyst. Noget Tog til Danmark findes imidlertid ikke at være foretaget. Kongen, som saa sig berøvet den Hjælp, han forhen havde nydt af Erkebiskop Johannes Grand og de danske Fredløse, har udentvivl fundet et Angreb paa Danmark under de nærværende Omstændigheder for voveligt. Virkelig synes ogsaa den danske Konges raske Fremfærd mod Erkebiskoppen i det første Øieblik at have frembragt en Opbrusning hos Folket til Kongens Fordeel, hvilken han ei lod ubenyttet. Han rykkede med en Hær ind i Nørre-Halland og beleirede atter Hunehals Slot, dog ligesom forrige Gang med uforrettet Sag. Ligeledes lod han Fyrst Vitslav af Rygen, sin Bundsforvandte, brænde og ødelægge den norske Deel af Øen Hisingen i Gautelven. Videre strakte dog ikke heller de Danskes Fremgang sig, og hastig forandredes igjen Forholdene i Danmark til den norske Konges Fordeel.

Den Bedøvelse, som Erkebiskop Johannes Grands Fængsling havde frembragt hos det misfornøiede Parti i Danmark, forsvandt snart. Da Voldsgjerningen mod Erkebiskoppen rygtedes til Rom, begyndte Paven strax at sætte sig i Bevægelse til hans Forsvar, og det danske Rige true-

des med Interdikt, saafremt han ei blev løsladt og erholdt Opreisning, for hvad han havde lidt. Den uforsvarlig haarde Medfart, han led i sit Fængsel, begyndte meer og meer at vække Deeltagelse og tjente idetmindste de Ildesindede til Paaskud for deres Opsætsighed mod Kongen. Hertug Valdemar af Sønderjylland, som nu, da Kongen var bleven myndig, var befriet fra sit Vergemaal, kunde uden Anstød give sit fiendtlige Sindelag frit Løb, og Kongen var uforsigtig nok til yderligere at ophidse ham ved at tilbagefordre Øen Als og de øvrige Besiddelser, som under hans Mindreaarighed vare Hertugen indrømmede. Valdemars Broder, Erik af Langeland, var allerede siden Skjalm Drosts Drab i aabenbart Uvenskab med Kongen. Begge disse farlige Herrer forenede sig atter nærmere med de danske Fredløse og med Norge, og Forbindelsen med sidstnævnte Rige beseglede ved Junker Eriks Egteskab med Sophia, en Halvsøster af den norske Konges og Hertugs afdøde Moder, Dronning Ingebjørg. Egteskabet synes at være sluttet i Norge, og Erik blev ved samme Leilighed gjort til den norske Konges Ridder. Et forenet Angreb paa Danmark blev aftalt. Alt dette synes at være foregaaet i Begyndelsen af Aaret 1295, og i Løbet af denne Sommer skulde Angrebet foretages. Baade Kong Erik og Hertug Valdemar rustede sig, og havde det lykkets dem at forene deres Stridskræfter, vilde Danmark have svævet i stor Fare. Men enten er Hertugen løben for tidlig ud med sin Flaade, eller Nordmændene have indfundet sig for seent. Den danske Konge forekom deres Forening ved at angribe Hertug Valdemars Flaade i Grønsund mellem Møen og Falster og slaa den aldeles. Først efter denne uheldige Begivenhed ankom den norske Konge med sin Flaade i de danske Farvande. Udsigterne vare imidlertid nu mindre gunstige, og Kongen synes derfor saa meget hellere at have laant Øre til fredelige Underhandlinger. Den danske Konge

maatte under sine forviklede Forholde intet hellere ønske end Fred, og saaledes kom et Møde mellem begge Kongerne istand ved Hindsgavl paa Fyen, hvor der den 25de September 1295 blev sluttet en Stilstand, der ei alene omfattede begge Kongerne og deres Undersaatter, men ogsaa en Deel af de danske Fredløse, der ansaaes for mindst skyldige i Kong Erik Glippings Død. Stilstanden skulde vare til 15 Dage efter St. Hans Dag næstfølgende Aar, og inden den Tid skulde et nyt Møde mellem Kongerne finde Sted paa den lille Ø Egholm ved Skjelskør paa Sjæland. Under Stilstanden skulde der være fri Forbindelse mellem begge Rigers Indvaanere; den norske Konge skulde have frit Brug af sin Mødrenearv i Danmark, og beholde Fæstningerne Hjelm og Hunehals, uanfegtede af den danske Konge, dog med den Betingelse, at der paa disse Steder ei skulde myntes. Stilstanden var i sine Betingelser aabenbart til Norges Fordeel, og dette Kong Eriks fjerde Tog til Danmark var saaledes ikke ganske forgjæves.

Hertug Valdemar af Sønderjylland og hans Broder Erik af Langeland synes ei at have været indbefattede i Stilstanden i Hindsgavl, men derimod at have fortsat Fiendtlighederne mod den danske Konge. Dette varede dog ikke længe; thi allerede i Begyndelsen af næste Aar, den 3die Februar 1296, kom en Fred istand i Vordingborg, hvorved Hertug Valdemar afstod de omtvistede Lande Als, Ærø og Femern, samt han og hans Broder Erik lovede, at saafremt det ei ifølge Stilstanden i Hindsgavl kom til en endelig Fred mellem Norge og Danmark, da skulde de holde den danske Konges Parti, ikke den norskes.

Det tegnede sig nu fredeligere mellem Norge og Danmark. Vel findes ikke det aftalte Møde paa Egholm at være gaaet for sig; derimod synes Hertug Valdemar at være optraadt som Mægler mellem Kongerne, og ved St. Hans Tider 1296 holdtes et Møde paa Sommersted

Hede i Sønderjylland, ved hvilket norske Sendemænd indfandt sig for den danske Konge og Hertugen. Stilstanden mellem Rigerne blev forlænget paa to Aar, uden at dog nogen endelig Fred blev sluttet. For at bringe denne i Stand aftaltes et nyt Møde i Midelfart, hvilket ogsaa holdtes den 8de September samme Aar. Kong Erik og Hertug Haakon vare her selv tilstede; dog kom man den endelige Fred ikke et Skridt nærmere. Under selve Fredsforhandlingerne bleve nemlig Fiendtligheder øvede fra dansk Side ikke alene mod de danske Fredløse, men og mod den norske Konges Mænd, der i Tillid til Stilstanden droge gjennem Jylland. Imidlertid synes man at være bleven staaende ved Overeenskomsten paa Sommersted Hede og den paa to Aar forlængede Stilstand.

Der blev nu en Stands i Krigen mellem Norge og Danmark, og begge Riger trængte udentvivl til Hvile, dog især det sidste. Det var ikke nok, at Landet ved Nordmændenes Herjninger og den Uro, som de danske Fredløse overalt udbredte, havde lidt umaadeligt; hertil kom al den Ulykke, som en Strid mellem Regjering og Kirke i hine Tider nedkaldte over Folket. Den fængslede Erkebiskop havde nemlig i de sidste Dage af det foregaaende Aar (1295) været saa heldig at undslippe af sit haarde Fangenskab paa Søborg Slot og var flygtet til sit befæstede Slot Hammershuus paa Bornholm. Til samme Tid kom en pavelig Legat til Danmark for at undersøge Sagen mellem Kongen og Erkebiskoppen. Den daværende Pave, den herskesyge Bonifacius den 8de, lod haarde Udladelser falde mod Kongen for hans Voldsgjerning mod Kirkens første Tjener i hans Rige, og den danske Geistlighed, der merkede, at Sagen tog en alvorlig Vending, og frygtede Pavens Vrede, begyndte paa adskillige Steder at holde inde med al Gudstjeneste og saaledes iverksætte det Interdikt, i hvilket Riget skulde være faldet strax efter Erkebiskoppens

Fængsling. Kongen saa ikkun sin Redning fra fuldkommen Ydmygelse i en Appel til Paven, hvorved Sagen idetmindste kunde blive trukket i Langdrag, og en formelig Proces mellem ham og Erkebiskoppen blev indledet for den romerske Stol. Under saadanne betænkelige Omstændigheder maatte det naturligviis være ham af høieste Vigtighed at være befriet for Nordmændenes Anfald. — Men ogsaa Norge kunde trænge til Rolighed. Vistnok havde dette Rige lidt mindre ved Krigen end Danmark; det havde, naar undtages Hisingens Ødelæggelse i 1294, ikke været Gjenstand for noget fiendtligt Anfald, og Togene til Danmark maa vistnok have beriget det med adskilligt Bytte; men paa den anden Side kan det heller ikke feile, at, uagtet Krigens Skueplads saa at sige udelukkende var Danmark, alligevel den hyppige Leding maa have faldet Bønderne til stort Besvær. Desuden var der Meget i Norges indre Styrelse, som krævede Regjeringens Opmerksomhed; navnligen var Striden mellem Stat og Kirke ikke ganske bragt paa det Rene, og desuden vare Tvistigheder udbrudte inden selve Kirkens Omraade, i hvilke Regjeringen maatte optræde som Mægler.

Det er allerede ovenfor viist, at Kongen, efter at være kommen til sine myndige Aar, i flere Maader lod et gunstigere Sindelag tilsyne imod Geistligheden, end Rigets Formyndere i hans Mindreaarighed havde udviist. I Sagen om Bestyrelsen af det islandske Kirkegods havde han mindre hældet til Lægfolkets Side, end de verdslige Høvdinger ventede; og med Hensyn til de mod Hierarchiet tilbagevendende Skridt, som Erkebiskop Jørund gjorde ved at kalde de Høvdinger til Rette, som havde havt mest Haand i Forfølgelsen mod hans Formand Erkebiskop Jon, — med Hensyn hertil viiste Kongen Overbærenhed, skjønt man ingenlunde kan tvivle om, at han i Grunden understøttede Høvdingerne, mod hvilke ogsaa Erkebiskoppens Angreb synes at være blevne frugtesløse. Overeenskomsten i Tunsberg

af 1277 var saagodtsom lige siden Eriks Regjeringstiltrædelse baade i Ord og Gjerning tilintetgjort og sat ud af Kraft. Det Samme var Tilfælde med den ved samme Leilighed udgivne nye Tiendeforordning. Den paa Overeenskomsten i Tunsberg byggede Erkebiskop Jons Christenret havde ikke engang nogensinde erholdt Lovskraft. Kirken var endnu lige til 1290 paa en Maade i en lovløs Tilstand, da Regjeringen vel havde forordnet, at den Christenret, som gjaldt før Forliget i Tunsberg, atter skulde træde i Kraft, men denne Bestemmelse var ei stadfæstet af den anden Part i Sagen, af Geistligheden. Erkebiskop Jørund maa have mistvivlet om at bringe Geistlighedens Sag tilbage paa det Standpunkt, hvorpaa den var ved Kong Magnus Lagabøters Død. Han foretrak altsaa Eftergivenhed fremfor ved Halstarrighed at lade Kirken længere forblive i den vaklende Tilstand, hvori den befandt sig, og saaledes kom den 14de Mai 1290 i Bergen en Overeenskomst istand mellem ham og Kongen samt Hertug Haakon, hvorved det med begge Parters Samtykke bestemtes, at med geistlige Sager, og navnligen med Tienden, skulde forholdes efter den ældre Christenret, som gjaldt før Kong Magnus's og Erkebiskop Jons Dage, hvorved da Overeenskomsten i Tunsberg i Virkeligheden hævedes, skjønt dette ikke i det af Kongen og Hertugen udstedte Dokument udtrykkelig blev udtalt. Rimeligviis har man fra begge Sider forbeholdt sig med Tiden nærmere at bestemme de kirkelige Forholde i deres enkelte Punkter efter fælles Overeenskomst.

Hermed slog imidlertid Erkebiskop Jørund sig ikke strax saa ganske til Rolighed. Endnu samme Aar om Høsten (den 5te November) indstevnede han formeligen den mægtigste og rigeste af alle Norges Lendermænd, Bjarne Erlingssøn af Giske, til at møde for sin Domstol og forsvare sin Opførsel mod Kirken i Kongens Mindreaarighed. Bjarne adlød ikke Stevningen. Da lod Erkebiskoppen den

9de Marts 1291 optage et Vidnesbyrd angaaende Bjarnes Fremfærd mod Kirken, hvorved der især lagdes Vegt paa, at han havde bevirket Erkebiskoppens Myntret hævet, og at han havde forbudt Folk at erlægge Tiende efter Forordningen af 1277. Det synes imidlertid at være forblevet ved Trusler fra Erkebiskoppens Side; thi Bjarne findes ikke at have givet Kirken nogen Opreisning, og heller ikke merker man, at den ringeste Forandring er foregaaet i hans Stilling som en af Kongens mest gjældende og benyttede Raadgivere. Ligesaalidet merker man, at Saadant har været Tilfælde med den forhen nævnte Jon Brynjolfsson, hvem dog Erkebiskoppen havde lyst i Ban. Man finder ikke mere Erkebiskoppen optrædende med nogen Kraft for Hierarchiets Sag, og hertil er upaatvivlelig den fornemste Grund at søge i de for ham saare uheldige Tvistigheder, hvori han paa denne Tid indvikledes med sine egne Chorsbrødre eller Nidaros's Domkapitel.

Ved alle Norges Biskopsstole var fra Midten af det 12te Aarhundrede oprettet Domkapitler, det er Kollegier af Chorsbrødre eller Kanniker, hvilke skulde vælge Biskoppen og derhos staa ved hans Side som et geistligt Raad[1]). Indretningen var fælles for Norge med det øvrige romerskkatholske Europa og sigtede til at drage Bispestolenes Besættelse ud af Hænderne paa den verdslige Magt, som ofte hermed for frem paa en høist egennyttig og forargelig Maade. Til Domkapitlernes Underholdning henlagdes Præbender d. e. visse Prestekald, der skulde beklædes af Chorsbrødre, hvilke deraf droge Indtægten, medens de lode dem bestyre ved Leieprester. Ligeledes vare Jordeiendomme skjenkede til Chorsbrødrenes Kommune eller fælles Bord, som ogsaa havde sin Deel af visse Domkirkens Indtægter. Ved hyppige Gaver, tildeels af selve Biskopperne, bleve Domkapitlerne efterhaanden rige, og med deres Rigdom voxte og-

[1]) See ovfr. S. 85.

saa disse Kollegiers Uafhængighedsfølelse og Myndighed, der ofte yttrede sig paa en for Biskopperne mindre behagelig Maade. Erkestolens Domkapitel i Nidaros var, som let begribes, fortrinligen udstyret baade med Indtægter og Rettigheder. Dets Rigdom havde allerede bevæget en af de foregaaende Erkebiskopper, Einar (1255—1263), til at inddrage flere af dets Præbender; men Chorsbrødrene benyttede Erkebiskopsvalget efter Einars Død til at faa alt det Tabte igjen, samt til at udvirke pavelig Bekræftelse paa sin Besiddelsesret. Den forresten saa myndige Erkebiskop Jon synes at have handlet i fuldkommen Eendrægtighed med sit Domkapitel, hvis Præbender han endog forøgede. Forfølgelsen mod denne Erkebiskop maatte vistnok ogsaa tildeels ramme hans Domkapitel; imidlertid varede det ikke længe efter Erkebiskoppens Død, før Regjeringen tog det i sin Beskyttelse [1]). Under Erkestolens 6aarige Ledighed laa dens Bestyrelse i Domkapitlets Hænder, og Chorsbrødrene forsømte rimeligviis ikke Leiligheden til at udvide sit Kollegiums Rettigheder. Endelig blev Jørund af Paven udnævnt til Erkebiskop. Da han egentlig ikke skyldte Domkapitlet sin Verdighed, saa har han uden tvivl saa meget mindre fundet sig forpligtet til at see gjennem Fingre med de Anmasselser, hvorpaa det under Erkestolens Ledighed kunde ansee sig at have vundet Hevd. Jørund vilde bringe det tilbage i den Lydigheds- og Afhængigheds-Stand, hvori det forhen havde staaet til Erkebiskopperne, og saaledes opstod snart en Spænding mellem ham og hans Chorsbrødre, der lidt efter lidt udartede til en aabenbar og forargelig Kamp. Allerede i 1291 skal Tvisten være begyndt, og den dreiede sig ikke alene om den Ret, hvormed Domkapitlet besad visse Præbender og Indtægter, men ogsaa om dets Forhold til Erkebiskoppen i Udøvelsen af dennes Embedsmyndighed, hvori det paastod, at der tilkom det en ikke

[1]) See ovfr. S. 314.

ubetydelig Deelagtighed. Chorsbrødrene lode den 20de Februar 1293 optage et Vidnesbyrd angaaende de omtvistede Punkter, hvilket faldt ud til deres Fordeel. Erkebiskoppen agtede imidlertid ikke herpaa, og han havde en god Støtte i en udenlandsk Geistlig, Jon Flæming (Johannes fra Flandern), der havde studeret i Paris og Orleans og var meget kyndig i den canoniske Ret, samt i den driftige og lærde islandske Prest Laurentius Kalfsson, som Aar 1294 var kommen til Norge og det følgende Aar blev tagen i Erkebiskoppens Tjeneste. Da Chorsbrødrene ikke vilde falde tilføie, gik Erkebiskoppen saa vidt, at han paalagde dem en stor Bod og truede dem med Ban, hvis de ikke vendte tilbage til Lydighed. Det var forgjæves, at Lagmanden Eilif tilligemed tvende andre anseede Mænd, Nikolaus af Husabø og Vilhjalm af Torgar, i 1295 optraadte som Mæglere med forsonende Tilbud fra Chorsbrødrene. Erkebiskoppen var ubevægelig, og Sagen blev nu indstevnet for Paven. Imidlertid blev Striden meer og meer voldsom, og da de af Paven beskikkede Dommere ei kunde faa den afgjort, maatte omsider Kongen tage sig af Sagen. Efter at i Sommeren 1296, som det synes, et foreløbigt Forlig under Kongens Mægling var sluttet, begav Kongen sig om Sommeren 1297 til Throndhjem, hvor han tilligemed Erkebiskoppen var tilstede paa Frostathing. Ved denne Leilighed var det, at Kongen udnævnte Erkebiskoppen til sin Jarl og lod ham som saadan sverge sig Troskab. Hvilke de nærmere Bevæggrunde have været til dette Skridt, der hverken i Norges tidligere eller sildigere Historie har noget Sidestykke, er det paa Grund af Efterretningernes Ufuldstændighed fra disse Tider vanskeligt at udfinde. Rimeligviis har Erkebiskoppen i sin mislige Stilling til sine Chorsbrødre (thi Fordelen synes virkelig at have været paa disses Side) følt, at han trængte til Kongens kraftige Beskyttelse, og denne har med Glæde grebet

Leiligheden til at bringe sit Riges Geistligheds Overhoved i et verdsligt Underdanighedsforhold til Kongemagten, et Forhold, der imidlertid, om det var blevet stadigt, udentvivl snarere havde tjent til at forøge Forviklingerne mellem Kirke og Stat, end til at løse dem. Andre Rigers Exempel godtgjør dette tilfulde. Men i Norge ophørte det atter under Kong Eriks Eftermand, da Erkebispestolen ved Jørunds Død blev ledig, uden, som det lader, at have bragt denne Prælat den ringeste Nytte. Thi det under Kongens Mægling sluttede Forlig, der blev kundgjort og stadfæstet paa Tautra den 23de Juni 1297, var aabenbart til Chorsbrødrenes Fordeel, idet de derved indrømmedes næsten alle de Rettigheder, hvorom Tvisten mellem dem og Erkebiskoppen havde dreiet sig. Striden var dog ikke heller hermed til Ende; den hvilede kun et Dieblik for snart igjen at udbryde med forøget Voldsomhed; først under Kong Eriks Eftermand endtes den med Erkebiskoppens fuldkomne Ydmygelse.

Samme Aar, som Forliget paa Tautra sluttedes, blev den langvarige Strid mellem Geistligheden og Lægfolket paa Island om Kirkegodsets Bestyrelse og Patronatsretten til Kirkerne endeligen afgjort. Efter at Sagen mellem Biskop Arne af Skaalholt og Erlend Sterke havde været for Kongens og Erkebiskoppens Domstol i Begyndelsen af Vinteren 1289, men var bleven udsat, forblev Biskoppen hele det følgende Aar over i Norge, mest hos Erkebiskoppen. Imidlertid drog Erlend Sterke til Island, og under hans Anførsel vandt Lægfolket i Biskoppens Fraværelse Overhaand over dennes Tilhængere. I 1291 vendte Arne tilbage til sin Biskopsstol. Uagtet han havde vundet Kongens Yndest under sit Ophold i Norge, saa synes dog hans Modstandere at have havt alt for megen Indflydelse paa Regjeringen, til at Kongens personlige Gunst kunde komme ham synderlig til Hjælp. Tvertimod traadte de kongelige

Sysselmænd, Thord Hallsson og Kristoforus Vilhjalmsson, der i Aaret 1293 kom til Island, ganske i Rafn Oddssons Fodspor og beraabte sig paa de Kongebreve, som de medførte. Thorvard Thorarinsson slog sig paa deres Side og satte sig i Spidsen for Lægfolket. Biskop Arne satte imidlertid mod dem sin gamle Haardnakkethed og slog om sig med Bansættelser, hvor ingen andre Midler kunde nytte. Thorvard Thorarinsson drog da 1295 til Norge for her at virke paa Kongen til Fordeel for Lægfolkets Sag; men han døde her i Aaret 1296. Imidlertid havde Biskop Arne benyttet hans Fraværelse, og han bragte det dertil, at 12 Bonder i hele Almuens Navn formelig tilsvore Biskoppen alle Kirker og Kirkeeiendomme i Skaalholts Bispedømme. Men kort efter ankom Gudmund Skaldstikil til Island, beskikket af Kongen til at træde i den afdøde Thorvards Sted, og han, saalangt fra at billige det Skridt, som Bønderne paa Biskoppens Anstiftelse havde gjort, stevnede de 12 Bønder til Norge for at forsvare deres Fremgangsmaade for Kongen. Biskop Arne besluttede at følge dem og begav sig 1297 til Norge. Da han her traf sammen med Kongen og Erkebiskoppen, blev endelig Sagen om Kirkegodsets Bestyrelse paa Island, med alle Parters Samtykke, saaledes afgjort, at de Kirker, af hvis Gods Halvdelen eller mere tilhørte Lægfolk, skulde overlades til disses Bestyrelse, fri for alt Paakrav af Biskoppen; men for alle de øvrige Kirker skulde han ene raade. Dette Forlig blev afsluttet og forkyndt ved et kongeligt Brev paa Ogvaldsnes den 13de September (eller 2den Mai) 1297. Udfaldet var neppe ganske efter den ivrige Biskops Ønske. Det var imidlertid den sidste vigtige Begivenhed i hans virksomme Liv. Arne vendte ei mere tilbage til Island. Han forblev den næste Vinter over i Norge og døde i Bergen den 17de April 1298 i sit 62de Aar, efter at have beklædt sin Bispestol i 29 Aar.

Han var upaatvivlelig baade med Hensyn til Lærdom, Aandskraft og Standhaftighed en af sin Tids udmerkede Geistlige; hans hierarchiske Grundsætninger finde Undskyldning i hans Stand, i Tidsalderens Tænkemaade og i Forholdene, under hvilke han levede.

En Strid ganske af samme Beskaffenhed som den mellem Erkebiskoppen og hans Domkapitel var ogsaa opstaaet mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Chorsbrødre, hvilke Biskoppen havde berøvet nogle af deres Indtægter. Allerede i 1296 blev Striden saa alvorlig, at Paven maatte blande sig deri, idet han beskikkede Biskopperne af Oslo og Hamar samt Abbeden af Hovedø til Dommere. Ogsaa Hertug Haakon, til hvis Deel af Riget Stavanger maa have henhørt, tog sig af Sagen og fældte samme Aar en Dom til Chorsbrødrenes Fordeel. Men desuagtet fremturede Biskoppen i sin Vrangvillie mod sit Domkapitel og brød sig hverken om Trusler eller Stevninger. Det gik til Slutning saavidt, at Biskoppen af Oslo og de øvrige Dommere saa sig nødsagede til under 11te April 1299 at fælde Bansættelsesdom over Biskop Arne, som nu omsider maatte falde til Føie, hvorpaa han faa Aar senere døde.

Disse geistlige Tvistigheder baade i Nidaros og Stavanger gjorde naturligviis den norske Geistlighed aldeles udygtig til for Tiden at optræde med Kraft til Gjenerhvervelsen af de Rettigheder, som i Kong Magnus's og Erkebiskop Jons Dage vare den indrømmede. De ikke alene sikkrede Kongedømmet for at falde under Hierarchiets Aag, men gave det endog en afgjort Overvegt i Afgjørelsen af alle Tvistepunkter mellem Stat og Kirke. Denne Overvegt, maa man til den norske Regjerings Ære sige, blev ikke misbrugt paa nogen uædel Maade, ligesom man intet Spor finder til, at Regjeringen har vedligeholdt eller oppustet Tvisten i Kirkens Indre til sin egen Fordeel.

Under disse indre Begivenheder i Norge var der med Danmark hverken Krig eller Fred. I det sidste Rige vedblev og tiltog Spændingen mellem Kongen paa den ene Side og Rigets Geistlighed samt Paven paa den anden. Riget truedes hvert Dieblik med et formeligt Interdikt og Kongen med Bansættelse. Den danske Konge maatte saaledes ønske Ro fra Norges Side, og den norske Konges fiendtlige Sindelag mod Danmark synes ligeledes at have været nedstemt. Hvad der hovedsageligen stod i Veien for en endelig Fred mellem Rigerne, var udentvivl de danske Fredløses Forhold til den norske Konge. Han havde engang taget dem paa det høitideligste i sin Beskyttelse og troede nu, at han ikke med Ære kunde skille sin Sag fra deres. Den danske Konge ansaa det ligeledes for en Æressag ikke at skjenke sin Faders Mordere Fred og Tilhold i sit Rige. Hertil kom de sønderjydske Hertugers vaklende Troskab mod deres Lensherre, den danske Konge, hvis Krone de troede tilkom dem selv med større Ret. De synes intet mindre at have ønsket end en stadig Fred mellem Norge og Danmark. Erik af Langeland opførte sig fremdeles aabenbart som sin Konges Fiende og søgte sin Støtte i den norske Konge. Der var saaledes endnu Hindringer nok i Veien for Freden mellem Rigerne, og der skulde en meer end almindelig kraftig Villie til hos Kongerne for at bortrydde dem. Uagtet derfor Underhandlinger traadte i Fiendtlighedernes Sted, saa kom man dog ikke til noget bestemt Endemaal. De Underhandlinger, som af de norske Herrer Bjarne Erlingssøn og Audun Hugleikssøn paa deres Konges Vegne dreves i Kjøbenhavn med den danske Konge, rimeligviis henimod den Tid, da den toaarige Stilstand mellem Rigerne udløb, frugtede intet. Siden blev et Fredsmøde aftalt til den 8de September 1298, at holdes ved Brestholm i Halland, til hvilket Møde den danske Konge og hans Broder Kristoffer meddeelte Kong Erik

og Hertug Haakon sikkert Leide paa 15 Dage, uden at dog derunder de danske Fredløse eller Erik af Langeland indbefattedes. Mødet synes at være gaaet for sig til den bestemte Tid, men uden at noget derved udrettedes.

Dette var, saavidt vides, Kong Eriks sidste Forhandling med Danmark. Han har, som det lader, fra Fredsmødet begivet sig lige til Bergen; hvor han den 13de November udstedte et for Chorsbrødrene i Nidaros særdeles gunstigt Brev, der indrømmede dem mange vigtige Rettigtigheder. Rimeligviis har han opholdt sig Vinteren over i Bergen, og der døde han den følgende Sommer 1299 den 13de Juli i sit 31te Aar, efter at have været Norges Konge i 19 Aar. Han efterlod af sine tvende Egteskaber ingen Søn. Hans Datter af første Egteskab, Margreta, døde, som ovenfor er berettet, i Aaret 1290. Med sin anden Dronning Isabella, Robert Bruces Datter, efterlod han kun en Datter, Ingebjørg. Dronning Isabella overlevede sin Huusbonde i næsten 60 Aar (hun døde først i 1358). Hun opholdt sig i sin Enkestand i Bergen og synes at have nydt almindelig Agtelse.

Til Bedømmelsen af Eriks Charakteer som Konge og Menneske giver Historien os ikkun ufuldstændige Bidrag. Tilnavnet Prestehader, som senere Historikere have tillagt ham, men som hans Samtid ei vedkjendes, er af de Fleste blevet regnet ham for et Hædersnavn. Hvilken Dom man nu end vil fælde om den Fremfærd, som under hans Kongedømme anvendtes af Regjeringen imod den norske Geistlighed, hvad enten man vil kalde den beføiet og retfærdig eller overdreven streng, saa er det aabenbart, at hverken Ros eller Dadel herfor tilkommer Erik. Han var et Barn, da Forfølgelsen mod Erkebiskop Jon og hans Tilhængere fandt Sted; den var ene at tilskrive hans Moder og de norske Herrer, der dannede Kongens Raad og i hans Navn førte Rigsstyrelsen. Da Kongen var bleven

myndig, opførte han sig visseligen ikke paa en Maade, der gjorde ham fortjent til at kaldes Geistlighedens Fiende. Den Berømmelse for Kraft, som man paa Grund af hans Forhold til Rigets Geistlighed har villet tillægge ham, falder saaledes bort. Hans øvrige Regjeringshandlinger og de enkelte Charakteertræk af ham, som ere os bevarede, synes snarere at vidne om, at han var temmelig afhængig af sine nærmeste Omgivelser. Mænd som Alf Erlingssøn, Audun Hugleikssøn og Bjarne Erlingssøn synes at have havt stor Indflydelse paa ham, dog fremfor Alle viser det sig, at hans udentvivl kraftigere Broder, Hertug Haakon, har virket paa Rigsstyrelsen. Den Eendrægtighed, som uafbrudt synes at have hersket mellem Brødrene, vidner fordeelagtigt om begges private Charakteer, ligesom flere Træk af Erik berettige os til at tillægge ham megen Hjertensgodhed. De Ulykkestilfælde, som i hans Ungdom rammede ham, og som forhen ere berettede[1]), have udentvivl virket nedbrydende paa hans Legemes Sundhed, maaskee ogsaa paa hans Aandskraft.

Haakon Magnussøn den ældre.

Da Kong Erik Magnussøn var død uden at efterlade nogen Søn, saa var ifølge hans Faders Kong Magnus's Kongearvelov hans Broder Hertug Haakon, dengang 29 Aar gammel, Rigets Arving. Denne havde samme Aar egtet den smukke Eufemia, en Datterdatter af Fyrst Vitslav af Rygen, og opholdt sig, som det lader, ved Eriks Død i Rigets østlige Egne. Efter al Sandsynlighed har han ved den første Efterretning om Broderens Død derfra strax begivet sig til Throndhjem og er der bleven høitidelig tagen til Konge paa Orethinget i Nidaros henimod Midten af August Maaned (udentvivl paa St. Laurentii Dag, d.

[1]) See ovfr. S. 313.

10de August). Umiddelbart derefter, som det synes, blev han kronet i Nidaros Christkirke af Erkebiskop Jørund. Kroningen foregik med overordentlig Pragt i Overvær af Rigets anseeligste Høvdinger. Fra Nidaros drog han til Bergen, hvor han var i Slutningen af August, og hvorfra han i Begyndelsen af den følgende Maaned sees at have begivet sig søveis tilbage til Rigets sydligere Dele.

Det findes ikke i de gamle Efterretninger omtalt, at Haakons Regjeringstiltrædelse har mødt nogensomhelst Modstand; alligevel synes den ikke at have været ganske uden Indvirkning med Hensyn til det under Kong Erik mest raadende Parti af Rigets Høvdinger. Blandt disse var Audun Hugleiksson af Hegranes i Eriks hele Regjeringstid en af de mest indflydelsesrige. Men strax efter Eriks Død blev han (1299) fængslet i Bergen, rimeligviis under Haakons Ophold der i August, og to Aar efter, 1302 eller maaskee rettere 2den Decbr. 1301, blev han hængt paa Nordnes. Hans betydelige Jordegods i Søndfjord blev lagt under Kongedømmet.

Hvad der har voldet denne saa strenge Fremfærd mod en af Norges mægtigste Lendermænd og ovenikjøbet Kongens Frænde, derom tie vore gamle Annaler. At den Brøde, der tillagdes ham, maa have været stor og usedvanlig, derom vidner hans Straf; og de dunkle Sagn, som gjennem flere Aarhundreder knyttede sig til hans Navn, vise noksom, hvor stor Opsigt hans tragiske Skjebne har vakt. Ved sit Hovedbøl Hegranes — siger Sagnet — havde han en befæstet Borg, Aalhuus, af hvilken end skal sees Levninger. Da han paa Kongens Stevning for sidste Gang drog til Bergen, fløi en Ravn skrigende hen over hans Hoved; Audun, som agtede paa Fugleskrig, spurgte sin Ledsager, hvad Ravnen sagde. „Den siger,“ svarede Svenden, „at I drager bort, Herre! for aldrig mere at vende tilbage“. „Det skal du have løiet!“ raabte Audun,

lagde en Piil paa sin Bue og ihjelskjød Svenden. Men Spaadommen opfyldtes. Som Aarsag til hans Død angiver Sagnet en forfeilet Sendefærd til England eller og, at han havde voldtaget Kongens Brud, som han skulde føre fra England til Norge. Det er forhen fortalt, at Audun drev Egteskabsforhandlinger i Frankrige paa Haakons Vegne, medens denne endnu var Hertug, uden at dog — saavidt vides — noget Egteskab kom istand; med disse Forhandlinger er det ikke urimeligt, at et samtidigt Folkerygte, med eller uden Grund, har sat Auduns senere Fængsling og Drab i Forbindelse.

En anden merkelig og ligesaa gaadefuld Begivenhed indtraf paa denne samme Tid. En Stund efter Kong Eriks Død, i Aaret 1300, bragte nogle Tydskere fra Lybek til Bergen en Kvinde, der kaldte sig Margreta og paastod, at hun var Kong Eriks Datter, den samme, som havde været bestemt til Skotlands Dronning, men som sagdes at være død som Barn paa Orknøerne, da hun fra Norge førtes over til sit Rige. Hun skulde efter sit eget Foregivende være bleven fangen paa Overfarten til Skotland af Sørøvere eller solgt til disse af Fru Ingebjørg Erlingsdatter, der ledsagede hende. Skibsfolket havde siden bedraget Kongen ved at udgive hende for død. Dette hendes Udsagn — heder det — fandt nogen Tiltro, og der dannede sig et Anhang om hende, baade af Bymænd og Bønder. Men Kong Haakon lod nu alle Omstændigheder ved Margretas Død paa det nøieste efterforske, og det beviistes, at den unge Margreta virkelig var død paa Orknøerne i Overvær af flere af Norges bedste Mænd, at hendes Lig var af de norske Sendemænd, der skulde føre hende til Skotland, bragt tilbage til Bergen, at Kong Erik her selv havde ladet oplukke sin Datters Ligkiste og erkjendt Liget for virkelig at være hendes, hvorpaa han havde ladet det begrave hos hendes tidligere afdøde Moder i Christkir-

ken. Desuden passede denne Kvindes Alder aldeles ikke med den virkelige Margretas, idet hun aabenbar var langt ældre end denne vilde have været, om hun havde levet. Kvinden blev paa Grund af disse Beviser erklæret for en Bedragerske og brændt paa Nordnes 1301. Hendes Mand, som havde fulgt hende, blev halshugget. Alligevel var der mange, endog nogle Prester, som troede, at hun havde lidt uskyldig; de ansaa hende for hellig og gjorde Valfarter til hendes Dødssted, hvor de dyrkede hende med Offer, Faste og Bønner, og skal dette endog have givet Anledning til, at der senere paa Nordnes opreistes et Kapel eller en Kirke, som kaldtes St. Margretas Kirke. Man finder, at disse Valfarter efterhaanden — som det heder paa Grund af, at Geistligheden i Begyndelsen saa igjennem Fingre dermed — bleve saa hyppige, at tyve Aar senere den daværende bergenske Biskop Audfinn ved et Brev af 1ste Februar 1320[1]) strengeligen maatte forbyde dem, idet han tillige gjorde opmerksom paa de Beviser, som i sin Tid havde noksom godtgjort, at Kvinden var en Bedragerske. Naar Biskoppen imidlertid i dette Brev siger, at hun var sikkert 20 Aar ældre, end den virkelige Margreta kunde have været — denne maatte nemlig ved Aar 1300 have været henved 18 Aar gammel — og at hun allerede var graahærdet og hvid i Hovedet af Ælde, saa har man vel nogen Grund til at mistænke ham for Overdrivelse. Thi havde det virkelig forholdt sig saaledes, da var dog Bedrageriet alt for grovt, til at det kunde have vakt nogensomhelst Tiltro. At forresten denne falske Margretas Fremstaaen — thi for en Bedragerske have vi visseligen al Grund til at ansee hende — skulde være foranlediget ved hemmelige Planer til at stille Haakon ved Kronen, lader sig neppe antage. Thi om end Margreta virkelig havde levet, saa var dog derfor Haakons Ret til Kongedømmet

[1]) Suhm XII, 28.

ifølge Rigsarvefølgeloven lige usvækket; og man behøvede desuden ikke for et saadant Øiemed at lade en Bedragerske fremstaa, da dog alligevel en sand Datter af Kong Erik levede, nemlig Ingebjørg, af hans andet Egteskab med Isabella af Carrick. Der maa have været lavere Bevæggrunde til det hele Bedrageri, hvilke det imidlertid nu vistnok bliver umuligt at udforske.

Samtidigheden af de tvende nu omtalte dunkle Tildragelser, Audun Hugleiksføns Fangenskab og Henrettelse og den falske Margretas Fremstaaen og Død paa Baalet, kunde, uagtet de gamle Efterretninger derom Intet udtrykkeligen sige, give Anledning til den Gisning, at de muligen have staaet i nogen Forbindelse med hinanden, at Audun har havt en Haand med i Bedrageriet, og at dette har bevirket, at hans Fangenskab endte med den vistnok for en saa anseelig Høvding høist usedvanlige og beskjæmmende Straf, Døden i Galgen. Vel er der Anledning til at tro, at Forholdet mellem Audun og Hertug Haakon allerede i Kong Eriks levende Live ei har været det venskabeligste. Auduns nøie Forbindelse i sin Tid med Alf Erlingssøn Jarl, der blev fredløs, fordi han dræbte Hallkel Ogmundssøn, en af Hertug Haakons høitbetroede Embedsmænd, lader formode, at Audun og hans Venner senere ei have været synderlig vel anskrevne hos Hertugen. Men om han end har staaet i Spidsen for et mod Haakon uvenskabelig stemt Parti blandt Norges Høvdinger, saa er dog denne Omstændighed i og for sig ikke tilstrækkelig til at forklare den usedvanlige Haardhed, hvormed han blev behandlet, saameget mindre som Haakons Regjering forøvrigt er langt fra at vidne om noget grumt og opfarende Sind. Den grusomme Straf, som overgik den falske Margreta, maa man snarest tro skrev sig fra Mistanke om, at hun havde faret med Trolddom eller gjort sig skyldig i anden lignende efter Tidens Tænkemaade høist afskyelig Forbrydelse

mod Christendommen; thi i saadanne Tilfælde alene kunde en Straf som hendes udenfor Lovenes Bestemmelser være anvendelig.

Endnu en tredie samtidig Begivenhed maa her ikke lades uberørt. Umiddelbart efter at have omtalt Audun Hugleiksøns Henrettelse 1302 melde de gamle Annaler, at Bjarne Lodinsøn blev fængslet eller ved den Tid sad fangen paa Ragnhildarholm Slot ved Kongehelle. Uden- tvivl er det den samme Bjarne, som i Kong Eriks tidligste Regjeringsaar var blandt Rigets Forstandere og Kongens Kantsler. Hans Brøde nævnes ligesaalidet som Auduns; men hans Fængsling bestyrker Formodningen om Tilværelsen af et mod Haakon fiendtlig stemt Parti blandt Norges Høvdinger ved dennes Regjeringstiltrædelse, at dette Parti har været dannet af dem, der stode den afdøde Konge nærmest, og at Bjarne saavelsom Audun have været blandt dets Hovedmænd. Et saadant Parti i Norge med aristokratiske eller oligarchiske Hensigter til Kongedømmets Indskrænkning havde i alle Fald sit Forbillede i nærliggende heldigere Bestræbelser i begge Naborigerne. Haakons senere Omhu for gjennem flere Lovbestemmelser at knække og tilintetgjøre Lendermændenes eller Baronernes Magt lader sig ogsaa af saadanne forudgaaende Kabaler bedst forklare. Hvad forøvrigt Bjarne angaar, da fik hans Fangenskab ei den sørgelige Ende som Auduns; thi allerede i 1304 finder man ham igjen i Frihed og i Kongens Tjeneste og Fortrolighed [1]).

Vi maa forlade disse dunkle Træk af Norges indre Historie og vende os mod Rigets ydre Forholde til dets Nabolande.

Kong Haakon arvede sin Broders fiendtlige Stilling mod Danmark. Om der ved Eriks Død har været Vaa-

[1]) Saml. til d. norske Folks Sprog og Historie I, 145 [Dipl. Norv. II No. 73].

denstilstand mellem Rigerne, vides ikke med Bestemthed; men noget Tog fra norsk Side findes ei omtalt i Haakons første Regjeringsaar. Dog allerede i det næste (1300) finde vi Fiendtligheder og Underhandlinger mellem Rigerne atter i fuld Gang paa den gamle Viis, og Aarsagen til Krigens Fornyelse tilskrives nu, som før, især de danske Fredløse og den danske Konges hemmelige og aabenbare Fiender i hans eget Rige. De Fredløse havde som før sit Tilhold paa den til Norges Konge afstaaede befæstede Ø Hjelm ved Jyllands Kyst og paa Hunehals Slot i Nørre-Halland, hvorfra de ikke forsømte at vække al den Uro og Skade i Danmark, som de formaaede. I Slutningen af Juni Maaned tiltraadte Kong Haakon et Tog mod Danmark. Den 22de Juni var han ved Ekerøerne udenfor Gautelven, og i Begyndelsen af Juli Maaned see vi ham med den norske Flaade dybt inde i de danske Farvande. Grev Jakob af Halland og de danske Fredløse understøttede naturligviis Nordmændenes Foretagender; og Krigen blev ført paa den gamle Maade ved Ran og Brandskatning og Opkapring af danske Fartøier. Den norske Flaade gik ind i Østersøen og brandskattede her de danske Kyster, blandt andet Øen Thorseng. Paa lignende Viis for Grev Jakob frem mod den danske Konges Bønder i Halland. Da den norske Flaade, udentvivl paa Tilbageveien gjennem Lillebelt, laa ved Fænøkalv nær Hegnsgavl paa Fyen, kom Hertug Erik af Langeland, der nu maa have nærmet sig den danske Konge, til Kong Haakon den 16de Juli for at mægle, og det blev foreslaaet, at begge Konger skulde mødes næstkommende 15de August ved Tornborg nær Korsør paa Sjæland. Forslaget blev antaget af den danske Konge, kun med Forandring af Stedet for Sammenkomsten. Et Leidebrev blev udstedt af Kong Erik for Kong Haakon og Følge indtil 100 Mand at komme til Skjelskør den 21de August og frit vende tilbage til Egholm til sine Skibe; dog

vare Kong Eriks Faders Mordere og deres Anhang undtagne fra dette Leide. Men under disse Fredsforhandlinger fortsattes Fiendtlighederne og Plyndringerne, dog udentvivl især fra Grev Jakobs og de Fredløses Side. Paa selve Fredsmødet skal heller ikke noget synderligt være udrettet, hverken angaaende Kongernes Mellemværende eller angaaende de Fredløses Sag, — ifølge danske Beretninger. De islandske Annaler derimod omtale et Fredsmøde i Halland i dette Aar, ved hvilket en Stilstand blev sluttet mellem Rigerne paa 3 Aar. Muligen har sidstnævnte Møde fundet Sted senere end det i Skjelskør og ledet til et heldigere Endemaal. Om Høsten drog Kong Haakon tilbage til Norge. Den 9de Novbr. bar han i Oslo sin Krone i høitideligt Optog, udentvivl til Triumf over sit Held paa det tilendebragte Tog; og i denne samme By har han, som det synes, taget sit Vintersæde. Skjønt Fordelen paa Toget vistnok havde været paa Nordmændenes Side, saa omtales dog ingen egentlige Erobringer at være gjorte. Hvad der banede dem en tilsyneladende saa let Adgang til Danmarks indre Farvande, var for en Deel den norske Sømagts afgjorte Overvegt, hvilken havde opretholdt sig under hele Krigen, — men dog udentvivl især det danske Riges uheldige indre Forhold. Riget var endnu paa Grund af Kong Eriks Strid med Erkebiskop Johannes Grand i Interdikt, og Kongen selv i Ban; blandt Rigets Høvdinger var Gjæring og Misnøie; Hertug Valdemar af Sønderjylland var ei at stole paa, og de fredløse danske Kongemordere færdedes under Nordmændenes Beskyttelse saagodtsom i Hjertet af selve Danmark. Under saadanne ugunstige Omstændigheder er det ei at undres over, at Kong Erik Menved ei kunde byde Nordmændene nogen kraftig Modstand. Snarere kunde man undres over, at Kong Haakon ei benyttede sit Held til at skaffe sig sikkert Fodfæste i Danmark ved en eller anden betydelig Erobring; men Danmark havde alle-

rede dengang mange befæstede Pladse, og Nordmændene vare sandsynligviis ei synderlig drevne i Beleiringskunsten.

At Haakons første Tog til Danmark har endt med en Vaabenstilstand mellem Rigerne, er forresten høist rimeligt, da man i de næst paafølgende to Aar ingen fiendtlige Foretagender fra norsk Side mod Danmark finder omtalte. Den danske Konge maa ogsaa fra denne Side for Dieblikket have følt sig sikker, da han netop nu (1301—2) begyndte at indblande sig i de nordtydske Fyrsters og Stæders Anliggender, i det forfængelige Haab igjen at oplive for Danmark Valdemar Seiers glimrende Dage. Danmark var imidlertid ikke mere, hvad det havde været under Valdemarerne, og Erik Menveds Foretagender i Nordtydskland, om de end stundom spredte en svag Glands over de danske Vaaben og skjenkede den danske Krone enkelte upaalidelige Vasaller, bidroge i det Hele til det danske Riges yderligere Forfald og til end mere at forvikle Rigets Stilling med Hensyn til Tydskland, en Forvikling, der havde den skadeligste Indflydelse paa det danske Folks Nationalfølelse som paa dets Velstand.

Vigtige Anliggender i Norges Indre krævede Kong Haakons Opmerksomhed i den korte Frist af Rolighed, der levnedes ham efter det danske Tog, inden nye Forviklinger i Naborigerne atter nødte ham til at vende sit Blik mod Udlandet.

I Aaret 1301, rimeligviis i Begyndelsen af Aaret, medens Kongen endnu opholdt sig i Oslo, fødte Dronning Eufemia ham en Datter, Ingebjørg. Længere ud paa Aaret drog han til Bergen, hvor udentvivl Audun Hugleikssøns Sag og den falske Margretas Fremtræden, som ovenfor er omtalt, fordrede Kongens Nærværelse. Herfra kaldte atter Tvistighederne mellem Erkebiskop Jørund og hans Chorsbrødre Haakon til Nidaros.

Anledningen til disse Tvistigheder, som udbrød under

Kong Eriks Regjering, er ovenfor omtalt[1]). Kong Erik havde gjort sig Umage for at bilægge dem og havde ogsaa, som før berettet, ved sin Nærværelse i Nidaros bragt et Forlig istand den 23de Juni 1297. Men ikke længe efter udbrød den gamle Tvist atter med fornyet Heftighed. Det kom saavidt, at Sagen blev stevnet for Paven, dengang Bonifacius VIII, og denne beskikkede Narve, Biskop af Bergen, og Peter Mata, Kannik sammesteds, til som Inkvisitorer og delegerede Dommere at kjende i Sagen paa Pavens Vegne. Disse fældte nu den 10de Juni 1299 i Nidaros en Dom til Chorsbrødrenes Fordeel, ved hvilken Erkebiskoppen endogsaa truedes med Interdikt og Ban, hvis han ikke, inden en bestemt Termin, gav sine Modstandere Opreisning, noget hvortil Erkebiskoppen dog ingenlunde vilde bekvemme sig. Kong Haakons Nærværelse i Nidaros i August Maaned samme Aar for der at krones af Erkebiskoppen gjorde imidlertid en liden Stands i Striden, og et Forlig blev atter ved Kongens Mægling bragt i Stand. Men ikke før var Kongen borte af Staden, forend de gamle forargelige Optrin igjen begyndte. Det kom til aabenbare Voldsomheder. Abbeden af Holm, Skole-Klerkerne og hele Byalmuen slog sig paa Chorsbrødrenes Side, og Erkebiskoppens Tilhængere vare ikke mere sikkre paa Liv og Lemmer, naar de viiste sig offentlig. Ikkun ved Hjælp af sine væbnede Svende formaaede Jørund endnu nogenlunde at opretholde sin Myndighed. Han havde ladet den lærde Jon Flæming[2]) opsætte et Banbrev over Chorbrødrenes Formænd Eilif (som siden blev Erkebiskop), Audun Raude og Sighvat Lande; men ingen af Stadens Præster vovede at oplæse det. Endelig paatog Islændingen Laurentius Kalfsson, Erkebiskoppens hengivne og ivrige Tilhænger, sig dette farlige Hverv. Han gik op i Christkirkens

[1]) See ovfr. S. 382.
[2]) See ovfr. S. 385.

Chor, medens alle Chorsbrødrene der vare samlede ved Gudstjenesten i Høimessen, oplæste Bansættelsen med høi og lydelig Røst og befalede de Bansatte at fjærne sig fra Kirken, da ellers Gudstjenesten maatte standse. De Bansatte bleve overraskede ved Prestens Dristighed og forlode virkelig Kirken efter at have givet Laurentius nogle onde Ord. Men fra den Stund var heller ikke Laurentius sikker, ikke engang i sine geistlige Embedsforretninger. Engang blev han paa Gaden overfalden af Skoleklerkerne. Han løb fra dem til Christkirken og fik her grebet fat i Ringen paa Kirkedøren. Men Skoleklerkerne forfulgte ham ogsaa hid, sønderreve hans Klæder og vilde med Vold slæbe ham bort, da lykkeligviis Erkebiskoppens Svende paa hans Raab kom ham til Hjælp og fik ham befriet af denne Fare. En anden Gang kort efter skulde Laurentius ved Olafskirken, som var hans Sognekirke, begrave en afdød fornem Kone og ved samme Leilighed forrette de sedvanlige Sjælemesser. Men midt under den høitidelige Messe blev han overfalden af Skoleklerkerne, der slukkede Kjerterne og forstyrrede hele Messeembedet. Laurentius maatte vige for Overmagten, og først den følgende Dag fik han, under Beskjermelse af Erkebiskoppens Svende, Begravelsen fuldbragt. Disse høist forargelige Voldsomheder af Chorsbrødrenes Partigjængere satte vistnok ikke deres Sag i det bedste Lys; men Erkebiskoppen var dog paa sin Side endnu langt mindre skyldfri, og det er klart, at han i sin Fremfærd mod Chorsbrødrene mere lod sig lede af Herskesyge, Stolthed, ja vel endog Egennytte, end af oprigtig Retsfølelse og Iver for sit Embede. Den Bansættelse, han havde lyst over Chorsbrødrene, var aabenbare ulovlig, da Erkebiskoppen, saalænge han ei havde opfyldt, hvad der i den over ham i 1299 fældede Dom var ham paalagt, selv var at betragte som bansat og suspenderet fra sit Embede. Han indsaa ogsaa selv det mislige i sin Stilling og besluttede

derfor selv at drage til Rom for ved Pavens Magtfuldkommenhed at faa Dommen og dens Virkninger hævet. Men paa Reisen blev han syg i Paris og lod nu ved en Befuldmægtiget sin Sag foredrage for Paven, idet han selv paa førnævnte Sted afventede dens Udfald. Dette skal have været til Erkebiskoppens Fordeel, og nu gav han sig om Sommeren 1301 paa Hjemveien. Chorsbrødrene havde imidlertid ikke været uvirksomme, men havde sendt en af deres egen Midte, Jon Gudmundssøn Elg, der tidligere havde havt alvorlige Tvistigheder med Erkebiskoppen og ansaa sig forurettet af denne, til Rom for at føre deres Sag. Da Jon Elg paa sin Reise kom til Brügge i Flandern, stødte han der sammen med Erkebiskoppen, som nu var paa Hjemreisen. Jons Sendelse til Rom var naturligviis ikke Erkebiskoppen kjærkommen, og for at hindre den greb han til det voldsomme og retskrænkende Middel at lade Jon Elg den 30te Juli gribe paa offentlig Gade i Brügge og med Vold slæbe i Fængsel. Vel maatte han den følgende Dag lade Jon løs igjen, imod at denne stillede Borgen for at skulle stande Erkebiskoppen tilrette for de Beskyldninger, denne kunde gjøre ham; men da Jon i Følge med Provsten ved Mariekirken i Brügge den 1ste August indfandt sig i Erkebiskoppens Bolig for at underrette sig om Fængslingens Grund, fandt de Huset lukket og fik den Besked, at Erkebiskoppen ikke vilde stede Jon for sig eller lade ham vide Aarsagen til Paagribelsen. Derimod henvendte Erkebiskoppen sig den 3die August med en Skrivelse til Officialen for Biskopsdømmet Tournai, under hvilket Brügge henhørte, idet han begjerede, at Officialen vilde befale Jon Elg fængslet paa Grund af Forbrydelser, som han i dette Biskopsdømme havde begaaet mod Erkebiskoppen, og som denne senere skulde forklare og bevise, — og at han vilde lade ham holde fast, indtil Officialen selv kunde komme til Brügge for der at paakjende Sagen. Officialen, som uden-

tvivl fandt Erkebiskoppens Adfærd mistænkelig, skrev strax til Dekanen i Brügge med Befaling at underrette sig om Jon Elgs Forbrydelse, og i Tilfælde at denne virkelig befandtes at være af Betydenhed, da at opfylde Erkebiskoppens Begjering. Ifølge denne Befaling gik Dekanen til Erkebiskoppen og tilkaldte Jon Elg for at svare til de gjorte Beskyldninger. Erkebiskoppen maatte nu rykke frem med Sproget, og hans Beskyldning gik da ud paa, at Jon havde under Opholdet i Tournai Bispedømme frastjaalet ham noget af hans Gods, hvilket han nu forlangte strax gjengivet eller og Jon fastholdt, indtil Saadant skede. Jon benegtede den hele Beskyldning. Dekanen bestemte da den 11te August til Sagens nærmere Undersøgelse og Paakjendelse. Men paa den fastsatte Dag udeblev Erkebiskoppen og lod intet høre fra sig. Derimod rygtedes det, at han forgjæves havde efterstræbt Jon Elg for at fange ham og føre ham med sig paa det Skib, han havde fragtet til Hjemreisen, og paa hvilket Erkebiskoppen og virkelig for afsted uden videre at bekymre sig om den anlagte Sag. Dekanen havde da intet andet at gjøre end den 19de August, efter Erkebiskoppens Afreise, at opsætte et Dokument over denne forargelige Sag, hvilket vistnok senere har tjent Chorsbrødrene som et vegtigt Indlæg mod Jørund. Jon Elg fortsatte sin Reise til Rom.

Begivenheden i sit sande Sammenhæng kunde ikke saa hastig rygtes til Norge. Erkebiskoppen kom imidlertid lykkelig hjem og undlod naturligviis ikke at fremstille Udfaldet af sin Reise i det for sig gunstigste Lys. Chorsbrødrene vilde desuagtet ikke strax falde til Føie, men synes at have villet oppebie Udfaldet af deres egen Budsending til Rom, førend de underkastede sig Erkebiskoppen. Jørund, som paa den Tid stod sig godt hos Kongen, skyndte sig derfor at underrette denne om al den Modvillie, han maatte taale af Chorsbrødrene, og bad Kongen om selv at komme

til Nidaros for at tugte dem med sin kongelige Myndighed. Haakon opfyldte Erkebiskoppens Begjering og drog, rimeligviis om Vaaren 1302, med et stort Følge af Læge og Lærde til Throndhjem. Et Thing blev nu sat i Kongsgaardens Sommerhal i Nidaros, og Erkebiskoppen og Chorsbrødrene tilsagte at møde der for Kongen. Forsamlingen var talrig. Erkebiskoppen sad hos Kongen i Høisædet. Ud fra Kongen sad Ridderne og Rigets fornemste Høvdinger; ud fra Erkebiskoppen sad Lydbiskopperne, Abbeder, Chorsbrødre og Prester; Almuen sad længer ude paa Gulvet. Foran Høisædet var opreist en Talestol for Kongens Kantsler, Magister Aake, en lærd og veltalende Klerk, der længe havde studeret i Udlandet og som ved denne Leilighed skulde føre Ordet paa Kongens Vegne. Efter lydeligen at have opfordret Forsamlingen til Taushed talede Aake først paa Latin og udviklede, hvorledes Høvdingerne retteligen burde benytte sin aandelige saavel som sin verdslige Magt. Derpaa gik han over til at udvikle i det norske Sprog med megen Veltalenhed Undermænds Pligter mod deres Overordnede, hvorledes de ere disse Lydighed skyldige, endog om der kunde være noget at udsætte paa deres Fremfærd. Han tog nu skarpt fat paa Chorsbrødrene, viiste, hvor usømmelig deres Opførsel mod Erkebiskoppen havde været, og erklærede, at de havde gjort sig skyldige til Revselse af den verdslige Arm ved Kongens Sverd. Chorsbrødrene bleve forfærdede ved denne skarpe Tiltale, og end større blev deres Rædsel, da Kongen selv reiste sig og talede først paa Latin, siden paa Norsk i samme Mening som Kantsleren. Kongen forelagde dem to Kaar, enten at de som banlyste af Erkebiskoppen skulde være utlæge af Norges Rige med alle sine Tilhængere, eller og, at de strax paa Stedet skulde falde Erkebiskoppen til Fode og lægge sin hele Sag i hans Vold med Kongens og de bedste Mænds Raad. De skulde uopholdelig forlade Mødet, hvis de ei opfyldte dette Kongens Bud.

Chorsbrødrene maatte nu falde Erkebiskoppen til Fode og gjøre, som Kongen bød. Den følgende Dag blev Forliget mellem dem og Erkebiskoppen offentlig forkyndt og gjensidigt Løfte aflagt om Tilgivelse og Fred.

Dette Forlig, som saaledes blev istandbragt ved Kongens kraftige Mellemkomst, støttede sig ganske til det tidligere af 1297 og var i det Hele, de forudgangne Trusler uagtet, ret gunstigt for Chorsbrødrene. At de tilpligtedes at vise Erkebiskoppen den Ærbødighed og Lydighed, som tilkom ham ifølge hans Embedsstilling, var ikke meer end rimeligt. Forliget skal ogsaa være blevet redeligen overholdt i nogen Tid. Men senere finder man, at den gamle Opsætsighedsaand atter har bemægtiget sig Chorsbrødrene. Og dette var ikke uden Grund. Jon Elgs Erinde til Rom havde nemlig faaet det for Chorsbrødrene onskeligste Udfald. En Dom faldt til deres Fordeel (11te April 1302), hvorved blandt andet den Bansættelse, Erkebiskoppen havde lyst over dem, erklæredes ugyldig, paa Grund af at han selv dengang havde været i Ban. Denne Dom blev i samme Aar bekjendtgjort i Norge, og derhos maa man formode, at Erkebiskoppens uforsvarlige Adfærd mod Jon Elg under Opholdet i Brügge ei er bleven glemt. Kongen synes heller ikke da at have taget sig videre af Erkebiskoppens Sag, hvilken han vel fandt mindre reen, end han tidligere havde anseet den for at være. Den forhen saa stolte Erkebiskop Jørund maatte ydmygt bøie sig under sine Chorsbrødres strenge Formynderskab og henlevede sine sidste Embedsaar plaget af Sygdom og Græmmelse, knap med en Skygge af biskoppelig Magt.

Efter at Mødet i Nidaros var sluttet, vendte Kong Haakon igjen tilbage til Rigets sydligere Dele. Samme Aars Høst finde vi ham i Oslo. Hans Ophold i denne Stad blev merkeligt ved Udstedelsen af en høist vigtig Lov, hvorved Rigsarvefølgen væsentlig forandredes og

derhos Bestemmelser fastsattes for en muligen indtrædende Formynderstyrelse. Loven bestaar ifølge dette dens Diemed af tvende Afdelinger.

Den første indeholder Arvefølgen, der fastsættes paa følgende Maade: 1) Egtefødt Søn. 2) Egtefødt Sønnesøn. 3) Egtefødt Søn af egtefødt Datter. 4) Egtefødt samfædre Broder. 5) Egtefødt samfædre Farbroder. 6) Egtefødt Søn af egtefødt samfædre Broder eller og, hvis denne ei er til, Farbroders egtefødte Søn. 7) Egtefødt Datter. 8) Sønnedatter eller og, hvis hun ei er til, Datterdatter, begge selv egtefødte og af egtefødt Fader og Moder. 9) Frillesøns egtefødte Søn eller, hvis han ei er til, Frillesøn, eller dernæst Frilledatters egtefødte Søn. 10) Samfædre egtefødt Søsters egtefødte Søn. 11) Bedstefaders samfædre Broders egtefødte Sønnesøn eller, hvis han ei er til, samfædre Fasters egtefødte Søn, eller, hvis han ei er til, samfædre Mosters egtefødte Søn af ret Norges Kongeæt. 12) Egtefødt Søster eller egtefødt samfædre Faster eller samfædre Broders egtefødte Datter. Alt skal regnes fra den sidst afdøde Konge, og den Arvende stedse ikkun være een, saaledes at nemlig den ældre Broder udelukker den yngre, den ældre Søster den yngre. Hvis Ingen af Ovennævnte er til, da arver den Nærmeste efter Lovbogens almindelige private Arvefølge, dog saaledes, at Kvinde først arver, naar ingen Mand er til, at Egtefødt stedse gaar foran Uegtefødt, og endelig den Arvende er af ret norsk Kongeæt. Først naar ingen saadan Arveberettiget er, skrides til Kongevalg efter de af Kong Magnus fastsatte Regler [1]).

Lovens anden Afdeling handler om Formynderstyrelsen. Er Rigets Arving umyndig, da skulle 12 Mænd føre Rigsstyrelsen i hans Mindreaarighed, der varer, indtil han har fyldt sit 20de Aar. Den Hird, som

[1]) Jvfr. ovfr. S. 276 f.

var ved den sidste Konges dødelige Afgang, skal sverge Kongens Arving Troskab og de 12 Formyndere Lydighed, indtil Kongen selv overtager Rigsstyrelsen. Fire af de 12 Formyndere, hvoriblandt altid Kantsleren og Merkesmanden, skulle stadigen være om den umyndige Konges Person og nærmest styre Riget, baade med Hensyn til det Indre og til Udlandet, samt have Tilsyn med Rigets Eiendomme og Indtægter; dog skulle tvende Biskopper staa dem ved Siden i Forvaringen af Kronens Skat og Tilsynet med samme. Formynderne skulle straffe efter Loven i Livs- og Eiendomssager; dog skal det under Kongedømmet faldne Gods henligge til Kongens Naade, naar han er kommen til myndig Alder; de kunne og meddele den Forbryder, der fortjener Naade, Fred til at sidde i Riget, indtil Kongen er bleven myndig. Ingen Navnbøder maa de forøge under Kongens Mindreaarighed, og ingen Veitsler (Lønninger) uddele, større end Hirdskraaen bestemmer. For Mynten skulle de sørge til Kronens og Rigets Gavn. Hvis nogen Sysselmand eller Ombudsmand dør eller forbryder sit Embede, da skulle de 12, eller saamange af dem, som ere i Kongsgaarden, beskikke en anden i hans Sted. Den Fehirde (Skatmester), som var ved den sidste Konges Død, skal, med mindre han forbryder sit Embede, vedblive i dette, indtil den nye Konge naar sin Myndighedsalder, og skal han hvert Aar gjøre Regnskab for de 12 Formyndere, naar disse ere samlede. De 8 af Formynderne, som ei ere stadigen i Kongens Gaard, skulle een Gang hvert Aar, med mindre det findes oftere nødvendigt, samles med de ovennævnte 4 og med de 2 Biskopper, og da skulle de vigtigste inden- og udenrigske Sager afgjøres efter Samtliges Raad og Overlæg, saaledes at i Tilfælde af Uenighed de Flestes og de Ældstes Stemme gjør Udslaget. Ved denne Sammenkomst skal gjøres Regnskab for Rigets Indtægter og Kongedømmets Skat, ligesom og for de fire nærmeste Formynderes Fremfærd i det Hele.

Dør nogen af disse 4 eller forbryder sit Embede, da vælge samtlige de øvrige Formyndere en af de 8 i hans Sted og udfylde derpaa sit Tal ved et nyt Valg, saa at de stedse i det Hele ere 12. De 8, som ei ere stadigen om Kongens Person, skulle forøvrigt, hvor de end befinde sig i Riget, have Tilsyn med Sysselmændenes og disses Lensmænds Fremfærd mod Almuen, at de gjøre hver Lov og Ret; hvor de finde nogen Mislighed, skulle de søge denne afhjulpen, eller hvis de ei formaa dette ved egen Magt, da skulle de stevne Angjældende til Kongsgaarden for der at stande i Rette, og skal der hans Sag afgjøres, som om Kongen selv var tilstede. Fremfor alt skulle de have Tilsyn med, at ingen Komplotter danne sig til Kronens eller Landets Skade, at ingen Ufred opstaar indenlands, eller nogen udenlandsk Hær angriber Riget uforvarende. De skulle heller ikke lade Udlændinger tage fast Sæde i Landet under Kongens Mindreaarighed, undtagen Kjøbmænd og Haandverkere, med Hensyn til hvilke der fremfares efter gammel Sedvane. De 12 skulle, før de tiltræde Formynderstyrelsen, aflægge Ed paa Helligdommene efter en vis foreskreven Formular, at ville føre Rigsstyrelsen med Troskab, Retfærdighed og Uegennyttighed. Hvis nogen af dem bryder denne Ed, da skulle de øvrige lade ham straffe med samme Magtfuldkommenhed som selve Kongen. Hvis Kongen efterlader som Arving en Datter, og han enten har giftet hende i levende Live, eller og hun siden bliver gift med Raad og Samtykke af Dronningen, sin Moder, og de 12 Rigsstyrere samt de Biskopper og andre gode Mænd, som de 12 tilkalde i denne Sag, — da skal hendes Mand, være den første i al Hæder og Verdighed, saalænge som han befindes huld og tro mod Kronen og Riget samt handler i Eendrægtighed med de 12 Formyndere; Intet, som hører til Rigets indre eller ydre Styrelse, skal han foretage uden deres Vidende og Samtykke. Hvis Dronningen overlever

Kongen, da skal hun være nærmest i Hæder efter Kongedatterens Mand, og hun skal nyde sin Brudegave (tilgjöf) alle sine Levedage, saafremt hun opfører sig sømmeligen, adlyder Rigets Raad (ríkisins ráði) og ikke gifter sig paany; ved hendes Død falder Brudegaven igjen under Kronen. Hun skal forøvrigt være i nøie Forvaring de 9 første Maaneder efter Kongens Død, for at det kan erfares, om hun er frugtsommelig. Endelig skal enhver umyndig Arving til Riget være i omhyggeligt Forvar paa et af Rigets sterkeste Slotte, indtil han er myndig. Hvo, Mand eller Kvinde, som lader sig tage til Konge eller gjør Fordring paa Riget anderledes end overeensstemmende med ovennævnte Arvetal, han er Guds og alle Helgeners Fiende og i Raad og Daad en sand Forræder mod Kongen, og alle de, som bifalde eller hjælpe ham, have forbrudt Liv og Gods.

Som de, der have været paa Raad med Kongen i denne Lovs Udstedelse, samt samtykket og medforseglet den, nævnes i Indledningen: Erkebiskop Jørund, Biskopperne Arne af Stavanger, Narve af Bergen, Eivind af Oslo og Thorstein af Hamar, Lendermændene Bjarne Erlingssøn, Ulfhedin Bjørnssøn, Isak Gautessøn, Jon Ivarssøn, Sæbjørn Helgessøn og Aake Kantsler. Desuden har Kongens øvrige Raad og alle andre de bedste Mænd, som vare tilstede, samtykket Loven. Den er udstedt Søndagen næst efter Korsmesse om Høsten d. e. 16de Septbr. 1302.

Med Hensyn til den her omhandlede Lovs første Afdeling, nemlig om Rigsarvefølgen, da siges i Indledningen, at da Kong Haakon efter Almuens Bøn og med dens Samtykke har efterseet og ladet efterseе sin Faders Lovbog, og han har fundet, at Kong Magnus, skjønt han havde den bedste Villie dertil, ved Døden var bleven hindret i at gjøre adskillige vigtige Bestemmelser til Rigets Gavn, saa har nu Haakon, der især finder meget mangelagtigt ved

Kongearven i Magnus's Lovbog, først og fremst foretaget sig at afhjælpe dette ved en ny Arvefølgelov.

Sammenholde vi nu denne Arvefølgelov med Kong Magnus's, da finde vi først den Forskjel, at den nye Lov giver Mand af Kvinde nærmere Arveret end den ældre, idet den lader Dattersøn gaa i 3die Arv, næstefter Sønnesøn og forud for Broder, istedetfor at Dattersøn i den ældre først kommer i 8de Arv, ikke alene efter Broder, Farbroder, Brodersøn og Farbroders Søn, men endog efter uegte Søn; dernæst, hvad der er det vigtigste, at den nye Lov steder selve Kvinden til Arv af Riget, idet den sætter Datter, Sønnedatter og Datterdatter i 7de og 8de Arv næst efter Farbroders Søn og foran uegtefødt mandligt Afkom, og desuden senere opfører flere paarørende Kvinder, som Søster o. fl.

Hvad der skulde give den nye Arvefølgelov under alle Omstændigheder et afgjort Fortrin for den ældre, var upaatvivlelig efter Lovgiverens Mening det, at hiin fjærnede endnu videre Muligheden af et Kongevalg. At Haakon frygtede Følgerne af et saadant, var ikke underligt. Sveriges og Danmarks Exempel viiste klarligen, hvortil det kunde og rimeligviis vilde lede, nemlig til Kongedømmets Fornedrelse og Almuens Underkuelse under et Aristokrati, hvori enten Geistligheden eller de verdslige Stormænd kom til at spille Hovedrollen. Men imod en saadan Forfatning var Haakon mindre end gunstig stemt, hvad enten nu dette havde sin nærmeste Kilde i høie Forestillinger om Kongedømmet og personlig Tilbøielighed til at raade ene eller i en oprigtig Omhu for Folkets Tarv. Imidlertid var det udentvivl særlige Familieforholde, hvilke senere skulle omtales, der fremfor alt foranledigede den nye Arvefølgelov, og heraf forklares lettest, at man i den, i endnu høiere Grad end i den ældre, savner streng Gjennemførelse af et bestemt System.

Hvad angaar Lovens anden Afdeling, da heder det i Indledningen til denne, at Kongen „med de før nævnte Høvdingers og andre de bedste Mænds Raad har overveiet, hvorledes der skal forfares med Rigsstyrelsen i Kongens Mindreaarighed, for at saadan uhørlig Skade, som Riget led i hans og hans Broders Barndom, med Guds Miskundhed kan undgaaes." Her udtaler sig den samme Uvillie mod Lendermændenes Rigsstyrelse, som i flere af Kong Haakons Forordninger. Hovedhensigten med Formynderloven var upaatvivlelig den, at forhindre Rigets Høvdinger, især Lendermændene, fra at benytte en indtræffende Mindreaarighedsregjering til Grundfæstelsen af en Kongedømmet sideordnet aristokratisk Statsmagt. Lovbestemmelser for Rigsstyrelsen under en mindreaarig Konge gaves hidtil ikke; men gammel Vedtægt medførte, at i saadant Fald Rigets Lendermænd i Forening med Hirdens høieste Embedsmænd betragtedes som Kongedømmets Verger, som de, der skulde føre Rigsstyrelsen i Kongens Navn. I ældre Tider, da det oprindelige patriarchalske Forhold mellem Lendermanden og Heredsbønderne endnu var i Kraft, og hiin var at betragte som disses Ordfører og Formand, og i saadan Egenskab tillige som Kongens naturlige Raadgiver, fulgte det saa at sige af sig selv, at Lendermændene førte Rigsstyrelsen, naar Kongen ei selv var i den Alder, at han formaaede det. Nu havde imidlertid, især som Følge af de indvortes Krige, Forholdene forandret sig. Lendermændene vare mere og mere dragne ind i Kongedømmets Tjeneste og vare derved trukne bort fra Almuen. De laante nu mere deres Anseelse og Indflydelse af deres Embedsstilling og af deres store Eiendomme end af Almuens Bistand og Hengivenhed. Det var altsaa virkelig meget at befrygte, at Lendermændene med Naborigernes Exempel for Øie ved en indtræffende Mindreaarighed skulde, under Paaskud af at øve deres gamle Ret, træde

i en fastere indbyrdes Forbindelse og danne en stadig vedblivende, i deres Slægter arvelig og Kongedømmet indskrænkende Statsmagt. En Stræben efter noget saadant maa allerede have ladet sig tilsyne under Kong Eriks Mindreaarighed, og dette tjente Haakon til Advarsel.

Loven siger ei udtrykkelig, hvorledes eller af hvem det foreskrevne Formynderraad fra først skal udnævnes. Uden tvivl har Kongen forbeholdt sig selv at udnævne det før sin Død, hvis det skulde udfordres. Han synes at have tænkt sig Kantsleren som den, der skulde være den egentlige Sjæl i Raadet, og at have sat denne Merkesmanden ved Siden, deels for at styre Hirden, deels for at anføre Hæren i Tilfælde af Krig. Hvor mangelfuld forøvrigt denne Formynderlov i flere Stykker kan være, saa vidner den dog i det Hele om en for hine Tider ei ganske almindelig Statsklogskab hos Lovgiveren samt om en særdeles Omhu for at opretholde Rigets Selvstændighed og forhindre udenlandsk Indflydelse.

Det er ellers merkeligt med Hensyn til denne Lov i det Hele og især med Hensyn til Arveloven, at den ei findes at være bleven almindelig indført i Landets Lovbøger. Blandt de mange Haandskrifter af Kong Magnus's Landslov, som ere bevarede til vore Tider, og af hvilke et meget betydeligt Antal maa antages at være skrevne netop under Haakons Regjering, findes kun to at have optaget den her omhandlede Lov, og af disse igjen kun den ene at have indført Haakons Arvelov paa behørigt Sted i selve Texten, medens den anden blot leverer den i Forening med Formynderloven som Anhang iblandt andre Retterbøder, men i selve Texten, ligesom alle de andre Lovbøger, har Magnus's Kongearv. Denne høist besynderlige Omstændighed ved en saa vigtig Lov i Forening med den anden Omstændighed, at der i Loven selv ikke meldes et Ord om dens Antagelse paa noget Lagthing eller paa nogen anden offentlig

Folkeforsamling, ligesaalidet som om dens Indførelse i Landsloven, — alt dette leder til den Formodning, at Loven virkelig ikke har erholdt den Stadfæstelse af Folket, som ellers var sedvanlig, og at dette igjen har foraarsaget dens senere Tilsidesættelse og Forglemmelse. Det er endogsaa sandsynligt, at den nye Rigsarvefølgelov ingenlunde har behaget Mængden af det norske Folk, mod hvis Anskuelse af Kongedømmets Væsen, ligesaavel som mod Rigets gamle Vedtægter, det maa antages at have været ligefrem stridende, at en Kvinde for sin egen Person i nogetsomhelst Tilfælde skulde kunne arve Kongedømmet og dets Rettigheder.

Det er ovenfor yttret, at særlige Familieforholde upaatvivlelig have nærmest fremkaldet den her omhandlede Lov i det Hele og navnligen Arvefølgeloven. Disse Forholde maa vi nu betragte. Dronning Eufemia havde, som allerede fortalt, i 1301 født Haakon en Datter, Ingebjørg. Endnu en anden Datter havde han ved Navn Agnes, om hvilken de gamle Efterretninger ikke sige, enten hun har været egtefødt eller ei; dog gjøre hendes Sønners Alder det rimeligt, at hun har været ældre end Ingebjørg og følgelig uegtefødt, ligesom og Udtrykkene i flere af Haakons Forordninger og Breve, hvor Ingebjørg omtales, pege hen til, at hun alene har været hans egtefødte Barn. Disse to Døttre vare Haakons eneste Børn ved den Tid, Loven gaves, og han maa have næret Frygt for, hvad ogsaa virkelig blev Tilfældet, at han ei skulde faa flere. Hans nærmeste Slægtning næst disse Døttre var hans Broder Kong Eriks efterladte Datter, Ingebjørg, som ved denne Tid omtrent var 7 Aar gammel, og om hvem berettes, at hun Aar 1300 blev trolovet med Jon Magnussøn, Jarl af Orknøerne, uden at dog Egteskabet kom til Fuldbyrdelse, uvist af hvilken Grund. Men Haakons Døttre ligesaavelsom hans Broderdatter vare som Kvinder ifølge Magnus's Arvelov udelukkede fra Kongearven, og da de alle endnu

vare Børn, var der lange Udsigter til at nogen af dem skulde erholde en arveberettiget Søn. Af fjærnere Slægtninge, der efter Magnus's Lov kunde være arveberettigede til Kongedømmet, fandtes kun een, nemlig Kong Haakons Mosters Søn, Junker Erik, en Søn af den afsatte svenske Konge Valdemar og paa denne Tid i Fangenskab tilligemed sin Fader. Men Junker Eriks Arveret kunde visselig synes tvivlsom, da Loven, hvad denne Arv (den 12te Arv) angik, tilføiede den Bestemmelse, at Arvingen skulde være af norsk Kongeæt, hvilket ei var Tilfælde med ham. Døde nu altsaa Kong Haakon, inden nogen af hans Døttre eller hans Broderdatter var bleven gift og havde faaet en Søn, saa var det klart, at enten den svenske Junker Erik blev Norges Riges Arving, i hvilket Fald Riget gik ganske bort fra den gamle Kongeæt, eller og at et Kongevalg maatte finde Sted. Ingen af Delene kunde være efter Kong Haakons Sind. For at undgaa disse Tilfælde blev altsaa den nye Arvelov istandbragt, der aabnede Kvinder Adgang til Kongedømmet, og dens Bestemmelser bleve saaledes formede, at Haakons Døttre og deres Afkom efter de forhaandenværende Omstændigheder maatte komme til at udelukke enhver anden Arveberettiget.

Da imidlertid Haakon, udentvivl for ikke altfor meget at støde an mod den offentlige Mening, havde givet Dattersøn Arveret fremfor Datter, og han desuden sikkerlig nærede Tvivl om, hvorvidt Folket vilde lyde Loven i det Stykke at lade en Kvinde arve Kongedømmet, saa maatte det være ham magtpaaliggende i Tide at sikkre sin Datter Ingebjørg et passende Giftermaal for muligen endnu før sin Død at see en uomtvistet mandlig Arving til Riget. Der manglede ei heller Nabofyrster, der havde Lyst til en saa fordeelagtig Forbindelse, og om dette Egteskab kom nu de nordiske Rigers Statskunst for en stor Deel til at dreie sig i en Række af hele 10 Aar.

Det var en svensk Fyrste, som spillede Hovedrollen i disse Egteskabsforhandlinger og i alle de heraf udsprungne politiske Forviklinger, nemlig Hertug Erik Magnussøn, og for at lære ham og hans Stilling nærmere at kjende, maa vi gaa noget tilbage i Sveriges Historie.

Kong Magnus Birgerssøn, der med de svenske Høvdingers Hjælp havde berøvet sin Broder Valdemar Riget, styrede dette med Kraft og Held. Efter at have kuet sine Frænders, Folkungernes, Opstand (1278) ved List og Strenghed[1]), regjerede han i Ro. Vel lykkedes det ham ikke at knække de overmægtige og egenraadige Høvdingers Magt; men ved sin Kraft og personlige Dygtighed holdt han dem dog i sin Regjeringstid nogenlunde under Lovens Tvang. Flere Bestemmelser af ham for at sikkre Landets Bønder mod Høvdingernes Vold og Selvtægt vise noksom, hvor vidt denne allerede da var dreven i Sverige. Hans Bestræbelser i denne Retning erhvervede ham det hædrende Tilnavn Ladelaas; hans strenge Retfærd ansaaes som en Laas for Bondens Lade, den ingen Høvdings Overmod turde bryde. For fuldkommen at sikkre sig sin letsindige Broder, den afsatte Kong Valdemar, der i Urostifteres Ledebaand kunde blive Magnus's Kongedømme farlig, fik han i 1285 sin Broder Benedikts og flere Rigets Høvdingers Samtykke til at sætte ham fast, og i Aaret 1288 blev Valdemar virkelig indespærret paa Nykøpings Slot i et mildt Fangenskab. Hans Skjebne synes ikke mere at have vakt Nogens Medlidenhed hverken i eller udenfor Sverige; hans usle Færd, hans Ustadighed og forargelige Levnet havde berøvet ham al Agtelse. To Aar efter (18de Decbr. 1290) døde Kong Magnus Birgerssøn, der ved sin senere Regjering i Folkets Øine synes at have udsonet sin uretmæssige Thronbestigelse.

Magnus havde allerede flere Aar før sin Død faaet

[1]) Ovfr. S. 261 ff.

sin ældste Søn Birger udvalgt til sin Efterfølger; sine tvende yngre Sønner Erik og Valdemar havde han tiltænkt Hertugverdighed og Dele af Riget under deres Broders Overhøihed, naar de kom til modnere Alder. Sin Marsk Thorgils Knutssøn indsatte han til sine Sønners Formynder i deres Mindreaarighed.

Birger Magnussøn blev nu i en Alder af 10 Aar Sveriges Konge. Riget blomstrede dengang i Magt og Velstand og skred end videre fremad under Thorgils Knutssøns kloge og kraftige Formynderstyrelse. Til Forebyggelse af indvortes Uroligheder blev den affatte Kong Valdemar fremdeles holdt fangen paa Nykjøping Slot; dog blev han end mildere behandlet end i sin Broders Levedage. Vanskeligere lader det sig undskylde, at Valdemars 18aarige Søn, Junker Erik, blev indespærret med sin Fader. Der findes ei Spor til, at denne Yngling ved nogensomhelst ærgjerrige Planer har fortjent en saadan Skjebne. Som et udentvivl uskyldigt Offer for en mistænkelig Statskunst deelte han sin Faders Fængsel til dennes Død.

Sveriges rolige og lykkelige Tilstand skulde imidlertid ikke blive af lang Varighed. Frændetvisten i Folkungernes Æt var ikke kvalt for stedse; den skulde opblusse paany imellem Magnus Ladelaas's Sønner, rædsommere end nogensinde før.

Maaden, hvorpaa Magnus hævede sig til Sveriges Konge ved Oprør mod sin Broder, var i friskt Minde, og Faderens Exempel foresvævede de tvende yngre Sønner, af hvilke Hertug Erik især havde arvet sin Faders Driftighed og Ærgjerrighed. Erik voxte op til en udmerket smuk Mand, øvet i alle Vaabenfærdigheder, derhos begavet med et skarpt Blik i de politiske Forholde, stor Slughed og et saare indtagende Væsen. Riddervæsenet, især i dets tydske Form, havde allerede forlængst forplantet sig til Danmark. I Birger Jarls og hans Sønners Tid havde det ogsaa

naaet Sverige, og det var her i høi Grad blevet begunstiget af Kong Magnus Ladelaas, endog paa de fædrenelandske Seders og Skikkes Bekostning og til Forurettelse for Rigets indfødte Høvdinger. Hertug Erik sværmede ligesom sin Fader for dette udenlandske Væsen med al dets Prunk og falske Glimmer, og største Delen af den yngre Slægt af Sveriges Høvdinger, der vare opvoxede med Magnus's pragtfulde ridderlige Hof for Øie, deelte den unge Hertugs Smag. Men Middelalderens Riddervæsen, i selve sin Idee overspændt, var allerede paa denne Tid sterkt i Forfald. Medens det blændede Øiet ved tiltagende ydre Glands, tabte sig meer og meer det redelige Sind, den Selvopoffrelse, dybe Gudsfrygt og religiøse Begeistring, der parret med Tapperhed skulde udgjøre dets Grundlag. Istedetfor at være, hvad det skulde, et Vern for den Vergeløse, et Skjold mod Undertrykkelse, fra hvilken Kant end denne kom, — var det udartet til et glimrende Dække over Oprørsaand, Selvtægt, Egennytte, Overmod og Udsuelse. Det var først i sin Dalen, at det naaede Norden, og derfor opfattedes det ogsaa her i sin daværende pralende, men hule Skikkelse. Hertug Erik blev et Mønster paa en Ridder efter Tidens Smag, men derfor intet Mønster paa sand ridderlig Aand og Tænkemaade. Den yngste Broder Valdemar sluttede sig tidlig til Erik, gik ind i alle hans Planer og deelte hans Lykke og Ulykke med sand broderlig Hengivenhed.

Kong Birger synes ikke at have været nogen ond Mand, men, svag og afhængig af sine nærmeste Omgivelser, fordunkledes han snart af sin Broder Hertug Erik. Birger egtede 1298 Margreta, den danske Konge Erik Glippings Datter og Erik Menveds Søster, med hvem han alt fra sin Barndom havde været trolovet. Hun var i Begyndelsen meget elsket i Sverige, men ansaaes i Birgers senere Regjeringsaar for at benytte sin Indflydelse over den svage Konge til at ophidse ham mod sine Brødre.

Der dannede sig snart om Hertug Erik et Parti af svenske Høvdinger, besjælet deels af personlig Velvillie og Hengivenhed, deels udentvivl ogsaa af egennyttige Hensigter, for under en opkommende Tvist i Kongehuset at fiske i rørt Vand. Imidlertid gik dog endnu Alt godt, saa længe som Thorgils Knutssøn stod ved Kong Birgers Side og nød dennes fuldkomne Fortrolighed. Hertug Erik og hans Tilhang maatte svække Marskens Myndighed, førend de turde vove alvorligere Skridt mod Kongen.

Saadanne vare da Forholdene i Sverige ved Begyndelsen af det 14de Aarhundrede. Kong Haakon havde en dobbelt Grund til at ønske en nærmere Forbindelse med dette Rige. Det vilde nemlig for det første være nyttigt for ham at faa draget Sverige paa sin Side i Tilfælde af et nyt Udbrud af Krigen mod Danmark, hvortil der var al Udsigt; og dernæst var den svenske Hertug Erik allerede i et saa fordeelagtigt Ry over hele Norden, at Haakon fortrinsviis maatte fæste sit Blik paa ham som den mest passende Egtemand for sin unge Datter. En Forbindelse med Norges formodede Arving var ogsaa ganske efter den ærgjerrige Hertugs Sind, og den store Forskjel i Alder blev ganske sat ud af Betragtning. Vel var Kong Birger dobbelt besvogret med Kong Erik Menved af Danmark, idet disse Konger vare gifte med hinandens Søstre; men de Betænkeligheder, som dette Svogerskab kunde vække imod en nærmere Forbindelse mellem Sverige og det Danmark fiendtlige Norge, maatte vige for den skjønne Udsigt til at skaffe Hertug Erik eller hans Afkom en Krone og ialfald aabne for denne Fyrstes Ærgjerrighed en Virkekreds udenfor Sverige.

Disse Planer vare udentvivl allerede i fuld Gang, da Kong Haakon udstedte sin Arvefølge- og Formynderlov i Oslo den 16de September 1302; thi strax efter begav han sig til Gautelven, hvor han ved Solberga-Os paa Michaels-

messe Dag den 29de September mødtes med Kong Birger af Sverige og dennes Broder Hertug Erik. Mange andre Stormænd vare tilstede ved dette Møde, hvoriblandt Fyrst Vitslav af Rygen, Kong Haakons Svigerfader, og Grev Jakob af Nørre-Halland. Her stiftedes nu et Forbund mellem Norge og Sverige, og den 20aarige Hertug Erik fæstede den aarsgamle Jomfru Ingebjørg, Kong Haakons Datter.

At Forbundet forøvrigt var rettet mod Danmark, viiste sig snart; thi allerede den 7de Oktober, rimeligviis strax efter at Mødet var hævet, udstedte Kong Birger et Beskyttelsesbrev for de danske Fredløse, Grev Jakob af Halland, Peter Jakobssøn, Junker Nikolaus og Johan Peterssøn. Kongen, heder det, er af troverdige Mænd bleven underrettet om, at disse Herrer af hans Broder den danske Konge ere blevne i mange Maader haardt behandlede imod Ret og Landets Love; derfor har han paa den norske Konges Forbøn tilsagt dem at ville af alle Kræfter stræbe at skaffe dem Ret efter det danske Riges Love samt tilstaaet dem sikkert Ophold i sit Rige, hvis Saadant skulde behøves. Brevet var beseglet foruden af Kongen selv ogsaa af Hertug Erik og af Marsken Thorgils Knutssøn.

Kong Haakon var endnu den 6te Oktober i Kongehelle, hvorfra han paa denne Dag udfærdigede et Brev til Stæderne Lybek, Wismar, Rostok, Stralsund og Gripswald, i hvilket han lover dem paa nærmere Underretning at afhjælpe visse Anker, som Stæderne have fremført, samt beder dem at tilskrive den tydske Orden i Preussen og foreholde den ikke at forurette Fyrst Vitslav af Rygen eller dennes Brødre. Senere drog Haakon tilbage til Oslo. Han trolovede dette samme Aar sin anden (rimeligviis uegte) Datter Agnes med den norske Herre Hafthorer, en Søn af Jon Raude, hvis Slægtskabsforhold forresten ikke kjendes.

Den svenske Konge Birger drog fra Mødet til Søderkøping, hvor han om Høsten med stor Pragt feirede sin og sin Dronnings Kroning. Hertugerne Erik og Valdemar vare tilstede. Den sidste blev slagen til Ridder ved denne Leilighed og holdt Bryllup med Thorgils Knutssøns Datter.

Under disse Krønings- og Bryllupshøitideligheder modtog Hertug Erik Brev fra Kong Haakon med Indbydelse at besøge denne i Oslo og her tilbringe Julen med ham. Hertugen modtog Indbydelsen og drog til Norge med et stort og pragtfuldt Følge, i hvilket flere anseede og mægtige svenske Herrer. Blandt disse nævnes Ambjørn Sigsteenssøn og den siden saa navnkundige Matthias Ketilmundssøn, tvende Mænd, som allerede paa denne Tid havde sluttet sig paa det nøieste til Hertugen som Hovedmændene for det ham hengivne Parti i Sverige. Endnu en anden merkelig Person var i Hertugens Følge, nemlig den ulykkelige Junker Erik Valdemarssøn, Kong Haakons Søskendebarn. I tolv Aar havde denne uforskyldt deelt sin Faders Fængsel; men da Valdemar endelig i dette Aar døde, blev Erik frigiven, som det lader, paa Kong Haakons Forbøn, og han drog nu med sin Frænde til Norge for der at finde et lykkeligere Ophold end i sit Fædreneland. Paa Reisen sluttede sig desforuden til Hertugens Følge Grev Jakob af Halland og flere af de danske fredløse Herrer. Ved Ankomsten til Oslo blev Hertugen modtagen med megen Pragt og Hæder; Kongen kom ham selv med alle sine fornemste Høvdinger imøde; en stor Mængde Mennesker, heder det i de svenske Efterretninger, vare strømmede sammen for at see den for sin Skjønhed og sine høviske Seder vidt berømte Herre, og alle, som saa „den milde Hertug Erik", bade godt for ham. Blandt hans mange Beundrere var Dronning Eufemia ikke den sidste; hun fattede en Godhed for sin tilkommende Svigersøn, som aldrig svigtede ham. Dronningens Morfader, Fyrst Vitslav af

Rygen, var ogsaa tilstede ved denne Høitidelighed tilligemed en af sine Døttre, Sofia. Et prægtigt Gjestebud holdtes i 4 Dage; da døde Fyrst Vitslav den 29de December, efter at han en Tid forud havde været syg og den 27de gjort sit Testamente. Han blev med Pragt begraven i Mariæ Kirke foran Alteret. Dette Dødsfald synes at have gjort et Skaar i Juleglæden, og den 9de Dag Juul (2den Januar 1303) tog Hertug Erik Orlov af Kongen for at vende hjem til Sverige, uagtet Haakon gjerne havde seet ham længere hos sig. Ved Afskeden med Dronningen, heder det, kaldte hun Hertugen sin Søn og Julebroder og han Dronningen sin ædle og søde Moder. Hertugen drog nu tilbage til sit Fædreneland for her ikke længe efter at begynde sine Anslag mod Kong Birger, hvilke skulde afstedkomme saa stor Ulykke baade for Kongeætten og for det svenske Folk. Junker Erik Valdemarsson derimod forblev længe i Norge ved Kong Haakons Hird og findes i senere Tider ved flere Leiligheder nævnt blandt Kongens Raad.

Fyrst Vitslavs Besøg i Oslo skal ellers ifølge danske Beretninger være foretaget for at mægle en Fred mellem Norge og Danmark. Dette er ei usandsynligt; thi kort i Forveien (26de August 1302) var en Forening om indbyrdes Bistand indgaaet udenfor Rostok mellem Kong Erik af Danmark, de sønderjydske Hertuger (Valdemar af Jylland og Erik af Langeland) samt endeel nordtydske Fyrster, blandt hvilke Vitslav. Men hans Bestræbelser i denne Henseende have rimeligviis været frugtesløse, eller hans Underhandlinger ere blevne afbrudte ved hans Død. Der opholdt sig ogsaa ved denne Tid i Norge en Mand, som sikkerligen ikke har bidraget til at vække en fredelig Stemning mod Danmark hos Kong Haakon; det var Erkebiskop Johannes Grand af Lund. Da Kong Erik Menved, trykket af det langvarige Interdikt og de mange andre Ubehageligheder, som Striden med Paven afstedkom, havde gjort virksomme

Skridt til at forlige sig med den romerske Kurie, om end paa ydmygende Vilkaar, begyndte ogsaa Paven paa sin Side at vise sig føieligere og at eftergive noget i sin Iver for Erkebiskoppens Sag. Det bragtes endog paa Bane at forflytte denne farlige Mand, der var en saa skarp Torn i den danske Konges Øine, fra Lunds Erkesæde til Rigas. Erkebiskop Johannes, som i længere Tid havde havt sit Tilhold paa Bornholm, flygtede nu til Norge, hvor han traf Kong Haakon i Tunsberg. Han forblev derpaa Vinteren over (1302—3) i denne Stad. Imidlertid blev virkelig af Paven en ny Erkebiskop udnævnt til Lund, og Johannes Grand drog 1303 fra Norge til Paris, hvor han opholdt sig en Stund. Erkebispestolen i Riga vilde han ei modtage, men blev senere Erkebiskop i Bremen. Til Danmark kom denne urolige Mand ikke mere tilbage, og han er efter denne Tid Nordens Historie uvedkommende.

1303 den 17de Marts holdtes et nyt Møde mellem Kong Haakon og Kong Birger paa Thyjarholm i Gautelven, ved hvilket Hertug Erik af Sverige, Grev Jakob af Halland og flere andre Høvdinger baade fra Norge og Sverige vare tilstede. Ogsaa Sendemænd fra Danmark havde indfundet sig ved denne Leilighed. Forbundet fra forrige Aar blev bekræftet mellem Norge og Sverige og var aabenbare stilet mod Danmark, saa at de danske Sendemænds Nærværelse intet synes at have gavnet. Imidlertid blev ikke Forbundet mellem Norge og Sverige saa farligt for Danmark, som det i Begyndelsen lod; thi uden tvivl ulmede allerede dengang Uenigheden mellem den svenske Konge og hans Brødre Hertugerne, skjønt de først i det følgende Aar kom til offentligt Udbrud, og dette gjorde, at Kong Birger neppe for Alvor kunde ønske Krig med sin Svoger Kong Erik Menved. Man har heller ikke sikkre Efterretninger om noget krigersk Foretagende i dette Aar mellem Norge og Danmark. Kong Haakon havde i den

senere Deel af Aaret sit Sæde i Bergen, hvor han overvintrede.

Hidindtil havde Marsken Thorgils Knutssonført Rigsstyrelsen i Sverige, ikke alene for Kong Birger, men ogsaa for hans Brødre. Men nu vare Hertugerne saa gamle, at de ei mere syntes at behøve nogen Formynder. I dette Aar bragte de det dertil, at deres Andele af Riget bleve dem virkelig overdragne, nemlig Erik Södermanland med Nyköping Slot og en Deel af Upland med Titel af Sveriges Hertug, Valdemar Finland. Da Marsken ved Midsommers Tid i Stokholm holdt Bryllup med sin anden Kone, en tydsk Grevinde af Ravensberg, og Kongen og hans Brødre vare tilstede ved denne glimrende Fest, forlangte Marsken af Kongen og Hertugerne at maatte nedlægge sit Rigsforstanderskab. Brødrene udtrykte sin Erkjendtlighed for hans tro Tjeneste, men gave ham intet bestemt Svar paa hans Forlangende. Kong Birger vedblev ogsaa efter denne Tid som forhen at benytte Marskens tro Tjeneste; men Hertugerne derimod satte Ambjørn Sigsteenssøn i Spidsen for sine Anliggender og udnævnte ham til sin Drotsete. Dette tydede allerede noksom paa en Splittelse i Sveriges Indre, der dog snart blev endnu mere iøinefaldende.

Den Tilfredshed og Lykke, som havde hersket i Riget under Brødrenes Mindreaarighed, begyndte allerede at fordunkles. De mange kostbare Høitideligheder, som vare forbundne med Kong Birgers Bryllup og Kroning, havde udtømt hans Skat. Nye Paalæg bleve indførte og ikke engang Geistligheden skaanet for disse. Over Kongen og hans Raadgiver Thorgils Knutssøn væltede sig det almindelige Misnøie, skjønt Hertugernes ødsle Pragt og Gavmildhed udentvivl har havt ligesaamegen Skyld i det voxende Tryk paa Folket. Hertugerne benyttede sig af denne Stemning til at styrke sit eget Parti, og deres ærgjerrige Planer traadte meer og meer i Dagens Lys.

Om Vaaren 1304 indbød Thorgils Knutssøn alle Brødrene til sin Gaard Aranes nærved Skara i Vestergøtland og bevertede dem herligen. Men da Gjestebudet var tilende, kaldte Kong Birger Hertugerne til en Samtale i Eenrum, foreholdt dem, at han havde hørt, at de agtede sig ud af Landet for at reise Oprør imod ham, og fremlagde for dem et Brev til Besegling, hvori de skulde love ikke at forlade Landet uden Kongens Tilladelse, ikke indfinde sig hos denne uden paa hans Befaling, og da ikke komme mandsterkere, end Kongen foreskrev, og at de endelig Intet skulde foretage sig i eller udenfor Riget, som kunde være Kongen, hans Børn eller Mænd til Skade. Hertugerne gik ind paa denne Forpligtelse og satte sit Segl under Brevet.

Dette skede den 30te April. Strax efter skiltes Brødrene ad. Men faa Dage derpaa indløb til Hertugerne Kongens Brev, hvorved han stevnede dem til ufortøvet at møde for sig. De og deres Raadgivere bleve herover forfærdede, Ambjørn Sigsteenssøn og flere af Hertugernes Tilhang, der upaatvivlelig ikke have havt den bedste Samvittighed, søgte Sikkerhed, og Hertug Erik alene med faa Ledsagere indfandt sig hos Kongen. Birger modtog ham med iøinefaldende Uvenlighed, lod strax oplæse for ham flere Klagepunkter og erklærede derpaa, at hvis han ei havde givet dem sit Leide, skulde de strax have erfaret deres Løn, men nu skulde Leidet vare til Solens Nedgang. Hertug Erik gik strax bort, og ikke længe efter droge begge Hertugerne til Danmark uden at søge Kongens Tilladelse. Følgen heraf var, at de formeligen bleve landsforviiste og deres Slotte og Gods inddragne under Kongen.

Vel var Erik Menved Hertugernes Svoger ligesaavel som Kong Birgers, men han hældede dog øiensynlig til den sidstes Side, og dertil skal hans Søster, den svenske Dronning Margreta, især have bidraget. Kong Erik erklærede

sig ikke for Hertugerne; derimod berammede han et Møde med Kong Birger og hans Dronning i Fagredal ved Knærød paa Grændsen mellem Halland og Sverige. Mødet gik for sig samme Sommer, men ledede ei til noget Forlig mellem den svenske Konge og hans Brødre; derimod sluttede Kong Birger sig fra denne Stund nærmere til den danske Konge og fandt i ham en tro Forbunden og Beskytter. Hertugerne, der ei ventede sig noget Godt af Mødet, vilde ikke indfinde sig der; men de holdt sig i Nærheden for at afvente Udfaldet. Da de nu spurgte, at Kongerne vare traadte i Forbund sammen, saa forlode de skyndeligen Danmark og toge Veien til Norge.

Da Hertugerne kom for Kong Haakon, undlod ikke Hertug Erik at fremstille deres Sag fra den gunstigste Side: de vare uretfærdigen fordrevne af deres Broder og berøvede deres fædrene Arv og Andeel i Sverige, hvilken de nu med Vaabenmagt vilde gjenvinde. Haakon modtog dem naadigen, hvortil han foruden af egen Drift ogsaa opfordredes ved Dronning Eufemias Forbønner. Han indrømmede dem Staden Kongehelle med det derhos liggende faste Slot, hvilket nu Hertug Erik end bedre befæstede og forsynede med Fødemidler for et heelt Aar. Her lige paa Sveriges Grændse toge nu Hertugerne sit Stade. Kong Birger, som med Grund frygtede, at de nærmeste svenske Landskaber snart vilde komme til at lide under deres Herjninger, befæstede paa det sterkeste Gullbergsheid, for derfra at hindre deres Indfald i Vestergøtland. Men dette nyttede kun lidet. Hertugerne, der vare omgivne af de raskeste Krigere, gjorde ligefuldt Streiftog ind i Vestergøtland, udbredte Ødelæggelse til alle Sider, fangede Vestgøternes Lagmand Benedikt og plyndrede og afbrændte i Bund og Grund den sterkt opblomstrende Stad Ljodhuus eller Lødøse, der laa henved 2 Mile ovenfor Kongehelle. Derpaa trængte de ind i Dal (Dalsland) og anlagde her

Borgen Dalaborg, til hvis Befæstning de omboende Bønder paa det strengeste bleve tvungne til at bidrage, ligesom de ellers af de Hertugelige bleve betyngede med de utaaleligste Byrder. Kong Birger sendte nu 8 af sine Riddere med noget Krigsfolk for at bevogte Veiene fra Norge og forhindre de Hertugeliges videre Fremtrængen. De kongelige Krigere toge sin Stilling ved Agnabro, afkastede Broen og tænkte nu med Lethed at kunne formene de Hertugeliges Fremtrængen over Aaen. Men Matthias Ketilmundssøn i Spidsen for en udvalgt Skare af de Hertugelige satte i Nattens Mørke ubemerket over Aaen, overrumplede de Kongelige og tog dem alle tilfange.

Paa Efterretningen om dette Uheld opbød Kong Birger en Hær paa 10000 Mand, deels Hofmænd deels Bønder, for i egen Person at rykke mod sine Brødre og ødelægge Dalaborg. Da Hertugerne spurgte disse alvorlige Rustninger, ilede de med største Hast til Norge for der at søge Bistand. De traf Kongen i Oslo og bleve som sedvanlig modtagne paa det bedste. Hertug Erik blev allerede betragtet og behandlet som Kongens Svigersøn og som den, der efter Haakons Død vilde faa en afgjørende Indflydelse paa Norges Rigsstyrelse. Dette viser sig af en Forsikkring, som han udstedte i Oslo den 13de November 1304, hvorved han erklærede paa Evangeliet at have tilsvoret „sin kjæreste Fader“ Kong Haakon ubrødeligen at ville overholde de Gaver, som Kongen havde skjenket eller i Tiden vilde skjenke til sit Kapel, Mariæ Kirke i Oslo. Han ansøgte heller ikke forgjæves om Understøttelse. Kongen kunde paa Grund af den langt fremrykkede Aarstid ikke saa hastig, som fordredes, faa samlet nogen stor Hær til Hertugernes Undsætning; men han sammenkaldte en Skare af sine troeste Mænd og bød disse følge Hertug Erik. Udentvivl har han hertil føiet Løfte om et almindeligt Opbud af Norge til Hertugernes Hjælp, saa hastig som dette lod sig istandbringe.

Hertugerne ilede uden Ophold med den modtagne Undsætning tilbage til Dal for at forhindre, at ikke imedens Dalaborg skulde falde i Kong Birgers Hænder.

Birger var imidlertid under megen Møie — thi det var midt i Vinteren — rykket frem med sin overlegne Hær gjennem Vermeland. Hertugerne droge ham imøde, og blot en halv Miil var imellem de fiendtlige Hære. Man var allerede fra begge Sider beredt til Slag, da Underhandlinger aabnedes, hvilke ledede til et Forlig mellem Kong Birger og hans Brødre. Dette kom istand paa Kolseter i Vermeland den 15de Februar 1305 under Mægling af de fornemste Høvdinger paa begge Sider; paa Hertugernes Side nævnes de norske Herrer Bjarne Erlingssøn og Hallvard Baat, hvilke synes at have fulgt de norske Hjælpetropper. Hertugerne tilstode at have forbrudt sig mod Kong Birger, underkastede sig dennes Naade og forpligtede sig ved en Ed, som Matthias Ketilmundssøn paa deres Vegne aflagde, at være Kongen tro og lydige, forsaavidt som ingen Tjeneste fordredes af dem mod den norske Konge; dog skulde de ei heller tjene denne imod Kongen af Danmark. Videre erkjendte de Birgers Søn Magnus, som Faderen i forrige Aar paa Mødet i Fagredal havde ladet udvælge til sin Eftermand, for sin lovlige Konge, hvis Birger skulde falde fra. De lovede ei at ville hevne sig paa Thorgils Knutssøn eller nogen anden af Kongens Raad eller Tilhang, og de forpligtede sig endeligen til inden næstfølgende St. Hansdag at skaffe Borgen for sig af Kong Erik af Danmark, Kong Haakon af Norge og Grev Gerhard af Holsteen, hvilke Fyrster skulde love hverken at hjælpe Hertugerne eller modtage dem i sine Lande, hvis de brøde det nu sluttede Forlig, i hvilket Fald Hertugerne ovenikjøbet underkastede sig den svenske Geistligheds Banlysning. — Denne Forpligtelse fra Hertugernes Side besegledes af de ovennævnte norske Herrer Bjarne og Hallvard, samt af Matthias Ketilmunds-

søn; Kongen opgav dem fra sin Side deres Arvegods og Andeel af Riget.

Kong Haakon sad under dette ikke ledig. Han agtede at komme sin Svigersøn til Undsætning med en anseelig Magt og havde samlet en stor Hær (efter de islandske Annaler 40000 Mand), med hvilken han drog mod Sverige. Men Forliget i Kolseter var allerede afsluttet, og da Haakon fik Underretning herom, blev Toget indstillet. Han synes at have bifaldet Overeenskomsten og har rimeligviis ingen Vanskelighed gjort ved at indgaa paa den forlangte Borgen for de svenske Hertuger.

Kong Erik af Danmark havde ogsaa i Aaret 1304 sat sig i Bevægelse, og paa en Herredag i Nyborg ladet paabyde Leding. Hans Rustninger gjaldt imidlertid, som det synes, ikke saa meget Norge, som de danske Fredløse, der havde sit Tilhold i Nørre-Halland. Mod Slutningen af Aaret angreb han dette Landskab og beleirede Slottene Varberg og Hunehals, men forgjæves.

Dette Angreb synes for en Deel at have bidraget til den Overeenskomst, som kort efter blev sluttet mellem Kong Haakon og Grev Jakob, hvorved denne sidste afstod Nørre-Halland til Kongen. Ifølge de svenske Efterretninger har Hertug Erik ogsaa ved denne Leilighed været virksom, og til hans Fordeel var det i Grunden, denne Afstaaelse blev gjort. De nærmere Omstændigheder herved berettes paa følgende Maade.

Hertug Erik vedblev efter Kolseter-Forliget som forhen at staa paa den venskabeligste Fod med Kong Haakon. Uagtet Grunden, hvorfor Kongehelle Slot var blevet ham indrømmet af den norske Konge, egentlig nu var ophørt, da Freden var sluttet mellem ham og hans Broder, saa beholdt han dog Slottet med Haakons Minde og havde forøvrigt Tilhold i Norge, hvor han selv ønskede det. Men dette var ikke Hertugen nok. Han kastede sit Blik paa det

for ham selv saa bekvemt beliggende Nørre-Halland og ønskede at komme i Besiddelse af dette. Herom henvendte han sig til Kong Haakon. Kongen indvendte vel i Forstningen, at han ei havde noget at byde over Nørre-Halland, der tilhørte Grev Jakob; men siden indlod han sig dog for at føie Hertug Erik i Underhandlinger med Greven om Landets Afstaaelse. Grev Jakob havde ondt for at verge Landet mod den danske Konge uden med den norske Konges Hjælp, og han viiste sig derfor villig til at afstaa det for sig og sine Arvinger til den norske Konge og hans Arvinger mod en Pengesum. Afstaaelsen gik for sig i Tunsberg den 8de Marts 1305, og strax efter overlod Kong Haakon Nørre-Halland med det vigtige Varberg Slot til Hertug Erik, som derhos vedblev at beholde Kongehelle.

Det lader sig ei negte, at hele denne Fremgangsmaade medførte en aabenbar Krænkelse af den danske Konges Ret og Høihed; thi Grev Jakob besad Nørre-Halland ingenlunde som Eiendom, men ikkun som et Arvelen af den danske Krone, hvilket han ei havde den mindste Ret til at afhænde til Nogensomhelst uden til sin Lensherre og mindst til et fremmed Rige. Men under de bestaaende fiendtlige Forholde mellem Norge og Danmark agtedes ei herpaa, og Grev Jakob var desuden under en lang Fredløshed bleven fremmed for sit Fædreneland og dets Fordele. Den danske Konge har sikkerligen ikke billiget Afstaaelsen, men han havde for Øieblikket ei heller Magt til at forhindre den, og Hertug Erik traadte virkelig i Besiddelse af det vigtige Grændseland.

Men om end dette skede mod den danske Konges Vidende og Villie, saa vidste dog den slue Hertug senere ogsaa at sikkre sig hans Bifald. Kolseter-Forliget havde, idetmindste tilsyneladende, gjenoprettet Freden mellem Hertugerne og deres Broder Kong Birger; den Anledning til Misnøie med Hertugerne hos den danske Konge, som reiste

sig af deres Opstand mod Birger, var saaledes hævet. Under Paaskud, som det lader, at erhverve den i Forliget lovede Borgen af den danske Konge og den holsteenske Greve Gerhard, begave Hertugerne sig længere ud paa Aaret til Danmark og fandt her en gunstig Modtagelse. De aflagde Lensed til Kong Erik for Nørre-Halland og vandt saaledes lovlig Besiddelse af dette Landskab. Herved synes tillige Veien at have været banet for et venskabeligere Forhold mellem Norge og Danmark. Kong Erik tilbød sig atter at lade de Fredløses Sag undersøge og paadømme, og Kong Haakon lod dem, som endnu vare under hans Beskyttelse, ifølge den danske Konges Leide, drage til den Herredag, som i denne Anledning skulde holdes i Helsingborg.

Her vare foruden den danske Konge og hans Broder Hertug Kristoffer, samt Grev Gerhard af Holsteen ogsaa begge de svenske Hertuger tilstede. Af de Fredløse derimod indfandt sig ikkun Peter Jakobssøn; Grev Jakob og de øvrige, der endnu vare ilive, vovede ei at møde, eller som de selv foregave, kunde ikke komme frem til Herredagen formedelst Kong Eriks og deres Fienders Efterstræbelser. Undersøgelserne ledede forresten nu til det samme Udfald som tidligere. Den Ret, som nedsattes for at dømme i Sagen, bekræftede ikkun de tidligere Domme over Kongemorderne og erklærede dem skyldige i Majestætsforbrydelse. Af de øvrige tilstedeværende gjorde Ingen Indsigelse mod Dommen undtagen Peter Jakobssøn og nogle af de allerede afdøde Fredløses Børn, hvilke havde indfundet sig. Men de Fredløse vilde ligesaa lidet nu som før erkjende Dommens Gyldighed; de paastode fremdeles, at de med Vold vare formeente at rense sig fra den mod dem fremsatte Beskyldning, og appellerede til Paven.

Kong Haakon havde imidlertid nu, rimeligviis ifølge Hertug Eriks Forestillinger, antaget et fredeligere Sindelag mod Danmark. Han erklærede, at de Fredløses Sag ikke

længere skulde staa i Veien for en Fred mellem Rigerne, og unddrog dem sin Beskyttelse. Følgen heraf var, at en Fred, eller maaskee rettere en Vaabenstilstand, paa 10 Aar blev sluttet mellem Norge og Danmark, og skal denne være kommen i Stand paa et Møde, ved hvilket de tre nordiske Konger og begge de svenske Hertuger vare samlede. Dette Møde har efter al Rimelighed fundet Sted i Begyndelsen af September 1305; thi den 30te September finde vi Kong Haakon i Bergen, hvor han synes at have tilbragt den øvrige Deel af Aaret.

Der var saaledes for Dieblikket Fred i Norden, og Enigheden mellem de svenske Brødre syntes end mere bestyrket, da begge Hertugerne den 14de September i den danske Konges Overvær i Herevads Kloster i Skaane udstedte et aabent Brev, hvorved de paany erkjendte Birgers ældste Søn Magnus for Faderens Eftermand paa den svenske Throne og derhos lovede, hvis Magnus døde, da at ville vælge den ældste af Birgers Sønner, saa længe nogen af disse var i Live.

Men Hertug Eriks Ærgjerrighed havde paa langt nær ikke naaet sit Maal, og de senere Begivenheder synes klart nok at vise, at det fredelige Sindelag, han nu lagde for Dagen, kun var en Maske, paatagen for at bedrage og lettere styrte Broderen.

Thorgils Knutsson stod endnu med sin Anseelse og prøvede Klogskab ved Kong Birgers Side, og ham var det udentvivl mest at tilskrive, at Kongen var sluppen saa vel fra den første Kamp med sine Brødre. Men desto mere forhadt blev Thorgils Hertugerne, af hvilke dog Valdemar var hans Svigersøn, og mod Thorgils rettede nu Hertug Erik først sit Angreb. Han fik den svage Konge overtalt til at opoffre den tro Raadgiver. Kongen og begge hans Brødre begave sig til Lena i Vestergøtland og toge her den 6te Decbr. 1305 Thorgils Knutsson fangen. De

førte ham under haard Behandling til Stokholm, holdt ham her en Tid i Fængsel og lode ham endelig halshugge den 10de Februar 1306. Tre Dage efter Marskens Fængsling lod Hertug Valdemar sig skille fra hans Datter under Paaskud af aandeligt Slægtskab, og Hertug Erik fik kort efter Nykøpings Slot igjen overdraget af Kongen, der rimeligviis paa Marskens Raad havde dvælet saa længe med at oplade sin Broder denne vigtige Fæstning.

Da Thorgils Knutssøn blev fængslet paa Kongens Bud, skal han have bebreidet denne hans Utaknemmelighed og usle Fremfærd og udraabt: „I vil have Skam heraf, Herre! alle Eders Dage!“ Og det blev ikke ved Skammen alene, som Birger paadrog sig ved at opoffre sin Velgjører; Skaden fulgte lige i Hælene. Thi knap vare 8 Maaneder henrundne fra Marskens Fængsling, saa var Kong Birger sine Brodres Fange.

Men endnu førend denne Omvæltning fandt Sted i Sverige, var Krigen mellem Norge og Danmark atter kommen til Udbrud. Den danske Konge havde nemlig kort efter Stilstandens Afsluttelse angrebet og nedbrudt Fæstningen paa Hjelm, hvilken allerede forlængst var af de Fredløse overdragen den norske Konge. Anledningen til dette Fredsbrud fra Danmarks Side maa vel antages at have været den, at de Fredløse fremdeles fandt Fristed og Tilhold paa dette Slot. Foruden denne Fiendtlighed vare ogsaa norske Skibe blevne optagne i de danske Farvande. For at gjengjælde dette gjorde Kong Haakon i 1306 — rimeligviis i August Maaned — et Tog til Danmark. Der blev gjort Landgang ved Tornborg nær Korsør, men den blev tilbageslagen. Heller ikke lykkedes et Angreb af de Norske paa Kjøbenhavn. Toget synes ingen betydelige Følger at have havt, og den 31te August var Haakon igjen tilbage i Oslo [1]).

[1]) Alle de gamle danske Annaler og Huitfeld henføre Haakons Tog

Denne paany udbrudte Uenighed mellem de tvende Hovedforlovere for Kolseter-Forliget kom de svenske Hertuger heel beleilig for Udførelsen af deres Planer mod Kong Birger. I September Maaned samlede de en Mængde af sine Tilhængere under Paaskud at ville med stor Pragt holde nogle sine Mænds Bryllup paa Bjelbo i Østergøtland. Høitideligheden gik for sig den 8de September, og Hertugerne begave sig derpaa med lidet Følge til Hundhamar ved Mælaren, medens deres øvrige Tilhang uden at vække nogen Opsigt fordeelte sig paa forskjellige Steder i Nærheden. Kong Birger, hans Dronning og Børn vare paa Haatuna Kongsgaard i Upland, og Kongen havde saa liden Anelse om Svig, at han venskabelig indbød sine Brødre til sig. Hertugerne indfandt sig ogsaa paa Mikkelsdag, den 29de September, ved Middagstider, bleve vel modtagne og fik Herberge for sig og sine Svende. Men mod Aftenen samledes deres Tilhængere om dem, og de toge nu ganske uforvarende Kongen, Dronningen og deres tre Børn, to Sønner og en Datter, til Fange. Ikkun den ældste Søn, Magnus, blev reddet fra Fangenskabet af en tro Tjener, Arvid Smaalænding, der førte ham i Sikkerhed til Danmark og satte ham paa hans Morbroder Kong Erik Menveds Knæ. Den fangne Konge blev indsat paa Nyköping Slot under streng Forvaring, men blev forøvrigt forsynet i Overflod med alle Fornødenheder.

Efter denne Voldsgjerning spillede Hertugerne Mester i hele Sverige. Kun faa Slotte gjorde Modstand, og disse bleve hastigen betvungne. Stokholms Slot holdt sig længst, men blev beleiret af Matthias Ketilmundssøn og maatte omsider overgive sig. Hertugerne havde nu Rigets Styrelse fuldkommen i sine Hænder, uden at dog Hertug Erik vovede at gaa saa vidt, som hans Fader havde gjort,

til dette Aar; men flere Omstændigheder give Anledning til Tvivl, om det ikke snarere er foregaaet den næste Sommer 1307.

nemlig til formelig at afsætte Birger og selv antage Kongenavn. Han har udentvivl hertil fundet sin Stilling for usikker. Grunde, som i Folkets Øine kunde retfærdiggjøre Birgers Afsættelse, have sandsynligviis manglet; derhos var Kongesønnen Magnus, der allerede var valgt til Faderens Efterfølger, undsluppen Fangenskabet og under den danske Konges Beskyttelse, hvis Iver for Birgers Sag ei var tvivlsom; og endelig var Erik ikke engang fuldkommen sikker paa, hvorledes hans tilkommende Svigerfader, den norske Konge, vilde optage den udøvede Voldsgjerning: om han af Gunst for Erik vilde billige den, eller om han som Forlover for Kolseter-Forliget vilde tage sig af den fangne Konge.

Kong Haakon synes virkelig ogsaa at have vaklet mellem Partierne. Derfor henvendte Hertug Erik sig i et Brev fra Vadstena af 25de November til Norges Erkebiskop, Biskopper, Baroner, Kongens Raadgivere, Riddere og Svende samt Rigets Geistlighed og Lægfolk med Begjering, at de paa det kraftigste vilde tilraade Kongen, at han ikke paa Grund af Fredsovereenskomsten med Danmark skulde uddrive af sit Rige nogen af sine Tilhængere (udentvivl de danske Fredløse), men hellere samle om sig saamange som muligt og behandle dem paa det bedste.

Hertugen var nødsaget til for det første at indskrænke sig til denne skriftlige Opfordring, da han ei personlig kunde indfinde sig i Norge paa Grund af Sveriges farlige Stilling. Kong Erik af Danmark rustede sig nemlig af alle Kræfter for at angribe Hertugerne i selve Vintertiden, og i Julen (1306—1307) trængte han med en stor Hær dybt ind i Sverige. Den skrækkelige Kulde, som rasede denne Vinter, var ham imidlertid til Hinder, og desuden havde Hertugerne med sin Hær taget en fast Stilling ved Bogesund i Vestergøtland for her at møde ham. Det kom i Begyndelsen af 1307 til en Vaabenstilstand, hvilken

skulde vare til næste Juul, og den danske Konge forlod atter Sverige uden at have udrettet noget til Kong Birgers Fordeel.

Ikke saasnart havde Hertug Erik vundet et Dieblikś Ro fra denne Side, før han i egen Person ilede til Norge, hvor han traf Kong Haakon i Oslo. Hertugen synes nu at have overvundet alle Betænkeligheder hos sin tilkommende Svigerfader og at have draget denne ganske over paa sin Side. Under Opholdet i Oslo udstedte han den 14de Februar 1307 et Brev, ligesom det forrige stilet til Norges Erkebiskop, Biskopper, Baroner o. s. v., hvori han forsikkrede disse, at hans Broder Hertug Valdemar, den større og fornuftigere Deel af Sveriges Høvdinger og Adel, samt hele Almuen ønsker med ham at holde ubrødeligen alt, hvad der for Fred og Enighed var bestemt mellem Norge og Sverige; derfor beder han, at de Norske ville fæste fuldkommen Lid til alt, hvad Kong Haakon paa Hertugens Vegne forebringer, samt troligen og kraftigen opfylde, hvad Kongen raader dem i denne Sag til Forsvar af deres egne og Hertugens Rettigheder.

Baade dette og det tidligere anførte Brev fra Hertug Erik viser tydeligen, at Kong Haakon ikke har været uden Ængstelighed i at tage afgjørende Parti i den svenske Brodertvist, og at han navnligen har frygtet for, hvis han mod Kolseter-Forligets Bestemmelser ydede Hertugerne Bistand, at dette da skulde vække Utilfredshed hos Norges Høvdinger og hos Folket. Muligen kan derhos en dybere og listigere Statsklogt have drevet Hertug Erik i hele denne hans Fremgangsmaade, idet han har villet smigre de norske Høvdinger ved umiddelbart at henvende sig til dem og saaledes danne sig et Parti i Norge, der kunde virke for ham i dette Rige uafhængigt af Kongen. At Hertug Erik kunde nære saadanne underfundige Planer, er idetmindste ganske stemmende med hans Charakteer i det Hele og hans øvrige

Fremgangsmaade. Ved at vække Partiaand i Norge kunde han lettest haabe at vinde Indflydelse paa dets indre Anliggender.

Hvilke nu end de skjulte Biøiemed kunne have været, saa er det vist, at den Hensigt, som Hertug Erik klart udtalte i sine Breve, fuldkommen opnaaedes. Kong Haakon drog efter Sammenkomsten med Hertug Erik til Throndhjem, hvor han i Nidaros den 2den Mai udstedte en Erklæring, hvori han først bittert klager over den danske Konges uretfærdige Fremgangsmaade mod de danske Fredløse og hans Brud paa den med Norge sluttede Fred ved Ødelæggelsen af Hjelm, og dernæst „ifølge Hertug Eriks, sin tilkommende Svigersøns, sine Biskoppers og sine øvrige Raadgiveres Raad" tager sin „kjære Frænde" Grev Jakob og Hr. Peter Jakobssøn med deres Børn samt de øvrige brave Mænds Børn, som havde tyet til ham fra Danmark, med deres Svende og Følge under sin kongelige Beskyttelse. Han kalder til Slutning Gud og de bedste og fornuftigste Mænd i Riget til Vidne paa, at den Uro og Krig, som nu længe havde været, havde taget sin Begyndelse i Kongens og hans afdøde Broders umyndige Aar, „omendskjønt nu somme taabelige og mindre vel underrettede Mænd tale paa forskjellig Maade herom." Dette sidste Udtryk synes ikke utydeligen at tilkjendegive, at Nordmændenes Meninger om det Retfærdige og Hensigtsmæssige i Kongens Fremgangsmaade mod Danmark have været deelte, og at Kongen af den Grund har villet vælte Skylden for den langvarige Krig fra sig og over paa de norske Høvdinger, som havde ført Rigsstyrelsen i hans og hans Broders Mindreaarighed.

Norge og Danmark vare saaledes atter i aabenbar og erklæret Ufredstilstand mod hinanden. Men de politiske Forviklinger i Norden skulde endnu blive større, end de allerede vare. Kong Erik Menved havde en yngre Broder

Kristoffer, en Mand af lav Tænkemaade, men stor Ærgjerrighed. Belært ved de svenske Hertugers Exempel, følte han Lyst til at spille en lignende Rolle i sit Fædreneland. Han manglede imidlertid Hertug Eriks Dygtighed og traf desuden i sin Broder, Erik Menved, en ganske anden Modstander, end de svenske Hertuger havde fundet i Kong Birger. Allerede længe før denne Tid synes Kristoffer at have omgaaets med forræderiske Planer mod Kong Erik, og dette var ikke Kongen ubekjendt, skjønt han var for høihjertet til at aabenbare det og hevne sig. Kong Erik havde først hævet Kristoffer til Hertug af Estland; i Begyndelsen af dette Aar 1307 forandrede han hans Len, idet han istedetfor Estland skjenkede ham Søndre-Halland med Samsø, hvilket Len et Par Aar i Forveien var blevet ledigt. Ved Beleningen maatte Kristoffer paa det Høitideligste love samt stille flere Fyrsters Borgen for, at han tro skulde tjene Kongen og hverken hemmelig eller aabenbare lægge Raad op mod Kongens Liv eller Frihed eller til Rigets Formindskelse eller Skade. Med disse høitidelige Løfter var det imidlertid saa lidet alvorligt meent, at Kristoffer kort efter, den 6te Mai, indgik en hemmelig Forening med de svenske Hertuger i Mothorp i Nørre-Halland, nær Grændsen af Kristoffers Hertugdømme, hvilken Forening ligefrem var stilet mod den danske Konge og ei gik ud paa mindre end at berøve denne Riget eller idetmindste tilvende Kristoffer saa stor en Deel af Danmark som muligt. Heri skulde de svenske Hertuger af al Kraft staa ham bi, og hverken de eller Kristoffer skulde slutte nogen særskilt Fred med den danske Konge. Løb Kristoffers Forehavende mod Forventning uheldig af, da skulde han have sikker Tilflugt hos de svenske Hertuger, som endog i saa Fald lovede at oplade ham et af de to Slotte, Lødøse eller Kongehelle (hvilket sidste dog ikke var deres, men den norske Konges Eiendom). Dette var Hovedbetingelserne for en Forening,

der maa ansees som en sand Skam for begge de afsluttende Parter og et Beviis paa Samvittighedsløsheden i deres Statsklogt. Vel rammer Bebreidelsen haardest den nederdrægtige Kristoffer; men de svenske Hertuger kunne heller ikke undskyldes i at benytte saa uverdigt et Middel mod deres ingenlunde uredelige Fiende, og deres Brøde bliver end større, hvis de ved denne Overeenskomst uden Kong Haakons Villie og Vidende have dristet sig til at bortlove Kongehelle Slot, hans Eiendom, som han i god Tro og til deres Bedste havde midlertidig overdraget i deres Hænder. Overeenskomsten nævner ei Kong Haakon med et eneste Ord, saa at der er al Sandsynlighed for, at han ei ved dens Afsluttelse er bleven adspurgt. Men paa den anden Side findes der dog Tegn til, at han senere hen er bleven deelagtiggjort i dens Indhold. Thi uden Tvivl staar hermed i Forbindelse de Underhandlinger, som Hertug Kristoffer, rimeligviis noget længere ud paa Aaret, ved sin Drost Anders Hogby drev i Oslo, hvorved han voldgav sin Sag med Grev Jakob, Peter Jakobssøn og de andre for hans Faders Drab Fredløse til Kong Haakons og Hertug Eriks Kjendelse, imod at disse Fyrster efter forudgaaende Overeenskomst igjen skulde hjælpe Hertug Kristoffer og hans Mænd. Sigtes herved til Overeenskomsten i Mothorp, saa maa man formode, at Hertug Kristoffer for ogsaa at drage den norske Konge paa sin Side har lovet for sit Vedkommende at tage de danske Fredløse til Naade, — noget som han vel med sin letsindige Charakteer uden Skrupler har gjort.

Endskjønt 12 af de svenske Hertugers Riddere og 24 af deres Svende havde erklæret sig som Forlovere for Overeenskomsten i Mothorp, saa blev dog dette forræderiske Forbund holdet saa hemmeligt, at den danske Konge lige til Vaabenstilstandens Udløb med Hertugerne ikke synes at have havt den ringeste Anelse derom, men at have sat fuldkom-

men Tiltro til sin Broders hyklede Hengivenhed. Da der forøvrigt ingen Udsigter var til, at Vaabenstilstanden mellem Sverige og Danmark skulde ende med en stadig Fred, rustede man sig paa begge Sider i Sommertiden. De svenske Hertuger viiste den største Iver for at faa sine Slotte, især Nykøping og Kongehelle, forsynede med Proviant og skrabede derfor Penge sammen fra alle Kanter, ved Laan og paa anden Maade. Hertug Valdemar drog til Tydskland, som det hed, paa en Pilegrimsfærd, men i Virkeligheden for at hverve tydske Krigsfolk. Hertug Erik derimod stræbte at knytte Forbindelsen med Norge saa fast som muligt. Til den Ende drev han paa Fuldbyrdelsen af Egteskabet med Haakons Datter Ingebjørg, skjønt denne endnu ikke var mere end 6 Aar gammel. Haakon synes ogsaa at have givet ham Forhaabninger herom, hvorfor Hertugen lod gjøre prægtige Forberedelser i Kongehelle for at modtage sin Brud, og drog i Slutningen af Juli Maaned til Norge for at afhente hende. Han traf Haakon ved Krakø[1]), men fandt ham ikke saa villig, som han rimeligviis havde ventet. Kongen fordrede efter Grev Jakobs Tilskyndelse Varberg tilbage af Hertugen og erklærede reent ud, at hvis dette ei skede, fik Erik ikke hans Datter. Hertil skal den stolte Hertug have svaret, at han herom kun vilde gjøre faa Ord: „Gud give hende Lykke, i hvor hun gaar, men Varberg faar du ei tilbage i Aar!" Og han drog strax igjen til Kongehelle, hvor han fortærede Bryllupskosten i lystigt Lag med sine Riddere og Tilhængere.

Denne overmodige Adfærd voldte dog endnu intet Brud mellem Kong Haakon og Hertug Erik. Man maa formode, at den for Hertugen saa gunstig stemte Dronning Eufemia har benyttet al sin Indflydelse for at holde Forbundet vedlige. Dette blev endogsaa yderligere stadfæstet imod Aarets Slutning, idet nemlig Hertugerne den 17de

[1]) Rimeligviis Kragerø ved det nuværende Fredrikstad.

December udstedte en Forsikkring, „at ville angribe og bekrige den danske Konge med deres tydske Leietropper og med al deres Magt, og ei slutte nogen Fred med ham, uden at den norske Konge deri blev indbefattet, hvorimod den norske Konge under Grev Jakobs edelige Borgen havde tilsagt Hertugerne en Sum af 1000 Mark reent Sølv, at udbetales hastigst muligt, og 1000 Mark norsk Mynt, at udbetales i Tunsberg næstkommende Midfaste, og derhos dette Aars Leding og Landskyld af Elvesyssel og Ranrike, saasnart den kunde opdrives. De 1000 Mark reent Sølv bleve allerede den 29de December udbetalte til Hertugernes Befuldmægtigede, og Kvittering for Modtagelsen af dem udstedt.

Hertugerne have vistnok ogsaa paa denne Tid høiligen tiltrængt denne Pengebistand. Hertug Valdemar havde paa sin Udenlandsreise leiet 800 tydske Ryttere med Heste og fuld Bevæbning, og disse vare overførte til Sverige, efter at Valdemar selv var dragen hjem i Forveien for at berede det Nødvendige til deres Modtagelse og Forpleining. Med dem forenede sig Hertug Erik med 500 udvalgte Krigere (rimeligviis Ryttere) fra Upland, og nu droge Hertugerne i Spidsen for den hele Hær ned imod Skaanes Grændser, da Juletiden nærmede sig, ved hvilken Vaabenstilstanden med Danmark var udløben.

Den danske Konge havde imidlertid ei heller siddet ledig. Da Stilstanden led mod Ende, lod han en Deel af sin Hær sætte over Øresund til Skaane, hvor han i Nærheden af den svenske Grændse havde samlet store Forraad af Levnetsmidler til sine Troppers Underholdning under et Vintertog ind i Sverige. Aldeles uvidende om sin Broders, Hertug Kristoffers, forræderiske Forbund med Fienden, viiste Kongen ham den Tillid, at betro ham Forsvaret af de opdyngede Forraad. Men dette blev den danske Konges Ulykke. Da de svenske Hertuger nærmede sig, lod Hertug

Kristoffer sig fange med 100 Ryttere og den øvrige Hær, som stod under hans Befaling. Den svenske Hær fortærede nu og ødelagde Forraadene, gjennemfor derpaa en stor Deel af Skaane med Skjænden og Brænden og tilbragte Julen i Nærheden af Malmø, medens Indbyggerne flygtede for dem til Skove og Udørkener. Dette Forræderi forstyrrede for det første de Danskes Indfald i Sverige.

Kong Erik opgav imidlertid ikke derfor Kong Birgers Sag. I Begyndelsen af det paafølgende Aar 1308 indsandt han sig selv i Skaane og rustede sig atter til Indfald i Sverige. Hertugerne havde trukket sig tilbage til Halland og Vestergøtland, der led meget ved deres tydske Leietroppers Plyndringer. De gave sine svenske Tropper Hjemlov og fordeelte Tydskerne som Besætning i Stæderne. Men Tydskerne fore snart saa voldsomt frem mod de svenske Bønder, at disse reiste sig til Forsvar mod dem. Under disse Omstændigheder maatte Hertugerne frygte Følgerne af et dansk Indfald, og de bestemte sig til at forebygge et saadant ved et Forlig med deres Broder. Dette kom ogsaa istand i Nykøping den 3die Marts og blev yderligere bekræftet paa en Herredag i Orebro den 26de Marts. Kong Birger blev herved løsgiven af sit Fangenskab med Løfte om at skulle erholde en Deel af Riget med sine Brødre; han indgik paa alle de ham forelagte haarde Betingelser og lovede med de dyreste Eder og under Bans Straf at ville holde det sluttede Forlig. Allerede tidligere synes Hertugerne at have gjengivet den paa Skrømt fangne Hertug Kristoffer hans Frihed, for at han kunde vække nye Forræderier i Kong Eriks Hær, eller i alle Fald tjene til Mægler; og Kristoffer blev, som det lader, modtagen af sin Broder uden Mistanke og fulgte ham paa Toget til Sverige. Efter disse forberedende Skridt droge de svenske Hertuger den i Vestergøtland indrykkende danske Hær imøde, og det kom nu den 2den Mai ved Hertug Kristoffers og

flere Fyrsters Mægling til en Vaabenstilstand, der skulde vare til næste Aars 8de September, for at imidlertid en endelig Fred kunde komme istand paa et Møde mellem Befuldmægtigede fra begge Riger paa Skaanes Grændse. I denne Vaabenstilstand betingedes af Hertugerne, at ogsaa Kong Haakon af Norge kunde indlemmes, hvis han ønskede det; de danske Fredløse derimod udelukkedes aldeles.

Hermed var dog ikke nogen stadig Enighed tilveiebragt mellem de svenske Brødre. Birger havde lovet alt, hvad man fordrede af ham, blot for at komme paa fri Fod. Ingen bestemt Deling af Riget var foretagen, alle de fasteste Slotte vare i Hertugernes Hænder, og det var øiensynligt, at Birger kun var sat i Frihed for at staa under det strengeste Formynderskab af sine Brødre. Heri kunde han ei finde sig, og endnu samme Aar undveg han, sine hellige Forsikkringer uagtet, først til Visby og siden til Danmark, hvor han gav sig i Kong Eriks Vold, i Forventning af at blive ved hans Hjælp igjen indsat i sit Rige paa billigere Vilkaar, end hans Brødre havde villet unde ham.

Saa venskabeligt, som det end ved Slutningen af foregaaende Aar tegnede sig mellem Kong Haakon og Hertug Erik, saa opstod dog i Løbet af 1308 en alvorlig Misforstaaelse mellem disse Fyrster, hvilken for en Tid forandrede Partiernes Stilling i Norden. Men den indre Sammenhæng i de herhen hørende politiske Forviklinger er noget af det Dunkleste i dette Tidsrums forresten noksom dunkle Historie. Det synes imidlertid, som om ikke alene ydre Forholde, men ogsaa Foranstaltninger af Haakon med Hensyn til Norges indre Bestyrelse have virket til at fremkalde ovennævnte Forandring. Vi maa altsaa her betragte de ydre og de indre Anliggender ved Siden af hinanden i deres Tidsfølge for muligen at udfinde en ledende Traad i Begivenhedernes Irgange.

Allerede i de første Maaneder af Aaret 1308 synes en

Nærmelse mellem Norge og Danmark at have fundet Sted. Thi under 20de Marts udstedte Kong Haakon fra Bergen, hvor han havde havt sit Vintersæde, et Leidebrev for de Prælater og Riddere, som Kong Erik og Hertug Kristoffer maatte ville sende til Viken for der den 23de Mai, eller ved den Tid, at handle med Haakon angaaende Junker Nikolaus, Grev Jakobs Søns, Befrielse, hvilken Herre maa antages at være under forrige Aars Fiendtligheder falden i den danske Konges Hænder. Hvorvidt disse Forhandlinger virkelig have gaaet for sig, vides ikke; men man finder, at Haakon i Begyndelsen af Vaaren er dragen fra Bergen til det sydøstlige Norge, og at han allerede den 3die Mai var i Oslo. Han var altsaa paa den bestemte Tid tilstede i den Deel af Landet, hvor Underhandlingerne skulde foregaa.

Noget længer ud paa Sommeren 1308, St. Botolfs Dag den 17de Juni, udstedte Kong Haakon i Tunsberg en af de vigtigste Forordninger med Hensyn til Rigets indre Bestyrelse, som er os levnet fra hans Regjeringstid. I Indledningen til dette merkelige Dokument erklærer Kongen, at dets Bestemmelser ere fremkaldte ved adskillige Mænds Fremfærd mod Kongens Thegner (fri Undersaatter) baade i hans og hans Broders Barndom, og ligeledes nu senere, da nemlig Kongen, siden han modtog under sin Styrelse hele Norges Rige, sin Fædrenearv, ved sine mangfoldige Regjeringsforretninger er bleven hindret i at tage sig saaledes af disse Anliggender, som hans Skyldighed og Ønske var.

Forordningens Hovedpunkter ere følgende: Alle Landets Sysler inddrages ved dette Brev under Kongen. Jarls- og Lendermands-Navn skal for Fremtiden ei meddeles Nogen, uden forsaavidt det første skjenkes Kongesønner og Jarlen af Orknøerne. De Lendermænd, som nu ere, beholde for Livstid sin Hæder og sin Ret. For sande Landsforrædere erklæres de, som tilraade en mindreaarig

Konge at lade være flere verdslige Høvdinger i Norges Rige end de, som ere komne af den rette Kongeæt. Hver, som tager Syssel af Kongen, er pligtig paa egen Bekostning at holde ham med 100 Mand, medens han opholder sig i hans Syssel for at skifte Ret Folk imellem. — For at Sysselmændene, hver i sin Syssel, skulle være saameget retfærdigere mod Almuen, vil Kongen i hver Tredie deel af Landet, hvor han ei selv kan komme, hvert Aar sende to fornuftige Mænd, for at iagttage Sysselmændenes Adfærd. De, som findes at have faret lovligen og mildt frem mod Almuen, skulle beholde sine Sysler paa Livstid, og deres Sønner være nærmest til at blive deres Eftermænd, saafremt de ei forbryde sig mod Kongedømmet eller Kongens Thegner. — Lagmanden skal fare med Sysselmanden, naar han drager om for at gjøre Ret i sin Syssel, og skal enhver Lagmandens Dom eller Kjendelse skriftlig optegnes under hans og Sysselmandens Segl. Lader Lagmanden sig bestikke, har han sit Liv forbrudt, med mindre Kongen benaader ham. — Lagmænd og Sysselmænd skulle, for bedre at kunne røgte sit Embedes og Almuens Anliggender, stundom indfinde sig hos Kongen og personligen foredrage for ham, hvad de finde magtpaaliggende, og ved saadan Leilighed have de Artikler, som de ville foredrage, skriftlig optegnede, for at Kongen lettere kan sætte sig ind i Sagerne.

Forordningens mange øvrige Bestemmelser dreie sig især om Sysselmændenes Embedspligter, om Forretningsformer, samt om Riddernes og den øvrige Hirds Pligter og Rettigheder. Den slutter med en Opfordring til alle de haandgangne Mænd „ei at tale ilde om Kongen eller bifalde dem, som gjøre det," — „at erindre den Kjærlighed, som de ere skyldige Gud og Kong Magnus's Afkom, og at være Kongens Datter Ingebjørg tro, hvis han skulde dø uden nogen anden Arving" — og endelig til baade Hird og Almue „at følge den Forordning, som er udstedt om Rigets

Bestyrelse, saaledes som de ville forsvare for Gud paa Dommens Dag."

Hovedøiemedet med denne Forordning sees letteligen at være det, at sammentrænge den hele styrende Myndighed saameget som muligt i Kongedømmet og Kongens Person. Derfor afskaffes Lendermandsverdigheden, der hidtil havde dannet i den norske Stat et Slags Mellemmagt mellem Konge og Folk; derfor sættes Sysselmændene under det skarpeste Opsyn af Kongedømmet; derfor indkaldes endelig ved den første Artikel i Forordningen alle Sysler under Kongen, for nemlig paany at besættes aldeles efter hans Tykke og paa de Vilkaar, som senere i Forordningen nævnes.

Ligesaa merkelig som selve Bestemmelserne er Tonen, i hvilken Kongen taler, hans Yttringer af Misnøie med den tidligere Embedsstyrelse under sin afdøde Broders og sin egen Regjering, og hans Opfordringer til Hirden og Folket at udvise et kjærligt Sindelag mod Kongen og holde fast ved hans Bestemmelser angaaende Rigsstyrelsen under en indtræffende Mindreaarigheds- eller Kvinderegjering. Alt tyder hen paa et forudgaaende spændt Forhold mellem Kongen og Rigets verdslige Høvdinger eller Lendermændene, hvis Kongedømmet hidtil indskrænkende Myndighed Kongen nu vil ganske tilintetgjøre. Vi have allerede tidligere ved flere Leiligheder i Haakons Regjeringsvirksomhed havt Anledning til at bemerke en Uvillie hos ham mod et Parti af Rigets Stormænd, der synes at have arbeidet paa at danne en Kongedømmet sideordnet aristokratisk eller oligarchisk Magt i Staten, og mod dette Parti er nærværende Forordning øiensynlig rettet. Kongen opnaaede ogsaa i Hovedsagen det tilsigtede Diemed: Lendermandsverdigheden forsvandt med Haakons Regjering, og intet i Statens Institutioner fast begrundet Aristokrati kom til at udvikle sig i Norge; hvorimod det arvelige Kongedømme vandt et Grundfæste, som

end ikke de senere indtræffende, Kongedømmet mindre gunstige Forholde formaaede at rokke.

Er den ovenfor fremsatte Formodning rigtig, at Hertug Erik har søgt at vinde sig et Parti i Norge uafhængigt af Kong Haakon, da kan han neppe have henvendt sig til noget andet, end netop det aristokratiskſindede Parti blandt Lendermændene. Ved Hjælp af ligesindede Adelspartier vare alle de oprørske Bevægelser vakte, som i de senere Tider havde fundet Sted i Danmark og Sverige, og ved et saadant maatte ogsaa Hertug Erik haabe lettest at vinde Indflydelse i Norge, ja muligen ved Haakons Død at blive valgt til Rigets Konge, uanseet Haakons Arvefølgelov og Bestemmelser angaaende Rigsstyrelsen. I saa Fald kan man let tænke sig, at den nye Forordning ligesaavel har bidraget til at vække Spænding mellem Kongen og Hertugen, som den er bleven optagen med Misnøie af det aristokratisksindede Parti blandt Norges Lendermænd. At virkelig enkelte af disse sidste have indtaget en fiendtlig Stilling mod Kongen, det viser baade dennes Klager herover i et Brev af følgende Aar, som senere skal omtales, og end mere en bekjendt norsk Stormands Optræden i udenlandsk Tjeneste mod sit Fædreneland.

Denne Mand var den oftere nævnte Bjarne Lodinsson, som i Kong Eriks første Regjeringsaar var Kongens Kantsler, men som ved Aar 1302 sad fængslet paa Ragnhildarholm Slot. I Aaret 1304 var han igjen paa fri Fod og i Kong Haakons Tjeneste, og i denne Stilling finder man ham endnu ved Udgangen af 1305 (10de Decbr.). Efter den Tid omtales han ei i norske Efterretninger eller Brevskaber; derimod optræder ifølge svenske Beretninger i de nu paafølgende Forhandlinger mellem Kong Haakon og Hertug Erik blandt dennes Krigshøvdinger en Hr. Bærna, der siges at være fordreven af den norske Konge; og at dette ingen anden Person er end Bjarne Lo-

dinssøn, derom forvisses man ydermere ved det Tillæg i den svenske Rimkrønike, at hans Navn var skrevet i Paris, og han var „en Mästare i boka list“ d. e. at han havde studeret i Paris og der var bleven Magister — noget som man af andre Efterretninger veed netop var Tilfælde med Bjarne Lodinssøn (Bernhardus Ludovici).

Af alt dette seer man klart, at der ved denne Tid har fundet en ikke ubetydelig Gjæring og Partiaand Sted i Norge, at der hos flere Stormænd har yttret sig Misnøie med Kong Haakons Regjeringsgrundsætninger, at Hertug Erik udentvivl har pustet til Ilden for at tiltvinge sig en større Indflydelse i Norge, end Haakon godvilligen vilde indrømme ham [1]), og at dette endelig har opfordret Kongen til paa den ene Side at gribe de ovenomhandlede afgjørende Forholdsregler mod de misfornøiede norske Stormænd, og paa den anden Side indtage en uafhængig og ærefrygtbydende Stilling ligeoverfor Hertug Erik. Følgen blev et aabenbart Brud med Hertugen, medens derimod fredelige Underhandlinger knyttedes med Danmark.

Kong Haakon indbød Hertug Erik til et Møde ved Elven, og Hertugen, som troede, at Kongen havde isinde at fuldbyrde Egteskabet mellem ham og sin Datter, tøvede ikke med at indfinde sig. Mødet fandt Sted paa Munkholmen tæt ved Kongehelle. Haakons Hensigt var at faa Kongehelle og sine øvrige Slotte tilbage af Hertugen; men denne vilde ei opgive dem. Ifølge de svenske Efterretninger skal det nu have været Haakons Plan, naar Hertugen fra Mødet drog ind paa Kongehelle Slot, da at indeslutte ham der; men Hertugen fik et Nys herom, og da han ved et Sendebud havde forsikkret sig om, at Slottet var vel

[1]) Biskop Arne af Bergen siger i et Brev til Biskop Arne af Skaalholt af 22de Juni 1308: „De Tidender ere i vort Land, at det seer ud til stor Uro, med mindre Gud vender det til det bedre.“ Dipl. Norv. II S. 78.

forsynet for at udholde en Beleiring, forlod han hastigen Mødet ad en anden Vei, end Kongen havde ventet, og uden selv at drage ind paa Slottet.

Hertugen for tilbage til Sverige; men Kong Haakon lagde sig for Slottet med sin Flaade og begyndte at beleire det. Hertugens Befalingsmand, den raske Ridder Fikke, forsvarede det tappert. Grev Jakob af Halland fulgte Kongen, og denne lod paa Grevens Raad opføre ligeoverfor Kongehelle et Kastel af Træ, hvilket blev Begyndelsen til den senere saa bekjendte sterke Fæstning Bagahus eller Bahus; men endskjønt dette Kastel var de Beleirede til stort Meen, hvorfor ogsaa den gamle svenske Rimkrønikes Forfatter ønsker Ophavsmanden til dets Bygning „Helvedes Pøl", saa bragte det dem dog ikke til Overgivelse, og efter hele fem Ugers forgjæves Beleiring maatte Kong Haakon med uforrettet Sag forlade Elven med sin Flaade.

Omtrent paa samme Tid, som disse Fiendtligheder forkyndte det fuldkomne Brud mellem Haakon og Hertug Erik, aabnedes alvorlige Fredsunderhandlinger mellem Norge og Danmark. Veien hertil synes allerede at være banet, deels ved de ovenfor omtalte Forhandlinger i Begyndelsen af Aaret angaaende Junker Nikolaus, Grev Jakobs Søns, Befrielse, deels ved den Omstændighed, at der ved Vaabenstilstanden af 2den Mai mellem Kong Erik af Danmark og de svenske Hertuger aabnedes Adgang for Kong Haakon til at tiltræde samme. Nu, mod Sommerens Slutning, sendte Haakon Biskop Helge af Oslo, Junker Erik Valdemarssøn, sin Fætter, og den bergenske Chorsbroder Ivar Olafssøn, hvem Kongen ved den nys forhen omtalte Forordning af 17de Juni havde overdraget sit mindre Segl og derved udnævnt til sin Vicekantsler, til Danmark som sine befuldmægtigede Fredsunderhandlere. I denne Anledning synes nogle Skrivelser at have været vexlede mellem begge Konger, hvori de gjensidige Klagepunkter ere opreg-

nede. Men Udfaldet af Underhandlingerne blev dog Vedtagelsen af et foreløbigt Fredsudkast mellem Rigerne, udstedt af den danske Konge i Kjøbenhavn den 29de August 1308.[1]).

Det indeholder følgende Bestemmelser: Der skal være en fast Fred mellem den norske og danske Konge samt deres Riger til evige Tider. Den norske Konge skal give sin Datter Ingebjørg til Junker Magnus, den svenske Konge Birgers Søn og den danske Konges Søstersøn. Kong Haakon skal indsætte denne sin Datter til sit Riges Arving, saafremt han ikke faar nogen egtefødt Søn; men hvis han faar en egtefødt Søn, da skal han give med sin Datter 6000 Mark Sølv i Medgift, hvorimod Junker Magnus skal anvise hende en ligesaa stor Sum i Gods eller sikkre Indtægter som Morgengave; bliver hun derimod Rigets Arving, skal Morgengaven være 8000 Mark Sølv, og gaar den danske Konge og hans tro Mænd herfor i Borgen. Kong Birger skal hos Paven udvirke den fornødne Dispensation for Egteskabet, eftersom Magnus og Ingebjørg ere beslægtede i 4de Led. Den danske Konge skal efter yderste Evne medvirke til, at Kong Birger kan blive gjenindsat i sit Rige, og til at hans Søn, Junker Magnus, bliver hans Eftermand. Den danske Konge overdrager Kong Haakon saameget Gods i Nørre-Halland, som kan svare til hans Mødrenegods i Danmark, og overlader ham desforuden de 4 Hereder, som udgjøre Nørre-Halland, og som ligge i Nord for Ethreaaen, til Len af den danske Krone med samme Rettigheder og Forpligtelser, hvormed Grev Jakob forhen havde besiddet det, og skal den danske Konge af yderste Evne hjælpe Haakon til at komme i Besiddelse af disse Hereder og de deri værende Slotte; dog

[1]) Jeg henfører det med Huitfeld til dette Aar, skjønt Thorkelin, Suhm og Flere henføre det til 1ste Juli 1309, see Thorkelins Analecta S. 98.

maa for Fremtiden de danske Fredløse ei der have noget Samlingssted. Paa den norske Konges Bøn og indstændige Begjering tillader den danske Konge af særdeles Naade, at Koner og Børn af de 9 for Deeltagelse i hans Faders Død Overbeviiste, ligesom ogsaa disse 9 Mænds Tilhængere og deres Børn, hvilke, forinden de vare gangne i den norske Konges Tjeneste, vare fradømte deres Godser, skulle nyde sit Mødrenegods i Danmark, dog saaledes, at de førstnævnte for stedse skulle forblive udenfor Danmark og inden tre Aar have solgt sit Gods; de sidstnævnte skulle med Hensyn til Opholdet i Danmark og Benyttelsen af sit Gods være overladte til Kongens Naade; de derimod af de 9 Overbeviistes Tilhængere, hvem deres Gods først var blevet fradømt, efter at de vare gangne i den norske Konges Tjeneste, disse med deres Koner og Børn skulle have Tilladelse til at vende tilbage til Danmark og der nyde baade sit Fædrene- og Mødrenegods, dog mod at stille saadan Sikkerhed, som den danske Konge maatte forlange. Det skal være Grev Jakob tilladt ved et paafølgende Fredsmøde mellem Kongerne at være tilstede i den norske Konges Følge. Den norske Konge skal, saasnart han er kommen i Besiddelse af de ovennævnte 4 Hereder i Halland, opgive til den danske Konge og Krone alt sit Mødrenegods hvorsomhelst i Danmark. Junker Erik Valdemarssøn skal træde i Besiddelse af alt sit mødrene Gods i Danmark. Begge Konger skulle personligen mødes ved Isefjorden i Sjæland næstkommende St. Barnabæ Dag (11te Juni 1309) for at bringe alle Fredsartikler i Rigtighed. Den danske Konge underkaster sig den osloske Biskops Bansættelse, og den norske Konge den roeskildske Biskops, hvis nogen af dem bryder de indgangne Betingelser.

Dette var nu vel kun et Fredsudkast, der først skulde have den norske Konges yderligere Stadfæstelse; men det kunde dog ansees for en Bekræftelse paa den Vaabenhvile

mellem Norge og Danmark, som allerede var indtraadt, og ligesom Fredsartiklerne maa antages for største Delen at være udgangne fra Kong Haakon, saaledes var der ogsaa efter de forhaandenværende Omstændigheder al Sandsynlighed for, at det aftalte Møde mellem Kongerne vilde lede til en endelig Fred.

Hertug Erik af Sverige lod sig nemlig ingenlunde hverken ved Haakons Angreb paa Kongehelle eller ved hans Fredsunderhandlinger med Danmark bevæge til Eftergivenhed med Hensyn til den norske Konges retfærdige Fordringer; tvertimod rustede han sig af al Magt for at hevne sig paa Haakon ved et Indfald i Norge, hvortil vel ogsaa de misfornøiede norske Herrer have opmuntret ham. Kong Haakon yttrede idetmindste i et kort efter udstedt Brev, at nogle Stormænd (magnates), baade udenlandske og indenlandske, hvilke Kongen havde viist sig gunstig imod, fiendtlig angrebe Norge. Da Vinteren begyndte at blive streng, og Vandene lagde til, faldt Hertug Erik pludselig med en udsøgt Hær ind over den norske Grændse. Det hjalp ei Nordmændene, at de havde afbrudt alle Broer; thi Isene vare saa sterke, at man baade kunde gaa og ride dem. Hertugen trængte uhindret frem lige til Oslo og beleirede det sterke Slot Akershuus, som ved denne Leilighed første Gang nævnes. Oslo, som dengang var en meget rig By, var ganske i Hertugens Magt og maatte udrede til dennes Foged alt, hvad han forlangte; ogsaa det omkringliggende Land maatte finde sig i at levere baade Levnetsmidler og Hestefoder til den svenske Hær. Hertugen opførte sig i Eet og Alt som Herre, holdt Hof og udnævnte Riddere og brød sig ikke det ringeste om Kong Haakon. Angrebet synes i det Hele at være kommet Nordmændene ganske uventet, og det er vel uvist, hvor vidt Hertug Erik i den første Forvirring kunde have drevet det, hvis han ikke under sit Ophold for Akershuus var falden i en farlig Sygdom, der

truede hans Liv, men af hvilken han dog blev reddet ved en dygtig Læge, som fulgte ham. En Hær af norske Bønder, omtrent 3000 Mand sterk, især fra Lidir (Lier), samlede sig imidlertid i Hast for at undsætte Slottet og rykkede i Julen mod Oslo. Men Hertugen, skjønt syg, satte sig i Spidsen for sin Hær, mødte Nordmændene ved en Bro omtrent en Miil fra Staden, slog og adspredte dem ganske, fældede Mange og tog flere af deres Anførere til Fange. Alligevel var hans Stilling mislig: Nordmændene synes hastig at være komne til Besindelse og paa flere Kanter at have samlet sig til Modverge. Hertugen var desuden fremdeles syg og frygtede for, at Sygdommen skulde tage en farlig Vending. Han trak sig derfor i Begyndelsen af 1309 med de tagne Fanger tilbage til Sverige, idet han paa Tilbagetoget herjede og brændte de Hereder, som ei vilde underkaste sig ham og betale Brandskat.

Nordmændene vare den tilbagedragende svenske Hær i Hælene for at hevne den Brand og Herjen, der var overgaaet deres Hereder. Medens Hertugen synes at have trukket sig tilbage med sin Hær til det Indre af Sverige, faldt en Skare af Nordmænd under Anførsel af Ridderen Ivar Jonsson ind i Dal, brændte der et Hered, saaledes at ei et Huus stod tilbage, og kom lykkelig hjem igjen med det gjorte Bytte. Ikke saa heldig var en anden Skare under Helge Baat, der, opmuntret ved den førstes Held, ligeledes faldt ind i Dal paa en anden Kant. De samlede vel i Hast et stort Bytte af allehaande Kvæg; men da de lavede sig til at vende hjem, stødte de pludseligen paa en Fiendehær under Anførsel af Fogden paa Dalaborg Slot. Denne lod Hertug Eriks Fane reise, og Nordmændene, som troede, at det var Hertugen selv, som mødte dem, kom i Forvirring og forlode sit Bytte. Anføreren søgte at overtale dem til at holde Stand, og det lykkedes ham ogsaa at faa samlet en Deel af Folket om sig; men han kunde ei

modstaa de Svenskes Angreb, hans Skare blev adspredt, Byttet gik tabt, og de Flygtende kom tomhændte tilbage til Norge.

Det synes, som om Haakon denne Gang ikke personlig har taget Deel i Kampen med Hertug Erik, men at han imidlertid har været ivrig sysselsat med at samle større Stridskræfter fra Rigets fjærnere Egne. Dog dette var ikke let midt i Vintertiden i et Land af Norges naturlige Beskaffenhed, helst da Kongen ikke overalt fandt den Velvillie hos Landets Høvdinger, som han havde ventet. Han henvendte sig med sit Opbud til alle sine tro Mænd og deriblandt ogsaa til Biskopperne. Men Erkebiskop Jørund havde 11te Septbr. 1308 ladet en Kaldelse udgaa til sine Lydbiskopper at møde ham paa et Provinsialconcilium i Nidaros i Begyndelsen af Marts Maaned 1309. Denne Kaldelse var vel udgangen tidligere end Kongens Opbud, men Haakon synes alligevel at have anet Rænker derunder, som om Erkebiskoppen vilde forhindre Rigets Biskopper fra at komme Kongen betimeligen til Hjælp til Landets Forsvar. Og i saadan Formodning maatte han blive end mere bestyrket, da Erkebiskoppen ved Kongens og hans Raads Anmodning om at tilbagekalde Mødet var saa langt fra at lade sig bevæge hertil, at han meget mere drev end sterkere paa det. Da Kongen den 20de Marts 1309 kom til Bergen for at drive paa Rustningerne, fandt han her Biskopperne Arne af Bergen og Ketil af Stavanger rede at drage til Conciliet i Nidaros. Biskop Arne havde vel tidligere, rigtignok paa ganske andre Grunde end Kongens Opbud, undskyldt sig for at møde til Conciliet; men paa Erkebiskoppens gjentagne Anmodning maa han have bekvemmet sig til Reisen. Kongen optog som naturligt denne Adfærd meget ilde, og endnu samme Dag forkyndte han, efter Overlæg med sit Raad og i mange tro Mænds Nærværelse, Forbud mod Biskoppernes Reise. Han paalagde

dem, ifølge sin kongelige Myndighed og under Fortabelse af deres Gods, Friheder og Rettigheder, ikke at adlyde Erkebiskoppens Kaldelse, men derimod at følge ham didhen, hvor Rigets Vel udkrævede deres Nærværelse. Skulde Erkebiskoppen i denne Anledning foretage sig noget imod dem, saa paatog Kongen sig Forsvaret af deres Sag for Paven eller hvilkensomhelst anden kompetent Dommer. Biskopperne føiede sig nu efter Kongens Villie, og af Conciliet i Nidaros blev der intet, da Erkebiskop Jørund døde den 11te April.

Har der i Erkebiskoppens Adfærd virkelig stukket forræderiske Anslag, saa har upaatvivlelig Hertug Erik havt Haand med i Spillet, og det bliver da let begribeligt, hvorledes han turde vove sig saa dybt ind i Norge med en ikke betydelig Krigsmagt. Han har stolet paa, at hans Partis Kabaler skulde hindre eller forsinke Kongens Foranstaltninger til Rigets Forsvar, og han bedrog sig ikke ganske, skjønt Udfaldet af hans Tog vel neppe svarede til hans Forventninger. Det maa forresten bemerkes, at der kort før og ved denne Tid var opstaaet adskillige andre Tvistepunkter mellem Kongen og Geistligheden, nemlig angaaende Udstrækningen af den biskoppelige Myndighed, Tiende og saadant mere, hvilket vel ogsaa kan have bidraget sit til den Vrangvillighed, som Erkebiskoppen eller vel rettere hans Domkapitel i hans Navn ved denne Leilighed udviiste.

I Begyndelsen af Mai Maaned var Kongen færdig med sine Rustninger i Bergen, og den 12te Mai var han paa Veien sydefter med sin Flaade. Han havde samlet om sig Norges vigtigste geistlige og verdslige Høvdinger. Hans Tog havde, som det synes, en dobbelt Hensigt, deels fra Gautelven af at angribe Hertug Erik, deels at understøtte Fredsforhandlingerne med Danmark, der ifølge forrige Aars Overeenskomst skulde fuldbringes denne Sommer ved et Møde mellem Kongerne. Haakon vilde have Freden først

bragt i Rigtighed, og derfor styrede han med sin Hovedmagt til Danmark. En Deel af den norske Flaade blev imidlertid ved heftig Modvind nødt til at søge ind i Gautelven og tage Havn i Kalfsund ved Indløbet til Elven. Dette fik Hertug Erik at vide, som synes at have holdt sig ved Rigsgrændsen for at afvente Kong Haakons Foretagender. Han ilede til, bemandede i Hast alle de Fartøier, han kunde skaffe til Veie, med de raskeste af sine Mænd og angreb Nordmændene. Disse bleve slagne, mistede 7 Skibe og meget Folk, og Ivar Jonssøn var blandt de Faldne. Hertug Erik skal have beklaget denne brave Mands Død, og lod hans Lig føre til Skara og der hæderligen jorde.

Dette Tab uagtet blev dog en Deel af den norske Flaade liggende i Elvemundingen og fik snart Leilighed til at gjøre Gjengjæld for det lidte Nederlag. De svenske Herrer Erengisl af Skara og Matthias Algøtssøn vovede sig ud af Elven med en Flaade af mindre Skibe; men de bleve angrebne af Nordmændene, der paa sin Side havde Fordelen baade af høiere Skibe og deraf, at de havde besat Klipperne paa Kysten, hvorfra de væltede Stene ned over de fiendtlige Fartøier. De Svenske bleve slagne med stort Tab, og begge Anførerne faldt.

Forresten synes de svenske Hertuger at have beredt sig paa at vove det Yderste mod deres Broder Kong Birger. I Overeenskomsten i Ørebro i forrige Aar havde denne under Bans Straf lovet at holde de indgangne Betingelser. Ikke desto mindre havde han, som allerede fortalt, forladt Sverige med sin Familie og var dragen til Danmark. Biskopperne af Skara og Linkøping gjorde, rimeligviis paa Hertugens Forlangende, Miner til at ville bansætte Kong Birger, og denne fandt det nødvendigt den 11te Marts 1309 i Viborg, hvor han opholdt sig med den danske Konge, at udstede en Protest mod saadan Fremfærd, idet han indskjød sin Sag under det apostoliske Sæde. Birger

sendte sin Protest med sin Kapellan Andreas til Erkebiskop Nikolaus af Upsal, med Begjering om dennes Raad. Erkebiskoppen, som man i Begyndelsen af Marts Maaned finder at have opholdt sig i Bergen, uvist i hvilket Anliggende eller af hvad Aarsag, synes ikke at have været fiendtlig stemt mod Birger, og efter sin Hjemkomst til Sverige samme Vaar (han var i Upsala den 28de Mai) har han efter al Sandsynlighed lagt sig imellem med sin erkebiskoppelige Myndighed og forhindret den paatænkte Bansættelse, hvilken man nemlig ikke finder omtalt at være virkelig udført. Hertugerne havde forøvrigt Sveriges Styrelse ganske i sine Hænder og førte den, som om Kong Birger ikke var til.

Om Sommeren, medens de ovenomtalte Kampe mellem Nordmændene og de Svenske fandt Sted i Gautelven, dreves Fredsunderhandlinger mellem Norge og Danmark. Det aftalte Møde mellem Kongerne ved Isefjorden, som skulde have fundet Sted 11te Juni, gik for sig noget senere i Kjøbenhavn, og her blev Freden sluttet den 17de Juli.

Artiklerne om Egteskabet mellem Jomfru Ingebjørg og Junker Magnus Birgerssøn, om Kong Birgers Gjenindsættelse i Sverige, om Nørre-Hallands Overdragelse til Kong Haakon mod dennes mødrene Gods i Danmark, om de danske Fredløses meer og mindre udstrakte Benaadning med deres Gods i Danmark, — alle disse Artikler af forrige Aars Fredsudkast bleve i nærværende Fredsslutning uforandrede optagne. Hertil kom følgende nye Bestemmelser: Kongerne indrømme hinanden gjensidigen Ret at lade tiltale Mænd i den andens Rige, mod hvilke de have nogen Klage at fremføre, overeensstemmende med Landets Love og Rettergang. Den danske Konge indrømmer den norske Indtægterne af hans mødrene Gods i Danmark fra 29de August 1308, og indtil de fire Hereder i Nørre-Halland med deri værende Slotte ere komne i Kong Haakons

Besiddelse. Den danske Konge forpligter sig til snarest muligt at angribe de svenske Hertuger; den norske Konge skal ingen Stilstand slutte med dem uden, om det kan være fornødent, paa kort Tid, og saaledes at den danske Konge og hans Rige deri indbefattes; særskilt Fred med dem skal ingen af Kongerne slutte. Skibbrudne af det ene Rige i det andet skulle frit raade for sit reddede Gods. Ingen Told skal i det ene Rige aftvinges det andet Riges Handlende mod gammel Vedtægt. I Tilfælde af Udførselsforbud skulle Varer, som af Handlende fra det ene Rige ere indkjøbte i det andet før Forbudets Forkyndelse, frit kunne udføres mod Erlæggelse af den sedvanlige Told; Varer derimod, som ere indkjøbte efter Forbudets Forkyndelse, skulle ei, uden af særdeles Naade, udføres, førend en almindelig Udførselstilladelse igjen er given. Den norske Konge underkaster sig Bansættelse af den roeskildske Biskop og den danske af den osloiske, hvis nogen af dem bryder de indgangne Betingelser.

Det af Kong Haakon udstedte Fredsdokument indeholder til Slutning Navnene paa de norske Herrer, der have været Forlovere for Freden og beseglet Brevet med Kongen, nemlig de fire Biskopper Ketil af Stavanger, Helge af Oslo, Arne af Bergen og Ingjald af Hamar; videre Erik Valdemarssøn og Finn, Kongens magister capellarum; Baronerne Bjarne af Bjarkø, Thorer Haakonssøn og Snare Aslakssøn, 16 Riddere og 10 Svende eller Væbnere. Det tilføies endelig, at 270 af den norske Konges Riddere og Svende skulle ved aabent Brev love for Fredsbetingelsernes Overholdelse, og at dette Brev skal overleveres til den danske Konges Sendebud næste St. Hans Dag (24de Juni 1310) i Tunsberg, ligesom et lignende fra den danske Konges Side skal overgives til den norske Konges Sendebud til samme Tid i Kjøbenhavn.

Saaledes kom da endelig en Fred istand mellem Norge

og Danmark, hvilken, omendskjønt den i sine Betingelser senere undergik mange Forandringer og Tillempninger, dog blev staaende ved Magt i Kongerne Haakons og Erik Menveds Levedage og gjorde Ende paa den for begge Riger fordærvelige Krigstilstand, som nu havde varet i næsten 25 Aar. Den Omstændighed, at Grev Jakob af Halland ikke nævnes i denne endelige Fred og heller ikke senere omtales i Historien, gjør det sandsynligt, at han før dens Afslutelse har endt sit urolige Liv. Rimeligviis var han den sidste gjenlevende af de 9 Herrer, der vare fligtede for Deeltagelse i Kong Erik Glippings Mord, og ved hans Død var da ogsaa en Anstødssteen for Freden bortryddet. Ligesom der i Fredsartiklerne intet særdeles Hensyn findes at være taget til hans Søn Junker Nikolaus, saaledes viser ogsaa den følgende Historie, at han ingensinde er kommen i Besiddelse af sin Faders Grevedømme, hvorimod det af gamle Brevskaber sees, at han i de nærmeste Aar efter Freden har opholdt sig i Norge og staaet i Kong Haakons Tjeneste. Ifølge islandske Annalers Beretning skal endelig Junker Nikolaus tilligemed sin Broder Valdemar i Aaret 1314 være bleven henrettet paa et Sted, kaldet Gaupnaholm. Men ligesaalidet som man bestemt veed, hvor dette Sted er beliggende, ligesaalidet veed man, paa hvad Grund eller paa hvis Befaling denne Henrettelse er foretagen. — Paa Tilbageveien fra det kjøbenhavnske Fredsmøde skal Kong Haakon først have faaet Underretning om de Kampe, der havde fundet Sted i Elven mellem hans Folk og de Svenske. Den 24de August finder man ham hjemme igjen i Oslo.

Allerede faa Dage efter Fredens Afslutelse, nemlig den 22de Juli, udstedte den unge Junker Magnus, Kong Birgers Søn, i sin Faders og den danske Konges Overvær, en Fuldmagt for Biskop Peter af Viborg, Johannes, Provst af Odense, og Ingvar Hjort til paa hans Vegne formeligen

at begjere Kong Haakons Datter til Egte. Sendemændene synes strax at have begivet sig til Norge, og her blev nu Jomfru Ingebjørg i Mariekirken i Oslo høitidelig trolovet med Magnus. Dette skede med hendes egen Villie — heder det i det derover udstedte Dokument — og i Overvær af Kong Haakon, Dronning Eufemia, Biskopperne af Oslo og Hamar, Erik Valdemarssøn og flere norske Herrer, blandt hvilke Bjarne af Bjarkø. Biskop Peter af Viborg forestillede Magnus's Person og modtog paa hans Vegne Kongedatterens Haand og Løfte. Dronning Eufemia var alligevel, ifølge de svenske Efterretninger, meget imod denne nye Trolovelse og Opslaget med Hertug Erik, for hvem hun fremdeles nærede den største Velvillie.

Partiernes Stilling i Norden var saaledes ganske forandret. De svenske Hertuger stode nu overladte til sig selv og givne til Priis for Norges og Danmarks forenede Magt. Dog Hertug Erik lod sig ei derved bringe ud af Fatning, og hans Klogskab svigtede ham ligesaalidet som hans Mod under disse farlige Forholde.

Efter Striden i Kalfsund gjorde Hertugen et nyt Indfald i Norge. Han hørte nemlig, at Nordmændene samlede en liden Magt for at rykke ind i Sverige, og foretrak nu at komme dem i Forkjøbet og møde dem paa deres egen Grund. Han drog fra Kongehelle ind i Elvesyssel. Nordmændene havde hugget Braater for at spærre ham Veien; men Hertugen kom over dem og trængte frem til Gaarden Ljunga, som tilhørte Thord Unge, en af de misfornøiede Nordmænd, som paa denne Tid vare traadte i hans Tjeneste mod deres Konge og Fædreneland. De Svenske fandt imidlertid Landet øde paa mange Miles Strækning; Indbyggerne havde taget sin Tilflugt til Skovene, og man traf ikke et Menneske i Bygden. Nogle af Hertugens Ryttere, der vare udsendte paa Speiden, bleve angrebne af en overlegen Flok Nordmænd, som havde leiret

sig paa et Bjerg, hvorfra der var en vid Udsigt; flere af de Svenske bleve dræbte og blandt dem Jøns Blaa. Men da Hertugen hastig rykkede til med sit øvrige Rytteri, adspredte Nordmændene sig. Hertugen vovede sig imidlertid ikke videre frem; efter at have herjet og brændt de nærmeste Bygder trak han sig igjen tilbage til Sverige for at møde det Uveir, som trak op over ham fra Danmark.

Baade Kong Haakon og Kong Erik rustede sig for ifølge deres Overeenskomst at angribe de svenske Hertuger; men den danske Konges Forberedelser vare de mest truende. Han skal have samlet en Hær paa omtrent 60000 Mand, hvoriblandt 100 Riddere og 2500 jærnklædte Ryttere, og med denne Hær, samt Kong Birger og 8 andre danske og tydske Fyrster i sit Følge, hvoriblandt Hertugerne Valdemar af Sønderjylland og Erik af Langeland, rykkede han om Høsten 1309 (rimelig i September Maaned) fra Skaane ind i Sverige. De svenske Hertuger vare dragne til Rigsgrændsen for at møde Indfaldet; men da de saa en saa uhyre Overmagt for sig, vilde de ei vove noget Slag. De trak sig derimod langsomt tilbage til de indre Landskaber, ødelæggende Alt paa deres Vei, for at ikke den fiendtlige Hær skulde finde nogen Underholdning under sin Fremrykken. Den danske Hær fulgte dem i Hælene, saaledes at den almindelig kom om Dagen der, hvor Hertugerne havde været om Natten, dog uden at kunne tvinge dem til Slag. Naar derimod mindre Partier af den danske Hær fjærnede sig noget fra Hovedmassen for at opdrive Fødemidler, da vare de Hertugelige ved Haanden og tilføiede dem stor Skade, saaledes at af 20 neppe 3 eller 4 vendte tilbage. De Danske maatte derfor holde op med disse Streiftoge og holde Hæren samlet, hvor vanskeligt det end faldt at forskaffe den store Mængde Levnetsmidler og Hestefoder. Under saadanne mislige Omstændigheder trængte alligevel den danske Hær dybere og dybere ind i Smaaland.

Imidlertid havde ogsaa Kong Haakon sat sig i Bevægelse, og da han hørte, at Hertugerne med deres Hovedmagt vare rykkede de Danske imøde, angreb han Kongehelle. Hertug Erik havde overdraget Befalingen paa Kongehelle Slot til den ovennævnte norske Overløber Thord Unge. Men Thord, som timeligviis har mistvivlet om, at Hertugen kunde komme vel fra den farlige Kamp, han nu havde at bestaa, og paa den anden Side frygtede den norske Konges Vrede og ønskede sig tilbage til sine Godser og Frænder i Norge, indlod sig i Underhandlinger med sine Landsmænd og opgav Slottet i Haakons Hænder mod at blive tagen til Naade af Kongen.

Efterretningen naaede de Hertugelige ved Vernamo i Smaaland. Det var at befrygte, at Nordmændene nu skulde falde ind i Vestergøtland, og derfor nødtes Hertugerne til at sende en Afdeling af sine Mænd til Skara og Lødøse for at verge disse vigtige befæstede Punkter. Der blev imidlertid intet af Nordmændenes Indfald. Da Haakon havde vundet Kongehelle, blev han liggende rolig uden at komme sine Bundsforvandte til Hjælp, — en Adfærd, som ikke lidet bidrog til at redde Hertugerne af deres Forlegenhed. Hvad der har bevæget Haakon til denne Handlemaade, lader sig ikke afgjøre: maaskee har han midt under sine krigerske Foretagender mod Hertug Erik alligevel i sit Hjerte næret en Godhed for denne tappre og kloge Fyrste, som ikke tillod ham at medvirke til hans fuldkomne Undergang; de senere Forholde kunne synes at tale herfor. Muligens kan der dog ogsaa have fundet Omstændigheder Sted i hans egen Hær, der har gjort det umuligt for ham at forfølge videre den vundne Fordeel. Indretningen af Norges Krigsvæsen synes ikke at have været gunstig for en Landkrig paa fremmed Grund, og de norske Konger havde altid vanskeligt for at holde Ledingsfolket samlet, naar Ledingstiden nærmede sig sit Udløb. Men Haakon synes viseligen

at have skyet sine Naboers Exempel at trække fremmede Leietropper ind i sit Land for med dem at føre sine Krige.

Affendingen af Krigsfolk til den norske Grændse havde imidlertid svækket Hertugernes Hær og gjort det endnu farligere for dem end før at vove et Slag. De vedbleve derfor med den begyndte Maade at føre Krigen paa og trak sig stedse tilbage for den fremtrængende danske Hær. Ved Rumlaborg nær Jønkøping ved Vettern gjorde de Mine til Modstand; men, da Kongerne nærmede sig, opgave de ogsaa denne Stilling og trak sig over Holavid, en Skovstrækning paa Grændsen af Smaaland og Østergøtland. Kong Birger besatte nu Jønkøping; Kong Erik med Hovedhæren derimod fulgte Hertugerne over Holavid ind i Østergøtland. Her lavede atter Hertugerne sig til Modstand og opstillede sin Hær ved Sæm; men det Uheld hændte, at Matthias Ketilmundssøn, der bar deres Fane, styrtede med Hesten og brød Fanestangen. Dette ansaa de Svenske for et ondt Varsel og forlode sin Stilling, da den danske Hær nærmede sig. Hertugerne opgave nu aldeles Tanken om at møde deres Fiende i aaben Mark, og efter indbyrdes Overlæg deelte de sin Hær: Erik drog til Kalmar og Valdemar til Stokholm for at forsvare disse vigtige Punkter og afvente gunstigere Forholde.

Den danske Hær rykkede nu ind i Sødermanland og begyndte ved Mikkelsdagstider (29de September) Beleiringen af det sterke Nykøpings Slot. Men her fandt Kong Erik Maalet for sin Fremgang i Sverige. Slottet, der var vel forsynet og besat med udvalgt Krigsfolk, spottede alle Kongens Anstrengelser og opholdt ham og hans Hær lige til December Maaned. Imidlertid fik Hertug Erik i Kalmar en Forsterkning af tydske Leietropper, som ankom did paa to Skibe, og begyndte nu atter at sætte sig i Bevægelse for at gaa angrebsviis frem i Ryggen paa den fiendtlige Magt. Han nærmede sig Vestergøtland, lod her

sine Tropper fra Varberg støde til sig, rykkede saa for Jønkøping, indtog atter denne Stad, ødelagde de Befæstninger, som Kong Birger der havde opført, og lod nedhugge den af Kongen efterladte Besætning med dens Anførere. Derpaa opbød han Vestgøterne og leirede sig ved Arvalla. Ogsaa i Upland bleve Folk og Skibe opbudne, og det tegnede til, at begge Kongerne med deres store Hær for Nykøping fra to Sider kunde blive angrebne af de Hertugelige.

Under alt dette vedblev Slottet at holde sig tappert. Vinteren var udbrudt med Strenghed, Landet rundt om udplyndret, og Dag for Dag tiltog Vanskeligheden ved at skaffe den store danske Hær Levnetsmidler og Hestefoder. Mennesker og Heste omkom i Mængde, og den største Elendighed begyndte at herske i den danske Leir. Hertil kom endelig Mytteri i Hæren. Endeel danske Adelsmænd, der skulle have ladet sig bestikke af Hertugernes Løfter og Penge, viiste sig opsætsige mod Kongen og forlode ham med den største Deel af Hæren, og Kong Erik var sandsynligviis omkommen eller bleven tagen til Fange, hvis ikke Herren af Meklenburg og de tydske Tropper vare forblevne ham tro. Under disse Omstændigheder var der intet andet for ham at gjøre, end at ophæve Beleiringen og skyndsomt trække sig tilbage til sit Rige. Man finder ham i Helsingborg den 21de December. Kong Birger forlod ligeledes Sverige i Følge med den danske Konge.

Det saa truende danske Indfald havde saaledes ei ledet til sit Maal, Kong Birgers Gjenindsættelse og Hertugernes Undergang. Det danske Tog var mislykket; men Hertug Erik synes dog ikke at have gjort noget bestemt Skridt til at forfølge sit Held i denne Retning eller at hindre den danske Hærs Tilbagetog. Sverige var paa det frygteligste medtaget baade af Fiender og Forsvarere, og Folkets Ønske har rimeligviis kun gaaet ud paa først at

blive af med den danske Hær saasnart som muligt, og derpaa at erholde Fred. Hertugernes tydske Leietropper og deres drøie Skattepaabud synes ikke at have faldet den svenske Almue mindre til Byrde end de Danskes Udpresninger. Hertug Erik, som maatte føie sig i det almindelige Ønske, og som desuden endnu havde sit Blik stadig henvendt paa Norge, opsøgte den danske Konge paa hans Tilbagetog og fik udvirket en Vaabenstilstand, idet han forsikkrede Kongen om sin egen og sin Broders Beredvillighed til at lade det engang afsluttede Forlig med deres Broder, Kong Birger, staa ved Magt, naar denne vilde overholde de af ham tidligere besvorne Betingelser.

Da Hertugerne nu for det første vare sikkre fra dansk Side, gik det løs mod Norge. Hertug Erik vilde for enhver Priis have Kongehelle tilbage i sin Magt for derved at have et Baand paa Kong Haakon. Han kaldte Hertug Valdemar til sig fra Stokholm med de derværende Tropper, og Brødrene forenede sig i Vestergøtland i Slutningen af December. De udskreve herfra en ny overmaade svær Skat af Upland, at betales inden 1ste Februar, hvilken Skat skulde anvendes til at lønne de fremmede Leietropper, som de derpaa lovede at ville afskedige. Imidlertid benyttede de dem til deres Foretagende mod Norge.

Det er ubekjendt, hvor længe Kong Haakon er forbleven med sin Hær ved Kongehelle efter Slottets Erobring. Ved Aarets Udgang finde vi ham i Tunsberg. Han havde ladet Thord Unge vedblive i Befalingen over Kongehelle Slot. Hertugerne oppebiede den Tid, da Isen lagde til, og Undsætning fra Norge søveis var umulig. Da rykkede de, som det synes i de første Dage af 1310, for Slottet og belagde det med en stor Magt. En norsk Hær nærmede sig for at hæve Beleiringen; men imod denne sendte Hertug Erik den norske Overløber Bjarne Lodinssøn (Hr. Værna), som kjendte Veiene og selv havde Lyst til at

hevne sig paa Kong Haakon. Bjarne, der havde studeret i Paris og der var bleven Magister, viiste ved denne Leilighed, at han over sine Bøger ei havde glemt at føre sine Vaaben. Han mødte den norske Undsætningshær og slog den ganske. Nu tabte Thord Unge atter Modet og overgav Kongehelle Slot i Hertug Eriks Hænder.

Hertugen havde hermed naaet sit nærmeste Maal. Han tog ikke Hevn over Thord, men lod ham frit drage bort for ved ham at indlede Underhandlinger med Kong Haakon. Befalingen paa Slottet overdrog han til en tydsk Ridder.

Hertugen skal strax have sendt Bud og Brev til Kong Haakon, rimeligviis i Følge med Thord Unge, og ladet Kongen spørge, om han nu vilde lade det forblive ved hvad skeet var og lade Hertugen beholde Slottet. Thord gav derhos Kongen en Skildring af Hertugens store Magt, hvormed han truede at gjøre et Indfald i Viken og ødelægge Landet i Bund og Grund. Disse Forestillinger bleve ei uden Virkning. Kongen erklærede, at han ei var uvillig til et Forlig, saafremt kun Hertugen vilde skille sig af med de mange Udlændinger, han havde i sin Tjeneste; thi saalænge han var omgiven af disse og lød deres Raad, kunde det aldrig komme til nogen stadig Fred. Paa disse foreløbige Underhandlinger fulgte en Sammenkomst mellem Kongen og Hertugen, som det synes i Oslo, og da den sidste indvilgede Kongens Forlangende med Hensyn til de udenlandske Leietroppers Afskedigelse — noget som han heller ikke ifølge Svenskernes Fordringer synes at have kunnet undgaa — blev i Fasten 1310 en Vaabenstilstand sluttet mellem Norge og Sverige.

Der gives Afskrift og Udtog af et Brev, udstedt af Kong Haakon, som vel af Nogle henføres til det følgende Aar, men som dog efter al Rimelighed er givet i Oslo d. 22de Marts 1310 i Anledning af den her omhandlede Vaa-

denstilstand, og af hvilket man lærer nærmere at kjende de Betingelser, som ere lagte til Grund for Fredsunderhandlingerne. Dets Indhold er følgende:

De svenske Hertuger skulle inden 14de Mai overgive Kong Haakon hans Slotte Kongehelle, Varberg og Hunehals, med alt, hvad som hører til deres Befæstning, og desuden Landet Nørre-Halland. — Hertugerne forpligte sig til at frigjøre Haakon paa en for ham ærefuld Maade fra det Løfte, han i 1309 har gjort den danske Konge i Kjøbenhavn med Hensyn til sin Datter, hvorimod Kong Haakon lover, at han inden 3 Aar skal give Hertug Erik sin Datter til Egte uden Medgift og trolove sin Broderdatter Ingebjørg med Hertug Valdemar med 3000 Mark Sølvs Medgift. Hertugerne skulle overlade deres og Kongens Frænde Erik Valdemarssøn Landet Mark med al Indtægt for den Ret, han kunde have til Sverige, og naar Hertug Eriks Bryllup med Ingebjørg er fuldbyrdet, skulle de end yderligere forsørge ham med Gods i Sverige efter den norske Konges Tykke. Hertugerne skulle tjene Kong Haakon med 400 Heste i Norge paa hans Bekostning, naar Behov gjøres, ligeledes til Skibs, hvis det udfordres. — Skulde Kongen dø uden egte Søn, førend Hertug Erik har holdt Bryllup med Ingebjørg, da skal Dronning Eufemia med de Raader, som Kongen dertil i sit Testamente udnævner, overdrage til Hertugen Ingebjørg tilligemed Norges Rige, dog under den Forpligtelse, at han ingen Embedsmænd skal indsætte i Landet uden Norske. Kongen og Hertugerne skulle den 8de Mai mødes paa Valgø ved Nørre-Halland for yderligere at bekræfte denne Forening.

Om dette Brev er et virkeligt Fredsdokument eller blot Udkast til et saadant, der maaskee aldrig er blevet formelig udstedt, lader sig ei afgjøre; men i alle Fald underretter det os upaatvivleligen om de Betingelser, paa hvilke Kong Haakon var villig til at indgaa Forlig med Hertugerne, og

som han har fremsat for Hertug Erik ved sin Sammenkomst med denne i Oslo. Man seer tydelig, at Kongen er kommen tilbage til sin gamle Plan, at faa Hertug Erik til Svigersøn, — en Plan, som han maaskee aldrig har opgivet; og ifølge Sagernes Stilling i Norden maatte han ogsaa nu foretrække dette Giftermaal for sin Datter fremfor det i Freden i Kjøbenhavn bestemte, med Junker Magnus Birgerssøn. Udsigterne vare nemlig nu fredelige; der var sikkert Haab om en Udsoning mellem de svenske Brødre og om Kong Birgers Gjenindsættelse i sit Rige. Da nu Magnus allerede var bestemt valgt til sin Faders Efterfølger, saa vilde Egteskabet mellem ham og Ingebjørg, Haakons Datter, efter al Sandsynlighed i Tiden lede til en nærmere Forbindelse mellem Norge og Sverige under een Konge, hvilken Forbindelse Haakon har anseet farligere for Norges Selvstændighed, end om Egteskabet mellem Ingebjørg og Hertug Erik gav Udspring til en ny for Norge særegen Kongeæt.

Et sikkert Tegn paa, at en almindelig Fred i Norden snart kunde ventes, var det, at de svenske Hertuger, ikke længe efter at Stilstanden med Norge var afsluttet, virkelig aftakkede sine fremmede Leietropper. Ved Paaskеtid nemlig (ved 18de April) samlede Hertug Erik dem i Lødøse, betalte dem deres tilgodehavende Sold og gav dem en prægtig Fest, ved hvilken han slog flere af dem til Riddere, hvorpaa han meddeelte dem Afsked og lod dem forlade Sverige.

Hvorvidt Mødet mellem Kong Haakon og Hertugerne, som skulde finde Sted den 8de Mai, virkeligen er gaaet for sig, vides ikke. Men længere ud paa Sommeren aabnedes i Danmark Underhandlinger om en almindelig Fred. Kong Haakon, som ved St. Hans Tider (den 23de Juni) var i Bergen, drog i Juli Maaned til Danmark, hvor ogsaa de svenske Hertuger indfandt sig, og desuden Kong

Birger og flere nordtydske Fyrster vare tilstede. Underhandlingerne bleve, som det lader, drevne deels i Kjøbenhavn, deels i Helsingborg. Først blev under den danske Konges Mægling (den 15de Juli) et Forlig sluttet i Helsingborg mellem Kong Birger og hans Brødre, Hertugerne, hvorved den første gjenindsattes i sit Rige og en bestemt Deling af Sverige foretoges. Dernæst handledes i Kjøbenhavn om Freden mellem Norge, Danmark og de svenske Hertuger. Hovedtvistepunktet synes her at have været Nørre-Halland. Hertugerne, som for Tiden vare de virkelige Ihændehavere, ønskede at beholde det som Len af den danske Konge, og denne synes ikke at have været utilbøielig til at hjælpe dem hertil, naar Trolovelsen mellem Junker Magnus Birgersson og Ingebjørg af Norge kunde blive staaende ved Magt. Haakon derimod var ikke synderlig villig til at frasige sig hiint danske Len og havde desuden, som sees af det Foregaaende, paany optaget Planen om et Giftermaal mellem sin Datter og Hertug Erik. Dog, da den danske Konge yttrede, at han for Freds og Enigheds Skyld vilde forlene Hertugerne med Nørre-Halland, gav Haakon hertil det Svar, at det maatte skee efter Kong Eriks Villie. Endelig blev nu i Helsingborg den 17de Juli den almindelige Fred sluttet mellem Kong Erik af Danmark, Haakon af Norge, Birger af Sverige, Kristoffer, Hertug af Halland og Samsø, Grev Gerhard af Holsteen og Hr. Henrik af Meklenburg paa den ene Side og de svenske Hertuger Erik og Valdemar paa den anden, paa følgende Vilkaar:

Den danske Konge opgiver alt Fiendskab med de svenske Hertuger og forlener dem arvelig med Nørre-Halland paa samme Vilkaar som Grev Jakob havde havt det; de skulle paa en Maaneds forudgaaende Opfordring tjene Kongen med 60 rustede Ryttere. Hertug Erik frasiger sig enhver Fordring paa Norges Rige og Jomfru Ingebjørgs

Haand; derimod skulle de svenske Hertuger bidrage af yderste Evne til, at Egteskabet mellem hende og Junker Magnus bliver sluttet. Hertug Erik skal egte Jomfru Sofia, Datter af den tydske Herre Nikolaus af Werle og den danske Konges Søsterdatter, samt udvirke den hertil nødvendige Dispensation af det apostoliske Sæde. Den norske Konge skal opgive alle Fordringer paa Kong Erik. Hvis Kongen af Norge vil indgaa paa og holde denne Fred, da skulle Hertugerne opgive ham Kongehelle Slot og de Fangne, men hvis ikke, beholde de begge Dele, og Kongen af Danmark forpligter sig i saa Fald til hverken at hindre dem eller understøtte dem i deres Foretagender mod den norske Konge. Hertugerne skulle ei aabne de danske Fredløse noget Samlingssted eller tage sig af dem, som maatte have forbrudt sig mod den danske Konge.

Flere vigtige Dokumenter angaaende særskilte Punkter i Freden bleve udstedte under samme Møde, ligesom og den danske Konges Lensbrev til de svenske Hertuger for Nørre-Halland.

Freden i Norden var nu gjenoprettet; thi skjønt Betingelserne i Helsingborg-Forliget i Løbet af de nærmeste Aar undergik adskillige Omændringer, saa gav dette dog ikke Anledning til Krigens Fornyelse mellem de nordiske Riger. Kong Birger vendte kort efter Freden tilbage til Sverige og overtog atter Bestyrelsen af sin Deel af Landet. Hertug Erik udstedte den 9de August i Arboga en Forsikkring at ville give sin Fæstemø Jomfru Sofia 1000 Mark svensk i Morgengave, og Bruden, som ifølge en særegen Artikel i Freden ved Mortensdag (den 10de Novbr.) skulde føres til Falkenberg af den holsteenske Greve Gerhard og der overdrages Hertug Erik, ankom virkelig til Sverige, skjønt Brylluppet blev udsat, indtil Dispensation var indhentet. Alt tegnede saaledes til, at dette Egteskab virkelig skulde komme til Fuldbyrdelse, og Forbindelsen mellem Her-

tug Erik og Ingebjørg af Norge saaledes for stedse være brudt.

Det er klart af Fredsdokumenterne, saaledes som de ere os bevarede, tildeels blot i unøiagtige Udtog, at Kong Haakon ei har været fuldkommen tilfreds med Betingelserne, og at Freden er sluttet i Forventning af hans senere Stadfæstelse paa visse Punkter, vedkommende hans Forhold til de svenske Hertuger. Haakon havde rimeligviis intet imod, at Hertugerne bleve forlenede med Nørre-Halland, naar Hertug Erik blev hans Svigersøn; Landet blev jo da paa en Maade ved hans Æt. Men nu at indrømme denne Forlening, da Hertugen skulde egte en Anden, det var ganske at give Slip paa en Besiddelse, som Haakon i sin Tid havde kjøbt og som i Freden i Kjøbenhavn var ham afstaaet. Han har alligevel ønsket at see en Ende paa den langvarige Ufredstilstand i Norden og uden Tvivl derhos haabet, at fredelige Underhandlinger skulde føre ham til det forønskede Maal.

Saadanne Underhandlinger findes ogsaa at være drevne i det følgende Aar 1311, idet nemlig Snare Aslakssøn og Ivar Olafssøn, Kannik i Bergen, paa Haakons Vegne anmodede den danske Konge om hans Mægling i Tvistepunkterne med de svenske Hertuger angaaende Kongehelle Slot m. m. I denne Anledning erklærede Kong Erik sig villig til at kjende i Sagen som Voldgiftsmand, og den 22de April blev i Tranekjær (paa Langeland) vedtaget, at et Møde mellem Kongerne skulde finde Sted i Kjøbenhavn 14 Dage efter St. Hans, og at der imidlertid skulde være Fred mellem den norske Konge og Hertugerne.

Det er ubekjendt, om dette Møde er gaaet for sig, eller i saa Fald, hvortil det har ledet, og om Kongehelle Slot virkelig er blevet opgivet til Haakon. Derimod berettes det, at Hertug Erik tiltraadte en Andagtsreise til

Rom og paa denne besøgte Pave Clemens den 5te i Vienne. Det er høist rimeligt, at han har foretaget denne Reise under Paaskud af at udvirke pavelig Dispensation for sit Egteskab med Sofia af Werle, men at han i Virkeligheden har arbeidet hos Paven netop til det Modsatte og udvirket Dispensation fra Forpligtelsen til at egte Sofia, for paany ved sin Hjemkomst at kunne knytte den ældre fordeelagtigere Forbindelse med Ingebjørg af Norge.

Det har adskillige Vanskeligheder at bestemme Tiden for denne Hertug Eriks Reise, men rimeligst bliver det, at den er foretaget i Slutningen af 1311, og at han er kommen tilbage til Nordtydskland i de første Maaneder af 1312. I April Maaned skal han have været paa Søborg Slot og her udstedt en Forpligtelse at ville tjene den danske Konge troligen mod Alle og Enhver undtagen sin Broder Valdemar. Længere ud paa Aaret skulle ogsaa andre Underhandlinger være drevne mellem de svenske Hertuger og den danske Konge, der lade formode, at denne sidste endnu ikke er kommen under Veir med Hertug Eriks Plan at bryde Trolovelsen med Sofia af Werle. Men om Høsten begave begge Hertugerne sig til Norge og holdt her den 29de September i Oslo med stor Pragt sit Bryllup: Erik med Kong Haakons Datter Ingebjørg og Valdemar med hans Broderdatter af samme Navn. Dronning Eufemia oplevede ikke at see dette sin Datters Giftermaal fuldbyrdet, som hun saa meget havde ønsket; hun var nemlig død dette samme Aar den 1ste Mai. Hertugerne førte imidlertid ikke strax sine Hustruer hjem til Sverige, men begge Kongedøttrene forbleve i Norge til det følgende Aar. Ingebjørg Haakonsdatter var dengang ikke mere end 11 Aar gammel, Ingebjørg Eriksdatter omtrent 15.

Saaledes var da ved dette Hertug Eriks vistnok for de Fleste høist uventede Giftermaal en af Hovedknuderne i den store politiske Forvikling overhugget. Man skulde nu

ventet sig nye Krige i Norden; men det Hele løb fredeligen af paa Underhandlingernes Vei. I Sverige var Tilstanden paa denne Tid høist elendig som Følge af de forudgaaende Feider og mangehaande Udsuelser, og Kong Birger var blottet for Penge og Tillid. Den danske Konge vilde nødig ved en ny Krig med sine nordlige Naboer drages bort fra sine Yndlingsplaner, der gik ud paa Erhvervelser i Nordtydskland, og desuden fik han netop ved denne Tid Underretning om en farlig Sammensvergelse i sit eget Rige af en Deel mægtige jydske Herrer, der ei stræbte efter mindre end at tage ham af Dage. Under saadanne Omstændigheder kunde ingen af disse skadelidte Parter ønske Krigens Fornyelse, og den ubetydelige Nikolaus af Werle kunde paa egen Haand Intet foretage for at hevne den Forhaanelse, som var overgaaet hans Datter. Nye Underhandlinger bleve altsaa indledede, og den 19de Juni 1313 kom en endelig Fred istand i Helsingborg mellem Kong Erik af Danmark, Kong Birger af Sverige, Hertug Kristoffer af Halland og Samsø samt Nikolaus af Werle paa den ene Side, og Kong Haakon af Norge og de svenske Hertuger Erik og Valdemar paa den anden. Vilkaarene vare følgende:

Hertug Erik forpligter sig til at udbetale til Kong Erik 4000 Mark Sølv og til Nikolaus af Werle 2000 i tvende Terminer for den Tort, han har tilføiet Sofia ved ei at egte hende; og desuden skulle begge Hertugerne med 100 Riddere og Væbnere sverge, at Hertug Erik ei havde forladt Sofia af anden Grund, end fordi de vare hinanden for nær paarørende. Hertugerne forpligte sig til at bistaa Nikolaus af Werle med 100 Mand efter 3 Maaneders Tilsigelse paa egen Bekostning, imod hvem han forlanger, undtagen Kong Erik og andre Hertugernes Venner, mod hvilke de have forpligtet sig til ikke at tjene. Hertugerne skulle inden 8de September ledsage Sofia til Ethreaa (i

Halland) og der overgive hende til den danske Konges Sendemænd. Kong Erik stadfæster sin Forlening af Nørre-Halland til de svenske Hertuger.

Dette er da den sidste Akt i denne langvarige og forviklede Tvist, hvis senere Forhandlinger ere saameget mere dunkle, som ikkun et Par af de mange derhen hørende Dokumenter nogenlunde fuldstændig ere os opbevarede, medens derimod største Delen blot kjendes gjennem Huitfelds høist forvirrede og upaalidelige Udtog. At der fra alle Sider har bristet paa sand Redelighed, synes klart; dog allermest fra Hertug Eriks Side, hvem det da ogsaa lykkedes at overliste baade Bundsforvandte og Modstandere. Den danske Konge synes i det Hele at have handlet mest aabent; hvad Kong Haakon angaar, da tillader Kildernes Ufuldstændighed os ikke at fælde nogen bestemt Dom hverken om hans Handlemaades Redelighed eller om hans Bevæggrunde; kun saameget tør man vel antage, at Maaden, hvorpaa Forviklingerne endeligen løstes, var overeensstemmende med hans længe nærede Ønske.

Da Freden var sluttet, lode Hertugerne berede Alt for at modtage deres Hustruer med største Pragt i Lødøse. Begge Kongedøttrene bleve affendte did med et kostbart Udstyr, og ved deres Ankomst den 8de September 1313 blev der med stor Ødselhed holdt et Hof eller Gjestebud, som varede i 4 Dage.

Vi have hidtil saa godt som udelukkende behandlet Norges krigerske og fredelige Forholde til de tvende Naboriger, Sverige og Danmark; det indviklede i disse Forholde har gjort det nødvendigt at betragte dem i deres Sammenhæng og uden at afbryde Beretningen. Nu ere vi komne til et Hvilepunkt, der tillader os ogsaa at henvende Opmerksomheden paa andre vigtige Begivenheder under Kong Haakons Regjering.

Foruden hine i det Foregaaende skildrede Krige med

Danmark og Sverige, led ogsaa det nordlige Norge ved Indfald af de tilgrændsende Folkefærd. Saaledes omtales, at Karelerne i 1302 angreb Haalogaland. Kongen sendte mod dem Ogmund Ungedans med meget Folk, og det er at formode, at han idetmindste for Øieblikket har beskyttet det egentlige Norges Grændser mod de kareliske Røverflokke. Men hvad Norges gamle Skatland Finmarken angaar, da synes Karelernes Indfald at have forstyrret dets Forbindelse med Norge for længere Tid. I 1310, berettes det, sendte Kongen en anseet Islænding, Gissur Galle, til Finmarken for at kræve Skatten af Landet, hvilken i mange Aar ei var oppebaaret. I 1313 vendte Gissur tilbage til Kongen med velforrettet Ærinde, og ved denne Leilighed skal han have ført med sig en vis Martin, der kaldte sig Finnernes Konge og nu underkastede sig Haakon. Hvorledes den rette Sammenhæng er med denne Finnekonge, lader sig vanskelig afgjøre. Efter Nogle skal Martin have været en forløben Munk, som da rimeligviis har benyttet sig af den forladte Tilstand, i hvilken Finnerne befandt sig, til at erhverve et Slags kongelig Myndighed over dem, som han nu af Gissur Galle blev tvungen til at nedlægge. Men uagtet dette blev dog Tilstanden i disse nordlige Egne fremdeles usikker og urolig. Russerne begyndte at udbrede sin Magt mod Norden, og deres Streiferier strakte sig ikke alene til Finmarken, men ogsaa ind over Norges Grændser. Saaledes omtales i 1316 et Indfald af dem paa Haalogaland; under den følgende Regjering gjentoges disse Streiferier oftere og vare forbundne med megen Ødelæggelse. Hvad Foranstaltninger Haakon har truffet til at sikkre sit Riges nordlige Grændser, vides forresten ikke.

Under Haakons Regjering fandt mange Forhandlinger Sted mellem Norge og England. Vi have seet, at ved Slutningen af Kong Erik Magnussøns Regjering Forholdet

mellem Norge og England var blevet mindre venskabeligt, end det havde været under hans Fader Kong Magnus og i det første Aarti af hans egen. Imidlertid synes det engang sluttede Forbund at have bestaaet uden noget formeligt Brud i hele Eriks Regjeringstid. Da Haakon blev Konge, findes ei Forbundet at være blevet fornyet mellem ham og Kong Edvard den første; men dog lader det, som et venskabeligt Forhold ligefuldt fandt Sted mellem Kongerne. I Begyndelsen af 1307 findes Underhandlinger at have været i Gang mellem dem. Biskoppen af Murray, en af Robert Bruces Tilhængere i Skotlands Opstand mod England og Medvider i Drabet paa den engelsksindede Herre Johan Comyn, havde taget sin Tilflugt til Orknøerne og havde her fundet Beskyttelse, endskjønt han var i Kirkens Ban. Edvard henvendte sig i denne Anledning til den norske Konge med Bøn om, at han vilde lade Biskoppen paagribe og udlevere, samt at han for Fremtiden ei vilde yde andre den engelske Konges Fiender Tilflugt paa Øerne eller andetsteds i sit Rige. Rimeligviis har Haakon paa dette Forlangende givet et tilfredsstillende Svar; thi i 1309 finder man, at der er blevet handlet om Fornyelsen af det ældre Forbund mellem Norge og England. Edvard den anden, som imidlertid havde efterfulgt sin i 1307 under et Tog til Skotland afdøde Fader af samme Navn, sees at have viist sig villig hertil; men han klager dog i det derom udfærdigede Brev over Voldsomheder, tilføiede hans handlende Undersaatter i den norske Konges Rige. Senere bleve disse Klager fra Edvards Side stedse bittrere og bittrere. Man har mellem 1310 og 1316 en Række af Breve, vexlede mellem begge Konger, hvori gjensidigen klages over Forurettelser mod den enes Undersaatter i den andens Rige. Det viser sig, at flere engelske Skibe ere blevne anholdte i norske Havne, og baade engelsk Gods og engelske Undersaatter belagte med Arrest, hvilket dog ifølge

den norske Konges Paastand deels var Repressalier for lignende Adfærd mod norske Skibe og Undersaatter i engelske Havne, deels en Følge af Voldsomheder, udøvede af de engelske Handlende i Norge eller ved den norske Kyst. Haakon erklærede sig endelig villig til at see disse Tvistigheder mindelig afgjorte og opfordrede Edvard til for dette Øiemed at sende befuldmægtigede Underhandlere til Norge. Edvard gik ogsaa i 1316 ind paa dette, uagtet han erklærede, at det vilde have været mere passende, om Haakon havde sendt Befuldmægtigede til ham, og udstedte den 12te April Fuldmagt for tre engelske Kjøbmænd til at underhandle i Norge med Kong Haakons Befuldmægtigede om gjensidig Skadeserstatning, dog med Forbehold af sin Sanktion paa Opgjørelsen. Disse Underhandlinger maa dog ikke have ledet til nogen endelig bestemt Afgjørelse, da Skriftvexlingen mellem Kongerne fortsattes, og Klager fra engelsk Side reistes endog i 1319, Haakons sidste Regjeringsaar. Paa hvis Side Retten var, lader sig af de tilstedeværende Dokumenter ikke afgjøre. Edvard den anden var som bekjendt en yderst svag Konge, indviklet i Krig med Skotland, og derhos plaget af sin egen Adels Opsætsighed. Haakon havde Intet at frygte af ham og synes derfor ogsaa kun at have viist liden Eftergivenhed i de gjensidige Underhandlinger og at have staaet fast paa sine Undersaatters Ret.

De Uroligheder, som lige siden Kong Alexander III's Død 1286 rasede i Skotland, havde bragt Urede i Forholdene mellem dette Rige og Norge. Den aarlige Afgift, som Norge skulde have for Suderøerne, blev ei ordentlig betalt, og under den i Skotland herskende Forvirring vidste den norske Regjering ikke, til hvem den skulde henvende sig for at faa Sagen bragt i Orden. Den engelske Konge, der paastod og virkelig udøvede Overhøiheden over Skotland, lod det bero med gode Løfter, og den skotske Konge,

naar nogen saadan fandtes, havde alt for meget at gjøre med Oprør og Partiaand til at kunne agte paa den norske Konges Fordringer. Men efter Edvard den 1stes Død lykkedes det efterhaanden Robert Bruce at sætte sig fast paa den skotske Throne. Med ham og hans Familie havde allerede Kong Erik Magnussøn indgaaet en venskabelig Forbindelse og Svogerskab, og til Robert henvendte Haakon sig som til Skotlands lovlige Konge for at faa sine Fordringer berigtigede. I Aaret 1312 sendte han Bjarne Erlingssøn af Bjarkø og sin Vicekantsler Ivar Olafssøn til Skotland som sine Underhandlere, og disse bragte det ogsaa dertil, at Overeenskomsten i Perth af 1266 blev fornyet, og den skotske Konge forpligtede sig til at betale Afgiften af Suderøerne. Denne Forening blev sluttet i Inverness den 29de Oktober i Overvær af Kong Robert og hans Raad. Siden finder man ikke, at nogen Misforstaaelse har forstyrret Freden mellem Rigerne under Haakons Regjering.

Haakons Forhandlinger med de nedertydske Stæder maa regnes blandt hans vigtigste Regjeringsforetagender. De Handelsfordele i Norge, som disse Stæder havde erholdt under Kong Eriks Regjering, vare for en stor Deel aftvungne Norge og foranledigede ved Rigets mislige Stilling i Aarene 1284—86, da det baade var indviklet i Krig med Danmark og desuden plaget af Misvext og Uaar, hvilket gjorde Afbrydelsen af Norges Handel med Stæderne høist trykkende. Siden havde Omstændighederne forandret sig til Fordeel for Norge, og i Kong Eriks senere Forhandlinger med Stæderne sporer man allerede mere Kraft fra norsk Side, skjønt den Grundvold, som var lagt ved Kalmar-Freden, forblev urokket. Heller ikke Haakon gjorde i Begyndelsen af sin Regjering noget aabenbart Brud paa de ældre Overeenskomster og de deri Stæderne indrømmede Friheder; men han synes dog klarere end sin

Formand at have gjennemskuet deres Handelspolitik og paa en fredelig Maade søgt at modarbeide dem. Saalænge Krigen med Danmark varede, frygtede Kongen udentvivl for at opirre Stæderne, da dette letteligen kunde have bevirket et Forbund mellem dem og den danske Konge, der just ved disse Tider vidste at skaffe sig meer og meer Indflydelse baade paa de nordtydske Smaafyrster og paa Stæderne selv. Lybek maatte endog i 1307 give sig under Kong Erik Menveds Beskyttelse og betale ham en aarlig Sum Penge. Men efter at Freden mellem Rigerne var kommen i Stand, begyndte Haakon at lægge sine Hensigter tydeligere for Dagen.

De Overeenskomster, som hidtil vare afsluttede mellem Norge og Stæderne, vare alle byggede paa Gjensidighed, saaledes at Nordmændene skulde nyde i de tydske Stæder samme Handelsfordele, som Stædernes Undersaatter nøde i Norge. Paa denne Bestemmelse synes Haakon at have bygget sin Plan. Kunde det lykkes ham at gjøre Nordmændenes Handel med Stæderne mere aktiv, saa vilde det Farlige ved de disse indrømmede Friheder for største Delen falde bort. Men saaledes havde Stæderne ingenlunde tænkt sig Sagen. Det hele Løfte om Gjensidighed ansaa de som en blot Formalitet, hvoraf de neppe forestillede sig, at Norge kunde eller vilde gjøre synderlig Brug. Haakon derimod holdt fast paa dette vigtige Punkt og vilde have det berigtiget og stadfæstet. Under 13de Marts 1312 udstedte han en Fuldmagt for sin Ridder Thorer Thorleifssøn med Tilnavnet Unge, at underhandle med Stæderne i ovennævnte Anledning, og Thorer skilte sig vel fra sit Erinde. Den 9de Mai kom i Stralsund en Forening istand mellem ham paa den norske Konges Vegne og Stæderne Lybek, Rostok, Wismar, Gripswald og Stralsund paa den anden, hvorved Nordmændenes Handelsfriheder i Stæderne stadfæstedes overeensstemmende med de ældre Overeenskomster.

Ligefrem at gjøre Indsigelser vovede Stæderne ikke, thi da havde de med det Samme forbrudt sine egne Handelsfriheder i Norge, men de udfandt andre Veie til at omgaa Foreningen. Da deres Havne virkelig bleve besøgte af norske Handelsskibe, lykkedes det de slue Kjøbmænd at paaliste disse allehaande Overdaadighedsvarer, medens deres egne Skibe vedbleve at indføre til Norge Nødvendighedsartikler, hvorfor de sikkert kunde vente at erholde Landets vigtigste Frembringelser tilbage. Dette indsaa de meget vel var det bedste Middel til at vænne Nordmændene af med deres atter opblomstrende Aktivhandel. Men denne slue Fremfærd undgik ikke Haakons Opmerksomhed, og nu begyndte Kongen at gaa til aabenbare Indskrænkninger i Stædernes Handelsfriheder. I 1316 lagde han en sterk Udførselstold paa de vigtigste norske Handelsfrembringelser, indskrænkede Handelstiden i de norske Kjøbstæder for fremmede Handlende og tillod Bymændene i Forbindelse med deres Øvrighed at fastsætte trykkende Taxter paa tydske Varer. Ogsaa Oplagsretten for fremmede Varer blev indskrænket og større Vanskeligheder end tilforn lagte i Veien for fremmede Faktoriers Oprettelse i de norske Byer. Disse Bestemmelser bleve staaende ved Magt ei alene i Haakons Regjeringstid, men endog langt ind i den næst paafølgende, og om de nedertydske Stæders gamle Rettigheder i Norge var der nu i lang Tid ikke mere Tale.

Stæderne følte altfor vel, at nu var Tiden ikke gunstig for dem til at pukke paa sin Magt eller gribe til Vaaben; de fandt sig med Taalmodighed i hvad de ei kunde ændre. Men de saa ligefuldt, hvad deres Handelsfordele angik, dybere i de bestaaende Forholde og videre i Fremtiden, end rimeligviis nogen nordisk Konge og hans Raad paa disse Tider formaaede at gjøre. De saa ogsaa meget vel, at Kong Haakon, al sin Kraft og gode Villie uagtet, ikke havde de Indsigter i Handelspolitiken, som under de

daværende Omstændigheder skulde kunne skabe af det norske Folk en Handelsnation, der kunde holde de fremstræbende nedertydske Stæder Stangen. Dertil kom, at Norges Pengekræfter vare for spredte og i alle Tilfælde for lidet i Bymændenes Hænder, til at disse kunde vove Handelsforetagender i det Store, lig de tydske Stæders. Disse gik med Rolighed og Sikkerhed frem paa den engang betraadte Vei under alle Indskrænkninger fra den norske Regjerings Side. At gjøre sig uundværlige for Massen af Folket, var det Maal, hvorimod de stræbte; dette nærmede de sig, al Modstand uagtet, meer og meer, og naar de først havde naaet dette tilfulde, da vidste de ogsaa, at Tiden var kommen for dem til atter at foreskrive Norge Handelslove.

Ovennævnte Underhandlinger med forskjellige udenlandske Stater lade os i Haakon erkjende en virksom og kraftig Konge, der omhyggeligen varetog sit Riges Tarv og Ære. Fra en ikke mindre fordeelagtig Side viser han sig for os i den indre Landsstyrelse. Om hans Virksomhed i denne Retning vidne de mange nyttige Forordninger eller Retterbøder, der ere os levnede fra næsten hvert Aar af hans Regjeringstid. De gaa hovedsageligen ud paa nærmere at forklare, udvide og berigtige hans Faders, Kong Magnus's, Lovbog. Med Hensyn til den private Ret er især merkverdig hans Retterbod af 2den Mai 1313, udstedt i Nidaros og vedtaget paa et almindeligt Thing i Kongsgaarden sammesteds, — hvilken Retterbod indeholder adskillige vigtige Bestemmelser i den private Arvelov. Flere af hans Retterbøder gaa ud paa at ordne Embedsvæsenet og Hirden, og i denne Henseende er den ovenfor omtalte Forordning af 17de Juni 1308 mest merkverdig, hvorved tillige Lendermandsverdigheden for Fremtiden ophæves. Nærmere Bestemmelser for Embedsmændenes, især Lagmændenes og Sysselmændenes, Embedsførelse maatte ligge Haakon saa meget mere paa Hjerte, som disse Embedsmænds

Betydenhed og Magt ved Magnus Lagabøters Lovgivning meget var forøget, og de nu ifølge Haakons Regjeringsgrundsætninger skulde danne Kongemagtens Støtter og som et Slags Embedsaristokrati udfylde den Plads i Samfundsordenen, hvilken under Norges tidligere Forfatning Lendermændene med sin patriarchalske Myndighed havde indtaget. Hvad Hirden angaar, da vedblev Kong Magnus's Hirdskraa at danne Grundlaget med Hensyn til dens Pligter og Rettigheder; dog gjøre ogsaa Haakons Forordninger enkelte Modifikationer i de ældre Bestemmelser. Mest iøinefaldende er den høiere Plads i Staten, som fra Haakons Tid den Klasse af Hirden indtager, hvilken i ældre Tider benævntes Skutilsvende, men af Magnus Lagabøter tillagdes Navn af Riddere og Herrer. Det var aabenbare Haakons Plan, at denne Klasse fortrinlig skulde indtage i Staten og i Kongens Raad Lendermændenes eller Baronernes Sted, naar disses Verdighed ved de daværende Besidderes Død var hævet. Og saaledes gik det virkelig. Ridderne kom fra nu af til at danne den første verdslige Stand i Staten, uden dog derfor at tabe sit gamle Præg af en Klasse i Kongens Hird, i hvilken Ingen kunde optages uden ved Kongens eget Valg, og ved det alene. Ridderne savnede saaledes de ældre Lendermænds Selvstændighed, men passede netop af den Grund bedre i Haakons Regjeringssystem, der gik ud paa at samle alle Statsstyrelsens Kræfter i Kongedømmet.

Haakons Omsorg for Retspleien og for at beskytte Almuen mod Undertrykkelse og Overlast af de Mægtigere og Rigere fremlyser af flere af hans Forordninger, og man maa af de Udtryk, han bruger, slutte, at Landets Stormænd under hans og hans Broders Mindreaarighed ikke altid have behandlet de ringere Klasser paa den skaansomste Maade. Merkelige ere derhos de Opfordringer, som paa flere Steder gjøres baade til Almue og Embedsmænd, or-

dentlig at søge Lagthingene, noget som synes at vidne om, at Lunkenhed for offentlige Forhandlinger allerede havde begyndt at indsnige sig hos Folket. Haakon har vistnok som en oprigtig Fædrenelandsven følt det Farlige og Fordærvelige heri; men den egentlige Grund har han neppe gjennemskuet og saaledes ei heller kunnet bortrydde. De høiere Forestillinger om Kongemagten og dens guddommelige Oprindelse, som udtale sig i Magnus Lagaboters Lovgivning, — de fire ældre Loves Sammensmeltning til een for hele Landet gjældende, uden at man derhos sørgede for at danne en hele Landet repræsenterende lovgivende Forsamling istedetfor de fire gamle Lagthing, der nu som lovgivende Forsamlinger bleve af liden eller ingen Betydning, — endelig den dømmende Myndighed, som lagdes i Hænderne paa Lagmændene, kongelige Embedsmænd, hvilke ogsaa udenfor Lagthingene kunde afgjøre Retstvistigheder, — alt dette maatte bidrage til at kjølne Folkets Kjærlighed for hine offentlige Forsamlinger, og det var naturligviis frugtesløst at ville vække den igjen ved blotte Kongebud eller Formaninger. Men paa den anden Side at ordne en Folkestyrelse overeensstemmende med Tidsaandens Krav og Norges særegne Forholde, — dertil manglede Exempel, Erfaringer, og hos Regjeringen den høiere aandelige Dannelse, der formaaede at løsrive sig fra Fordomme og Ængstelighed. Haakon var en Fiende af Aristokrati og aristokratiske eller oligarchiske Styrelsesformer; disse søgte han derfor at holde borte fra den norske Statsforfatning. Men han formaaede paa den anden Side ei at fastholde og styrke det demokratiske Element i den for at hæve Folket til en fornuftig Selvstyrelse. Hans Foranstaltninger tjente saaledes kun til at forherlige Kongedømmet og i det forene som i et Middelpunkt alle Statsmyndigheder.

Ligesaa øiensynlig som Haakons Omhu for Retspleien er ogsaa hans Omhu for Folkets Velvære med Hensyn til

al Slags Næringsdrift. Flere af hans Forordninger gaa ud paa at forbedre Landboforholdene og end flere paa at ophjælpe Kjøbstæderne og gjennem dem Handel og Skibsfart. Men i denne sidste Green af Statsstyrelsen fattedes maaskee endnu mere end i nogen anden hos den Tids Regenter fand Indsigt og klart Blik. Det var just paa denne Tid, at Regjeringerne i de fleste europæiske Riger begyndte at forstyrre Handelens ordentlige og naturlige Gang og Udvikling ved alle Slags kunstige Indretninger, der oftest langt mere sigtede til at fylde Fyrstens Skatkammer end til at ophjælpe Folkets Velstand. Hertil maa fortrinlig regnes Indførelsen af kunstigere Toldsystemer og Myntens Forringelse. Begge disse Misligheder lode sig i Haakons Regjering tilsyne i Norge med deres uundgaaelige Følger. Hvad den første angaar, da have vi allerede berørt den i Anledning af Haakons Forhold til Hansestæderne. De Indskrænkninger, han gjorde i disses Handelsfriheder i Norge, og den besværlige Udførselstold, han paalagde dem, sigtede visseligen nærmest til at ophjælpe Nordmændenes aktive Handel og tilvende dem en større Fordeel af deres Omtuskninger med de Fremmede; men Forholdsreglerne vare ei noksom gjennemgribende, ei noksom afpassede efter de bestaaende Forholde og ledede derfor ei heller til det forønskede Maal, ligesom den Forøgelse i Kongedømmets Indtægter, hvilken den forhøiede Indførselstold skaffede, til Slutning dog kom til at udredes af Landsfolket selv. Hvad Mynten angaar, da var denne allerede under Haakons Formand og maaskee endnu tidligere sunket ned til en Trediedeel af Metalverdien, og under Haakons egen Styrelse blev den neppe forbedret. Skjønt nu denne Forringelse var betydelig mindre end den, som samtidig fandt Sted i Sverige og Danmark, saa var den dog stor nok til at forrykke Handelsforholdene i en Tid, da Nødvendigheden af Mynt blev meer og meer følelig og Massen af myntede Penge følgelig

var i stadig Tilvext. Det var saaledes ikke at undres over, at man i Handel og Vandel søgte, hvor hemmende dette endog var for Rørelsen, saameget som muligt at undgaa Brugen af den slette Mynt, hvilket da igjen ledede baade til store Vanskeligheder i Omsætningen og til Tab for den, der var i Besiddelse af Myntrettigheden, nemlig Kongen, og som regnede paa en ubillig Fordeel af dens Udøvelse. Veien til at rette paa denne Mislighed var naturligviis ene og alene den at forbedre Mynten. Men dette stred, som sagt, baade mod den attraaede Fordeel for Rettighedens Indehaver og derhos mod de indskrænkede Anskuelser, man den Tid i Almindelighed nærede om Farligheden af Penges Udførsel af Landet. Der skulde rettes paa Sagen ved Forordninger og Formaninger; Folket og de fremmede Handlende bleve under Straf af Bøder tilholdte ikke at vrage Kongens Mynt, men benytte den som det eneste lovlige Omsætningsmiddel i de fleste Grene af Handelen. Men Følgen heraf blev naturligviis kun den, at Forviklingerne forøgedes, og de kongelige Lovbud enten aabenbare brødes eller bleve omgaaede ved allehaande Kneb. Det var først sildig og efter mange for de næringsdrivende Klasser dyrekjøbte Erfaringer, at man i ovennævnte Henseender kom paa en rigtigere Vei. I henimod eet Aarhundrede efter denne Tid var Ondet i stadig Tilvext heller end i Aftagende over hele Norden.

Vi komme nu til de kirkelige Forholde under Haakons Regjering. Den store Spænding mellem Stat og Kirke, som var opstaaet i Kong Erik Magnussøns Mindreaarighed, havde ingenlunde ganske lagt sig ved hans Død. Geistligheden havde vel af Mødighed sænket sine Vaaben og antaget en forsonligere Tone med Hensyn til flere Tvistepunkter; men nogen bestemt Overeenskomst mellem den og Kongedømmet angaaende deres gjensidige Rettigheder var ei kommen i Stand. Overeenskomsten i Tunsberg af 1277

var fremdeles sat ud af Kraft, og Kirken vedblev under Haakons ligesom under Eriks Styrelse med Hensyn paa Jurisdiktion og Tiende at staa paa samme Fod som før Magnus Lagabøters Tider. Den norske Kirke indrømmede vistnok ikke Retmæssigheden af en saadan Tingenes Orden, men var dog nødt til at finde sig deri. En Forordning af Haakon af 28de Juli 1316 indskjærpede den. De Rettigheder, som Haakon ved en tidligere Forordning fra sit 10de Regjeringsaar (1308—9, Dagen vides ikke) indrømmede Erkebiskoppen og Biskopperne med Hensyn til Folkehold og Friheder for deres Mænd, ere indskrænkede i Sammenligning med, hvad der ved Overeenskomsten i Tunsberg var dem indrømmet. Haakons Forordninger angaaende kirkelige Anliggender vise i det Hele, at han eller hans Raadgivere havde et klarere Begreb end almindeligt i hiin Tidsalder, om hvor Grændsen burde sættes mellem Stat og Kirke, og at han strengt paasaa, at ikke Geistligheden overskred denne Grændse. Hvad som derimod angik selve Religionen og Gudstjenesten, det overlod han til Biskoppernes uindskrænkede Omsorg overeensstemmende med deres derom fattede Beslutninger paa de under Erkebiskoppens Forsæde holdte Provinsialconcilier. Ligeledes var han, hvor det gjaldt om at begave geistlige Stiftelser og Personer, saare rundhaandet, ja vel endog i høiere Grad end tjenligt var enten for Staten eller for Kirken selv.

Man kan saaledes overhovedet sige, at Tvisten mellem Kongedømmet og Kirken under Haakons Regjering hvilede, uden at dog nogen bestemt Overeenskomst mellem begge kom istand. Hertil har upaatvivlelig Haakons Kraft, Klogskab og Maadehold fortrinlig bidraget, men derhos tillige den indre Splid, som ved Begyndelsen af hans Regjering fandt Sted i den norske Kirke, og som hindrede dens Hoveder Biskopperne og især Erkebiskoppen fra at optræde med sin fulde Kraft. Vi have ovenfor anført flere Træk

af Striden mellem Erkebiskop Jørund og hans Chorsbrødre, som endtes med denne Erkebiskops fuldkomne Ydmygelse. Jørund døde 1309, og til hans Eftermand valgtes Eilif Korte eller Kortin, der havde været en af hans ivrigste Modstandere. Eilif var en virksom og høit anseet Prælat, men derhos, som det lader, maadeholden og forsigtig i sin hele Adfærd. Uagtet Freden under hans Forstanderskab vendte tilbage i den norske Kirkes Indre, finder man dog intet Spor til, at han har benyttet sig af denne sin gunstigere Stilling for at trodse Kongedømmet. Eilifs Tiltrædelse til Erkebiskopsverdigheden er ellers merkelig derved, at den gav Anledning til Ophævelsen af det mindre passende Lensforhold, i hvilket hans Formand i Aaret 1297 var indtraadt til Kong Erik, idet han paa Frostathing havde ladet sig udnævne til dennes Jarl og som saadan havde aflagt ham formelig Lensed. Ved en Forordning af 13de Januar 1310 ophævede Haakon dette Forhold for alle Jørunds Eftermænd paa Erkebiskopsstolen. Han fulgte deri som i saa mange andre sine Bestemmelser, Kirken vedkommende, sit sunde Omdømme med Hensyn til Kirkens sande Øiemed og deraf følgende Rettigheder. Han indsaa, at en saadan Blanding af geistlig og verdslig Magt, som Kong Eriks Anordning medførte, om den end kunde for Øieblikket lægge et Baand paa Erkebiskoppen, dog i Fremtiden nødvendig maatte fremkalde mange Forviklinger og drage Geistlighedens Overhoved bort fra sin naturlige Bestemmelse, Overopsynet med Folkets aandelige Anliggender.

Men hvormeget end Haakon kan have ønsket at henvise Geistligheden til sin naturlige Virkekreds og indskrænke den inden dennes Grændser, saa vare dog Tidsforholdene saadanne, at man umulig kunde undvære denne Stands Medhjælp ogsaa i verdslige Regjeringsanliggender. Jo mere hyppige og indviklede de politiske Underhandlinger

mellem Staterne bleve, jo mere Skriftvexling i saadanne Anliggender der udfordredes, og jo mere Kjendskab til fremmede Landes Forfatning, Love og Indretninger der hos Underhandlerne krævedes for at kunne drive deres Hverv med Held, desto mere nødtes man at ty til Geistligheden, den eneste Stand, som paa denne Tid besad en lærd Dannelse, der gjorde den saadanne Forretninger voxen. De høiere Geistlige alene, der oftest havde fuldendt sin Dannelse paa udenlandske Høiskoler, vare indviede i Tidsalderens diplomatiske Hemmeligheder og Former, hvilke desuden havde sit Forbillede i den romerske Kuries Færd. De høiere Geistlige alene havde studeret den canoniske Ret og besad nogen Indsigt i Romerretten, til hvilke begge Lovgivninger man nu i diplomatiske Forhandlinger Staterne imellem meer og meer begyndte at støtte sig, som til en høiere Retskilde, der paa en Maade stod over de enkelte Staters Love. Kongerne kunde saaledes i de vigtigste Regjeringsanliggender ikke undvære Geistlighedens Raad og Bistand, og herved var Biskoppernes eller visse andre høie Geistliges Plads blandt deres fornemste Raadgivere bestemt. Haakon var vel heri nødt til at følge Tiden, og man seer, at Rigets Erkebiskop og Biskopper have spillet en vigtig Rolle baade i hans Raad og i hans Underhandlinger med Udlandet. Men ved Siden heraf sporer man hos Haakon ogsaa i denne Retning en Stræben efter at give Kongedømmet friere Hænder. Biskopperne vare ifølge sin Stilling i Kirken og Forhold til Paven altfor selvstændige, til at Kongedømmet i dem kunde vente stedse at have lydige Embedsmænd og Tjenere. Deres Stilling maatte snarere opfordre dem til at laane et fremstræbende Aristokrati sin Bistand for selv at deeltage i Fordelene af Kongedømmets Indskrænkning. Dette indsaa udentvivl Haakon og søgte at skaffe sig geistlige Raadgivere, hvilke ved Siden af en udmerket Plads i Kirken tillige kunde staa i et behørigt Underdanigheds- og Afhæn-

gighedsforhold til Kongedømmet eller med andre Ord at danne en Klasse af Hofgeistlige, hvilke, om det gjaldt, i Magt og Anseelse kunde rivalisere med Biskopperne og disses Domkapitler. Elementerne til en saadan Indretning fandtes i Norge, og Haakon vidste at benytte dem.

Allerede den Omstændighed var Kongen gunstig, at gammel Sedvane i Norge medførte, at det vigtige Kantslerembede, der forresten nødvendig udfordrede geistlige Kundskaber, ikke beklædtes af nogen af Rigets Biskopper, men hidtil havde været besat enten med en eller anden af Kongens Hirdprester eller Kapellaner, eller ogsaa stundom, saavidt man kan skjønne, med fornemme Lægfolk, der havde havt Anledning til at erhverve sig den for Embedet nødvendige geistlige Dannelse uden derfor at indtræde i den geistlige Stand. Biskopperne havde altsaa ikke i denne Henseende noget paa Skik og gammel Vedtægt grundet Krav.

Hertil kom, at der fra ældre Tider, — hvor langt tilbage vides ei sikkert, men idetmindste fra Haakon Haakonssøns Dage — fandtes i Norge endeel anseelige Kirker, der vare byggede og rigeligen udstyrede af Kongerne for deres private Benyttelse og derfor førte Navn af kongelige Kapeller. Medens Biskopperne efterhaanden havde erhvervet sig Patronatsret til Landets Kirker, var der med disse Kapeller til Gunst for Kongerne gjort en Undtagelse, saaledes at Beskikkelsen af Prester til dem fremdeles blev Kongerne overladt, kun at deres canoniske Indsættelse forbeholdtes vedkommende Biskop, ligesom og den øvrige biskoppelige Myndighed over dem. Disse Kapeller vare i Haakons Tid 14 i Tallet, og de fire fornemste, nemlig Apostelkirken i Bergen, Mariekirken i Oslo, St. Michaels Kirke i Tunsberg og St. Olafs Kirke paa Ogvaldsnes vare Collegiat-Kirker, d. e. hver af dem havde sit Collegium af Chorsbrødre, i hvis Spidse stod en Provst som Kirkens Prest. Haakon havde saaledes her i

sine 14 Kapelprester, og især i de fire Kapelprovster med deres Chorsbrødre, en Klasse af Geistlige, der ifølge sin Stilling vare ganske anderledes bundne til Kongen end Bisopperne, paa hvis Valg Kongen efter de canoniske Regler ingen Indflydelse skulde have, og Landets øvrige Geistlighed, der beskikkedes af Bisopperne.

Nu udvirkede Haakon hos Pave Clemens V en Bulle af 5te Februar 1308, hvorved hine 14 kongelige Kapeller i Hovedsagen unddroges fra den biskoppelige Overhøihed og henlagdes under Provsten ved Apostelkirken i Bergen, hvilken derhos erholdt Titel af Magister capellarum regis (kongelig Kapelmagister), med Ret til i Kongens Nærværelse at bruge biskoppeligt Ornat og uddele biskoppelig Velsignelse, naar ingen Biskop var tilstede. Vel gav Oprettelsen af dette geistlige Embede, der greb saa sterkt ind i den biskoppelige Myndighed og især var en Torn i Øiet paa den bergenske Biskop, Anledning til meer end een Klage fra denne Biskops og hans Medbrødres Side; men Embedet vedblev ligefuldt, kun at Grændserne for dets Virkekreds noget nærmere bestemtes ved et Par senere Pavebuller. I Kapelmagisteren havde fra nu af Kongen et geistligt Medlem i sit Raad, for hvis Lydighed mod Kongedømmet hans Stilling til dette syntes at borge, og hvis Anseelse i Kirken derhos gav Biskopperne ikkun lidet efter.

Af lignende Vigtighed i samme Retning vare Haakons Bestemmelser med Hensyn til Kantsleremb edet, paa denne Tid det vigtigste Embede i Riget og i Kongens Raad. Den lærde Magister Aake, der havde tjent Haakon som Kantsler, medens han endnu var Hertug, og som under hans Kongedømme længe beklædte dette Embede, blev ved Siden heraf forfremmet til Provst ved Mariekirken i Oslo, det andet i Rang af de kongelige Kapeller, og det af dem, som af Haakon var mest yndet, begunstiget og begavet. Men da hans Stilling som Provst ikke tillod ham

altid at være om Kongens Person, hvilket ellers var en uundgaaelig Pligt for Kantsleren i Egenskab af Kongens Seglbevarer, saa blev det fra nu af, idetmindste under Haakons Regjering, vedtaget — hvad dog ikke heller tidligere synes at have været usedvanligt — at Kongen blandt sine Hirdprester valgte sig en anden, i Rang ringere Kantsler eller Vicekantsler, hvilken, naar den virkelige Kantsler ei var tilstede hos Kongen, havde Seglet i Forvaring og udfærdigede de kongelige Breve. Ved en Forordning, udstedt i Oslo 31te August 1314, fik denne Indretning fuldkommen Fasthed, idet nemlig Kantslerverdigheden for bestandig forenedes med Provstiet ved Mariekirken i Oslo, og herved forblev det paa et Par Undtagelser nær lige til Reformationen. Paa denne Maade bleve da Biskopperne for bestandig udelukkede fra dette vigtige Embede, hvilket derimod sikkredes i Hænderne paa en af Kongen afhængig, men dog i Kirken høist anseelig Prælat.

Betragter man nu under eet Overblik Haakons Regjeringsvirksomhed i sit Riges Indre, vil man neppe kunne frakjende den Præget af Kraft, af Klogskab og af Velvillie mod Folket, om man end ikke kan frifinde den fra Hang til Egenraadighed og deraf følgende Stræben efter Udvidelse af Kongedømmets Magt. Saavidt vi af de fattige Kilder formaa at dømme, var ogsaa Folket i Norge under hans Styrelse lykkeligt og velhavende, og, hvad Mængden angaar, tilfreds med sin Stilling.

Anderledes forholdt det sig med det med Norge forbundne Island. De store Mænds Tid var her forbi, og den Aand, som i 100 Aar havde levet i Folket og spredt Ære og Glands over den eensligtliggende fattige Ø, syntes ligesom nedstegen i Graven med Rafn Oddssøn og Biskop Arne Thorlaksøn. Med det 14de Aarhundrede begynder for Island et langt Tidsrum af Elendighed og stadig Tilbagegang i Aandsdannelse som i ydre Velvære. Mangel

af Almeenaand hos Folket og slet Styrelse fra de Overordnedes Side gik Haand i Haand med alle mulige Landeplager for at ødelægge Øen. Aarhundredet aabnedes med Ulykker. I Sommeren 1300 fandt et skrækkeligt Udbrud Sted af Hekla, hvormed fulgte ødelæggende Jordskjælv, Sandfald og Mørke over den hele sydlige Deel af Landet, — dernæst Misvext og Hungersnød og en svær Dødelighed, især paa Nordlandet. Lignende Landeplager gjentoge sig fra Aar til Aar; det ene Uaar afløste det andet, saaledes at der i enkelte Dele af Øen intet Ophold var i hele 15 Aar. Ved Siden heraf gik som en naturlig Følge smitsomme Sygdomme af forskjellig Art, hvilke bortreve en Mængde af Indbyggerne. Handel og Virksomhed lagdes i Dvale, og Almuen forarmedes, medens en uhyre Masse af Jordegods samledes paa enkelt Haand, deels hos Geistligheden, deels hos faa verdslige Høvdinger.

Først 1302 blev Haakon formeligen hyldet paa Islands Althing og Lydighed tilsvoret ham. Aarsagen til dette lange Ophold kan man skjønne at have været Underhandlinger om Fornyelsen og Indskjærpelsen af den ældre Overeenskomst mellem Island og Norge. Allerede 1301 ankom nemlig fra Norge Alf Bassesøn af Krok[1]) som Befalingsmand over Øen og tvende Lagmænd, Lodin af Bakke og Baard Høgnessøn, alle tre Nordmænd. Dette var tvertimod Overeenskomsten, som betingede Island indfødte Lagmænd og Embedsmænd, en Betingelse, som imidlertid allerede oftere var brudt fra den norske Konges Side. Hertil kom, at hine norske Herrer paa Kongens Vegne fremførte adskillige Begjeringer til Folket, som heller ikke stemmede med dettes ældre Rettigheder. De norske Herrer synes endnu samme Aar igjen at have forladt Landet, og Alf, som Islændingerne almindelig benævnte Krok-Alf, skal have sat Ondt for dem hos Kong Haakon.

[1]) Gaarden Yttre Kroken i Hafslo Pgd. i Sogn.

Imidlertid synes det, som om Kongen har gaaet ind paa en Fornyelse af Overeenskomsten, hvori især Sysselmands- og Lagmands-Embedernes Besættelse med Indfødte og Islændingernes Fritagelse for at indstevnes til Norge fremhæves, og at nu først Hyldingen gik for sig som ovennævnt, idet Islændingerne med det Samme bemyndigede Kongen til at forbedre den dem af hans Fader givne Lovbog.

Men hvorledes nu end den sande Sammenhæng hermed har været, saa er det sikkert, at Haakons senere Opførsel viiste, at han kun lidet fandt sig bunden ved sine Forpligtelser til Islændingerne. Hos den norske Regjering udviklede sig fra nu af meer og meer den Anskuelse, at Island var Norges Skatland, og dets retmæssige Fordringer paa Selvstændighed bleve idelig krænkede ved Vilkaarlighedshandlinger i Landets Styrelse fra Kongens Side. Islændingerne havde vel ei ganske tabt Mindet om deres fordums Frihed, men Samhold og dygtige Ledere fattedes i deres Modstand mod Undertrykkelsen, og Almuens Bevægelser i denne Anledning bragte derfor kun større Elendighed over Landet. Allerede Aaret efter at Overeenskomsten skal være fornyet, bleve tvertimod dens Indhold flere af Islands geistlige og verdslige Høvdinger stevnede til Norge, og omtrent ved samme Tid kom den forhadte Alf af Krok atter til Island som kongelig Befalingsmand over den nordre og østre Fjerding. Han medbragte derhos Kongebreve, hvorved ganske usedvanlig store Skattebyrder lagdes paa Folket. Da Alf nu viiste det største Overmod i sin Opførsel og kaldte Bønderne Træle, der fortjente at gjøres fredløse, saa brød Stormen løs over ham i 1305 paa Hegranes Thing i Skagafjorden. Nordlændingerne trængte her ind paa ham med Larm og Trusler, og Alf, som af Rædsel ganske tabte al Fatning, var rimeligviis bleven et Offer for deres Forbittrelse, hvis ikke Thord Halløsøn

af Modruvold, den mest anseede Høvding paa Nordlandet, havde taget ham under sin Beskyttelse og ført ham bort fra Thinget under Bedækning af sine væbnede Svende. Alf døde kort efter paa Island.

En Følge af Utilfredsheden med Kongens Skattefordringer og den slette Styrelse i det Hele synes det at have været, at Nordlændingerne og Vestfjordingerne ved denne Tid skilte sig fra det øvrige Folk, idet de ei vilde søge Althinget, men derimod indrettede 2 Heredsthing i hver Fjerding. Herved steg Forvirringen paa Øen til det Høieste, og i 9 Aar var Althinget aldeles hævet. Men denne indvortes Splid gjorde naturligviis kun ondt værre og svækkede ganske Folkets Modstandskraft. Der blev vel gjort Forestillinger til Kongen om Lettelse i Byrderne, men som det synes uden Frugt; thi i 1307 finder man i Annalerne atter omtalt nye forøgede Skattefordringer, og senere kom hertil endnu en ny Tiende, som Paven paalagde til Christendommens Forsvar mod de Vantro. Alligevel synes mod Slutningen af Haakons Regjering, og tildeels ved hans Bestræbelser, en bedre Tingenes Orden igjen at være vendt tilbage. Ved en Skrivelse, udstedt paa Øgvaldsnes den 10de Juni 1313, tilholdt han Islændingerne med Skarphed paany at oprette deres Althing, og i 1315 omtales dette som atter værende i Kraft, idet her da blev lovtaget et Kongebrev, indeholdende en heel Deel nyttige Retterbøder, hvilke Befalingsmanden Ketil Thorlaksson, en Islænding, bragte fra Norge. Saavidt man af de ufuldstændige Efterretninger om hiin Tids Begivenheder kan slutte, blev det nu atter nogenlunde roligt paa Island, og Styrelsen kom i den gamle Gang, som den havde været efter Foreningen med Norge. Men Almeenaand og Velstand vedbleve at gaa tilbage med sterke Skridt. Det idelige Skifte af Sysselmænd og Lagmænd, der næsten aarligen vexlede, lagde uovervindelige Hindringer

i Veien for enhver Forbedring i Styrelsesmaaden, om endog Islændingerne havde næret nogen alvorlig Tanke om en saadan Forbedring. Hertil kom, at i 1315 det ledige Hole Bispopsdømme besattes med en norsk Bisop, Audun, hvilket var Begyndelsen til atter at indføre den Skik ideligen at udelukke de indfødte Islændinger fra Landets Bispopsstole og overlade disse til norske eller fremmede Geistlige, der ei vare fortrolige med Folkets Tarv og Seder. Denne Skik, der først var indført ved Midten af det foregaaende Aarhundrede for at paaskynde Islands Underkastelse under Norges Konge, og som befordredes derved, at Valget af Islands Biskopper var henlagt under Nidaros's Erkebiskop og Domkapitel, blev nu saameget farligere, som Biskoppernes Magt og Indflydelse stedse tiltog i samme Forhold, som de verdslige Befalingsmænds ved den idelige Skiften indskrænkedes. Saaledes gik Island en sørgelig Fremtid imøde og afgav et Forbillede paa Norges egen Skjebne, da dette senere selv kom til at føle den tunge Byrde af et fremmed Aag. Hvad Kong Haakon angaar, da bliver, saavidt vi kunne skjønne, Islands Bestyrelse i det Hele en Plet paa hans Regjering, skjønt det ikke kan negtes, at han af Dens Lovgivning har betydelige Fortjenester. Islændingerne selv vare dog derhos langt fra ikke uden Skyld i sit Fædrenelands Forfald og Nedverdigelse. Igjennem det tætte Slør, som ellers hviler over Islands Historie paa denne Tid, glimte altfor mange Træk af Partiaand hos Folket og af lav Egennytte, Herskelyst og indbyrdes Avind hos de indfødte Høvdinger, til at man tør vælte al Bebreidelsen for Landets ulykkelige Stilling paa den norske Styrelse alene.

Vi maa nu atter optage Traaden i den politiske Forvikling mellem de tre nordiske Riger, hvilken ved Freden til Helsingborg af 19de Juni 1313 ingenlunde saa fuld-

stændigen var løst, at den jo kunde foranledige en ny Spænding mellem Rigerne.

Efter Freden see vi enhver af de tre nordiske Konger sysselsat paa sin Maade: Haakon med at ordne sit Riges Lovgivning og indre Styrelse og med at ophjælpe Næringsveiene, — Birger med at rette paa sin dybt sunkne Anseelse, sikkre sig og sin Søn et Parti blandt Rigets Store og endelig skrabe Penge sammen for at afbetale den Gjæld, hvori han under sin forudgaaende mislige Stilling var kommen, især til den danske Konge, — Erik Menved med at revse sine egne oprørske Undersaatter og udføre sine Yndlingsplaner til sin Magts og Overhøiheds Udvidelse i Nordtydskland. Imellem dem bevægede sig den kloge Hertug Erik af Sverige, smigrende snart den ene, snart den anden, opmerksom paa enhver gunstig Leilighed til at udvide sin Magt og Indflydelse, og uden al Tvivl rugende over store Planer, hvilke dog Skjebnen negtede at komme til Udførelse.

Hertugerne Erik og Valdemar holdt fast ved sit indbyrdes Forbund og styrede sin Deel af Sverige i Fællesskab og fuldkommen Uafhængighed af deres Broder Kongen, hvem de nu maaskee meer end nogensinde fordunklede ved sit myndige Væsen og pragtfulde Hofhold. Men denne deres Pragt var ei til Baade for Sveriges Almue. Bønderne vare betyngede med uhørte Skatter og Byrder og maatte finde sig i mere end een Voldsomhed af Hertugernes talrige og overmodige Hofmænd, der lig en Krigshær sværmede fra den ene Kant af Landet til den anden. Ikke engang mod den geistlige Stand opførte Hertugerne sig altid med Skaansomhed, naar det gjaldt om at forøge sine Indtægter; men med alt dette gave de sig Mine af Gudsfrygt og Fædrenelandssind. De gamle svenske Krønikeskrivere, skjønt de aabenbare ere partiske for Hertugerne og disses Parti, kunne dog ei ganske dølge sin Misbilligelse

af saadan Fremfærd. „De vare visseligen," siger Ericus Olai, „og kaldtes fromme og gavmilde, men til største Ulykke for de Ringe." Med alt dette vedbleve dog Hertugerne i den offentlige Mening at staa langt over Kong Birger, og det af deres glimrende Egenskaber og pragtfulde Færd blendede Folk var kun altfor tilbøieligt til at skrive Landets Elendighed paa Kongens Regning alene, medens Hertugerne upaatvivleligen deri havde den større Skyld.

Det var ikke i Sverige alene, at Hertug Erik i denne Fredens Tid stillede sine ridderlige Dyder til Skue; ogsaa Naborigerne besøgte han jævnlig, ligesom for at holde sig i levende Minde baade hos Fyrster og Folk. At der desuden under disse Besøg skjulte sig dybere politiske Hensigter, lade de faa Forhandlinger, der ere os levnede, udenfor al Tvivl.

I Sommeren 1314 finde vi Hertug Erik i Danmark, hvor han i Kolding den 19de Juli udstedte et Brev af høist merkeligt Indhold. „Eftersom hans Herre, den danske Konge," heder det heri, „har forbundet sig til at hjælpe ham efter Kong Haakons Død til Norges Rige, eller i Tilfælde at Hertugen skulde dø før Haakon, da hans Arving med den norske Konges Datter, — saa lover han til Gjengjæld, at naar han eller hans Arving har erholdt Norges Rige, da skulle de troligen og af al Magt tjene den danske Konge imod hvemsomhelst med hele det norske Rige og dets Indbyggere." Dette var da hverken meer eller mindre end et klart og utvetydigt Tilsagn, at ville tage Norges Rige til Len af den danske Konge, naar denne vilde hjælpe ham eller hans Arving til at blive Norges Konge efter Haakons Død.

Saagodtsom umiddelbart efter denne for Norge saa krænkende Forskrivning see vi Hertugen at være dragen til dette Rige, hvor vi finde ham den 11te August i Oslo. Han skal tilligemed sin Hustru have tilbragt hele Vinteren

i Norge, hvilket og er troligt, da han i svenske Breve ei nævnes som tilstedeværende i Sverige førend ved Midsommers Tid 1315. Forholdet mellem Kong Haakon og Hertug Erik maa altsaa antages at være forblevet venskabeligt uagtet hiin Overeenskomst mellem Hertugen og den danske Konge, noget som ei lader sig forklare uden paa den Maade, at Hertugen har holdet Overeenskomsten i den dybeste Hemmelighed for Kong Haakon. Thi at saadant Tilsagn skulde have været gjort med Haakons Vidende og Villie, er aldeles utroligt, naar man betænker, hvor omhyggelig Haakon stedse viiste sig for at see Norges Verdighed og Selvstændighed opretholdt efter sin Død. Vi kunne saaledes i Hertugens Adfærd ikkun finde et Træk af hans sedvanlige Underfundighed og politiske Samvittighedsløshed. Han har ei fundet sig tilfredsstillet med den Magt, som Haakons Forordning om Rigsstyrelsen i Norge gav ham Udsigt til, men har taget sine hemmelige Forholdsregler for ved Kongens Død at kunne omstyrte alle hans Bestemmelser om Rigsstyrelsen og i Nødsfald ved fremmed Hjælp tiltvinge sig Norges Krone for sin egen Person. Var han først Norges Konge — har han uden Tvivl tænkt — da skulde der nok let findes Anledning til at bryde Løftet til den danske Konge og ophæve Lensforholdet til denne.

En Stund efter sin Tilbagekomst til Sverige fra Besøget i Norge sluttede Hertug Erik i Ljodhuus den 9de September 1315 en ikke mindre merkelig Overeenskomst med sin Broder Hertug Valdemar. Brødrene enedes nemlig om en bestemt Deling mellem sig af de Lande, som de hidtil havde styret i Fællesskab, og Hertug Erik erholdt ved denne Deling blandt andet Nørre-Halland og Vestergøtland med de derværende Slotte, altsaa de Landskaber, som grændsede op til Norge. Delingen blev imidlertid kun afsluttet paa 5 Aar, og for at den ei skulde afstedkomme nogen virkelig Splittelse af det hertugelige Parti og dets Kræfter,

vedtoges tillige, at ingen Befalingsmand maatte beskikkes paa noget Slot uden begge Hertugers Samtykke, og at alle deres Slotte skulde staa aabne for den ene ligesaavel som for den anden. De tilsagde hinanden endelig, at den Længstlevende af dem skulde sørge for, at den Afdødes Arvinger bleve i Besiddelse af de ham tilhørende Slotte og Len. Om at indhente Kong Birgers Bifald til denne Deling eller om nogen Erkjendelse af hans Overhøihed er slet ikke Tale.

I Slutningen af 1315 opstod Uenighed mellem Kong Erik af Danmark og Hertug Erik Valdemarssøn af Sønderjylland. I denne Anledning indfandt begge de svenske Hertuger sig paa Fyen for med sine Mænd at gjøre Lenstjeneste for Nørre-Halland i den danske Konges Hær. Uenigheden blev imidlertid snart bilagt ved et Forlig i Nyborg af 14de December, ved hvilket Hertug Erik af Sverige var en af de 6 Voldgiftsmænd, udnævnt hertil fra den danske Konges Side. Hertug Erik har saaledes Intet sparet for at forsikkre den danske Konge om sin Hengivenhed og til Gjengjæld forvisse sig om hans Bistand i sine Planer paa Norge. Den tidligere Overeenskomst i denne Henseende af 19de Juli 1314 skal ogsaa i det følgende Aar 1316 være bleven fornyet og denne Gang endogsaa udstrakt til Hertug Valdemar, saaledes nemlig, at den danske Konge lovede, hvis Hertug Erik og hans Arvinger døde, da at ville hjælpe Hertug Valdemar, som gift med Kong Haakons Broderdatter, til Norges Rige efter Haakons Død, naturligviis mod det samme Tilsagn om Lenstjeneste af Norge, som Hertug Erik havde givet.

I Aaret 1316 fødte Hertug Eriks Hustru en Søn, der blev kaldet Magnus, og som senere blev Norges og Sveriges Konge. Denne Begivenhed vakte, som der berettes, stor Glæde i Norge, da Riget saaledes erholdt en mandlig Arving. Kong Haakon skal i denne Anledning

have udnævnt 24 Riddere. Samme Aar fødte ogsaa Hertug Valdemars Hustru en Søn, Erik, som dog ei senere omtales i Historien og altsaa rimeligviis er død i en ung Alder.

Magnus Erikssøns Fødsel maa antages at have bestyrket hans Fader i Haabet om idetmindste at see sin Æt i Besiddelse af Norges Rige. Magnus's Arveret til dette var efter de gjældende norske Love ubestridelig, og hvis Haakon døde, medens hans Dattersøn endnu var mindreaarig, da var der al Udsigt til, at Hertug Erik med sin Klogskab og Kraft nok vilde vide endog uden fremmed Hjælp at erhverve sig den mest afgjørende Indflydelse paa Norges Styrelse i sin Søns Navn trods Haakons Bestemmelser om Formynderregjeringen. Det er saaledes meer end sandsynligt, at Hertug Erik nu ikke længer har fundet det nødvendigt at beile til den danske Konges Bistand, men uden Betænkelighed har indladt sig paa Planer, sigtende til dennes Skade og Fordærvelse, for paa een Gang at løsrive sig fra sine indgangne Forpligtelser og tillige under paany opvakte Uroligheder i Norden at befordre sin egen Magts Udvidelse. Paa anden Maade kan man neppe forklare sig de i 1317 indtrædende forviklede Forholde i Danmark, hvori saamange Vink forraade, at de svenske Hertuger have havt en Haand med, skjønt sikkre Beviser vistnok ikke kan fremlægges.

Den Usamdrægtighed, som fandt Sted mellem Kong Erik Menved og hans Broder Hertug Kristoffer, er allerede tilforn oftere berørt. Den skrev sig sikkerligen ikke fra Kongens Side, der altid var villig til at række Haanden til ærlig og broderlig Udsoning, men fra den ærgjerrige og nedrigtænkende Kristoffer. Efter flere Brud og paafølgende Forlig mellem Brødrene var det ved denne Tid atter kommet til en aabenbar Uenighed mellem dem, og Kristoffer, som havde indgaaet Forbindelse med flere mod Erik

fiendtligstemte tydske Fyrster, foragtede og afslog Kongens Tilbud om Forlig. Paa samme Tid opstod ogsaa en voldsom Spænding mellem Kong Erik og Erkebiskop Esger af Lund, hvilken i 1317 endte med et fuldkomment Brud, idet Erkebiskoppen satte Kongen og hans Raadgivere i Ban og derpaa flygtede til sit faste Slot Hammershuus paa Bornholm. Med ham forenede nu Hertug Kristoffer sig, og der samlede sig om dem mange Danske, hvilke i den jydske Opstand mod Kongen i 1313 vare fremtraadte som Hovedmænd og derfor vare erklærede fredløse i Danmark. Vi have i det Foregaaende omtalt ældre Venskabsforbindelser mellem Hertug Kristoffer og de svenske Hertuger. Nu synes de atter, under Kong Erik Menveds høist mislige Stilling, at have nærmet sig hinanden, og der er Spor til, at en hemmelig Forbindelse mellem de svenske Hertuger og de danske Oprørere, hvorved disse sidste sikkredes Tilflugt i Sverige, har været knyttet allerede mod Slutningen af 1317, skjønt det formelige og aabenbare Forbund mellem begge Partier først blev sluttet i det følgende Aar, efter at det skrækkelige Slag havde rammet de svenske Hertuger, der gjorde Ende baade paa deres høitstræbende Planer og paa deres Liv.

Men er den Formodning rigtig, at de svenske Hertuger i 1317 have staaet i hemmeligt Forbund med de danske Oprørere, saa bliver det heller ikke blottet for al Sandsynlighed, hvad en gammel dansk Krønikeskriver beretter, at Hertugerne til samme Tid pønsede paa nye Rænker mod sin Broder Kong Birger, og at denne, som havde faaet Underretning herom, for at forekomme dem greb til den skammelige og grusomme Fremfærd, der bragte Ulykke over ham selv og hans Æt.

Der er i det Hele stor Sandsynlighed for, at Hertug Erik nærede vidtudseende Planer for Fremtiden. Han var unegtelig af Nordens daværende Fyrster den slueste lige-

saavel som den tappreste, ikke nøieregnende med Midlerne, naar han kun opnaaede Diemedet, klog i at dække sine fattede Beslutninger, rask til at udføre dem i den bekvemme Stund, derhos omgiven af en Skare tappre og bestemte Tilhængere, der vare ham hengivne med Liv og Sjæl og rede til paa første Vink at staa ham bi selv i de dristigste Foretagender. Norge var ham nu saagodtsom sikkert; af Sverige stod de to Tredieparter til hans Raadighed, og Kong Birger, uden Magt og uden Tillid, kunde ei ved egne Kræfter byde ham nogen varig Modstand. Danmark endelig, til hvilket Kong Birger egentlig støttede sig, var sønderrevet af indre Splid; Kong Erik Menved havde ved sine forfængelige Planer til sin Magts Udvidelse i Nordtydskland svækket sit Riges Kraft og styrtet Kronen i dyb Gjæld; han var derhos barnløs og i aaben Feide med sin Broder og sandsynlige Eftermand Kristoffer, i hvem man grant kunde forudsee en ussel, uduelig Konge; de danske som de svenske aristokratiskfindede Stormænd higede kun efter at rive saa meget som muligt af Kongedømmets Magt og Indtægter til sig, ligegyldige forøvrigt med Statens Vel. Under saadanne Forholde i Norden turde vel Hertug Erik med sine Egenskaber og sine Hjælpemidler pønse paa dristige Skridt og drømme om et vidtstrakt Rige, hvortil en almindelig Røre og Forvirring i Danmark og Sverige skulde bane ham Veien.

Men hvad nu end Maalet har været for Hertug Eriks ærgjerrige Stræben, saa tilintetgjorde en uventet skrækkelig Begivenhed alle hans Fremtids Planer, — en Begivenhed, som danner det rædselfuldeste Optrin i Folkungernes af Frændetvist opfyldte Historie.

Mod Slutningen af Aaret 1317 havde Kong Birger og hans Dronning sit Sæde paa Nykøping Slot, medens Hertug Valdemar opholdt sig paa Øland. Da foretog Hertug Valdemar sig en Reise til Stokholm, og da Veien

faldt forbi Nykøping, besluttede han med det Samme at besøge sin Broder, Kong Birger. Han blev modtagen baade af Kongen og Dronning Margreta med de mest smigrende Venskabsyttringer og blev med sit Følge paa det herligste bevertet. Da han, efter at have overnattet paa Slottet, atter tiltraadte sin Reise, fornyede Kongen og Dronningen sine Venskabsforsikkringer, beklagede sig over saa sjælden at have Anledning til at see Hertugerne og indbøde Valdemar til et nyt Besøg hos sig i Følge med Hertug Erik, hvilket Besøg bestemtes til den 10de December. Valdemar fortsatte sin Reise til Stokholm og begav sig strax derpaa til Davo Kongsgaard i Mælaren, hvor Hertug Erik mødtes med ham. Erik havde allerede faaet en skriftlig Indbydelse fra Kongen og blev nu sterkt opfordret til at modtage den af Valdemar, der var bleven indtagen af Kongens og Dronningens venlige og forekommende Opførsel. Erik var imidlertid længe tvivlsom og yttrede, at han nærede Mistillid, ikke saameget til Kongen, som til Dronningen og til Drotseten Johan Brunke, hvilken dengang stod høit i Birgers Fortrolighed. Omsider gav han dog efter for Valdemars Overtalelser, og begge Brødrene begave sig med sit Følge til Nykøping paa den bestemte Tid. I Svarta, en Miil fra Nykøping, havde de gjort Forberedelser til at tage Natteherberge, men da de kom did, fandt de, at alt Forraadet var bortført derfra til Nykøping Slot, og det hed, at Kongen ønskede, at de ei skulde overnatte andensteds end hos ham paa Slottet. En ung Ridder advarede Hertugerne, at de ei begge paa een Gang skulde give sig i Kongens Hænder, da Saadant vilde komme til at volde dem og deres Frænder Sorg. Men Hertug Valdemar afviiste Advarselen med de Ord, at der var Mange nok, som søgte at sætte Ondt mellem dem og deres Broder. Strax efter indfandt Kongens Sendebud sig med de venligste Hilsener til Hertugerne og med Bøn, at de vilde

haste til Nykøping denne samme Aften; Kongen ventede dem med den største Længsel. Hertugerne droge da afsted og bleve i Slotsporten modtagne af Kongen selv, der ledede dem op paa Slottet hver ved sin Side under de varmeste Venskabsyttringer. Dronning Margreta viiste sig ei mindre forekommende, og det bemerkes, at man aldrig havde seet hende saa glad som nu. Et herligt Gjestebud var anrettet, og der blev drukket skarpt til langt paa Natten. Da Hviletid kom, undskyldte Dronningen, at der ei var Plads paa Slottet for Hertugernes Følge at overnatte, men der var beredt dem Herberge nede i Byen. De forlode da Slottet; Drotseten Johan Brunke fulgte dem selv ned og paasaa, at Alle kom ud, og at Porten blev lukket efter dem.

Hertugerne vare gangne til Sengs, og Alt var roligt paa Slottet; da lod Kongen sine Mænd væbne sig i Stilhed, og nu begyndte den djævelske Raadslagning om at svige Hertugerne. Først kaldte Kongen for sig en af sine Riddere, Hr. Knut, og bød ham overtage Befalingen ved Hertugernes Fængsling; men Knut erklærede Kongens Forehavende for et Djævelens Verk, hvortil ei han vilde laane sin Haand, vredes hvo som vilde. Da sagde Kongen i Vrede: „Jeg merker, at I ei vil vide min Hæder.“ „Vorde Eder til Hæder,“ svarede Knut, „hvad som kan! men af denne Handling vorder Eders Hæder kun formindsket!“ Da vendte Kongen sig fra ham og gjorde samme Anmodning til tvende andre Riddere, men med samme Udfald. Kongen lod dem i sin Forbittrelse kaste i Fængsel. Alle hans Tjenere vare imidlertid ikke saa samvittighedsfulde; der fandtes endnu nok, som vare villige til at udføre Ugjerningen.

Med brændende Blus begav den bevæbnede Skare sig til Hertugernes Soveherberge. Døren blev opbrudt. Hertug Valdemar sprang af Sengen, kastede en Kjortel over sig og vilde sætte sig til Modverge; han fik kastet en

af Kongens Mænd, der stod ham nærmest, under sig og raabte paa sin Broder at komme sig til Hjælp; men mere end tyve Mænd havde allerede kastet sig over ham, og Erik advarede sin Broder om ikke forgjæves at stride mod Overmagten. Da traadte Kongen selv til med stirrende Blikke og rasende af Vrede og spurgte sine Brødre, om de mindedes Haatuna-Legen [1]). Denne Leg var end bedre, og denne Gang skulde Hertugerne faa følge ham. En Tydsker ved Navn Valram Skytte førte Hertugerne til Fangetaarnet, hvor de halvnøgne bleve henkastede med bundne Fødder.

Da Hertugernes Fængsling var fuldbragt, kom Raden til deres Riddere og Svende, der med et godt Ruus vare gangne til Hvile nede i Byen. Johan Brunke med en Skare Bevæbnede, der førte med sig brændende Blus, drog ned fra Slottet, bemægtigede sig med Lethed og uden Modstand de uforberedte og førte dem bundne og fangne op paa Slottet, hvor de ligesom deres Herrer bleve kastede i Taarnet. Kun een af dem, der prøvede Modstand, blev fældet. Før Dagen grydede, var den skrækkelige Voldsgjerning fuldbragt. Kongen var ude af sig selv af Glæde, slog sine Hænder sammen og velsignede sin Dronning, rimeligviis fordi hun havde sat Mod i ham til at foretage dette dristige Skridt. Nu, sagde han, havde han endelig Sverige i sin Haand.

Paa Dronningens, Brunkes og den estlandske Ridder Christiern Skærbeks Raad bleve Hertugerne henlagte lænkebundne i det haardeste og skrækkeligste Fængsel, og dette udførtes med saadan Voldsomhed, at Hertug Erik derved blev tilføiet et haardt Saar i det ene Øie.

Kong Birger indbildte sig, at denne lumske Voldsgjerning havde sikkret ham hele Sveriges Rige; men han bedrog sig. Udaaden rygtedes hastig, og ligesaasnart reiste sig paa alle Kanter Hertugernes Tilhængere, medens Mæng-

[1]) See ovfr. S. 433.

den af Folket, fuld af Afsky for den udførte Handling, vaklede og snart hældede over paa Kongens Fienders Side. Hertugernes Feil og tidligere Brøde vare i en Hast udslettede i den offentlige Mening, og rørt ved deres Ulykke mindedes man nu kun deres ridderlige Væsen og glimrende Færd. Kongen vilde ved Overrumpling bemægtige sig Stokholms Stad og Slot. Men Rygtet var gaaet forud for ham; Borgerne lukkede sine Porte, angrebe siden Kongen og sloge ham paa Flugt. Imidlertid ophidsede Matthias Ketilmundsson Vestgøterne, Karl af Kalmar Smaalændingerne og Karl Birgersson Upplændingerne. Fra alle Sider greb man til Vaaben mod Kongen, og denne, som fra Stokholm var vendt tilbage til Nykøping Slot, følte sig ei længer sikker der. Da kastede Birger Nøglerne til det Taarn, i hvilket hans Brødre laa fængslede, i Vandet og flygtede til Stekeborg Slot i Østergøtland. Hertugerne omkom ved en skrækkelig Hungersdød, den saarede Erik efter tre Dages Forløb, Valdemar først paa den ellevte.

Saaledes berettes denne skrækkelige Begivenhed saagodtsom eenstemmigen i de gamle svenske Kroniker, og ikke alene i Sverige, men og i Naborigerne har Hertugernes Hungersdød været berettet og troet. Der er vissselig heller ingen gyldig Grund til at tvivle om, at de paa en voldsom Maade og i Hovedsagen overeensstemmende med det almindelige Rygte ere blevne ombragte paa sin Broders Anstiftelse. Men derhos er Beretningen om deres Død i det Enkelte øiensynligen udsmykket, deels gjennem Folkesagnet, deels af Hertugernes Parti for at forøge Afskyen for den begangne Udaad og Forbittrelsen mod Kong Birger. Og hvad der fremfor Alt er sikkert, er det, at deres Død ei er fulgt saa hastig paa deres Fængsling, som de gamle Kroniker antyde. Fængslingen maa nemlig efter deres Beretning antages at være foregaaet den 10de Decbr. 1317; men den 18de Jan. 1318 vare Hertugerne endnu i Live;

thi af denne Dag er deres Testamente, hvori de omtale sit Fangenskab, og den 20de April er et Dokument udstedt af deres Hustruer, hvori de omtales som endnu levende, medens derimod i et Brev af 1ste Aug. næstfølgende Hertuginderne kalde sig deres Efterleversker. Deres Fangenskab har altsaa varet i flere Maaneder.

Hertuginde Ingebjørg var strax paa Rygtet om Hertugernes Fængsling flygtet med sin unge Søn Magnus og sin Datter Eufemia til Skara. Her var hun under Matthias Ketilmundssøns og Vestgøternes Beskyttelse. Partiet forsterkedes dagligen, og Regjeringen førtes i begge Hertugindernes Navn. Snart reiste saagodtsom hele Sverige sig til deres Fordeel.

Alt gik saaledes tvertimod, hvad Kong Birger havde ventet. I sin yderste Forlegenhed sendte han Iilbud til Danmark, hvor hans Søn Magnus dengang opholdt sig, og kaldte denne til Sverige med den Hjælp, han hos den danske Konge kunde udvirke. Kong Erik Menved overlod ham 600 velrustede danske og tydske Ryttere, og med disse ilede Magnus ad korteste Vei gjennem Smaaland til Østergøtland, hvor han forenede sig med sin Fader. Omtrent til samme Tid blev i Helsingør den 27de Februar ved Birgers Befuldmægtigede, hvoriblandt Johan Brunke, en Forening sluttet mellem ham og den danske Konge, ifølge hvilken denne lovede af yderste Evne at understøtte Birger mod Hertugerne og deres Tilhang. Birger og hans Søn rykkede nu med sin Hær ind i Vestergøtland. Ved Karlaby kom det til en uafgjørende Kamp mellem dem og Bønderne, hvorpaa fulgte en Stilstand. Men midt under denne angreb den troløse Konge atter Bøndernes Hær og slog den ganske. Dette skede i Februar Maaned.

Ved denne Tid maa det ogsaa have været, at en norsk Flaade ankom i Elven til Hertugernes Undsætning; den kunde imidlertid ei holde sig her, da en sterk Kulde indtraf,

og den truedes med at indefryse. Den vendte derfor tilbage til Norge, undtagen eet Skib, som virkelig indefros. Besætningen forsvarede sig tappert mod Kongens Folk og indlod sig omsider paa Underhandlinger. Men under disse blev Angrebet fornyet og Besætningen tagen tilfange og nedhugget. Islændingen Gissur Galle blev ved denne Leilighed fangen, og først ved Paaskeetider kom han igjen fri.

Kong Birgers Held var imidlertid af kort Varighed. Da han var vendt tilbage til Østergøtland og der uforsigtigen havde spredt sine Tropper, overfaldtes disse af den danske Ridder Knut Porse, hvilken havde været i Hertug Eriks Tjeneste, og bleve slagne. Leietropperne flygtede for Størstedelen tilbage til Danmark, og Birger kom over dette Uheld saa ganske ud af Fatning, at han flygtede til Gotland, idet han lod sin Søn Magnus med en tilstrækkelig Besætning tilbage paa Stekeborg Slot. Alt Kongens Haab stod nu til Danmark.

Men medens Kong Birger henvendte sig til den danske Konge om Forbund og Understøttelse, forenede de Hertugelige sig nærmere med den danske Konges oprørske Undersaatter, Hertug Kristoffer og Erkebiskop Esger af Lund, hvilke med sit Tilhang vare tyede til Sverige. Foreningen blev sluttet i Kalmar den 16de April og gik ud paa gjensidig Understøttelse.

De Hertugelige spillede nu Mester i hele Sverige. Ved Midsommers Tid blev en Herredag holden i Skara, og her blev Matthias Ketilmundsson udnævnt til Rigsforstander; dog vedblev Regjeringen endnu en Stund at føres i Hertugindernes Navn, skjønt Hertugernes Død snart maa være bleven bekjendt.

Imidlertid vare Slottene Stekeborg og Nykøping paa det Haardeste beleirede. Kong Birger var mest ængstelig for det førstnævnte, hvor hans Søn var indesluttet. Han forsøgte at undsætte det, men hans Flaade blev slagen i

Skjærene. Det andet Undsætningsforsøg, der anførtes af Johan Brunke, løb ikke heldigere af; han selv blev fangen og sendt til Stokholm, hvor han senere blev henrettet paa det efter ham opkaldte Brunkebjerg. Magnus Birgersson holdt sig alligevel tappert og trodsede endnu en Stund sine Fienders Overmagt.

Nykøping Slot blev ikke mindre haardt beleiret af de Hertugelige. De Beleirede lode vel Hertugernes Lig bringe ud i den fiendtlige Leir, i den Tanke, at naar Beleirerne overbeviiste sig om, at deres Herrer, for hvem de strede, virkeligen vare døde, de da skulde lade sig bevæge til at hæve Beleiringen, ja vel maaskee igjen underkaste sig Kong Birger. Men dette Haab bedrog dem. De Hertugelige lode Ligene føre til Stokholm, hvor de fik en hæderlig Begravelse, men fortsatte derhos Beleiringen og opfordrede Slottet til Overgivelse. Besætningen gjorde vel endnu Modstand, men omsider blev dog Slottet den 15de August indtaget og i Bund og Grund ødelagt.

Nu gik man med fordobblet Kraft løs paa Stekeborg, og Hungersnød tvang endelig den unge Magnus Birgersson til at overgive sig. Der blev ham betinget Sikkerhed paa Liv og Lemmer, og han blev for det første indsat som Fange paa Stokholm Slot. Men to Aar senere, den 21de Oktober 1320, blev denne ulykkelige Yngling, der ikke synes at have havt mindste Deel i sine Forældres Udaad, ligefuldt dømt tildøde og henrettet. Han var dengang 20 Aar gammel.

Med Nykøping og Stekeborg havde Kong Birger tabt sine sidste Besiddelser paa Sveriges Fastland. Fra Danmark alene kunde han nu vente sig nogen Hjælp; men ogsaa denne slog feil. Thi da de Hertugelige havde vundet Magten i Sverige, gik de selv angrebsviis frem mod Danmark. Matthias Ketilmundsson i Forening med Knut Porse, Hertug Kristoffer og Erkebiskop Esger faldt ind i

Skaane, hvor endeel Misfornøiede blandt Folket sloge sig til dem. Den 26de Oktober 1318 vandt de et stort Slag ved Mjølkelanga, i hvilket 300 danske og tydske Adelsmænd toges til Fange. Kong Erik Menved flygtede til Sjæland, og næsten hele Skaane blev oversvømmet af den svenske Hær. De fornemste Stæder maatte frikjøbe sig ved Brandskat, og Helsingborg Slot blev beleiret. Men nu blev en Stilstand sluttet for Helsingborg, og derpaa fulgte et Forlig i Roeskilde af 11te Novbr. mellem Kong Erik af Danmark og Birger af Sverige paa den ene Side og Kong Haakon af Norge samt Hertugerne Eriks og Valdemars Mænd og Tilhang paa den anden. Der skulde være en Stilstand paa tre Aar, hvilken siden skulde forlænges. Kong Birger og hans Børn skulde i denne Tid holde sig udenfor Sverige, undtagen paa Gotland, saafremt denne Øs Indvaanere tillode ham at være der; hans Søn Magnus skulde forblive i sit Fængsel, dog uden Skade paa Liv og Lemmer.

Saaledes var da Kong Birger i Virkeligheden afsat. Han opholdt sig endnu en Stund paa Gotland; men efter at den unge Magnus Eriksson i Juli 1319 var udvalgt til Sveriges Konge, gjorde Matthias Ketilmundsson Miner til at ville angribe Birger i hans sidste Tilflugtssted inden Sveriges Rige. Birger flygtede nu med Kone og Børn til Danmark ved Udgangen af 1319 og erholdt i det følgende Aar af sin Svoger Kristoffer, der imidlertid havde fulgt Erik Menved paa Thronen, en liden Forlening til sin Underholdning. Han oplevede at faa Underretningen om sin Søn Magnus's Henrettelse, og i 1321 kaldte Døden ham bort fra hans ulykkelige og brødefulde Liv. Hans Dronning Margreta overlevede ham i hele 20 Aar.

Naar undtages den Flaade, som Kong Haakon, rimeligviis i Begyndelsen af 1318, sendte til Gautelven, men som Intet udrettede, omtale ikke vore gamle Efterretninger

noget Tog af ham til de Hertugeliges Undsætning. At han alligevel har været virksom i deres Sag, maa sluttes deraf, at han i Roeskilde-Freden af 11te Novbr. 1318 omtales som en af Hovedparterne. At Hertugernes skrækkelige Endeligt er gaaet ham nær til Hjerte, lader sig neppe betvivle, og det er ikke usandsynligt, at Bekymring herover har paaskyndet hans Død. Han synes hele Aaret 1318 at have opholdt sig i Norges sydøstlige Landskaber, mest i Oslo og Tunsberg, naturligviis for at være Sverige og sin Datter og Dattersøn nærmere. Han oplevede ei at see denne sidste valgt til Sveriges Konge. Den 20de April 1319 havde Kong Haakon, som da rimeligviis allerede har følt Døden sterkt nærme sig, paa Tunsberghuus samlet hos sig Kantsleren Ivar Olafssøn, sin Svigersøn Hafthorer Jonssøn, Merkesmanden Paal Erikssøn, Bjarne Audunssøn, Aamunde Borgarssøn, Guthorm Kolbjørnssøn, Guthorm Helgessøn og Thorgeir Simonssøn, alle, som det lader, anseelige og hos Kongen heitfortroede Mænd. De tilsvore Kongen med de dyreste Eder paa Korset og andre Helligdomme at ville holde hans Bestemmelser om Kongearven og Rigsstyrelsen, styrke Rigets Arving med forenet Kraft og ei inddrage Udlændinger til Befalinger, Sysler, Raad eller Embeder, hverken i Rigets Arvings Umyndighed eller efter at han var bleven myndig. De udstedte herpaa sit Forpligtelsesbrev. Den næstpaafølgende 8de Mai 1319 døde Kong Haakon Magnussøn, 49 Aar gammel, efterladende sin treaarsgamle Dattersøn Magnus Erikssøn som sit Riges Arving.

Med Haakon udslukkes da den mandlige Linie af Harald Haarfagers Kongeæt, der over 400 Aar havde styret Norges Rige og skjenket det mange dygtige Konger, blandt hvilke visstnok den, hvis Historie vi nu have fuldendt, ei maa regnes for den ringeste. Vi have saagodtsom ingen Kilder til at bedømme Haakons Egenskaber i hans private

Liv; men det er vist, at heller intet Træk af dette kjendes, som kan give Anledning til en ugunstig Dom. Hans Charakteer som Konge ligger for os i den nu fuldendte Skildring og behøver ei gjentagende at fremhæves.

Magnus Eriksson.

Ved Kong Haakon Magnussøns Død var baade efter Kong Magnus's og Kong Haakons Rigsarvefølgelov den afdøde Konges Dattersøn, den treaarige Magnus, Søn af den nylig dræbte Hertug Erik Magnussøn af Sverige og af Ingebjørg Haakonsdatter, Norges uomtvistelige Arving. Men han var ved sin Morfaders Død tilligemed sin Moder i Sverige, og der var vistnok allerede da al Udsigt til, at man vilde vælge ham til dette Riges Konge. Det hertugelige Partis afgjorte Overvegt og den almindelige Forbittrelse hos det svenske Folk mod Kong Birger for Hertugernes Mord bidrog i Forening til, at man ikke alene ansaa Birgers Gjenindsættelse i Riget for en Umulighed, men at man ogsaa vendte Tanken bort fra hans Søn Magnus, hvem man dog tidligere havde antaget til Faderens Eftermand, men som nu sad fangen paa Stokholms Slot. Disse indviklede Forholde maatte naturligviis have stor Indflydelse paa den nye norske Regjerings første Skridt. Det Forpligtelsesbrev, som af denne umiddelbart efter dens Udnævnelse ved den afdøde Konge under 20de April til ham var udstedt, lærer os kun at kjende 8 af de Personer, der af Kongen vare bestemte til at indtræde i Formynderregjeringen. Blandt dem indtager Kongens Kantsler, Provsten ved Mariekirken i Oslo, Ivar Olafssøn, den første Plads. Han havde allerede længe staaet i den afdøde Konges Tjeneste, først som Vicekantsler, siden som virkelig Kantsler, og synes i høi Grad at have besiddet hans Tillid. Det er derhos aabenbart, at Kong Haa-

kon har tænkt sig Kantsleren som den, der skulde saa at sige være Sjælen i Formynderstyrelsen. Næst Ivar nævnes Hafthorer Jonsson, der var gift med Kong Haakons uegte Datter Agnes og saaledes i nært Slægtskabsforhold til Kongehuset. Den tredie i Ordenen var Merkesmanden Paal Eriksson. De øvrige fem ere mindre bekjendte Navne. Hvilke Mænd der tilforordnedes disse for at fuldstændiggjøre det bestemte Antal af 12, vides ikke, ligesaalidet som hvilke de to Biskopper vare, der vare udseede til efter Formynderskabsforordningen at tilkaldes. Uagtet nu denne Rigsstyrelse maatte ansees for at være fuldkommen lovligen indsat, saa har den dog fundet de forhaandenværende Omstændigheder saa vanskelige, at den strax har følt Nødvendigheden af at raadføre sig med Rigets fornemste geistlige og verdslige Høvdinger, hvilke efter gammel Anskuelse betragtedes som Kongens større almindelige Raad, og af den Grund foranstaltet et Høvdingemøde. Kong Haakon døde den 8de Mai 1319, og allerede imod Slutningen af Juni Maaned finder man Erkebiskop Eilif, flere Biskopper og en heel Deel Lendermænd og Riddere samlede i Oslo. Til samme Tid samlede sig ogsaa en Herredag i Upsal, paa hvilken de fornemste svenske geistlige og verdslige Høvdinger indfandt sig for at foretage et Kongevalg, og hid bragtes af Matthias Ketilmundsson og Hovederne for det hertugelige Parti den unge Magnus Eriksson, hvem dette Parti havde udseet til den vordende Konge. Men før man indlod sig paa dette vigtige Skridt, fandt de svenske Herrer det nødvendigt at træde i Underhandlinger med Nordmændene, da det gjaldt om at vælge en Konge for Sverige, der tillige var Norges Riges lovlige Arving. Et Gesandtskab, med Biskop Karl af Linkøping i Spidsen og hvori Knut Porse befandt sig, affærdigedes derfor til Norge, hvor de i Oslo traadte sammen med Norges Riges Raad og med Hertuginde Ingebjørg, den

afdøde Konges Datter, som enten er kommen til Norge i de svenske Herrers Følge eller muligen allerede tidligere har begivet sig derhen. Overlægninger fandt nu Sted den 26de, 27de og 28de Juni, og Frugten af disse blev en Overeenskomst mellem begge Rigers Høvdinger af følgende Indhold:

Sveriges Mænd skulle snarest muligt tage den unge Magnus Eriksson til Konge over hele Svea og Gøta Rige. I Slutningen af Juli Maaned skal derpaa Magnus være i Ljodhuus, hvor han skal modtages af Norges Mænd og føres til Tunsberg for at blive tagen til Konge efter Norges Lov. Han skal forblive i Norge et Aar, men saa igjen føres til Sverige, hvis Sveriges Mænd forlange det, og siden skal han skifteviis opholde sig i begge Riger, lige længe i hvert, hvis ikke særegne Omstændigheder forhindre det Det ene Riges Mænd skulle ved saadan Leilighed ikke følge ham længere end til det andet Riges Grændse; dog skulle de Nordmænd, som af god Villie mod Kongen og hans Moder ville tjene dem i Sverige, have Orlov dertil af Sveriges Mænd. Indtægterne af Norge skulle anvendes efter Fru Ingebjørgs og det norske Rigsraads Skjøn, og forsaavidt som de anvendes til Sveriges Bedste, skulle Sveriges Mænd være pligtige til at yde Norge en ligesaa stor Understøttelse.

Denne Overeenskomst besvores af de tilstedeværende svenske Herrer paa den ene Side, med Tilsagn om, at denne Ed skulde til Stadfæstelse gjentages efter deres Hjemkomst til Sverige af 24 svenske Riddere, — og paa den anden Side af Erkebiskop Eilif og 30 andre norske Høvdinger, af hvilke Kantsleren Ivar Olafsson nævnes først, og blandt hvilke man gjenfinder alle de samme Mænd, som i Forsikkringsbrevet til Kong Haakon af 20de April nævnes, paa Hafthorer Jonsson nær. Brev blev herom udfærdiget og beseglet af de kontraherende Parter.

Da dette var afsluttet, begave de svenske Herrer sig strax tilbage til Upsal, og her blev nu paa det forsamlede Møde Magnus Eriksson valgt til Svea og Gøta Konge den 8de Juli. Samme Dag udstedte de forsamlede svenske Herrer et Brev, hvori de forpligtede sig til i Kongens Navn at styre Sverige efter dets gamle Love, indtil Magnus naaede sin myndige Alder, og i denne Henseende at bistaa Kongens Drotsete Matthias Ketilmundsson, hvilken altsaa beklædtes med en Rigsforstanders Myndighed.

Den unge Magnus kom omtrent paa den bestemte Tid, udentvivl i August Maaned, til Norge og blev paa Haugathing ved Tunsberg høitideligen tagen til Norges Konge, rimeligviis den 26de August, fra hvilken Tid hans Regjeringsaar i Norge regnes (efter 23de og før 27de August). Den Titel, som fra nu af tillagdes ham i alle norske Brevskaber, var „Norges, Svea og Gøta Konge.“

Norge havde saaledes Konge tilfælles med Sverige; men ifølge begge Rigers Ønske var ogsaa den fælles Konge det eneste politiske Foreningsbaand mellem dem; hvert af Rigerne havde forresten sin egen Styrelse og ingen videre gjensidige Forpligtelser end de, som Forholdet til den fælles Konge medførte. Man sporer i Foreningen ingen dybere forud lagt Plan; tilfældige Omstændigheder havde frembragt den, og intet Skridt blev taget for saaledes at styrke den, at den ikke ved ligesaa tilfældige Omstændigheder atter kunde opløses. Rigsstyrelsen i Kongens Mindreaarighed var i hvert af Rigerne indrettet paa sin særegne Maade. I Norge var det styrende Raad udgaaet fra den sidste afledne Konges Valg, indskrænket til et vist Antal Personer med Kongens Kantsler i sin Spidse og bundet til visse af samme Konge foreskrevne Former, altsaa i sin Oprindelse og Charakteer monarchisk, skjønt Regjeringsmyndigheden laa i flere Personers Hænder. I Sverige dannedes derimod det styrende Raad af et ubestemt Antal

geistlige og verdslige Herrer, der af egen Magtfuldkommenhed havde forenet sig til Udøvelsen af den regjerende Myndighed, og som ved eget Valg havde sat Kongens Drotsete i sin Spidse som Rigsforstander; det var altsaa her i sin Oprindelse og Charakteer fuldkommen aristokratisk eller oligarchisk. Begge Rigers Raad førte imidlertid Regjeringen i den unge Konges Navn, og under hans Segl, der var særeget for hvert af Rigerne, udfærdigedes alle Rigsstyrelsen vedkommende Dokumenter.

Med Hensyn til Norges Rigsstyrelse var der vistnok ved Kong Haakons Bestemmelser bedre end i Sverige sørget for Kongedømmets Opretholdelse i dets gamle Betydning og Omraade; men denne Rigsstyrelse var dog fremmed for Folket, ikke grundet paa gammel Vedtægt, men paa en ny kongelig Forordning, der udentvivl ovenikjøbet neppe havde den offentlige Mening udeelt for sig. Man merkede ogsaa snart, at den stod paa usikkre Fødder.

Den unge Konge blev, som det lader, Vinteren over i Tunsberg under sin Moder Hertuginde Ingebjørgs Opsyn. Hendes Stilling og tildeels vel ogsaa det store Høvdingemødes Bestemmelse, hvorved der indrømmedes hende Tilsyn med Anvendelsen af Rigets Indtægter, aabnede hende Adgang til en Indflydelse paa Regjeringens Førelse, som efter Haakons Formynderlov ei burde finde Sted. Hertuginden var ung, endnu ikke meer end 18 Aar gammel; hun kunde letteligen paavirkes af Mænd, der stode udenfor det styrende Raad, og deels af egen Ærgjerrighed, deels ved Andres Indskydelse bevæges til at virke dette imod; og hvad der var det verste, ikke alene indfødte Nordmænd, men ogsaa Udlændinger kunde benytte sig af disse Forholde, hvormeget end den afdøde Konge havde stræbt at forhindre Fremmedes Indtrængen i Norges Anliggender. Blandt Hertug Eriks Tilhængere i Sverige var den unge Ridder Knut Porse, dansk af Æt, en af de

mest udmerkede. Han havde i Forening med Matthias Ketilmundssøn mest bidraget til at opretholde Ingebjørgs og hendes Søns Sag i Sverige efter Hertugernes Død og havde derved, som det synes, i høi Grad vundet Hertuginden Fortrolighed, maaskee ogsaa allerede hendes Kjærlighed. Men Knut var en saare ærgjerrig Mand, der nærede høitstræbende Planer og søgte at drive dem igjennem ved hvilkesomhelst Midler, og han synes strax at have benyttet sin Indflydelse hos Hertuginden til at drage Fordeel for sin egen Regning af hendes Stilling til Norge og Sverige. Begge Rigers Raad blev ogsaa snart opmerksom herpaa, og da en anseet Nordmand Ulf Saxessøn var bleven fangen, som man i Norge troede efter svensk Anstiftelse, og man fra norsk Side i denne Anledning henvendte sig til det svenske Raad med Forestillinger, gav dette under 23de Marts 1320 Norges Erkebiskop og Raad tilkjende, at det ingen Deel havde i den udøvede Voldshandling, men at denne efter al Sandsynlighed var udført af „nogle Ynglinger og Udlændinger fra Varberg"; det norske Raad burde i denne Anledning anmode Hertuginde Ingebjørg om at tage Forholdsregler til at forhindre saadanne Handlinger for Fremtiden, samt formane hende til at ordne det, der vedrørte Rigernes Stilling og Lykke, mere efter gamle og erfarne Mænds Raad end efter Udlændingers og uerfarne Ynglingers. Der kan ingen Tvivl være om, at hermed sigtes til Knut Porse og hans Tilhængere, der havde taget sit Tilhold i Nørre-Halland, som hverken tilhørte Norge eller Sverige, men var i Hertuginde Ingebjørgs Besiddelse paa hendes Søns Vegne som Len af den danske Krone. Forhandlingerne vise, at man baade i Sverige og Norge var bleven opmerksom paa Knut Porses skadelige Indflydelse hos Hertuginden, og at man i Sverige var beredt paa at modstaa den af al Magt, hvis den der skulde gjøre sig gjældende.

Om det svenske Raads Opfordring til det norske er af dette bleven tagen til Følge, vide vi ikke. God Leilighed gaves vistnok til at gjøre Hertuginden Forestillinger, da hun med den unge Konge ved Midsommerstid 1320 kom til Bergen, paa samme Tid som der holdtes et Provinsialconcilium under Erkebiskop Eilifs Forsæde, og tillige en Mængde verdslige Høvdinger vare forsamlede, udentvivl til et fuldstændigt Høvdingemøde af Geistlige og Verdslige. En bestemt Forestilling fra en saadan Forsamlings Side maatte nødvendig have stor Vegt. Man hvad enten nu Hertuginde Ingebjørg har havt indflydelsesrige Tilhængere i Forsamlingen, f. Ex. den djærve, virksomme og duelige Biskop Audfinn af Bergen, der synes at have været hende meget hengiven, hvilke Tilhængere have forhindret, at det forsamlede Rigets Raad fremkom med Yttringer af Misnøie, — eller hun har ringeagtet Raadets Forestillinger, vist er det, at hun fremturede paa den samme Maade, som hun havde begyndt. Det var en ligefrem Følge af Kong Haakons Lov om Rigsformynderskabet, at Rigets Segl skulde være i Kantslerens Verge, og at følgelig intet Dokument skulde kunne udstedes i Kongens Navn uden med hiin Embedsmands Vidende. Dette blev dog ingenlunde iagttaget. Kantsleren Ivar Olafsson synes tvertimod at være bleven ganske sat ud af sin lovlige Virksomhed, da han aldrig nævnes som Besegler af kongelige Breve, og at Hertuginden har bemægtiget sig Seglet og benyttet det i mange Tilfælde ganske uden Styrelsesraadets Samtykke og Vidende, fremgaar af de senere fremsatte Klager. Paa denne Maade nedsank dette af Kong Haakon forordnede Raad strax saa godt som til et Intet, medens den styrende Myndighed øvedes af Hertuginden og hendes personlige Yndlinger uden at være underkastet noget strengt Indseende fra nogensomhelst Statsmagts Side.

I Sverige, hvor gjennem flere Menneskealdre Landets

Høvdinger vare vante til ved enhver given Anledning at splitte sig i Partier, fremkaldte Hertugindens egenmægtige Opførsel strax indre Uroligheder. Den almindelige Afsky, som Kong Birgers grusomme Fremfærd mod sine Brødre vakte, havde for et Oieblik forenet de forhen fiendtlige Partier til hans Undergang og Magnus's Ophøielse paa Thronen; men nu begyndte igjen et mægtigt Parti at reise sig mod den bestaaende Rigsstyrelse, mod Hertuginden og hendes Yndlinger. Endnu stod dog den høit anseede Drotsete og Rigsforstander Matthias Ketilmundssøn, som det lader, paa hendes Side, og det hende hengivne Parti i det svenske Rigsraad var en Stund sterkt nok til at holde hendes Modstandere Stangen. Man tager visstnok ikke meget Feil, naar man antager, at Modstanden fra først af er udgaaet fra de Høvdinger, som i de tidligere Partitvistigheder havde staaet paa Kong Birgers Side imod Hertugerne, og at Frygten for, at disse skulde vende Blikket mod den fangne Magnus Birgerssøn, har paaskyndet denne raske Ynglings Død. Han blev nemlig, som alt fortalt, imod det ham givne Tilsagn henrettet i Stokholm den 21de Oktbr. 1320. Hans Bortryddelse kunde dog ikke befæste Hertuginde Ingebjørgs Stilling i Længden eller knække Kraften af den Modstand, som havde reist sig i Sverige imod hende og hendes Styrelsesmaade.

Knut Porse begyndte imidlertid, ganske vist i Tillid til Ingebjørgs kraftige Bistand, at drive sit Spil med større og større Dristighed. Hertuginden med den unge Konge opholdt sig i den senere Halvdeel af 1320 og i hele 1321 fordetmeste ved Rigsgrændsen, i Bahuus i Norge eller Ljodhuus i Sverige eller Varberg i Nørre-Halland, paa hvilket sidste Sted Knut Porse synes at have havt sit stadige Tilhold. Hun var saaledes stedse i Nærheden af denne sin udkaarede Fortrolige, der vel vidste at benytte sig af sin Indflydelse hos hende. Knut havde paa denne

Tid sit Blik fæstet paa Danmark for under den indre Forvirring, som herskede i dette Rige, at fiske i rørt Vand og befordre sin egen Magt. Kong Erik Menved var død den 13de Novbr. 1319, og efter adskillige Forhandlinger var hans onde og uduelige Broder Kristoffer II bleven valgt til Danmarks Konge den 25de Januar 1320, efter at have indgaaet paa en meget streng Haandfæstning. Knut og Kristoffer vare allerede fra tidligere Forhandlinger bekjendte med hinanden; de havde begge været indviede i Hertug Eriks underfundige Foretagender, og det er sandsynligt, at Knut, som havde mægtige Forbindelser i Danmark, har rakt Kristoffer en hjælpsom Haand til at hæve ham paa Danmarks Throne, naturligviis i Haab om tilsvarende Belønning. Denne skulde, saavidt man kan skjønne, bestaa deri, at Knut skulde af Kristoffer ophøies til Hertug og belenes med Søndre-Halland og Samsø. Af danske Brevskaber lader det ogsaa til, at en saadan Belening er foregaaet, og at Kristoffer senere (11te Novbr. 1321) endvidere har tilføiet Estland. Men hvorledes det end har forholdt sig med denne Forlening, saa synes det dog ikke strax at være kommet ganske i Rigtighed med den, da Knut ikke før nogle Aar senere antog Hertugtitelen. Hvad mere er, man finder endogsaa, at Knut Porse var nærværende blandt Hertuginde Ingebjørgs svenske Raadgivere tilligemed Matthias Ketilmundssøn, da paa Bahuus den 24de Juli 1321 en Egteskabskontrakt blev sluttet mellem den unge Konges Søster Eufemia Eriksdatter og Junker Albert, en Søn af Hr. Henrik af Meklenburg, hvilken Kontrakt var forenet med et Forbund mellem Kong Magnus og Hr. Henrik samt flere tydske Fyrster imod Danmark, hvis Kong Kristoffer skulde begynde Fiendtligheder mod den førstnævnte. Man kunde, naar man betænker den Tids underfundige Statskunst, let falde paa den Tanke, at den hele ovennævnte Belening fra Kong Kristoffers Side ikke har været andet

end en Lokkemad, udstillet for at drage Knut Porse ind i hans Interesser. Vist er det, at alle disse Forhandlinger, der nu ere omhyllede af et tæt Slør, endte med et fuldkomment Brud mellem Knut og Kristoffer, og Knut var saa mægtig ved den Bistand, som Hertuginde Ingebjørg ydede ham, især som det lader ved at benytte Norges Riges Skat og Indtægter til at hverve ham Leietropper, at han i 1322 aabenbare og med Held feidede paa Danmark [1]).

Hermed drev imidlertid Hertuginden Sagen altfor vidt. Baade de svenske og de norske Høvdinger fik nu aabnet Dinene. I Sverige begyndte Bevægelsen først. Paa en Herredag i Skara den 20de Juli 1322 forbandt Erkebiskoppen af Upsal, to andre Biskopper og 32 Riddere, ringere Prælater og Bæbnere sig indbyrdes under Titel af Kongens svenske Raad til at søge afhjulpet de Misbrug, som havde indsneget sig i Rigsstyrelsen, og navnligen til af al Kraft at modstaa Hertuginde Ingebjørgs egenmægtige Fremfærd og til at fjærne alle Udlændingers Indflydelse. I dette Forbund, der bragte den aristokratiske eller oligarchiske Statsform i Sverige til Modenhed, deeltog ogsaa Matthias Ketilmundssøn, der dog i Forveien havde maattet fratræde sin Stilling som Drotsete og Rigsforstander, hvilke begge Embeder ved samme Leilighed overdroges til Knut Johanssøn, der tidligere havde været blandt Kong Birgers Tilhængere. Det var en fuldstændig Regjeringsomvæltning, som her foregik, en Omvæltning, hvorved Hertuginde Ingebjørg i Virkeligheden berøvedes al Regjeringsmyndighed i

[1]) [Det ovenfor omtalte Forligsbrev, hvorved Kong Kristoffer beleaner Knut Porse, Hertug af Søndre Halland og Samsø, med Estland, og som Forf. efter det feilagtige Aftryk hos Suhm XII, 334 har henført til 11te Novbr. 1321, er i Virkeligheden udstedt samme Dag i Aaret 1329, see Dipl. Svec. IV No. 2750. Dermed bortfalder al Grund til at antage nogen Tilnærmelse mellem Knut og Kong Kristoffer i 1320—21.]

Sverige, skjønt hun endnu som Kongens Moder og Hertug Eriks Efterleverske behandledes med et Skin af Ærbødighed.

I Norge vare de stedfundne Misbrug fra Hertugindens Side maaskee endnu større end i Sverige. Voldsomme Optrin synes ogsaa i Norge at have fundet Sted, men Sammenhængen hermed er omgiven af et ugjennemtrængeligt Slør. Hvad vi med Sikkerhed vide, er det, at flere „gode Mænd", især som det lader hørende til Kongens Hird, der fandt den bestaaende Tingenes Orden utaalelig, opfordrede Erkebiskop Eilif til at begive sig til Oslo til et Møde. Erkebiskoppen indfandt sig ogsaa, og den 20de Februar 1323 samledes paa hans Kaldelse i Oslo tre Biskopper og en Mængde andre Høvdinger og haandgangne Mænd, hvoriblandt af det tidligere Styrelsesraad den fordums Kantsler Ivar Olafssøn og Merkesmanden Paal Erikssøn, for at overveie Rigets Stilling. Nu kom det da ret for Dagen, hvor elendig Tilstanden var: Kongedømmets Løsøre lige til Bordtøiet var bortskuslet, de offentlige Kasser tømte og Gjæld optagen paa de forventede Indtægter, og dette uagtet Almuen, tvertimod Ed og Tilsagn ved Kongens Antagelse, var overlæsset med Byrder og Udredsler; det var saa langt fra, at der fandtes Midler til at lønne Kongens Hird, at der neppe engang fandtes Midler til hans eget anstændige Underhold, — og for alt det Anvendte vidste Ingen at aflægge Regnskab; Ufred var begyndt i Kongens Navn og under hans Fane imod Danmark, trods den Fred, som var sluttet mellem dette Rige og Norge, og det ene og alene for Knut Porses Skyld; Lovene vare tilsidesatte, især med Hensyn til Undersaatternes ulovlige Betyngelse med Udredsler; Kongens Segl var blevet misbrugt i indenlandske Anliggender og endnu mere i udenlandske; Kong Haakons Forordning om Rigsstyrelsen var ikke bleven iagttagen, idet Folk, som ei dertil vare berettigede,

havde indtrængt sig i Regjeringen og opført sig med utaaleligt Overmod. Alt dette var foretaget til Kongedømmets og Rigets store Skade imod deres Raad og Vidende, som af Kong Haakon vare satte til den øverste Rigsstyrelse, ligesom og imod de fleste og forstandigste Mænds Villie og Samtykke. Paa Grund heraf forpligtede nu alle de Tilstedeværende sig til at styrke hinanden indbyrdes til Kongens og Rigets Bedste og til alle de paaklagede Misbrugs Afskaffelse. De overdroge derpaa Erkebiskop Eilif at beskikke dem „en Formand", i hvis Hænder den egentlige udøvende Magt kunde lægges, og de lovede paa Forhaand at ville staa den Udvalgte bi af yderste Evne, saalænge han viiste sig Kongen og Riget tro. Ifølge denne Fuldmagt valgte nu Erkebiskoppen med alle de Tilstedeværendes Raad og Vidende Erling Vidkunnssøn til Rigsstyrelsens Formand for med fuld kongelig Myndighed at udøve Kongedømmets Ret med Rigets Raads Raad og Vidende. Den Forsamling, paa hvilken dette Valg foregik, kaldes i det derover udstedte Dokument „en almindelig Hirdstevne"; men Beslutningen blev derpaa, udentvivl samme Dag, vedtaget og samtykket med Haandtag paa „et almindeligt Thing" i Oslo, og Bymændene i Oslo satte sit Segl for det Brev, der udfærdigedes om den fattede Beslutning, hvilken siden skulde forkyndes og fuldbyrdes over hele Norges Rige og dets Skatlande.

Den af Kong Haakon bestemte Styrelsesorden var saaledes ved en Beslutning, fattet af Rigets Høvdinger med Erkebiskoppen i Spidsen og samtykket til Thinge af Almuen paa det Sted, hvor Forsamlingen holdtes, altsaa efter Tidens Anskuelse i fuldkommen lovlig Form, sat ud af Kraft, idetmindste i det Punkt, som angik det styrende Raad. Den Myndighed, der af Haakon var lagt i dettes Hænder, overførtes nu paa een Mand, dog saaledes at denne var forpligtet til at styre i Samraad med Rigets alminde-

lige Raad, der havde valgt ham. Man er vistnok gaaet ud fra den Forestilling, at een enkelt Mand, i hvis Hænder en saa udstrakt Myndighed var lagt, og som maatte betragtes som Repræsentant for alle deres Ønske og Villie, der havde valgt ham, skulde have en langt større Kraft til at modsætte sig alle Uvedkommendes Indtrængen i Rigsstyrelsen end et styrende Raad af flere Personer, i hvilket Meningerne ofte kunde være deelte og Adgangen til at virke paa enkelte Medlemmer lettere.

Hvad nu den Mand angaar, som valgtes til Rigsstyrelsens Formand i Norge, da var han udentvivl den rigeste og mægtigste af Landets da levende verdslige Høvdinger. Erling var en Søn af Vidkunn Erlingssøn og en Brodersøn af den Bjarne Erlingssøn af Bjarkø og Giske, der i Kongerne Eriks og Haakons Regjeringstid havde spillet en saa vigtig Rolle, og hvis store Jordeiendomme han havde arvet. Han var af Arnmødlingernes berømte Æt, den anseeligste i Norge næst Kongeætten, en Mand i Ungdomsalderens bedste Kraft og udentvivl baade besjælet af Fædrelandssind og udrustet med meer end almindelige Evner og Indsigter. Hvad Stilling han har indtaget i Staten før dette Valg, vides ikke, undtagen at han var Ridder og som saadan selvskrevet Medlem af det almindelige Rigets Raad, i hvilken Egenskab han nævnes ved Forhandlingerne i 1319 i Anledning af Magnus's Antagelse til Konge. Han førte efter sin Udvælgelse til Rigsstyrelsens Formand eller Rigsforstander og saalænge, som han var i Besiddelse af denne Stilling, Titel af „Kongens Drotsete i Norge". Om han allerede i Forveien var i Besiddelse af Drotseteembedet i Kongens Hird og saaledes overførte Titelen paa sin nye Stilling, vide vi ikke; men hvis saa har været, da har i ethvert Fald Drotseteembedet ved denne Leilighed faaet en ganske ny og forhøiet Betydning, idet det fra et simpelt Huushovmester- eller Kjøgemesterembede, som det efter Hird-

straaen egentlig var, blev det første Embede i Riget, et Forstanderskab for Rigsstyrelsen, naar Kongen selv var forhindret fra at udøve den. Rimeligt er det, at Nordmændene i at tillægge dette Embede en saadan forøget Betydning have fulgt Sveriges Exempel, hvor Drotseten allerede forlængst var den første Rigsembedsmand, og fra denne Tid synes det ogsaa at være blevet Regelen, at en Drotsete ikkun udnævntes, naar et saadant Rigsforstanderskab udkrævedes. Forøvrigt bleve fremdeles som forhen alle fra Kongedømmet udgaaende Brevskaber udfærdigede i Kongens Navn og med Kongens Segl, dog saaledes, at Drotseten satte sit Segl hos til Vidnesbyrd om, at Brevet var udfærdiget med hans og det tilstedeværende Raads Vidende og Samtykke, og Brevet kunde da i denne Form udstedes, hvad enten den umyndige Konge selv var tilstede eller ikke; var det første Tilfælde, da nævntes det gjerne udtrykkeligen. Da Drotseten saaledes var ansvarlig for Benyttelsen af det kongelige Segl, synes han for det første at have fundet det overflødigt at have nogen Kantsler ved Siden som Seglbevarer, og saaledes kan man forklare sig, at i de første Aar af Erlings Rigsforstanderskab hverken Ivar Olafssøn eller nogen Anden nævnes som Indehaver af hiint vigtige Embede.

Ved Erlings Udnævnelse til Rigsforstander var et vigtigt Skridt gjort til at forhindre Hertuginde Ingebjørgs og hendes Yndlingers ulovlige Indflydelse paa Rigets Anliggender, og uagtet man endnu en Stund seer hende af og til optræde ved Siden af Drotseten og Norges Riges Raad i vigtige Statsforhandlinger, saa spores ikke mere noget vilkaarligt Indgreb fra hendes Side i Rigsstyrelsen. Man har, belært af tidligere Erfaring, forstaaet at binde hendes Hænder i denne Henseende, medens man paa den anden Side ikke forsømte at vise hende den Ærefrygt og

Opmerksomhed, som man skyldte Kongens Moder og Kong Haakons Datter.

Norges Stilling var mindre end fordeelagtig, da Erling modtog Rigsforstanderskabet. Med et udtømt Skatkammer og Uorden i den indre Styrelse var Riget indviklet i Stridigheder med flere fremmede Stater. Med Danmark stod det i et fiendtligt Forhold formedelst Indblandingen i Knut Porses ærgjerrige Foretagende; med England fandt en Spænding Sted, der synes at være arvet fra Kong Haakons Regjeringstid [1]), og med Russerne i Novgorod havde man aabenbar Krig. Stridighederne med Danmark vare for Øieblikket mindre farlige, da dette Rige var i en saa afkræftet og høist elendig Forfatning, at det ingen synderlig Skade kunde tilføie Norge. Med England aabnede Drotseten og Raadet strax Fredsunderhandlinger, der bleve mødte med Velvillie af den engelske Konge Edvard den 2den og synes i 1325 at have ledet til det forønskede Maal, Fred og Forbund mellem Rigerne. Russerne derimod vare for Øieblikket de farligste Fiender. Striden mellem dem og Nordmændene dreiede sig nu som tidligere om Retten til at beskatte Finmarkens Beboere. Da Kareler og flere af de tschudiske Folkeslag, der stode under Novgorods og dets Storfyrsters Herredømme, havde indtrængt sig i Finmarken, ja endog taget Ophold i Fjordstrøgene tæt norden for Haalogaland, saa paastod Novgorod Ret til af disse sine formeentlige Undersaatter at kræve Skat, uanseet at det Landskab, i hvilket de havde taget Tilhold, fra ældgammel Tid af havde været de norske Kongers Skatland. De indflyttede Tschuder synes selv at have understøttet denne Novgorods Paastand og at have staaet Russerne bi i deres Foretagender for at drive den igjennem. I 1323 gjorde Russer og Kareler et ødelæggende Indfald paa Haalogaland, hvor de endogsaa plyndrede og brændte Erlings Ho-

[1]) See ovfr. S. 474 ff.

vedgaard Bjarkø. Hvad der mest hindrede Drotseten fra at tage kraftige Forholdsregler til Landets Forsvar mod hine vilde og farlige Fiender, synes at have været Mangel paa Pengemidler. Vel havde Paven, der paa Grund af Russernes Forbindelse med den græske Kirke ansaa dem som Vantroende, stillet Kampen mod dem i Klasse med Korstogene mod Hedningerne og tilladt den norske Styrelse at hæve Bidrag til den af de geistlige Indtægter i Norge; men Udførelsen heraf fandt Vanskeligheder paa Grund af Geistlighedens Uvillighed til at gjøre betydelige Opoffrelser. De Forhandlinger, som Drotseten i denne Anledning havde med Geistligheden, have maaskee lagt den første Spire til den Spænding, som vi senere opdage mellem ham og denne mægtige Stand. Hvad krigerske Forholdsregler der bleve tagne mod Russerne, vide vi ikke. Vi vide kun, at den norske Regjering snart slog ind paa Underhandlingernes Vei, og 1326 den 3die Juni blev ved den norske Sendemand Haakon i Novgorod sluttet en Fred paa 10 Aar mellem det novgorodske Rige og Norge, saaledes at alle Stridigheder skulde ophøre, al gjensidig Erstatning for lidt Skade bortfalde og Grændsen mellem begge Stater bestemmes efter gammel Hevd, naar Sendemænd fra Novgorod indtraf i Norge. I Forbindelse med denne Fredsslutning staar udentvivl et gammelt norsk Vidnesbyrd om Grændserne imellem Norges Konges Rige og Russernes Konges (i Novgorod), hvoraf sees, at Skatteretten for hver især betragtedes som afhængig af Finmarkens Beboeres Nationalitet. Den norske Konge synes at have havt Ret til at tage Skat af alle Finner og af alle Indbyggere af blandet finsk og karelisk Herkomst lige til et Punkt Veleaga inde i Gandviken eller det hvide Hav, medens derimod Storfyrsten af Novgorod krævede Skat af alle ublandede Kareler lige til Lyngenfjord. Dette var et Forhold, som naturligviis holdt Døren aaben for bestandige fortsatte Tvi-

stigheder, hvilke heller ikke senere udebleve, skjønt den afsluttede Fred for det første maa antages at have bragt Rolighed tilveie i det nordlige Norge.

I Danmark tiltog imidlertid den indre Forvirring Dag for Dag, og i dette Rige fandt Knut Porse en Tumleplads for sin Ærgjerrighed, da han var udestængt fra Indflydelsen paa Norges og Sveriges indre Anliggender. Med den usle og falske Kong Kristoffer herskede en almindelig Misnøie blandt de danske Stormænd, der iøvrigt paa denne Tid synes at have glemt Fædrenelandets Statsinteresse aldeles for en umættelig Stræben efter privat Uafhængighed og private Fordele. Det danske Rige var saa godt som opløst, Kongen uden Agtelse og uden Myndighed, og de fleste Provindser i graadige Panthaveres Hænder. Knut Porse var ikke den mindst formaaende blandt disse, og da Mængden af de danske Stormænd faldt fra Kong Kristoffer eller reiste sig til Kamp mod ham, dvælede ikke Knut med at stille sig paa deres Side. Opsætsigheden og Ulydigheden greb saaledes om sig, at Kong Kristoffer i 1326 overlod Danmark til sig selv og drog til Tydskland. Nu valgte de danske Herrer paa en Herredag i Viborg den 7de Juni Hertug Valdemar Erikssøn af Sønderjylland, en Dreng paa 12 Aar, til Danmarks Konge efter at have ladet ham antage en Haandfæstning, der ikke gav Kong Kristoffers noget efter i Strenghed. Valdemars Ophøielse paa den danske Throne var saameget mere fordærvelig, som den aabnede den videste Vei for Udlændingers Indflydelse. Som Hertug af Sønderjylland stod nemlig den unge Valdemar under sin Morbroder Grev Gerhard af Holsteens Formynderskab. Da han nu var bleven Konge i Danmark, undlod ikke den ærgjerrige Gerhard ogsaa at udstrække sin Myndighed over dette Rige, som nu oversvømmedes af tydske Befalingsmænd og Leietropper. Knut Porse slog sig paa den nye danske Konges og de holsteenske Grevers Side; han optraadte som

en af de indflydelsesrigeste Mænd i Valdemars Raad og blev nu virkelig forlenet med Søndre-Halland og Samsø, af hvilke Provindser han fra denne Tid skrev sig og kaldtes Hertug.

Med Rigets Raad i Sverige havde Knut Porse siden 1322 ligget i stadig Tvist, og skjønt man ikke finder omtalt større krigerske Foretagender mellem ham og Sverige, saa seer man dog, at han har bemægtiget sig svenske Skibe og svensk Gods, hvor han kunde komme til dermed. Da desuagtet hans venskabelige Forhold til Hertuginde Ingebjørg vedblev, og det svenske Raad fandt et saadant Forhold mellem Kongens Moder og en Mand, der kunde betragtes som Rigets Fiende, upassende, saa fik det den 14de Februar 1326 i Skara istandbragt en Overeenskomst mellem sig og Hertuginden, der var rettet paa Knut Porses yderligere Fjærnelse fra hende og fra al Indflydelse paa Regjeringen. Men forsaavidt Hensigten hermed var at tilintetgjøre det fortrolige Forhold mellem Hertuginden og Knut, da viiste det sig snart, at man var langt fra at have opnaaet den.

Mellem Knut Porse og de styrende norske Høvdinger fandt ganske vist ikke noget venskabeligere Forhold Sted end mellem ham og de svenske; dog omtales ingen Voldshandlinger fra hans Side mod Nordmændene. Ved hans Skyld var imidlertid, som ovenfor er berettet, Norge kommet i en fiendtlig Stilling til Danmark, idet nemlig Hertuginde Ingebjørg for at hjælpe sin Yndling mod Kong Kristoffer havde benyttet Kongens norske Segl og havde handlet i den norske Konges Navn. Uagtet det norske Riges Raad i 1323 havde aabenbart misbilliget og erklæret sin Udeelagtighed i denne hendes Fremfærd, saa synes dog ingen formelig Fred mellem Norge og Danmark for det første at være bleven afsluttet, maaskee af den gode Grund, at der under den overhaandtagende indre Forvirring i Dan-

mark ingen Statsmagt fandtes, med hvem en Fred med Tryghed kunde sluttes. Nu havde Forholdene væsentlig forandret sig; Danmark havde faaet en ny Konge, om hvem idetmindste for et Dieblik de danske Herrer sluttede sig noget fastere, og blandt de ypperste i denne nye Konges Raad var netop Knut Porse, for hvis Skyld og til hvis Bedste Norge var kommet i den krigerske Stilling til Danmark, hvori det befandt sig. Nu kunde Tiden synes at være kommen til at lade en sikker Fred mellem Rigerne træde i Stedet for den herskende Usikkerhedstilstand. Underhandlinger bleve aabnede, og den 14de Juni 1327 blev en Fred sluttet mellem Norge og Danmark i Kongehelle, hvorved Tryghed blev tilsagt det ene Riges Undersaatter under deres Ophold i det andet, og den ene Konge forpligtede sig til ikke at understøtte den andens Fiender. Denne Fred blev fra norsk Side afsluttet og beseglet af Kongen, Hertuginde Ingebjørg, Biskop Salomon af Oslo, Erling Vidkunnsson, Kongens Drotsete, Paal Eriksson Merkesmand og flere norske Riddere og Svende.

Freden med Danmark blev ledsaget af en Overeenskomst og et Forlig, sluttet den følgende Dag den 15de Juni, ligeledes i Kongehelle, mellem Knut, Hertug af Halland og Samsø, og „det norske Riges Mænd", hvorved afgjordes, at alle Uenigheder, som mellem Parterne vare opstaaede af hvilkensomhelst Grund, skulde for Fremtiden være venligen bilagte, og ingensomhelst Bebreidelse i Anledning af forudgaaende Stridigheder skulde fra nogen af Siderne reises. I dette Forlig nævnes fra norsk Side hverken Kongen eller Hertuginden, hvilke altsaa ikke betragtedes som indviklede i noget fiendtligt Forhold med Hertug Knut, og heller ikke hverken Drotseten eller Biskop Salomon, men forresten de samme norske Herrer, som have beseglet Freden med Danmark, og som maa betragtes som Kongens og Rigets tilstedeværende Raad.

Dette Forlig fulgtes med blot faa Dages Mellemrum af en anden Begivenhed, som visseligen allerede forlængst maa have været forudseet af baade den norske og svenske Regjering, skjønt den neppe var nogen af dem kjærkommen, — og det var Hertuginde Ingebjørgs Giftermaal med Knut Porse. Deres Bryllup holdtes den 21de Juni. Fra denne Stund af skriver Ingebjørg sig: Hertuginde af Sverige, Halland og Samsø. Deraf at hun efter denne Tid sjælden nævnes i svenske Forhandlinger og endnu sjældnere i norske, maa vi slutte, at hun er bleven meer og meer fremmed saavel for Sverige som for sit Fødeland. Hertug Knut Porse havde nu i Danmark fundet tilstrækkelig Anledning til at tilfredsstille sin Ærgjerrighed. Han og Grev Gerhard af Holsteen vare der de egentlige Rigsstyrere i Kong Valdemars Navn, og i Danmarks Riges Raad var der neppe Nogen, som kunde maale sig med Knut i Magt og Anseelse. Herved og ved de store Pantebesiddelser, han havde i Danmark, var han paa det nøieste bunden til dette Rige, og Danmark synes ogsaa Hertuginde Ingebjørg fra nu af at have betragtet som sit egentlige Hjem.

Erling Vidkunnssøn havde nu i 4 Aar staaet i Spidsen for Rigsstyrelsen og havde, saavidt vi af de fattige Kilder kunne slutte, udført dette vanskelige Hverv til Folkets Tilfredshed. Han synes jævnligen at have havt Overlægninger med Rigets Raad og at have ført Styrelsen i Samdrægtighed med dette, idetmindste dets verdslige Medlemmer. I denne Tid finde vi ingen Kongens Kantsler nævnt og maa derfor antage, at Drotseten selv har været Seglbevarer og ene ansvarlig for det kongelige Segls Anvendelse. Men denne Forening i hans Person af en Rigsforstanders og en Kantslers Myndighed synes ikke at have fundet alle de høie Geistliges Bifald. De havde i Kong Haakons Tid været vante til at see Kantsleredbedet i en Mands Hænder, som hørte til deres egen Stand; i flere

af samme Konges Forordninger var bestemt udtalt, at dette burde saa være, samt at Provsten ved Mariekirken i Oslo skulde være selvskreven til dette Embede, og endelig har det vel forekommet mange af dem mere betryggende baade for den geistlige Stand i Særdeleshed og for Rigets Anliggender i Almindelighed, at Kantsleembedet, til hvis forsvarlige Bestyrelse unegtelig hørte mange Kundskaber og en lærd Dannelse, var overdraget en høi Geistlig, i hvis hele Opdragelse der laa en Borgen for denne Dannelses Tilstedeværelse, end en verdslig Mand, hos hvem den idetmindste ikke i samme Grad kunde forudsættes. Geistlighedens Indflydelse har man saaledes uden Tvivl al Grund til at tilskrive, at en Kantsler ved denne Tid blev sat Drotseten ved Siden som Bevarer af Kongens Segl. Den nye Kantsler var Paal Baardsson, hvilken i Aaret 1327 først findes nævnt som den, der sætter Kongens Segl under de af Drotseten i Kongens Navn udfærdigede Breve. I dette samme Aar holdtes et Provinsialconcilium i Bergen under Erkebiskop Eilifs Forsæde i Forbindelse med et større Høvdingemøde eller en Samling af Rigets almindelige Raad. Conciliets Statuter ere udfærdigede den 1ste September, og endnu den 14de September var Drotseten samlet med alle Landets Biskopper og andre Rigets bedste Mænd, da med deres Raad og Samtykke en Forordning udstedtes i Kongens Navn, hvorved den allerede af Kongerne Erik Magnusson og Haakon Magnusson givne Bestemmelse gjentoges, at den Christenret skulde gjælde i Norge, som blev given af Kong Haakon Haakonsson og Erkebiskop Sigurd, altsaa den, som havde gjældet før den tunsbergske Overeenskomst i 1277 og før Erkebiskop Jon udgav sin Christenret. Denne Forordning er, saavidt vides, det første Kongebrev, i hvilket Paal Baardsson nævnes som den, der i Egenskab af Kantsler beseglede Brevet med Kongens Segl, idet Drotseten satte sit Segl hos til Vidnesbyrd om, at

Kongens Raad havde samtykket Forordningen. Det er meget sandsynligt, at netop paa dette Høvdingemøde den omtalte Forandring med Hensyn til Kongens Segl er kommen istand. Men havde end Geistligheden ved denne Forandring faaet et Ønske sat igjennem, paa hvilket den lagde megen Vegt, saa viser dog den ovennævnte Forordnings Indhold, at Drotseten, uden Tvivl heri kraftigen understøttet af Raadets verdslige Medlemmer, ikke har veget et Haarsbred fra de Grundsætninger, som lige siden Kong Magnus Haakonssøns Død havde gjort sig gjældende i den norske Rigsstyrelse med Hensyn til Geistlighedens Stilling i Staten.

Efter denne Forandring viser sig tydeligen en forøget Spænding mellem Drotseten og den norske Geistlighed. Som ivrig Forfegter af dennes Hæder og Rettigheder optraadte især den kraftige, virksomme og strenge Biskop Audfinn af Bergen, medens Erkebiskop Eilif synes at have iagttaget et større Maadehold. I Aaret 1328 under Drotsetens Tilstedeværelse i Bergen (den 12te Marts finder man, at Drotseten, Kantsleren og Raadet have været der tilstede) reiste sig en alvorlig Tvist mellem Biskop Audfinn og en vis Svein Klerk, Underfehirde i Kongsgaarden, angaaende Tiendeydelsen. Svein fik Drotseten og flere anseede Herrer samt Bymændene paa sin Side. Der holdtes Forsamlinger, og haarde Ord og Trusler faldt paa een af disse imod Biskoppen. Da denne desuagtet ikke lod sig rokke, optraadte Drotseten end mere afgjørende mod ham og yttrede endogsaa i Biskoppens og hans Chorsbrødres Paahør, at Biskopperne vel ikke vilde aflade, før man gjorde dem slig Leg, som blev gjort med Erkebiskop Jon. Man har endnu Indholdet af Biskop Audfinns Brev til Erkebiskoppen i denne Anledning, og heri siges tillige, at Kantsleren havde meget at døie af Drotseten, fordi han ikke vilde besegle alle de Breve, som Drotseten ønskede; derfor

var der meget Uvenskab mellem dem. De verdslige Herrer vilde gjerne faa Kongens Segl ud af hans Hænder og tilbage i sine egne, og derfor gjorde de ham alle mulige Vanskeligheder. De vilde helst have ham udstødt af Raadet, for at de selv kunde raade med Rigsstyrelsen og Skatkammeret, som dem syntes. Biskoppens Fremstilling af Sagen er muligen noget eensidig til Geistlighedens Fordeel, men giver dog uden Tvivl et rigtigt Begreb om Forholdene og især om Drotsetens og Kantslerens gjensidige Stilling i Raadet. Hvad Udfaldet er blevet i denne Tvist, vide vi ikke; et Slags Udsoning maa vel antages at være kommen istand, da man fremdeles i de næstfølgende Aar finder Drotseten og Kantsleren ved hinandens Side som Udstedere og Beseglere af de kongelige Breve. Det kan vistnok heller ikke negtes, at den nye Styrelse og Forretningsorden, hvorved Ansvaret for Kongeseglets Benyttelse paalagdes Tvende istedetfor Een, gav større Betryggelse mod Misbrug.

Paa samme Tid, som Drotseten havde disse Tvistigheder med Geistligheden, opstod ogsaa et spændt Forhold mellem ham og Hertug Knut Porse. Det er forhen bemerket, at Erling ikke nævnes blandt de „Norges Riges Mænd", som beseglede Forliget af 15de Juni 1327 i Kongehelle mellem disse og Hertug Knut, uagtet han, paa den Tid Forliget afsluttedes, var i Staden. Heri maa man see enten et Tegn paa, at han har været aldeles udenfor den forudgaaende Tvist eller i denne endog staaet paa Knuts Side, — eller ogsaa et Tegn paa, at han aldeles har misbilliget Forliget og ikke villet nærme sig Hertugen. Hvorledes end dette kan have forholdet sig, saa seer man, at i det følgende Aar 1328 disse tvende Høvdinger ei have været venskabeligen stemte mod hinanden. Hertuginde Ingebjørg havde naturligviis meget Gods i Norge, baade Jorder og Løsøre. Paa dette vilde nu Knut Porse, da han var bleven hendes Egteherre, have Rede. Men heri lagdes ham Hindringer i

Veien af Drotseten og Raadet. Biskop Audfinn af Bergen derimod, som altid synes at have staaet i et venskabeligt Forhold til Hertuginden, tog sig af hendes Sag og understøttede hendes Befuldmægtigede Thorgeir Tovessøn under dennes Ophold i Bergen i sin Frues Anliggender. Til samme Biskop Audfinn henvendte ogsaa Knut Porse sig med en Skrivelse fra Kjøbenhavn af 6te April 1328 (hvilken Skrivelse maaskee Thorgeir Tovessøn har overbragt), hvori han beklager sig over sine Modstanderes Bagvaskelser og forsikkrer Biskoppen om sit oprigtige Ønske at befordre Kong Magnus's og Norges Riges Gavn samt at holde det i Kongehelle indgangne Forlig. Men om end maaskee Biskop Audfinn har ladet sig stemme gunstigt for hans Fordringer, saa var dette ingenlunde Tilfælde med Drotseten og Rigets øvrige Høvdinger. Med dem maa hans Underhandlinger have været frugtesløse. Thi den 14de Oktober samme Aar 1328 udstedte han fra Søborg-Slot paa Sjæland et nyt Brev, som han merkeligt nok stiler til Raadmænd og Menighed i Bergen — et Tegn paa, at hans og Hertugindens Sag især i denne By, rimeligviis ved Biskoppens Indflydelse, har fundet Medfølelse —, i hvilket Brev han bittert beklager sig over, at Erling, Norges Drotsete, og dette Riges Høvdinger have berøvet ham de Eiendomme og Indtægter, som han med fuld Ret havde erholdt med sin Hustru, og det uden at han efter Fredsslutningen i Kongehelle havde begaaet nogen Forseelse imod Norges Rige; han og hans Hustru anmode Bergens Raadmænd og Menighed om, at de ved sine alvorlige Bønner og Bestræbelser ville søge at bevæge Drotseten og Høvdingerne til at lade hans Eiendomme og Indtægter urørte; han tilføier endelig den Trusel, at hvis deres Forestillinger ei nyttede, da vilde han, skjønt nødigen, gribe til alvorligere Midler for at skaffe sig sin Ret. — Man maa antage, at Drotseten med Samtykke af Rigets almindelige Raad eller

idetmindste sine daglige Raadgivere (sit daglige Raad) har inddraget Hertugindens Eiendomme under Kongedømmet, og det udentvivl paa Grund af hendes Giftermaal med Knut Porse uden Raadets Indvilgelse.

Hertug Knut var paa denne Tid ingen Modstander at spøge med. Han havde i Pant betydelige Dele af det danske Rige og flere af dets faste Slotte, og desuden førte han i Forening med Grev Gerhard af Holsteen den egentlige Regjering i Danmark i den unge Kong Valdemars Navn. Knut lod det heller ikke bero med Trusler alene. I Slutningen af 1328 eller først i 1329 begyndte han virkelig at feide paa Norge. Ivar Ogmundssøn, Befalingsmand paa Bahuus, en af Norges mægtigste Høvdinger paa den Tid, førte Kampen imod ham fra norsk Side. Vi kjende forresten intet til Begivenhederne i denne Krig. Maaskee har Nørre-Halland været Krigsskuepladsen, da nogle gamle Beretninger omtale, at Hunehals Slot blev indtaget i 1328, ligesom og det Samme berettes om Axvalla Slot i Vestergøtland. Staar dette i Forbindelse med den her omtalte Krig, da maa man antage, at Sveriges Riges Raad ogsaa er skredet til Fiendtligheder mod Knut Porse, og at baade den norske og svenske Regjering har anstrengt sig for at komme i Besiddelse af de faste Slotte, som Hertuginden forhen havde havt og som nu vel Knut Porse paa hendes Vegne forsvarede. Det maa ogsaa have været begge Riger magtpaaliggende at fordrive Knut Porse fra Nørre-Halland, hvilket tilhørte Kong Magnus som dansk Len, og til hvilket hverken Ingebjørg eller Knut Porse havde nogen Ret. Hertug Knut har ellers neppe været istand til længe at føre denne Krig med Eftertryk. Der indtraf nemlig Begivenheder i Danmark, som gave ham Andet at tænke paa. I Januar Maaned 1329 kom den landflygtige Kong Kristoffer tilbage til sit Rige og gjorde, understøttet af flere tydske Fyrster og med tydske Leietrop-

per, en Landgang paa Sjæland. Da Knut Porse, hvem det tilkom at forsvare denne Deel af Danmark, netop var fraværende (udentvivl i Anledning af Krigen med Nordmændene og Svenskerne), saa lykkedes det Kristoffer at vinde et Slag over Bøndernes Hær, der mødte ham ved Vordingborg, og Følgen af denne Seier var, at Sjæland underkastede sig ham. Lykken begyndte ogsaa at tilsmile ham paa andre Kanter af Danmark, og der viiste sig Tilbøielighed hos Folket til atter at underkaste sig ham istedetfor Valdemar. Man finder, at Norge og Sverige ogsaa have nærmet sig Kristoffer imod deres fælles Fiende, men at Kong Magnus's Raadgivere, idetmindste de svenske, have frygtet Kristoffers Troløshed. Dette fremgaar af en Overeenskomst, sluttet i Stokholm den 13de August 1329, mellem Kong Magnus og Herrerne af Werle, hvori man lover hinanden gjensidig Bistand mod Hertug Knut, selv om Kong Kristoffer skulde forlige sig med denne. Frygten var ikke ugrundet; thi kort Tid efter kom virkelig en Fred istand mellem disse to Fyrster, hvorved Knut bekræftedes i sine Len[1]), og nu traadte han over fra Valdemars paa Kristoffers Side og bidrog til dennes Gjenindsættelse i det danske Rige. Da nu ogsaa Grev Gerhard af Holsteen, som tilligemed Hertug Knut havde været den unge Kong Valdemars fornemste Støtte, ønskede Forlig med Kristoffer, saa kom det endelig i Februar Maaned 1330 dertil, at Valdemar nedlagde Kongedømmet og traadte tilbage i sin gamle Stilling som Hertug af Sønderjylland, medens Kristoffer igjen erkjendtes for Danmarks Konge, skjønt neppe en Skygge af virkelig kongelig Myndighed var ham levnet.

Knut Porse var efter sit Forlig med Kristoffer paa sit Vældes Høide, idet nemlig foruden hans egentlige Len hele Sjæland og meget af Skaane var i hans Hænder som Pant. I denne sin glimrende Stilling har han ganske vist

[1]) [Sml. Anmerkningen ovenfor S. 520].

mindre end nogensinde været tilbøielig til at give efter for den norske og svenske Regjering. Men Døden overraskede ham midt i hans Herlighed og afbrød hans ærgjerrige Planer. Han døde den 30te Mai 1330, som det synes i Kjøbenhavn. Hans Død maa have været uventet og pludselig; thi det Rygte udbredte sig og naaede ogsaa til Norge, at han var bleven forgivet, uden at det dog nogensteds siges, paa hvem Mistanken for denne Forgiftelse hvilede. Han efterlod sig tvende Sønner af sit Egteskab med Ingebjørg, Haakon og Knut, der arvede sin Faders Len og store Pantebesiddelser i Danmark; men da de endnu vare i Barnealderen, overtog Hertuginden deres Moder Bestyrelsen af deres Fædrenearv.

Efter at Stridighederne mellem Norge og Knut Porse ved dennes Død vare bortfaldne, synes Riget i flere Aar at have været befriet fra Krig med Udlandet. I det Indre foregik kort efter en Forandring i Rigsstyrelsen. Siden 1327, da den før omtalte Forandring med Hensyn til Bevaringen af Kongens Segl var foregaaet, finde vi Drotseten Erling Vidkunnssøn og Kantsleren Paal Baardssøn at udstede alle kongelige Breve i Forening. Drotseten staar fremdeles i Spidsen for den udøvende Myndighed, handlende i Kongens Navn og i Samraad med Rigets almindelige Raad, med hvilket man jævnligen finder ham samlet til Overlægning af Rigets Anliggender; Kantsleren sætter Kongens Segl under alle i hans Navn udstedte Breve, medens Drotseten tilføier sit til Vidnesbyrd om, at Brevet er udstedt ifølge hans og hans Raads Anordning og Samtykke. Endnu den 9de August 1331 finde vi en Forordning angaaende Handelen, given paa en almindelig Raadsforsamling i Oslo, udfærdiget i ovennævnte Form. Men fra 1332 af ophører dette. I et Brev af 24de April d. A., udstedt i Oslo i Kongens Navn efter Overlæg med hans Raad, nævnes ikke Drotseten, hvorimod

Kongens Kantsler Paal Baardsson nævnes som den, der beseglede det; og fra nu af findes ikke Drotseten mere nævnt som Udsteder af de kongelige Breve, og ikke heller nævnes Erling Vidkunnsson, skjønt han ofte forekommer i senere Brevskaber, nogensteds mere med hiint Verdigheds-navn. Erling Vidkunnsson har saaledes aabenbare i Slutningen af 1331 eller i Begyndelsen af 1332 fratraadt sit Drotseteembede og sit Rigsforstanderskab uden at faa nogen Eftermand. Vi finde Intet i de gamle Kilder, som nærmere oplyser denne Forandring i Styrelsen; men man tager vist ikke Feil, naar man betragter Forandringen som en Følge af, at den unge Kong Magnus ved denne Tid er bleven erklæret for myndig i Norge. Magnus var født i 1316 og havde altsaa ved Udgangen af 1331 fyldt sit 15de Aar. Vel bestemte Kong Haakons Forordning om Rigsstyrelsen den norske Konges Myndighedsalder til det fyldte 20de Aar, hvilket var i Overeensstemmelse med, hvad Magnus Lagabøters Lov fastsatte med Hensyn til den private Mands Myndighedsalder, — men dette stemmede ganske vist ikke med Landets ældre Vedtægt, ifølge hvilken Kongen ansaaes for myndig langt tidligere, udentvivl enten med det fyldte 12te eller med det fyldte 15de Aar, hvilket sidste stemmede med, hvad Lovene før Magnus Lagabøter bestemte i det private Liv. Kong Haakons Forordning om Rigsstyrelsen var allerede i saa mange Punkter tilsidesat, at man vistnok ikke har gjort sig synderlig Betænkelighed ved ogsaa at tilsidesætte den i dette. Folket har stundet efter at see Kongen selv i Spidsen for Landsstyrelsen, og de af Høvdingerne, især udentvivl af de geistlige, som vare mindre gunstigt stemte mod Drotseten, have med Glæde grebet Anledningen til at fjærne ham fra Rigsforstanderskabet. Forudsætter man, hvad ingenlunde er blottet for Sandsynlighed, at den gamle Uvillie og Avindsyge mellem Drotseten og Kantsleren endnu har ulmet under Asken, saa

bliver det heller ikke urimeligt, at denne sidste har arbeidet for at faa Formynderstyrelsen ophævet, saa meget mere da han i saadant Tilfælde som vedblivende Kantsler vilde faa en betydelig forøget Indflydelse. En femtenaarig Konge uden Erfaring og dertilmed, som Fremtiden tydelig nok viser, uden Villiekraft var lettere at raade med end en moden og regjeringsdygtig Mand som Erling Vidkunnssøn, og Kantsleren som Ihændehaver af Kongens Segl var, saalænge han kunde holde sig i Kongens Yndest, saagodtsom uindskrænket Udøver af den kongelige Myndighed. Paal Baardssøn forblev ogsaa i sit Kantsleremdede og maa betragtes som den første Mand i Kongens daglige eller mindre Raad og altsaa som den, der i Virkeligheden stod i Spidsen for Landsstyrelsen, indtil han kort efter indtraadte i en høiere Stilling i Kirken. Hvorvidt forresten Erling har fratraadt sit Rigsforstanderembede aldeles med god Villie eller mere eller mindre nødtvungen, lader sig ikke med Bestemthed afgjøre. Den Stilling, hvori vi kort efter see ham optræde mod den unge Konge, synes at tale for det sidste.

Man har vistnok god Grund til at antage, at Magnus, saalænge hans Moder Hertuginde Ingebjørg endnu stod paa en nogenlunde god Fod med begge Rigers Raad, har været under hendes Varetægt og Opdragelse. Men fra den Stund af, at hun egtede Knut Porse og tildeels tog sit Sæde udenfor Norges og Sveriges Grændser, er det ikke troligt, at Rigernes Raad har overladt den unge Konge til hende; han har da udentvivl havt sit stadige Ophold vexelviis i et af sine Riger. Da han blev erklæret myndig i Norge, er det høist sandsynligt, at han har været der personlig tilstede; udentvivl har han opholdt sig i det sydlige Norge Vinteren mellem 1331 og 32. Men længere hen i det sidstnævnte Aar finde vi ham i Sverige, beskjef-

tiget med Underhandlinger af største Vigtighed, der endte med en betydelig Udvidelse af hans Rige.

Danmark syntes efter Kong Kristoffers Gjenindsættelse at gaa med raske Skridt sin fuldkomne Opløsning imøde. Bortforpagtningen af Rigets forskjellige Dele blev af den letsindige og usle Konge dreven til saadan Yderlighed, at han til Slutning selv kun havde et Par faste Slotte tilbage. De pantsatte Landskaber og Slotte vare overdragne som Brugspant, og Indbyggerne saaledes i mange Henseender overladte til Pantherrernes vilkaarlige Behandling, især da ingensomhelst Understøttelse var at vente af den fuldkommen magtesløse Konge og Regjering. Skaane var bortforpagtet for største Delen til Grev Johan af Holsteen og forresten til et Par mægtige danske Herrer. Skaaningerne lede meget under Holstenernes Tryk, og deres Misnøie gav sig endelig i 1332 Luft ved en voldsom Opstand, der havde en Mængde Tydskeres Drab tilfølge. Da Holstenerne truede med Hevn, og ingen Bistand fra Kong Kristoffers Side var at vente, besluttede Skaaningerne med Erkebiskop Karl af Lund og flere adelige Herrer i sin Spidse at overgive sit Land til Kong Magnus for af ham at erholde den Beskyttelse, som de fra den danske Konge ikke mere kunde vente. Efter nogle foreløbige Underhandlinger indfandt Erkebiskoppen og flere af Landets geistlige og verdslige Herrer sig i Juni Maaned hos Magnus i Kalmar, og her blev det afgjort, at Skaaningerne underkastede sig Kongen og lovede ham al undersaatlig Skyld og Lydighed, hvorimod han lovede dem Beskyttelse samt Nydelsen af deres gamle Lov og Rettigheder.

Da Grev Johan ikkun besad Skaane som Pant uden nogen virkelig Høihedsret, fandt han det betænkeligt at gjøre nogen Indsigelse mod Skaaningernes seneste Skridt eller for den Sags Skyld at begynde en Krig, som nu vilde blive ikke mod Skaaningerne alene, men mod Mag-

nus og Sveriges Rige, og som maatte synes saa meget mere farlig under den ophidsede Stemning, hvori Skaaningerne befandt sig imod ham og hans Tydskere. Han slog derfor strax ind paa en anden Vei og forligede sig med Kong Magnus paa det Vilkaar, at denne overtog Betalingen af den Sum af 34000 lødige Mark Sølv, for hvilken Greven havde havt Landet i Pant. Da Kongen i næste Aar 1333 i Juli Maaned var i Lund, udentvivl for at modtage Skaaningernes Hylding, blev det desuden bestemt, at Kongen ogsaa skulde overtage de øvrige Pantsummer, som hvilede paa Landet, og saaledes skal han i det Hele for Besiddelsen af Skaane have paadraget sig en Udgift af 70000 Mark reent Sølv, en i hine Tider meget betydelig Sum. Skaane kom saaledes tilligemed Blekinge i den nøieste Forbindelse med Sveriges Rige, dog uden egentlig at indlemmes i dette, skjønt Sverige visstnok maatte bidrage sit, og det ganske betydeligt, til Pantherrernes Udløsning. Da Sagen med Skaanes Overgivelse var bragt fuldkommen i Rigtighed med Pantherrerne, saa antog Magnus i sine svenske Breve Titelen: Sveriges, Norges og Skaanes Konge, eller: Sveriges og Norges Konge, Skaanes Herre.

Der findes intet Spor til, at Norges Riges Raad har taget den ringeste Deel i disse Forhandlinger. Skaanes Erhvervelse synes at have været betragtet som en Sag, ene vedkommende Sverige, og Norge ganske uvedkommende. Man finder heller ikke Skaane stadigen nævnt i Kongens Titulatur i hans norske Breve før fra 1341. Om hvorledes Sagen har været optagen i Norge, vide vi ligeledes intet; thi det er aldeles usikkert og visstnok i sig selv lidet sandsynligt, at de Uroligheder, som ved denne Tid fandt Sted i Norge, og som vi nu strax skulle omtale, stode i nogen Forbindelse med de skaanske Anliggender.

Aar 1332 den 2den Novbr. døde Erkebiskop Eilif af Nidaros efter at have staaet i Spidsen for den norske Kirke

i 23 Aar og i denne Tid viist sig som en virksom, men tillige maadeholden Kirkens Styrer. Den 29de Januar 1333 udstedtes i Kongens Navn og beseglet af Kantsleren Paal Baardssøn et Beskyttelsesbrev for Nidaros's Domkapitel, hvilket Brev viser, at Kantsleren og Raadet dengang var samlet i Nidaros. Kongens Tilstedeværelse nævnes ei udtrykkeligen ligesaalidet i dette Brev som i trende andre, udstedte i Oslo den 18de, 27de og 30te Decbr. 1332, alle beseglede af Kantsleren; men det er dog ikke usandsynligt, at han om Vinteren 1332—33 kan have opholdt sig i Norge, da han i September og Oktober 1332 sees at have været i Bahuus. Han har isaafald uden Tvivl i største Skynding i Anledning af Erkebiskoppens Død begivet sig til Nidaros i Følge med Kantsleren og der i Januar 1333 holdt en Raadsforsamling. Til Eilifs Eftermand blev Kantsleren Paal Baardssøn selv udvalgt og maa som Følge heraf antages at have fratraadt sit Kantsleremdede og afgivet Seglet i Kongens egne Hænder. Forresten har man al Grund til at antage, at saafremt Kongen ved denne Leilighed selv har været i Nidaros, Øiemedet dermed har været, at han skulde vise sig som myndig for Thrønderne, og maaskee hans Overtagelse af Rigsstyrelsen uden Formynderskab blive stadfæstet paa en høitidelig Maade i Throndhjem, over hvilken Deel af Riget vel endnu en Afglands af gammel Herlighed og Udmerkelse hvilede.

Et saadant Skridt kunde for Tiden være saameget mere paatrængende, som Uroligheder vare udbrudte i Rigets Indre. Et Kongebrev af 18de December 1332, udstedt i Oslo og beseglet af Paal Baardssøn som Kantsler, omtaler, at efter Kong Haakons Død og i Kong Magnus's Barndom havde flere Mænd tilladt sig at tage edsvorne Svende i sin Tjeneste, imod Hirdlovens Bestemmelse, og understøttede af dem at vække Uro i Landet og unddrage sig den undersaatlige Lydighed, de skyldte Kongen, — en

Uskik, som herved strengeligen forbydes. Ved 1333 berette derhos de gamle Annaler, at Erling Vidkunnssøn i Forening med Hafthorssønnerne og Ulf Saxessøn forholdt Tunsberghuus for Kong Magnus; dog gave de sig siden i Kongens Vold og bleve af ham benaadede paa Liv og Gods, undtagen Ulf Saxessøn, der ikke kom for Kongen, men forlod Landet, enten frivilligen eller som Følge af en Fredløshedsdom. Alt dette viser, at der paa Kongens Myndighedserklæring maa have fulgt alvorlige Uroligheder, i hvilke den afgangne Drotsete Erling og flere Stormænd have optraadt mod Kongen. De Hafthorssønner, som i denne Anledning nævnes, vare Jon og Sigurd, Sønner af den i 1320 afdøde Hafthorer Jonssøn og af Agnes, Kong Haakons uegte Datter, altsaa Kong Magnus's Fættere. De maa paa denne Tid have været ganske unge Mennesker, men paa Grund af sit høie Slægtskab have de gjort sig Haab om at indtage en vigtig Plads i Rigsstyrelsen. Hvad Aarsagen til og Diemedet for denne Opstand har været, vide vi ikke; men at den har staaet i Forbindelse med den nylig foregaaede Regjeringsforandring, er øiensynligt. Erling og de tvende Hafthorssønner maa være blevne fuldkommen forligte med Kongen, i hvis Raad vi siden finde dem som indflydelsesrige Medlemmer. Ogsaa Ulf Saxessøn, der synes at have været et uroligt Hoved, indviklet i forskjellige dristige Foretagender, kom tilbage igjen til Norge og findes senere ligesom de øvrige at have været i Kongens Raad. Om Paal Baardssøns Fratrædelse fra KantsleREMBEDET kan have bidraget til de Misfornøiedes Beroligelse, vide vi ikke med Sikkerhed, men usandsynligt er det ikke.

Naar Magnus er bleven erklæret myndig i Sverige, vides ikke med Bestemthed; dog er det rimeligt, at det er skeet omtrent paa samme Tid der som i Norge. I Forhandlingerne angaaende Skaanes Forening med Sverige

optræder Kongen, som det lader, saa uafhængig af Sveriges Riges Raad, at man næsten maa forudsætte, at han allerede dengang var erklæret myndig, og saaledes bliver det ikke usandsynligt, at han i Sverige ligesom i Norge selv har overtaget Rigsstyrelsen, da han havde fyldt sit 15de Aar, i hvilket af Rigerne nu end dette først er blevet erklæret. Den nærmeste Følge af hans Regjeringstiltrædelse i Sverige som myndig synes at have været ligesom i Norge, at den Drotsete, som der fra 1322 havde ført Rigsforstanderskabet, nemlig Knut Johansson, har fratraadt sit Embede for at overlade den styrende Myndighed i den unge Konges egne Hænder.

I Førstningen er visnok ved denne Forandring Rigets Raad i begge Riger traadt noget i Baggrunden; men Omstændigheder, som strax skulle berøres, have snart igjen kaldet dets Indflydelse til Live.

I 1335 egtede den 19aarige Magnus Blanca (af Nordmændene almindelig kaldet Blantz), en Datter af Greven af Namur og noget beslægtet med den da regjerende franske Konge Philip VI af Valois. Blanca beskrives som smuk og forstandig. Hun fik snart en stor Indflydelse paa sin Egteherre. Ifølge den svenske Rimkrønike skal deres Bryllup have staaet i Stokholm, og da man finder, at Kongen der var tilstede i Mai Maaned, saa er det rimeligt, at Brylluppet ved den Tid har gaaet for sig. Omtrent ved samme Tid blev den i 1321 sluttede Egteskabskontrakt mellem Kongens Søster Eufemia og Albert af Meklenburg fuldbyrdet.

Under dette sit Ophold i Stokholm udnævnte Kongen den 18de Mai med sit Raads eenstemmige Samtykke Nikolaus Arnbjørnsson til sin Drotsete i Sverige med fuld Myndighed til i Forening med Kongens Raad frit at forordne angaaende Rigets faste Slotte, Indtægter, Godser, Retsvæsen og hvilkesomhelst andre Kongedømmet vedkom-

mende Sager efter bedste Skjøn. Denne Udnævnelse blev ikke alene samtykket af de tilstedeværende verdslige Herrer, blandt hvilke den fordums Drotsete Knut Johanssøn; men disse forpligtede sig derhos til at staa samme Drotsete bi af yderste Evne til alt, hvad Ret var, og som kunde bidrage til Kongens og Rigets Ære. Man var altsaa i Sverige kommen til den Overbeviisning, at der, uagtet Kongen som fuldmyndig selv havde overtaget Landsstyrelsen, udfordredes en Rigsforstander ved hans Side. Grunden er ikke vanskelig at indsee. Magnus havde to eller rettere (Skaane regnet som selvstændigt, hvilket det paa en Maade var) tre Riger at styre, og han var forpligtet til, idetmindste for Norges og Sveriges Vedkommende, vexelviis at opholde sig i hvert af dem. Dette sidste havde været en blot og bar Formsag, saalænge som Kongen var umyndig, og hvert Rige havde sin Formynderregjering, der med fuld kongelig Myndighed handlede i hans Navn. Men Sagen stillede sig naturligviis ganske anderledes, da Rigsstyrelsen lagdes i Kongens egne Hænder. Han kunde ikke være i begge Riger paa een Gang, og intet af Rigerne synes at have kunnet finde sig i, at Regjeringsmyndigheden øvedes fra det ene i det andet, eller hvad der var det samme, at Kongens Segl for det ene Rige benyttedes af ham selv under hans Ophold i det andet. Man har, og det vel ikke uden Grund, frygtet Misbrug ved en saadan Styrelsesform, saa meget mere som man ganske vist i begge Riger ansaa det for uformeligt, stridende mod gjældende Vedtægt og farligt for hvert enkelt Riges Selvstændighed, at Kongen skulde have et Raad hos sig af det ene Rige under sit Ophold i det andet. Man har vistnok allerede i den korte Tid, Kongen som myndig selv havde ført Rigsstyrelsen, havt Anledning til at erfare det Mislige ved en saadan Sagernes Stilling, og i Sverige, hvor Rigsraadets Myndighed som Statsmagt allerede var befæstet, hvor man gjennem Men-

nesteældere var vant til at betragte det paa en Maade som Kongedømmet sideordnet i Rigsstyrelsen, og hvor overhovedet en aristokratisk eller oligarchisk Statsforfatning allerede havde skudt dybe Rødder i det hele Statsliv, — der var Udnævnelsen af en Drotsete, valgt eller samtykket af Rigsraadet, hvilken i Kongens Forfald som Raadets Formand og Rigets Forstander kunde styre i Kongens Navn, det Middel, som ligefrem maatte tilbyde sig for at afhjælpe Misligheden. Det kan neppe betvivles, at en saadan Tanke har gjort sig gjældende hos det svenske Rigsraad ved Niklaus Arnbjørnssøns Beskikkelse til Drotsete med en saa udstrakt Fuldmagt, som Udnævnelsesdokumentet fremviser, og at man derhos nærmest har havt for Øie den paatrængende Nødvendighed af Kongens jævnlige og langvarigere Ophold i hans andet Rige.

Længere ud paa Aaret 1335 drog ogsaa Kongen virkelig til Norge, hvor man finder ham at have opholdt sig i August og September Maaneder i Tunsberg. Men allerede mod Slutningen af Aaret var han igjen i Sverige, hvor man finder ham den 30te November samlet med Sveriges Riges Raad i Skeninge. I det følgende Aar 1336 holdtes i Juli Maaned i Tunsberg et Provinsialconcilium under Erkebiskop Paals Forsæde (Statuterne ere daterede 19de Juli), og i Forbindelse hermed har udentvivl staaet en Forsamling af Rigets almindelige Raad. Om Kongen ved denne Leilighed har været tilstede, vides ikke. Den 12te August var han i Stokholm, hvor han paa denne Dag tilligemed sin Dronning Blanca blev kronet som Sveriges Konge. Vore gamle Annaler bemerke, at dette skede foruden Norges Erkebiskops og Høvdingers Raad, og andre gamle Efterretninger sige, at Erkebiskoppen og de norske Høvdinger gjorde sig Umage for at afholde ham fra at lade sig krone i Sverige og for at overtale ham til at forblive i Norge. De Forestillinger, som her omtales, maa

udentvivl være gjorte af det i Tunsberg forsamlede Rigets Raad, hvad enten de nu ere gjorte Kongen ved hans personlige Tilstedeværelse eller ved befuldmægtigede Sendebud, der have begivet sig til ham i Sverige. Aarsagen til dette Skridt fra Norges Side maa man antage har været den samme, som i forrige Aar havde fremkaldt Udnævnelsen af en Drotsete eller Rigsforstander i Sverige. I Norge har man ganske vist endnu mere end i hiint Rige savnet Kongens stadige personlige Nærværelse, siden Formynderregjeringen var opløst og den styrende Myndighed overtaget af Kongen selv. I Norge var Rigsraadets Myndighed som en Kongedømmet sideordnet Statsmagt ingenlunde saaledes befæstet som i Sverige. Nordmændene betragtede det endnu som Kongens Raad, hvilket ikkun i Kongens umyndige Alder havde udøvet en selvstændig styrende Myndighed, men hvilket nu, da Kongen havde taget Styrelsen i sine egne Hænder, var traadt tilbage i sin gamle raadgivende Stilling. Naar altsaa ikke Kongen selv var i Norge,, var dette Rige nu i Grunden uden nogen lovlig høieste Styrelse. At han styrede det fra Sverige af, var, som forhen bemerket, imod de dengang raadende Begreber om Rigets Selvstændighed, og efter Sveriges Exempel at sætte en Rigsforstander ved Kongens Side, der i hans Fravær kunde øve den kongelige Myndighed, det har ganske vist staaet i Strid med Nordmændenes, især den norske Almues, Begreber om Kongedømmets høie Verdighed. Havde Riget en fuldmyndig Konge, saa skulde denne styre selv, — dette var Nordmændenes Tanke; ingen anden Statsmagt kunde da retteligen træde i Kongedømmets Sted og heller ikke nogen enkelt Mand, af hvem han endogsaa var beskikket, handle med fuld Retsgyldighed i hans Navn. Men var en saadan Anskuelse raadende i Norge — og det har man al Anledning til at tro — saa var deraf en naturlig Følge, at det maatte være et almindeligt Ønske,

at Kongen for stedse skulde forblive i Norge, binde sig til dette Rige og endogsaa i Nødsfald opgive Sveriges Krone. Uden at der forresten viser sig det ringeste Spor til Uvenskab mellem begge Rigers Raad eller øvrige Indbyggere, saa var der dog et Slags Tvist mellem dem om Besiddelsen af Kongens Person, og Nordmændene troede maaskee med saa meget større Grund at kunne gjøre Paastand paa denne, som de, idetmindste den langt overveiende Mængde af dem, hele den frie og mægtige Almue, af Hjertet ønskede et kraftigt Kongedømme, medens det var en aabenbar Sag, der ikke kunde være Nordmændene tvivlsom, at man i Sverige ikkun vilde have et Kongedømme af Navn, en Skyggekonge, under hvis afmægtige Verdighed Rigets Stormænd kunde søge et Skjul for sin selvtagne Regjeringsmyndighed og sine vilkaarlige og tildeels egennyttige Handlinger. Nordmændenes Forestillinger vare imidlertid, som sees, uden Frugt. Hvorvidt Magnus havde beredt sig en lykkeligere Fremtid ved at følge dem, er nu unyttigt at overveie; at den Vei, han fulgte, ledede til mange Ulykker for hans Riger og mange Krænkelser for ham selv, vil den senere Historie noksom vise. Det er ellers merkeligt, at der intet Spor findes til, at Magnus er bleven kronet i Norge. Da Annalerne ganske tie herom, skjønt de omtale hans Kroning i Sverige, saa er det rimeligst, at denne Ceremoni slet ikke er foretagen med Magnus som Norges Konge, hvad nu end Grunden dertil kan have været. Kroningen havde vistnok dengang i Norge ingen statsretlig Betydning og var ikke ved Lov foreskreven, men Magnus's fire nærmeste Forgjængere vare dog alle kronede, og Ceremonien havde saaledes gjennem næsten et Aarhundredes uafbrudte Anvendelse vundet et Slags Hevd. Har den været undladt for Magnus's Vedkommende, er dette vistnok ikke skeet aldeles uden Aarsag. Maaskee har hans Kroning i Sverige netop været det, som hindrede hans Kroning i

Norge, idet man har anseet det for urigtigt at gjentage denne Ceremoni.

Under sit Ophold i Sverige i Anledning af sin Kroning udstedte Magnus i Stokholm den 8de Septbr. 1336 et Brev vedkommende Mariekirkens Rettigheder i Oslo. Det er indseglet i Kongens Nærvær og skrevet af en norsk Klerk Paal Styrkaarssøn; i Slutningen af Brevet siges, at det, som herved forordnes, skal staa ved Magt, indtil Kongen selv kommer til Oslo og med de bedste Mænds Raad yderligere kan stadfæste det. Heraf fremgaar, at Kongen under dette sit Ophold i Sverige har havt sit norske Segl med sig og derhos er bleven ledsaget af en norsk Sekretær. Hans Mening synes altsaa at have været den, at han fra Sverige af vilde afgjøre de mest uopsættelige Regjeringssager Norge vedkommende; dog skulde hans Forordninger, der saaledes vare udstedte, senere, naar han selv kom til Norge, underkastes en fornyet Overveielse af ham i Forening med hans norske Raad og derpaa stadfæstes. Om denne Styrelsesorden har været aftalt med Rigets Raad i Norge eller indført af Kongen ved egen Magtfuldkommenhed, vides ikke; men i ethvert Fald har den neppe fundet almindeligt Bifald hos Nordmændere.

Det følgende Aar 1337 indfandt Kong Magnus og Dronning Blanca sig atter i Norge. Kongen stevnede en stor Raadsforsamling af Norges geistlige og verdslige Høvdinger at møde ham i Viken den 22de Juni. Mødet synes at være afholdt noget senere end først bestemt; i Slutningen af August finde vi Kongen omgiven af det almindelige Rigets Raad paa Akersborg (Akershuus), hvor den 30te August en Overeenskomst sluttedes mellem Kongen og Erkebiskop Paal angaaende geistlige Sagers Paadømmelse i Nidaros. Overeenskomsten siges i det derom udfærdigede Dokument at være gjort med Raad og Bistand af Biskopperne Hallvard af Hamar og Haakon af Bergen og

med alt Rigets Raads Samtykke. Af andre Kilder seer man, at af verdslige Høvdinger Erling Vidkunnssøn og dennes Søn Bjarne Erlingssøn, Finn Ogmundssøn og dennes Broder Ivar Ogmundssøn, Paal Erikssøn og Jon Hafthorssøn foruden mange flere vare tilstede ved Sammenkomsten, og Alt lader til her at være løbet af i Enighed og Glæde. Bisskop Haakon af Bergen og den unge Bjarne Erlingssøn sees paa den Tid at have staaet i særdeles Gunst hos Kongen og Dronningen. Den 29de September var Kongen endnu i Oslo, hvor han udstedte et Brev til Fordeel for Erling Gullessøn, Provst ved Mariekirken dersteds, hvilken dog ikke nævnes som Kantsler; Brevet er beseglet i Kongens Nærvær, uden at nogen Kantsler omtales.

Efter at have opholdt sig, som det lader, Vinteren over i det sydlige Norge (10de Marts 1338 var han i Tunsberg) kom Magnus den 12te April til Bahuus, rimeligviis for at være Sverige nærmere, hvor der ligesom og i Skaane var uroligt, uvist af hvad Grund. I Bahuus synes han at have opholdt sig lige til September Maaned, og flere Breve ere herfra udstedte, der ere beseglede i hans Nærværelse, uden at Kantsler nævnes. Den unge Bjarne Erlingssøn var en Stund hos Kongen og ligesaa Ulf Saxessøn. Denne sidste urolige Mand havde dengang nyligen ligget i Uenighed med Bisskop Hallvard af Hamar, en Uenighed, som havde paadraget ham Bansættelse. Nu var han vel bleven forligt med Bisskoppen; men det synes dog at have vakt Opsigt, at han blev optaget i Rigets Raad. Man sporer ellers ved denne Tid Utilfredshed og Uroligheder i Norge, uden at Grunden angives. I Slutningen af August var en heel Deel verdslige Høvdinger samlede i Tunsberg, blandt hvilke den unge Sigurd Hafthorssøn og Bjarne Erlingssøn, der kort forud havde havt en Sammenkomst med Ivar Ogmundssøn. Man maa

have havt Anker at forebringe Kongen; thi Bjarne Erlingssøn og en vis Gunnar Hvit fore paa deres Vegne til Kongen, af hvem de dog ikke bleve ret godt modtagne, idet Gunnar blev fængslet, men igjen befriet ved Bjarnes Indflydelse. Hvorom end disse Underhandlinger have dreiet sig, saa seer man af Yttringer i et Brev fra Biskop Haakon i Bergen til Bjarne Erlingssøn, at de ikke ere faldne ud efter Ønske, og at der har været Bevægelse iblandt det Parti, hvortil Bjarne hørte, og hvis Virksomhed Biskoppen ikke misbilliger. Af det følgende Aars Forhandlinger seer man, at blandt Hovedmændene for Urolighederne vare Ivar Ogmundssøn og Sigurd Hafthorssøn, og det er ikke usandsynligt, at den sidste har været den fornemste Anstifter. De tvende Hafthorssønner, Jon og Sigurd, af hvilke Jon ved denne Tid var Ridder, havde, som forhen fortalt, allerede i 1333 som ganske unge Mennesker været Deeltagere i en Opstand mod Kongen. De vare ligesom Kong Magnus Dattersønner af Kong Haakon Magnussøn, skjønt gjennem en Frilledatter, og maatte ved denne sin Herkomst staa høit i Folkets Øine. Om de end ikke have havt Norges Krone i Sigte, saa er det dog rimeligt, at de fremfor Andre maatte føle sig kaldede til at paasee Rigets Bedste og Selvstændighed, ligesom deres personlige Ærgjerrighed vel kunde drive dem til at efterstræbe en indgribende Indflydelse paa Rigsstyrelsen, især naar Kongen ei selv var i Norge. Sigurd, skjønt den yngre af Brødrene og endnu ikke Ridder, sees at have været den virksomste som den ærgjerrigste, og han havde saa meget større Betydning, som han ved denne Tid havde det faste Akershuus eller Akersborg i sin Magt. Ivar Ogmundssøn, der ligesom hans Broder Finn lige siden Magnus's Regjeringstiltrædelse havde spillet en vigtig Rolle i Rigets Raad, havde med sin store Indflydelse sluttet sig til Sigurd og betragtedes, da han var ældre Mand og allerede Ridder, som Partiets

egentlige Hoved. Bjarne Erlingsson har udentvivl som Kongens personlige Yndling optraadt i Egenskab af Mægler og har fulgt med Gunnar Hvit, Urostifternes Sendemand, for at hjælpe paa deres Sag, den han saaledes vistnok i Grunden har billiget. Disse Bevægelser i Norge kunne synes at have maattet opfordre Kong Magnus til at forblive i Norge, for ved sin personlige Nærværelse at see dem dæmpede. Men istedet herfor drog han til Skaane, hvor han den 15de November var i Helsingborg. Norge var saaledes midt under den voxende Uro overladt til sig selv, en Omstændighed, der ikke kunde andet end bestyrke det misfornøiede Parti i dets Fremfærd.

Nyere Skribenter[1]) tale om, at i 1339 flere Høvdinger ved Bahuus havde rottet sig sammen for at skille Magnus ved Riget og vælge sig en ny Konge, af Misnøie over, at Kongen havde ladet sig krone i Sverige og der mest opholdt sig. Man har udentvivl her angivet den sande Hovedgrund til Misnøien med Magnus i Norge; men Beretningen om, at man allerede da skulde have tænkt paa at berøve ham Regjeringen, finder ingen Støtte i de gamle Annaler eller andre samtidige Kilder og er rimeligviis kun en vilkaarlig Udvidelse af Annalernes Udsagn, at der i 1339 var Uenighed mellem Kongen og Norges Høvdinger, og at der i den Anledning holdtes et Møde i Bahuus, som senere skal omtales.

Bevægelserne i Norge maa imidlertid inden Udgangen af 1338 have taget en for Kongen betænkelig Vending; thi i Begyndelsen af 1339 finder man, at formelige Underhandlinger ere blevne aabnede mellem ham og de misfornøiede Høvdinger. I Februar begav Sigurd Hafthorsson sig paa egne og Tilhængeres Vegne til Sverige, hvor han traf Kongen i Skara. Her blev den 13de Februar sluttet en Overeenskomst mellem Kongen paa den ene Side og Si-

[1]) Peder Clausson, Torfæus.

gurd samt Ivar Ogmundssøn og deres øvrige Tilhængere paa den anden, hvorved en Stilstand bestemtes, der skulde vare til 8de September. Næstkommende 15de Aug. skulde Kongen personligen indfinde sig paa Bahuus Slot, og Ivar og Sigurd i Kongehelle By, hvorhen begge Parter skulde sørge for, at Rigets almindelige Raad tillige mødte, og da skulde man underhandle om et endeligt Forlig. Imidlertid skulde det misfornøiede Parti ingen Befæstninger opføre i Norge og heller ikke bemægtige sig Rigets-Indkomster. Akersborg lovede Sigurd paa Forhaand at skulle, naar Forliget var sluttet, overdrage til den indfødte Nordmand, som Kongen og hans Raad fandt passende, dog med Undtagelse af Sigurd selv samt Herrerne Ivar og Finn Ogmundssønner. Kongens nærværende svenske Raad var med Kongen Forlovere for denne Overeenskomst, ligesom og for et af Kongen samme Dag udstedt Leide for Ivar Ogmundssøn og Sigurd Hafthorssøn, hver med 30 Følgere, at de fra nu af og indtil den 29de Septbr. maatte frit komme til Kongen og underhandle med ham, hvorsomhelst de vilde. Hele denne Forhandling viser noksom, at Bevægelsen i Norge var alvorlig, da Kongen maatte indlade sig paa at underhandle med det misfornøiede Partis Hovedmænd som med sine Lige, snarere end som med Undersaatter.

Kongen forblev efter disse Underhandlinger endnu en Tid i Sverige, hvorhen i Marts Maaned Bjarne Erlingssøn begav sig til ham, udentvivl for ved sin Indflydelse at hindre mulige Misgreb af den letsindige Konge under de forhaandenværende farlige Forholde. Noget længere ud paa Aaret drog Magnus til Skaane, hvor vi finde ham i Helsingborg den 1ste Mai, og hvor han den 9de Mai sammesteds udfærdigede et Beskyttelsesbrev for sin Moder Hertuginde Ingebjørgs Gods i Bergens Fehirdsle; det sidste Brev er beseglet i Kongens Nærværelse, uden at

nogen Kantsler nævnes, og skrevet af en norsk Klerk. Kongen har altsaa havt sit norske Segl med sig.

Der udgik imidlertid i Norge Kaldelse baade fra Kongens og Ivar Ogmundssøns Side til Norges fornemste geistlige og verdslige Høvdinger, at møde til den i Bahuus berammede Raadsforsamling den 15de August. Man finder dog, at flere af de kaldede Høvdinger, som Erkebiskoppen, Erling Vidkunnssøn og Biskop Haakon af Bergen, ikke have naaet frem til den bestemte Tid. Ifølge Annalerne skal dog Mødet senere have fundet Sted og varet fra 8de til 29de September. Hvad der paa dette Møde er blevet udrettet, er ubekjendt. Man veed ikke engang med Vished; om Kongen personlig har været tilstede. Der var nemlig til samme Tid adskillige Uroligheder i Skaane, og man finder, at Kongen der i egen Person har holdet Retterthing den 30te September og 1ste Oktober. Han kan altsaa umuligen have været tilstede i Bahuus lige til den Tid, da Annalerne sige, at Mødet er blevet sluttet. Har Kongen undladt at indfinde sig til Mødet, eller har han forladt det, før de fornemste Høvdinger dertil vare indtrufne eller Forhandlingerne tilendebragte, saa egnede dette sig ganske vist ikke til at berolige Stemningen i Norge. Maaskee dog Omstændighederne i Skaane kunne have tjent Kongen til Undskyldning; thi de Uordener, som der vare vakte af Herremanden Johan Offessøn, synes at have været af en meget alvorlig Beskaffenhed. At det paa Mødet i Bahuus er kommet til nogen endelig Afgjørelse af Tvisten, maa man næsten betvivle. Man finder ellers, at noget senere, ved 18de Novbr., et Møde er blevet holdet i Tunsberg af flere Rigets Høvdinger, blandt hvilke Erling Vidkunnssøn og hans Søn Bjarne. Hvad der er blevet afhandlet, vides rigtignok ikke; men Stemningen synes dog at have været fredelig. Uden Tvivl har det bidraget noget til at berolige Gemytterne, at Kongen ved denne Tid overdrog til

Erkebiskoppen med Rigets Raad at fatte Forføininger med Hensyn til flere vigtige Sager den indre Rigsstyrelse vedkommende og saaledes dannede en ordentlig norsk Regjering under sit eget Fravær. I Anledning af denne Kongens Fuldmagt var i 1340 i Juli Maaned Erkebiskoppen og flere af Rigets Raad samlede i Bergen, hvor der blandt andet fattedes Bestemmelser om Mynten. Kongen selv derimod besørgede samtidig hermed Rigets ydre Anliggender fra Skaane, som det lader uden Samraad med sine norske Raadgivere. Den 6te Juli udstedte han nemlig fra Helsingborg Privilegier for Rostokkerne i Norge.

Ved denne Tid foregik i Danmark en Omvæltning, der ikke blev uden Indflydelse paa de twende andre nordiske Riger. I 1333 den 15de Juli[1]) døde den usle Kong Kristoffer II paa Nykjøbing Slot paa Falster. Hans ældste Søn Erik, der i Faderens levende Live var valgt til Konge, var allerede dengang død i 1332. Hans anden Søn Otto, der vilde sætte sig i Besiddelse af sit fædrene Rige, blev Aaret efter sin Faders Død 1334 den 7de Oktober slagen paa Tapheden ved Viborg af Grev Gerhard af Holsteen, tagen til Fange og indsat paa Segeberg Slot i Holsteen. Greverne Gerhard og Johan af Holsteen havde siden styret Danmark, som dem bedst lystede, uden at bryde sig om Kristoffers tredie Søn Valdemar, der vankede om i Tydskland fra den ene Fyrstes Hof til den andens uden Udsigter til nogensinde at vinde sit fædrene Rige. De fandt det ikke engang Umagen verd nu igjen at give Riget en Skyggekonge, som Hertug Valdemar af Sønderjylland

[1]) [Om Tiden, da Kong Kristoffer døde, var man længe i Tvivl paa Grund af Kildernes afvigende Angivelser i denne Henseende. Ved Dokumenter, opdagede af Prof. Munch i det pavelige Arkiv i Rom, er der senere tilveiebragt Visshed for, at han er død allerede den 2den August 1332. See Munch, Det norske Folks Historie, anden Hovedafd. I, 121].

i sin Tid havde været, og uagtet denne endnu levede, bekymrede de sig ikke om at lade ham atter antage den kongelige Verdighed, han engang havde baaret. Danmark var saaledes i hele 6 Aar kongeløst, uden nogen ordentlig Regjering, et Bytte for de graadige Panthavere, blandt hvilke da de holsteenske Grever selv og Kong Magnus's Moder Hertuginde Ingebjørg for sine Sønner, de unge Porser, vare de mægtigste. Panthaverne vilde ganske vist ved en saadan Tilstand paaskynde Rigets fuldkomne Opløsning for derpaa at tilegne sig som Eiendom, hvad de hidtil besad som Pant. At Kong Magnus selv ikke har været fremmed for saadanne Hensigter, viser sig tydelig deraf, at han henvendte sig til Paven med Anmodning om, at denne vilde stadfæste ham i Besiddelsen ikke alene af Skaane, men ogsaa af de øvrige Dele af Danmark, som han muligen kunde fravriste de Voldsmænd, som havde dem inde. Pave Benedict XII gav rigtignok under 23de Januar 1339 et undvigende Svar paa denne hans Begjering, idet han undskyldte sig med sit Ubekjendtskab med de bestaaende Forholde; alligevel var der gode Udsigter til, at Danmark med det Første vilde blive sønderlemmet, og naar da Jylland og Fyen bleve et Bytte for Hertug Valdemar og Grev Gerhard, saa var Ingen nærmere til Sjæland end Magnus, hvad enten han vilde underlægge sig samme umiddelbart eller erhverve det for sin Moder og Halvbrødre, der allerede, som det lader, besad største Delen som Pant, og kun forbeholde sig selv Lenshøiheden derover.

Saaledes stode Sagerne i Danmark, da i Begyndelsen af 1340 en ganske uventet Forandring indtraadte. Forbittrelsen mod Holstenerne i de Dele af Danmark, som Grev Gerhard havde inde, var i bestandigt Stigende, og hemmelige Underhandlinger vare indledede fra flere danske Herrers Side med Valdemar Kristofferssøn, der var ankommen til det nordlige Tydskland for at være Danmark nær-

mere og havde forbundet sig med flere tydske Fyrster og Stæder samt antaget Kongenavn. Men disse Bevægelser kunde ei undgaa den kloge Grev Gerhards Opmerksomhed, og han vilde med et dristigt Slag tilintetgjøre dem. Han sluttede med den svage Hertug Valdemar af Sønderjylland hvem han ganske beherskede, en Overeenskomst, hvorved Hertugen overlod til ham Hertugdømmet Sønderjylland imod at erholde Nørrejylland, Gerhards Pantebesiddelse, naturligviis med samme Ret, som han forhen havde havt sit Hertugdømme. Var dette blevet sat igjennem, saa er det klart, at det danske Rige enten strax ved en fuldkommen Opløsning maatte gaa tilgrunde, eller om det i Hertug Valdemar atter fik en afmægtig Konge, det dog, berøvet Skaane og Sønderjylland, med Fyen og Sjæland bortpantet, kun vilde for en kort Stund friste en kummerlig Tilværelse. Jyderne vare imidlertid utilfredse med den Behandling, der var dem tiltænkt; de skulde nu tvinges med Vaabenmagt til at underkaste sig Hertug Valdemar, og i den Hensigt rykkede Grev Gerhard med en stor Hær af Tydskere ind i Jylland. Men her blev han Natten til den 1ste April 1340 overrumplet og dræbt i Randers af den jydske Herremand Nils Ebbessøn.

Nu indkaldte det mod Holstenerne fiendtligsindede Parti formeligen Valdemar Kristofferssøn til Danmarks Throne. Vel stode Gerhards Sønner Henrik og Nikolaus endnu med en mægtig Hær i Jylland, men deres Faders Drab havde slaaet baade dem og Hertug Valdemar med Forfærdelse. Paa den anden Side indsaa Valdemar Kristofferssøn, at med den ringe Magt, han endnu havde, Besiddelsen af Danmarks Krone vilde blive ham usikker, hvis han skulde lade den komme an paa en Kamp med sine sterke Modstandere. Fra begge Sider ilede man derfor med at faa et Forlig istand, hvilket ogsaa lykkedes, endnu før Valdemar havde forladt Tydskland. Den

23de April blev nemlig i Spandau i Brandenburg en Overeenskomst sluttet mellem Valdemar Kristofferssøn paa den ene Side og Hertug Valdemar af Sønderjylland og de holsteenske Grever paa den anden, ifølge hvilken den førstnævnte erkjendtes for Danmarks Konge imod at bekræfte Grevernes Panterettigheder i Danmark og derhos egte Hertug Valdemars Søster Helvig. Derpaa kom Valdemar Kristofferssøn til Danmark, holdt sit Bryllup i Begyndelsen af Juni Maaned og blev den 24de Juni hyldet i Viborg som Danmarks Konge.

Valdemar var en tapper, virksom og statsklog Fyrste, men derhos høist rænkefuld og underfundig. Han modtog Danmark i den elendigste Forfatning; men ved Raskhed og List lykkedes det ham efterhaanden at bringe det igjen paa Fode. Da Riget ved hans Tiltrædelse saagodtsom ikkun bestod i Navnet, saa maatte han strax henvende sin Opmerksomhed paa at faa inddraget og samlet dets pantsatte Provindser. Som en saadan maatte ogsaa Valdemar fra sit Standpunkt betragte Skaane; det var nemlig ved Pantsættelse skilt fra det danske Rige, og ingen lovlig Statsmagt i Danmark havde samtykket dets Aftrædelse til Kong Magnus. Vel var dennes Besiddelsesret egentlig grundet i Skaaningernes eget Valg; men dog vise hans ovenfor omtalte Forhandlinger med Paven, at han ikke har anseet den for ganske sikker. Da nu Danmark igjen var revet ud af sin Opløsningstilstand og atter i Valdemar havde faaet sin lovlige Konge, saa maatte Magnus frygte, at denne vilde gjøre sin Ret til Skaane gjældende, og heri muligen kunde finde Indbyggernes Bistand. Magnus søgte derfor strax at vinde Skaaningernes Hengivenhed og udstedte i denne Hensigt i Helsingborg den 6te Juli 1340 et Frihedsbrev for dem. Valdemar lod imidlertid for Øieblikket, som om Skaanes Gjenerhvervelse slet ikke var ham magtpaaliggende, eller ansaa den vel snarere som en Umulighed. Det var ham

om at gjøre for det første at holde Venskab med Magnus, for at have Hænderne saa meget friere til at virke i Danmark, og for at bringe ham til at see gjennem Fingre med, at han maaskee, naar Leilighed gaves, berøvede hans Moder, Hertuginde Ingebjørg, nogle af de store Panter, hun paa sine Sønners Vegne havde i Hænde. Saaledes maa man forklare sig, at Valdemar strax beilede til Magnus's Venskab. En personlig Sammenkomst fandt Sted mellem begge Konger i Helsingborg, og her stadfæstede Kong Valdemar for sig og Efterkommere den 3die Januar 1341 Magnus og hans Efterkommere i den fuldkomne Besiddelse af Skaane, Blekinge, Lister og Øen Hven, idet han aabent erkjendte Magnus's Ret baade ifølge Panteskyldens Overtagelse og Folkets Valg. Vistnok har allerede da den kloge Valdemar gjennemskuet baade Magnus's Charakteer og Forholdene i hans Rige, og beregnet, at Leilighed sikkert senere vilde tilbyde sig for ham til atter at gjøre den hele Stadfæstelse til Intet. Mellem Magnus og Valdemar opstod fra nu af et høist besynderligt Forhold, en bestandig Vexlen af Mistanke og Fortrolighed, af Feide og Forbund, — et Forhold, som fremtræder i en indviklet Væv af næsten uafbrudte Underhandlinger, i hvis rette Sammenhæng et klart Indblik vistnok stedse vil blive en Umulighed, men som dog til Slutning bragte den i Kraft, Vedholdenhed og Sluhed Magnus langt overlegne Valdemar til hans Ønskers Maal, Skaanes Gjenforening med Danmark.

Magnus vandt imidlertid for Øieblikket ved Valdemars Stadfæstelse en Ret til Skaane, som han ei før havde havt, og uden Tvivl er herved en vis Glands bleven spredt over hans Regjering, der for den allernærmeste Tid ikke er bleven uden Indflydelse paa hans Stilling til sine Riger Norge og Sverige og der har bidraget til en Stund at hindre den ulmende Misnøies Udbrud. Merkeligt er det, at det netop er fra dette Aar 1341, at Benævnelsen Skaanes

Konge stadigen er indført i Magnus's norske Brevskaber, hvor han fra nu af kaldes Norges, Sveriges og Skaanes Konge. Rimeligviis have Nordmændene først nu anseet hans Ret til Skaane som fuldt begrundet og hans Besiddelse deraf som sikkret.

De Uroligheder, som havde fundet Sted i Norge i 1338 og 1339, maa, som tidligere fortalt, være endte ved et Slags Forsoning mellem Kongen og Formændene for det misfornøiede Parti, skjønt man ingen nøiere Underretning har om Maaden, hvorpaa denne Forsoning kom istand. I ethvert Fald bortryddedes aabenbart ikke den egentlige Aarsag til Misnøien, den norske Styrelses mangelfulde Ordning. Vel havde Kongen i 1340 givet Erkebiskoppen Fuldmagt til med Rigsraadet at fatte Beslutning om endeel Regjeringssager; men denne Fuldmagt var langtfra ikke tilstrækkelig til at afhjælpe Savnet af en i Riget selv stadig tilstedeværende Regjeringsmyndighed. Den var givet med det Forbehold, at de tagne Beslutninger skulde undergives Kongens endelige Afgjørelse; den angik kun de i Kongens Brev særskilt nævnte Sager, og den blev ikke senere udvidet til at omfatte flere eller fornyet. I Virkeligheden var saaledes ingen varig Forbedring tilveiebragt. I den nærmest følgende Tid maa de Ulemper, som den nærværende Ordning af Rigsstyrelsen medførte, endog være blevne endnu føleligere for Norge, end de hidtil havde været; thi Kong Magnus har, saavidt man nu veed, i flere Aar efter 1339 ikke besøgt sit norske Rige, saa at ingen Regjeringssag kunde afgjøres paa en med Rigets Lov og Sedvane stemmende Maade. Kongen sees i disse Aar temmelig ofte at have udgivet Breve om norske Sager fra Sverige, Skaane eller Halland, idet han lod dem besegle ved en norsk Klerk eller Sekretær, noget, som han tidligere kun havde tilladt sig i ganske enkelte Tilfælde og med øiensynlig Frygt for Nord-

mændenes Mishag[1]). Paa denne Maade foretog han undertiden endog temmelig vigtige Regjeringshandlinger. Saaledes bevilgede han den 29de Juni 1341 fra Stokholm den nederlandske Stad Kampens Borgere en Toldnedsættelse for den Sild, som de udførte fra Fiskeværene i Norge, og den 21de Mai 1343 udgav han fra Barberg en Retterbod vedkommende Byordningen i Bergen. Denne Udvei var vel næsten den eneste, som stod Kongen aaben, naar han ikke kunde mødes med sit norske Raad paa norsk Grund, og ikke vilde overgive Rigsseglet og Fuldmagt til under dette at udstede Befalinger i hans Navn til en Raadsformand i Norge; men det kunde ingenlunde være behageligt for Nordmændene at see sin Konge regjere fra et andet Land uden Medvirkning af sine norske Raadgivere. Desuagtet findes der intet Spor til noget nyt Udbrud af Misnøien; alt var roligt i Norge, skjønt Styrelsens Gang maa have ladet mere tilbage at ønske end nogensinde før. Dette paafaldende Forhold finder udentvivl sin Forklaring deri, at der nu havde aabnet sig en Udsigt til at faa de Misligheder, som Foreningen mellem Norge og Sverige havde medført navnlig for det første Rige, afhjulpne paa den eneste Maade, som efter den hidtil vundne Erfaring syntes mulig, ved en frivillig og fredelig Opløsning af Unionsbaandet.

Kong Magnus havde af sit Egteskab med Blanca af Namur nu to Sønner: Erik, født i 1338, og Haakon, født i 1340. Den sidste blev allerede i sin første Barndom ført til Norge for at opdrages der. Dette kan ikke antages at være skeet i anden Mening, end at denne yngre Søn skulde blive Faderens Efterfølger paa Norges Throne; og her have vi da ganske vist den Indrømmelse, hvorved Kong Magnus forebyggede nye Uroligheder i Norge. Vel var efter den norske Arvefølgeorden den ældste Søn den

[1]) See ovfr. Side 549.

retmæssige Thronarving, og Sverige kunde som Valgrige have imødekommet Nordmændenes Ønske ved at bestemme den yngste til sin tilkommende Konge. Det var imidlertid naturligt, at det folkerigere og mægtigere Rige helst holdt paa den ældste Kongesøn, saameget mere, som denne bar den svenske Nationalhelgens, den hellige Eriks Navn, og desuden Kongeætten tilhørte Sverige paa Fædrenesiden. Der maa om denne Sag have været ført mange Forhandlinger mellem Kongen og de to Rigers Raad og mellem disse indbyrdes. Disse Forhandlinger kjende vi ikke; men det endelige Udfald ligger for os i et Brev, udstedt af elleve verdslige Medlemmer af Norges Rigsraad paa Varberg i Nørre-Halland den 15de August 1343.

Ved dette Brev kundgjøre de forsamlede norske Herrer, at de, da de paa Varberg Slot samledes til Raadslagning med Kong Magnus, erfarede, at denne af frivillig Beslutning havde bestemt sig til at udføre, hvad de i Forveien havde i Sinde indstændig og eendrægtig at bede ham om. Han vilde nemlig gjøre sin yngre Søn, Junker Haakon, til Norges Konge, „noget, hvortil vi høiligen stunde." Derfor satte han, for at en fastere Fredens Pagt des tryggere kunde bevares mellem hans Sønner og mellem Norges og Sveriges Riger, den samme Haakon i deres Overvær til Konge over Norges Rige med tilliggende Lande, og gav ham Kongenavn med al Hæder og alt Herredømme, alle Rettigheder og Fordele, al Tjeneste og Lensydelse, som ifølge Ret og Sedvane tilkommer Norges Konge. De indgik med Glæde paa denne Foranstaltning, „overeensstemmende med hvad Kong Magnus's og Norges Riges Prælaters Brev herom fuldstændigere udviser," og toge strax paa samme Tid og Sted Junker Haakon sig til ret Konge, for sig og Arvinger, Venner og Tilhængere, med Løfte om trolig at ville tjene ham, saameget mere som den samme Kong Haakon var opdraget hos dem i Nor-

ges Rige. Dog forbeholdtes Kong Magnus Ret til at foreskrive, forordne og beslutte med Hensyn til dem, hans Undersaatter og Rigets Sager, hvad han fandt tjenligt for Riget og sin Søn, indtil denne var kommen til Skjels Aar og Alder. De lovede aldrig at tillade, at nogen anden, saalænge Haakon levede, toges til Norges Konge mod hans Villie. Skulde Junker Erik, hans Broder, som ældre Søn tvertimod Faderens Foranstaltning ville tilrive sig Norge, da forpligtede de sig til at modstaa ham af yderste Evne, ligesom de haabede, at Sveriges Riges Høvdinger og Herrer vilde love i saadant Tilfælde ikke at hjælpe ham. Skulde det paa den anden Side hænde, at Haakon vilde trænge sig ind i Sveriges Rige, medens Erik og hans Børn levede, saa forpligtede de sig til deri ikke at hjælpe ham. Skulde det endelig hænde, at begge Brødrene, eller een af dem, vilde handle imod den nu af deres Fader gjorte Bestemmelse og dertil drog udenlandsk Hjælp ind i Rigerne, da skulde de begge eendrægtigen og af al Magt modstaa saadant Foretagende, hvilket af dem saa først kunde komme i dette Tilfælde. De lovede desuden, at, hvis Kong Magnus herefter fik flere Børn, skulde der blive sørget for disse overeensstemmende med begge Rigers Lov og Sedvane. Alt dette skulde endnu kraftigere fastsættes, naar begge Rigers Raad kom sammen, da de Bedste og Klogeste i dem saameget modnere kunde overveie og afgjøre, hvad der var mest heldbringende for Kong Magnus's Børn og for begge Riger, for at sand Enighed kunde trives mellem de to Brødre og de andre Børn, som Kong Magnus siden kunde faa, og stadig Fred des kraftigere befæstes mellem Rigerne.

Blandt dette Brevs Udstedere finde vi alle de Mænd, der havde staaet i Spidsen for de Misfornøiede under de urolige Bevægelser i Norge i 1333 og 1338—39: Erling Vidkunnsson, Ivar Ogmundsson, begge Hafthors-

sønnerne, Jon og Sigurd, Ulf Saxessøn og Bjarne Erlingssøn. Finn Ogmundssøn var maaskee allerede død eller ved sin sidste Sygdom forhindret fra at deeltage i Mødet — han døde ialfald inden Aarets Udgang; men i hans Sted fremtræder hans Søn Ogmund Finnssøn, der senere kom til at indtage en fremragende Plads blandt Norges Høvdinger.

Brevet viser, at Kongen i Forveien har havt en Overlægning om denne vigtige Sag med Norges Prælater, hvilket vel vil sige, med Norges Biskopper og Kapitlernes Fuldmægtige, forsamlede til et Provinsialconcilium; at han allerede med dem er bleven enig om de Beslutninger, som nu paa Varberg Slot vedtoges af de verdslige Høvdinger, og at en Kundgjørelse om disse har været udstedt af Kongen og Prælaterne. Denne er nu tabt, og det vides ikke, naar og hvor denne Overlægning har fundet Sted. Erkebiskop Paal havde i 1342 udskrevet et Provinsialconcilium til den 1ste August i Bergen, men senere udsat det til 15de August og bestemt Kongehelle til Mødested, af Hensyn, siges der i Brevet, til Kongens Ønske paa samme Møde at forhandle adskillige vigtige Sager Norges Rige vedkommende. Dette Møde kom ikke istand til den bestemte Tid, men det er rimeligviis holdt i det følgende Aar, ikke længe før de verdslige Herrers Sammenkomst paa Varberg, og i Kongehelle eller et andet Sted i Nærheden, hvor Kongen kunde samles med Prælaterne uden at nødes til at gjøre nogen længere Reise.

De saaledes af det norske Rigsraad tagne Beslutninger bleve ikke længe efter vedtagne ogsaa af Sveriges Raad for dette Riges Vedkommende, med de Forandringer, som dets særegne Forholde krævede. I et Brev, ligeledes givet i Varberg den 18de Novbr. 1343, erklærede Sveriges og Skaanes Prælater, med de to Erkebiskopper af Lund og Upsal i Spidsen, at de forpligte sig til paa det rette Valg-

sted at kaare Junker Erik, Kong Magnus's ældste Søn, til Sveriges og Skaanes Konge og tjene ham med Lydighed og Troskab, dog med det Forbehold, at Kong Magnus, saalænge han lever, skal føre Rigsstyrelsen. Døde han, forinden Erik blev myndig, skulde en Indfødt vælges til Formynder. Forresten indeholder Brevet netop de samme Bestemmelser, som den norske Kundgjørelse, for det Tilfælde, at den ene af Brødrene skulde ville trænge sig ind i den andens Rige, eller begge skulde ville omstyrte Kong Magnus's Foranstaltning med udenlandsk Hjælp, — ligesom og det samme Løfte om at ville forsørge Kong Magnus's øvrige Børn, hvis han fik flere, overeensstemmende med Rigets Lov og Sedvane. Til Slutning forbeholdes, at Sveriges og Skaanes gamle Ret til at vælge sin Konge ikke skal lide noget Skaar ved denne Foranstaltning, men træde i fuld Kraft igjen efter Kong Eriks Død.

Det følger af sig selv, at en lignende Kundgjørelse maa være bleven udstedt særskilt af det svenske Rigsraads verdslige Medlemmer, skjønt nogen saadan nu ei længere haves. At en stor Deel af de svenske verdslige Raadsherrer ved denne Tid var tilstede hos Kong Magnus i Varberg, sees af det Dokument, hvorved Kongen netop samme Dag, den 18de Novbr., kundgjorde den med Kong Valdemar af Danmark sluttede Fred, som nedenfor vil blive nærmere omhandlet. Hvorfor man iøvrigt baade i Norge og Sverige ved denne Leilighed har brugt den ialfald i det første Rige ganske usedvanlige Fremgangsmaade, at Raadets geistlige og verdslige Medlemmer udstedte hver sit særskilte Erklærings- og Forpligtelsesbrev, lader sig nu neppe afgjøre; maaskee har dette været anseet for mere bindende og betryggende i en saa vigtig Sag.

Prælater og Raad i begge Riger havde da nu vedtaget den Foranstaltning af Kong Magnus, hvorved hans tvende Sønner erklæredes for Konger hver i sit Rige, og

hvorved saaledes Norges og Sveriges Adskillelse i en ikke fjærn Fremtid udtaltes. Endnu manglede imidlertid i begge Lande **Folkets** Vedtagelse af det gjorte Skridt, uden hvilken dette ei havde den fulde Lovligheds Præg. I **Norge** maatte denne Vedtagelse fremtræde under Formen af **Haakons høitidelige Antagelse eller Hylding**, i **Sverige** ved **Eriks Valg**. Begge Dele fandt Sted i Løbet af det følgende Aar.

I Norge var dog Fremgangsmaaden ved denne Leilighed, som det synes, noget usedvanlig. En Konges Antagelse skulde der foregaa paa et af de større Thingsteder, hvor den vordende Konge personlig fremstillede sig. Her tildømtes Riget ham efter Arveloven, og den fornemste af de Tilstedeværende, Geistlig eller Verdslig, gav ham nu høitidelig Kongenavn paa hele Folkets Vegne, hvorpaa gjensidige Eder bleve aflagte af Konge og Undersaatter. Denne gamle Sedvane, der findes igjen at være iagttaget ved senere Kongehyldinger, blev ved Haakons Antagelse tilsidesat, uvist af hvilken Grund. Man sammenkaldte kun Fuldmægtige for Bymændene i de større Kjøbstæder og for Bønderne i alle Norges Fylker og lod disse skriftlig udtale Folkets Antagelse af Haakon til Norges Konge. Vi have endnu eet af de herom udfærdigede Breve; det er givet paa Bahuus den 17de Juli 1344 af Bymændene i Norges fire vigtigste Kjøbstæder, Nidaros, Bergen, Oslo og Tunsberg, samt Bønderne i „Stjoradals Fylke, Gauladals Fylke, øvre og nedre Halve af Raumdals Fylke, Søndmøre, Søndhordeland, Gulathingslagen og Hordeland," og beseglet med deres Stads- og Bygdesegl. De erklære her, at paa Grund af at deres Herre Kong Magnus med Rigets Raads Samtykke har givet sin yngre Søn Kong Haakon Kongenavn med en **Deel af Norges Land**, paa de Vilkaar, som nævnes i de derom udgivne Breve, saa love de alle paa sin Tro, Sandhed og Hæder, at de skulle være sin Herre Kong

Haakon hulde og tro Tjenestemænd til al Hæder og Lydighed, som de skylde sin rette Norges Konge, saasnart han selv modtager Rigsstyrelsen i Norge efter sin Faders Anordning, forbeholdt og ukrænket indtil den Stund alt deres førnævnte Herres, Kong Magnus's, rette Vælde og Styrelse baade over Land og Thegner i Norge. Skulde Kong Haakon falde fra uden egtefødt Søn, „da fare efter ret og gammel Kongearv i Norge." De love derpaa det Samme, som Raadet i sit Brev havde lovet, for det Tilfælde, at Junker Erik, „som efter sin Faders Forordning og alt Rigets Raads i Sverige dets Samtykke der skal vælges til Konge efter sin Faders Frafald," skulde ville trænge sig ind i Norge, medens Haakon eller hans egtefødte Søn lever, — eller Haakon skulde ville trænge sig ind i Sverige, — eller de begge eller een af dem skulde ville bryde sin Faders Forordning ved Udlændingers Hjælp, — nemlig da at ville gjøre Modstand af al Magt. De love endelig ogsaa, ligesom Raadet, hvis Magnus skulde faa flere Børn, da at forsørge disse efter Landets Lov og Sedvane.

At i dette Hyldingsbrev langtfra ikke alle norske Landskabers Bønder ere nævnte som Udstedere, kan maaskee forklares saaledes, at ikke alle Fylkers Affendinger ere fremkomne til Bahuus paa samme Tid, og at man da for ikke utilbørligt at opholde de først komne har ladet dem udgive særskilt Hyldingsbrev. Der kan ialfald vist ikke være nogen Tvivl om, at man har sørget for at faa denne saa vigtige og i sin Form saa usedvanlige Beslutning udtrykkelig vedtaget af Almuen i alle Landets Egne, ligesom den angik hele Norges Rige. Brevet er iøvrigt efter sit Hovedindhold alene en Gjentagelse af, hvad der var udtalt i det af Raadet Aaret i Forveien udgivne; det indeholder kun to Punkter, som ikke berøres i dette. Der tales her for

det første om en Deel af Norges Land som givet Haakon tilligemed Kongenavnet. Man maa deraf slutte, at visse Dele af Landet allerede nu ere blevne den unge Konge anviiste, for at Indtægterne af dem kunde anvendes til hans særskilte Hofhold i Norge, medens Indtægterne af det øvrige Rige fremdeles skulde oppebæres af Kong Magnus for at komme den almindelige Rigsstyrelse til Gode, saalænge han vedblev at forestaa denne. Dernæst findes det Forbehold tilføiet i Brevet, at der, hvis Haakon dør uden at efterlade egtefødt Søn, da skal fremfares efter ret og gammel Kongearv. Dette merkelige Tillæg antyder bestemt, at den norske Almue, da den opfordredes til at godkjende den allerede af Kongen og Rigsraadet paa egen Haand tagne Beslutning om den yngre Kongesøns Ophøielse til Norges Konge, ingenlunde har overseet den Afvigelse fra Norges Kongearvelov, som her havde fundet Sted. Den har derfor gjort det nævnte Forbehold, for at ikke det nu foretagne Skridt senere skulde kunne paaberaabes som en Ophævelse af den gamle Arvefølgelov, eller endog som en Anordning, hvorved Norge for Fremtiden gik over til at være et Valgrige istedetfor et Arverige, — en Forandring, som stred ganske imod det norske Folks nedarvede Forestillinger, og som det endnu længe efter denne Tid vedblev at modsætte sig af al Magt.

Ved Haakons Hylding af Bymænd og Bønder var Foranstaltningen til Norges og Sveriges fremtidige Adskillelse fuldbragt for Norges Vedkommende. For Sverige skede det endnu samme Aar, idet Erik Magnussøn den 6te December i Upsal valgtes til Faderens Efterfølger i dette Rige. Dette Valg maa være skeet med det samme Forbehold, som findes gjort i de svenske og skaanske Prælaters tidligere omtalte Brev, nemlig, at Kong Magnus skulde vedblive at føre Rigsstyrelsen, saalænge han levede.

Der var altsaa den væsentlige Forskjel mellem For-

anstaltningen i begge Riger, at i Sverige Erik kun valgtes til sin Faders Efterfølger — det lader ikke engang til, at man for det første har tillagt ham Kongenavn; — i Norge derimod toges Haakon til Konge under den Forudsætning, at han, saasnart han blev myndig, skulde overtage den hele Rigsstyrelse i Faderens Sted; han begyndte allerede strax at føre Kongenavn og fik Indtægterne af en Deel af Riget, for at han kunde holde særskilt Hof.

Ved disse Forhandlinger var da Ophævelsen af den i 1319 indgaaede Forening mellem Norge og Sverige under een Konge fast og endelig bestemt, skjønt den ikke strax kunde komme til Udførelse. Det er umiskjendeligt, at Ønsket om Foreningens Opløsning først har været udtalt fra norsk Side. Kun i dette Rige havde Unionsforholdet fremkaldt Misnøie og urolige Bevægelser, som Kongen endog tilsidst blot synes at have kunnet standse ved at gaa ind paa en Ordning, der stillede Unionens Ophør i Udsigt. Det kan heller ikke være et blot Tilfælde, at alle norske Beslutninger i denne Sag er tagne tidligere end de tilsvarende svenske, og det uagtet Kongen i al denne Tid opholdt sig paa svensk Grund. At Ønsket om Adskillelse først maatte opstaa i Norge, var en naturlig Følge af at Kongedømmet var et langt væsentligere Led i Norges end i Sveriges Forfatning, og at det første Rige saaledes langt vanskeligere kunde undvære sin Konges stadige Nærværelse end det sidste[1]). De Ulemper, som Foreningen med et andet Rige, der desuden var mægtigere og i sig selv vanskeligere at styre, af denne Grund nødvendig maatte medføre for Norge, havde vistnok for en Deel kunnet afhjælpes, om Kongen for de Tider, da han opholdt sig udenfor Riget, havde villet overdrage Kongeseglet og Myndighed til at afgjøre de forefaldende Regjeringssager til Raadet eller til en Rigsforstander med Raadets Medhjælp, skjønt en saadan

[1]) See ovfr. Side 547.

Styrelsesmaade, naar der gaves en myndig Konge, ikke stemmede med Nordmændenes Begreber om Kongedømmets Væsen og Verdighed, og derfor ingenlunde ganske kunde have tilfredsstillet deres Ønsker. Men til at gaa ind paa en saadan Ordning af den norske Styrelse havde Kong Magnus stedse viist sig uvillig, uagtet han havde maattet finde sig i en lignende for Sveriges Vedkommende. Han har aabenbare frygtet for, at det norske Raad, naar en saa udstrakt Myndighed for længere Tider lagdes i dets Hænder, kunde voxe Kongedømmet over Hovedet og bringe det i den samme afhængige Stilling, hvori det allerede var i Sverige; Erfaringen fra dette Rige viiste, hvor let under gunstige Omstændigheder et overmægtigt Stormandsvælde kunde udvikle sig. Kong Magnus holdt derfor haardnakket paa det norske Rigssegl og lod enten Styrelsen ganske hvile under sin Fraværelse fra Landet eller regjerede det fra Sverige. Under disse Omstændigheder er det ganske naturligt, at Nordmændene i Rigernes Adskillelse saa den eneste Mulighed til at komme ud af den mislige Tilstand.

Men om end Forslaget om Foreningens Opløsning saaledes maa antages først at være bragt paa Bane af Nordmændene, lader det dog ikke til, at det, engang fremsat, har mødt nogen synderlig Vanskelighed fra svensk Side. Ogsaa i Sverige havde Styrelsens Gang lidt under Unionen, om end paa Grund af dets forskjellige Forfatning i mindre Grad, end det havde været Tilfældet i Norge[1]). Man har saaledes al Grund til at antage, at Foreningen hævedes ved fuldkommen frivillig Overeenskomst mellem begge Rigers Raad og Folk, og at man i intet af dem med Beklagelse har imødeseet det Tidspunkt, da hvert Rige igjen skulde komme til at styres af en egen Konge. Dette kan heller ikke vække Forundring. Rigernes Forening i 1319 var ingenlunde fremgaaet af noget Ønske hos de to Folk

[1]) See ovfr. S. 545.

om en nærmere Sammenslutning; den skyldtes alene den tilfældige Omstændighed, at Norges Krone ifølge dets Arvelov tilfaldt netop den Ætling af den svenske Kongestamme, som det i Sverige raadende Parti var enigt om at vælge til dette Riges Konge. Den Aftale om Forholdet mellem Rigerne, som ved denne Leilighed blev gjort mellem deres Raad, viser ogsaa, at man fra begge Sider stræbte at gjøre dette Forhold saa løst som muligt og at bevare Rigernes Selvstændighed, saavidt det overhovedet var muligt, naar de begge skulde styres af samme Konge. Man kan vel ikke ganske have overseet, at en politisk Forening mellem to saa nær beslægtede og ved Landenes Beliggenhed saa nøie sammenknyttede Folk kunde medføre store Fordele for dem begge. Det maatte være iøinefaldende, at de havde mange fælles Interesser, og at deres Evne til at forsvare disse i høi Grad vilde forøges ved den større Anseelse og Magt, som Herredømmet over to Riger vilde give deres Konge. Men begge Folk vare endnu saa lidet fremskredne i politisk Udvikling, at de ligesaalidet formaaede ret at vurdere Unionens Betydning i denne Henseende som at ordne den paa en saadan Maade, at de begge uden Vanskelighed kunde hjælpe sig med een Konge. Følgen heraf blev, at Ulemperne ved Unionsforholdet føltes langt sterkere end dets Fordele, og at man derfor uden noget Savn kunde beslutte sig til at lade den ophøre.

Kong Magnus kan derimod neppe med sin gode Villie have samtykket i denne Beslutning, der om faa Aar vilde berøve ham det ene af de Riger, hvis Kroner han fra sin tidligste Barndom havde baaret, og som nødvendig ogsaa maatte forringe hans Anseelse og Magt i det Rige, som han da beholdt tilbage. Det siges rigtignok i de norske Herrers ovenomtalte Brev af 15de Aug. 1343, at Kongen „efter eget Overlæg havde besluttet at udføre, hvad de i Forveien havde havt i Sinde at bede ham om;" men hvis

ikke Brevets Udstedere blot af Høflighed mod Kongen have fremstillet Sagen paa denne Maade, kan der efter Kongens tidligere Fremfærd ikke være nogen Tvivl om, at han alene har forekommet Nordmændenes Ønske, for at det ikke skulde komme for Dagen, at han i Virkeligheden var tvungen dertil.

Efter de i 1343 af Rigernes Raad og Kongen fattede og i det følgende Aar af de to Folk samtykkede Beslutninger skulde Rigernes Adskillelse først finde Sted, naar den unge Kong Haakon som myndig kunde overtage Rigsstyrelsen i Norge, eller efter den nu vedtagne Bestemmelse om Kongens Myndighedsalder [1]), naar han i Aaret 1355 fyldte sit 15de Aar. Der findes i de nu bevarede Dokumenter om denne Sag Intet, som tyder paa, at der i Mellemtiden skulde forholdes anderledes med Norges Styrelse end hidtil. Det kan imidlertid af andre Omstændigheder sluttes, at Nordmændene ikke have undladt at sørge for en nogenlunde tilfredsstillende midlertidig Ordning af Rigsstyrelsen. Flere Breve fra Aarene 1343 og 1344 vise, at Kongen da fremdeles havde det norske Rigssegl hos sig paa Varberg, hvor han i denne Tid oftest opholdt sig, og at han vedblev derfra at afgjøre norske Regjeringssager paa egen Haand; men efter at Folket i 1344 havde stadfæstet Haakons Kongenavn, finde vi Rigsseglet i Norge i en Kantslers Varetægt, der fra den Tid jævnlig udsteder Befalinger i Kongens Navn, naar denne ikke selv er tilstede i Norge. Den nye Kantsler var Arne Aslaksson, der tidligere som Kongens Klerk havde skrevet og beseglet mange af Magnus selv udgivne Breve. Han fik, uden Tvivl samtidig med sin Udnævnelse til denne Verdighed, tillige Provstembedet ved Mariekirken i Oslo, der efter en Anordning af Kong Haakon Magnussøn [2]) stadig skulde

[1]) See ovfr. S. 538.
[2]) See ovfr. S. 490.

være forenet med Kantslerens Embede. Norge havde da været uden Kantsler, lige siden Paal Baardsøn i 1333 valgtes til Erkebiskop, øiensynlig fordi Kongen helst vilde beholde Rigsseglet under sin egen Varetægt. Der kan saaledes ikke være nogen Tvivl om, at vi i Arnes Udnævnelse have at see en ny Indrømmelse, som Kongen har maattet gjøre for at tilfredsstille sine norske Undersaatter.

Paa samme Tid som Magnus førte disse, udentvivl for ham lidet behagelige Forhandlinger om Foreningens Opløsning, havde Forholdet til de nordtydske Handelsstæder, eller som de nu begyndte almindelig at kaldes, Hansestæderne, og til Kong Valdemar Kristofferssøn af Danmark voldet ham mange Vanskeligheder.

Vi have seet, at Kong Haakon Magnussøn med Kraft havde virket for at indskrænke Hansens Handelsvælde i Norge; navnlig havde han ved en Forordning af 1316 ikke blot betydelig forhøiet Udførselstolden paa Norges vigtigste Handelsfrembringelser, men ogsaa ved forskjellige andre Bestemmelser søgt at gjøre det lettere for Landets egne Kjøbmænd at konkurrere med Tydskerne[1]). De Mænd, der førte Regjeringen i Magnus's Mindreaarighed, opretholdt disse Bestemmelser og indskjærpede dem ved flere nye Forordninger. Det blev forbudt udenlandske Kjøbmænd, forsaavidt de ikke havde egtet norske Kvinder og saaledes kunde ansees som norske Borgere, at sidde i de norske Kjøbstæder Vinteren over og drive Handel, — at kjøbe udenlandske Varer af andre Kjøbmænd til Udsalg i Norge, — at opkjøbe norske Varer omkring i Bygderne og overhovedet at kjøbe saadanne til Udsalg i selve Landet. Det viser sig af disse Forordninger, at de tydske Handelsmænd fremdeles og det ikke uden Held have bestræbt sig for, hvad alt Kong Haakon havde søgt at forhindre, at bringe Norges indenrigske Handel i sine Hænder ved at oprette faste Handelskontorer

[1]) See ovfr. S. 479.

i Norges Byer. Kong Magnus handlede i samme Aand, efter at han selv havde overtaget Styrelsen. Da de tydske Stæder i 1332, paa den Tid da Kongen erklæredes for myndig i begge Riger, søgte om en almindelig Stadfæstelse og Forbedring af sine Handelsfriheder i Norge og Sverige, fik de Afslag af Kongen, og de Efterretninger, som ere bevarede om hans senere Forhandlinger med Hansestæderne, vise, at han fremdeles var meget sparsom med Indrømmelser navnlig til de østersøiske Stæder, som havde størst Deel i den norske og svenske Handel. Disse Regjeringsforanstaltninger kunde dog, hvor vel meente de end vare, ikke udrette, hvad der tilsigtedes, at udelukke de fremmede Kjøbmænd fra den indenlandske Handel og skabe en selvstændig norsk Handelsstand. Der synes ikke at have manglet paa god Villie til at sørge for Forordningernes Overholdelse, hverken hos Regjeringen eller hos de underordnede Embedsmænd; men de tydske Handelsmænd havde allerede for stor Magt over Landet til at kunne trænges tilbage alene ved Love. De havde baade Kapitalens og Dygtighedens Overlegenhed paa sin Side og vidste vel at gjøre den gjældende; forbittrede over de Indskrænkninger, Forordningerne paalagde dem, søgte de ofte med Vold at tiltvinge sig, hvad Loven negtede dem, og opførte sig idethele paa den overmodigste Maade ligeoverfor den indfødte Befolkning. De samtidige islandske Annaler have bevaret Efterretninger om flere voldsomme Sammenstød mellem Nordmænd og Tydskere i Bergen i denne Tid. I 1332, sige de, brændte Tydskerne en stor Deel af Bergens Kjøbstad; i 1333 var der et stort Slagsmaal mellem Klerkerne og Sutererne (de tydske Haandverkere) i Bergen, hvorved to Klerker bleve dræbte. I 1341 sees Tydskerne igjen at have gjort sig skyldige i Voldsomheder i Bergen, og disse maa have gaaet temmelig vidt, da Lybeks Raad fandt det nødvendigt at sende et eget Gesandtskab til Kong Magnus for at faa

Sagen bilagt. Kongen skildrede selv i 1342 Tydskernes Færd i hans Riger i følgende Udtryk: „Naar de komme til norske Havne, mishandle, saare og dræbe de Folk, og reise uden at tænke paa at affone sin Forseelse mod Gud og Kongen eller endog blot give de Fornærmede Erstatning. Hvor de lande, nedrive de, uden at spørge Nogen om Lov, Huse, der tilhøre Kongen og Andre, for at bruge dem til Brændeved. De tillade ikke, at der udføres andre Madvarer fra deres Stæder til Sverige og Norge end bedærvet Øl, slet Meel og forfalsket Humle, medens de selv fra Sverige, Norge og Skaane føre hjem baade Korn og andre gode Sager. Alle Tydskere foragte og oversee Norges Indbyggere, og i Sverige endog dem, der før have hørt til deres eget Lag[1]), saa at disse aldrig faa Adgang til deres Drikkelag eller andet venskabeligt Samkvem." Paa samme Tid klagede Tydskerne paa sin Side idelig over den høie Told og de mange Indskrænkninger i Handelsfriheden.

Medens de tydske Stæder saaledes stode i et meget spændt Forhold til Kong Magnus, holdt de nøie Venskab med den danske Konge Valdemar. Denne trængte til deres Bistand for at naa sit store Maal, Danmarks Befrielse for de udenlandske Herrer, og Stæderne ydede den villigt, baade fordi deres Handel led meget under den lovløse Tilstand i Danmark, og fordi de vel vidste, at Valdemar i sin vanskelige Stilling vilde være nødt til at kjøbe deres Hjælp med forøgede Privilegier. Allerede i 1341 havde Valdemar med Stædernes Understøttelse grebet til Vaaben for at bemægtige sig de pantsatte Slotte paa Sjæland, der indehavdes deels af de holsteenske Grever, deels af Magnus's Moder Hertuginde Ingebjørg som Formynderske for hendes unge Sønner af Egteskabet med Knut Porse. Magnus maatte af flere Grunde finde sig opfordret til at blande sig i denne Strid. Skjønt Valdemar, som tidligere fortalt,

[1]) d. e. Tydskere, som havde giftet sig i Sverige og bosat sig der.

havde erkjendt ham som retmæssig Besidder af Skaane og de øvrige danske Landskaber østenfor Oresund, var det dog at forudsee, at Valdemar ogsaa vilde gribe efter disse, saasnart han fik Magt dertil. Det maatte derfor være Magnus magtpaaliggende, at han ikke fik altfor rask Fremgang i Danmark. Han kunde heller ikke med Ligegyldighed see, at Valdemar fratog hans Moder og Halvbrødre deres danske Besiddelser, og han havde, som vi have seet, meget udestaaende med dennes Forbundsfæller, de tydske Stæder. Han sluttede derfor i 1342 Forbund med de holsteenske Grever og gav Befaling til at fange Hansestædernes Borgere og lægge Beslag paa deres Gods, hvor de fandtes i hans Riger. Det synes ved denne Anledning at være kommet til et blodigt Sammenstød i Bergen; thi de islandske Annaler fortælle, at Hr. Bjarne (Erlingssøn) i dette Aar dræbte mange Tydskere der. Bjarne har da formodentlig været den, hvem Kongen overdrog Befalingens Udførelse i denne Stad, og er bleven nødt til at bruge Vaabenmagt for at sætte den igjennem. Magnus lader ikke til at have været heldig i denne Krig; en forenet svensk-holsteensk Hær blev slagen med stort Tab af Valdemar og Stædernes Folk udenfor Kjøbenhavn i Juni 1342, og ei længe efter blev der indledet Underhandlinger om Fred. Om Norge har taget nogen umiddelbar Deel i Krigen, er uvist, skjønt det fortælles, at Magnus krævede Krigshjælp fra Norge.

Det kom til Fred i Løbet af det følgende Aar. Med Hansestæderne sluttedes den for Magnus's Vedkommende i Helsingborg den 17de Juli 1343. Al gjensidig tilføiet Skade skulde være glemt og alle Fanger frigives uden Løsepenge. Alle nye Paafund og Bestemmelser, som de kongelige Fogder havde indført i Sverige og Skaane til Stædernes Skade, skulde afskaffes og alle Stæderne tidligere i disse Lande tilstaaede Friheder igjen træde i Kraft

og urøggelig overholdes. Der fastsættes i denne Overeenskomst Intet om Hansestædernes Handelsrettigheder i Norge, udentvivl fordi de derom endnu ei vare blevne enige med Kongen og hans norske Raad. For Norges Vedkommende blev Sagen først endelig afgjort ved et Frihetsbrev, udstedt af Kong Magnus paa Barberg den 9de Septbr. 1343 for Stæderne Lybek, Hamburg, Wismar, Rostok, Stralsund og Gripswold. Magnus bevilger derved disse Stæder og deres Indbyggere „samt alle Kjøbmænd af Tydskernes Hansa" Stadfæstelse paa alle de Rettigheder, Kong Erik Magnussøn og andre hans Forfædre havde givet dem, og afskaffer al den nye Told, som var paalagt af Kong Haakon, saa at de for Eftertiden ei skulde betale mere, end de pleiede at svare i Kong Eriks Tid. Magnus maatte altsaa opgive de forhøiede Toldsatser, hvorved hans Forgjænger Kong Haakon i 1316 havde søgt at indskrænke den hanseatiske Handel i Norge, og vende tilbage til den for de tydske Stæder langt fordeelagtigere Overeenskomst, som de i 1294 havde sluttet med Kong Erik[1]).

Med Kong Valdemar kom efter flere foreløbige Forhandlinger et endeligt Forlig istand noget senere paa Aaret. Ved flere Breve, udstedte i Barberg den 18de og 20de Novbr. 1343, erklærede Valdemar paany at have solgt de danske Landskaber Øst for Øresund til Magnus og modtaget fuld Betaling for dem, løste alle disse Landskabers Indbyggere fra deres Lydighedspligt mod den danske Krone og overgav dem til Magnus. Han lovede endvidere ikke mere at understøtte Tydskerne eller andre Kong Magnus's Fiender og aftalte med denne Foranstaltninger, hvorved senere opkommende Tvistigheder mellem Kongerne og Rigerne kunde jevnes paa fredelig Maade.

Fredsslutningen med Danmark kunde synes at være fordeelagtig for Magnus, forsaavidt som den indbragte ham

[1]) See ovfr. Side 377.

en ny, i de mest bindende Udtryk affattet Erkjendelse fra Valdemars Side af hans Ret til Skaane og de andre nu under hans Herredømme lydende gamle danske Landskaber. Men saadanne Forsikkringer havde kun lidet at sige i en saa rænkefuld og troløs Herskers Mund, som Kong Valdemar var, og paa den anden Side vandt denne ved Freden den Fordeel, at han kunde fortsætte sine Bestræbelser for at gjenforene de øvrige Dele af det danske Rige uden for det første at behøve at frygte for at forstyrres fra svensk Side. Det gik heldigt, om end paa Grund af de store Vanskeligheder, som vare at overvinde, langsomt fremad, og Valdemar arbeidede sig efterhaanden op til en saadan Magt, at han igjen kunde tænke paa at udstrække sin Haand efter de tabte Landskaber hiinsides Øresund, medens han ved forstilt Venskab og listige Underhandlinger holdt Magnus tryg og umistænksom.

Norge havde saaledes atter faaet Fred, og dets Styrelse var ved Junker Haakons Ophøielse til Konge og de andre dermed forbundne Forandringer foreløbig bleven ordnet paa en efter Omstændighederne nogenlunde tilfredsstillende Maade. Den gik nu sin jevne Gang ogsaa under Kongens Fraværelse fra Riget, ledet af dets Raad under dets nye Formand, Kantsleren Arne Aslaksson. Dermed synes baade Folket og dets Høvdinger at have slaaet sig til Ro; vi finde ikke længere noget Spor af den Misnøie, der flere Gange havde yttret sig i de første Aar, efter at Magnus havde tiltraadt Regjeringen. Man havde Intet imod hans Person eller hans Regjeringsgrundsætninger; hvad der havde voldet Utilfredshed, var kun hans hyppige Fraværelser fra Landet og den fuldstændige Mangel af enhver lovmæssig styrende Myndighed i saadanne Tilfælde.

De nærmest følgende Aar gik saaledes fredelig hen og frembød lidet, som kunde fæste sig i Erindringen. I Septb. 1345 hjemsøgtes Guledalen af et Elvebrud, som efter de

islandske Annalers Beretning maa have gjort store Ødelæggelser. Elven forsvandt i nogle Dage under Jorden, og derefter gik et stort Jordskred, som tog flere Gaarde ud med Folk og Fæ og fuldstændig opdæmmede Elveleiet. Da Elven omsider brod denne Dæmning, oversvømmedes og ødelagdes en stor Deel af den nedenfor liggende Bygd; 48 Gaarde og nogle Kirker bortreves, og de omkomne Mennesters Antal ansloges til omkring 250, foruden veifarende Folk og Fattige, som man ikke havde noget Tal paa.

1346, den 1ste Febr., døde Erkebiskop Paal Baardssøn i Nidaros, efter at have styret den norske Kirke i over 12 Aar. Han synes efter de Vidnesbyrd, som ere os bevarede om hans Virksomhed, i denne Stilling at have viist den samme Nidkjærhed og den samme Omhu for Kirkens og sin Stands Ret, som han havde lagt for Dagen i den Tid, da han under Formynderregjeringen som kongelig Kantsler stod ved Drotseten Erling Vidkunnssøns Side. Til hans Eftermand valgtes af Nidaros Kapitel Chorsbroderen Arne Einarssøn med Tilnavnet Vade, en Søstersøn af Paals Forgjænger, Erkebiskop Eilif. Arne drog endnu samme Aar ned til Paven i Avignon og fik sit Valg godkjendt af denne den 30te Aug. 1346. Han vendte, efter at have modtaget Biskopsvielse og Pallium, tilbage til Norge og tiltraadte sit Embede i Sommeren 1347.

Kong Magnus benyttede den i disse Aar herskende Ro og den velvillige Stemning, han ved de nys gjorte Indrømmelser havde vundet for sig i Norge, til at gjennemføre en nøiagtigere og fuldstændigere Opkrævning af de kongelige Indtægter i dette Rige. I 1344 sees to kongelige Ombudsmænd at have gjennemreist Borgesyssel for at optage Fortegnelse over det kongelige Jordegods og Antallet af Liderne eller de Gaardlag, som havde at stille hvert een Mand til Krigstjeneste efter den gamle Ledingsordning, og hvorefter Ledingsafgiften beregnedes. Vidnes-

byrd derom optoges for hver Skibrede paa dens Thing; af Vidnebrevene ere endnu to bevarede, for Idde og Skjeberg Skibreder. Et Brev af samme Indhold og Form fra en Skibrede i Ranrike viser, at lignende Fortegnelser bleve optagne i dette Landskab i 1346. Fra det forstnævnte Aar haves endvidere et Bekræftelsesbrev paa en kongelig Gave af Jordegods, udstedt i Lom i Gudbrandsdalen af to kongelige Befuldmægtigede, „da de efter Kongens Bud og Brev before hele Oslo Fehirdsle for at undersøge og efterspore alt, hvad der vedkom Kongens Rettigheder fra den Tid, han blev Konge i Norge." Omendskjønt vi nu kun have saadanne Breve tilbage fra Oplandene og Viken, og selv fra disse Landsdele kun nogle faa af de mange, som maa være blevne udstedte, kan der dog neppe være nogen Tvivl om, at Undersøgelsen er bleven udstrakt over det hele Land. Et saadant Eftersyn kunde vel ogsaa behøves, efter at Norge saa længe havde maattet savne en myndig Konges stadige Nærværelse. De norske Fehirdslers Regnskabsvæsen var vistnok ei saa fuldkommen indrettet, at ei let Eiendomme kunde frakomme Kongedømmet og dets Indtægter formindskes, naar der ikke uafbrudt førtes skarpt Indseende med Opkrævningen, og dette kan ikke forudsættes at være skeet hverken under Formynderregjeringen eller i de første Aar af Magnus's selvstændige Styrelse, da han ikke ofte og ikke længe ad Gangen opholdt sig i Norge. Kongen havde visselig den sterkeste Opfordring til nøie at paasee sine Rettigheder i denne Henseende. Hans Kasse havde havt store Krav at bestride, siden han overtog Regjeringen: Skaanes Indløsning og hans Krigsforetagender havde medtaget store Summer, som han kun med stor Vanskelighed, tildeels ved at gjøre Gjæld, havde kunnet tilveiebringe. Lignende Foranstaltninger bleve samtidig ogsaa trufne i Sverige, hvor de vistnok i endnu høiere Grad paakrævedes af Nødvendigheden. Der vakte, som det snart viiste sig, disse Kongens

Bestræbelser for at bringe tilbage under Kronen, hvad der var den frakommet af Gods og Rettigheder, en for ham selv skjebnesvanger Misnøie blandt Rigets mægtige Høvdinger, over hvilke denne Foranstaltning hovedsagelig gik ud. I Norge lader det derimod til at være gaaet igjennem uden synderlig Modstand. Noget Udbytte maa vel disse Forholdsregler have indbragt den kongelige Kasse; men det var ialfald ikke tilstrækkeligt til at dække de Udgifter, som hvilede paa den. Pengemangel vedblev at være Kong Magnus's stadige Plage, og voldte ham de alvorligste Forlegenheder i den senere Deel af hans Regjering.

Kongen sees i disse Aar fremdeles at have tilbragt den meste Tid i Sverige og Skaane. Den 6te Decbr. 1344, samme Dag, som hans ældste Søn Erik i Upsala valgtes til Thronfølger i Sverige, holdt han i denne Stad et svensk Raadsmøde og tilkjendegav, at det var hans Agt at drage til Norge „for at reformere Riget og trøste Indbyggerne." Han udnævnte derfor en midlertidig Regjering i Sverige under sin Fraværelse, i Spidsen for hvilken sattes, ikke, som hidtil brugeligt, en Drotsete, men en saakaldet Generalembedsmand, Ridderen Johan Kristinessøn. Dette tyder unegtelig paa, at Kongen havde vigtige Forretninger fore i Norge, som kunde forudsees i længere Tid at ville holde ham fast der. Men hvilke nu end disse kunne have været, blev Planen igjen opgivet. Det er endog tvivlsomt, om Kongen i det følgende Aar har sat sin Fod paa norsk Grund; derimod fremtræder ved denne Tid, som alt omtalt, igjen en Kantsler som Formand for den norske Styrelse, altsaa en Ordning af Regjeringen, der var beregnet paa Kongens Fraværelse fra Landet. Først i Begyndelsen af 1346 kom Magnus til Norge, hvor han først opholdt sig nogen Tid i Oslo, i Marts og April, og derpaa efter at have gjort en Reise til Vestergötland for at holde et svensk Raadsmøde i Ljodhuus, atter sees at have

været i Tunsberg i Juni Maaned. Kun een Regjeringshandling af nogen Vigtighed er os bekjendt fra dette Kongens Besøg i Norge; det er en Forordning for Oslo By, udgivet paa Haaleysa (en Gaard i Rakkestad Prestegjæld i Smaalenene) den 26de April 1346. Den indeholder foruden en almindelig Stadfæstelse af Byens ældre Privilegier adskillige andre Bestemmelser, blandt hvilke flere gaa ud paa at indskrænke Gjesternes (de tilreisende fremmede Kjøbmænds) Handel: den forbyder dem atter at udsælge Varer i Smaat i Byen og at reise om paa Landet for at sælge eller kjøbe. Man seer altsaa, at Kongen fremdeles har søgt at modarbeide de fremmede Kjøbmænds Stræben efter at bringe ogsaa Indenlandshandelen i deres Magt, hvilket vel endnu mere end før kunde behøves efter de store Indrømmelser, som han nylig havde maattet gjøre de tydske Stæder i andre Henseender. Formodentlig har han ogsaa benyttet dette Ophold i Norge til at forvisse sig om, at det nys omtalte Eftersyn med Kronens Indtægter, som ved denne Tid maa have været i fuld Gang, blev samvittighedsfuldt udført.

I Sverige havde Kong Magnus ved denne Tid et vigtigt Arbeide fore, som maa have krævet mange Overveielser og gjort hans stadige Nærværelse i dette Rige nødvendig. Det var en Lovgivningsreform, hvorved de hidtil for de forskjellige svenske Landskaber gjældende særskilte Love med Optagelse af tidsmæssige Forbedringer sammensmeltedes til een for det hele Rige fælles Lov — altsaa et Sidestykke til den Lovforandring, som var gjennemført i Norge ved Magnus Lagabøter. Den nye Lov blev færdig 1347, men mødte, ligesom Magnus Lagabøters Landslov i Norge, Indvendinger fra Geistlighedens Side og synes af denne Grund aldrig at være bleven formelig vedtaget; dog kom den efterhaanden i Brug som gjældende Lov over hele Sverige.

Paa samme Tid beskjeftigede Kongen sig med et andet stort Foretagende, der ogsaa nærmest vedrørte hans

svenske Rige: et Erobrings- og Omvendelsestog mod Russerne. Efter at den i 1326 i Novgorod paa 10 Aar sluttede Fred mellem Norge- og Rusland[1]) var udløben i 1336, kom det igjen til Krig i de finsk-russiske Grændseegne. Denne endtes dog allerede i 1338 ved en ny Fred, der i Hovedsagen kun var en Stadfæstelse af de tidligere Overeenskomster. Ogsaa denne Fred var maaskee kun indgaaet paa 10 Aar, og vilde isaafald løbe ud i 1348. I ethvert Fald viser det sig, at Magnus har havt til Hensigt at angribe Russerne med hele sine Rigers Magt, og at han til denne Plan har knyttet store Forhaabninger og ivrig arbeidet for at sikkre dens heldige Udfald. Kongen fandt ved sin Regjeringstiltrædelse i Sverige Kongedømmets Magt og Ret sterkt beskaaret af Høvdingevældet, der under den indre Strid i Kong Birgers Tid og i Magnus's umyndige Aar havde havt den bedste Leilighed til at styrke sin Stilling. Hans Bestræbelser for at gjenvinde det tabte og navnlig for at oprette den Formindskelse, Kronens Indtægter havde lidt, havde udentvivl allerede nu bragt ham i et spændt Forhold til Rigets Stormænd. Til at sikkre Kongen mod de Farer, som lettelig kunde flyde deraf, var der intet bedre Middel end en heldig Erobringskrig mod Russerne, Sveriges gamle Nabofiender. Den vilde baade tildeels have ledet de svenske Stormænds Virkelyst og Ærgjerrighed i en anden for Kongen mindre farlig Retning og tillige givet ham selv en Anseelse og Yndest blandt det menige Folk, hvorved Kongedømmets Stilling vilde blive befæstet og dets videre Kamp mod Aristokratiet lettes. Dette var dog neppe den eneste Grund, der bragte Kongen til at lægge saa stor Kraft paa dette Krigsforetagende. Russerne ansaaes, da de stode udenfor det romerske Kirkesamfund, som Vantroende og ikke stort bedre end Hedninger; at bringe dem over i den rettroende Kirke var Christenpligt, og en Krig i saadant

[1]) See ovfr. S. 526.

Diemed lige saa fortjenstlig som et Korstog. Kong Magnus havde stor Ærbødighed for Religionens og Kirkens Krav; derom vidne blandt andet noksom de mange Gaver, hvormed han betænkte geistlige Stiftelser, den livlige Forbindelse, hvori han sees at have staaet med de samtidige Paver, og den særdeles Velvillie, hvormed disse stadig behandlede ham. Den russiske Krig maatte saaledes tiltale Kongens religiøse Følelse, paa samme Tid som den gav ham Udsigt til store verdslige Fordele.

Det var udentvivl med Tanke paa den forestaaende Krigs Farer, at Kongeparret nu gjorde sit Testamente i begge Riger, uagtet Kongen endnu var en ung Mand, kun lidt over 30 Aar gammel. Magnus's og Blancas svenske Testamente blev udstedt i Ljodhuus den 1ste Mai 1346; det tilsvarende norske Dokument affattedes paa samme Sted Aaret efter den 15de Juli, i Nærværelse af det talrigt forsamlede norske Raad. Det bestemte rige Gaver af Penge, Jordegods eller Kirkeprydelser for en Mængde norske Kirker, hvoriblandt alle Rigets Kathedralkirker, for Hospitaler og Klostre, for de Fattige i alle Norges Fehirdsler og for enkelte udenlandske geistlige Stiftelser. Rigest betænktes Vadstena Kloster i Sverige, hvor Kongen og Dronningen havde valgt at begraves; det fik den overordentlig store Gave af 6000 Mark norsk, for hvilken Den Ordost i Elvesyssel overdroges Klosteret som Pant med alle kongelige Indtægter deraf undtagen Sagøren. Brevet er beseglet, foruden af Kongen og Dronningen selv, af Erkebiskop Arne og alle Norges fire Biskopper, Salomon af Oslo, Hallvard af Hamar, Thorstein af Bergen og Guthorm af Stavanger, Kantsleren Arne Aslaksson og tretten verdslige Herrer, blandt hvilke vare Erling Vidkunnsson, Hafthorssønnerne Jon og Sigurd, Ivar Ogmundsson, Ogmund Finnsson og Bjarne Erlingsson.

Saamange norske Raadsmedlemmer fra Rigets for-

skjellige Egne kunne ikke være sammenkaldte alene for at sætte sit Segl under Kongens Testamente. Hovedgjenstanden for Mødets Forhandlinger har udentvivl været den russiske Krig. En Ugestid i Forveien, den 8de Juli, havde Kongen fra en norsk Havn, Jarlsø ved Tunsberg, befalet Indbyggerne i alle Skibreder nordenfor Stat at have sine Ledingsskibe i fuld Stand inden eet Aar og holde sig beredte til at yde den dem paaliggende Ledingstjeneste. Lignende Breve maa samtidig være udsendte til Landets sydligere Dele; det maa have været Kongens Mening at udbyde Leding af hele Norge. Under Mødet i Ljodhuus har han da vel især bestræbt sig for at interessere de forsamlede norske Herrer for sin Krigsplan, for at Almuen ved deres Indflydelse kunde bringes til at underkaste sig denne nu temmelig uvante Byrde.

I Høsten 1347 gjorde Kongen en kort Reise til Finland, rimeligviis for at bringe alt i Orden der til det paatænkte Tog og for med egne Øine at undersøge Forholdene ved Grændsen. Mod Slutningen af Aaret var han igjen i Norge og tilbragte Julen paa Bahuus. Derfra drog han i Februar til Oslo, hvor hans norske Raad atter sees at have været samlet om ham. Ved denne Leilighed udstedte Kongen flere Breve om norske Regjeringssager efter Overlæg med sit Raad, deriblandt et Forbud mod udenlandske Kjøbmænds Handel paa Norge nordenfor Bergen og paa Norges Skatlande, hvilken, som der i Brevet siges, jevnlig fandt Sted mod gammel Sedvane til Skade for Landet og dets egne Kjøbmænd. Vi kunne ei tvivle om, at der desuden ogsaa paany har været forhandlet om Krigstoget mod Rusland. Kongen synes ikke at have fundet Nordmændene meget villige til at understøtte ham i denne hans Yndlingsplan. Det siges vel, at Kong Magnus i dette Aar udbød Leding af Norge mod Russerne, men det tilføies, at „Nordmændene ikke vilde følge ham til

Angreb paa en anden Konges Rige." Det kan saaledes være tvivlsomt, i hvilken Udstrækning Kongens Opbud er blevet adlydt; i ethvert Fald omtales ikke udtrykkelig nogen Medvirkning af norske Tropper i Beretningerne om det russiske Tog.

Kongen tiltraadte dette i Juni 1348 og gjorde ikke liden Fremgang. Den vigtige Grændsefæstning Nøteborg, som Russerne havde anlagt paa en Ø i Nevafloden, tæt ved dens Udløb af Ladoga, blev efter en længere Beleiring erobret, og Beboerne i de omliggende Egne, Kareler og Ingrer, underkastede sig Kongen og nødtes til at antage hans Tro. Men Magnus fik kun liden Glæde af disse Erobringer. Da han strax efter vendte tilbage til Sverige, lagde en mægtig russisk Hær sig for Nøteborg. Uagtet den af Magnus der efterladte Besætning forsvarede sig med største Tapperhed, indtoge Russerne dog tilsidst Borgen i Begyndelsen af 1349, nedhug de fleste af Forsvarerne og straffede derefter med umenneskelig Grusomhed de frafaldne Ingrer og Kareler. Senere paa Aaret hjemsøgte de ogsaa Norge og herjede Haalogaland lige syd til Bjarkø.

Efterretningen om disse Uheld maa have gjort et dybt Indtryk paa Kong Magnus, der havde ventet sig saameget af Krigen. Han gjorde strax Forberedelser til et nyt Tog, og har udentvivl igjen søgt at skaffe sig Understøttelse til dette ogsaa i Norge; vi finde ham der, i Oslo, i Februar og Marts 1349. Men alle Krigsforetagender standsedes og Alles Tanker optoges nu for det første ved en frygtelig Landfarsot, der endnu mindes rundtom i Norge som „den store Mandedød", medens mange andre lignende Plager, som i senere Tider have gaaet over Landet, forlængst ere forglemte.

Smitten var kommen til Europa i 1347 fra Forasiens Kystlande og Egnene ved det sorte Hav. Fra Sydfrankrige og Italien, der først angrebes, gik den hurtig sin ødelæg-

gende Gang gjennem det vestlige Europa. Til Norge bragtes den i Sommeren eller tidlig paa Høsten 1349 ved et sterkt bemandet Handelsskib fra England, som kom ind til Bergen. Det havde — saa fortælle de islandske Annaler, som give os den udførligste og mest sammenhængende Beretning om denne Ulykke — knap begyndt at losse sin Ladning, før hele Mandskabet døde bort, og Smitten udbredtes snart i Byen ved de fra Skibet ilandbragte Varer. Den gik derefter over hele Norge og rasede saa frygteligt, at knap en Trediedeel af Landets Indbyggere levnedes. Sygdommen yttrede sig med et heftigt Sting, som vedvarede et halvt til et heelt Døgn; derpaa fulgte en heftig Blodbrækning, som medførte Døden. I Bergen bleve paa een Dag 80 Lig førte til een Kirke, og deriblandt 14 Prester og 6 Diakoner. Flere af Skibene paa Havnen kunde ikke blive lossede, da Mandskabet var bortdød, og sank eller dreve omkring, uden at Nogen tog Vare paa dem. Paa Agder bleve i kort Tid syv Kirkesogne øde, og de Geistlige, som Biskoppen af Stavanger sendte derhen, bortreves alle af Sotten. Erkebiskop Arne af Nidaros døde, og alle hans Kathedralkirkes Chorsbrødre paa een eneste nær; af Norges øvrige Biskopper blev kun Salomon af Oslo ilive. Sotten gik ogsaa over Hjaltland, Orknøerne, Suderøerne og Færøerne, men Island blev forskaanet.

Man seer af samtidige Breve, at Smitten har udbredt sig over Landet med rivende Hurtighed, og at den har hjemsøgt Herederne, endog de mest afsidesliggende Fjeldbygder, ikke mindre haardt end Kjøbstæderne. Allerede i September var Nidaros angrebet. I Gudbrandsdalen og Valdres rasede Sygdommen ogsaa endnu samme Høst; i December Maaned var den kommen saa langt nedover som til Sandsver paa Vestfold, og til det østlige Viken har den rimeligviis naaet i Begyndelsen af det følgende Aar. Derfra fortsatte Farsotten sin ødelæggende Gang gjennem

Sverige og Danmark, hvor den samtidig ogsaa udbredte sig fra den modsatte Kant, fra Nordtydskland. I begge disse Lande rasede den i 1350 og voldte ogsaa der stort Menneskestab.

Der er Spor til, at Dødeligheden ikke har været lige stor i alle Landets Dele. Bergen og de omliggende Landdistrikter, der tidligst bleve angrebne, synes at have lidt det største Tab, medens Oslo Stift, der hjemsøgtes sidst, forholdsviis synes at være sluppet lettest fra Ødelæggelsen. Der høres intet om, at man har forsøgt at anvende Lægemidler mod Sygdommen, hvilket vel ogsaa af Mangel paa kyndige Læger var umuligt. De eneste Midler, man havde, vare Bønner og Processioner. De islandske Annaler fortælle, at Sygdommen aftog, efter at man havde begyndt at bruge en ny Messe, som Pave Clemens selv havde sammensat i dette Øiemed, og som skulde synges fem Gange, idet man laa paa Knæ med Lys i Haanden. Hvor længe Sygdommen har varet paa hvert enkelt Sted, lader sig ikke med Nøiagtighed angive, men den synes her i Landet ingensteds at have holdt ved længere end et halvt Aar. Forsaavidt var Norge heldigere end de fleste andre af Europas Lande, som hjemsøgtes af denne Plage; thi den holdt sig der i Gjennemsnit meget længere, et heelt Aar og derover. Men Tabet af Menneskeliv var desuagtet neppe mindre i Norge. Vi kunne vistnok ikke stole paa det i Annalerne opgivne Forhold mellem Tallet af de ved Sotten bortrevne og de gjenlevende. Man savnede i de Tider ethvert Middel til at anstille endog blot tilnærmelsesviis nøiagtige Beregninger af dette Slags, og det Skjøn om Tallet, som danner sig i den almindelige Mening, maa i saadanne Tilfælde nødvendig blive høist overdrevet. Men naar det kunde blive almindelig troet, at de to Trediedele af Landets Befolkning vare bortdøde, maa visselig i ethvert Fald Tabet have været overordentlig stort. Dette bestyrkes ogsaa ved de Sagn,

som endnu leve i Folkets Mund rundt om i Norge om den store Mandedød, som denne Farsot allerede af Samtiden kaldtes. Der fortælles om hele Bygder, hvor der blot paa een eller et Par Gaarde var levende Mennesker tilbage, og om andre, som lagdes ganske øde; om Kirker, som længe efter opdagedes omgivne af tyk Skov, efter at man allerede havde tabt al Erindring om, at Stedet nogensinde havde været beboet; om Børn, som efter at alle andre Mennesker i Bygden vare døde, opvoxede i Eensomhed og siden gjenfandtes i halv vild Tilstand; — der vises endelig Spor efter Gaarde og Dyrkning fra Tiden før Mandedøden i afsides og høitliggende Dale, hvor der nu kun findes Sæterboliger. De allerfleste af disse Sagn kan man ikke tillægge nogen Troverdighed med Hensyn til det, de egentlig fortælle; men de vidne levende om, hvor sterkt et Indtryk Landeplagen har gjort paa Folket, og hvor dybt den har fæstet sig i dets Erindring; de tjene saaledes til at bekræfte den Forestilling, som de samtidige Efterretninger maa vække om Ødelæggelsens Omfang.

Hvor haardt end Norge hjemsøgtes ved Mandedøden, kunne dens Ødelæggelser her dog ei antages at have været større end i mange andre af Europas Lande. Men desuagtet have dens Virkninger utvivlsomt i Norge været baade mere fordærvelige og varigere end andensteds. Ulykken traf her et Land, der havde liden Modstandskraft, ikke blot fordi det, fattigt udstyret af Naturen, havde mindre Midler til at gjenoprette det store økonomiske Tab, men ogsaa, og fornemmelig, fordi det allerede tidligere var i Tilbagegang og dets Evne til at opretholde en selvstændig Tilværelse i ikke ringe Grad svækket. Folkets Sands for de offentlige Anliggender var sløvet; Styrelsen var svag, fordi den i altfor høi Grad beroede paa Kongedømmet alene, og dettes Overvælde havde hindret de høiere Stænder i at hæve sig til saadan Selvstændighed, at de med tilbørlig Kraft havde

kunnet hevde Landets Interesser paa det stedse mere umyndige Folks Vegne. Folkets Handlekraft og Foretagelsesaand var svækket, dets aandelige Liv i Hensygnen og Landets Næringsveie i Forfald. Det havde trods dets Kongers ivrige og udholdende Bestræbelser for at opretholde Norges selvstændige Handel og Søfart ikke kunnet verge sig for de tydske Handelsstæders Overmagt, der stedse tungere lagde sig over det og truede med at kvæle al indenlandsk Næringsdrift. Under saadanne Omstændigheder maatte en Landeplage som denne virke ødelæggende. Det er rimeligt nok, at den i alle Retninger kjendelige Tilbagegang i ethvert Tilfælde vanskelig havde kunnet standses, men Mandedødens Ødelæggelser bidroge ganske vist mægtig til at fremskynde dens Fart og føre Norge nærmere mod dets Selvstændigheds Undergang.

Kong Magnus var i Sverige, medens Sotten herjede paa det verste i Norge. Da den omsider i de første Maaneder af 1350 nærmede sig Sveriges Grændser, tiltraadte han med sin Dronning og begge deres unge Sønner en Pilegrimsreise til St. Olafs Helligdom i Nidaros. Det var naturligt, at en Konge med Magnus's religiøse Sind under den haarde Prøvelse, som nu overgik hans Riger, følte sig opfordret til at søge Landshelgenernes Forbøn, og i Nidaros kunde han og hans Familie nu være sikker for Sygdommen, da den ved denne Tid maa have udraset i den nordlige og vestlige Deel af Landet. Kongen tog Veien over Jemteland, hvor han tilbragte Paasken (28de Marts), og maa i den følgende Maaned være kommen til Nidaros. Om hans Ophold her have vi ingen Efterretninger, men han sees derfra at have taget Veien sydover langs Kysten: i de første Dage af Juni var han i Bergen. Her foretoges ved denne Leilighed en vigtig Forandring i den norske Styrelses midlertidige Ordning — en Forandring, hvorom vi imidlertid desverre ere saa ufuld-

stændig underrettede, at det bliver umuligt med fuld Sikkerhed at bestemme dens Omfang og Betydning.

De islandske Annaler fortælle nemlig under dette Aar, at Kong Magnus og Dronning Blanca køm til Bergen, og gav han da sin Søn Erik Sverige og Haakon Norge med Haandtag og satte dem i Kongesæde og tildeelte dem en Hird, men forbeholdt sig til sin egen Raadighed Haalogaland, Island, Færoerne og Hjaltland. Orm Eysteinssøn blev Drotsete i Norge, forordnet dertil af Kong Haakon den unge.

Efter denne Fremstilling skulde Magnus altsaa allerede nu have overgivet Regjeringen til sine Sønner og ladet de tidligere Beslutninger om Rigernes Adskillelse træde i Kraft. At Annalerne heri tage Feil, er sikkert nok; thi Regjeringen i begge Riger vedblev fremdeles at føres af Magnus eller i hans Navn. Men Oprindelsen til denne Feiltagelse er let at opdage. Annalerne nævne intet, hverken om de i 1343 og 1344 førte Forhandlinger eller senere om Kong Haakons Thronbestigelse i Norge i 1355: de have aabenbart her slaaet sammen under Eet de Skridt, som efterhaanden til forskjellige Tider bleve tagne i Anledning af Unionens Opløsning. Spørgsmaalet bliver da, hvormeget af dette virkelig kan antages at være foregaaet i Bergen i 1350.

Samtidige Brevskaber vise, at det forholder sig rigtigt, at Arne Aslakssøn ved denne Tid har nedlagt sit Embede, og at Orm Eysteinssøn er bleven udnævnt til Drotsete og er traadt i Kantslerens Sted som Indehaver af det norske Rigssegl og Formand for Norges Regjering i Kongens Fraværelse. I et Brev fra Bergen af 2den Juni 1350 indstevner Kongen nogle Islændinger til at møde i Norge og stande til Rette i Anledning af en Strid med deres Biskop „for ham eller for Erkebiskoppen og Drotseten og Rigets Raad, om han ei selv er i Landet.“ Dette Brev

er endnu beseglet af Arne Aslaksson som Kantsler, ligesom et andet, som Kongen udgav nogle Dage senere, den 14de Juni, i Karmsund paa sin Reise videre sydover. Da var altsaa Rigsseglet endnu i Kantslerens Hænder; men allerede den 3die Aug. samme Aar har Orm Drotsete udstedt en Befaling i Kongens Navn og under hans Segl i Tunsberg, efter at Kongen selv var vendt tilbage til Sverige. Orms Udnævnelse til Drotsete har altsaa allerede været besluttet i Bergen senest i Begyndelsen af Juni og maa være foregaaet noget senere, under Kongens Reise østover. Men Annalerne maa have Uret, naar de fortælle, at Orm fik sin Verdighed af den unge Kong Haakon, og at Magnus satte denne i Kongesædet og alene beholdt Haalogaland og Norges Skatlande under sin egen Styrelse; thi isaafald maatte Regjeringen i den følgende Tid have været ført i Haakons og ikke i Magnus's Navn. Dette kan saaledes først være skeet i 1355, ligesom paa den anden Side en egen Hird, som tidligere antydet, maa antages at være tildeelt Haakon alt i 1344. Mulig har man dog i 1350 benyttet den unge Konges Nærværelse i Landet til at lade hans Hylding høitidelig bekræfte paa sedvanlig Maade til Thinge, og dette kan da have givet Anledning til Annalernes Beretning om, at han blev sat i Kongesædet og modtog Regjeringen af sin Fader.

Forandringen maa saaledes hovedsagelig, om ikke udelukkende, have bestaaet deri, at det norske Rigsraad fik en verdslig istedetfor en geistlig Formand, en Drotsete istedetfor en Kantsler. Den afgaaede Kantsler Arne fik til Erstatning Stavanger Bispsstol efter den af Mandedøden bortrevne Biskop Guthorm, men døde, før han kunde komme til at tiltræde sit nye Embede. Det vides ikke, om den i Bergen fattede Beslutning har været forberedt ved forudgaaende Forhandlinger mellem Kongen og Raadet; men der kan i alt Fald efter Omstændighederne ingen Tvivl

være om, at den skyldes de verdslige Rigsraaders Indflydelse og er fremdreven af disse mod Kongens Ønske. De verdslige Stormænd maatte naturlig hellere see En af sin Midte i Spidseu for Regjeringen end en Geistlig. De havde under Kong Magnus's Mindreaarighed i 1323 hævet Erling Vidkunnsson til Drotsete og Regjeringsformand i Kantsleren Ivar Olafssøns Sted, der af Kong Haakon var bestemt til at indtage denne Stilling, og da det senere, i 1327, lykkedes de norske Biskopper at faa en Kantsler, Paal Baardsson, sat ved Drotsetens Side som Repræsentant for deres Stands Interesser, havde denne havt en haard Strid med de verdslige Raadsherrer og deres Tilhængere. Disse kunde derfor heller ikke finde sig fuldt tilfredsstillede ved den Ordning, den norske Styrelse havde faaet ved Arne Aslakssøns Udnævnelse til Kantsler, og Omstændighederne begunstigede nu i ganske usedvanlig Grad deres Ønske om en Forandring. Alle Norges Biskopper paa den osloiske nær vare bortdøde i Pesten, og ingen af de ledige Biskopsstole var endnu endelig besat. Geistligheden var saaledes for Øieblikket meget svagt repræsenteret i Raadet, og dettes verdslige Medlemmer vare derved istand til at udøve et sterkt Tryk paa Kongen. Denne foretrak for sit Vedkommende, som Arne Aslakssøns Udnævnelse viser, vistnok en Geistlig for en Verdslig som Raadsformand, naar han endelig skulde nødes til at beskikke en saadan; men han har i dette Tilfælde maattet give efter og paany udnævne en Drotsete.

Orm Eysteinsson, der saaledes nu hævedes til den første Verdighed i Riget, synes ikke tidligere at have indtaget nogen særdeles fremragende Stilling blandt dets Høvdinger. Om hans Herkomst og tidligere Liv vides kun saare lidet. Han sees at have hørt hjemme i Elvesyssel og eiet betydeligt Jordegods i dette Landskab; som Medlem af Raadet forekommer han første Gang i 1347. Da Kongen

og Dronningen i dette Aar gjorde sit Testamente, var han en af de Mænd, hvem de betroede det hædrende Hverv at paasee dettes Fuldbyrdelse, og allerede Aaret efter havde han opnaaet Ridderverdigheden. Han maa saaledes have staaet høit i Kongens Gunst, og det var vel netop denne Omstændighed, som ledede de norske Høvdingers Valg paa ham. Kongens Utilbøielighed til at udnævne en norsk Drotsete var lettere at overvinde, naar man foreslog ham en Mand, som fremfor Andre havde hans Tillid.

Fra denne Tid af lige til 1355, da den unge Konge overtog Riget i sit eget Navn, greb Kong Magnus kun lidet ind i Norges Styrelse. De allerfleste af de Breve, vedkommende Landets indre Anliggender, som haves fra denne Tid, ere udstedte af Orm Drotsete i Magnus's Navn og under hans Segl. Magnus selv synes i disse Aar ingensinde at være kommen længere nord i Landet end i Elvesyssel, og har under sine Besøg i dette Landskab kun foretaget nogle faa Regjeringshandlinger af mindre Betydning paa egen Haand. Derimod holdtes et Par Gange større norske Raadsmøder under Kongens Forsæde, formodentlig for at fatte Beslutning om vigtigere Sager, der krævede umiddelbar Forhandling mellem Kongen og hans norske Raad. Af saadanne kjende vi dog nu kun een, som afgjordes i et Raadsmøde paa Bahuus den 6te Mai 1353, hvorved foruden begge Konger 6 geistlige og 11 verdslige Medlemmer af Norges Raad vare tilstede. Den angik Dronning Blancas Morgengave i Norge d. e. de Landsdele, som ved hendes Giftermaal vare hende anviiste til Underhold. Istedetfor Tunsberg Fehirdsle, som hun tidligere havde havt, gav Kongen hende nu „med Kong Haakon, sin Søns, og hele sit norske Raads Samtykke“ Bahuus, Elvesyssel med Undtagelse af Den Ordost[1]), Ran-

[1]) Denne var nemlig ved Kongens og Dronningens Testamente pantsat til Vadstena Kloster; see ovfr. S. 584.

rike og Borgesyssel, med alle kongelige Indtægter af disse Landskaber. Ombytningen skede, siges der, fordi disse norske Distrikter saa bekvemmere for Dronningen, idet de grændsede lige op til hendes svenske Morgengavebesiddelser (Vermeland, Dalsland og en Deel af Vestergøtland). Alle de tilstedeværende norske Herrer forpligtede sig til at forsvare Dronningen i Besiddelsen af disse Landskaber og satte til Vidnesbyrd derom sine Segl under Brevet.

Norges Regjering har altsaa i denne Tid hovedsagelig været ført af Orm Eysteinssøn som Raadets Formand. Den store Magt, han som saadan havde, maa være bleven yderligen forøget derved, at flere af Raadets ældre og mere indflydelsesrige Medlemmer afgik deels allerede før hans Udnævnelse, deels under hans Styrelsestid. Ivar Ogmundssøn og Ulf Saxessøn forekomme ikke efter 1349 og have rimeligviis begge været blandt Mandedødens Offre. Bjarne Erlingssøn døde i 1353 og hans Fader Erling Vidkunnssøn i 1355. Da Bjarne var Erlings eneste Søn og ikke efterlod sig Børn, blev Giske- og Bjarkøætternes samlede Gods deelt mellem Erlings Døttre. Den største Part og med denne begge Hovedgaardene synes dog at være tilfalden den ældste Datter Ingebjørg, gift med Sigurd Hafthorssøn, som derved udentvivl blev Norges største Eiendomsbesidder.

Norges udenrigske Anliggender varetoges fremdeles af Kong Magnus selv, dog neppe uden Samraad med de norske Høvdinger. Forhandlingerne paa de nys omtalte Raadsmøder have sandsynligviis for en stor Deel dreiet sig om saadanne Sager. For Norges Vedkommende var det fremdeles Forholdet til Hansestæderne, som fornemmelig gjorde Krav paa Kongens Opmerksomhed. Uagtet den i 1343 med Stæderne sluttede Fred fandt dog idelige Rivninger Sted. Kongen holdt strengt paa alle de til Indskrænkning af Stædernes Handelsvælde udgivne Forordnin-

ger, forsaavidt han ikke ved Fredsslutningen udtrykkelig havde maattet tilbagekalde dem — vi have seet, at han i 1346 i et Privilegiebrev for Oslo havde indskjerpet flere af deres Bestemmelser. Stæderne søgte paa sin Side paa alle mulige Maader at gjøre disse hemmende Bestemmelser uvirksomme og førte høilydte Klager, naar de hindredes deri ved de kongelige Embedsmænds Indskriden. Allerede i 1352 var det kommet saa vidt, at en Krig var at frygte; i dette Aars Sommer sluttedes nemlig en Stilstand mellem Kong Magnus og Stæderne under Mægling af Hertug Albrekt af Meklenburg. Den skulde blot gjælde til Pintsetid 1353, men blev senere flere Gange fornyet, dog altid kun paa kort Tid, eet til to Aar ad Gangen. Det maa saaledes have viist sig umuligt under de skarpt mod hinanden stridende Fordringer, som gjordes fra begge Sider, at tilveiebringe en Udsoning, og begge Parter have villet holde sig Adgangen aaben til ved gunstig Leilighed at tvinge den anden til at give efter.

Det maa, som ovenfor paaviist, have været den norske Kirkes ved Mandedøden bevirkede Mangel paa Repræsentanter i Rigets Raad, som gjorde det muligt for de verdslige Stormænd at sætte en af deres egen Midte valgt Drotsete i Stedet for den hidtilværende Kantsler. De ledige Bispestole vare nu imidlertid igjen blevne besatte; til Erkebiskop valgtes i 1350 Olaf, tidligere Abbed i Nidarholms Kloster, som efter personlig at have modtaget Indvielse og Pallium ved det pavelige Sæde i Avignon kom tilbage til Norge om Vaaren 1351. Men de nye Biskopper havde Andet at tænke paa end at hevde sine Standsinteresser ligeoverfor de verdslige Medlemmer af Raadet: den norske Kirkes Tilstand var efter Mandedøden saa mislig, at dens Forstandere havde nok at gjøre med dens indre Anliggender. Den store Landeplage havde rammet Kirken meget haardere end Landet i det Hele, og dens fordærvelige Virkninger vise sig

allerklarest i dennes kjendelige Forfald. Dødeligheden havde været langt sterkere blandt de Geistlige end blandt Landets øvrige Befolkning, en naturlig Følge af, at deres Kald bragte dem i stadig Berøring med de Døende og saaledes udsatte dem mere for Smitten. I 1351 klagede baade Erkebiskoppen og den bergenske Biskop over, at deres Stifter vare blevne næsten ganske blottede for Prester og Klerker; i 1357 siger Biskoppen i Stavanger, at der i hans Distrikt var saa stor Mangel paa Prester, at ofte een Prest maatte forestaa tre eller fire Hovedkirker. Endnu i 1371 — efter at rigtignok nye, om end mindre ødelæggende Sygdomme havde hjemsøgt Landet — indberettede Erkebiskoppen til Paven, at der i Nidaros Bispedømme, som tidligere pleiede at have omkring 300 Prester, nu ikke var over 40 tilbage. Man blev for nogenledes at tilfredsstille den store Trang til geistlig Betjening nødt til betydelig at nedstemme de vistnok temmelig smaa Fordringer, som man pleiede at stille til dem, der skulde overtage geistlige Embeder; det gik saavidt, at unge Mennesker paa 18 Aar viedes til Prester. Det fulgte af sig selv, at Fleertallet af disse Nødhjelpsprester hverken i Lære eller Levnet kunde gjøre sit Kald Fyldest. Paa et Provinsialconcilium i Nidaros 1351 maatte man, „i Betragtning af, at i denne Tid af Mangel paa geistlige Personer desverre jevnlig Sjælesorgen maa betroes til Eenfoldige og Uvidende“, paalægge de overordnede Geistlige at undervise de yngre Prester i deres Tjenestepligter og særlig om Messens Orden, om Daaben, om de Døendes Salvelse og om Begravelsestjenesten, samt hyppig examinere dem i alt dette. Under saadanne Omstændigheder kunde det ikke blive til Kirkens sande Gavn, at Mandedøden i visse Henseender havde forbedret den norske Geistligheds udvortes Stilling. De Indtægter, den tidligere havde havt, samledes nemlig nu paa forholdsviis faa Hænder, og de vare desuden

betydelig forøgede ved de mange Gaver af Jordegods og Penge, som vare tilfaldne Kirken under Pesten, deels ved Døendes Testamenter, deels som fromme Offre, hvorved de endnu Friske efter Tidens Tænkemaade haabede at kunne kjøbe sig Sikkerhed mod Faren. Denne Overflod maatte medføre store Fristelser, navnlig for de mange umodne og uvidende Mennesker, som man nu af Mangel paa bedre Emner maatte kalde til geistlig Virksomhed, og disse Fristelser bleve saameget farligere, da den norske Kirke ved Mandedøden havde mistet Størstedelen af sine Formænd, og de overordnede Poster saaledes fordetmeste vare besatte med yngre og mindre erfarne Mænd, der ikke med tilbørlig Kraft og Kyndighed kunde føre det under disse Omstændigheder høilig fornødne Opsyn med den lavere Geistligheds Embedsførelse og Levnet. Geistlighedens Magt over Folket og Evne til at varetage sit aandelige Kald svækkedes altsaa i høi Grad netop paa en Tid, da Folket mere end nogensinde trængte til dens Støtte og Veiledning. Der hørtes fra mange af Europas Lande Klager over, at Pesten, langt fra at vække til Eftertanke og Forbedring, tvertimod havde fremkaldt aandelig Ligegyldighed og sedelig Forvildelse; medens den rasede, gav Fortvivlelsen alle Laster frit Løb, og da Plagen var overstaaet, varede det længe, før der igjen kunde tilveiebringes christelig Skik og Orden. I Norge var Tilstanden i denne Henseende neppe bedre; der haves tilfældigviis et Vidnesbyrd netop fra den Deel af Landet, som efter alle Kjendetegn har været mindst medtaget af Mandedøden. Biskop Salomon i Oslo førte i 1350 for den nye Drotsete Klage over, at Bønderne i hans Biskopsdømme undlode at udrede den Kirken tilkommende Tiende under Paaskud af, at de ei kunde faa Folk til at tærske Tiendekornet; og dog føre de, siger Biskoppen, „daglig Korn til Kjøbstaden til Salg og ligge forresten i større Drukkenskab, end man nogensinde før har seet, hvorover

ei blot Guds Ret og den Tiende, som skyldes den hellige Kirke, glemmes, men og Landet lægges øde, utilpløiet og utilsaaet, paa Grund af mangehaande Useder, som vi nu ei ville omtale nøiere."

I denne vanskelige Stilling kunde den norske Kirke vel have trængt til virksom Hjelp og Opmuntring af den katholske Kirkes Overstyrelse, den pavelige Kurie. Men det var saa langt fra, at saadan Bistand blev den tildeel, at meget mere Kirkens Overhyrde maa siges at have bidraget sit til at fremskynde dens Forfald. Pavens Pengetrang og som Følge deraf hans Pengefordringer stege stadigt. Foruden de flere regelmæssige Afgifter, som opkrævedes til Fordeel for det pavelige Skatkammer, paalagdes i denne Tid hyppig en Tiende af alle geistlige Indtægter for et vist Antal Aar. Flere af disse Paalæg skulde vistnok efter de Pavebreve, hvorved de paabødes, anvendes til at bestride Omkostningerne ved Krige mod Christenhedens Fiender, navnlig mod Tyrkerne, der netop ved denne Tid begyndte at sætte sig fast i Europa og allerede truede Christenhedens østlige Grændserige, det græske Keiserdømme, med Tilintetgjørelse; men der kom intet Korstog mod disse istand,- og Udbyttet tilfaldt i Regelen udeelt den pavelige Kasse og benyttedes deels til at opretholde og styrke Pavens verdslige Magt, deels til Underholdning og Berigelse for hans Hofstat og Embedsmænd. Saadan Tiende var flere Gange bleven udskreven siden Magnus's Thronbestigelse og blev ogsaa oftere krævet i hans senere Regjeringsaar. Netop lige efter Pestens Ophør, i 1350, kom en pavelig Sendemand, Johannes Guilaberti, til Norden med det Hverv i begge Magnus's Riger at oppebære Udbyttet af en i 1343 udskrevet Tiende af tre Aars Indtægter, der senere var bleven udvidet til at omfatte fem Aar. Indkrævningen gik langsomt, navnlig i Bergens Stift, hvor det udtrykkelig siges, at den store Dødelighed

havde gjort det vanskeligt at faa de skyldige Bidrag samlede. — Endnu skadeligere i sine Virkninger vare udentvivl Pavernes hyppige Indgreb i Kirkestyrelsens regelmæssige Gang gjennem de saakaldte Provisioner, hvorved de tiltoge sig at besætte geistlige Embeder, lavere saavelsom høiere, med Tilsidesættelse af de kirkelige Myndigheder, hvem Retten til at raade for Besættelsen lovligen tilhørte, Biskopperne og Domkapitlerne. Saadanne pavelige Provisioner havde tidligere kun fundet Sted undtagelsesviis, naar de nærmest Vedkommende havde ladet Embedet staa utilbørlig længe ledigt, eller ikke havde iagttaget de lovmæssige Former ved dets Besættelse. Men efter Pavestolens Flytning til Avignon strakkes de under forskjellige Paaskud stedse videre; det gik saavidt, at ialfald blandt de høiere Geistlige Ingen kunde være tryg for ikke at blive fortrængt af en med et paveligt Provisionsbrev udrustet Medbeiler, om han end var valgt og indviet paa fuldkommen lovlig Maade af de dertil ordentligviis Berettigede. Disse Provisioner medførte store og fristende øieblikkelige Fordele for Paven: de forøgede hans Magt ved at svække de høiere Prælaters selvstændige Myndighed over deres kirkelige Omraade og bringe den lavere Geistlighed i umiddelbar Afhængighed af den pavelige Stol; og de bragte Pavens Skatkammer saavelsom de ved Kurien ansatte Embedsmænd rig Vinding ved de betydelige Summer, hvormed Provisionsbullerne maatte kjøbes. Men et saadant Brud paa Kirkens lovbestemte Orden maatte dog i Længden nødvendig blive til Fordærvelse for dens Trivsel og derved ogsaa virke til at undergrave Pavedømmets Anseelse og Magt.

Det laa i Sagens Natur, at Provisionerne gave langt mindre Sikkerhed for Embedernes forsvarlige Besættelse end den regelmæssige Fremgangsmaade: ved det pavelige Hof kunde man ikke kjende de fra alle Lande kommende Ansøgere og bedømme deres Brugbarhed for den Stilling,

de søgte, saa vel, som det vedkommende Lands egne kirkelige Formænd; det kunde saaledes let hænde, at ærgjerrige og dristige Mænd ved at benytte denne Gjenvei fortrængte verdigere Ansøgere. Provisionsvæsenet opmuntrede djærve Lykkesøgere og satte den virkelige Fortjeneste tilbage; det formindskede det Forraad af aandelig Dygtighed, hvorover Kirken kunde raade, paa samme Tid som det tillige naturlig medførte, at de overordnede Geistliges Myndighed over deres Undergivne svækkedes, og som Følge deraf det Opsyn, de skulde føre med disses Embedsgjerning, blev mindre virksomt. Norge led maaske noget mindre end de fleste andre af den katholske Christenheds Lande under dette Misbrug, fordi det laa saa fjærnt fra den pavelige Magts Sæde, men ogsaa her forekomme talrige Exempler paa Provisioner, og deres skadelige Følger spores tydelig nok.

Det kan derfor ikke undre os, at den norske Kirkes Tilstand efter Mandedøden aabenbarer en sørgelig Tilbagegang i alle Henseender. Denne falder saameget mere i Øine, fordi der i de nærmest forudgaaende Erkebiskoppers Styrelsestid havde viist sig Tegn til en sand og virksom Interesse for Kirkens Vel ialfald hos Geistligheden. Strax efter 1350 ophørte endog de i den sidste Tid saa hyppig holdte Provinsialconcilier, der ganske vist havde virket saare heldig til at fremme det kirkelige Liv og opretholde Orden i Kirkens Styrelse. Den nye Erkebiskop sammenkaldte et Concilium i Nidaros i 1351, blandt hvis endnu bevarede Beslutninger vi finde den ovenfor omtalte, om at de unge og uerfarne Prester skulde oplæres og stadig examineres af sine ældre Embedsbrødre. I det følgende Aar synes et nyt Concilium at være holdt i Bergen, men dette er ogsaa det sidste, som kjendes fra Erkebiskop Olafs lange Styrelsestid, og det er tvivlsomt, om overhovedet noget saadant er holdt i Norge efter 1352 før langt ind i det følgende Aarhundrede.

Krigen med Russerne var, som vi have seet, bleven

afbrudt ved Mandedøden, og den kunde vel vanskelig fortsættes med tilbørlig Kraft efter det store Tab i Folketal og Velstand, begge Riger nu havde lidt. Kong Magnus havde dog ei kunnet overtale sig til at opgive dette sit Yndlingsforetagende. Han gjorde et nyt russisk Tog allerede mod Slutningen af 1350, da Pesten endnu neppe var ganske ophørt i det østlige Sverige. Det synes at have løbet endnu uheldigere af, end det forrige; ingen Erobring gjordes, og Kongen skal endog kun med Nød have undgaaet Fangenskab. Flere anseede Mænd fra Norge, blandt hvilke Bjarne Erlingsson udtrykkelig nævnes, skulle have fulgt Kongen paa Toget, og der maa saaledes have været ikke faa Nordmænd i hans Hær.

For at kunne klare den store Gjæld, hvori han satte sig ved denne Krig, havde Magnus, allerede forinden han tiltraadte det sidste Tog, henvendt sig til Kirken, hvis Bistand han her med Grund kunde gjøre Regning paa, da et af Krigens Hovedformaal jo var de kjætterske Russeres Omvendelse. Den blev heller ikke negtet. Ved forskjellige Breve, udstedte 14 Marts 1351, paalagde Paven den norske og svenske Geistligheds Formænd at lade prædike Korstog mod Russerne, med Tilsagn om den samme Syndsforladelse og andre Fordele for Deeltagerne i Toget, som efter kirkelig Vedtægt bevilgedes ved Korstog mod Hedninger. Samtidig udskrev Paven en ny Tiende af alle geistlige Indtægter i begge Kongens Riger i 4 Aar (1352—1356), af hvis Udbytte blot Halvdelen skulde tilfalde det pavelige Skatkammer, medens den anden Halvdeel tilstodes Kong Magnus som Hjelp til Krigen mod Russerne, eftersom hans Lande, som det heder, ved Pesten havde lidt saa stort Folketab, at han ikke formaaede alene ved egne Kræfter at modstaa disse den katholske Tros Fiender. Kongen havde endvidere af den pavelige Legat Johannes Guilaberti, der som allerede fortalt ved denne Tid var i Norden for

at indkræve en tidligere udskreven Tiende og andre Paven tilkommende Indtægter, udvirket, at hele det af Legaten indkasserede Beløb overlodes Kongen som Laan. Laanekontrakten, som paa Magnus's Vegne afsluttedes af Dronning Blanca i Jønkøping d. 19 Marts 1351, bekræftedes af ham selv efter hans Hjemkomst i Kalmar den 12 Juli samme Aar. Til Sikkerhed for Laanet indtraadte et stort Antal geistlige og verdslige Herrer som Selvskyldnerkautionister, men blandt disse finde vi merkelig nok kun en eneste Nordmand, Drotseten Orm Eysteinssøn, uagtet ogsaa de fra Norge af Legaten oppebaarne Penge vare indbefattede i Laanet.

De Summer, som tilfløde Kongen ved disse Indrømmelser af Paven, deels som Gave, deels som Laan, vare meget betydelige; men de vare nok allerede paa Forhaand optagne ved de Forpligtelser, han havde paadraget sig ved Rustningerne til det sidste kostbare Krigstog. Kongens Skatkammer var derfor snart ligesaa tomt som før. Da Tiden kom til det pavelige Laans Tilbagebetaling, var han ikke istand til at tilveiebringe Pengene, og Paven nødtes omsider, saameget som han maatte ønske at skaane en saa hengiven Ven, som Magnus var, til at gribe til Tvangsforholdsregler, der, som vi ville see, gave Kongens Fiender hjemme farlige Vaaben imod ham.

Den russiske Krig havde i ingen Henseende opfyldt de Forventninger, hvormed han havde begyndt den, og som havde bragt ham til at fortsætte den paa en Tid, da hans Rigers indre Tilstand krævede Fred. Istedetfor at skaffe ham Hæder og Navnkundighed som Erobrer og som den katholske Tros Forkæmper mod dens Fiender, havde den kun givet Beviis paa hans Udygtighed til at lede et stort Foretagende; istedetfor at styrke hans af Stormandsvældet truede Magt i Sverige havde den forsynet disse hans verste Fiender med nye Ankeposter mod ham. Han synes desuagtet

endnu ikke ganske at have opgivet Sagen. I 1353 ansøgte han Paven om Fornyelse af den to Aar tidligere paabudte Korstogsprædiken mod Russerne. Det kom dog ikke til noget nyt Tog; Kongen manglede Penge dertil, og intet af de to Folk, allermindst det norske, deelte hans varme Interesse for denne Krig. Den synes at være døet hen, uden at nogen formelig Fred blev sluttet.

Imidlertid nærmede sig det Tidspunkt, da Norge og Sverige igjen skulde faa hver sin Konge ifølge de i 1343 tagne og 1350 bekræftede Bestemmelser. I Løbet af 1355 opnaaede nemlig den unge Haakon Myndighedsalderen — det fyldte 15de Aar —, da han skulde overtage Norges Styrelse som dets Konge. Dette skede ogsaa; Haakon sees at have regnet sin Regjering fra August Maaned 1355 (en Dag mellem den 8 og den 17 Aug.). Desverre haves nu ingen Efterretning om Maaden, hvorpaa denne vigtige Regjeringsforandring blev iverksat, og de nærmere Bestemmelser, som maa være blevne vedtagne i denne Anledning. Det viser sig imidlertid af de fra denne Tid bevarede offentlige Dokumenter, at Orm Eysteinsson samtidig maa have nedlagt sit Embede som Drotsete; rimeligviis har det allerede, da han overtog det, været bestemt, at han skulde fratræde, saasnart Kongen blev myndig. Derimod finde vi i Drotsetens Sted igjen en Kantsler som kongelig Seglbevarer og Raadets Formand. Som saadan optræder i Kongebreve fra 1358 af Provsten ved Mariekirken i Oslo, Peter Eriksson, og denne er sandsynlig allerede bleven udnævnt ved Haakons Thronbestigelse i 1355. Kongen var endnu for ung til selv at kunne føre Regjeringen; man behøvede derfor en beskikket Raadsformand, som kunde føre den i hans Navn og efterhaanden sætte ham ind i Regjeringssyslerne. Kantsleren maa altsaa i de første Aar efter 1355 i Virkeligheden have styret Riget med Raadets Bistand.

Fra nu af var altsaa Magnus egentlig ikke længere Norges Konge, medens han fremdeles vedblev at være Sveriges. Adskillelsen blev dog ikke saa fuldstændig, som det fra først af havde været bestemt. Efter de islandske Annaler skal Magnus allerede i 1350, da han overdrog Norges Styrelse til Orm Drotsete, have forbeholdt sig selv Haalogaland, Island, Færøerne og Hjaltland[1]). Hvorledes det end forholder sig dermed, saa er det vist, at i 1355 betydelige Dele af Landet bleve undtagne fra Haakons Myndighed og overladte til hans Fader. Man har ikke fuldstændig Besked om, hvilke disse vare. Island hørte sikkert til dem, maaskee ogsaa flere af Skatlandene. Magnus synes ogsaa at have beholdt de Landskaber, som tidligere havde udgjort hans Dronnings Morgengave (Tunsbergs Fehirdsle eller Vestfold og Skiens Syssel). Til hans Deel af Landet maa man endvidere regne de Landskaber, som Dronningen ved den i 1353 foretagne Ombytning havde faaet istedetfor disse, og hvis Forvaltning tilkom hende, eller Borgesyssel, Ranrike og Elvesyssel. De Regjeringssager, som vedkom disse Landsdele særskilt, kom altsaa fremdeles til Magnus's Afgjørelse; i Forhandlinger om det hele Riges Forhold til Udlandet optræder han i den følgende Tid ved Siden af Sønnen, og han vedblev at føre Titel af „Sveriges, Norges og Skaanes Konge."

Alt dette stred unegtelig mod den Plan for Unionens Opløsning, som var lagt i 1343. Vi maa vel betragte disse Forandringer i denne som Indrømmelser, Rigets styrende Høvdinger have gjort Kong Magnus i Erkjendelse af den Villighed, hvormed han idethele var gaaet ind paa at hæve Unionen og opgive det ene af sine Riger. Deres Mening har vel nærmest været at bøde noget paa det Tab af Indtægter, som Magnus led ved at aftræde Norge til

[1]) See ovfr. S. 591.

Haakon, og som hans Kasses mislige Tilstand maatte gjøre ham det vanskeligt at bære. De vidne om det gode Forhold, som var indtraadt mellem Magnus og hans norske Undersaatter, efter at han ved fuldstændig at give efter for Nordmændenes Ønsker havde stillet den Misnøie, som Unionsforholdets uheldige Ordning havde vakt.

Uagtet disse Afvigelser fra den oprindelige Plan havde Nordmændene saaledes dog i det Væsentlige naaet, hvad de ønskede: igjen at have en egen i Landet selv stadig tilstedeværende Konge. De Landsdele, som Magnus havde beholdt, vare dog derved ikke skilte fra det øvrige Land; de vilde i alle Tilfælde igjen komme under Norges Konge, naar Magnus døde, og de Ulemper, som ellers let kunde have fulgt af denne midlertidige Adskillelse, forebyggedes derved, at Haakon lige til sin Faders Død altid vedblev at staa i det bedste og kjærligste Forhold til denne.

Haakon Magnussøn den yngre.

Om Norges Tilstand under de første Aar af Haakons Regjering vides kun lidet. Den Maade, hvorpaa Styrelsen nu var ordnet, svarede i det Hele til Folkets og dets Høvdingers Ønsker. Den unge Konge gav de bedste Forhaabninger og svigtede dem ikke, da han voxte til og begyndte at tage selvstændig Deel i Styrelsen. Med den gode Villie og Driftighed, som man ikke kan frakjende hans Fader, forenede han en Sindighed og Fasthed, som altfor ofte savnedes i dennes Foretagender. Der var ingen egentlig Grund til Misnøie, og Norges Afmattelse efter Pesten i Forening med Folkets tiltagende Ligegyldighed for de offentlige Anliggender bidroge til at sikkre Freden i Landet.

Kun en eneste Begivenhed af nogen Merkelighed kjendes fra disse Aar. Orm Eysteinssøn, som, efter

at han havde ophørt at være Rigets Drotsete, sees en Tid at have havt Bestyrelsen af de Magnus forbeholdte Landskaber i Norge og saaledes endnu da maa have nydt dennes Tillid, blev i 1358 fængslet og Aaret efter halshugget, som det siges, efter begge Kongers Befaling. Aarsagen til hans Fald vides ikke; man kan alene af den Straf, som overgik ham, slutte, at hans Forbrydelse, hvilken den nu end var, maa have været betragtet som Høiforræderi. Der er ikke det ringeste Spor til, at andre norske Stormænd have været indviklede i Sagen; men det er ingenlunde usandsynligt, at Orm kan have været medskyldig i det svenske Aristokratis med hans Fængsling samtidige oprørske Foretagender mod Kong Magnus, og at dette ialfald har havt nogen Deel i hans sørgelige Endeligt.

I Sverige havde, som før antydet, Stormændene allerede længe været misfornøiede med Magnus og hans Styrelse. Det kan ikke negtes, at flere af hans Regjeringshandlinger havde givet god Grund til Anke; men disse hans Misgreb vare dog ikke den egentlige eller hovedsagelige Grund til den hadefulde Stemning, og de vare heller ikke saa store og saa fordærvelige i sine Følger, at de kunde forklare eller retfærdiggjøre den hensynsløse Forbittrelse, hvormed Fleertallet af de svenske Aristokrater forfulgte Kongen. Det, som mest havde ophidset dem mod ham, var Regjeringshandlinger, som netop maa regnes ham til Fortjeneste, og som han ikke kunde have undladt uden at tilsidesætte sin Pligt som Konge og som Forsvarer baade af Kongedømmets og det menige Folks Ret. Ved en Forordning af Magnus Ladelaas var der tilstaaet Enhver, som forpligtede sig til at gjøre Rostjeneste (Krigstjeneste tilhest i fuld Rustning) Skattefrihed for hans Jordegods. Denne Forordning havde kun ufuldkomment opfyldt, hvad der egentlig var Hensigten: at tilveiebringe en tidsmæssig

Krigsmagt istedetfor den fra Fortiden nedarvede Folkevæbning, som ved Krigskunstens Fremskridt var bleven ganske utilstrækkelig til Landets Forsvar. Den havde nemlig ikke sat noget Forhold mellem det skattefrie Jordegods's Størrelse og Antallet af de Hestfolk, Eieren havde at stille i Krig; Forpligtelsen svarede altsaa ikke til det Privilegium, den medførte. Derimod havde denne Lov i høi Grad bidraget til Adelsmagtens Fremme. Enhver, som paa denne Maade erhvervede skattefrit Gods, blev dermed tillige Adelsmand, og enhver Adelsmand krævede i Kraft af denne Lov Skattefrihed for alt det Gods, han tilkjøbte sig. Saaledes var en stor Deel af Sveriges Jord efterhaanden gaaet over i Adelens Eie til ligemegen Skade for Kongen og for Bønderne. Kongedømmets Indtægter formindskedes i samme Forhold, som Tallet af skattepligtige Jordeiendomme aftog, medens tillige Adelens hastig voxende Rigdom og Selvstændighed gjorde Kongen stedse mere afhængig af dens Villie. Paa den anden Side forøgedes de Byrder, som hvilede paa Bønderne, da alle de Afgifter og Ydelser, som vare lagte med et vist Beløb paa hvert Distrikt, nu maatte bæres af saameget færre Skatteydere. Under saadanne Omstændigheder var Kongen ligefrem nødt til at skride alvorlig ind. Magnus havde i Forbindelse med den almindelige Revision af Kongedømmets Indtægter, som han for ikke længe siden havde foretaget i begge Riger, i Sverige tillige ladet optage Fortegnelse over alt det Gods, som i den senere Tid var blevet skattefrit ved Overdragelse til Adelsmænd, og forbeholdt sig sin Ret til Skat deraf, forsaavidt ikke Vederlag for denne svaredes i Rostjeneste. En lignende Undersøgelse sees paa samme Tid at være anordnet med Hensyn til det Gods, som i den nærmeste Fortid var erhvervet af Kirken. Ogsaa denne lader til at have strakt sin Paastand om Skattefrihed videre, end den havde Ret til efter Landets Lov og sine egne Privilegier.

Saa nødvendige og berettigede, som disse Kongebud maa erkjendes at være, kunde de dog ei andet end fremkalde den største Forbittrelse mod Kongen blandt det svenske Aristokrati. At hevde Kongedømmets og Folkets Ret ligeoverfor en saa heftig Modstand vilde have været en vanskelig Sag selv for en Hersker med fremragende Begavelse. Magnus magtede det ikke; han havde ikke Fasthed nok til at give sine Befalinger Eftertryk, og han gjorde mere end eet uklogt Skridt, som alene kunde tjene til at styrke hans Fienders Sag.

Saaledes havde han og hans Dronning i den sidste Tid i ganske paafaldende Grad begunstiget og fremdraget et af de yngre Medlemmer af det svenske Aristokrati, Ridderen Benedikt Algotsson, som Kongen i 1355 endog ophøiede til Hertug og forlenede med Nordre og Søndre Halland [1]) og hele Finland; desuden havde han som kongelig Befalingsmand i Skaane ogsaa dette rige Landskab under sin Bestyrelse. Grunden til Kongens Forkjærlighed for denne Mand kjende vi ikke; men det maa tilstaaes, at ialfald Intet vides om Benedikt Algotsson, som kunde retfærdiggjøre disse uforholdsmæssige Gunstbeviisninger, hvorved nødvendig hele det øvrige svenske Aristokrati maatte føle sig tilsidesat og forurettet.

Den saaledes stadig stigende Spænding mellem Kongen og Sveriges Stormænd var saameget farligere for Kongen og for Landet, fordi den let kunde lede til fremmed Indblanding i dets Anliggender. To af Nabofyrsterne, Kong Valdemar af Danmark og Hertug Albrekt af Meklenburg, af hvilke den sidste var Magnus's egen Svoger, havde længe hemmelig bygget ærgjerrige Planer paa

[1]) Søndre Halland, Knut Porses Hertugdømme, blev inddraget af Magnus, da Knuts Sønner Haakon og Knut, Kongens Halvbrødre, vare døde i Pesten 1350 uden at efterlade Arvinger.

denne indre Splid i Sverige. Valdemars Maal var at gjenvinde Skaane, Blekinge og Halland og forresten at tilvende sig saa store Fordele paa Sveriges og Magnus's Bekostning, som Omstændighederne tillode; Albrekts Haab gik maaskee allerede nu ud paa intet mindre end at fortrænge Svogeren fra den svenske Throne og i hans Sted sætte en af sine egne Sønner, der gjennem sin Moder Eufemia stammede fra den svenske Kongeslægt. Begge disse Fyrster vare dristige, statskloge og i høi Grad underfundige Mænd, som ikke et Dieblik betænkte sig paa at bruge List og Troløshed, naar de derved kunde fremme sine Hensigter, og de synes ret at have øvet sine Kunster paa den godmodige og lidet mistænksomme Magnus. Valdemar havde omsider ved utrætteligt Arbeide igjen faaet samlet, hvad der laa vestenfor Sundet af det adsplittede danske Rige, og nogenlunde gjenoprettet Fred og Orden i det længe mishandlede Land. Medens han var beskjeftiget dermed, sees han jevnlig at have ført Underhandlinger med Magnus, Underhandlinger, hvis Gjenstand ei tilfulde kan oplyses og hvis Gang det ikke er muligt at følge ved Hjelp af de sparsomme og utilfredsstillende Efterretninger, som haves om dem, men hvis Hovedmaal ganske vist maa have været, at gjøre Magnus tryg med Hensyn til Valdemars Hensigter, indtil denne fandt Tiden at være kommen til at bemægtige sig Landskaberne hiinsides Sundet. Albrekt havde i det Ydre bevaret det allervenskabeligste Forhold til sin Svoger og modtaget flere Beviser paa dennes Tillid og Velvillie. Saaledes havde Magnus den 9 August 1354 paa Bahuus indgaaet en Forening med ham, hvorved Kongen paa sine egne og sine Efterkommeres Vegne optog Hertugen og hans Efterkommere som sine tro Mænd og Vasaller, og tilstod dem en aarlig Understøttelse af 200 Mark reent Sølv af de kongelige Indtægter i Skaane, hvorimod Hertugen lovede at tjene Kongen „med broderlig Oprigtighed og udsøgt

Troskab" og ved alle Leiligheder sørge for hans Ære og Fordeel, „som det anstaar en tro Tjener". Men paa samme Tid sees Hertug Albrekt nøie at have sluttet sig til Valdemar og hemmelig at have lagt Raad op med denne om at plyndre Magnus. I 1350 aftaltes et Giftermaal mellem Albrekts Søn Henrik og Valdemars ældste Datter Ingeborg, og Albrekt lovede ved denne Leilighed at hjelpe Valdemar til at gjenvinde alle de Lande, som hans Farbroder Erik Menved og hans Fader Kristoffer havde besiddet, — altsaa ogsaa de nu under Magnus lydende danske Landskaber. Ja han sluttede endog ved samme Tid en hemmelig Overeenskomst med Valdemar, hvorved denne forpligtede sig til at betale ham 10000 Mark Sølv, saasnart han ved Albrekts Hjelp var kommen i Besiddelse af Helsingborg, Skaanes sterkeste Fæstning.

Efter disse Vidnesbyrd om Valdemars og Albrekts hemmelige Planer kunne vi let slutte os til, at Misnøien med Magnus's Styrelse i Sverige maa have været dem meget velkommen, at de med Opmerksomhed have fulgt dens Udvikling, og at de med Længsel have imødeseet det Øieblik, da den gik over til aaben Strid. Det lod ikke længe vente paa sig, og den, som fremkaldte Udbruddet, var Magnus's egen Søn, den til hans Efterfølger i Sverige bestemte Erik.

Efter de i 1343 tagne Bestemmelser skulde, som vi have seet, Magnus vedblive at være Sveriges Konge til sin Død. Erik havde som Følge deraf endnu ikke engang Kongenavn, medens hans yngre Broder siden 1355 var regjerende Konge i Norge. Allerede derved troede han sig forurettet, og hans Forbittrelse forøgedes ved Benedikt Algotssøns Ophøielse, som vel ogsaa maatte siges at give ham skjellig Grund til Klage. Medens denne hans Forældres Yndling havde Hertugtitel og store Dele af Sverige under sin Styrelse, var Erik endnu kun slet og ret Kongesøn, uden Ver-

dighedsnavn, uden Land og Len, uden selvstændig Virksomhed. De misfornøiede svenske Stormænds Ophidselser fandt derfor let Indgang hos ham, og Hertug Albrekt saavelsom den danske Konge, med hvis Søsterdatter, Beatrix af Brandenburg, Erik blev gift i 1356, synes at have gjort sit Bedste for at opegge ham mod hans Fader. Efter at Erik om Sommeren havde gjort et Besøg hos Valdemar i Danmark, udstedte han fra Kalmar den 17 Oktober 1356 en Proklamation til det svenske Folk, hvori han som „Svears og Gøters Konge og Herre i Skaane" opfordrer alle Svenske til at hjelpe ham at tilbagevinde de Borge og Landskaber, som „hans og Kronens Fiende" Benedikt Algotssøn forholdt ham. Uagtet Magnus ikke engang nævnes i dette Dokument, var det dog naturlig ham, Krigserklæringen gjaldt. Fleertallet af Sveriges geistlige og verdslige Stormænd sluttede sig til Erik, og Hertug Albrekt af Meklenburg og Grev Adolf af Holsten tilførte ham Hjelpetropper fra Tydskland; Benedikts Slotte bleve erobrede og han selv forjaget fra Landet. Magnus havde Intet kunnet gjøre for at hindre dette. Han var, ledsaget af endeel Ledingstropper fra Norge, kommen ned til Gøta-Elv, men fandt Fiendernes Overmagt saa stor, at han i Januar 1357 i Ljodhuus sluttede en Vaabenstilstand med Erik og indgik paa, at Hertug Albrekt og Grev Adolf, Eriks Venner, som Voldgiftsmænd afgjorde Tvisten mellem ham og Sønnen. Voldgiftskjendelsen blev afsagt i Jønkøping den 28 April 1357 og, som det kunde ventes, faldt den ud til Eriks Fordeel. Riget deeltes mellem ham og hans Fader, saaledes at Erik fik den sydøstlige Deel af Sverige med de skaanske Landskaber og hele Finland, baade den største og den bedste Deel af Landet. Magnus maatte desuden forpligte sig til ei at tillade Benedikt Algotssøn eller hans Tilhængere at opholde sig i Sverige eller Norge.

Det var i det svenske Folks Navn, for at forsvare

Kongedømmets og Rigets ved Benedikt Algotssøns Fremdragelse formeentlig krænkede Ret, at Opstanden var reist. Det havde dog meget snart viist sig, at dette ikke var andet end tomme Ord, og at Folkets og Rigets Interesser ingenlunde vare i bedre Varetægt hos de nye Magthavere, end de havde været hos Magnus. Erik maatte tilfredsstille sine egennyttige inden- og udenlandske Hjelpere, hvis Redskab han i Virkeligheden var, med store Indrømmelser paa Rigets Bekostning, — langt større end de saa meget dadlede, som Magnus havde gjort Benedikt Algotssøn. Især tog Hertug Albrekt sig godt betalt. Erik overdrog ham ikke blot paa 12 Aar Skanør og Falsterbo Slotte i Skaane med alle kongelige Indtægter deraf, men forlenede ogsaa hans Sønner Henrik og Albrekt arvelig med Hertugdømmet Søndre-Halland og to Hereder af Skaane, og desuden maatte endnu Magnus give Hertugen en Gjældsforskrivning for en meget betydelig Sum. Erik nødtes ved sine Tilhængeres store Fordringer til at kræve nye Opoffrelser af sin Fader, og denne maatte atter give efter. Ved Brev af 27 November 1357 overlod han Erik paa to Aar Stokholm og de svenske Oplande undtagen Nærike. Det siges i Brevet, at Magnus gjorde dette af faderlig Medynk med Eriks „Gjæld, Kummer og Kval;" men dette er vistnok kun smukke Ord, bestemte til at dække Sagens sande Sammenhæng. Efter den Maade, hvorpaa Erik var optraadt mod sin Fader, kunde der mellem dem ikke længere være Tale om noget kjærligt Forhold eller overhovedet om nogen varig Fred.

Magnus havde kun eet Middel til at komme ud af denne ydmygende Stilling: at slutte sig til Kong Valdemar, der hidtil ikke havde taget nogen Deel i Striden. Valdemar, som fandt sin Fordeel ved at vedligeholde den indre Tvist i Sverige, kom ham villig imøde. Som Følge deraf sloge Erik og hans Tilhængere sig i 1358 til Valdemars

Fiender, de jydske Adelsmænd, der Aaret forud havde vakt en farlig Opstand mod sin Konge, og deres Hjelpere, Hertugen af Sønderjylland og de holstenske Grever. Det kom derved til ny Feide mellem Magnus og Erik, og det lykkedes den første at bemægtige sig det vigtige Helsingborg, der hørte til Eriks Deel af Landet. Mod Slutningen af 1358 blev der vel sluttet et Forlig mellem dem; men paa samme Tid lykkedes det Valdemar at knytte Magnus endnu fastere til sig. Strax over Nytaar 1359 besøgte Magnus tilligemed Dronning Blanca og deres Søn Kong Haakon Valdemar i Kjøbenhavn, og her blev Haakon forlovet med Valdemars yngre Datter Margreta, som da gik i sit sjette Aar. Ved denne Leilighed skal Magnus tillige have lovet at overlade Valdemar Helsingborg. Strax efter satte den danske Konge med en Hær over til Skaane og indtog flere af Landets Fæstninger. Det lader saaledes til, at Valdemar har bragt Magnus til at bryde det med Erik nys indgaaede Forlig, og benyttet sig af hans forladte Stilling til at aflokke ham Løfter, hvorved Valdemar vilde blive istand til at faa Skaane i sin Magt. Planen lykkedes dog ikke. Erik samlede i Hast en svensk Hær og rykkede allerede i April Maaned ind i Skaane, hvorved de Danske nødtes til at vende tilbage til Sjæland. Magnus synes ogsaa at have fattet Mistanke; han udleverede ikke Helsingborg og indgik kort efter et nyt Forlig med Erik.

Denne Forening vilde udentvivl være bleven brudt lige saa hurtigt som de tidligere. Men før det kom dertil, bortreves Erik ved en pludselig Død (i Juni eller Juli 1359). Omtrent ved samme Tid døde ogsaa hans Hustru Beatrix. I den Tid fremkaldte gjerne ethvert uventet Dødsfald Rygte om Forgiftelse, og det udeblev heller ikke her. I de omtrent samtidig optegnede islandske Annaler fortælles som vist, at Erik blev forgivet; men det er dog først svenske Forfattere fra det følgende Aarhundrede, som have fundet paa

at beskylde hans egen Moder for at have rakt ham Giften. Vi kunne trygt stille denne urimelige Historie hen blandt de mange aabenbare Opdigtelser, hvormed det svenske Aristokrati har stræbt at skjæmme Magnus's og Blancas Minde.

Eriks Død satte igjen Magnus paa Sveriges Throne. Landets geistlige og verdslige Stormænd erkjendte ham som sin Herre paa et Møde i Søderkøping den 18 Novbr. 1359. Magnus lovede dem, at Benedikt Algotssøn for bestandig skulde være forviist fra Sverige, og hvis Magnus selv eller hans Søn vilde unde ham en Forsørgelse andensteds (det vil vel sige i Norge), skulde dette være saa langt fra Sveriges Grændser, at dette Rige derved ikke kunde lide nogen Skade. Kongen skulde ikke forfølge Nogen for, hvad der var skeet under den forrige Feide, og lovede for Eftertiden at holde alle Sveriges og Skaanes Indbyggere ved Lov og Ret. Forsikkringsbrevet beseglede af Magnus selv, af Dronning Blanca og af Kong Haakon, der nu maatte forudsættes at ville blive sin Faders Eftermand i Sverige.

Magnus var saaledes visselig udvortes forsonet med de Stormænd, som havde vakt Opstanden mod ham og for en Tid berøvet ham den største Deel af hans Rige. Men denne Forsoning kunde fra ingen af Siderne være hjertelig meent. Idet han frasagde sig al Tiltale for, hvad der var skeet under Opstanden, havde han ogsaa paa en Maade erkjendt dennes Berettigelse. Han havde ikke været istand til at betvinge den; det var kun et heldigt Tilfælde, Eriks uventede Død, som igjen havde sat ham paa Sveriges Throne. I Virkeligheden var det altsaa dog det oprørske Parti, som havde seiret; Magnus var nu mere afhængig af det selvraadige Aristokrati end nogensinde før. Det var ganske naturligt, at han længtes efter en Leilighed til at afkaste Aaget, og at Stormændene paa sin Side nøie

vogtede hans Skridt og søgte at binde hans Hænder endnu sterkere.

Kort efter Forliget i Søderkøping fik de svenske Herrer endelig Anledning til at hevne sig paa den forhadte Benedikt Algotssøn. Han blev i 1360 overfalden og dræbt paa Rygnaholm i det nordlige Skaane, som det fortælles, af nogle af Hovedmændene i Eriks Opstand. Magnus kunde ikke straffe Gjerningsmændene, da Benedikt jo var fredløs i Sverige; men Gjerningen kunde ikke forbedre Forholdet mellem ham og det Parti, hvortil de hørte.

Eriks Død havde forvandlet det allerede før vaklende Venskab mellem Magnus og Valdemar til erklæret Fiendskab. Magnus havde allerede i August 1359, strax efter Eriks Død, sluttet Forbund med Albrekt af Meklenburg, der for Øieblikket hørte til den danske Konges Fiender. Han synes imidlertid for det første at have følt sig temmelig tryg for et Angreb fra dansk Side, da Valdemar endnu ikke havde faaet Bugt med Opstanden i Jylland. Men Valdemar bragte ved uventede Indrømmelser de jydske Herrer til at nedlægge Vaabnene (Mai 1360), samlede i Hast en mægtig Hær og erobrede i kort Tid det meste af Skaane (i Juni og Juli). Magnus skyndte sig derned, men havde ikke Magt nok til at drive de Danske ud af Landet. Han indlod sig i Underhandling med Valdemar, og Udfaldet blev, at denne fik Helsingborg, som han hidtil forgjeves havde beleiret, i sin Magt. Hvorledes dette er gaaet til, kan nu ikke tilfulde oplyses. Hertug Albrekt sees at have været tilstede og at have gaaet tilhaande som Mægler, og der er sterke Grunde til at tro, at han her igjen, naturligvis mod klækkeligt Vederlag af Valdemar, under Venskabs Maske har sveget sin godtroende Svoger og narret denne til at give Helsingborg fra sig. Denne Formodning styrkes i høi Grad derved, at Albrekt senere affrævede Valdemar de 10000 Mark,

som han havde betinget sig, om det lykkedes ham at hjelpe denne til Besiddelsen af Helsingborg[1]), og at Valdemar erkjendte Fordringens Rigtighed.

Ved Helsingborgs Overgivelse havde Valdemar overvundet den værste Hindring. Endnu inden Aarets Udgang var han Herre over hele Skaane, Blekinge og Søndre Halland. Han havde endelig naaet det længe eftertragtede Maal, at gjenforene med sit Rige de Landskaber, som i Danmarks Trængselstid før hans Thronbestigelse havde kastet sig i den svenske Konges Arme. Vi kunne ikke tvivle om, at Arbeidet lettedes ham ved Befolkningens Stemning. Den var dansk og havde ikke staaet længe nok under svensk Styrelse til at glemme, at den var det; det var naturligt, at den ønskede igjen at forenes med sine Landsmænd, nu da Danmark omsider havde faaet en Styrelse, sterk nok til at beskytte Landet mod det trykkende Fremmedherredømme, som i sin Tid havde drevet Skaaningerne til at hylde den svenske Konge. Valdemar standsede imidlertid ikke dermed. Han vidste nu af Erfaring, hvor lidet Magnus for Tiden var istand til at forsvare sit Rige, og betænkte sig ikke paa at benytte sig af hans Svaghed til at berøve ham Landskaber, som fra urgammel Tid havde tilhørt Sverige. I den følgende Sommer, 1361, bemægtigede han sig ved Overfald først Øland og derpaa Gotland med den rige, med Hansestæderne nøie forbundne Handelsstad Visby, og satte danske Befalingsmænd over begge Øer.

Tabet af alle disse vigtige Landskaber blev senere af Magnus's Modstandere i Sverige lagt ham udelukkende til Last. Ja det blev endog paastaaet, at han den hele Tid havde været i hemmelig Forstaaelse med Valdemar og underhaanden hjulpet ham til disse store Erobringer paa Sveriges Bekostning. Disse Beskyldninger faa et Skin af

[1]) Se ovenf. S. 611.

Sandsynlighed derved, at Magnus gjorde saa lidet for at hindre Valdemars Fremgang, og at han ikke længe efter fornyede det venskabelige Forhold, hvori han tidligere havde staaet til denne, uagtet al den Skade og Uret, som Valdemar i Mellemtiden havde tilføiet ham. De have derfor ogsaa fundet adskillig Tiltro, ligesom overhovedet Eftertidens Dom om Magnus's Personlighed og Regjeringsvirksomhed i altfor høi Grad er blevet bestemt ved Udsagn, som have sit Udspring fra hans argeste Fiender. Men man har ganske sikkert her gjort Magnus Uret. Han synes at have ladet sig overraske og overliste af den ham i Kløgt og Virksomhed langt overlegne danske Konge, med hvem desuden ogsaa den trædske Hertug Albrekt synes at have været i Ledtog; men til noget Forræderi fra Magnus's Side er der ikke det ringeste Spor i de faa virkelig paalidelige Efterretninger, vi have om Sagens Gang. Det er saameget mindre sandsynligt, da Magnus selv var den, som maatte komme til at lide mest ved disse Valdemars Erhvervelser. Intet kunde give hans Fiender bedre Vaaben mod ham og virke mere til at forverre hans allerede høist mislige og usikkre Stilling i Sverige end Tabet af de skaanske Landskaber, som havde kostet Sverige saa store Summer, som havde bidraget saameget til at hæve dets Anseelse, og som man allerede næsten havde vant sig til at betragte som en Deel af Riget. At Magnus lod sig plyndre af Valdemar saagodtsom uden Modstand, kom uden tvivl alene deraf, at han manglede Midler og Magt til at føre en Krig. Netop i denne Tid trængtes han haardt af Paven for det Laan, han havde faaet af Legaten Johannes Guilaberti i 1351, og formaaede ikke at tilveiebringe Pengene, uagtet han truedes med Excommunication og vistnok har gjort alt, hvad han kunde, for at undgaa denne. Den blev virkelig forkyndt over ham. Paven, som øiensynlig har ønsket at skaane ham saameget som mulig, lod sig

(18 Mai 1360) bevæge til at suspendere Banlysningen, men kun til næste Aars Paaske, og det lader ikke til, at Magnus har faaet Gjælden afgjort inden denne Frist. Under saadanne Omstændigheder kunde alene en kraftig og oprigtig Understøttelse fra de svenske Stormænds Side have gjort det muligt for Kongen at optræde med Kraft mod Valdemar. Det var dem, som nu i Virkeligheden havde Magten i Landet. Men vi høre Intet om, hvad de have gjort for at møde Valdemars Angreb; derimod sees de midt under Krigen at have havt meget travlt med Forhandlinger, hvis Hensigt alene kan have været at sikkre dem den Magt, de havde vundet paa Kongens Bekostning, endog med Tilsidesættelse af Rigets sande Fordeel.

Netop i de Dage, da Valdemar tiltraadte sit Tog til Øland og Gotland, sluttede nogle Medlemmer af det svenske Raad paa Haakons og Magnus's Vegne i Holsten den 29 Juni 1361 en Overeenskomst med Greverne Henrik og Nikolaus, Sønner af Grev Geert, hvorved Haakon forpligtede sig til at egte Grevernes Søster Elisabeth. Hvis Haakon brød denne Forpligtelse, og Greverne derved led nogen Skade, skulde Indbyggerne i begge Riger, Norge og Sverige, med Slotte og Land vende sig til Greverne, indtil disse havde faaet sit Tab fuldt godtgjort. Denne Forlovelse har ganske vist fra først af været det svenske Raads Verk og er af dette paatvungen Kongerne for at gjøre den tidligere aftalte Forbindelse med en Datter af den de svenske Magnater forhadte danske Konge umulig. Men om end Kongerne vel have maattet give Fuldmagt til en saadan Underhandling, saa er det dog klart nok, at Gesandterne ingenlunde kunne have havt deres Samtykke til at indgaa Vilkaar som disse, der vilde gjøre de holstenske Grever til Norges og Sveriges Herrer, om Haakon brød Forlovelsen. De svenske Underhandlere have aabenbart grovelig misbrugt Haakons og Magnus's afhæn-

gige Stilling til at sikkre det for dem og deres Stands Interesser fordeelagtige, men for Kongerne visnok ingenlunde behagelige holstenske Giftermaal.

Alligevel finde vi strax efter et andet Gesandtskab af svenske Herrer, og deriblandt flere af dem, der havde været med at slutte den holstenske Egteskabskontrakt, betroet med en Underhandling paa Kongernes Vegne med Hansestæderne. Det gjaldt et Krigsforbund mod den danske Konge med Stæderne, der, som det kunde ventes, ved den første Efterretning om Visbys Fald havde besluttet at gribe til Vaaben mod denne. Forbundet blev afgjort i Gripswald d. 9 Septbr. 1361. Kongerne skulde stille 2000 Mand til Krigen mod Valdemar, og Stæderne ligesaamange tilligemed et tilsvarende Antal af Krigsskibe. Ingen af Parterne skulde slutte Fred uden den andens Samtykke. Til Sikkerhed for Krigsomkostningerne skulde Kongerne overlade Stæderne Bahuus med Marstrand og alt, hvad der fra gammel Tid havde ligget dertil, eller i Stedet derfor Varberg med Nørre-Halland, om man blev enig om at angribe Skaane, og Stæderne da ønskede en saadan Ombytning. Lykkedes det at erobre Skaane, skulde de istedetfor Bahuus eller Varberg faa de vigtigste og mest indbringende Slotte med de til disse hørende Hereder i dette Landskab. I ethvert Fald skulde de beholde de dem indrømmede Fæstninger og Landskaber, indtil de af disses Indtægter havde faaet fuldstændigt Vederlag for de Bekostninger, de havde anvendt paa Krigen. Foruden denne Forbundsakt gave Gesandterne desuden Stæderne i begge Kongers Navn Bekræftelse paa de Handelsfriheder, de hidtil havde nydt i Norge og Sverige, og Tilsagn om nye endnu videre gaaende.

Ved disse Forhandlinger havde de svenske Magnater paa en endnu frækkere Maade sveget den Tillid, som de to Konger havde været nødte til at vise dem. Den hele

Overeenskomst var udelukkende beregnet paa Stædernes Fordeel. Uagtet Krigen ligesaameget gjaldt deres som Norges og Sveriges Interesser, skulde dog disse Riger ikke have noget særskilt Vederlag for sin Deeltagelse i den, medens Hansestæderne ei alene skulde faa alle Omkostninger godtgjorte, men dertil ogsaa forøgede Handelsprivilegier. Gesandternes Adfærd bliver endnu mere uforsvarlig derved, at de, uagtet der ikke var en eneste Nordmand blandt dem, dog uden Betænkning indgik Forpligtelser ogsaa paa dette Riges Vegne og endog paalagde dette Broderparten af de Opoffrelser, hvormed de fandt for godt at kjøbe Stædernes Bistand; thi Bahuus og Varberg, som anviistes Stæderne til Sikkerhed for deres Udlæg, hørte jo begge til Norge. Kong Haakon erklærede ogsaa udtrykkelig i sine senere Forhandlinger med Stæderne, at Gesandterne havde overskredet sin Fuldmagt; de havde ikke engang villet vise ham Traktaten og give ham fuldstændig Oplysning om, hvad de paa hans Vegne havde indgaaet. Der er Intet at anføre til Undskyldning for Gesandternes egenmægtige Fremfærd; thi ogsaa sit eget Lands Interesser havde de gaaet for nær. Den kan alene forklares af det svenske Aristokratis blinde Had mod Kong Magnus, der bragte det til med Tilsidesættelse af alle andre Hensyn at arbeide paa at binde ham og svække hans Magt og Anseelse.

Det var ikke at vente, at Kongerne rolig vilde finde sig i disse Tiltag, hvor afhængig end deres Stilling var. Det maa, efter at Gesandterne vare vendte tilbage til Sverige, være kommet til heftige Sammenstød. Stæderne fik ikke Bahuus, som Gesandterne havde tilsagt dem i Kongernes Navn; da de sendte Krigsfolk for at modtage Slottet, bleve disse afviiste og maatte vende om med uforrettet Sag. Vi finde den 29 Septbr. — tre Uger efter Forbundet i Gripswald — de ypperste Medlemmer af Norges Raad,

alle Landets Biskopper og de tre paa den Tid mest anseede verdslige Herrer, Hafthorssønnerne og Ogmund Finnsson, samlede med begge Konger paa Bahuus. Rimelig har der ogsaa denne Sag været forhandlet, og det norske Raad har styrket Kongerne i deres Beslutning, ikke at godkjende Traktaten. Men senere paa Aaret skal Haakon have sluttet sig til de svenske Raadsherrer mod sin Fader. Han tog denne — saa fortælles der — til Fange i Kalmar d. 11 Novbr. og holdt ham i Fangenskab til Himmelfartsdag (26 Mai 1362). Denne Efterretning kommer fra en Kilde, hvis Paalidelighed ingenlunde er hævet over enhver Tvivl; men flere Omstændigheder vise, at der maa ligge noget Sandt til Grund for den, om den end neppe er rigtig i alle Enkeltheder. Haakon blev nemlig virkelig med det svenske Raads Samtykke valgt til Sveriges Konge i Upsal d. 15 Februar 1362, og man har et Brev af 27 April samme Aar, hvori begge Konger kundgjøre, at de nu have indgaaet Forening og venligt Forlig og derfor befale sine Mænd ikke mere at plyndre og røve hinanden. Haakon maa altsaa for en Tid virkelig være traadt i et nærmere Forhold til det svenske Aristokrati og derved have fjærnet sig fra sin Fader. Man kunde tænke sig, at han, ligesom tidligere hans ældre Broder Erik, i ungdommelig Ærgjerrighed har ladet sig lokke til at sætte sig op mod sin Fader med Bistand af dennes mægtige Fiender blandt Sveriges Stormænd; men man kan vanskelig tiltro ham dette, da han ellers altid lige til sin Faders Død viiste sig som en god og kjærlig Søn. Hans Optræden ved denne Leilighed maa vel derfor snarere forklares saaledes, at han har sluttet sig til de svenske Herrer for at opnaa at blive valgt til Sveriges Konge, i det Haab, at det kunde lykkes ham med den Myndighed, han derved fik, at forsvare Kongedømmets Ret mod deres Overgreb med større Kraft og Held, end Magnus hidtil havde formaaet, og standse den

fordærvelige indre Splid. Isaafald kan det Hele gjerne have være forud aftalt mellem ham og Magnus, og deres Uenighed kun været forstilt. Men var dette Hensigten, da naaedes den ialfald ikke; de svenske Herrer vedbleve at vise sig ligesaa selvraadige og opsætsige mod sine Konger som før.

Uagtet Hansestæderne ikke havde faaet alt det, som Gesandterne egenmægtig havde lovet dem, blev man dog ved senere Forhandlinger enig om at opretholde Forbundet; Stæderne maatte slaa noget af paa sine Fordringer og lade sig nøie med det svenske Slot Borgholm og det dertil liggende Øland istedetfor Bahuus. De opfyldte ogsaa sin Deel af Overeenskomsten; i Juni eller Juli 1362 løb deres Flaade ind i Øresund og angreb Helsingborg. Det lykkedes dem dog ikke at erobre Fæstningen, da Kongerne, der med sin Hær skulde have indesluttet den fra Landsiden, ikke indfandt sig i rette Tid. Imidlertid bleve Tydskerne overfaldne af Kong Valdemar, mistede en stor Deel af sine Skibe og nødtes, for at redde de øvrige, til at aabne Underhandlinger, der i Novbr. førte til en Stilstand, hvori ogsaa Magnus og Haakon vare optagne.

Disses Udeblivelse, hvorover de tydske Stæder senere førte bittre Klager, havde sin Grund i det vedvarende uvenlige Forhold mellem dem og den svenske Adel. Efter de store Forpligtelser, som dens Befuldmægtigede havde overtaget i Kongernes Navn ved Forbundet med Stæderne, kunde man vel have ventet, at den kraftigt havde understøttet Kongerne til at opfylde dem. Men om en ærlig Samvirken til Rigets Bedste mellem Magnus og de svenske Stormænd kunde der ei nu længere være Tale. Medens Kampen stod i Øresund, vare de fornemeste Medlemmer af det svenske Aristokrati nede i Holsten for at afslutte den Aaret forud, vistnok ikke med Haakons gode Villie, aftalte Forbindelse mellem ham og Elisabeth. Trolovelsen blev nu

høitidelig indgaaet med Vexling af Ringe i Pløn den 25 Juli 1362, hvorved en af de svenske Gesandter, Ridder Herman von Bitzen, forestillede Kong Haakons Person, og de strenge Vilkaar, som tidligere vare paalagte denne for det Tilfælde, at han brød Forlovelsen, gjentoges i en endnu mere bindende Form. De raadende Mænd i Sverige fandt det altsaa mere magtpaaliggende at binde Kong Haakon til den Brud og de Venner, de havde valgt for ham, og idethele at befæste den Magt, de alt havde over sin Konge, end at sørge for, at den Krig, de selv havde indledet, blev ført til Sveriges Ære og Fordeel. Haakon var derfor visselig i sin gode Ret, da han siden i sine Forhandlinger med Hansestæderne om denne Sag paastod, at han og hans Fader ikke havde kunnet møde frem ved Helsingborg, fordi de Gesandter, som havde sluttet Forbundet med Stæderne, endnu ikke vare komne hjem fra Tydskland.

Magnus havde saaledes ikke vundet stort derved, at Sveriges Raad efter Eriks Død paany hyldede ham som Konge. Han, og siden Febr. 1362 ogsaa Haakon, var af Navn hele Sveriges Konge; men Magten var hos det af Rigets Prælater og de fornemste verdslige Adelsmænd dannede Rigsraad, og dette benyttede den mere mod sine egne Konger end mod Rigets Fiender. Alle dets Foretagender syntes at være anlagte paa at gjøre Kongedømmet afmægtigt og ringeagtet, for at det saa selv kunde styre med uindskrænket Magt. Kongerne kunde ikke taale dette, saalænge der endnu var nogen Mulighed for at gjenoprette Kongedømmets Magt. De maatte kjæmpe for dets Ret, ikke mindre for Rigets og Folkets, end for sin egen Skyld. Nu stod vistnok i Sverige selv Almuen, saavidt man kan skjønne, ialfald i de fleste Egne paa deres Side, og med den ikke saa ganske faa Adelsmænd, hvoraf de fleste hørte hjemme i de til Norge grændsende Landskaber; men den

Understøttelse, som fra disse Kanter kunde ventes, var ingenlunde tilstrækkelig til at knække Rigsraadets velbefæstede Overmagt. I Norge vare baade Folk og Høvdinger idethele vel fornøiede med Kongerne og undte dem alt Godt; men til at blande sig ind i Sveriges indre Anliggender havde Nordmændene neppe nogen Lyst. De havde jo alt noksom viist, at de helst ønskede at beholde sin Konge for sig selv. De kunde derfor ikke være ret tilfredse med Haakons Valg til Sveriges Konge, hvorved den i 1355 opløste Union mellem de to Riger igjen fornyedes paa ubestemmelig Tid, og vare vist lidet tilbøielige til at hjælpe Haakon til at befæste hans vaklende Throne i Sverige. Man kan derfor ikke andet end finde det forklarligt og undskyldeligt, at Haakon og hans Fader nu atter begyndte at lytte til Kong Valdemars vakkre Ord. De havde alt kjendt ham længe nok og havt altfor mange Prøver paa hans Underfundighed til at kunne stole meget paa hans Løfter, og det følger af sig selv, at de nu, for at vinde hans Venskab, maatte gjøre Afkald paa de østenfor Øresund liggende danske Provindser, som Valdemar nys havde frarevet Magnus. Men den danske Konge var for Øieblikket den eneste, af hvem Hjælp kunde haabes. Tilfældet kom ham ogsaa imøde og gjorde ham det lettere at overvinde de Betænkeligheder, som de svenske Konger havde. I December 1362, da Stilstand var sluttet med Hansestæderne og Farten igjen var sikker, gik Haakons Brud, den holsteenske Grevedatter Elisabeth, tilsøs fra Lübeck over til Sverige, hvor Brylluppet skulde holdes. Uveir drev Skibet ind i en Havn, der tilhørte Erkebiskoppen af Lund, og denne gjorde nu sin Konge den Tjeneste at holde hende tilbage i et Slags Fangenskab. Han var derved fra sit Standpunkt i sin gode Ret; thi Elisabeth var saa nær beslægtet med Margreta, Valdemars Datter, at Haakons tidligere Trolovelse med denne efter den kanoniske Lov gjorde et Egteskab mel-

lem ham og Elisabeth utilstedeligt uden særlig Dispensation af Paven. Erkebiskoppen hindrede altsaa ved at forbyde Elisabeth at reise videre en Synd mod Guds Lov. Valdemar benyttede godt den Frist, han saaledes havde vundet. Han indbød Magnus, Blanca og Haakon til at besøge ham paa Sjæland. De lode sig bevæge til at modtage Indbydelsen, og Valdemars Overtalelsesgaver gjorde sin Virkning. Haakon fornyede sin Forbindelse med Margreta, og deres Bryllup holdtes strax, den 9 April 1363, uagtet Bruden endnu knap var 10 Aar gammel. Det maa formodes, at der paa samme Tid er sluttet en Overeenskomst mellem Kongerne, hvorved Magnus og Haakon have erkjendt Valdemars Ret til Skaane og de tilliggende Provindser, medens denne paa sin Side har givet dem Tilsagn om Bistand mod deres Fiender hjemme i Sverige. Elisabeth, det uskyldige Offer for de svenske Stormænds rænkefulde Politik, blev derefter frigivet og sendt hjem til Holsteen; hun gik senere i Kloster.

Dronning Blanca har formodentlig havt en ikke ringe Deel i det Udfald, denne Sag fik. Hun var endnu mere end sin Mand hadet af de svenske Aristokrater — derom vidne noksom de ærerørige Beskyldninger, hvormed hun overøses i de senere svenske Krøniker, som i Eet og Alt slutte sig til Aristokratiets Parti i denne Strid; og hun gjengjældte vist af ganske Hjerte deres Had. Det var vel ogsaa derfor, at hun lige siden Eriks Opstand i 1356 havde taget stadigt Ophold i Norge, hvor hun paa sin Mands Vegne sees at have bestyret dennes norske Besiddelser. Det Giftermaal, som de svenske Magnater havde villet paatvinge Haakon, maa derfor have været hende meget imod, og hun maa have anvendt al den Indflydelse, hun havde hos sin Mand og sin Søn, til at bringe dem til at holde fast ved den tidligere aftalte Forbindelse med den danske Kongedatter. Hun overlevede ikke længe Sønnens Bryllup. Vel døde

hun ikke, som det almindelig fortælles, i Kjøbenhavn under selve Festen: hun kom hjem til Tunsberg Slot, hvor hun i de senere Aar havde boet; men hun var død inden Aarets Udgang.

Haakons Egteskab med Margreta skulde med Tiden faa en afgjørende Indflydelse paa Nordens Skjebne; men dette anede neppe Nogen paa den Tid, da det blev indgaaet. Haakon selv og hans Fader tyede til Valdemar i Haab om at vinde hans Hjælp til at reise det svenske Kongedømme af dets Afmagt. Valdemars nærmeste Hensigt synes at have været den at holde den indre Splid i Sverige vedlige, for derved at sikkre sig Besiddelsen af de gjenvundne Landskaber, og tillige skaffe sig Leilighed til at gjøre nye Erobringer paa Sveriges Bekostning. Han har dog vel ogsaa ved at gifte sin yngre Datter med en nordisk Fyrste villet gjøre sit til for at forebygge, at Danmark efter hans Død faldt i tydske Hænder. Hans ældste Datter Ingebjørg var gift med en Meklenburger, Hertug Albrekts Søn Henrik, og hans eneste Søn, Hertug Kristoffer af Laaland, var allerede da farlig syg, som det fortælles, af et Saar, han Aaret forud havde faaet under Kampen med Hansestædernes Flaade i Øresund. Kristoffer døde ogsaa faa Maaneder efter, i Juni 1363.

Istedetfor de forventede Fordele høstede Magnus og hans Søn for det første dog kun Skade og Tab af det fornyede Forbund med Valdemar. De begyndte nu, i Tillid til Valdemars Løfter, at frigjøre sig fra det Aag, som den svenske Adel havde lagt paa dem, og lod Hovedmændene for det fiendtlige Parti føle deres Vrede. En af disse, Biskop Nikolaus af Linkøping, anklagede de i Sommeren 1363 før Paven og forlangte ham afsat, og Paven maa have fundet Anklagen grundet, da han forflyttede Nikolaus mod hans Villie til en udenlandsk Bispestol. Paa samme Tid skulle Kongerne have forviist de ivrigste af deres Modstan-

dere blandt Rigets verdslige Høvdinger fra Landet. Men Aristokraterne vare ingenlunde tilsinds at opgive de Fordele, de havde fravundet Kongedømmet, allermindst, naar de derved tillige udsatte sig for middelbart at komme i Afhængighed af Kong Valdemar gjennem den nøie Forbindelse, han nu havde indgaaet med deres Konger. Hans strenge og kraftige Styrelse i Danmark viiste, hvorledes han vilde behandle den selvraadige Adel i Sverige, om han fik nogen Magt over den; og det maa tilstaaes, at hans Forhold i den sidste Tid kunde give god Grund til at mistænke ham for at nære Planer mod Sverige, som enhver Svensk maatte føle sig opfordret til at modarbeide af al sin Kraft. De svenske Herrer søgte Tilflugt hos sine tydske Venner. Det fortælles, at de først tilbøde Grev Henrik af Holsteen den svenske Krone, hvortil de jo ogsaa havde forpligtet sig ved den af deres Repræsentanter afsluttede Egteskabskontrakt mellem den unge Konge og Grevens Søster. Da Henrik ikke modtog Tilbudet, henvendte de sig til Hertug Albrekt af Meklenburg, hos hvem de paa Forhaand kunde være sikkre paa at faa et gunstigt Svar. Albrekt havde saaledes endelig naaet sin Ærgjerrigheds Maal. Hans yngre Søn Albrekt blev udseet til Sveriges Konge, da den ældste, Henrik, paa Grund af sit Giftermaal med den danske Konges Datter ikke kunde være de svenske Stormænd nogen velkommen Herre. Hele Sommeren igjennem førtes der om denne Sag i al Stilhed hemmelige Underhandlinger mellem den svenske Adel paa den ene Side og paa den anden Meklenburgerne, Greverne af Holsteen og Hansestæderne. En tydsk Fyrste paa Sveriges Throne vilde være en stor Vinding for hele Nordtydskland, allermest for Stæderne, der havde saamange vigtige Interesser at forsvare i Sverige. Da Alt var ordnet, gik Hertug Albrekt med sin unge Søn over til Sverige og holdt sit Indtog i Stokholm d. 29 Novbr. Stadens Borgerskab, der for en stor

Deel bestod af Tydskere, hyldede allerede Dagen efter Albrekt den yngre som sin Herre og Konge, og en Mængde oprørske Herrer sluttede sig strax til ham. Magnus og Haakon stevnedes at stande til Rette i Upsal i Febr. 1364 for Folk og Adel. Paa dette Møde, hvor naturligviis hverken de indstevnede Konger eller nogen af deres Tilhængere indfandt sig, blev en lang Række af Beskyldninger fremsat mod Kongerne, og Sveriges Rige fradømt dem paa Grund af disse. I deres Sted valgtes da Albrekt af Meklenburg til Sveriges Konge (15 Febr. 1364).

Dermed havde Albrekt dog endnu ikke vundet Sveriges Rige. Mange af dettes Høvdinger bleve Magnus tro, og blandt disse endog flere, som hidtil havde hørt til hans Modstandere, men som nu skilte sig fra disse, da de for at tilfredsstille sit Had til Kongen og pleie sine private Interesser bragte Landet under en fremmed Hersker. Hele den vestlige Deel af Landet blev Magnus tro og ligeledes det meste af Finland. Men det var desuagtet ikke nogen let Sag for ham at tilveiebringe en Krigsmagt, med hvilken han med nogen Udsigt til Seir kunde angribe Albrekt, der havde Fleertallet af det svenske Aristokrati paa sin Side og snart saa sig omgivet af en Mængde tydske Riddere, som nu i Flokkeviis søgte til Sverige for at vinde Ære og Fordeel der under den tydske Konge. Fra Valdemar fik de liden eller ingen Hjælp: han fandt det fordeelagtigst for sig at lade Striden gaa sin Gang og vente med at skride ind, til han havde Udsigt til at vinde nogen klækkelig Fordeel for sig selv. Netop paa den Tid, da Opstanden i Sverige var lige ved at bryde ud, i Oktbr. 1363, gjorde han en Udenlandsreise; han besøgte Keiseren og Paven og kom ikke tilbage til sit Rige før det følgende Aars Sommer. I Norge, hvor der var det bedste Forhold mellem Folket og Kongerne, maatte disse vel kunne gjøre Regning paa Bistand; men Landets Krigsmagt var i Forfald, og hverken Høvdingerne eller

Folket kunde have meget tilovers for en Krig, hvis egentlige Maal var Fornyelsen af Unionen med Sverige, som tidligere netop efter Nordmændenes Ønske var bleven hævet. Naar man der blandede sig ind i Striden, skede dette vel deels af personlig Hengivenhed for Kongerne og Harme over den overmodige og troløse Maade, hvorpaa de oprørske svenske Herrer havde behandlet dem, og deels af Had til Tydskerne og af Frygt for de farlige Følger, det kunde have ogsaa for Norge, om disse gjennem den nye tydske Konge fik Magten i Naboriget. Saaledes lykkedes det dog endelig Haakon at samle en anseelig Hær, med hvilken han i Begyndelsen af 1365, ledsaget af sin Fader, drog ind i det østlige Sverige. Hovedstyrken var fra Norge; men der var ogsaa en heel Deel Svenske med, fra de vestlige Landskaber, der endnu hyldede Landets retmæssige Konge, og, som det fortælles, tillige Hjælpetropper fra Danmark. Kong Albrekt selv var paa denne Tid i Finland, beskjeftiget med at beleire Aabo Slot, der længe kjækt forsvaredes mod ham af den af Kong Magnus indsatte Hovedsmand, Narve Ingevaldssøn. Befalingen i Sverige førtes derfor af Ridderen Karl Ulfssøn af Tofta, en af Hovedmændene i Oprørspartiet, hvem Albrekt før sin Reise til Finland havde udnævnt til sin Marsk og Hovedsmand paa Stokholms Slot. Denne samlede i Hast svenske og tydske Krigsfolk fra de østre Landskaber og mødte den kongelige Hær ved Gaata, noget vestenfor Enkøping, omtrent ved Grændsen mellem Vestmanland og Upland, den 3 Marts 1365. Han skal have overrasket Kongerne, saa at disse ikke paa langt nær havde hele sin Hær samlet, da det kom til Kamp. Slaget havde et for dem høist uheldigt Udfald; Haakon undkom med yderste Nød, og Magnus blev fangen og sat i Forvaring paa Stokholms Slot.

Denne Seir styrkede i høi Grad Kong Albrekts Sag. Hele Sverige synes nu snart at være kommet i hans Magt

med Undtagelse alene af Vermeland, Dalsland og en Deel af Vestergøtland, de Landskaber, som tidligere havde været Dronning Blancas Morgengavebesiddelser, og som derved vare komne i et nærmere Forhold baade til hendes Mand og til de tilgrændsende norske Landskaber, som vare hende tillagte. Haakon havde for Øieblikket intet andet at stole paa end sit Forbund med Valdemar; alene dennes virksomme Hjælp kunde give ham nogen Udsigt til at gjenvinde Sveriges Rige og faa sin fangne Fader udfriet. Han drog selv ned til Danmark, hvor vi finde ham i Juni 1365, og det lykkedes ham nu omsider at bringe Valdemar til at gribe til Vaaben mod Albrekt og hans Tilhængere i Sverige. En dansk Hær, anført af en med Valdemar nær forbunden tydsk Fyrste, Hertug Erik af Saxen, rykkede ind i Sverige og maa have gjort ikke ringe Fremskridt, da Nørre Halland med Varberg, store Stykker af Vestergøtland og den vestlige Deel af Smaaland strax efter findes at have været i Valdemars Besiddelse. I Sommeren 1366 bemægtigede han sig ogsaa paany Gotland, som under den tidligere Krig med Hansestæderne havde fordrevet den danske Besætning, det havde faaet i 1361. Disse Erobringer synes hovedsagelig at være gjorte med dansk Magt, men Haakon og Nordmændene maa dog ogsaa have taget nogen Deel i Kampen. Ud paa Sommeren beleirede saaledes Haakon i Forening med den danske Hærfører Erik af Saxen Kalmar, og vandt Borgholm Slot paa Øland, som overgaves ham af den hanseatiske Besætning. Meklenburgerne begyndte at frygte for, at det i Længden ikke vilde blive dem muligt at holde sig i Sverige mod Haakons og Valdemars forenede Angreb. I Juli 1366 drog Hertug Albrekt over til Danmark for at underhandle med Valdemar paa sin Søns, den svenske Konges, Vegne. De bleve snart enige og indgik paa Aalholm Slot paa Laaland den 28 Juli en Overeenskomst, hvori disse to Fyrsters egennyttige

og troløse Politik træder frem nøgen og utilhyllet. Valdemar skulde beholde alle de svenske Landsdele, som han hidtil havde erobret, for sig og Efterkommere til evig Tid som Dele af Danmarks Rige; men det øvrige Sverige skulde tilhøre Kong Albrekt. Denne forpligtede sig til ikke at frigive Kong Magnus, før denne havde givet formelig og betryggende Afkald paa de Valdemar ved denne Traktat tilsikkrede svenske Landskaber, og ikke at slutte noget Forlig med Haakon paa de første to eller tre Aar, indtil ogsaa han havde vedtaget disse Afstaaelser. Vægrede han sig derved, skulde Valdemar og Meklenburgerne med forenede Kræfter hjælpe hinanden imod ham, i fornødent Fald med Vaabenmagt, saalænge til han faldt til Føie. Overhovedet lovede begge Parter hinanden gjensidig Bistand til at forsvare de Landskaber, de havde inde. Det var altsaa ikke for sin Svigersøns eller dennes Faders Sag, for at hjælpe dem til at gjenvinde deres kongelige Ret i Sverige, at Valdemar havde begyndt Krigen, men kun for at benytte Sveriges Splittelse til at berøve dette Rige saamange som muligt af dets Provindser. Naar Haakons Fiender vise sig villige til at overlade ham de eftertragtede Besiddelser, er han strax færdig til at slutte sig til dem og forpligter sig for denne Priis til at hjælpe dem til at beholde, hvad de havde røvet fra hans Svigersøn.

Det var heldigt baade for Haakon og for det svenske Rige, at Kong Albrekt, da det kom til Stykket, ikke godkjendte den Aftale, hans Fader havde sluttet i hans Navn. Det vilde under alle Omstændigheder vistnok have holdt haardt at tvinge de svenske Magnater, som havde indkaldt Albrekt, og hvis Bistand han nødvendig behøvede for at kunne holde sig paa Thronen, til at give sit Samtykke til en Traktat, der overgav saa betydelige Strækninger af Sverige til den forhadte Valdemar. Og Albrekt fandt

desuden snart Hjælpere, som satte ham istand til at undvære dennes dyre Understøttelse.

Allerede i længere Tid havde baade Norges og Danmarks Konge staaet i et høist uvenligt Forhold til Hansestæderne. Kong Haakon havde kun nødtvungen modtaget det for hans Riger og navnlig for Norge høist ufordeelagtige Krigsforbund mod Danmark, som de svenske Raadsherrer saa egenmægtig havde sluttet med Stæderne i hans og hans Faders Navn; og den derpaa i Fællesskab førte Krig med den danske Konge havde givet ny Anledning til gjensidige Besværinger. Stæderne paastode, at Magnus og Haakon ved ikke tidsnok at komme dem til Hjælp havde foraarsaget det Nederlag, Kong Valdemar tilføiede dem i Øresund i 1362; Kongerne ansaa sig paa sin Side forurettede derved, at Stæderne derefter havde indgaaet Stilstand med Valdemar uden først at have spurgt dem, hvortil de efter Forbundets Vilkaar vare forpligtede. Disse Klager tjente dog i Virkeligheden kun som Paaskud; den egentlige Grund til Uvenskabet var, nu som før, Tvisten om Udstrækningen af Tydskernes Handelsrettigheder i Norge. Kong Haakon havde altid søgt at holde disse inden saa enge Grændser som muligt, i Overeensstemmelse med de Grundsætninger, som den norske Styrelse siden Haakon Magnussøn den ældres Tid stadigt havde fulgt i denne Sag. Det Tilsagn, som de svenske Sendemænd ved Forbundet i 1361 paa hans Vegne havde givet Tydskerne om udvidede Friheder i Norge, har han utvivlsomt ikke godkjendt. Vi have netop fra Tiden nærmest efter dette Forbunds Indgaaelse et Vidnesbyrd om hans Omsorg for at verge de norske Kjøbstæder mod Tydskernes Overgreb i et Friheds- og Vernbrev for Tunsberg, udstedt af ham og hans Fader i Stokholm den 13de Marts 1362. Det sees at være fremkaldt ved Tunsbergernes Klager over de Indgreb, Tydskerne gjorde i deres Næring. Kongerne forbyde disse, idet de

beraabe sig paa Haakon Magnussøn den ældres Bestemmelser, at udsælge sine Varer i Smaat, at handle med andre end Byens Borgere, og navnlig at opkjøbe Slagt i Byen eller paa Bygden. Dette er i Hovedsagen kun Gjentagelse af ældre, til Beskyttelse for de norske Kjøbstæders Næring givne Forbud. Desuden søgte Kongerne ved flere i det samme Brev bevilgede Fordele at opmuntre Borgerne selv til at brygge stærkt Øl, som man i senere Tid havde indført fra Tydskland, og som var en af de Artikler, hvorpaa de tydske Handelsmænd tjente bedst. Saadanne Lovbud maatte, hvor vel befø̈iede de end vare, opirre Stæderne og fremkalde idelige Klager og Fordringer fra deres Side. Kong Haakon kunde derimod paa sin Side med langt større Ret besvære sig over den Hjælp, som Hansestæderne, om end kun underhaanden, havde ydet Meklenburgerne til at frarive ham og hans Fader Sveriges Krone, og over Tydskernes overmodige og lovløse Adfærd i Norge. Derom indeholdes udførlige Oplysninger i de Klager, Kongen forelagde Stædernes Fuldmægtige ved de senere førte Fredsunderhandlinger; og efter disse lader det til, at Tydskerne i Norge i denne Tid, da Forholdet mellem deres Stæder og den norske Styrelse nærmede sig til aabent Brud, have viist sig mere selvraadige og nærgaaende end nogensinde før. Især synes det at være gaaet voldsomt til i Bergen, hvor Sigurd Hafthorssøn nu var kongelig Befalingsmand. Tydskerne trængte ind til Sigurd selv i Kongsgaarden ved at stige over Murene og tvang ham med Vaaben i Haand til at indrømme dem, hvad de fordrede, uagtet han tilbød at stande dem til Rette efter Landets Lov. Dagen efter droge de en af Sigurds Tjenere ud af et af Byens Klostre, hvor han havde søgt Tilflugt, og halshuggede ham, hvorefter de ved Trusel om at brænde Byen tvang Biskoppen til at give dem Afløsning for denne Gjerning og Byens Raadmænd til at affige Dom i Sagen

deres Villie. Tydskerne gik stadigt med Vaaben i mod Kongens udtrykkelige Forbud, og Folk bleve e om Natten, uden at det var muligt at faa Rede Gjerningsmændene. Naar en Tydsker havde begaaet Lisgjerning i Norge, sørgede hans Kamerater strax for a ham ud af Landet med et af deres Skibe, saa at en den Fornærmede kunde komme til sin Ret eller en faa de ham lovlig tilkommende Bøder. — Da disse sgjerninger stadigt fortsattes, og de Klager, som af norske Styrelse førtes for Stæderne i Tydskland, ikke tede, begyndte de norske Befalingsmænd at øve Gjen- d ved at bemægtige sig Skibe og Gods, som tilhørte eatiske Handelsmænd, i de norske Udhavne. Stæderne gte en Stund at bevare Freden, idet de alvorlig til- t sine i Norge værende Borgere at agte Landets Lov, ens de tillige indstændigt opfordrede Kongen til at til- give eller erstatte de borttagne Skibe og Varer; men erom førte Forhandlinger bleve frugtesløse, da man paa n af Siderne var tilbøielig til at give efter i Ho- agen.

Den danske Konge var i endnu høiere Grad Gjenstand Hansestædernes Forbittrelse. Valdemar havde, saasnart nogenledes var bleven Herre i sit Land, benyttet en- r Leilighed til at indskrænke de store Handelsfordele, Stæderne havde fundet Anledning til at vinde ved nmarks Svaghed i den forudgaaende Tid, og han havde enne Sag, som ellers, brugt Magten, naar han havde , uden at agte Forpligtelser, som han selv tidligere ode indgaaet. Allermest havde han opirret Stæderne d sig ved sin Stræben efter Herredømmet over det for es Handel saa yderst vigtige Gotland, der, som alle- e fortalt, netop nylig igjen var kommet i hans Besid- lse. Hanseaterne kunde idethele efter det Held, han hidtil ode havt med sine Bestræbelser for at reise Kongedøm-

mets Magt i Danmark og tilvende sig Indflydelse i Naborigerne, have Grund nok til at frygte for, at han snart kunde blive istand til alvorligt at true deres Handelsmagt i alle de tre nordiske Riger. Den Krig, de havde begyndt mod ham i 1362, var efter langvarige Underhandlinger omsider endt ved en formelig Fred i 1365, men denne Overeenskomst synes at være bleven brudt omtrent lige saa snart, som den var sluttet. Ogsaa her vare allerede Fiendtligheder begyndte ved Opbringelse af hanseatiske Skibe.

Stæderne sees alt i Begyndelsen af 1367 at have beredt sig paa Krig baade med Norge og Danmark. Paa et Hansemøde i Rostok i Mai Maaned forbødes det Stædernes Kjøbmænd at føre Vaaben eller Bryggerkar til noget af disse Lande, og paa et senere Møde i Juli blev alt Samkvem med dem forbudt. Efter at Sagen var nøiere forhandlet mellem Stæderne ved flere tæt paa hinanden følgende Sammenkomster, holdtes ved Mortensdags Tid (11 Novbr. 1367) et talrigt besøgt Møde i Køln, hvor et Krigsforbund sluttedes mod Norge og Danmark. Stæderne vilde, heder det i Forbundsdokumentet, „formedelst den mangfoldige Skade og Uret, som Kongerne i Danmark og Norge gjorde og havde gjort Kjøbmændene, være disse Kongers Fiender og trolig staa hinanden bi i denne Sag.“ De lovede hinanden ikke at indgaa noget Forlig med Kongerne, førend disse havde gjort alle Stæderne Ret og Skjel; og til yderligere Sikkerhed skulde Forbundet staa ved Magt tre Aar, efter at endeligt Forlig var sluttet. Det blev tiltraadt af saagodtsom alle Handelsstæder lige fra Nederlandene til Lifland, ialt henimod 80. Ingen af de tidligere til de nordtydske Handelsinteressers Fremme førte Krige havde paa langt nær samlet et saa stort Antal af Stæder. Det var aftalt, at alle Stæder skulde have sine Krigsskibe færdige til at gaa i Søen til næste Aars Paaske (9 April 1368). De nederlandske Stæders Skibe skulde samles i

Marstrand for derfra at seile til Øresund, hvor Skibene fra de vendiske, preussiske og liflandske Stæder skulde møde dem, og derefter skulde Danmark angribes med forenet Magt.

Alle Danmarks og Norges Fiender ilede med at benytte sig af de gunstige Udsigter, som dette mægtige og farlige Forbund aabnede for dem. Allerede før Mødet i Køln var der gjort foreløbig Aftale mellem Meklenburgerne, Greverne af Holsteen og de urolige jydske Adelsmænd, der allerede een Gang før havde reist sig mod Kong Valdemar. Efter at Stædernes Forbund var kommet istand, sluttede disse Fyrster og Herrer mellem sig en Overeenskomst i Wismar den 25 Januar 1368, ved hvilken de „i Betragtning af den megen Uret, som Kong Valdemar havde gjort dem" forenede sig mod ham, mod Kongen af Norge og mod alle deres Hjælpere og forpligtede sig til ikke at indgaa nogen Fred med dem uden efter fælles Samtykke. Forbundets sande Mening aabenbarer sig i en særskilt Aftale, som samtidig blev gjort mellem de i dette Forbund deeltagende Fyrster, hvorved de enedes om Delingen af de Erobringer, som de under Krigen kunde komme til at gjøre i Danmark. Kong Albrekt af Sverige skulde have alt, hvad der blev erobret østenfor Øresund, Hertug Albrekt af Meklenburg Sjæland med tilliggende mindre Øer, og de holsteenske Grever Jylland og Fyen med, hvad dertil hørte. Efter at Fyrsterne saaledes vare blevne enige indbyrdes, sluttede de sig til Stædernes Forbund, med hvilke de allerede længe havde staaet i hemmelig Underhandling; ved en i Lübeck den 2 Februar sluttet Traktat enedes man om fælles Førelse af Krigen. Ogsaa Hertug Henrik af Sønderjylland, den danske Konges Vasal, forenede sig kort efter med hans Fiender.

Kong Valdemar blev overrasket, da han saaledes med Eet saa alle sine mange hemmelige og aabenbare Fiender

reise sig mod ham: vant til at seire ved at splitte sine Fiender og bruge den ene mod den anden, saa han sig nu for første Gang nødt til at optage Kampen mod dem alle paa een Gang. Saasnart han fik vis Underretning om de Forbundnes Hensigter, drog han over til Tydskland for at søge Hjælp hos sine mange Venner der, og overdrog imidlertid Landets Forsvar og Styrelse til Drotseten Henning Podebusk og Rigsraadet.

Fiendtlighederne aabnedes paa den ved Mødet i Køln aftalte Tid, i Vaaren 1368. Forbundet var, som Forbundsdokumenterne vise, hovedsagelig, for Fyrsternes Vedkommende endog næsten alene, rettet mod Danmark; men Norge fik dog ogsaa sin gode Deel af Krigens Trængsler. De nederlandske Stæders Flaade herjede paa sin Vei til Danmark grumt det sydlige Norges Kyster fra Lindesnes af østover. Paa Agder bleve 15 Kirkesogne ødelagte med Ild og Sverd. Marstrand By blev brændt tilligemed Kirken og Klosteret. Derfra gik Fienderne over til Elvesyssel, hvor de fore frem paa samme Viis. De brændte paa Øerne Thjørn og Hisingen, gik derpaa opad Gautelven og brændte Byerne Kongehelle og Ljodhuus samt henimod 200 Gaarde paa begge Sider af Elven. Dermed vare Ødelæggelserne for det første til Ende; den nederlandske Flaade gik ned til Øresund og vendte sig i Forening med de østersøiske Stæders Skibe og de af de forbundne Fyrster samlede Hære mod Danmark, som blev langt haardere hjemsøgt. Hanseáternes Flaade indtog og plyndrede Kjøbenhavn den 2 Mai og herjede Sjæland og de omliggende Øer. Paa samme Tid erobrede Kong Albrekt det meste af Skaane og antog Titel af „Skaanes Herre," medens Greverne af Holsteen faldt ind i Jylland og underkastede sig Landet lige til Limfjorden. Det er saaledes ingen stor Overdrivelse, naar de islandske Annaler

sige, at i dette Aar „Tydskernes Hærverk gik over Jylland og det hele Danevælde."

Der fortælles Intet om, hvad man i Norge har gjort for at forsvare sig mod den nederlandske Flaades Angreb, og der var formodenklig ogsaa lidet at fortælle derom. Den gamle norske Ledingsindretning var nu aldeles utilstrækkelig til Landets Forsvar. Medens man i de sydligere Lande efterhaanden havde forbedret Krigsskibenes Udrustning og bygget dem større og sterkere, havde man i Norge beholdt det gamle, eller endog af Hensyn til den aftagende Folkemængde og Velstand seet sig nødt til at slaa af i Lovens Fordringer til de Ledingspligtige. Der haves endnu fra denne Tid enkelte Kongebreve, hvorved det „for det ringe Folketals Skyld" tillades en Skibrede at bygge et Landevernsskib af ringere Størrelse end den i Loven paabudne, og saadanne Bevillinger ere udentvivl i Virkeligheden udgivne i Mængdeviis. Vistnok tales en og anden Gang om Udbud af Ledingsflaaden, men den kan ikke sees nogensinde at være bleven prøvet i alvorlig Kamp. I ældre Tider havde Kongen og Landets Høvdinger holdt Krigsskibe paa egen Bekostning, som dengang udgjorde den norske Krigsflaades bedste Styrke; men nu høres Intet om saadanne Skibe: om de fandtes, maa de have været saa faa, at de ikke kunde bidrage synderligt til Landets Forsvar. Norge var saaledes saagodtsom vergeløst ligeoverfor et Angreb af en vel udrustet tidsmæssig Krigsflaade som den, Hansestæderne kunde stille, naar de vilde bruge sin store Pengemagt dertil. Og ligesaalidet som man var istand til virksomt at forsvare sig mod Tydskernes fiendtlige Angreb, kunde man paa den anden Side undvære det fredelige Samkvem med dem. Den selvstændige norske Handelsvirksomhed var allerede i den Grad kuet ved deres Overmagt, at den ikke formaaede af udfylde deres ved Krigen ledigblevne Plads saa snart, som Landets Behov krævede det:

da Tydskerne ved Krigen fordreves fra Norge, standsede med det Samme ogsaa Tilførselen af de mange i det dagligе Liv uundværlige Varer, som man var vant til at faa fra Udlandet. Kong Haakon maatte derfor ogsaa allerede nogle Maaneder efter Krigens Udbrud beslutte sig til at søge Fred, skjønt det var at forudsee, at den nu maatte kjøbes med ikke ringe Opoffrelser. Allerede den 10 August 1368 sees en Stilstand at have været sluttet mellem Norge og Stæderne, som skulde gjælde til Paaske næste Aar; imidlertid skulde der underhandles om en endelig Fred. Derved standsedes dog kun Fiendtlighederne; Stæderne forbød fremdeles sine Kjøbmænd at besøge Norge, før Freden var sluttet. Stilstanden blev desuden ikke overholdt; før den var udløben, herjede Tydskerne igjen i Norge paa Strækningen fra Ekersund nordover til Bergen, som var bleven forskaanet ved Nederlændernes Angreb tidligere paa Aaret. De brændte Kongsgaarden paa Agvaldsnes og flere Gaarde ved Karmsund, endeel kongelige og private Skove og alle Sælehuse, som vare byggede til de Veifarendes Brug langs Leden fra Karmsund til Bergen; paa andre Steder reve de Husene ned og toge Tømmeret med sig. Anledningen til denne Fornyelse af Fiendtlighederne er ubekjendt; det lader næsten til, at de have været øvede af tydske Skibsførere paa egen Haand, uden Befaling fra deres Øvrighed. Det var formodentlig dette Brud paa Stilstanden, som bevirkede, at Fredsunderhandlingerne ikke kom i Gang til den aftalte Tid. Først den 19 Mai 1369 udstedte Kong Haakon med flere Medlemmer af Rigets Raad paa Akershuus sin Fuldmagt for de Mænd, som skulde gaa til Tydskland for at underhandle med Stæderne paa hans Vegne; det var Provsten ved Mariekirken i Oslo Peter Eriksøn, Kongens forhenværende Kantsler, og tre verdslige Herrer. Disse Gesandter sluttede paa Kongens Vegne i Lübeck den 3 August 1369 en ny Stilstand med

samtlige de forbundne Stæder, hvorved endelig det fredelige Samkvem mellem dem og Norge blev gjenoprettet. Stilstanden skulde vare for det første til St. Hansdag 1370, og i Mellemtiden skulde, ved Pintsetid, et Fredsmøde holdes paa Bahuus; om end Freden da ikke kom istand, skulde Stilstanden dog staa ved Magt endnu eet Aar, fra St. Hansdag at regne. Imidlertid skulde Stæderne nyde alle de Friheder og Privilegier, som nogensinde vare dem forundte af Kongens Fader og Forfædre, og Kongen forpligtede sig til at give Kjøbmændene Erstatning for deres udestaaende Fordringer i Norge, som han ved Krigens Udbrud havde lagt Beslag paa og indkrævet for sin egen Regning. Fredsunderhandlingen paa Bahuus fandt Sted paa den aftalte Tid, ved Pintse 1370, og førtes fra norsk Side af Kong Haakon selv og et usedvanlig stort Antal af Raadsmedlemmer, 4 geistlige og 15 verdslige. Forhandlingerne bleve langvarige, da man fra begge Sider gjorde alle de gjennem lang Tid opsamlede Klagemaal gjældende og fremkom med en Mængde Erstatningsfordringer. Det lykkedes heller ikke at komme til Enighed om Opgjøret, og man maatte derfor tilsidst lade sig nøie med en Fornyelse af Stilstanden. Den blev d. 1 Juli forlænget til fem Aars Varighed, regnet fra St. Hansdag 1370; imidlertid skulde et nyt Møde holdes, ligeledes paa Bahuus, ved Pintse 1371 for at faa en fast Fred vedtaget. Dette Møde blev ikke holdt, og Freden blev først flere Aar efter virkelig sluttet; men det kom dog ikke til nye Fiendtligheder, og Krigen med Stæderne endte saaledes for Norges Vedkommende med Stilstanden i Lübeck 1369. Hvor meget end Kong Haakon sees at have bestræbt sig for at hevde sin og sine Undersaatters Ret ligeoverfor Tydskerne, kunde det dog ikke negtes, at disse havde seiret. Selv om det lykkedes at opnaa endelig Fred med dem uden altfor store nye Indrømmelser, havde Krigen dog bidraget til at befæste

deres Handelsvælde i Landet; thi Norge havde modstræbende maattet anerkjende, at det ikke kunde undvære dem. At dette Udfald forøgede deres Overmod og Ringeagt for Landets Befolkning, følger af sig selv og bevidnes desuden ved de stærke Klager, som igjen i de følgende Aar fra norsk Side førtes over deres Adfærd.

Danmark havde ligesom Norge maattet bøie sig for Overmagten. Den danske Drotsete sluttede i Forening med 24 Medlemmer af Rigets Raad allerede d. 30 Novbr. 1369 i Stralsund en foreløbig Fred med de forbundne Stæder, der i det følgende Aar blev vedtaget som endelig gjældende. Danmark maatte, som det kunde ventes efter Krigens Gang, finde sig i langt haardere Vilkaar end Norge. Stæderne fik Bekræftelse paa de meget vidtstrakte Handelsfriheder, som Kong Albrekt under Krigen havde tilstaaet dem i Skaane, deres vigtigste Handelsplads i Danmark. Til Vederlag for den Skade, som de havde lidt af Kong Valdemar og hans Mænd, skulde de i 15 Aar, regnet fra den endelige Fred i 1370, nyde de to Trediedele af Indtægterne af de fire skaanske Stæder Helsingborg, Malmø, Skanør og Falsterbo med tilliggende Hereder, tilsammen den største og mest indbringende Deel af Skaane, som derfor i disse 15 Aar skulde være i deres Værge. Til Sikkerhed for denne Besiddelse skulde de endvidere i lige saa lang Tid have Varberg med den tilliggende Del af Halland. Endelig maatte det danske Rigsraad indgaa den ydmygende Forpligtelse, om Kong Valdemar døde, eller han i levende Live nedlagde sin Krone, da ikke at tage nogen ny Konge uden med Stædernes Raad.

Ved denne Fredsslutning toge Stæderne, saavidt det kan skjønnes, intet Hensyn til de med dem forbundne Fyrster, uagtet disse efter Forbundets Ord havde Ret til at fordre, at der ikke blev sluttet nogen Fred uden deres Samtykke. De maatte finde sig i denne Tilsidesættelse og

give Slip paa de forventede og for en Deel allerede gjorte Erobringer i Danmark. Meklenburgerne fandt det nu for sit Vedkommende klogest at søge Venskab med Kong Valdemar; deres Haab med Hensyn til Danmark maatte nu, da de, berøvede Stædernes mægtige Hjælp, ikke kunde vinde det med Vaabenmagt, staa til den Udsigt, de havde til at faa en Konge af sin Æt paa dets Throne efter den sønneløse Valdemars Død. Dennes nærmeste mandlige Arving var nemlig nu den unge Albrekt, Søn af den ældre Hertug Albrekts Søn Henrik i hans Egteskab med Valdemars Datter Ingebjørg. Henrik afstod ved en den 14 August 1371 sluttet Overeenskomst til Valdemar alt, hvad han og hans Fader havde erobret i Danmark, mod det Tilsagn, at hans Søn efter Valdemars Død skulde blive Danmarks Konge. Hans Broder Kong Albrekt af Sverige opgav ligeledes Skaane og nedlagde Titelen af Herre til dette Landskab. Et Tilsagn som dette kostede Kong Valdemar kun lidet, og havde i Virkeligheden heller ikke stor Betydning, da Danmark var et Valgrige, og Valdemar saaledes ingensomhelst lovlig Ret havde til at raade for Thronens Besættelse efter sin Død.

Imidlertid havde Kong Magnus lige fra 1365 siddet fangen paa Stokholms Slot, hvor han skal have været temmelig haardt behandlet. Vi have seet, hvor lidet Held Kong Haakon i den første Tid efter hans Tilfangetagelse havde havt med sine Bestræbelser for at bevirke hans Befrielse, og nu havde i længere Tid Striden med Hansestæderne udentvivl heelt optaget hans Tanker og hans Stridskræfter. Krigen mellem Norge og det meklenburgske Parti i Sverige synes i denne Tid saagodtsom ganske at have hvilet. Men saasnart som Feiden med Stæderne var endt, begyndte Haakon ogsaa strax at ruste sig til et nyt Indfald i Sverige, og Forholdene i dette Land vare for Øieblikket saadanne, at han kunde gjøre sig grundet Haab om heldig

Fremgang; der syntes at kunne være Udsigt for ham ikke blot til at udfrie sin fangne Fader, men ogsaa til at gjenvinde Sveriges Rige for ham og sig selv.

Sverige havde ikke megen Grund til at glæde sig ved det Bytte, det havde gjort, da det satte Albrekt i Magnus's Sted paa Thronen. De svenske Høvdinger, som havde indkaldt Albrekt, havde langtfra høstet de Fordele deraf, som de maa have ventet. Regjeringen førtes i Virkeligheden af den svage Konges kloge og driftige Fader, Hertug Albrekt, der først og fremst sørgede for sine egne og sit Lands Interesser. Han havde af sin Søn ladet sig overdrage flere af Rigets vigtigste Fæstninger med de dertil hørende Len og lod disse bestyre af tydske Adelsmænd, ligesom ogsaa Kongen selv mest omgav sig med Tydskere og med Forkjærlighed brugte dem i sin Tjeneste. De indfødte svenske Herrer, om hvis Troskab han efter deres tidligere Forhold vel ogsaa kunde have nogen Grund til at tvivle, tilsidesattes, saavidt han turde gjøre det uden at behøve at frygte for at drive dem til aabent Frafald fra hans Sag, og dertil skulde der adskilligt, da de i saa Fald ikke vilde have havt andet Valg end at ty til den forhadte og af dem selv saa haardt forurettede Kong Magnus. Saaledes kom de fleste af Landets Slotte og Len snart i tydske Hænder. Tydskerne opførte sig, som om de vare Landets Herrer, og behandlede den svenske Almue, som de vare vante til at behandle sine livegne Bønder hjemme i sit eget Land. Deres Udsuelser og Vilkaarlighed vakte snart den største Forbittrelse blandt Bønderne, for hvem de desuden allerede vare forhadte som Fremmede. Kongen havde ikke Magt nok i Landet til at beskytte dem mod Undertrykkelsen og havde vel heller ikke ret Villie dertil, da han derved havde maattet træde sine egne Landsmænd i Veien. Han nødtes desuden selv ved den uafbrudt vedvarende Krig med Norge og Danmark til at paalægge Bønderne

tunge Udredsler. Sveriges Vilkaar under det meklenburgske Herredømme vare saaledes alt andet end glædelige, og det varede ikke mange Aar efter Albrekts Opstigen paa Thronen, før han var hjertelig hadet af Mængden af Folket, og var kommen i et meget spændt Forhold til de Stormænd, hvem han skyldte sin Magt. Denne stod saaledes nu paa temmelig svage Fødder, og han synes selv at have begyndt at frygte for sin Sikkerhed, da man fra norsk Side rustede sig til at forny̆e Krigen med større Kraft, og Hansestæderne, som hidtil havde støttet ham, havde sluttet Fred baade med Norge og Danmark. Han søgte derfor at afverge Krigen ved Underhandlinger. Ved et i Orebro d. 9 Mai 1370 udstedt Fuldmagtsbrev bemyndigede han to svenske Biskopper og tre verdslige Herrer, der ligeledes alle vare indfødte Svenskere, til at handle paa hans Vegne ved det før omtalte Fredsmøde, som kort efter skulde holdes paa Bahuus mellem Kong Haakon og Hansestæderne, og lovede paa Forhaand at godkjende alle Forpligtelser, som disse Sendebud maatte indgaa i hans Navn. Han har formodentlig benyttet denne Leilighed i det Haab, at Hansestædernes Udsendinger for gammelt Venskabs Skyld vilde støtte hans Sag; men hans Haab maa i saa Fald være blevet skuffet. Underhandlingen ledede kun til en kortvarig Stilstand mellem ham og Kong Haakon, under hvilken der skulde holdes et Fredsmøde den 10 August paa svensk Grund. Haakon opnævnte sine Sendebud til dette Møde paa Bahuus den 12 Juli; men om dets Udfald vides kun, at det ikke førte til nogen varig Fred. Kong Haakon vedblev ogsaa under Stilstanden fremdeles at ruste sig til Krig. Saaledes sendte han fra Marstrand den 19 Juli Almuen i „Bahuus Fogderi" (d. e. Elvesyssel) Befaling til at holde sig rede til at rykke ud til Rigets Vern, saasnart den fik Tilsigelse derom; fem Bønder skulde udruste den sjette med en god Hest, Vaaben og Klæder. Lignende Opbud maa

samtidigt være udgaaet til Landets øvrige Fylker, eller ialfald til de nærmeste. Det kom dog ikke til noget Indfald i Sverige dette Aar, enten fordi der ved Fredsmødet i August Maaned maaskee blev indgaaet en ny Stilstand paa kort Tid, eller fordi Kongen fandt Almuen mindre villig til at adlyde hans Opbud og derfor ikke tidsnok kunde tilveiebringe den til et saadant Angreb nødvendige Hærstyrke. Derpaa tyder et Brev, udstedt af Kong Haakon i Ljodhuus den 16 Mai 1371 til Almuen paa Romerike, Hadeland, Ringerike og i Oslo Fehirdsle, hvorved han formilder den Straf, hvori den var falden ved „at have hindret hans Færd og ikke faret eller gjort den Udfareleding, som han havde krævet af den ved sine Breve." Dette har vel ogsaa været Hovedaarsagen til, at Kongen først langt hen i det følgende Aar begyndte sit Tog mod Sverige.

Der var imidlertid Almuens sterke Misnøie med det tydske Herredømme kommen til Udbrud. Allerede i Begyndelsen af 1371 grebe Opsvearne eller Bønderne i det egentlige Svealand nord for de store Søer og Skove til Vaaben og opfordrede Bønderne i den sydlige Deel af Landet til at forene sig med dem. Det Brev, som de i denne Hensigt sendte disse, viser tydelig nok Opstandens Aarsag og Maal. Opsvearne føre der sterke Klager over al den „Vold og Uret, Trældom og Umildhed," som Sveriges Almue havde lidt af de tydske Mænd, siden Meklenburgerne fik Magten i Riget; de kalde Gud og alle hans Helgener saavelsom alle gode Christne til Vidne paa, hvor ofte de have klaget derover for Kong Albrekt uden af ham at faa nogen Hjælp eller Lise. Derfor opsige de ham „som Meeneder og Rigets rette Forræder" al Tro og Lydighed og bede Alle med dem at vende sig til den „ærlige og gode Herre" Kong Magnus, som de af al Magt ville hjælpe ud af hans Fængsel, haabende til Gud, at de siden under ham skulle holdes ved Lov og Ret. „Vil Rigets Raad," heder

det til Slutning, „hjælpe os, saa modtage vi det med Glæde; men hvis ikke, saa skal Skylden være deres, om end Skaden bliver baade deres og vor.“ Kong Albrekt fandt det, da denne Opstand brød ud, raadeligst at drage over til Tydskland for at hente Hjælp derfra og maatte imidlertid overlade Styrelsen til det samme Rigsraad, som Bønderne havde opfordret til at gjøre fælles Sag med dem mod det tydske Herredømme. Han var allerede borte, da Bondehæren i April 1371 drog frem mod Stokholm og slog Leir ved Edsviken, ikke langt fra Staden. I Bøndernes Spidse finde vi en Mængde Herremænd, af hvilke de fleste hørte til Magnus's Parti blandt de svenske Høvdinger, der siden Magnus's Tilfangetagelse havde holdt sig til Kong Haakon og havt sit Hovedsæde i de Landskaber i det vestlige Sverige, som fremdeles ·adløde denne; enkelte af Hærens Anførere vare endog Nordmænd. Der er saaledes megen Grund til at formode, at Bondeopstanden er bleven, om ikke fremkaldt, saa dog fremskyndet af Kong Haakon gjennem de ham hengivne svenske Herrer, der fra sit Opholdssted i Landskaberne omkring Væneren havde let for at virke paa den misfornøiede Almue i den under Albrekt lydende Deel af Sverige. De svenske Raadsherrer, som førte Regjeringen paa Kong Albrekts Vegne, saa sig nødte til at underhandle med Bondehæren, og det lykkedes dem at opnaa en Stilstand paa fire Ugers Opsigelse, som blev sluttet ved Edsviken den 15 April, og hvorved de blandt andet lovede, saalænge Stilstanden varede, at behandle Kong Magnus hæderligt og mildt og ikke føre ham bort fra Stokholm.

Nogle Maaneder efter rykkede endelig Kong Haakon ind i Sverige med sin Hær; i de første Dage af August var han naaet frem til Stokholm, hvor han anlagde en forskandset Leir nordenfor Staden. Kong Albrekt var imidlertid vendt tilbage fra Tydskland, uden dog, saavidt

det kan sees, at medbringe nogen Hjælp af Betydenhed. Hans Haab stod nu alene til Sveriges Rigsraad; hvis dette fulgte Bøndernes Opfordring til at stille sig i Spidsen for dem, var det forbi med hans Kongedømme i Sverige. De svenske Høvdinger kunde nu vistnok ikke have synderlig tilovers for Kong Albrekt efter de Erfaringer, de havde gjort med ham; men de foretrak ham dog for Magnus, i hvem de maatte vente af finde en endnu mere nøieseende Herre end før, naar han nu paany blev sat paa Thronen, og det endog ved Bøndernes Hjælp. Albrekt var i sin Nød villig til at indrømme eller ialfald love dem alt, hvad de maatte fordre, naar de blot vilde blive ham tro. De besluttede derfor at opretholde ham, men paa saadanne Vilkaar, at den kongelige Magt i Virkeligheden gik over til Rigsraadet. Den 9 August udstedte Kong Albrekt i Stokholm et Brev, hvorved han overlod Raadigheden over Rigets Slotte og Len, forsaavidt de nu vare i hans Magt eller han siden kunde faa dem indløste fra de nuværende Indehavere, til Rigets Raad, der skulde bestaa af Erkebiskoppen, Biskopperne og tolv verdslige Herrer; for Eftertiden skulde Slottene alene betroes til indfødte svenske Mænd. Blandt de tolv verdslige Raadsherrer nævnes her fire Mænd, som hidtil havde staaet paa Kong Haakons Side, og af hvilke to endog havde været med i Bondehæren ved Edsviken. Rigtignok sees ialfald een af dem fremdeles at være bleven Kong Haakon tro, Ridderen Erik Ketilssøn, Befalingsmand i Vermeland, der udentvivl var den mest anseede blandt de til den gamle Kongeæts Parti hørende svenske Herrer; men, at Mænd af dette Parti tænktes optagne i det nye svenske Rigsraad, viser tydelig nok, at en stor Deel af Partiets Medlemmer maa have sluttet sig til Herrerne af Albrekts Parti og med dem være blevne enige om at tage Magten i Sverige i den ydmygede Albrekts Navn, svigtende baade sin hid-

tilværende Herre Kong Haakon og Bønderne, hvis Sag de havde paataget sig at føre. Dette Frafald nødte Kong Haakon til at indgaa Fred med Albrekt paa Vilkaar, der vare langt fra at svare til de Forhaabninger, hvormed han havde begyndt Krigen. Den sluttedes allerede den 14 August 1371. Magnus, hvis Fangenskab nu havde varet paa det syvende Aar, blev frigivet, men Haakon maatte forpligte sig til at betale 12000 Mark Sølv som Løsepenge for ham. Magnus skulde for sin Levetid nyde Indtægterne af Skara Stift eller Landskaberne Vestergøtland, Vermeland og Dal; dog skulde „Frelset“ (d. e. Adelsmændene) i disse Landskaber desuagtet lyde under Kong Albrekt. Endelig opgav Haakon paa sine egne og sin Faders Vegne til Kong Albrekt al Ret til Sveriges Rige saavelsom de Fordringer, de havde paa de skaanske Landskaber.

Magnus og Haakon havde saaledes maattet finde sig i udtrykkelig at anerkjende Albrekt som Sveriges retmæssige Konge og frasige sig alle Fordringer paa dette Rige. Det var en Indrømmelse, som Omstændighedernes Tryk havde aftvunget dem, og de have vissselig ikke derfor opgivet Haabet om engang under gunstigere Forholde at gjenvinde sit Fædrenerige. De vedbleve ogsaa begge at føre Titelen „Sveriges Konge,“ som de efter Freden skulde have aflagt. Dette Haab syntes ei heller urimeligt. Kong Albrekts Stilling i Sverige var fremdeles usikker og maatte, efter det Forhold, hvori han var kommet til de indfødte Stormænd, altid hovedsagelig komme til at bero paa deres Naade. De mangehaande private Forhold, som under den mangeaarige Forening under een Konge vare opstaaede mellem Norske og Svenske, kunde ikke strax løses ved Rigernes politiske Adskillelse og gave de norske Konger en bekvem Anledning til at vedligeholde sine Forbindelser i Sverige og underhaanden virke mod Kong Albrekt og for Unionens Fornyelse. Norske Høvdinger vare blevne knyttede til Sve-

rige og svenske til Norge ved at indgaa Giftermaal og erhverve Gods i Naholandet; svenske Prester havde i ikke saa ringe Antal faaet Ansættelse i Norge under den ved Mandedøden bevirkede store Mangel paa duelige indfødte Presteemner. Det sterkeste Baand mellem Rigerne dannede dog maaskee de svenske Landskaber, som ved Freden vare henlagte til Kong Magnus's Underhold. Ligesom disse hidtil, med Undtagelse af en Deel af Vestergøtland, ikke havde villet underkaste sig Albrekts Herredømme, saaledes erkjendte de ogsaa efter Freden alene Kong Magnus for sin Herre. Bestemmelsen om, at deres Adel skulde staa under Kong Albrekt, blev ganske tilsidesat, og havde vel ogsaa vanskelig kunnet gjennemføres. Disse Landskaber kom saaledes i den nøieste Forbindelse med Norge; deres Høvdinger optraadte jevnlig som Medlemmer af det norske Rigsraad, og de regjeredes undereet med Norge, uden at dog deres Befolkning ophørte at betragte sig som svensk eller tænkte sig Adskillelsen fra det øvrige Sverige anderledes end som en midlertidig Tilstand.

Fra 1371 havde Norge i længere Tid Fred, efter at der lige siden 1356 saagodtsom uafbrudt havde været Krig og Uro. Landets Vilkaar kunne ikke have været gunstige i denne Tid. De mange Krigstog maa have kostet store Anstrengelser og medført overordentlige Paalæg, som det, udtømt og folkefattigt, som det nu var, maa have havt vanskeligt for at bære. Som et Vidnesbyrd derom tør vi vel betragte det nys omtalte Kongebrev, hvoraf det fremgaar, at Almuen i en stor Deel af det sydlige Norge i 1370 har vægret sig for at adlyde Kongens Ledingsudbud. Begge de i denne Tid førte Krige, den svenske og den med Hansestæderne, vise, at Landets Evne til at forsvare sine egne og Kongehusets Interesser har været meget svag. Ogsaa de Efterretninger, som haves om dets indre Forholde i denne Tid, vidne om ringe Virksomhed og Liv; man søger forgjæves efter Spor til Driftighed og Fremgang

i nogen Retning, til Interesse for offentlige Anliggender eller privat Foretagsomhed. Som medvirkende Aarsag til Landets Svækkelse kan man vel ansee de nye Landfarsotter, som i de sidste Aar havde hjemsøgt det, og som udentvivl havde bidraget ikke lidet til yderligere at formindske dets ved den store Mandedød i 1349 saa haardt medtagne Befolkning. I 1360 rasede i hele det nordlige Europa en smitsom Sygdom, der omtales under Navnet Barnedøden og saaledes vel mest har bortrykket Børn. Den maa have voldet store Ødelæggelser ogsaa i Norge; der tales oftere om Gaver til Kirken, „skjenkede i Barnedøden efter den store Død." I 1371 gik der efter de islandske Annalers Beretning igjen en „stor Mandedød og Drepsot" over Norge; den omtales ikke i Nabolandenes Krøniker og har vel derfor ikke naaet ud over Norges Grændser.

I Rigsstyrelsens Ordning vare i disse Aar ingen Forandringer skede, uden forsaavidt Kong Haakon oftere havde overdraget det kongelige Segl og den dermed følgende Myndighed til nye Mænd. Ved Kong Haakons Thronbestigelse i 1355 var Provsten ved Mariekirken i Oslo Peter Erikssøn bleven udnævnt til Kantsler og Raadsformand og havde som saadan ført Styrelsen i den endnu meget unge Konges Navn. Peter beholdt ikke Kantsleremnbedet længere end til henimod 1364, uagtet han levede flere Aar efter denne Tid. Om han har nedlagt det frivillig, eller Kongen har frataget ham det, kan ikke sees; men det sidste er vistnok det sandsynligste. I Aarene 1365 og 1366 fremtræder i hans Sted Vinalde Henrikssøn som kongelig Seglbevarer, dog kun i Egenskab af „Kongens Klerk," uden Kantslers Navn og Verdighed. Aarsagen, hvorfor han ikke blev udnævnt til dette Embede, har formodentlig været den, at det efter Kong Haakon Magnussøn den ældres Forordning af 1314 altid skulde være forenet med Provsteverdigheden ved Mariekirken i Oslo og saaledes,

om det overhovedet skulde besættes, ikke godt kunde forholdes Peter Erikssøn, der fremdeles beklædte denne Verdighed. Men man synes ogsaa at kunne spore, at Kong Haakon har foretrukket at lade Kantslerforretningerne udføre af en Geistlig i ringere Stilling, der ikke kunde optræde med den Anseelse og Selvstændighed, som fulgte Kantslerens høie Verdighed. Heri have vi maaskee endog at see den egentlige Grund, hvorfor Peter Erikssøn maatte fratræde Embedet. Vinalde Henrikssøn var svensk af Fødsel og var ligesom flere af sine Landsmænd strax efter den store Mandedød bleven ansat som Sognepræst i Norge. Han synes i særdeles Grad at have nydt Kongens Gunst; han fik ved dennes Indflydelse flere indbringende Præbender ved norske Kathedralkirker og steg siden raskt, indtil han omsider naaede den høieste Verdighed i den norske Kirke. Han forekommer ikke som kongelig Klerk efter 1366, udentvivl fordi Kongen i dette Aar paany udnævnte en Drotsete. Hans Valg faldt paa den før omtalte Ogmund Finnssøn af Hestbø i Ryfylke, der udentvivl ogsaa, baade ved sin Byrd og Rigdom og ved sine personlige Egenskaber, var vel skikket til denne høie Stilling. Der gives ingen Oplysning om de Grunde, som bevægede Kongen til igjen at besætte Drotsete-Embedet, som nu havde staaet ledigt lige siden 1355, da Orm Eysteinssøn nedlagde det, og som Kongen vistnok kun ugjerne har gjenoplivet. Det er sandsynligt, at han har fundet det nødvendigt at stille en Embedsmand med overordnet Myndighed i Spidsen for Landsstyrelsen i denne urolige Tid, da han for Krigsforetagendernes Skyld jevnlig maatte opholde sig i Grændselandskaberne eller endog udenfor Landets Grændser. Ogmund sees ogsaa i de sparsomme Efterretninger, som nu haves om Krigen med Hansestæderne, at have været sysselsat med Foranstaltninger til Landets Forsvar. Han nævnes sidste Gang som Drotsete under Haakons Regjering i 1370 og maa være gaaet af som

saadan ikke længe efter; formodentlig har Kongen fundet det unødvendigt at have en Drotsete, efter at Freden var gjenoprettet i 1371, og derfor givet ham Afsked. Fra 1371 af finde vi derimod igjen en geistlig Seglbevarer, Henrik Henriksson, der ligesom Vinalde var en Svensker og tidligere havde været Kong Haakons Kantsler i Sverige. Ogsaa han blev dog kun Kongens Klerk, og det uagtet han allerede havde eller snart efter fik Provsteembedet ved Mariekirken i Oslo, som imidlertid var blevet ledigt ved Peter Erikssøns Død. Det fremgaar umiskjendeligt af alt dette, at Kong Haakon kun nødigt har seet en fast Raadsformand med dertil svarende Verdighed ved sin Side, hvad enten det var en Kantsler eller en Drotsete; han maa have frygtet, at Rigsraadet derved efterhaanden kunde opnaa en for den kongelige Myndighed farlig Selvstændighed.

I den norske Kirke findes, som det kunde ventes efter hvad der tidligere er anført om dens Tilstand efter den store Mandedød, i denne Tid lige saa faa Tegn til Liv og Virksomhed som i Staten. Mangelen paa Prester var fremdeles meget følelig. I 1371 oplyste Erkebiskoppen i en Forestilling til Paven, at der i Nidaros Biskopsdømme, der før havde havt henved 300 Prester, nu ikke fandtes mere end 40, som alle vare gamle og affældige. Denne Mangel kunde ikke tilstrækkelig afhjælpes ved de Bevillinger til at prestvie Personer, der ellers paa Grund af uegte Fødsel eller andre Mangler vare udelukkede fra det prestelige Embede, som almindelig gaves af Paverne, naar saadanne Klager indkom; heller ikke kunde Ansættelsen af svenske Prester hjælpe langt, saameget mere som Sverige ikke selv kan have havt nogen Overflod paa Presteemner i denne Tid, om det end havde lidt mindre Tab ved Mandedøden end Norge og hurtigere fik det erstattet. Mange norske Menigheder have saaledes i lange Tider været uden Prester, og Følgerne deraf maatte blive saameget verre, naar det

ogsaa hos Kirkens overordnede Embedsmænd skortede paa Duelighed og Virksomhed. Geistligheden plagedes fremdeles med hyppigt gjentagne Tiendepaalæg til Fordeel for det pavelige Skatkammer, og Besættelsen af de høiere kirkelige Poster ved pavelig Provision blev mere og mere almindelig. Mod Slutningen af det her omhandlede Tidsrum kunde det siges at være det regelmæssige, at Landets Biskopper paa denne Maade udnævntes umiddelbart af Paven.

Erkebiskop Olaf, som havde været den norske Kirkes Formand i denne vanskelige Tid, døde i Oslo den 14 August 1371. Om hans kirkelige Virksomhed vides Intet efter 1352, da han holdt sit andet Provinsialconcilium i Bergen. Til hans Eftermand udnævnte Paven ved Provision den 22 Oktober samme Aar Thrond Gardarssøn, Chorsbroder i Nidaros, som da selv sees at have været tilstede ved den pavelige Kurie i Avignon. Han kom tilbage til Norge og tiltraadte sit Embede i Begyndelsen af det følgende Aar.

Kong Magnus overtog efter sin Befrielse foruden de til hans Underhold anviiste svenske Landskaber igjen de Landsdele i Norge, som han havde forbeholdt sig i 1355, da han endelig opgav Kongedømmet til sin Søn. De to Konger synes i de nu følgende fredelige Aar mest at have været sysselsatte med Betalingen af deres Gjæld og med de endnu ikke tilendebragte Fredsunderhandlinger med Hansestæderne. Kong Magnus havde endnu ikke heelt kunnet tilbagebetale det Laan, som Paven havde tilstaaet ham i 1351 til Krigen med Russerne, og som siden havde voldet ham saamange Ubehageligheder. Efter at den Frist, som Paven havde givet ham i 1360, var udløbet, var han paany i denne Anledning blevet excommuniceret; men Paven viiste sig fremdeles meget skaansom mod ham og hævede atter Excommunicationen i 1362 mod Løfte om snarlig Betaling. Uagtet dette Løfte ikke blev holdt, tales der

ikke senere om nogen ny Banlysning; Paven indskrænkede sig til stadigt at mane Magnus og hans Kautionister, og om end noget af denne Gjæld efterhaanden blev afbetalt, vedblev den dog at tynge paa ham til hans Livs Ende. Desuden havde nu begge Konger at udrede den store Løsesum for Magnus til Kong Albrekt. For at tilveiebringe denne nødtes de til at kræve et meget betydeligt Tilskud af Landets Bønder, 5 Mark af hver fuld Gaard og 3 Mark af halve Gaarde.

Det Møde, som var bestemt at skulle holdes med Hansestæderne paa Bahuus i Sommeren 1371, maatte paa Grund af Krigen med Sverige udsættes, og Fredsunderhandlingerne optoges først igjen i Septbr. 1372, da begge Konger med Rigets Raad og Sendebud fra Hansestæderne mødtes i Tunsberg. De gamle, allerede paa Bahuus-Mødet i 1370 forebragte Klager og Fordringer gjentoges, og nye tilføiedes, der fra Kongernes Side tildeels angik Voldsomheder og Lovbrud, som paastodes at være begaaede af Tydskere siden sidste Fredsmøde. Det viiste sig, at man heller ikke denne Gang kunde opnaa at blive enig om Vilkaarene for en endelig Fred, og Mødet endte derfor den 30 Septbr. med en Forlængelse af den bestaaende Stilstand paa to Aar til. Kongernes Bestræbelser for at indskrænke den hanseatiske Handel i Norge inden de ved Privilegierne bestemte Grændser og Tydskernes hyppige Overgreb gave fremdeles Anledning til jevnlige skriftlige Forhandlinger mellem begge Parter, men noget nyt Fredsmøde kom ikke for det første istand. Begge Konger sees fra Sommeren 1373 af i længere Tid at have opholdt sig i Bergen, formodentlig for saameget bedre at kunne holde Øie med Tydskerne i denne Stad, hvor deres Magt var størst og der oftest klagedes over deres Adfærd.

Under dette Ophold paa Vestlandet omkom Kong Magnus ved en Ulykkeshændelse paa en Søreise den

1 Decbr. 1374, i Nærheden af Lyngholmen i Indløbet til Bømmelsfjorden, sydligst i Søndhordeland. Efter de islandske Annaler forgik det Skib, hvorpaa Kongen var, med alle dem, som vare ombord, ialt 25, og Kongens Lig var det eneste, som siden blev gjenfundet. En ligeledes omtrent samtidig svensk Krønike fortæller derimod, at Magnus, da Skibet kom i Fare, sprang overbord for at redde sig, og derved kom saaledes til Skade, at han opgav Aanden, strax efter at hans Mænd havde faaet ham draget op og bragt i Land. Kong Magnus var ved sin Død 59 Aar gammel og havde baaret Kongenavn i 55 Aar. Han efterlod ingen anden Arving end Sønnen Haakon. Den ældre Søn Eriks Børn i hans Egteskab med Beatrix af Brandenburg døde omtrent samtidig med Forældrene i 1359, og de andre Børn, Magnus og Blanca havde havt, vare alle døde meget tidlig. Magnus maa være bleven begravet i Norge, ikke i Vadstena, hvor han selv havde valgt sig Gravsted ved sit Testament i 1347; men det vides ikke, i hvilken Kirke han kom til at hvile.

Kong Magnus er indtil den seneste Tid bleven langt ugunstigere bedømt af Efterslægten, end han har fortjent. Man har ved Opfattelsen af hans Personlighed og hans Regjeringsvirksomhed hovedsagelig holdt sig til svenske Krøniker fra de følgende Aarhundreder, hvis Fremstilling er sterkt farvet af det samtidige svenske Aristokratis fiendtlige Stemning mod ham og har optaget de Bagvaskelser og hadefulde Fortolkninger af hans Handlinger, som fandt Tiltro hos disse hans verste Uvenner og udspredtes af dem. En nøiere Prøvelse af de samtidige Vidnesbyrd har viist, at de fleste og verste af disse Anklager have liden eller ingen Grund, og at det store Fleertal af hans Undersaatter, langt fra at dele de svenske Stormænds fanatiske Had, tvertimod havde ham kjær og efter hans Død bevarede hans Minde i venlig Erindring. I Sverige synes Almuen al-

drig at have havt noget imod ham, og efter at den havde faaet Anledning til at sammenligne Meklenburgernes og Stormændenes Regjering med hans, mindedes den ham som sin „ærlige og gode Herre“ og vilde igjen sætte ham paa Thronen. I Norge har han efter alle Kjendetegn været almindelig afholdt, efter at den Misnøie, som den mindre heldige Ordning af Styrelsen havde vakt i den tidligere Deel af hans Regjering, var stillet ved de i 1343 med Kongens Samtykke vedtagne Forandringer. I en Kongerække, som er nedskreven paa Island faa Aar efter hans Død, kaldes han med Tilnavnet den gode, og i de islandske Annaler heder det, at „Folk ansaa ham for en hellig Mand,“ en Tro, som dog maaskee alene havde sit Udspring deraf, at han kom af Dage paa en saa brat og sørgelig Maade. Magnus maa ogsaa, naar man bedømmer ham efter hans Gjerninger og betragter disse uden Fordom, erkjendes at have havt mange Adkomster til sine Undersaatters Hengivenhed. Han stræbte ærligt at opfylde sine Regentpligter paa bedste Maade og lod det ikke mangle paa Iver og Virksomhed i denne Henseende, ligesom han ogsaa ved flere Leiligheder viiste stor Udholdenhed i at forfølge det Maal, han engang havde sat sig. Hans Ulykke var, at det blev hans Lod at føre Styrelsen i meget vanskelige Tider, som krævede et sikkrere Blik og større Statskløgt, end der var ham givet, medens han havde Medbeilere og Modstandere, som besad disse Egenskaber i ualmindelig Grad, og som kun altfor vel forstode at benytte sig af hans Feilgreb og hans Umistænksomhed. Det vilde derfor være høist uretfærdigt at lægge Ansvaret for de Ulykker, hans Regjering bragte over ham selv og hans Riger, alene paa ham.

Ved Magnus's Død faldt de Dele af Landet, som havde været ham tillagte til hans Underhold, tilbage til Kong Haakon, der saaledes fra nu af havde hele Norge under sin umiddelbare Styrelse. De svenske Landskaber

Vestergøtland, Vermeland og Dal, som ved Freden i 1371 vare overdragne Magnus paa hans Levetid, skulde nu være tilfaldne Kong Albrekt; men de foretrak, som hidtil, den norske Konges Herredømme for dennes, og Albrekt havde ikke Magt nok til at tvinge dem til Underkastelse.

Aaret efter indtraf et andet Dødsfald, som drog langt vigtigere politiske Begivenheder efter sig. Kong Valdemar af Danmark døde paa Gurre Slot den 24de Oktbr. 1375. Han havde, efter at han omsider i 1372 var vendt tilbage til sit Rige, stræbt saavidt muligt at bøde paa de store Tab, det havde lidt ved den ulykkelige Krig med Hansestæderne. Ved Siden deraf havde han især arbeidet paa at sikkre Danmark Besiddelsen af Sønderjylland. Dette Lands nuværende Hertug Henrik Valdemarssøn var den sidste Mand af sin Æt, og det skulde altsaa ved hans Afgang vende tilbage til den danske Krone som hjemfaldet Len; men de holsteenske Grever meente at have Fordringer paa det og havde allerede ved den langvarige Forbindelse, som havde bestaaet mellem dem og Sønderjyllands Hertuger, vundet adskilligt Fodfæste i Hertugdømmet. Det lykkedes dog Valdemar allerede før Hertug Henriks Død i Sommeren 1375 efterhaanden at komme i Besiddelse af de vigtigste Slotte i den nordlige Deel af Sønderjylland.

Kong Valdemars eneste Søn Kristoffer var død allerede for flere Aar siden, og hans nærmeste Arvinger vare derfor hans to Døttres Sønner. Den ældre Datter Ingebjørg havde i sit Egteskab med Hertug Henrik af Meklenburg, som allerede omtalt, havt en Søn, Albrekt, hvis Interesser ved denne Leilighed varetoges af Farfaderen, den ældre Hertug Albrekt af Meklenburg, som Slægtens Hoved. Den yngre med Kong Haakon gifte Datter Margreta havde ligeledes en Søn, Olaf, født i Oslo mod Slutningen af Aaret 1370. Danmark var nu vistnok et Valgrige, men man pleiede dog ved Valget ei at gaa udenfor Kongeætten, og

det var derfor at vente, at det vilde falde paa en af disse Valdemars Dattersønner. Ved en Herredag i Odense, som blev holdt ikke længe efter Valdemars Død for at raadslaa om Kongevalget, kom tre forskjellige Meninger til Orde. Et Parti holdt paa Olaf, et andet paa Albrekt af Meklenburg, og et tredie vilde nu, da den gamle Kongeæt var uddøet i Mandslinien, helst have en indfødt Adelsmand valgt til Konge, som det synes, hovedsagelig af Frygt for at Riget ved at tage en af den afdøde Konges Efterkommere paa Kvindesiden til Konge skulde komme i Afhængighed af det Land, som denne tilhørte ved sin Fødsel. Dette sidste Forslag faldt dog snart bort, da man vel indsaa Umuligheden af at komme til Enighed om en Indfødts Valg, og Spørgsmaalet blev alene, om Olaf eller Albrekt skulde komme til at indtage Danmarks Throne.

Det Parti, som ønskede den meklenburgske Hertugsøns Valg, var fra først af ikke lidet sterkt; men det svækkedes snart ved Hertug Albrekts overmodige og ukloge Adfærd. Han lod strax sin Sønnesøn antage Navn af Danmarks Konge og det danske Vaaben, som om Riget var hans efter Arveret. Han lod den tydske Keiser Karl IV give ham et Anbefalingsbrev til de danske Stænder, og han sluttede endelig i sit eget og sin Sønnesøns Navn den 24de Januar 1376 et Forbund med Greverne af Holsteen, hvorved han paa Forhaand forføiede over danske Landskaber, ganske som om de vare hans Eiendom; han forpligtede sig til at overdrage Greverne Sønderjylland som arvelig Besiddelse og gav dem Laaland, Møn m. m. som Pant for 30000 Mark, med Løfte om snarest muligt i disse Landskabers Sted at skaffe dem Fyn med tilliggende Øer. Disse Anmasselser maatte i høi Grad støde det danske Rigsraad, hvis lovlige Valgret, den allervigtigste af dets Rettigheder, derved blev tilsidesat, og de gave tillige al Grund til at frygte for, at Tydskerne vilde blive eneraadende i Danmark under en

meklenburgsk Konge; de vakte igjen Erindringen om den ulykkelige Tid før Valdemars Thronbestigelse, da Danmark var sønderlemmet mellem tydske Panthavere. Imidlertid arbeidedes der klogt og varsomt for Olafs Sag af hans Forældre, og især af hans Moder Margreta, som her for første Gang fik Anledning til at vise den Statsklogskab og Kraft, der siden gjorde hende til hele Nordens Herskerinde. Hun drog ved Efterretningen om sin Faders Død strax med sin unge Søn ned til Danmark, hvor hun var allerede den 10de Novbr., og Haakon kom ikke længe efter. De tilkjendegave sin Agtelse for Stændernes Valgret ved at lade sin Søn kalde sig simpelthen Junker Olaf og stræbte med Held at vinde Rigsraadets Medlemmer for hans Valg, især de geistlige og den mægtigste af de verdslige Herrer, Drotseten Henning Podebusk. Meklenburgernes Misgreb kom dem til Hjælp, og det varede ikke længe, før Olafs Parti blev det sterkeste. De jydske Adelsmænd erklærede sig først for ham, idet de tilkjendegave de geistlige og verdslige Herrer i Skaane, at de vare til Sinds at vælge Olaf til Konge, dersom Skaaningerne vilde være med derpaa. Disse gave den 4de Marts 1376 et samtykkende Svar, og de øvrige Landskaber maa snart have fulgt deres Exempel; thi allerede den 3die Mai 1376 blev Olaf valgt til Danmarks Konge paa et Danehof i Slagelse og vedtog den ham af Rigsraadet forelagte Haandfæstning, idet hans Fader og Moder satte sine Segl under den med ham som Forlovere for dens ubrødelige Overholdelse.

Olafs Kongedømme kunde dog endnu ikke ansees som fuldkommen sikkret, før han var bleven anerkjendt af Hansestæderne; thi disse havde ved Freden i Stralsund 1369 faaet en af Danmarks Konge og Rigsraad anerkjendt Ret til at blive tagne med paa Raad, naar en ny Konge skulde vælges i Valdemars Sted, og i ethvert Fald vilde Afgjø-

relsen komme til at bero paa dem, naar det, som det nu kunde forudsees, kom til Krig med Meklenburgerne. Begge Parter havde ogsaa strax søgt at vinde deres Bistand, men de udsatte med at give endeligt Svar og lod Sagen gaa sin Gang. Idet de saaledes tilsyneladende holdt sig neutrale, støttede de dog i Virkeligheden Olafs Valg, idet de lode dette skee uden Indsigelse. Det har aabenbart været deres Hensigt at vinde hans eller rettere sagt hans Forældres Velvillie uden dog at binde sig ved en udtrykkelig Anerkjendelse af hans Valg; saaledes kunde de bedst sikkre sig, hvad de ønskede, Bekræftelse af de store Handelsrettigheder i Danmark, som de havde vundet ved den sidste Krig, og en endelig Fred med Norge. De opnaaede ogsaa uden Vanskelighed begge Dele. Den 16de August 1376 stadfæstede Olaf i Korsør den af Valdemar med Stæderne sluttede Fred, navnlig forsaavidt angik de Stæderne ved denne tilstaaede Handelsfordele og Besiddelsen af de skaanske Slotte og Len, hvorimod Stæderne til Gjengjæld tilbagegave Varberg, som var dem overdraget til Sikkerhed for Skaane, og frasagde sig den ved den tidligere Fred tilstaaede Ret til at have en Stemme med i det danske Kongevalg. To Dage for, den 14de August, havde Kong Haakon paa Norges Vegne sluttet Fred med Stæderne i Kalundborg, med Samtykke af det norske Raad, som ved denne Leilighed var repræsenteret af 8 af sine verdslige Medlemmer. Den eneste væsentlige Indrømmelse, som Hansestæderne ved denne Fred opnaaede, var den allerede ved Stilstanden i 1369 vedtagne, at Kongen stadfæstede alle de Rettigheder, som nogensinde havde været dem tilstaaede af tidligere norske Konger, og følgelig opgav de Lovbestemmelser, hvorved man i senere Tid havde søgt at indskrænke disse i Norge. De gjensidige Erstatningskrav, som man havde fremsat under de tidligere Forhandlinger, omtales ikke i de Dokumenter vedkommende denne Fred, som nu haves; man er formo-

dentlig bleven enig om at lade dem gaa op mod hinanden. Norge kom saaledes dog tilsidst temmelig billigt fra det utvivlsomme Nederlag, det havde lidt i Krigen med Hansestæderne, og det kan ikke miskjendes, at dette heldige Udfald hovedsagelig skyldes den Fasthed og Dygtighed, Kong Haakon havde viist ved Fredsunderhandlingerne. Den fortjener i dette Tilfælde saameget større Paaskjønnelse, da han havde den sterkeste Opfordring til at vise sig imødekommende mod Stæderne for at vinde deres Understøttelse til hans Søns Valg i Danmark.

Hertug Albrekt forsøgte nu med Vaabenmagt at gjøre sin Sønnesøns formeentlige Rettigheder gjældende. Han angreb Danmark i Septbr. 1376 med en mægtig Flaade, men fandt Landsfolket saa lidet tilbøieligt til at slutte sig til ham, at han allerede den 21de Septbr. i Kjøbenhavn indgik en Stilstand med Olaf og hans Moder, hvorved Tvisten om Danmarks Krone blev henskudt til navngivne fremmede Fyrsters Voldgift. Margretas Hensigt med denne Stilstand kan alene have været at vinde Tid til at befæste sin Søns Herredømme i Danmark. Den Indrømmelse, som hun derved paa sin Søns Vegne tilsyneladende havde gjort Meklenburgerne, havde i Virkeligheden kun lidet at betyde, da de opnævnte Voldgiftsmænd ingen Ret havde til at raade over Danmarks Krone, og det desuden lod sig forudsee, at de ikke vilde indlade sig paa at dømme i denne dem ganske ubekjendte og ganske uvedkommende Sag, hvilket ogsaa virkelig synes at være indtruffet. Der blev ikke afsagt nogen Voldgiftsdom, og Krigen brød igjen ud, men blev fra nu af ikke ført med synderlig Kraft. Det lykkedes Hertug Albrekt at komme i Besiddelse af den østlige Deel af Skaane, som ikke var overladt til Hansestæderne, men denne Erhvervelse synes han at have opnaaet mindre ved Vaabenmagt end ved at drage Landets Adelsmænd over paa sit Parti. Fra begge Sider søgte man

hovedsagelig at skade hinanden ved Kaperier paa Søen, der snart udartede til Sørøveri mod Alle og Enhver, saa at baade Hansestæderne og Kong Haakon nødtes til at holde Krigsskibe i Søen for at beskytte Skibsfarten. Denne Sørøverkrig bragte vel ikke Albrekt nærmere til Danmarks Throne; men den var alligevel til stor Ulempe for Landet: saalænge den varede, kunde Kong Olaf, eller de, som førte Styrelsen i hans Navn, ikke kraftigt nok skride ind mod de mægtige og egenraadige Slots-Hovedsmænd, af Frygt for derved at drive dem over paa Meklenburgernes Parti; det stod derfor misligt til med den indre Fred.

Ved Olafs Valg har det aabenbart været forudsat, at hans Forældre i Forening skulde føre Formynderskabet for ham; de havde derfor ogsaa begge beseglet Haandfæstningen med ham som hans Forlovere. I Virkeligheden overlod dog Kong Haakon Danmarks Styrelse saagodtsom ganske til Margreta, der fra nu af stadigt opholdt sig hos sin Søn i Danmark, medens Haakon vendte tilbage til Norge og varetog dette Lands Anliggender. Denne Ordning var vissselig ogsaa, naar Margreta, som det snart viiste sig at være Tilfældet, var istand til alene at overtage Rigsstyrelsen i Danmark, den efter Omstændighederne hensigtsmæssigste og den, der mest stemmede med begge Folks Ønsker.

Kong Haakon beskjeftigede sig i de nærmest følgende Aar mest med Foranstaltninger til den norske Kjøbstadnærings Beskyttelse og Fremme, en Sag, der ogsaa tidligere i særlig Grad havde været Gjenstand for hans Omsorg. Efter at Hansestæderne ved den i 1376 sluttede Fred havde faaet sine Handelsfriheder stadfæstede, lod han sig det være meget magtpaaliggende at forhindre, at deres Kjøbmænd tiltoge sig større Fordele, end der ved denne Indrømmelse var dem hjemlet. Hertil sigter hovedsagelig en Retterbod, som Kongen udgav paa et Raadsmøde i Oslo

den 29de Januar 1377, ikke længe efter at han var kommen hjem fra Danmark. Han indleder Forordningen med at minde om, at de tydske Kjøbmænd af Hansen tidligere havde tiltaget sig mange Ting til Skade for Kongen og hans Rige, under Paaskud af, at de vare dem bevilgede ved de af hans Forfædre givne Privilegier. Men efter at Stæderne nu paa det sidste Fredsmøde have forelagt Kongen selve Privilegiebrevene, og han af sin Raade har stadfæstet dem og forordnet, at de ubrødelig skulle holdes, vil han paa ingen Maade længere taale, at de tiltage sig Mere, end der ved disse Breve er dem tilstaaet: derfor har han med Samtykke af Rigets Raad gjort denne Forordning. Den bestemmer blandt andet, at alle indenlandske Varer, som komme til Byen, alene maa udsælges fra Torvet, ikke fra Gaardene, og at ingen Varer maa indføres i Byen om Natten, fra Solnedgang til Solopgang. Udenlandske Mænd maa ikke indkjøbe mere af Madvarer, end de behøve til sin egen Kost, Intet til Salg eller Udførsel, og de maa ikke kjøbe noget i Landet andenstedes end paa Torvet i Stæderne. De maa ikke sælge Kornvarer i mindre Dele end Skippund, eller Øl og Mjød i mindre Dele end Tønder. Heller ikke maa de indføre andet Gods i Riget, end hvad der tilhører dem selv eller andre Hansekjøbmænd. Disse Bestemmelser ere, ligesom flere tidligere, men mindre i det Enkelte gaaende Forordninger, fornemmelig beregnede paa at holde Udlændingerne ude fra Smaahandelen og Indenlandshandelen, som de altsaa heller ikke ved de seneste Indrømmelser havde faaet Ret til at drive, ialfald ikke efter den Maade, hvorpaa Kongen fortolkede disse. — Kongen lover i denne Retterbod senere at forbedre og forøge disse Bestemmelser, naar han kunde faa et Møde af sit „større Raad“ sammenkaldt. Dette er ogsaa skeet; der haves af Kong Haakon en udførligere Retterbod om Handelen, der siges at være givet i Tunsberg med Raadets Sam-

tykke og vedtaget med Vaabentag af Almuen, men hvis Udstedelsestid ikke er angivet. Denne senere Retterbod indeholder ligeledes flere mod Hansekjøbmændenes Tiltag rettede Bestemmelser. Den gjentager saaledes Forbudet mod at sælge Varer andensteds i Kjøbstæderne end paa Torvet „eller andre i Loven tilladte Steder" og udstrækker det til at gjælde ogsaa for udenlandske Varer, ligesom det ogsaa paany forbydes udenlandske Mænd at kjøbe Slagt eller andre Madvarer til Udførsel. Det forordnes endvidere, at alt skal sælges og kjøbes for rede Penge, og at Ingen maa drive Tuskhandel, en Bestemmelse, som visnok ogsaa fornemmelig var stilet mod Tydskerne; under Forhandlingerne i Tunsberg i 1372 havde disse nemlig udtrykkelig fordret Ret til at drive Tuskhandel i Norge, „som det havde været gammel Skik." Udlændinger maa ikke kjøbe Spærrer, Bordtømmer eller Spirer eller andre indenlandske Varer til Udsalg i Landet. Endelig tilholdes alle udenlandske Kjøbmænd at sælge sine Varer for Priser, som fastsættes ved en i Forordningen selv indtaget Taxt, under Straf af Varernes Forbrydelse og Bøder til Kongen.

Ligesaa ivrigt stræbte Kongen at beskytte Kjøbstæderne mod Indgreb i deres Næring af Indfødte, som ikke vare Kjøbstadborgere. Ved en Retterbod for den nordlige Deel af Landet, givet paa Folskn (Stor-Fosen) i Nordmøre den 3die Mai 1372, efter forud indhentet Samtykke af Raadet paa et rimeligviis i Nidaros holdt Raadsmøde, forbød han „alt Fjordekjøb og Værseiling og alt Kjøbmandskab og Kræmmeri paa Bygden." Alle Varer skulde opskibes og alt Kjøbmandskab foregaa i en af de rette gamle Kjøbstæder, helst i Bergen eller Nidaros, men ikke i Fjordene eller paa Fiskevær. En senere Retterbod, givet af Haakon og hans Fader i Forening den 10de Marts 1374 i Bergen, gjentager dette Forbud mod at handle paa andre Steder, end hvor der fra gammel Tid af havde været Kjøbstevne,

og søger desuden at modvirke en Uskik, hvorover Kongerne sige sig ofte at have modtaget Klager, at alle unge Mænd, som voxede op, vilde lægge sig paa Kjøbmandskab, hvorved, som det heder, „alt Landet lagdes øde, fordi de gode Mænd, som vilde holde sine Gaarde ved Magt og drive sin Ager og Eng, ikke kunde faa Tjenestefolk.“ Det forordnes derfor, at Ingen maatte drive Kjøbmandskab, medmindre han eiede gjældfrit saameget som 15 forngilde Mark (5 Mk. brændt Sølv). Ogsaa i den nysomtalte udførlige Retterbod om Handelen fra Kong Haakons seneste Regjeringsaar søger Kongen ved forskjellige Bestemmelser at samle Indenlandshandelen i Kjøbstæderne og modarbeide de unge Almuesmænds Tilbøielighed til at slaa sig paa Kramhandel eller andet mere indbringende Erhverv istedetfor at tage fast Tjeneste hos Bønderne. Det forordnes saaledes her, at ingen Bonde eller Heredsmand, lærd eller læg, maa tage Sild, Klæde eller andre Varer hos Kjøbmændene for siden at sælge dem ud i Smaat i Herederne. Ingen skal have Lov til at fare ud i Herederne eller paa Strandene med Kramvarer for at drive Handel dermed; heller ikke maa Bønderne i Heredet eller paa Strandene sælge Slagt, Smør, Salt, Vadmel eller Læred, uden hvad veifarende Mænd behøve til sin Nødtørft, men alle Varer skulle føres til Kjøbstaden. Det forbydes alle Bønder at have Huusmænd eller Huuskoner (d. e. Logerende) i sine Huse; alle de, som eie mindre end tolv Mark gangbare Penge, skulle tage sig Tjeneste for saadan Løn, som fra gammel Tid har været brugelig.

Disse Forordninger have visselig ikke udrettet synderligt til de norske Kjøbstæders Opkomst; ja, de Tvangsbestemmelser, hvorved man søgte at holde al Handel inden Kjøbstædernes Grændser, maa snarere have tjent til at hemme end til at oplive den indenlandske Handelsvirksomhed, om de virkelig bleve overholdte, hvad man vel har al

Grund til at betvivle. Men det maa ikke glemmes, at man i denne Tid, som endnu meget længe efter, urokkelig troede paa Muligheden af at ophjælpe et Lands Næringsveie ved saadanne Midler, og det kan ikke lægges Haakon eller hans Raadgivere til Last, at de i dette Stykke ikke vare forud for sin Tid. Hans gode Villie og alvorlige Iver for Sagen kan ikke miskjendes; de mange og udførlige Forordninger, han har givet om disse Anliggender, vise os ham som den arbeidsomme, nidkjære Regent, der ingen Møie sparede for efter bedste Skjøn og Evne at afhjælpe de Brøst, han forefandt. Særlig fortjene hans Bestræbelser for saavidt muligt at lette det hanseatiske Handelsaag at fremhæves; i denne Henseende har han gjort, hvad der efter Tidens Medfør stod i hans Magt, for at formindske Hanseaternes Udbytte af den Seir, de havde vundet over Norge i 1368.

Med Sverige var Norge ikke længe efter Freden i 1371 igjen kommet i Krig. Allerede i 1375 taler Kong Haakon om nogle af de paa Albrekts Parti staaende svenske Herrer som sine Fiender; maaskee har hans Vægring ved at give Slip paa de hans afdøde Fader tillagte svenske Landskaber givet Anledning til Fredsbruddet. Da han strax efter ogsaa i Danmark kom til at træde Meklenburgerne i Veien, blev en oprigtig Udsoning endnu vanskeligere. Større Krigsforetagender synes dog ikke for det første at have fundet Sted. I Sverige var der siden 1371 endnu verre Forvirring og Uro end før. Hverken Kongen eller den Raadsregjering, til hvilken han havde maattet overdrage det meste af sin Magt, formaaede at holde Fred og Orden i Landet. Albrekt forsøgte, som det kunde ventes, at afkaste det Aag, som han i Nødens Stund havde maattet paatage sig for at holde Rigsraadet fast ved sin Sag. En stor Deel af Landets Slotte, som efter hans da givne Løfte skulde have været overleverede til Raadet, bleve fremdeles i

hans Faders og andre tydske Herrers Magt; han vedblev, saavidt det stod i hans Magt, at begunstige sine Landsmænd, og han synes endog at have gjort et Forsøg paa at beskatte de indfødte Herremænds Len og deres Bønder uden deres Samtykke. I 1375 nødtes han til at indgaa et nyt ydmygende Forlig. Han bekræftede de geistlige og verdslige Stormænds Privilegier og forpligtede sig navnlig til ikke at kræve noget Paalæg af dem eller deres Bønder; de fleste af de mange Slotte og Len, som hans Fader indehavde, overgaves til Raadet, og dettes første Mand, den mægtige og rige Bo Jonssøn, blev udnævnt til Kongens Drotsete. For at gjøre en Ende paa den indre Ufred sluttedes paa samme Tid en Overeenskomst mellem de fornemste svenske og tydske Herrer i Landet, hvorved de indgik en almindelig Landefred paa tre Aar, som skulde besverges af alle Rigets Indbyggere, udenlandske saavelsom svenske. Det lader dog ikke til, at dette Forlig har tilveiebragt et bedre Forhold mellem Kongen og Landets Høvdinger; faa Aar efter, i 1378, maatte han atter stadfæste Frelsemændenes Friheder og love ikke at besvære dem med Paalæg. Albrekt kunde under disse Omstændigheder ikke vel føre Krigen med Norge med synderlig Kraft, og Haakon kunde gjøre sig Haab om, at den indre Splid i Sverige snart uden større Anstrengelse fra hans Side vilde bringe Riget i hans Magt. Først i 1380 synes Krigen at have antaget en alvorligere Charakteer. Den 26 Marts 1380 udbød Kong Haakon, som da opholdt sig i Tunsberg, Leding, „eftersom de Tydske i Sverige havde opsagt den Stilstand, de havde med ham, og nu laa færdige med hele sin Magt for at feide paa ham, hans Rige og hans Almue." Bønderne skulde gjøre Fjerdedeels Leding af Mandskab og fuld Leding af Kost, og alle Kongens Tjenere, haandgangne Mænd og Svende møde frem med sine Vaaben; samtlige skulde snarest muligt indfinde sig hos ham syd ved Landsenden til

Rigets Vern. Senere paa Aaret gjorde ogsaa Nordmændene i Forening med en dansk Hær et herjende Indfald i Sverige og trængte langt ind i Landet; Byerne Skara, Jønkøping, Orebro og Vesteraas bleve brændte.

Dermed standsede Krigsforetagenderne for det første, da Kong Haakon kort efter døde, i sin kraftigste Alder, ikke mere end 40 Aar gammel. Han døde i Oslo, men Dagen kjendes ikke; han sees at have oplevet Begyndelsen af sit 26de Regjeringsaar, ved Midten af August 1380, men var død en god Stund før Aarets Udgang. Alt tyder paa, at han har været ualmindelig afholdt i Norge. „Folk ansaa ham for 'en god Mand", siger en samtidig islandsk Annalist, idet han fortæller hans Død. Et endnu merkeligere Vidnesbyrd om Haakons Vensælhed giver den i det følgende Aarhundrede levende italienske Forfatter Æneas Sylvius (tilsidst Pave under Navn af Pius II fra 1458 —1464), idet han ved at omtale de nordiske Lande siger, at „i Danmark regjerede i vore Fædres Tid Valdemar, i Sverige Magnus, i Norge Haakon, om hvem det siges, at han har været en herlig Mand, overordentlig elsket og afholdt af sine Undersaatter." Hans tidlige Bortgang har ganske vist vakt dyb og almindelig Sorg i Landet.

Olaf Haakonssøn.

Den lovlige Arving til Norges Rige var nu Kong Haakons eneste Søn Olaf, der ved hans Død var henved ti Aar gammel, og som allerede fra 1376 havde været Danmarks Konge. Baade han og hans Moder Margreta vare i Danmark, da Haakon døde; men Margreta sees strax at have begivet sig til Norge, udentvivl for at træffe Aftale med det norske Rigsraad om Sønnens Hylding og Ordningen af Landsstyrelsen under hans Mindreaarighed. Om disse Forhandlinger haves nu ingen nøiere Underret-

ning; man veed kun, at Margreta var i Oslo den 11 Januar 1381, da hun der midlertidig paa sin Søns og egne Vegne stadfæstede Mariekirkens Privilegier, „indtil Gud af sin Naade undte hende, at hendes kjære Søn Olaf selv kom." Da dette Brev siges at være givet med Rigsraadets Samtykke, maa et Raadsmøde antages at være holdt i Oslo ved denne Tid. Olaf kom op til Norge om Sommeren og blev efter gammel Skik tagen til Konge i Nidaros, udentvivl paa Drething, den 29 Juli, St. Olafs Dag. Margreta havde ikke selv fulgt sin Søn til Nidaros. Man har et Brev fra hende, udstedt Dagen før hans Hylding, den 28 Juli, paa Varberg; formodentlig har den fremdeles vedvarende Krig med Sverige nødt hende til at drage ned til Grændselandskaberne for at møde mulige Angreb fra denne Side. Derimod sees flere af det norske Raads Medlemmer at have været hos Kongen i Nidaros ved denne Leilighed, af hvilke dog kun Ogmund Finnssøn og Sigurd Hafthorssøn udtrykkelig nævnes.

De Breve, som fra nu af udgaves i Kong Olafs Navn om norske Regjeringsanliggender, vise, hvorledes man ved Raadslagningerne i Oslo er bleven enig om at indrette Rigsstyrelsen i hans Umyndighedstid. Vi finde ved Kongens Side baade en Drotsete og en Kantsler. Til det første Embede udnævntes Ogmund Finnssøn, der allerede havde beklædt det en Tid under Kong Haakons Regjering; Kantsler blev Provsten ved Mariekirken i Oslo, Henrik Henrikssøn, som havde besørget Kantslerforretningerne lige fra 1371, men hidtil kun som kongelig Klerk eller Vicekantsler. Ogmund optræder som Drotsete allerede i Breve, udgivne ved Hyldingen i Nidaros, og Henrik har udentvivl faaet sin Udnævnelse samtidigt med ham, skjønt nu intet Brev er bevaret, hvori han nævnes som Kantsler, ældre end Febr. 1382. Styrelsens Formand var Drotseten; han afgjorde de fleste Regjeringssager ved Breve,

udfærdigede i Kongens Navn og beseglede med Kongens og hans eget Segl. Ofte sees dog ogsaa Kantsleren at have været tilstede, og han nævnes da som den, der trykte Kongens Segl under Brevet, det vil sige, Kongens store Segl, som det hørte til hans Embede at forvare. Naar Drotseten udgav Kongebreve uden Kantslerens Medvirkning, maa han altsaa have brugt det mindre Kongesegl, det saakaldte Sekret, og dette maa have været ham betroet. Eet af de Kongebreve fra Olafs Tid, som nu haves, er udstedt og beseglet af Kantsleren alene; da det angaar en Sag, som hørte under Kongens dømmende Myndighed, tør det maaskee antages, at Kantsleren overhovedet har været bemyndiget til at afgjøre saadanne Sager paa egen Haand. Vigtigere Regjeringssager, navnlig de, der angik Lovgivningen, behandledes i Raadsmøder, hvor Drotseten havde Forsædet, og Beslutningerne udfærdigedes i Kongens Navn under samtlige tilstedeværende Raadsherrers Segl. Regjeringen førtes altsaa egentlig af Drotseten og Rigsraadet, dog saaledes, at Kantsleren maatte tilkaldes ved de Beslutninger, der skulde bekræftes ved Kongens større Segl. Disse Bestemmelser maa dog kun have gjældet for det Tilfælde, at Kongen selv ikke var i Landet; thi der haves norske Breve af Kong Olaf, udstedte „i hans egen Nærværelse," og i intet af disse nævnes hverken Drotsete eller Kantsler. Det er ganske den samme Form, som hans Fader havde brugt i de Breve, han udgav som fuldmyndig Konge. Olaf kan selvfølgelig ikke selv have afgjort disse Sager, og Drotseten kan heller ikke have gjort det, da han i saa Fald maatte have været nævnt i Brevene som den, der var ansvarlig for Beslutningerne. Disse maa saaledes have været fattede paa Olafs Vegne af hans Moder. At hun har ledsaget ham de faa Gange, han for kortere Tid besøgte sit norske Rige efter sin Hyldingsreise, er i sig selv rimeligt, og der haves ogsaa ialfald for eet af

disse Besøg udtrykkeligt Vidnesbyrd derom. Det maa altsaa have været vedtaget, at Drotsetens og Kantslerens selvstændige Myndighed skulde ophøre, naar Olaf selv var i Landet med sin Moder, og at Formynderskabet da skulde føres af hende med Raadets Hjælp, ganske saaledes som hun allerede i flere Aar havde styret Danmark paa hans Vegne. Den Tillid, Norges Høvdinger saaledes viiste hende, vidner tydelig nok om den Magt, hun har udøvet over dem ved sin overlegne Personlighed, og om den Agtelse, de have næret for hendes nu ved flere Aars Regjering i Danmark prøvede Dygtighed. Det er aabenbart, at hun da ogsaa, selv naar hun var i Danmark, middelbart maa have havt en ikke ringe Indflydelse paa Drotsetens og Rigsraadets Beslutninger.

Der bestod saaledes nu mellem Norge og Danmark en Union af samme Art som den, der i 1319 havde forenet Norge og Sverige. Ligesom denne var den af tilfældig Oprindelse og medførte i det Ydre ingen nærmere Forbindelse end den, der nødvendigt maatte følge af, at begge Lande havde samme Konge. Man skulde have ventet, at der nu, ligesom i 1319, var truffet en Overeenskomst mellem Rigerne for nærmere at ordne Forholdet; men der findes ingen Antydning til, at dette er skeet, og det kan ikke let tænkes, at ethvert Spor af en saadan Unionsakt nu skulde være forsvundet, om den virkelig har været til. Formodentlig har man anseet saadanne Bestemmelser mindre nødvendige for Øieblikket. Styrelsen i Kongens Umyndighedstid var i begge Riger ordnet paa en Maade, som fuldkommen tilfredsstillede baade Folk og Høvdinger, og man havde i Norge saavelsom i Danmark den fuldstændigste Tillid til Margreta, der egentlig havde Overstyrelsen i begge Lande, om hun end i Norge ikke udøvede Magten umiddelbart, uden naar hun selv i Forening med Kongen var inden Landets Grændser. Man har derfor vel troet, at

denne Sag kunde opsættes, indtil den unge Konge blev myndig og selv overtog sine Rigers Styrelse. Var dette skeet, da havde man vistnok maattet træffe nærmere Aftale for at afgjøre, hvor længe Kongen skulde opholde sig i hvert af Rigerne, hvilke Forholdsregler der skulde tages for at verne om Rigernes Selvstændighed under Foreningen, og andet deslige. Forresten har man neppe i noget af Landene tænkt sig, at denne Union skulde faa nogen lang Varighed, end sige at den, som Tilfældet blev, skulde komme til at staa ved Magt i over 400 Aar. Efter den Erfaring, man havde fra den tidligere Union mellem Norge og Sverige, maatte det ventes, at begge Riger vilde finde sig bedst tjente ved igjen at tage hver sin Konge, saasnart der blev Anledning dertil, det vil sige, saasnart man fik flere Kongesønner at vælge imellem. Kun om Margreta selv tør vi med Sikkerhed antage, at hun allerede nu har havt til Hensigt at knytte Rigerne til hinanden med fastere og varigere Baand. Hendes senere Færd viser, at hun har gjort Istandbringelsen af en varig politisk Forening ikke blot mellem Norge og Danmark, men mellem alle de tre nordiske Riger til sit Livs Maal, og vi kunne ikke tvivle om, at hun allerede i disse Aar har benyttet den store Indflydelse, hun havde i Norge, til at forberede Udførelsen af denne Plan. Der savnes heller ikke bestemte Vidnesbyrd om hendes Bestræbelser i denne Retning.

Erkebiskop Thrond Gardarssøn døde i 1381 efter at have styret den norske Kirke i henimod ti Aar. Til hans Eftermand valgte Nidaros Domkapitel paa lovlig Maade eenstemmig et af sine Medlemmer, Chorsbroderen Haakon Ivarssøn, som derefter drog ned til Kurien for at søge Stadfæstelse paa sit Valg og Pallium hos Paven. Men da han kom til Tydskland, fik han vide, at Erkestolen allerede ved Provision af Paven var besat med en Anden. Haakon maatte vige og træde tilbage i sin

gamle Stilling som Chorsbroder i Nidaros. Den nye Erkebiskop var Nikolaus Jakobssøn Finkenoghe, ogsaa kaldet Ruser eller Rusare, en dansk Adelsmand, der, som Navnet Finkenoghe viser, maa have været af tydsk Herkomst. Han omtales allerede i Kong Valdemars seneste Aar som en af dem, hvem Kongen overdrog Befalingen over Slottene paa Als, efter at han havde faaet disse tilligemed andre sønderjydske Slotte i sin Magt. Han har altsaa været en af Valdemars betroede Mænd. Dengang har han, at slutte af den Forretnings Natur, som blev ham overdraget, været Lægmand; men i 1379 nævnes han som Canonicus i Roeskilde og maa altsaa i Mellemtiden være indtraadt i den geistlige Stand. Ogsaa Margreta maa have havt Tillid til ham og brugt ham i sin Tjeneste i Danmark; det erfares nemlig, at Kong Olaf, det vil sige, Dronningen i hans Navn, havde givet ham paa Livstid flere betydelige Eiendomme i Sjæland.* Som indviet Erkebiskop af Nidaros finde vi ham først i Danmark den 8de Novbr. 1382, da han aftraadte til Dronning Margreta de nysnævnte sjælandske Godser, som han havde faaet af Kong Olaf. Efter disse Omstændigheder kan der ikke være nogen Tvivl om, at Nikolaus skyldte Margreta sin Ophøielse paa Norges Erkestol. Hun maa have sendt ham ned til Paven med sin Anbefaling, saasnart hun erfarede Erkebiskop Thronds Død, og denne Anbefaling havde Paven vanskeligt for at afvise. Et Ønske, udtalt af en saa mægtig og mod Kirken saa ærbødig Herskerinde som Margreta, vilde i alle Tilfælde have havt stor Vegt ved det pavelige Hof, og i denne Tid havde Paverne desuden særlig Opfordring til at vise sig imødekommende ligeoverfor de verdslige Fyrster. Faa Aar i Forveien var nemlig den langvarige kirkelige Splittelse begyndt, som er bekjendt under Navnet af det store Schisma. Pave Gregorius XI, der som alle de i Avignon valgte Paver var en Franskmand, havde endelig i 1377

givet efter for de Klager, som allerede længe havde lydt over Pavernes Ophold i Avignon, og var flyttet tilbage til Rom. Da han her døde i 1378, valgtes til hans Eftermand en Italiener, Urbanus VI; men flere, mest franske Kardinaler bleve snart misfornøiede med ham, erklærede Valget for ugyldigt og valgte en ny Pave, en fransk Kardinal, der antog Navnet Clemens VII og ikke længe efter tog Sæde i Avignon. De to Paver, den romerske og den avignonske, banlyste hinanden gjensidig og søgte hver for sig at drage saa mange som muligt af Christenhedens Lande over paa sin Side. Denne Splid svækkede i høi Grad Pavernes Magt og Anseelse og gjorde dem navnlig afhængige af Landenes verdslige Styrere, paa hvis Villie deres Anerkjendelse i Landet for en stor Deel beroede. Norge havde ligesom Danmark og Sverige sluttet sig til den romerske Pave, som erkjendtes i de fleste af Europas Lande. Det kunde da ikke være vanskeligt for Margreta at bevæge denne til at besætte den norske Erkestol efter hendes Ønske, selv om der, som det denne Gang lader til at have været Tilfældet, kunde være Et og Andet at indvende mod den af hende foreslaaede Kandidat.

Det havde i den senere Tid oftere hændt, at norske Biskopsstole ved Besættelsen gjennem pavelig Provision vare tilfaldne danske eller svenske Geistlige. Saaledes vare i Kong Haakons Tid ikke mindre end tre Danske blevne Biskopper i Norge, af hvilke een, Biskop Jakob Jensson i Bergen, endnu levede. Men Erkestolen havde dog altid hidtil været besat med Indfødte, og at denne Rigets høieste kirkelige Stilling nu overdroges til en fremmed, med Landets Forholde ganske ubekjendt Mand, har umiskjendelig vakt sterk Uvillie i Norge. Denne Stemning viser sig tydelig i den Maade, hvorpaa Nikolaus omtales i de islandske Annaler: de sige, at han var en Lægmand, og han ikke havde Pallium. Begge disse Paastande maa være

urigtige; thi som ovenfor paaviist omtales Nikolaus som Geistlig allerede i 1379, og Pallium maa han nødvendigt have faaet, da han blev indviet i Rom. Men disse Udsagn vise, hvor ufordeelagtigt han maa have været omtalt og bedømt i Norge. For en Deel har Misnøien over hans Valg dog vistnok ogsaa havt sin Grund i hans Personlighed og hans Forhold som Erkebiskop. Han kom til Norge i 1383 og var i August d. A. tilstede ved et norsk Raadsmøde i Tunsberg; udentvivl har han da ogsaa besøgt sit Sæde i Nidaros, skjønt intet udtrykkeligt Vidnesbyrd derom er bevaret. Han maa dog strax efter være vendt tilbage til Danmark og have tilbragt Resten af sin Embedstid der. Han førte med sig did en Mængde Bohave, Kostbarheder og Bøger, tilhørende Nidaros Kirke, saa at det maa have været hans Hensigt at tage fast Ophold i Danmark og styre sit Biskopsdømme og sin Kirkeprovinds derfra. I den Tid han var i Norge, udførte han efter Annalernes Vidnesbyrd ikke en eneste biskoppelig Forretning. Nikolaus lader saaledes til at have betragtet sit Biskopsdømme blot som en Indtægtskilde og at have været baade ligegyldig for sit geistlige Kald og lidet skikket til at opfylde dets Pligter. Margreta maa have taget Feil af ham, da hun satte ham paa Nidaros Erkestol. Heldigviis døde Nikolaus allerede i 1386. Hans Eftermand blev den før omtalte Vinalde Henriksson, der mod Slutningen af Kong Haakons Regjeringstid af Kongen var bleven udnævnt til Provst ved Apostelkirken i Bergen og Formand for den kongelige Kapelgeistlighed og saaledes allerede indtog en af de anseeligste Stillinger i den norske Kirke. Vinalde kom tilbage fra Kurien som indviet Erkebiskop i Sommeren 1387. De nærmere Omstændigheder ved hans Udnævnelse kjendes ikke; men der er al Grund til at antage, at ogsaa han er bleven Erkebiskop ved pavelig Provision, og at Margreta har bestemt Pavens Valg. I dette

Tilfælde var Valget heldigt. Vinalde var Margretas hengivne Tjener, som han før havde været Kong Haakons; men han var tillige vistnok en af de allerdygtigste og mest anseede blandt den norske Kirkes daværende Prælater. Skjønt ikke Nordmand af Fødsel, havde han dog tilbragt hele sin Manddomstid i Norge og i den norske Kirkes Tjeneste og maa have levet sig fuldstændigt ind i Landets Forholde.

Ogsaa ved to af de andre Bispopsskifter, som foregik i Kong Olafs Tid, kan det formodes, at Margretas Indflydelse i Rom har været medvirkende, skjønt det vistnok er muligt, at Paven, ligesom flere Gange før, uden saadan Paavirkning har benyttet sin Provisionsret til Gunst for Udlændinger. Til Biskop i Stavanger udnævntes af Paven 1381 eller 1382 Olaf Brand, der ialfald ikke var Nordmand og sandsynligviis var dansk, og noget senere blev en Michael, der sikkert vides at have været en dansk Mand, ligeledes ved pavelig Udnævnelse Biskop i Skaalholt. Det merkes ialfald tydeligt, at Margreta har bestræbt sig for at bringe hende ubetinget hengivne Mænd, helst danske, ind i det norske Rigsraad ved at benytte den Indflydelse, hun gjennem Paven kunde øve paa Biskopsstolenes Besættelse. Norge blev under Margretas Hænder et bekvemt Sammenknytningsled mellem Danmark og Sverige og en mægtig Støtte for hendes Bestræbelser for at bringe en alle tre Riger omfattende Union istand. I dets Rigsraad sad ved Siden af enkelte danske Mænd mange, der enten skyldte hende sin Stilling eller vare knyttede til hende ved personlig Hengivenhed. Paa den anden Side talte Raadet fra Kong Haakons Tid mange svenske og halvsvenske Medlemmer; Svensker, som vare bosatte i de for Tiden under Norges Konge lydende svenske Grændselandskaber, — Nordmænd, som vare gifte med svenske Kvinder og eiede Gods i Sverige, og Svensker, som paa samme Maade havde faaet norske Interesser. Af de norske Høvdingeætter

var især den, som nu var den mægtigste og rigeste af dem alle, Hafthorssønnernes Æt, ved mange Baand knyttet til Sverige. Jon Hafthorssøns anden Hustru var en Datter af Knut Porse og Hertuginde Ingebjørg, Birgitta, der havde megen Slægt og store Eiendomme i Sverige; hun var Moder til den yngre af Jons Sønner, Haakon Jonssøn, der ligesom sin ældre Halvbroder Ulf allerede længe havde været Medlem af det norske Rigsraad. Denne Ulf Jonssøn havde ogsaa en svensk Hustru, med hvem han havde faaet Godser i Sverige; han tog tilsidst fast Ophold i Sverige og blev der Stamfader til en anseet Adelsslægt, Ætten Roos til Ervalla. Jons Datter Cecilia var gift med en svensk Ridder Ulf Holmgeirssøn, og Sigurd Hafthorssøns Datter Agnes egtede omkring 1380 ligeledes en svensk Adelsmand, Jon Marteinssøn. Ligesom Ulf Jonssøn ved sit svenske Giftermaal droges over til Sverige, saaledes bleve disse i Hafthorsætten indgiftede Svensker derved Godseiere i Norge og Medlemmer af det norske Rigsraad.

Den norske Formynderstyrelse synes at have udfoldet en ikke ringe Virksomhed under Drotsetens Ledelse. Der holdtes mange Raadsmøder, i Forhold til den korte Tid endog, som det synes, flere end i Kong Haakons Tid, og ikke faa af de paa disse Møder vedtagne Retterbøder haves endnu. Ligesom i Haakons senere Aar vare især Handelsforholdene Gjenstand for Styrelsens Opmerksomhed. Man bestræbte sig fremdeles for saavidt muligt at indskrænke de tydske Kjøbmænds Handel i Norge. Hansestæderne søgte efter Kong Haakons Død forgjæves Stadfæstelse paa sine Privilegier af den nye Regjering, og de Klager, de førte over, at deres Kjøbmænd betyngedes med uvante Afgifter i Norge, synes at vise, at man har forsøgt at paalægge dem nye Indskrænkninger. Man søgte ligeledes fremdeles at ophjælpe de norske Kjøbstæder ved Tvangslove. For-

mynderstyrelsen gik endnu videre i denne Henseende end Kong Haakon og gav, vistnok i den bedste Mening, Love, der i høi Grad maatte hemme Omsætningens frie og naturlige Gang og derved skade den Sag, man vilde virke for. En Retterbod, som blev vedtagen paa det allerede omtalte Raadsmøde i Tunsberg i August 1383, indskjerpede saaledes Forbudet mod at drive Handel for egen Regning, medmindre man eiede gjældsfast 15 Mk. forngilde, og tilføiede den endnu strengere Bestemmelse, at Ingen maatte bygge Skibe til Fart paa den nordlige Deel af Landet eller paa Norges Skatlande, uden han var istand til at bygge dem for sine egne Penge uden Laan. En anden Retterbod, udstedt i Bergen den 19 Aug. 1384, er rettet mod det allerede af Kong Haakon i Kjøbstædernes Interesse forbudte Fjordkjøb og Værkjøb i den Deel af Landet, som laa nordenfor Stat. Det sees især at have været de smaa Kjøbstæders Forfald, som har bevæget Regjeringen til at gjentage og skjerpe dette Forbud. Det forordnes, at Ingen maa seile med Handelsvarer andensteds end til nærmeste Kjøbstad. De, som bo i Finmarken og paa Haalogaland, skulle seile til Vaagen, de fra Naumdalen, Throndhjems Fehirdsle og Nordmøre til Nidaros, de fra Raumsdalen til Veø og de fra Søndmøre til Borgund; dog skulle Bergens Bymænd fremdeles have Tilladelse til at seile til Vaagen og holde Kjøbstevne der.

Den sidste Retterbod er merkelig ogsaa derved, at den oplyser, at Norge ved denne Tid igjen var kommen i Krig med Rusland. Den bestemmer nemlig strengere Straf i Overtrædelsestilfælde for Folk fra Haalogaland og Finmarken end for de fra andre Fylker, fordi „Russerne og Karelerne havde opsagt Stilstanden med Norges Mænd," og Bønderne i de nordligste Landskaber derfor skulde blive hjemme for at gjøre Modstand, om disse Fiender vilde gjøre nogen Skade i Landet. Det befrygtede Indfald blev

ogsaa gjort i 1385 eller 1386, da efter de islandske Annalers Beretning „Russerne feidede paa det nordlige Norge, dræbte Mandfolket, hærtoge Kvinder og Børn og ranede Gods.“ Nogen kraftig Modstand kunne de altsaa heller ikke denne Gang have mødt, ligesaalidet som dette synes at have været Tilfældet ved deres tidligere Plyndretog mod Finmarken og Haalogaland.

Ved Slutningen af Aaret 1385 opnaaede Kong Olaf den Alder, i hvilken hans Fader og Farfader havde tiltraadt Norges Styrelse som myndige, det fyldte femtende Aar. Formynderstyrelsen skulde altsaa nu være ophørt, og Olaf selv have overtaget Regjeringen. Dette kan dog ikke være skeet. Endnu i Oktbr. 1386 udøvede Drotseten Regjeringsmyndighed i Norge i Kong Olafs Navn, ganske i den samme Form som hidtil, og Forandringen kan heller ikke have fundet Sted i det korte Mellemrum mellem denne Tid og Olafs tidlige Død. Han synes ikke engang at have været i Norge efter 1384, og han maatte dog selv være tilstede, naar Landets Regjering skulde overgives ham som myndig Konge, saameget mere, som man da, efter hvad der ovenfor er udviklet, ikke kunde undlade at ordne Unionsforholdet til Danmark nøiere, end det hidtil var skeet. Man har saaledes ganske vist ved denne Leilighed afveget fra den i den senere Tid fulgte Regel med Hensyn til Kongens Myndighedsalder, uvist forresten af hvilken Grund.

I Danmark havde Margreta, som ogsaa i dette Rige vedblev at føre Regjeringen til Sønnens Død, imidlertid havt nok at gjøre med at styrke Kongedømmets Magt. Denne havde endnu langtfra ikke forvundet det Knæk, den havde lidt ved det uheldige Udfald af Krigen med Hansestæderne i Kong Valdemars Tid, og det fiendtlige Forhold, hvori Danmark ved at vælge Olaf til sin Konge kom til Meklenburgerne og Holstenerne, gjorde det meget vanskeligt for Margreta kraftigt at hevde den kongelige Myndighed i

Landet og gjenvinde de Slotte og Landskaber, som ved Pantsættelse eller paa andre Maader vare komne i fremmede Hænder. Greverne af Holsteen havde strax efter Valdemars Død bemægtiget sig Sønderjylland, hvorfra hun ikke siden havde kunnet fordrive dem. Den bedste Deel af Skaane var overladt til Hansestæderne, og Resten af dette Landskab var kommen i Meklenburgernes Magt. Af Landets øvrige Slotte og Len indehavdes mange af mægtige Adelsmænd, som kun lidet ænsede Kongens Befalinger og under Skin af at krige med Meklenburgerne dreve formeligt Sørøveri. Hansestæderne, som lede mest under dette Uvæsen, plagede Dronningen idelig med Klager og Fordringer om, at hun skulde drage de Skyldige til Ansvar og tvinge dem til at erstatte de røvede Skibe og Varer. Hun havde ikke Magt nok til at opfylde disse i sig selv vistnok fuldkommen berettigede Krav, og hun maatte dog fremfor alt søge at bevare Hansestædernes Velvillie for at være sikker paa at faa de skaanske Slotte tilbage, naar de 15 Aar vare udløbne, og for ikke at udsætte sig for, at Stæderne gik over til hendes Fiender, hvorved disse vilde have faaet Overtaget. Hun lod sig imidlertid ikke skræmme af de overordentlige Vanskeligheder, hun mødte, og gav sig modigt i Færd med at bekjæmpe dem. Hendes Standhaftighed lønnedes ogsaa omsider med en fuldstændig Seier; allerede før Olafs Død havde hun igjen samlet hele Landet under sit Herredømme og var mægtigere og mere anseet, end nogen dansk Hersker paa lange Tider havde været. Ved den gamle Hertug Albrekts Død i 1379 befriedes hun for den virksomste og farligste af sine Fiender. Med Hansestæderne lykkedes det hende at vedligeholde den bedste Forstaaelse, uagtet hun for det første ikke formaaede fuldstændigt at afhjælpe deres Klager over den Skade, de selvraadige danske Herrer tilføiede deres Handel; da Tiden til Skaanes Tilbagegivelse kom, i Mai 1385, overleverede de

hende uden Indvending de fire skaanske Slotte. Med Holstenerne opnaaede hun en endelig Fred i det følgende Aar, dog kun ved at overlade dem Besiddelsen af Sønderjylland, en Opoffrelse, som skulde føre langt større Ulykker over Danmark, end man dengang anede. Paa et Danehof i Nyborg den 2 Juli 1386 belenede Kong Olaf høitidelig Greverne med dette Hertugdømme som arveligt Len og modtog til Gjengjæld deres Forsikkring om Venskab og tro Lenstjeneste. Efter den store Tilvext, Margretas Magt havde vundet ved disse Overeenskomster med Hansestæderne og Holstenerne, maatte ogsaa de gjenstridige danske Adelsmænd bøie sig for den kraftige Herskerindes Villie. Sørøverne nødtes til at holde Fred, og Slottene kom igjen i Dronningens Magt.

Margreta kunde nu med frie Hænder vende sig mod Meklenburgerne og begynde Udførelsen af sin store Plan, at fortrænge dem fra Sveriges Throne og forene dette Rige med de to andre med hendes Søn som fælles Konge. Kong Albrekt havde fortsat Krigen med Danmark, men han havde ikke været nogen synderlig farlig Fiende. I 1384 havde han vel gjort et Indfald i Skaane og Halland og erobret Laholm, men han havde iilsomt trukket sig tilbage, da en dansk Hær nærmede sig. Det manglede ham ikke paa Villie, men vel paa Evne til at føre Krigen med Kraft. Det svenske Rigsraad havde kun levnet ham ringe Magt i Landet, og hans Forhold til dette var fremdeles misligt; i 1383 havde han maattet indgaa et nyt ydmygende Forlig med Raadet, og love „i alle Stykker at rette sig efter dets Villie." I 1386 døde imidlertid Drotseten Bo Jonsson, Sveriges mægtigste Mand, der havde været Sjælen i det Forbund af svenske Herrer, som siden 1371 havde holdt Kongen i Umyndighedstilstand. Bo Jonsson havde ikke blot samlet umaadelige private Besiddelser, men havde ogsaa den største Deel af Landets Slotte inde som Pante-

len og regjerede de derunder hørende Landskaber med en Myndighed, som om han havde været en uafhængig Fyrste. Kong Albrekt forsøgte strax at tage hans rige Efterladenskab under sig, under Paaskud af at føre Formynderskabet for hans Børn. Men Bo Jonssøn havde forudseet dette og draget Omsorg for, at hans Arv ikke skulde komme i Albrekts Hænder og blive et Middel til at befæste det vaklende tydske Herredømme i Sverige. Han havde ved sit Testament overdraget Formynderskabet og dermed tillige Raadigheden over Slottene til to af Rigets Biskopper og otte verdslige Herrer, der samtlige hørte til Rigsraadspartiet. Disse Mænd vare ingenlunde tilsinds at overlade det dem overdragne Hverv og den dermed følgende Magt til Kongen; hans Forsøg paa at opnaa en Overeenskomst med dem mislykkedes, og allerede i Juni 1387 var det kommet til Brud mellem dem og Albrekt. Denne vilde ikke uden Kamp give Slip paa den Udsigt til at gjenvinde Magten i Sverige, som han troede at have faaet ved Bo Jonssøns Død; det lod saaledes til, at der vilde blive formelig Krig mellem Kongen og Landets indfødte Stormænd, og denne maatte, om de sidste seirede, ventes igjen at ville bringe den gamle Kongeæt paa Thronen. Der er ogsaa al Grund til at tro, at de svenske Herrer allerede underhaanden havde begyndt Underhandlinger med Margreta for at vinde hendes Hjælp mod Tilsagn om at vælge Olaf til Sveriges Konge. Meu netop som Margreta saaledes syntes at være lige ved at naa sit store Maal, forstyrredes alle hendes Planer ved den unge Kong Olafs Død.

Olaf døde paa Falsterbo Slot i Skaane i Juli Maaned 1387, ikke fuldt 17 Aar gammel. Dødsdagen kjendes ikke; man veed kun, at han endnu levede den 10de Juli, da han udstedte et Brev i det ikke langt fra Falsterbo liggende Ystad, og at hans Lig blev begravet i Sorø Klosterkirke den 4de August, efter at det først var aabnet og

Indvoldene udtagne for at begraves i Kathedralkirken i Lund. Han maa saaledes være død efter kort Sygdom.

I Norge havde man seet Olaf sjælden og kun for korte Tider, efter at han var blevet Landets Konge, og Regjeringen maa, efter hvad derom tidligere er anført, lige til hans Død være bleven ført af Rigsraadet under Dronningens eller Drotsetens Ledelse. Man havde saaledes havt liden Anledning til at lære ham at kjende,[a] og som Landsstyrer var han endnu aldeles ikke prøvet; han døde ogsaa altfor tidlig, til at man overhovedet kunde have dannet sig nogen Mening om hans Charakteer og Begavelse. Ikke desto mindre har hans Bortgang øiensynlig vakt langt større Sorg og Bekymring i Norge end i hans andet Rige, hvor han havde baaret Kongenavnet meget længere, og hvor han havde tilbragt den meste Tid af sit Liv. Han var den sidste af sin Æt, og Kongeættens Uddøen var for Norge en langt alvorligere Sag end for Danmark. I Norge havde det gamle Arvekongedømme holdt sig, medens det i Naborigerne forlængst havde maattet vige for Aristokratiets frodigt fremblomstrende Magt. Folket omfattede det med inderlig Kjærlighed; det var vant til at sætte al sin Lid til sin Konge og betragte det arvelige Kongedømme som en uundværlig Betingelse for Landets Sikkerhed og Lykke. Og Baandet mellem Folket og Kongeætten var saameget sterkere, fordi denne havde indtaget Norges Throne i saa lang Tid; at Harald Haarfagers mandlige Linie alt før var uddøet, og de sidste Konger kun gjennem et Kvindeled nedstammede fra ham, havde man næsten glemt, da den Hengivenhed, man havde næret for den gamle Kongestamme, hurtigt var gaaet over paa denne nye. Nu var ogsaa dennes mandlige Linie uddøet, uden, som det havde været Tilfældet i 1319, at efterlade nogen Ætling paa Kvindesiden, hvis Arveret var klar og erkjendt af Alle. Man havde nu kun fjærne Slægtninger af Kon-

geætten at holde sig til; det kunde være tvivlsomt, hvem af disse var den lovlige Arving til Norges Kongedømme, og Ingen kunde vide, om det vilde lykkes at grunde et nyt Dynasti, hvormed Folket kunde finde sig ligesaa tilfreds som med det gamle. Olafs Død maatte derfor gjøre et dybt og smerteligt Indtryk paa det norske Folk: det kunde alene med Ængstelse see Fremtiden imøde. I de første Aar vilde Almuen i Norge ikke engang ret tro paa, at Kongen virkelig var død. I den paa Island nedskrevne Samling af norske Kongesagaer, som er bekjendt under Navnet Flatøbogen, heder det paa et Sted, som er skrevet kort efter Olafs Død: „Et Aar senere, end før er sagt (1387), forsvandt Kong Olaf Haakonssøn. Danerne sagde, at han var død; men Nordmændene vilde ikke tro det.“ I de islandske Annaler siges det ligeledes ved 1387, at Kong Olaf „forsvandt,“ og senere, ved 1393: „Da sagde somme Mænd, at Olaf, Margretas Søn, var gaaet ud.“ Af det sidste Udtryk synes man at maatte slutte, at ialfald Enkelte have troet, at Olaf, efter i nogle Aar at have levet skjult eller være holdt i Fangenskab i Danmark, omsider var draget udenlands i Pilegrimsfærd, hvad enten man nu har tænkt sig, at han gjorde dette frivillig eller blev fjærnet under dette Paaskud. Det har formodentlig ogsaa været denne i Norge herskende Tvivl om Olafs Død, som senere, i 1402, bragte en Tydsker i Preussen paa den Tanke at udgive sig for ham.

Man har i senere Tid meent, at der maa have været Omstændigheder ved Kong Olafs Død, som kunde vække Mistanke og give nogen Anledning til Tvivl. Nogle have gjettet, at Margreta har holdt hans Død hemmelig en Stund for at vinde Tid til at sikkre sig Magten i begge Riger; enkelte have endog gaaet saavidt, at de have beskyldt hende for selv at have været den, som lod Olaf forsvinde, for at kunne raade mere uhindret. Hvad der fortælles om

Olafs Død i gamle og paalidelige Kilder, giver ingensomhelst Støtte for disse Gjetninger. Om nogen Hemmeligholdelse kan der ikke være Tale, naar Kongen levede den 10 Juli og blev begravet den 4 August; den maatte da have varet saa kort Tid, at Dronningen ikke kunde have nogen Nytte af et saadant Bedrageri. At hun skulde have ryddet sin egen Søn af Veien, er noget, som det falder vanskeligt at tro, selv om hun derved kunde have vundet nogen Fordeel; men i Virkeligheden kunde Ingen i dette Dieblik mindre have ønsket ham borte end Margreta, om hun end ikke havde været hans Moder. Det var i hans Navn, hun herskede over Danmark og Norge, og gjennem ham syntes hun at have nær Udsigt til at vinde Magten ogsaa i Sverige, idet det mod Kong Albrekt fiendtligsindede Parti i dette Rige allerede tænkte paa at vælge Olaf til Sveriges Konge. Naar han var borte, maatte hun ialfald gjøre nye Anstrengelser for at bevare Herredømmet over de to første Riger, og Sverige blev langt vanskeligere at vinde, naar hun ikke længere kunde byde de misfornøiede Svensker Olaf til Konge, men maatte opsøge en fjærn Slægtning af deres gamle Kongestamme. Margretas Minde bør derfor befries for den Plet, disse Formodninger have sat paa det. Der er heller ingen Grund til at antage, at det norske Folk har givet hende Skylden for den unge Konges Forsvinden. Til at bringe Almuen i Norge til at tvivle om hans Død var det nok, at han døde i et fremmed Land, at hans Bortgang kom saa uventet, og at man saa nødigt vilde miste ham. Den Mistro, hvormed man i Norge modtog Budskabet om hans Død, er alene et i den Tid naturligt Udtryk for den Sorg og Bekymring, hvormed man saa den sidste af Harald Haarfagers Æt gaa i Graven.

Vi maa, idet vi staa ved Slutningen af dette Tidsrum, endnu med nogle Ord omtale de norske Skatlandes Skjebne siden Foreningen med Sverige i 1319.

For de fleste af disse havde denne Tid været endnu mere glædeløs og uheldbringende end for Moderlandet. De Trængsler, som overgik Norge selv, og dets tiltagende Svaghed maatte ogsaa forværre Skatlandenes Stilling, forsaavidt som disse med Hensyn til sin Styrelse og sin Forbindelse med Udenverdenen vare heelt eller hovedsagelig afhængige af Norge. Det var i sig selv meget vanskeligt at styre saa mange fjærne Besiddelser saaledes, at deres Befolkning kunde være tjent dermed, og det blev dobbelt vanskeligt, naar Norges Evne til at forsvare og hjælpe dem stadigt blev mindre. Dets Sømagt og Handel var i Forfald; dets Styrelse var langtfra ikke saa virksom og kraftig som før, og dens Opmerksomhed var for en stor Deel optaget ved de mislige Forhold i Landet selv og ved de idelige Forviklinger med Nabolandene og med Hansestæderne. Det var derfor ikke at vente, at den med tilstrækkelig Kraft kunde tage sig af Skatlandenes Anliggender, og de ledende Mænd havde desuden ikke den rette Indsigt i Behandlingen af saa vanskelige Forholde, en Mangel, som var undskyldelig nok, da de deelte den med hele sin Samtid, men som ligefuldt blev til Skatlandenes Fordærvelse. Det kan ikke negtes, at den norske Styrelses Foranstaltninger med Hensyn til disse mangen Gang vare uheldige, eller endog aabenbart skadelige for de vedkommende Lande. Den søgte først og fremst at sikkre de Indtægter og Rettigheder, som tilkom Norges Krone af dem, og tilsidesatte derover ofte Indbyggernes Tarv og berettigede Ønsker. Navnlig stræbte den med ængstelig Omhu at holde alle Fremmede ude fra Handelen med de nordlige Skatlande, for at ikke de Indtægter, Kronen middelbart eller umiddelbart havde af denne, skulde forringes. I denne Hensigt havde allerede Kong

Haakon Magnussøn den ældre i Aaret 1302 forbudt udenlandske Mænd at sende Skibe til den nordlige Deel af Norge, nord for Bergen, og til Skatlandene og drive Handel der, og dette Forbud blev gjentaget og indskjerpet ved en af Kong Magnus paa det før omtalte Raadsmøde i Oslo d. 18 Febr. 1348 udstedt Retterbod. Denne Indskrænkning, som efter Tidens Begreber var fuldt berettiget, kunde ikke have voldet synderlig Skade, om Norges Handelsmænd havde havt Magt og Driftighed nok til at overtage Skatlandenes regelmæssige Forsyning for Kronens Regning; men saa var det ikke længere, og disse Lande, som forlængst vare afvante med selv at besørge sin Tilførsel, fik haardt nok føle det.

Fra Island var der allerede før 1319, og ikke uden Grund, klaget over, at den norske Styrelse ikke i alle Dele havde holdt de Løfter, Kong Haakon Haakonssøn havde givet, da han modtog Landets Underkastelse. Islændingerne benyttede Leiligheden til at gjøre disse Klager gjældende, da det norske Rigsraad i 1319 affrævede dem Troskabsed til den umyndige Kong Magnus Erikssøn. Raadet havde i sit Brev ikke talt om andre Forpligtelser fra Kongens Side ligeoverfor Island, end at der aarlig skulde sendes mindst sex Skibe til Landet, og at Lagmændene og Sysselmændene altid skulde være indfødte Islændinger. Islændingerne vægrede sig derfor ved at aflægge Eden, før de fik Rigsraadets Brev paa flere andre Fordringer, som paastodes ligeledes at være dem hjemlede ved Overeenskomsten med Kong Haakon den gamle. De gik ud paa, at der ikke maatte udføres Meel og Skreid fra Island, naar der var Dyrtid, uden hvad Kjøbmændene behøvede til sin Kost; — at Islændinger ikke maatte stevnes til Norge uden i de i Lovbogen tilladte Tilfælde, og at ikke andre maatte sættes til Sysselmænd, end de, Bønderne selv valgte. Der haves ingen Underretning om, hvorledes Rigsraadet optog disse

Fordringer, og hvad Udfald de Forhandlinger fik, hvortil de maa have givet Anledning; men Raadet maa have opnaaet at stille Islændingerne tilfreds, da disse i 1321 virkelig aflagde Eden til den nye Konge. Den norske Styrelse opfyldte dog ogsaa i den følgende Tid kun maadelig sine Forpligtelser ligeoverfor Island. Det hændte hyppigt, at det betingede Antal Skibe ikke kom til Island; ved enkelte Aar anmerkes det endog i Annalerne, at der intet Skib kom fra Norge. Islændinger bleve fremdeles jevnlig stevnede over til Norge, og Landets Embeder, især Hirdstjore- og Syselmandsembederne, gaves ofte til Nordmænd, ligesom ogsaa Landets Biskopsstole i denne Tid ligesaa hyppigt besattes med Nordmænd som med Indfødte. Undertiden fik de samme Mænd, som af Kongen udnævntes til Hirdstjorer for Island, tillige leiet Landet for et vist Antal Aar d. e. de fik mod Udredelse af en bestemt Pengesum til Kongen Ret til at opkræve alle kongelige Indtægter af det for egen Regning. Dette forekommer første Gang i 1354 og gjentog sig siden oftere. Ved saaledes at bortforpagte Landet kom Kongen vistnok bekvemt til sine Indtægter; men han udsatte derved lettelig Indbyggerne for Udsuelse af Forpagterne, i hvis Interesse det naturligviis laa at gaa dem saa nær som muligt, og som havde let for at gjøre det, da de som Hirdstjorer tillige havde den øverste verdslige Myndighed paa Øen. Selv det skarpeste Indseende fra den norske Styrelses Side kunde neppe have forebygget Misbrug under saadanne Omstændigheder; men den synes ikke at have været meget nøieregnende med sine Embedsmænd paa Island, naar de kun opfyldte sine Forpligtelser ligeoverfor Kronen. Ialfald formaaede den ikke at holde Fred i Landet og virksomt at beskytte Folket mod Undertrykkelse af Høvdinger og Embedsmænd. Der klages idelig over Udpresninger og utilbørlige Paalæg, baade af Biskopperne og af verdslige Embedsmænd. Selvtægt og

Voldsgjerninger hørte til Dagens Orden. Landets Annaler berette hyppigt om Ufredsflokke, om heftige Partistridigheder og om Drab. Ved Siden heraf vise sig paa Island de samme Tegn til Folkelivets Hensygnen som i Norge: ringe aandeligt Liv, aftagende Almeenaand og Fattigdom paa fremragende Mænd. Islændingernes berømmelige literære Virksomhed havde naaet sit Høidepunkt allerede før Udgangen af det 13de Aarhundrede, og var i denne Tid forholdsviis meget svag. Skaldekunsten øvedes saagodtsom udelukkende paa religiøse Emner og, hvad Sagaen angik, indskrænkede man sig hovedsagelig til at bearbeide og ved Afskrivning bevare de ypperlige Verker, de nærmest forudgaaende Menneskealdre havde frembragt. Hertil kom, at Øen fremdeles, ligesom i Aarhundredets Begyndelse, hjemsøgtes af usedvanlig hyppige og haarde Landeplager, smitsomme Sygdomme, Uaar, Jordskjælv og vulkanske Udbrud. Det voldsomste af disse fandt Sted i 1341, da Hekla og to andre af Islands Vulkaner vare i Virksomhed paa een Gang. Det var idethele en af de sørgeligste Tider, Island har gjennemgaaet, og den norske Styrelse kan ingenlunde ganske frikjendes for Skyld deri.

Under endnu haardere Vilkaar levede den fjærneste af de norske Kolonier, den paa Grønland. Den grønlandske Handel dreves udelukkende for kongelig Regning, og det kongelige Monopol overholdtes strengt; naar, som det ei sjelden hændte, Skibe fra Island ved Uveir dreves til Grønland, maatte Mandskabet for at undgaa Straf godtgjøre, at det havde været nødt til at søge Havn der. Man stræbte saaledes af Omhu for Kongens Monopol saavidt muligt at afstænge Landet fra Island, som laa det nærmest, og hvormed det før begge Landes Underkastelse under den norske Krone havde staaet i mest Forbindelse. Grønland beseiledes umiddelbart fra Norge, og, som det lader, alene med eet eneste Kongen tilhørende Skib, der oftere

omtales i de islandske Annaler ved denne Tid under Navnet Knarren eller Grønlandsknarren. Koloniens Samkvem med den øvrige beboede Verden var derfor høist uregelmæssigt og vistnok aldeles utilstrækkeligt til at bestride dens Fornødenheder; der gik almindelig adskillige Aar hen, inden Efterretninger naaede fra Grønland til Norge og omvendt. Den grønlandske Biskop Alfs Død, som indtraf i 1379, blev saaledes ikke bekjendt i Norge før paa sjette Aar derefter, i 1383. De faa og magre Optegnelser om Grønland i de islandske Annaler give ingen nærmere Oplysninger om Landets Tilstand; men der kan ikke være nogen Tvivl om, at dets Nød har været stor, og at Kolonien har været i sterk Tilbagegang. En ny Ulykke brød desuden i denne Tid ind over den, idet de amerikanske Polarlandes oprindelige Beboere, Eskimoerne, eller, som Nordmændene kaldte dem, Skrælingerne, begyndte at nærme sig den af Nordmændene bebyggede Deel af Landet og hjemsøge den med fiendtlige Angreb. Det første af disse rammede den saakaldte Vestre-Bygd, den nordlige Deel af Kolonien, som ved en lang ubebygget Strækning var adskilt fra den langt større og folkerigere Østre-Bygd. Vi kjende det kun af en gammel, nu alene i en nyere dansk Oversættelse bevaret Beskrivelse over Grønland, som siger sig at være nedskrevet efter Beretning af en Ivar Baardsøn, der i mange Aar havde forestaaet Biskopsgaarden i Gardar. Han fortæller der, at han var en af dem, som af Lagmanden bleve sendte til Vestre-Bygden for at fordrive Skrælingerne; men da de kom der, fandt de ikke et eneste Menneske, hverken christent eller hedensk, men alene endeel forvildet Kvæg. Tiden, da Vestre-Bygden saaledes blev lagt øde af Skrælingerne, kjendes ikke med Sikkerhed; men det maa formodes at være skeet henved 1350. Man har nemlig et Brev vedkommende den samme Ivar Baardsøn fra Biskop Haakon i Bergen af 8de August 1341, hvori Biskoppen siger, at

Ivar nu i hans og den bergenske Kirkes Ærinde skulde drage ud til Grønland, og derfor anbefaler ham til Alle, som kunde yde ham nogen Hjælp paa denne lange og farefulde Reise. Det maa derfor antages, at Ivar ikke længe efter dette Brevs Udstedelse er kommen til Grønland og har faaet den nævnte Ansættelse ved Biskopsgaarden. Ogsaa den endnu staaende Østre-Bygd blev snart udsat for Skrælingernes Anfald; allerede ved 1379 fortælles det i Annalerne, at „Skrælingerne herjede paa Grønlændingerne, dræbte atten Mennesker og toge to Drenge med sig i Trældom." Den svækkede Koloni synes saaledes at have havt vanskeligt ved at forsvare sig mod disse Vilde, som dog baade i Legemsstyrke og Bevæbning maa have staaet langt tilbage for dens Indbyggere.

Orknøerne vare i de sidste Aarhundreder komne i stedse nærmere Forbindelse med Skotland. Baade Jarlerne og Biskopperne havde i lang Tid været af skotsk Herkomst; de første havde endog tillige gjerne eet eller flere skotske Len ved Siden af det norske. Gjennem dem droges efterhaanden en Mængde Skoter ind paa Øerne, og skotsk Sprog havde allerede vundet en Plads der ved Siden af det norske. Øernes Afhængighed af Norge i verdslig og kirkelig Henseende erkjendtes dog fremdeles, og de stode endnu i livligt Samkvem med Moderlandet. I Kong Magnus Erikssøns Tid gav Jarleættens Uddøen den norske Styrelse Leilighed til at styrke ialfald det politiske Baand mellem Orknøerne og Norge. Jarlen Malise af Stratherne døde omkring 1350 og efterlod sig blot Døttre, hvis Børn først længe efter opnaaede den voxne Alder. Kong Magnus udnævnte da i 1353 til Jarl den svenske Magnat Erengisl Sunessøn, der var gift med en af Malises Døttre. Erengisl tiltraadte dog neppe nogensinde Øernes Styrelse, og han kom snart ved Urolighederne i Sverige i et saa fiendtligt Forhold til Magnus og Haakon, at disse

heller ikke kunne antages at have villet tillade ham det. Imidlertid blev ingen ny Jarl udnævnt; men Derne synes at være blevne styrede umiddelbart af den norske Konge ved Sysselmænd. Som saadan nævnes Haakon Jonsson, Jon Hafthorssons Søn, i 1369, da han sluttede et merkeligt Forlig med Dernes Biskop Vilhjalm, med hvem han sees at have ligget i heftig Strid baade paa sine egne og paa Kongedømmets Vegne. Biskoppen maatte ved dette Forlig blandt andet forpligte sig til alene at bruge „gode indenlandske Mænd paa Orknøerne og Hjaltland" i sin Tjeneste, ligesom de andre Biskopper i den norske Konges Rige, medens Haakon paa sin Side tilsagde ham, at han og de fornemste Mænd paa Derne skulde være først og fremst i alle Raad vedkommende Kongens, Kirkens og Almuens Anliggender, overeensstemmende med Landets Lov og Skik. Det lader sig heraf slutte, at Haakon har stræbt at indskrænke den Indflydelse, Skoterne havde vundet paa Derne, og at den Uvillie, disse Bestræbelser maatte vække hos Biskoppen som hos de andre skotske Orknøinger, har været een af Aarsagerne til hans Strid med denne. I 1375 meldte den skotske Adelsmand Alexander de le Ard, en Søn af Malise Jarls ældste Datter, sig hos Kong Haakon i Norge for at gjøre sit Krav paa Jarledømmet gjældende. Haakon udnævnte ham dog foreløbig (i Oslo d. 30 Juni 1375) kun til sin „Høvedsmand, Gjemmer og Sysselmand" paa Derne paa eet Aar, idet han paalagde ham til næste St. Hansdag atter at indfinde sig i Norge og fremlægge Beviser for den Ret, han sagde sig at have til Jarledømmet. Om Alexander har gjort dette, vides ikke; ialfald opnaaede han ikke Belening med Derne. I 1379 finde vi to andre Prætendenter til Jarledømmet hos Haakon i Norge, Henrik af St. Clair og Malise Sperra, Sønner af yngre Døttre af Malise Jarl. Kongen valgte den første af disse og udnævnte ham til Jarl,

men paa Vilkaar, som i flere Henseender forandrede Jarlens Stilling til den norske Krone. Henriks Forsikkringsbrev til Kongen, der er udstedt paa et norsk Raadsmøde i Marstrand d. 2 August 1379, viser, at Haakon har overladt ham ogsaa Hjaltland, der lige siden Jarlen Harald Maddadssøns Forlig med Kong Sverrer i 1195 havde været skilt fra Orknøerne og staaet under den norske Konges umiddelbare Styrelse. Derimod vedtog Jarlen forskjellige Forpligtelser, som gjorde ham mere afhængig af Kongen, end hans nærmeste Forgjængere i Jarledømmet kunne have været, og Lenet gaves ham kun paa Livstid; ved hans Død skulde det falde tilbage til Norges Konge, og om han efterlod sig Sønner, skulde den af disse, der attraaede Jarledømmet, søge Kongens Samtykke og Bekræftelse. Jarledømmet blev i Henrik af St. Clairs Æt, indtil Øerne i det følgende Aarhundrede ved Pantsættelse til Skotland for bestandig skiltes fra Norge.

Register.

Aake (Aage) paa Spangereid I 155 f. — i Vermeland I 208. — Kake II 341. 343. — Jonssøn II 374. — Kantsler II 404. 409. 489.

Aalborg II 97. 169. 172. 367.

Aale den frøkne I 135. — Konge paa Oplandene I 141.

Aalholm paa Laaland II 631.

Aalhuus i Søndfjord II 392.

Aalof Harald Haarfagers D. I 219. 220. 233. — Dr. i Saxland I 139 f. — Klypp Hersers Kone I 258 f.

Aamord I 534.

Aamunde Arnessøn I 367. — Borgarssøn II 510. — Gyrdssøn II 24. 25 f. 27. 31. 38.

Aane Ynglingekonge I 135.

Aaros (Aarhuus) I 441.

Aasa Erik Kongssøns Hustru II 138. — Halfdan Hvitbeins Dr. I 188. — Halfdan Svartes Moder I 189. 198. — Haakon Grjotgardssøns D. I 206. 220. 222. — Ingjald Ildraades D. I 148.

Aashild Ring Dagssøns D. I 220.

Aasta Gudbrand Kulas D. I 281 f. 301. 339. 341 f. 443.

Aasolf af Austraat II 202. 204. — Skulessøn II 24.

Aattundaland I 146.

Abel Valdemarssøn K. i Danmark II 213 f.

Aberdeen II 42.

Absalon Erkeb. i Lund II 97. 140. 144. — Provincialprior for Dominikanerne II 217.

Adalbert Erkeb. i Bremen I 472. 566.

Adalbrikt Prest II 18.

Adalraad (Ethelred) K. i England I 272. 283. 336. 340.

Adalstein K. i England I 223. 231.

Adam af Bremen I 566.

Adils Ynglingekonge I 136. 139 ff. 144. 192.

Adolf Gr. af Holsteen II 612.

Afrafaste I 405 f. 411.

Agdenes I 285. 550.

Agder I 144 ff. 189. 198. 209. 219. 264. 296. 297. II 638.

Agersø II 367.

Agmund see Ögmund.

Agnabro II 426.

Agnar Yngvarssøn fra Fjadrundaland I 146. — Ragnar Lodbroks S. I 153. 157.

Agne I 132.

Agnes Erik Glippings Dronning

II 340. 357 f. 368. — Erik Plogpennings D. II 251. — Haakon Magnussøns D. II 412. 419. 543. — Sigurd Hafthorssøns D. II 678.
Agvaldsnes see Ögvaldsnes.
Aker (ved Oslo) II 158. 196. — (paa Hedemarken) I 447.
Akersborg (Acre i Palæstina) I 529. II 45.
Akershuus (Akersborg) II 451. 549. 551 ff. 640.
Alaner I 25.
St. Albani Kirke i Odense I 501.
St. Albanus I 297.
Albert, Hertug af Saxen II 219. — Hertug af Brunsvig II 220.
Albrekt (Albert) Albrektssøn af Meklenborg, Sveriges Konge II 613. 628 ff. 637 ff. 644 ff. 667 ff. 682. — Henrikssøn af Meklenburg, den ældre II 519. 544. 596. 609 ff. 616 ff. 628 ff. 637 ff. 658 ff. 681. — den yngre II 643. 658 ff.
Alcassar I 528.
Alexander II K. i Skotland II 226. — III K. i Skotland II 226. 227. 242 ff. 306 f. 314 f. 357. 363. — Prinds af Skotland II 315. — de le Ard II 693. — Newsky II 217. 264. — II Pave I 472. — III Pave II 98.
Alexius Comnenus, græsk Keiser I 530. — (Angelus), græsk Keiser II 146.
Alf Askmand I 247. — Bassessøn af Krok (Krok-Alf) II 491 ff. — Biskop af Grønland II 691. — Dale-Gudbrands S. I 370 f. — Erlingssøn Jarl (Mindre-Alf) II 255. 318. 320. 321 f. 335. 338. 342. 368. 391. — Røde II 34. 64. 92. — Sigarssøn I 133. — af Thornberg II 253. — Ynglingekonge I 133. — Yngvarssøn fra Fjadrunland I 146.
Alfarin, K. i Alfheim I 189.
Alfer (Folk) I 35. 73. — (Lysalfer) I 56.
Alfheim I 73. 114. 189. 199. 204. 232. 264.
Alfhild Gudrød Veidekonges Hustru I 189. — Magnus d. godes Moder I 378. 455. 459.
Alfifa I 415. 417. 418.
Alfons X K. i Kastilien II 216. 217. 231.
Alfred d. store I 180 f.
Algaut K. i Vestergautland I 146. — Lagmand i Vestergautland II 355 f.
Alger Sigarssøn I 134.
Alrek Ynglingekonge I 132. — K. paa Hørdeland I 113 f.
Alreksstad I 118. 248. 250. II 122.
Als II 323. 378. 379. 674.
Alsted paa Sjæland I 458.
Allan af Galloway II 199.
Amager II 359.
Ambjørn Sigsteenssøn II 420. 423. 424.
Anakol II 43.
Anclam II 323 f. 377.
Anders Høgby II 438.
Andreas Biskop i Oslo II 255. 309. 310. 311. 328 f. 341. — Kapellan hos Birger Magnussøn II 456.
Andres Brunssøn, Prest II 12 f. — Nikolassøn II 248. — Si-

mondsøn II 49. 53. 61. 64. — Simon Kaaresøns S. II 182. — Paalsøn Plytt II 255. 301. 308.
Andvares Ring I 84. 87.
Angantyr Jarl paa Orknøerne I 106.
Angler I 42. 44.
Anguls ø I 515.
Ansgarius I 291.
Apostelkirken i Bergen I 532. II 488 f.
Apulien I 549. II 46.
Arnes i Vestergøtland II 424.
Arboga II 469.
Are Thorgeirsøn II 96. — Thorgilsøn den frode I 6 f. 280. 567.
Arnald Biskop paa Grønland I 552. II 37.
Arnarfjord II 175.
Arnarnesthing I 546.
Arnbjørn Arnesøn I 367. 398.
Arne Arnesøn I 367. 390 f. 402. 412. 506. — Armodsøn I 367. — Aslaksøn, Kantsler II 572. 578. 584. 591 f. — Biskop i Bergen II 453. 457. — Biskop i Skaalholt II 288 f. 290. 299. 303 ff. 311 f. 330 ff. 335 ff. 346 ff. 356. 358 f. 360 f. 386 ff. — Biskop i Stavanger II 299. 352. 388. 409. — Brigidarskalle II 72. — Einarsøn Vade, Erkebiskop i Nidaros II 579. 584. 587. — af Stodrheim II 34. 48. 71. 78. 121. — Sturlasøn II 32. 51.
Arnfinn Jarl paa Orknøerne I 238. 265.
Arnljot Belline I 292. 389. 409 ff.
Arnmødlingerne I 367. II 523.
Arnor Jarleskald I 449. 494.
Arnungerne I 367.
Arnvid I 364. — K. paa Søndmøre I 207. 213.
Arran ved Skotland II 243.
Arvid Bengtsøn II 341. — Smaalænding II 433.
Asbjørn Jarl I 499. 501. — Jonsøn II 130. — Lendermand II 8. — af Medalhuus I 239. — Selsbane I 374 ff. 379 f. 385. — Snare II 98. — Sæmund Husfreyjas S. II 14.
Aser I 53 ff. 63 f. 304.
Asgaut Sveakongens Sendemand I 347.
Asgrim Herser i Thelemarken I 215. — Thorsteinsøn II 311 f. 331. 332.
Ask I 55.
Askalon I 529.
Askatin Biskop i Bergen, Kantsler II 243. 255. 266.
Askell Erik Emunes Staudbo II 26. — Erkebiskop i Lund II 98. — Lagmand II 182. 186. 195. 197.
Aslak Erlendsøn II 48. — Erling Skjalgsøns S. I 339. 385. 463. — af Finnø I 404. 412. — Fitjaskalle I 373 f. 400 f. — Holmskalle I 277. — Unge Jonsøn II 51. 63.
Aslaug D. af Sigurd Orm i Øie I 161. 200. — (Kraaka) I 154 ff.
Asmund Grankelsøn I 365. 379 f. 392. 398. 433. — Svein Ulfsøns Systersøn I 470 f. — Sæmund Husfreyjas S. II 15.
Asser Erkebiskop i Lund I 552. II 3. 12. 22.

Astrid Burisleifs D. I 271. 322 f. 328. — Olaf Sveakonges D. I 362 f. 401 f. 405. 421. 436. — Olaf Tryggvessøns M. I 255 ff. 282. — Olaf Tryggvessøns Søster I 296. — Øgmundsdatter II 25.
Asynjer I 59.
Atle Bonde I 436. — Budlessøn, Hunernes Konge I 89 ff. 96 f. — Jarl paa Gaular I 200. 212. 217.
Aud Ivar Vidfadmes D. I 149 f.
Audbjørn K. i Firdafylke I 207. 213.
Audfinn Biskop i Bergen II 394. 517. 532. 534.
Audhumbla I 54.
Audulf Tovessøn II 343.
Audun af Borg II 302. — Hugleikssøn II 258. 302. 307. 309. 315. 343. 358 f. 370 f. 389. 391. 392 f. 395. — Raude, Biskop i Hole II 400 f. 494.
Augusund II 173.
Aura-Paal II 151 f.
Austmenn I 175.
Austraat I 467.
Austrey (Færøerne) I 314.
Austrvegr I 184.
Axelvalla (Arvalla) II 258. 463. 535.

Baard Guthormssøn paa Rein II 126. 133. 182. — Høgnessøn II 491. — i Nidaros II 92. — Standhale Brynjolfssøn II 51. 92.
Bagler II 147—167. 168—179. 185. 187.
Bahuus II 448. 518. 519. 535. 550. 553 f. 585. 59 620 f. 4. 641. 645.
Balder I 57. 60 f. 63. 101.
Baldershage I 101.
Balduin Greve af Flandern I 482. — Konge af Jerusalem I 529 f.
Balgø II 466.
Bartholomæus Kantsler II 343.
Barvik I 395.
Baugeid Dagsdatter, Abbedisse II 66.
Beatrix af Brandenburg II 612. 614. 656.
Befja II 66.
Beiner I 314 f.
Bele Konge i Sogn I 101.
Bene Slitungernes Høvding II 186 f.
Benedikt Algotssøn II 609. 612. 615. 616. — Birgerssøn II 248. 252. 415. — Rimaardssøn II 368.
Bengt Algautssøn II 355. 425.
Bentein Kolbeinssøn II 28.
Bergen I 496. 532. 546. 566. II 8 ff. 19 f. 21 f. 46 ff. 64 f. 70. 84. 122. 123 f. 128 f. 134. 136. 142. 151. 152 f. 161. 164 f. 167 f. 172. 175. 176 f. 178. 182. 185. 186. 191 f. 194. 200. 266. 268. 270. 278 f. 289. 294. 298 ff. 307 ff. 312. 358. 373. 387. 390. 453. 488. 517. 531. 534. 561. 564. 566. 574. 576. 587 f. 590. 599. 601. 634. 665. 675 f. 679.
Bergljot (ogs. Thorbjørg) Finn Arnessøns Hustru I 467. — Haakon Jarls D. I 266. 322. 464. 467. — Thorer Jarl den tauses D. I 233.

Bergljot Ivarsøn II 64.
Bergthor paa Lunde I 286. — Bokk I 542. 546.
Bernhard Hertug af Saxen I 438.
Berserker I 200. 206. 331.
Bertrand Greve af Tripolis I 530.
Berwick II 369.
Bezelin Erkebiskop i Bremen I 438.
Bifrøst I 55.
Birger Abbed i Tautra II 288. — Harald Gormssøns Bryde I 269. — Jarl af Bjelbo II 211 f. 213 f. 218. 247. — Magnussøn, K. i Sverige II 416. 417 ff. 420 f. 422 ff. 429 f. 431 f. 433 f. 441 f. 455 f. 449. 456. 460 ff. 467. 468 f. 495 ff. 509. — Philippussøn II 262 f.
Birgitta Knut Porses D. II 678.
Birkebeiner II 101. 102. 104—205.
Birkestrand I 244.
Biskopshavn II 91.
Bjadauk Kong Eystein Haraldssøns Moder II 32.
Bjadmynja Moriertak O'Briens D. I 516.
Bjarkamaal I 143 Anm. 408.
Bjarkø I 304. 365. 506. II 523. 526. 586. 595.
Bjarmeland, Bjarmer I 121. 221. 385. 502.
Bjarne Audunssøn II 510. — Erlingssøn II 255. 301. 306 f. 308. 309. 315. 324. 337. 343. 354. 360. 382 f. 389. 391. 409. 427. 457. 459. 477. 523. — Erlingssøn den yngre II 550 ff. 564. 576. 584. 595. 602. — Herjulfssøn I 334. — Ille II 83. 84. — Kolbeinssøn, Biskop paa Orknøerne I 280. II 145. — Lodinssøn II 301. 306. 308. 396. 446. 464 f. — paa Svinø I 315.
Bjelbo i Østergøtland II 433.
Bjørn Abbed af Holm II 201. — Buk II 65. 96. — Farmand I 220. 221. — Jærnside, Ragnar Lodbroks S. I 154. 157. 158 ff. 162 f. 176. 198. — Stallare I 350. 352 f. 356 ff. 401. 403. 412.
Blanca Magnus Erikssøns Dronning II 544. 546. 549. 584. 591. 594. 603. 614. 615. 626 f.
Blekinge II 541. 559. 610. 617.
Bo Galin II 250. — Jonssøn II 668. 682.
Bokn I 400.
Bolle Thorleikssøn I 310. 314.
Bonifacius VIII Pave II 380 f. 400.
Borg (Sarpsborg) I 351. 362 f. 535 f. II 90. 249 f. — paa Island I 215.
Borgarthing I 460. II 24. 93. 147. 171. 172. 175.
Borgarthingslagen II 271.
Borgarthingslov II 272.
Borgesyssel II 595. 605.
Borghild af Braalund I 80 ff. — Magnus Blindes Moder I 535.
Borgholm II 623. 631.
Borgund paa Søndmøre I 401.
Borgundarholm (Bornholm) I 272. II 500.
Borro I 188 f.
Bot (Bute) ved Skotland II 228. 243.

Botolf Biskop i Hole II 223.
Braavallaslaget I 150 f. 192.
Brage I 58.
Brand Sæmundsøn, Biskop i Hole II 84.
Bratsberg II 49 f.
Brautarholt II 330.
Brant-Sunnd I 145.
Breida i Gudbrandsdalen I 370.
Bremen II 270. 319. 323 f. 372. 373. 377. 422.
Brester I 314 f.
Brigid Harald Gilles D. II 22. 101. — Ulf Stallares D. II 24.
Bristein II 138.
Briter I 174.
Broncealderen I 27. 29. 32.
Brudarberg paa Haalogaland II 309.
Brunkebjerg ved Stokholm II 508.
Bruse Sigurdsøn, Jarl paa Orknøerne I 367 ff. 432.
Brügge II 402 f.
Brynhild Budlesdatter I 87 f.
Brynjulf Algautsøn, Biskop i Skara II 355. — Ulfalde den ældre I 350 f. 521. — Ulfalde den yngre I 521.
Buadrapa I 280.
Bue Digre I 272 ff.
Bulgarien I 531.
Bunes I 286.
Bure I 54.
Buris Henriksøn II 97.
Burisleif K. i Venden I 271. 283. 319 ff.
Byrger Brosa, Jarl II 22. 101. 111 f.
Bødvar Bjarke I 140 f.
Bør I 54.
Caernarvon i Wales II 315.
Cecilia Hakon Haakonsøns D. II 225 f. 230. — Jon Hafthorssøns D. II 678. — Sigurd Jorsalafarers Dr. I 559. 562. — Sigurd Munds D. II 101. 111. 133. — Sverrers D. II 134.
Christiern Skærbek II 504.
Christkirken i Bergen II 9. 23. 49. 132. 165. 229. — i Nidaros I 502. 504. 546. 551. II 77. 205. 392.
Clemens V Pave II 371. — VII Pave II 675.
Clemenskirken i Nidaros I 417. 440. 459. 467.
Coelestinus III Pave II 144. 145. 148. — IV Pave II 207.
Cypern I 530.

Dag Eilifsøn I 508 ff. 521. 523. II 26. 39. — d. frode, Herser paa Hadeland I 201. — Harald Haarfagers S. I 220. — K. paa Vestmare I 189. — Ringsøn I 405 ff. — Ynglingekonge I 132.
Dagfinn Bonde II 164. 172. 177. 178. 184. 186. 188.
Dal see Dalsland.
Dalaborg II 426.
Dale-Gudbrand see Gudbrand.
Dalsland II 425 f. 452. 595. 631. 649. 658.
Daminsy II 57.
Dan mikillaate I 76 f.
Daner I 19 f. 42 ff. 50 f. 76 f. 197.
Danevirke I 267 f.
Danmark I 42 ff. 48 ff. 76 f. 198. 421. 431. 437 ff. 453. 455 ff.

470. 472. 495. 499 ff. 503. 552. II 2 ff. 7. 19. 26 f. 72. 89 f. 97 ff. 123. 129. 138. 146. 155. 191. 212 ff. 215 f. 217. 218 ff. 252. 256. 258 f. 260 f. 316 ff. 322 f. 324 f. 327 f. 335. 337 ff. 343. 344. 353 f. 357 ff. 366 f. 368. 373 ff. 377 ff. 389 f. 396 ff. 421 f. 428 ff. 432. 434. 436 ff. 440 f. 448 ff. 456 ff. 460 ff. 467 ff. 495 ff. 519 ff. 527 ff. 540 f. 555 ff.
David Haraldssøn, Jarl paa Orknøerne II 180. — K. i Skotland II 43. — Thorstensøn II 355. 368.
Davø II 254. 502.
Delling I 55.
Demmin II 323 f.
Djursaa I 473. II 94.
Doest Kloster i Flandern II 328.
Dolgfinn Biskop paa Orknøerne II 329.
Domalde I 131.
Domar I 132.
Dominikanere II 234.
Donald K. i Skotland I 512.
Dovre (Bygd) I 370.
Dovre Jøtun I 202.
Down I 524.
Drafn I 399.
Dragseid Thing I 297.
Dublin I 221. 283. 521. 525. II 57. 58.
Dufgall K. paa Suderøerne II 199. — Rudersson, K. paa Suderøerne II 226. 227 f. 243. — Sumarlidessøn II 58.
Dungad K. paa Suderøerne II 199.
Dunimis Venderhøvding II 13.
Durazzo II 46.
Dyggve I 132.

Eddaerne I 53 f. 568.
Edmund Greve af Cornwallis II 338. — K. i England I 235.
Edsviken II 647.
Edvard Confessor I 437. 443. 482. — I K. i England II 266. 294. 298. 315. 321. 338. 364 ff. 369 f. 475. — II K. i England II 365. 475 f. 525.
Edvin Jarl af Mercia I 486.
Egbert I 174.
Egge i Throndhjem I 366 f.
Egholm ved Skjelskør II 379.
Egil Aslaksøn af Aurland I 505 ff. — Hallsøn I 388. — Ullserk I 245. — Ynglingekonge I 136.
Egilsø I 560.
Eid (Eidsvold) I 356.
Eideren I 44. 165 f.
Eidsiva Lov og Thing I 202. 235. 373. II 271. 272.
Eidskogen I 188. 402. 404. II 112.
Eikundasund I 384. 399 f.
Eilif Arnessøn (Korte eller Kortin), Erkebiskop i Nidaros II 400. 486. 512. 513. 517. 521 f. 531 f. 541 f. 579. — Gautske I 350 f. — Lagmand II 385. — af Naustdal II 255.
Einar Erkeb. i Nidaros II 215. 217. 218. 220. 287. 384. — Kongsmaag II 164. 168. 172. — Skaalaglam I 279. — Sokkessøn I 552. — Thambarskjælver I 321 ff. 332. 337. 344 ff. 374. 393.

399. 404. 416 ff. 434. 446. 449. 456. 464 ff. — paa Thveraa I 381. — Brangmund Sigurdsøn, Jarl paa Orknøerne I 367 ff. — Øgmundssøn af Sand II 29.
Eindride Bøggul II 285. — Thorsbroder II 345 f. — Einar Thambarskjælvers S. I 399. 464. 466. — af Gimse I 326. — Jonssøn II 52. 53. 61 ff. — Unge II 35 f. 44 f. 53. 73. 75 ff. 81.
Einherjer I 57.
Ekerøerne II 217.
Elbing II 323 f.
Elda II 64.
Eldrid Magnus Erlingssøns Dr. II 133.
Elfboer I 35.
Elisabeth af Holsteen II 619. 623 f. 625 f.
Elivaagerne I 55.
Ella K. i England I 158 ff.
Ellisif Harald Haardraades Dr. I 444. 445. 460. 485.
Elvegrimer I 509 ff.
Elvesyssel II 594. 605. 638.
Embla I 55.
Emund af Skara I 363 f.
Engeløen II 61.
England I 43 f. 335 ff. 431. 433. 437. 482 ff. 528. II 42. 264 ff. 315. 321. 338. 363 ff. 369 f. 474 ff. 525.
Enkøping II 630.
Erengisl Jonssøn af Skara II 455. — Sunessøn II 692.
Erik Abbed i Munkelif II 324. — Abelssøn, Hertug i Sønderjylland II 218. — Agnarssøn, K. paa Bestfold I 188. — Arnessøn II 105 f. — Birgerssøn II 248 ff. 251. 252. 255. — Bjodaskalle I 255. 282. — Blodøxe I 218. 221 f. 224 f. 230—232. 235 ff. — Dufgallssøn II 242. 243. 301. 324. 341. — Eimundssøn Sviakonge I 198. 207 f. — Emune I 558. II 2 ff. 7. 12. 26 f. — (Erikssøn) Langbeen, Hertug af Langeland II 374. 378. 379. 389. 390. 397. 421. 460. — Erikssøn (Lespe), K. i Sverige II 193. 210 ff. — Erikssøn Menved, K. i Danmark II 340. 373 ff. 389. 397 ff. 410. 421 f. 424 f. 427. 428 ff. 432. 434 f. 437 f. 440 ff. 448 ff. 456 ff. 460 ff. 468 ff. 470. 472 f. 478. 495 ff. — Erkeb. i Nidaros II 124. 136. 137. 139 f. 143 f. 145. 147 f. 154 f. 166. 171. 176. — den gode, K. i Danmark I 519. 533. II 2 f. — Haakonssøn Jarl I 266 f. 273 ff. 322 ff. 330—347. — den hellige, K. i Sverige II 134. — Ketilssøn II 648. — K. paa Hørdeland I 209. — Kongssøn II 125 f. 138. — Kristofferssøn Glipping, K. i Danmark II 219. 252. 256. 257 ff. 260 f. 316—320. 223 f. 338 ff. — S. af Kong Kristoffer Erikssøn i Danmark II 555. — Lam, K. i Danmark II 27. — Magnussøn, Norges K. II 251. 294. 297—391. — Magnussøn, svensk Hertug II 415. 416 ff. 420 f. 422—436. 437—442. 446. 447 f. 451 f. 454 ff. 459—473. 495 ff. — Magnussøn, S. af K. Magnus Erikssøn II 561 ff. 568.

591. 611 ff. 614. 656. — Erik Nordsøn II 347. — Ragnar Lodbroks S. I 153. 157. — røde I 316. 334. — af Saxen II 631. — Seiersæl, K. i Sverige I 281. 295. 318. — Slagbreller II 55 f. — Valdemarsøn, S. af Kong Valdemar Birgersøn II 254. 414. 416. 420. 421. 448. 450. 457. 459. 466. — Valdemarsøn Plogpening, K. i Danmark II 213. — Valdemarsøn, Hertug i Sønderjylland II 498. — Valdemarsøn, S. af Hertug Valdemar Magnussøn II 499. — Ynglingekonge I 132. — Yngvesøn Ynglingekonge I 134 f.

Eriksmaal I 237.

Erlend Biskop paa Færøerne II 299. — af Gjerde I 404. 412. II 35. — (Gudbrandsøn) Kantsler II 343. — Haakon Jarls S. I 275. 287 f. — Haraldsøn, Jarl paa Orknøerne II 43 f. 55 ff. — Himalde II 86. — af Huseby II 173 f. — Olafsøn den sterke II 312. 333. 334. 349. 362 f. 386 f. — Syselmand II 302. — Thorfinnsøn, Jarl paa Orknøerne I 486. 513. 515. 516.

Erling Alfsøn II 253 f. 255. 302. 313. — Eriksøn I 238. 253. 258. 259. — Erlendsøn I 513. 512. 523. — Gullesøn II 550. — Haakon Jarls S. I 276. — Skakke II 34 ff. 44 ff. 50. 59 ff. 70—120. — Skjalgsøn I 296. 320. 323. 333 f. 338 f. 345 f. 349 f. 373 ff. 385. 389 f. 393. 394. 397. 399 f. — Steinvæg, Baglerkonge II 168 ff. 172. 173. 175. — Sverrers Søn II 180. — Vidkunnsøn II 522—539. 543. 550. 554. 563. 584. 595.

Ernst Greve af Gleichen II 219.

Erp I 91 f.

Ester I 33.

Estland I 145. 221. 257. II 437. 519.

Ethelbert I 179.

Ethelred I 179.

Ethelwulf I 174.

Ethreaa i Halland II 449. 478.

Etne I 506.

Eufemia Haakon Magnussøns Dr. II 391. 399. 420 f. 439. 459. 466. 471. — Eriksdatter II 506. 519. 544. 610.

Eugenius III Pave II 36.

Eygotland I 36.

Eyjavatn II 187.

Eyjolf Asgrimsøn II 332.

Eyrasand II 305.

Eystein Bele, K. i Upsal I 154. 157. — Erlendsøn, Erkeb. i Nidaros II 84 ff. 102 ff. 110. 116. 118. 120. 121. 122. 127. 129. 133. 135 f. 139. — Eysteinsøn, K. paa Hedemarken I 199. — Glumra I 206. — Haardraade, K. paa Hedemarken I 188. — Halfdansøn, K. paa Vestfold I 188. — Haraldsøn, Norges K. II 22. 32—53. — K. paa Oplandene I 211. — Magnussøn, Norges K. I 525. 526—551. — Meyla II 101 f. 106. 108. — Orre I 390. 487. 491. — Ynglingekonge I 144 f.

Eyvind, Biskop i Oslo II 352. 409. — Finnsøn Skaldespilder

I 205. 220. 247. 249. 251 f. 259. 275. 298. — Kelda I 301. — Kinnrifa I 298. 303. — Skrevja I 247. — Urarhorn I 351 f. 368. — Ølboge I 521 ff.

Fafner og hans Skat I 83 ff.
Fagredal II 425.
Fagrey i Breidafjorden II 297.
Fagrskinna I 10.
Falkenberg i Halland II 469.
Falster I 443. II 360.
Falsterbo II 613. 642.
Femern II 379.
Fenhring I 115.
Fikke svensk Ridder II 448.
Fimreite II 130.
Finderup II 340.
Finmarken I 121. 124. II 474. 525 f.
Finland I 131. 132. II 423. 585. 609. 612.
Finn Arnessøn I. 367. 390 ff. 402. 407 ff. 419. 467 ff. 474. — Erlingssøn II 255. — Erling Skakkes S. II 120. — (Hallborssøn) Mag. Capellarum II 457. — Sauda-Ulfs S. II 29. — Skjalge I 247. — Skofteøssøn paa Giske I 517. 520 f. — Øgmundssøn II 550.
Finner I 184. 214. 218. 412.
Finnvid d. fundne I 367.
Firdafylke (Fjordene) I 200. 207. 213. 217. 233. 297.
Fitje I 247.
Fjadrundaland I 145 f.
Fjalir I 200. 212. 217.
Fjølner I 130.
Flandern I 484. 521. II 328.
Flake Bilgerdssøn I 211.
Floreyaag II 9. 142 f.
Flugumyre i Skagafjorden paa Island II 224.
Flyndreborg paa Sjæland II 359.
Folke Algautssøn II 355 f. — Erkeb. i Upsal II 255. 256 f.
Folkisberg II 173.
Folkunger II 261 ff. 415 ff.
Folkvid Lagmand II 104. 133.
Folskn i Nordmøre II 665.
Formentera I 528.
Fors (i Ranrike) II 5. 53. 66. — (paa Romerike) II 26.
Forsete I 59.
Fotvik II 7.
Foxerne I 518.
Frakark Moddansdatter I 561. II 16. 35. 43.
Framnes I 101.
Franciscanere II 234. 294.
Frankrige I 528. II 270 f.
Fredrik II Keiser II 207. 210. 231. — Søn II 83. 84. — parisk Biskop I 309.
Frey I 58. 130. 240.
Freydis Erik Rødes D. I 335.
Freyja I 59. 113. 312.
Freyvid I 364.
Fribarey II 18.
Fridleif I 68. — Leidrakonge I 135.
Fridthjof den frøkne I 101 ff. 169. 194. — K. i Thelemarken I 115 f.
Frigg I 56. 59. 61. 130.
Frisland I 150. 340.
Friser I 43 f.
Fritalenhedsviser (Bersöglisvísur) I 456.

Frode den frøkne I 136. 138 f. — Eysteinssøn, K. paa Hedemarken I 203. — Harald Haarfagers S. I 220. 221.
Frodes Fred I 68 ff. 130.
Frosta I 234. 298. 345.
Frostathing I 239. 298. 540. II 272. 385.
Frostathingsloven I 234. II 272.
Frostathingslag II 271. 283.
Fræđø I 244.
Fundinn Noregr I 67 f.
Fyen I 442. 443. 446. II 659.
Fyrileif II 5.
Fyrisvold ved Upsal I 132. 134. 135. 142.
Fænøkalv ved Fyen II 397.
Færøerne I 211. 314 ff. 332 f. 349. 382. 566. II 37. 109. 180. 587. 591.

Gaata II 630.
Galler I 31.
Gallicien I 528. II 44.
Gamlaleir I 246.
Gamle Erikssøn I 238. 246.
Gandalf K. i Alfheim I 199. 203 f.
Gandviken II 526.
Gange-Rolf I 181 f. 216 f.
Gardar I 211.
Gardar paa Grønland I 552.
Gardarike I 150. 152. 187. 256 f. 281. 282 f. 351. 362 f. 402 ff. 420. 444.
Gardarsholm I 211.
Gauka-Thorer I 405 f. 411.
Gaular I 200.
Gaularaasen II 117.
Gaupnaholm II 458.
Gaut Røde I 386 ff.
Gaute af Tolga II 301. 309. 343. 355.
Gautelven I 35. 38. 39. 208. 221. 318. 348. 361. 384. 431. 438. 461. 473. 478. 500. II 59. 261. 255.
Gauter I 42.
Gautland I 36. 42. 79. 198. 269. 351. 358. 478. 516. 518. II 3. 25. 53. 55.
Geira Burisleifs D. I 283.
Geirmund paa Jæderen I 274.
Geirstad paa Vestfold I 190
Geirstein II 39.
Geirthjof I 115 f.
Geller Thorkelssøn I 388. 396.
Gerd I 58.
Gerhard I Greve af Holsteen II 262. 268. — II Greve af Holsteen 427. 430. 468. — III Greve af Holsteen II 527. 530. 536. 555 ff. 619.
Germaner I 22. 24 ff.
Gille Lovsigemand paa Færøerne I 382. 388.
Gillebert Biskop i Hamar II 243.
Gille-Krist I 554.
Gimsø Kloster II 66.
Ginnungagab I 54.
Giske I 389. II 523. 595.
Gissur I 312 ff. — Galle II 474. 507. — Guldbraarskald I 406. — Skald I 357. — Thorvaldssøn II 221. 222 ff. 245 f. 295. — af Valdres I 278.
Gjederø ved Varberg II 374.
Gjuke I 87.
Gjukunger I 77. 87 ff.

Gljufrafjord II 29.
Glum Geiresson I 252.
Gnitaheden I 84 f.
Godfrid see Gudrød.
Godred (Gudrød) Crovan I 512. — Olafsson, K. paa Man II 33. 58. 68. 94.
Godvine Jarl I 482.
Godø ved Skotland II 228.
Godøerne i Saltenfjord I 303.
Gorm den gamle I 198. 238. 381.
Goter I 33. 36 ff. 41 ff. 90. 98 f. 144.
Gotland I 132. II 507. 509. 617. 631. 635.
Graagaas I 437. II 139. 284.
Grankel I 365. 392. 398.
Granmar K. i Sudrmannaland I 146 ff.
Gravdal II 83.
Gregorius Andresson II 230. — Dagsson II 38 ff. 46—55. 59—66. — VII Pave I 500. — IX Pave II 136. 200. 206 f. 209. — X Pave II 252. 289. 290. — XI Pave II 674.
Grenland I 256.
Grenmar I 208. 345.
Grim Kamban I 211. — Rusle II 100. — Thorgils Hjalmassøns S. I 414.
Grima I 154 ff.
Grimkel Bisskop I 349. 417.
Grimsby I 554.
Grimsey ved Island I 381.
Gripswald II 319. 323 f. 325. 345. 354. 373. 377. 419. 478. 577. 620.
Grjotgard Sigurd Ladejarls Br. I 253. 258. — Olversson I 367. 398.
Grottesangen I 68 f.
Groningen i Frisland II 327.
Grøningesund II 51.
Grønland I 316. 334 f. 361. 552. 566. II 37. 225. 690 ff.
Grønsund II 360. 378.
Gudbrand Herser i Dalene (Dalegudbrand) I 199. 204. 254. 370 ff. — Kula I 281. — Skafhøggsson I 551. II 68 f. 94.
Gudbrandsdalen I 199. 204. 254. 342. 370 ff. 446. II 115. 587.
Gudifreyr II 44.
Gudlaug K. paa Haalogaland I 134.
Gudleik Gerdske I 351. — Vilhjalmsson II 343.
Gudmund, Bisskop i Hole II 221. — Hallsson II 335 f. — paa Mødruvold I 381. — Skaldstikil II 387.
Gudolf af Blakkestad II 189. 197.
Gudrun Gjukesdatter I 87 ff. — Jærnskjegges D. I 300. — Lundesol I 286. — Nefsteinsdatter I 499. — paa Saltnes II 106. — Thorbjørn Klerks Moder II 16.
Gudrød Bjørnsson, K. i Viken I 230. 232. 250. 256. — Eriksson I 238. 255 f. 257. 264. 317. — Halfdansson Hvitbein I 188. — K. i Gudbrandsdalen I 342. 355 f. — K. i Skaane I 148. — (Godfrid) K. paa Vestfold og i Sønderjylland (Veidekonge, hinn mikilláti) I 171 f. 189. 198. — Ljome I 219. 220. — Røgnvaldsson, K. paa Man II 179. — Skirja I 220.

Guido af Montfort II 315.
Gula I 234.
Gulathing I 296. 546. II 185. 272.
Gulathingslagen II 271. 283. 566.
Gulathingsloven I 234. 308. II 272.
Guldfjæderen II 139.
Guld-Harald I 260 ff.
Guledalen I 286 ff. II 114. 118. 174. II 566. 578 f.
Gullbergsheid II 324. 325. 425.
Gunnar Gjukesøn I 87 ff. — Harald Fletters S. II 13. — Hvit II 551.
Gunnhild Burisleifs D., Svein Tjugeskjegs Dr. I 271. 321. —, Erlend Jarls D. I 561. 562. — Halfdansdatter, Eyvind Skaldespilders Moder I 247. — (Kongemoder) I 224. 232. 237. 238. 248. 250 ff. 265. — Sigurd Syrs D. I 382. 464. — Simon Thorbergssøns Hustru II 49. 68. — Svein Jarls D. I 464. — Kong Sverrers Moder II 109 f.
Gunnlaug Munk I 8.
Gunnstein paa Langø I 380. 385 f. 391.
Gunnthjof Fridthjofs S. I 110.
Guthorm Aasolfsøn af Rein II 24. — Biskop i Stavanger II 584. 592. — Eriksøn I 238. 242. — Erkeb. i Nidaros II 182. 184. 186. 191 f. 195. — Graabarde II 22. — Gydasøn II 258. 343. — Harald Haarfagers S. I 220. 221. — Helgesøn II 510. — Hertug, Sigurd Hjorts S. I 201. 203 f. 208. 220. 221. — Ingesøn II 180. 184. 191 f. — Jarl paa Orknøerne I 215. — Ketil Kalfs S. I 467. — Kolbjørnsøn II 510. — Sigurdssøn, Norges K. II 168—171. — Sigurd Syrs S. I 443. — Sindre I 223.
Guthrum I 180.
Guttoner I 33.
Gyda Eriksdatter I 204. 220. — Godvine Jarls Hustru I 482. — Harald Godvinessøns D. I 533. — irsk Kongedatter I 283 f. 419. — Skofte Ogmundssøns D. II 39. — Svein Tjugeskegs D., Erik Jarls Hustru I 322.
Gylaug Gudlaugsøn I 135.
Gyrd II 39 f. — Aamundesøn II 54. 59. — Baardsøn (Sæde-Gyrd) II 23 f. 29. 30 f. 38. — Harald Rødskjegs S. I 189. — Kolbeinsøn II 28. 31. — Lagmand II 59.
Gyrid Dagsdatter II 58.
Gælakvist ved Skara II 263.

Haakon Adalsteinsfostre I 223 f. 231 f. 233—250. 298. 343. — Biskop i Oslo see Erkeb. i Nidaros. — Biskop i Bergen II 549 ff. — Erik Jarls S. I 337 f. 341. 383. 385. 393. 399 ff. 402. — Erkeb. i Nidaros II 219. 288. — Fauk II 10. — Galin II 168. 170. 171—179. 180 ff. — Gamle i Svithjod I 256. — Grjotgardssøn Jarl I 205 f. 217. — Haakonssøn, Norges Konge II 168. 173 f. 176 f. 181. 182 f. 184—231. 265. 287. — Haakonssøn den unge

II 204. 212. 214. 215. 216. 230. — Herdebred, Norges Konge II 49. 53 ff. 58—77. — Ivarssøn Jarl I 463. 467 ff. 470 f. 473. 474. 475. 477 f. 479 ff. — Ivarssøn, udvalgt Erkebiskop af Nidaros II 673 f. — Jarl Sigurdssøn I 233. 254. 257 ff. 263—294. 310. 314. 343. — Jonssøn II 678. 693. — Knut Porses Søn II 537. 609. — Magnussøn (Thoresfostre) I 495. 502 ff. — Magnussøn den ældre, Norges Konge II 251. 294. 297. 314. 318. 325. 343. 344 f. 354. 359. 361 f. 370. 371. 373. 374 f. 377. 380. 388. 390. 391—511. — Magnussøn den yngre, Norges Konge II 561 ff. 591 f. 604. 606—669. — Paalssøn, Jarl paa Orknøerne I 513. 516. 526 f. 559 ff. — Sverressøn, Norges Konge II 134. 160. 166—168.

Haakonarbok II 272. 284.

Haakonarmaal I 249.

Haakonshelle I 249.

Haaleygjatal I 205. 275.

Haaleysa II 582.

Haalogaland I 114. 134. 205. 214. 234. 252. 298. 300. 301 ff. 331. 365. 391. 399. 433. 506. 532. 539. II 28 f. 154. 158. 264. 283. 474. 586. 591. 679 f.

Haarek Gand I 201. — af Thjotta I 298. 302 f. 365. 367. 379. 392. 396. 398. 399. 404. 408 ff. 433.

Haastein Atle Jarls S. I 212. 217.

Haatuna i Upland II 433. 504.

Haavard Hauld II 53. — Høggvande I 277. 278 f. — Kliming II 59. — Thorfinnssøn, Jarl paa Orknøerne I 265.

Hadeland I 188 f. 199. 201. 221. 342. 373. 481. II 114 f. 190. 646.

Hadrianus IV Pave II 37.

Hafgrim Høvding paa Færøerne I 314 f.

Hafrsfjorden I 209.

Hafthorer Jonssøn II 419. 510. 512. 513. 543.

Hagbard Søkonge I 133 f.

Hake Berserk paa Hadeland I 200 f. — Gandalfs S. I 200. 204. — Søkonge I 133 ff.

Hakedalen I 204.

Half Hjørleifs S. I 123 ff. 192 f.

Halfdan Guldtand, K. i Solør I 188. — Haalegg I 219. — hinn mildi ok matarilli I 189. — Hvide Harald Haarfagers S. I 220. 221. — Hvitbein I 188. — Jarl I 220. 247. — K. i Skaane I 148. — Leidrakonge I 135. — Leidrakonge (en anden) I 138. — Sigurd Syrs S. I 443. — Svarte I 189 f. 198—203. — Svarte, Harald Haarfagers S. I 220. 222 f. 224.

Halfsrekkerne I 125 ff.

Hall Audunssøn II 55. — paa Thvaattaa (Sidu-H.) I 311 f.

Hallad Røgnvald Mørejarls S. I 215.

Halland I 470. 474. II 7. 172 f. 214. 216. 258. 341. 344. 377. 397. 398. 428 ff. 437. 449. 456. 466. 468. 497. 498. 516. 519. 528.

535. 609. 610. 613. 617. 620. 631. 642.
Hallbjørn Hale I 280.
Halldor Brynjulf Ulfaldes S. I 493. — Brynjulfsøn den yngre I 521. II 51. 54. 65.
Hallfred Ottarsøn Vandraadeskald I 284. 310 f. 328 f.
Hallkel Gudbrand Kulas S. I 447. — Huk I 555. II 22. 52. 59. — Jonsøn II 129. 130. 140 ff. — Ogmundsøn Krøkedans II 302 f. 308. 318. 336 f. 342.
Hallkelsvik I 275.
Hallvard Baat II 427. — Biskop i Hamar II 549 f. 584. — Bratte II 162. 163. — Gulsko II 224. 225. — af Harda II 355. — Hikre II 69. — af Saastad II 147. 149. 151. 152. 157 f.
Hallvardskirken i Oslo I 562. II 26. 32. 69. 70. 216.
Hals i Limfjorden I 262.
Haløre II 146.
Hamar I 566. II 37. 116.
Hamburg II 267. 268 f. 323 f. 577.
Hamder I 90 ff.
Hammershuus II 380. 500.
Hanseater II 213. 267. 573 ff. 595 f. 620 ff. 633 ff. 655. 660 ff.
Harald Blaatand I 238. 244. 245. 258. 260 ff. 263 f. 265. 267 ff. — dansk Jarl I 415. — dansk Konge I 172. — Gille, Norges Konge I 525. 554 ff. II 1—23. — Godredsøn, K. paa Man II 226. — Godvinesøn I 482 f. 487. 488 ff. — Graafeld I 238. 247. 250—263. 314. — Grenske I 256. 263 f. 270. 280 ff. 301. 316. — Guldskjeg, K. i Sogn I 199. 200. — Haakonsøn, Jarl paa Orknøerne I 561. — Haardraade, Norges Konge I 404 f. 409. 413. 443 ff. 453 ff. 460—494. — Haarfager I 161. 190. 201. 203—230. — Halfdan Svartes S., K. i Sogn I 199. — Harefod I 431. 437. — Hein, K. i Danmark I 499 f. — Hildetand I 149 ff. — Inge Krogrygs S. II 130. 132. — Kesja I 525. II 2. 4. — Knut Dana-Asts S. (Guld-Harald) I 260 ff. — Konge paa Agder I 114 f. — Maddadsøn, Jarl paa Orknøerne II 18. 35. 42 ff. 55 ff. 141. 145 f. 179 f. — Olafsøn, K. paa Man II 225 f. — Rødskjeg, K. paa Agder I 189. — Sigurd Munds S. II 99 f.
Hardanger I 259.
Harmfjorden I 506.
Hasting I 176 ff.
Hastings I 492.
Hattarhamar II 117.
Haug i Verdalen I 366. 434.
Haugathing II 1. 93. 134. 170. 172. 178. II 514.
Hauge ved Karmsund I 225.
Hauk Haabrok I 223 f. — fra Haalogaland I 302.
Haukeby i Ranrike I 502.
Hedalen i Gudbrandsdalen I 370.
Hedemarken I 188 f. 199. 203 f. 331. 342. 354 ff. 373. 398. 401. 481. II 114 f. 115 f. 190.
Hefring I 504.
Heggen i Borgesysel II 173.
Hegranes paa Island II 492.

Hegranes i Søndfjord II 302.
Hegranes-Vig II 10.
Heidaby I 438. 462. II 7.
Heidsævis Lov I 202.
Heimdall I 58. 62.
Heimer I 86. 155 f.
Heimskringla I 10.
Hekla paa Island II 490. 690.
Heklunger II 121.
Helga den haarprude I 201. —, Ingolfs Søster I 212. — Moddansdatter I 561.
Helge Baat II 452. — Biskop i Oslo II 98. 137. — Biskop i Oslo II 448. 457. — Halfdansøn, Leidrakonge I 138 ff. — Hjørvardssøn I 74 ff. — Hundingsbane I 80 f. — hvasse, Leidrakonge I 149. — hvasse I 200. — magre I 291. — Thorfinnssøn II 106.
Helgeaaen I 394.
Helgenes i Jylland I 442.
Helgeseter Kloster II 204 f.
Helgesund II 150.
Helgeøen i Mjøsen I 199. II 167. 173. 200.
Hellornes i Northumberland I 486.
Helsing Gandalfs S. I 200.
Helsingborg II 323. 430. 468. 472. 509. 576. 611. 614. 616. 623. 642.
Helsingeland I 211. 235. 257 f. II 116. 257.
Helsingør II 359. 506.
Helvig Magnus Birgerssøns Dr. II 262. — Valdemar Atterdags Dr. II 558.
Heming Haakon Jarls S. I 266.
Hengsdown Hill, Slag ved I 174.
Henrik Biskop i Hole II 223 f. — Kong Edvards Fætter II 315. — Gerhardssøn Greve af Holsteen II 557 f. 619. 628. — Greve af Schwerin II 191. — Henrikssøn norsk Kantsler II 653. 670 ff. — I, Konge i England I 524 f. 528. — III, Konge i England II 265. — Munk II 354. — af Meklenburg II 468. 519. — d. yngre af Meklenburg II 611. 643. 658. — Skatelær II 3. 7. 12. — af St. Clair, Jarl paa Orknøerne II 693 f. — Valdemarssøn, Hertug af Sønderjylland II 637. 658. — V, tydsk Keiser I 531.
Henning Podebusk II 638. 660.
Herdluver II 227.
Heredaland I 173.
Herjedalen II 113.
Herlang K. i Namdalen I 206.
Herman von Vitzen II 624.
Hermanrik Goternes K. I 98.
Hermod I 61.
Herna I 386.
Herraud Jarl i Østergautland I 153.
Herrevads Kloster i Skaane II 431.
Herrevads Bro i Vestmanland II 212.
Herstein Atle Jarls S. I 212.
Herthjof K. paa Hørdeland I 115 f.
Heruler I 49.
Hervør I 76.
Hesjotun I 507.
Hesnes II 371.
Hettesvendene II 96.
Hide Unasøn II 150.
Hild Datter af Erik Agnarssøn, K. paa Vestfold I 188.
Hildebrand Berserk I 200.

Hildegunn Granmars D. I 147.
Hilder I 147.
Hilleviones I 35.
Hindarfjeld I 87.
Hindsgavl paa Fyen II 379.
Hirte Bro II 117.
Hisargafl I 212.
Hising II 39 ff.
Hisingen II 42. 82. 83 f. 377.
Hjadningerne I 70.
Hjalte den hugprude (Høtt) I 141. — Skeggesøn I 312 ff. 353. 356 ff.
Hjaltland I 215. 367. 451. 485. II 16 f. 146. 179 f. 227. 587. 591.
Hjarrande II 39 ff.
Hjartapoll II 42.
Hjelm ved Jylland II 367. 373. 379. 397. 432.
Hjør Halfsøn I 128. — K. paa Rogaland I 114. 194.
Hjørdis Eylimes D. I 82 f.
Hjørleif den kvindekjære I 121 ff. 192 f.
Hjørolf Hjørleifs S. I 123 f.
Hjørungavaag I 274 ff.
Hjørvard Rolf Krakes Skattekonge I 143. — Ylfing I 147 f.
Holar paa Island I 566.
Holavid II 462.
Holbek II 367.
Holdhellen II 20.
Holm (Nidarholm) I 390. II 24. 121. 124.
Holmedal i Vermeland II 193 f.
Holmen i Bergen II 9. 11. 47. 49.
Holmengraa II 30.
Holmfrid Erik Seiersæls D. I 330.
Holmgaard I 351. 362. 420. 445.
Holms Kloster II 11. 596.
Holmstein Atle Jarls S. I 212.
Holtar paa Vestfold I 189.
Honorius IV Pave II 328. 330. 346.
Hornboresund II 27.
Hornbore Thing II 27.
Horsaberg ved Gautelven II 255.
Horsens II 219. 322.
Hova II 253.
Hovedøen ved Oslo II 134. 148. 149.
Hrafnista-Thing I 546.
Hrosfanes II 72.
Hrosshaarsgrane I 115.
Hrosø I 452. II 56.
Hræsvælger I 55.
Hubba I 162. 179.
Hugleik Ynglingekonge I 133 f. — Søkonge I 170 f.
Hugo af Chester I 515. — af Shrewsbury I 515.
Huguttio pavelig Legat II 330. 366. 369.
Humberfloden I 486.
Hunaland I 78. 95. 99.
Hundhamar ved Mælaren II 433.
Hundolf Jarl paa Gaular I 200.
Hundthorp I 370 ff.
Hunehals i Nørre Halland II 344. 366. 373. 374. 377. 379. 397. 428. 466. 535.
Huner I 26. 89. 98 f.
Hunthjof Fridthjofs S. I 110. 115. — K. paa Nordmøre I 206.
Hustad i Romsdalen I 551.
Hvarfsnes II 83.
Hveen II 359. 559.
Hvergelmer I 54. 56.
Hvitaby II 42.
Hvitingsø I 349. II 178.
Hvitserk den hvasse, Ragnar Lodbroks S. I 154. 158 ff.

Hyrning I 295. 317. 321. 327.
Hysing Gandalfs Søn I 200.
Hød I 58. 60. 63.
Hød paa Søndmøre I 274.
Høfund II 49.
Høgne den rige i Njardey I 121. — Eysteinssøn, K. paa Hedemarken I 203 f. — Gjukessøn I 87 ff. — Kaaressøn, K. paa Ringerike I 203. — K. i Østergautland I 147.
Høner I 55. 58. 83.
Hørdakaare I 296. 307. 373.
Hørdeknut I 393 f. 421. 431. 437.
Hørdeland I 110. 113 ff. 121. 124 ff. 173. 209. 223. 225. 233. 258 f. 296. 297. 373. 436. II 123. 566.

Iberer I 23.
Idun I 58.
Ila ved Skotland II 228.
Ilevolbene ved Nidaros I 544. II 121.
Imseborg Slot II 262.
Inga Haakon Haakonssøns Moder II 173 f. 184. 186.
Inge Baardssøn, Norges Konge II 168. 171—183. — Baglernes Konge II 146. 147. 151. 157. 158. 161 f. 163. 167. — II Hallsteinssøn, K. i Sverige I 532 f. — Haraldssøn Krogryg, Norges Konge II 22. 23—69. 86. — Steinkelssøn, K. i Sverige I 517 ff. 533.
Ingebjørg den fagre I 101 ff. — Dronning Malmfrids Søster I 533. — Erik Magnussøns Datter II 390. 466. 471. 499. 506. — Erlingsdatter II 368. 393. II 595. — Eystein Beles D. I 154. — Eystein Magnussøns Dronning I 533. — Haakon Magnussøns Datter II 399. 419. 439. 449. 456. 466. 471. 498. 506 ff. 512 ff. 556. 559. 575. — Harald Haarfagers D. I 220. 247. — Hertug Skules Søster II 253. — Magnus Erlingssøns D. II 168. — Magnus Lagabøters Dronning II 219 f. 260. 294. 296. 299 f. 316 f. 324. 341. — Olaf Tryggvessøns Søster I 320 f. 352. 356 ff. — Skofte Øgmundssøns Søster I 505. — Sverrers D. II 134. 153. — Thorkel Leiras D. I 273. 279. — Valdemar Atterdags D. II 611. 643.
Ingegerd Harald Haarfagers D. I 220. — Harald Haardraades D. I 485. 502. — Olaf Sveakonges D. I 357 ff. 361 ff. 402 f. 420. 533.
Ingemar Nilssøn II 261 f. — Sveinssøn af Ask I 555. II 5 f.
Ingerid Harald Haardraades Søster I 499. — Hertug Skules D. II 198. — Røgnvaldsdatter, Harald Gilles Dronning II 11 f. 22. 34. 47. 71. 121. — Røgnvald Kales D. II 55. — Svantepolk Knutssøns D. II 355. — Svein Ulfssøns D. I 495.
Ingjald Biskop i Hamar II 457. — Ildraade I 145 ff. 191 f. — Olaf Trætelgjas S. I 188.
Ingolf I 212 f.
Ingrer II 586.
Ingunn I 130.
Ingvar I 162. 179. — Hjort II 458 f.

Innocentius III Pave II 154 f. — IV Pave II 207. 210.
Innstein I 125.
Invernefs II 477.
Irland I 169. 175. 221. 367. 433. 515. 521 ff. 536.
Isabella Erik Magnussøns Dronning II 370. 390. — af Joigny II 371 f.
Isak Gautesson II 307. 343. 355. 409.
Isefjord II 450.
Island I 211 ff. 259. 269. 305 ff. 349. 381 f. 388. 396 f. 566. 567 f. II 37. 188 f. 220 ff. 245 ff. 284 f. 289. 290. 295. 297. 303 ff. 311 f. 313. 330 ff. 335 ff. 346 ff. 386 f. 490 ff. 587. 591. 605. 688 ff.
Isleif Gissursson, Biskop paa Island I 566.
Islendingabok I 567.
Isrid Gudbrandsdatter I 283.
Ivar Baardsson II 691 f. — Beenløs II 154. 157. 158 ff. 162 f. — af Elda II 64. — Englesson II 224. — af Fljod I 536. 540. — Galle II 96. — Haakonsson II 63. — Hvite I 463. — Ingemundsson, Skald I 534. — Jonsson II 452. 455. — Kolbeinsson II 21. 30. — Olafsson, Kantsler II 448. 470. 477. 510. 511. 513. 517. 521. 524. — Rognvald Mørejarls S. I 215. — Sneis II 34. — Vidfadme I 148 ff. 187. 191 f. — Øgmundsson II 535. 550 ff. 563. 584. 595. — Øssursson II 10.

Jakob Blaafod II 341. — (Lange) Domprovst i Lund II 376. — Erlandsson, Erkeb. i Lund II 215. 218. — Nikolasson, Greve af Halland II 316 f. 323. 339. 341. 343. 354. 366. 397 f. 419. 420. 422. 428 f. 430. 436. 438. 448. 450. 458.
Jæmteland I 211. 235. 257. 351. 388 f. 532. II 113. 116. 590.
Jarimar Fyrste af Rygen II 218. 219.
Jarisleif K. i Holmgaard I 362. 402 f. 420. 444. 445. 533.
Jarlsey I 188. II 585.
Jarnberjaland I 405. II 113. 116. 169.
Jarnsida II 272. 284.
Jerusalem (Jórsalir) I 328. 340. 403. 417. 527. 529. 561. II 2. 19. 45 f. 179.
Johan Balliol, K. i Skotland II 369 f. — Brunke II 502 ff. 508. — Comyn II 475. — Dros, Erkebiskop i Lund II 341. 357. — Greve af Holsteen II 540 f. 555. — Karlsson II 262 f. — Konge i England II 163. — Kristinesson II 581. — Offesson II 554. — Petersson II 419.
Johannes Grand, Erkeb. i Lund II 344. 357 f. 373 f. 375 f. 377 f. 380 f. 421 f. — Guilaberti II 599. 602. 618. — Provst i Odense II 458 f. — Stecken II 354.
Joleta af Dreux, Dronning i Skotland II 363.
Jomale I 385.
Jomsborg, Jomsvikinger I 270 ff. 415. 439.
Jomsvikingadrapa I 276. 280.
Jon Arnesson af Bjarkø I 506. — Birgersson, Erkeb. i Nidaros II

37. — Brynjolfssøn II 302. 310. 343. 357. 361 f. 383. — Dungadssøn, K. paa Suderøerne I 227. 228. — Einarssøn, Lagmand II 303. 305 f. 334. 351. — Flæming II 385. 400. — Gudmundssøn Elg, Chorsbroder i Nidaros II 402 f. 405. — Hafthorssøn II 543. 550 ff. 564. 584. 622. 678. — Hallkelssøn II 22. 51. 59. 70. 75. 83. 129. — Haraldssøn, Jarl paa Orknøerne II 180. 191. 199. — Holt II 353. — Ivarssøn Raude II 409. 419. — Kauda II 29. — Ketling fra Saltnes II 106. — Kuflung II 134 ff. — Kutiza II 122 f. — Loptssøn I 280. — Magnussøn, Jarl paa Orknøerne II 413. — Mørnef I 540. 542. — Philippussøn II 249 f. 256 f. 261 ff. — Raude, Erkeb. i Nidaros II 255. 288—294. 298 ff. 302 f. 307 ff. 384. — Smørbalte I 555. — Staal II 164. — Sterke II 86. — Sveinssøn II 68. 73. 81. — Thorbergssøn af Randaberg II 119.

Jonakr I 90.

Jonsbogen II 305.

Jonsvoldene ved Bergen II 9. 312.

Joppe I 529 f.

Jordan I 529. II 46.

Jorunn Thorbergsdatter I 474. II 24. 86.

Jorvik I 486. 487.

Jostein Erik Bjodaskalles S. I 282 ff. 295. 321.

Juter I 42 f.

Jutta Erik Plogpennings D. II 251 f.

Jylland I 441. 455. 461. 462. 473. II 375. 638.

Jæderen I 103. 209. 273. 316.

Jærnalderen I 28.

Jærnbarden I 276.

Jærnskjegge I 298 ff.

Jønkøping II 262. 462. 603. 612. 669.

Jøns Blaa II 460.

Jørmunrek Goternes Konge II 90 ff. 98.

Jørund Bisskop i Hole II 299. 312. 333. 348. 351. — Erkeb. i Nidaros II 329. 346. 351 f. 356 f. 362. 381. 382 ff. 392. 399 ff. 409. 453 f. 486. — Ynglingekonge I 134 f.

Jøsur K. paa Rogaland I 114. 194.

Jøsurheid I 113.

Kale Kolssøn see Røgnvald Kale. — Sæbjørnssøn I 562.

Kalf Arnessøn I 367. 390 f. 398. 401. 402. 409 ff. 418 f. 420. 433 ff. 450 f. 469 f.

Kalfsnud II 455.

Kalmar I 396. 552. II 326 f. 462. 507. 540. 603. 612. 622. 631.

Kalundborg II 322. 661.

Kampen i Nederlandene II 319. 327. 372. 373. 377. 561.

Kanga den unge II 230.

Kareler (Kirjaler) I 184. II 263 f. 474. 525. 526. 586. 679.

Kark I 287 ff.

Karl Algautssøn II 355 f. — Birgerssøn II 505. — Bisskop i Linkøping II 512. — Bonde I 475 f. — den eenfoldige I 182. 216. — Erkeb. i Lund II 540. — Kong Jarisleifs Sendemand I 420. — af Kalmar II 505. — Mørske I 387 f. — Sonessøn Jarl II 25 f. — den skaldede

I 176 ff. — den store I 171 f. 378. — Sverkersøn II 153. — den tykke I 181. — Ulfsøn af Tofta II 630. — IV tydsk Keiser II 659.
Karlaby II 506.
Karle paa Langø I 380. 385 f. 391.
Karlshoved Erik Bjodaskalles S. 282 ff. 295. 321.
Karmøen (Kormt) I 113. 242. 301. 375.
Katanes I 367 f. 451. 452. II 43. 55 f. 57.
Kaupanger i Sogn II 129. 164.
Kefley I 538.
Kelter I 23. 25. 29 ff. 33. 40.
Ketil Biskop i Stavanger II 453. 457. — Jamte I 211. — Kalf I 355 f. 382. 464. — Krok I 492. 498 f. — Thorlaksøn II 493.
Kiew I 185.
Kimmerier (Kimbrer) I 24. 31. 33.
Kirkevaag paa Orknøerne I 452. II 55. 229.
Kjarbarø ved Skotland II 227.
Kjartan Olafsøn I 310 ff.
Kjepsisø I 538.
Kjøbenhavn II 169. 191. 199. 218. 219. 359 f. 389. 432. 449. 456. 468. 470. 576. 614. 638. 662.
Kjøtve den rige K. paa Agder I 209.
Kleppabn II 118.
Klypp Herser I 258.
Knut Dana-Ast I 260. — Eriksøn Konge i Sverige II 113. 134. — Haakonsøn Jarl II 180. 184. 186. 191 f. 195. 196. 197 f. 200. 203. — Johansøn II 520. 544. 545. — Knut Porses Søn II 537. 609. — Lange II 212. — Lavard II 2 f. 98. — Magnus Broks S. II 212. — den mægtige I 336 f. 341. 383 f. 391. 393 ff. 402. 404. 415. 431. — Porse II 507 f. 512. 515 ff. 575. — Sveinsøn (den hellige) Konge i Danmark I 499 ff. — Valdemarsøn Konge i Danmark II 129.
Kobberalderen I 27. 29.
Kol Isaksøn II 125 f. — Kalessøn I 554. 555. 561 f. II 1. 18.
Kolbein Arnorsøn den unge II 221. 222. — Hruga II 32. — Sterke I 372.
Kolbjørn Arnesøn I 367. 412. — Klakka II 508. 510 f.
Kolding II 496.
Kolseter i Vermeland II 427.
Kongehelle (Konungahella) I 122. 364. 479. 496. 519. 558. II 7. 12 ff. 54 f. 116. 117. 197 f. 344. 419. 425. 428. 429. 437 f. 439. 447 f. 461. 464 f. 466. 529. 553. 564. 638.
Konstantinopel I 444. 527. 530. II 46. 100. 179.
Korskirken i Kongehelle I 558.
Korsør II 661.
Kraaka (Aslaug) Ragnar Lodbroks Dronning I 154 ff.
Krakø II 439.
Kristina Dronning Malmfrids Moder I 533. — Haakon Haakonsøns Datter II 216. 217. 230. — Knut Lavards Datter II 4 f. — Magnus Erlingsøns Datter II 133. — Nikolasdatter II 171. 182. 195. 197 f. — Sigurd Jorsalafarers Datter I 562. II 35. 50. 67. 69. 70. 97 f. 99 f. — Sverrers Datter II 167. 178 f. 180. 181.
Kristoffer II Eriksøn Konge i Danmark II 376. 389. 430. 437 f.

440 f. 468. 472. 499 ff. 507. 509. 519 f. 527 f. 535 f. 555. — Valdemarssøn K. i Danmark II 214. 215 f. 217. 218 f. — Valdemarssøn Hertug af Laaland II 627. 658. — Vilhjalmssøn II 387.
Kristrød II 5 f.
Krok-Alf see Alf.
Krokaskog II 26. 105.
Kuflunger II 134 ff.
Kumrøerne ved Skotland II 228.
Kurer I 184.
Kvaldinsø I 517.
Kveldulf I 213 ff.
Kvilde II 29.
Kvindhered I 114.
Kvæner I 184. II 263 f.
Kyrpinga-Orm II 33. 34.
Køln II 636.

Laaland II 4. 659.
Lade i Throndhjem I 206. 241. 258. 290. 297. 331.
Lagaholm II 259.
Lagman K. paa Man I 512. 515.
Laka paa Romerike II 204.
Land I 199.
Langatun II 42.
Langeland II 367.
Langobarder I 36.
Langø i Vesteraalen I 380.
Lapper I 23. 29 ff. 38. 40.
Largs i Skotland II 228.
Laurentius Kalfssøn Biskop i Hole II 385. 400 f.
Leidra (Leire) I 130. 135. 136. 137 ff. 143. 149 ff.
Leif (Hjørleif) I 212 f. — Erikssøn I 316. 334. 361. — Øsfurssøn I 382. 388.
Leikberg II 42.
Lena i Vestergøtland II 431.
Lengjuvik I 386.
Lesje I 370. 401.
Lesø I 463. II 158. 375.
Lider paa Vestfold II 452.
Lif Dagsdatter Halfdan mildes Dronning I 189.
Limfjorden I 473. 500.
Lindesnes I 264. 297. 331.
Lissabon I 528.
Lister II 28. — i Blekinge II 559.
Ljaanes i Søndhordeland II 174.
Ljodhuus (Lødøse) II 211. 249. 425. 437. 467. 473. 497. 513. 518. 581. 584. 612. 638. 646.
Ljot Riding II 16. — Thorfinnssøn Jarl paa Orknøerne I 265.
Ljunga II 459.
Lodbrok I 162 f. 176. 179.
Loder I 55.
Lodin II 40. — af Bakke II 491. — Kjøbmand fra Viken I 257. 295. — Lepp II 303 ff. 337. 343. 355. — Paalssøn II 162. — Viggjarskalle I 505.
Loføfjorden i Halland I 474.
Lofund i Svithjod I 145.
Loke I 60 f. 64. 83 f.
Lom I 370.
Lon paa Island I 307.
London I 223. II 338.
Lopt Helgessøn II 304. 305. 311 f. 332. 336 f. 348. — Paalssøn I 280. — Sæmundssøn I 525.
Ludvig den fromme I 172. — IX Konge i Frankrig II 209 f.
Lund I 551. II 541.
Lybek II 210. 267. 268. 269 f. 319. 323 f. 325 ff. 340. 345. 354. 373.

377. 419. 478. 574. 577. 625. 637. 640.
Lygra I 387.
Lyngenfjord II 526.
Lyngholmen II 656.
Lyon II 289. 290.
Lyrskov Hede I 440.
Lærdal I 269.
Lødver Thorfinnssøn Jarl paa Orknøerne I 265.
Løgberse II 24.

Magne Biskop i Bergen I 543. 558 f.
Magnus Birgerssøn Ladelaas K. i Sverige II 248 f. 251. 259. 261 ff. 324. 325 ff. 355 f. 415. — Birgerssøn II 427. 431. 433. 449. 456. 458 f. 467. 506—508. 509. 511. 518. — Bladstaff II 198. — Brok II 212. — Einarssøn Biskop i Skaalholt II 22. — Erik Kongssøns S. II 138. — Erikssøn Norges og Sveriges K. II 498 f. 506. 509. 511—657. — Erlendssøn (den hellige) Jarl paa Orknøerne I 515. 521. 523. 559 f. — Erlingssøn Norges K. II 71—133. — Erling Steinvægs Søn II 175. — Haakonssøn Lagabøter Norges K. II 214. 215. 217 f. 220. 227. 229. 230. 241—297. — Haraldssøn Norges K. I 476. 485. 494 ff. — Harald Gilles Søn II 22. 33. — Henrikssøn II 69. — Nikolaussøn den sterke II 2 ff. 7. — Olafssøn Barfod Norges K. I 502—526. — Olafssøn den gode Norges K. I 378. 401 f. 420 f. 431—460. — Olafssøn K. paa Man II 226. 227 f. 229. 242. — Orknøjarl II 199. — Sigurdssøn (Blinde) Norges K. I 535. 555 ff. II 1—11. 24—32.
Malangen II 231.
Malcolm Konge i Skotland II 43. — (Keanmor, Dungads S.) K. i Skotland I 512. — (Mælbrigdes S.) K. i Skotland I 367.
Malise Jarl paa Orknøerne II 692. — Sperra II 693.
Malmesbury I 459.
Malmfrid Sigurd Jorsalafarers Dronning I 533. 543. 553. II 4.
Malmø II 642.
Man I 515. 525. II 33. 58. 94. 242. 243.
Mannheimr I 35.
Manuel Comnenus græsk Keiser II 46.
Margreta Alexander III af Skotlands Dronning II 315. — Arne af Stodreims D. II 137 f. — Erik Glippings Datter II 417. 424. 502 ff. 509. — Erik Magnussøns Dronning II 306 f. 313. 363 ff. 393 ff. — Erik Magnussøns Datter II 315. — Fredkolla I 519. II 3. — Haakon Haakonssøns Dronning II 187 f. 194. 230. — Harald Gilles Datter II 22. — Kristoffer Valdemarssøns Dronning II 219 f. — Maddad Jarls Hustru II 18. 35. — Nikolasdatter paa Giske II 301. — Sverrers Dronning II 134. 137. 151. 167 f. 179. — Valdemarsdatter, Haakon Magnussøn den yngres Dronning II 614. 625. 626. 658. 660 ff. 669 ff.
Maria Eystein Magnussøns Datter I 551. — Harald Gilles Datter II 22.

— Harald Haardraades Datter I 485. 492. — Keiserinde Zoes Frænke I 445.
Mariekirken i Aalborg II 97. — i Nidaros I 492. — i Oslo II 421. 426. 488. 489. 572. 651. 670.
Mark II 466.
Marker II 137. 139. 187.
Markus Biskop paa Sudersøerne II 299. — paa Skog II 77 f. 82 f.
Marstrand II 372. 620. 637. 638.
Martin Biskop i Bergen II 145. 154 f. — Finnekonge II 474. — IV Pave II 309 f. 328.
Masarvik i Throndhjemsfjorden I 344.
Matthias Algøtssøn II 455. — Ketilmundssøn II 420. 426. 427. 433. 462. 505 ff. 512. 514. 516. 518 f. 520.
Mauricius Minoritermunk II 306.
Medaldal I 266.
Medalhuus I 239. 286.
Melasø ved Skotland II 229.
Michael Biskop i Skaalholt II 677.
Michaelskirken i Bergen I 532. II 11.
Middelhavet I 528.
Midelfart II 380.
Midgaard I 55.
Miklegaard see Konstantinopel.
Mikle-Dal i Aamord II 534.
Mimer I 56.
Minne II 25.
Minoriter see Franciscanere.
Minorka I 528.
Mjolkraa II 20.
Mjølkelanga II 509.
Moddan paa Katanes I 561.
Mongoler II 217. 264.
Moriertak O'Brien I 515. 521 f.
Morkar engelsk Jarl I 486.
Moster paa Søndhordeland I 223. 285. 311. II 51.
Mothorp i Halland II 437.
Mstislaf Konge i Gardarike I 533.
Mundilfare I 55.
Munkelif Kloster I 532.
Munkholmen ved Kongehelle I 447.
Murechard irsk Konge II 58.
Muspell I 54.
Mælaren I 130. 135.
Mære I 241. 299. 366. 536.
Møre I 239. 241. 258. 330. II 59. 75.
Mørtustokke II 161.

Naddodd I 211.
Namdalen I 121. 206. 211. 234. 331. 365. II 116. 566.
Nanna I 57. 61.
Narve Biskop i Bergen II 299. 300. 324. 329. 356. 400. 409. — Ingevaldssøn II 630.
Naustdal i Nordfjord I 207.
Nefstein I 499.
Nereid Lendermand i Viken II 8.
Nerigon I 34.
Nesjar I 345.
Nidarholm see Holm.
Nidaros I 298. 302. 331. 345. 348. 414. 418. 421. 433. 459. 464. 465 f. 468. 495. 496. 503. 532. 537. 540. 566. II 24. 34. 36. 50. 77. 102. 105. 114. 117. 118 f. 120. 121. 124. 125 ff. 128. 134. 149. 150 f. 155 ff. 159. 173. 174. 183 f. 187 f. 203. 204 f. 277. 278. 310. 311. 314. 352. 384. 391. 400 f. 404 f. 436. 542.

566. 587. 590. 597. 601. 665. 670.
Nidhugger I 54. 56.
Nidingaberg II 256.
Niebelungenlied I 96 f.
Niels Ebbesøn II 557.
Niflheim I 54. 56.
Niflunger I 87 ff.
Nikolaus Arnbjørnsøn II 544. — Arnesøn Biskop i Oslo II 121. 137. 145. 146. 147. 169 f. 172. 175. 177 f. 187. 189. 190. 194 f. — Biskop i Linkøping II 627. — Brekespeare II 36 f. jvnfr. Hadrianus IV. — Erkeb. i Upsal II 456. — Gerhardsøn Greve af Holsteen II 557. 619. — Hallandsfar II 341. 343. — af Husabø II 385. — Jakobsøn II 419. 443. 458. — Jute II 343. — Knutsøn II 341. 343. — Kufung II 99 f. — Maase II 38. — IV Pave II 346. — Petersøn Biskop i Bergen II 86. — Petersøn af Giske II 301. — Rusare Erkebiskop af Nidaros II 674 ff. — Simonsøn II 70. 75. 76. — Skjaldvørsøn II 61 ff. 70. 82. 105 f. — Sveinsøn Konge i Danmark I 531. 551 f. II 2 ff. 7. — af Werle II 469. 472.
Nikolauskirken i Nidaros I 532.
Nisaa I 475.
Nizia I 373.
Njaal Biskop i Stavanger II 145.
Njardey I 121.
Njørd I 57 f. 240.
Njørvasund I 528.
Nonneklosteret i Oslo II 68. 161.
Nonneseter Kloster II 10.
Nor I 67 f.
Norafjord II 130 f.
Norddal I 516.
Norðmenn I 19. 34.
Nordnes II 9. 100. 123.
Nordmøre I 206. 234. 297.
Noregr I 34.
Normandie I 182 f. 216.
Normanner I 168 ff.
Nornerne I 56. 63.
Norrœnir menn I 19. 34.
Northumberland I 232. 235. 340. 482.
Novgorod I 184. 186. II 525 f.
Nyborg II 317. 323. 337. 340. 374. 428. 498.
Nyhuus paa Møen II 360.
Nykjøbing paa Sjæland II 367.
Nykøping i Sødermannland II 415. 432. 433. 441. 462. 501 ff. 507 f.
Nærike I 146. 187. 402. II 613.
Nøkkve Konge i Romsdalen I 206. — Paalsøn II 82.
Nøteborg II 586.

Obotriter II 3.
Odd Munk I 8.
Oddaverjer II 188.
Odense II 319. 659.
Odin I 54. 56 f. 67. 69. 78. 81. 82. 83 f. 86. 94. 113 ff. 130. 136. 137. 150 f. 240. 249. 312.
Ofrostad I 255.
Oglo I 253.
Olaf Brand Biskop i Stavanger II 677. — paa Dal I 534. — Erkebiskop af Nidaros II 596. 648. — Godred Crovans Søn K. paa Sudersøerne I 525. II 33.

— Gudbrandsson (Ugæfa) II 94—97. — Gudrødsson (Geirstadaalf) I 189 f. 199. — Gudrødsson den sorte K. paa Man II 199. 225. — Haakon Haakonssøns S. II 230. — Haakonssøn Norges og Danmarks Konge II 658 ff. 669—694. — Haraldssøn den hellige Norges Konge I 282. 339 ff. 346—415. 422 f. 443 f. — Harald Haarfagers S. I 220. 222. 224. 230. — Haraldssøn Kyrre Norges Konge I 485. 487. 491. 494—502. 565. — Jarlsmaag II 141. 143. — K. og Landvernsmand i England I 235. — Magnussøn Norges Konge I 525. 526—547. — Magnus Lagabøters S. II 294. — Ragnheidssøn af Stein II 250. 255. 349 ff. 353. — Skautkonung I 295. 318. 322 ff. 328. 330. 347. 352. 356 ff. 361 ff. 374. 533. — Skygne K. i Svithjod I 116. — Sveinssøn (Hunger) K. i Danmark I 501. 502. — Tryggvessøn Norges Konge I 256 f. 283 ff. 294—329. 339. 342 f. 422. — Trætelgja I 148. 187.

Ole den gerdske I 282.

Omø ved Skjelskør II 367.

Onarheim i Søndhordeland II 91.

Oplandene og Indb. I 230. 232. 235. 243. 250. 254. 264. 295. 301. 305. 331. 342. 345. 353 ff. 372 f. 397. 446. 463. 478. 479. 481. 503. II 95. 114 ff. 138. 149. 178. 196. 197. 204. 282 ff. 345.

Ordoft i Nanrike II 324. 584. 594.

Ordulf Hertug af Saxen I 438. 440.

Orkedalen I 204 f. 287. 344. 389. II 114. 174.

Orknøerne I 104 f. 169. 215 f. 219. 232. 237. 238. 257. 265. 285. 349. 367 ff. 432. 450 ff. 485 f. 492. 513 ff. 521. 527. 559 ff. 556. II 16 ff. 35 f. 37. 42. 43 f. 55 ff. 141. 146. 179 f. 199. 227. 229. 242 f. 306. 587. 692 f.

Orm Dagssøn see Batn-Orm. — Eilifssøn Jarl I 463. 468. 471. II 25. 35. — Eysteinssøn II 591. 593 ff. 603. 604. 606 f. — Ivarssøn Kongsbroder II 34. 67. 69. 74. 95 f. 107 f. 114 f. 116. 117. 118. 121. 123 f. 125 f. 130. 132. — Lyrgja paa Bunes I 286. — Ormssøn II 245. 246.

Ormen Lange I 320 ff. 331.

Oslo I 472. 562. 566. II 1. 26. 66 ff. 141. 149. 158. 159 ff. 177. 187. 196. 204. 212. 216. 278. 318. 345. 398. 405. 420 ff. 435. 451. 465. 488. 489. 510. 512. 521 f. 537. 566. 581. 585. 586. 596. 646. 663. 669. 670.

Ostiner I 33.

Ottar Balle II 24. — Birting I 553 f. II 24. 30 f. 34. — Jarl i Gautland I 269. — (Svarte) Skald I 357. — i Thorsaa II 43. — Ynglingekonge I 136 f.

Otto I—III tydske Keisere I 267. 283. — Markgreve af Brandenborg II 341. — S. af Kong Kristoffer II i Danmark II 555.

Paal Andressøn II 92. — Baardssøn Kantsler, senere Erkebiskop i Nidaros II 531. 537 ff. 542. 546.

549. 554 f. 564. 579. — Biskop i Bergen II 86. — Biskop i Hamar II 200. — Eriksøn Merkesmand II 510. 512. 521. 529. 550. — Haakonsøn Jarl paa Orknøerne I 561. II 16 ff. — Skoftesøn af Giske I 521. — Styrkaarsøn II 549. — Thorfinnsøn Jarl paa Orknøerne I 486 ff. 513. 515. 516.
Palnetoke I 270 ff.
Palæstina I 529 f. II 45.
Papø (blandt Orknøerne) I 452.
Paris I 177. II 338.
Perth II 243.
Peter Algautsøn II 355 f. 369. — Biskop paa Orknøerne II 306. — Biskop i Viborg II 458 f. — Byrdarsvein II 24. 30 f. 133. — Eriksøn II 604. 640. 651 f. — Erkeb. i Lund II 206. — Erkedegn af Hjaltland II 266. — af Husastad Erkeb. i Nidaros II 195. — Jakobsøn II 341. 343. 419. 430. 436. 438. — Kapellan II 339. — Mata Chorsbroder II 400. — Pors II 341. 343. — Skulesøn II 201. 203. 205. — Stepper II 167. 168. 175. 177. 179. — den ærverdige Abbed i Cluny I 563.
Pettlandsfjorden I 451. II 17.
Philippus Arnesøn II 121 f. — Byrgersøn Jarl II 150. 158. — Knut Langes S. II 212. — Prinds af Kastilien II 230. — af Rumby II 262 f. — Simonsøn Baglernes Konge II 170. 173. 175—179. 180. 181. 182. 185. — den smukke K. af Frankrige II 370 f. — Sæbe-Gyrdsøn II 50. 73. 79. — af Beigin II 157. 169.
Pilavik i Northumberland II 42.
Plog (Sorteplog) sydsk Høvding II 27.
Pløn i Holsteen II 624.
Portyrja II 27.
Prestholm i Halland II 389.
Ptolemais (Acre, Akersborg) I 529 f.
Pytheas af Massilia I 32 f.

Rabbard K. i Gardarike I 150.
Rafn Oddsøn II 246. 295. 303. 305 f. 311. 312. 330 ff. 335 f. 346 ff. 355 f. 358 f. 361.
Ragna Adilsdatter I 204 f. — Eystein Haraldsøns Dronning II 38. 69.
Ragnar Lodbrok I 153 ff. 161 ff. 191. 208. — Rykkil, Harald Haarfagers S. I 220.
Ragnarøk I 61.
Ragnfred Eriksøn I 238. 264. 265 f.
Ragnfrid Erlingsdatter II 182.
Ragnhild Arnesdatter I 367. — Erik Blodøxes D. I 238. 265. 285. — Erling Skakkes D. II 119. — Erling Skjalgsøns D. I 389 f. 460. — Haakon Jarls D. I 266. — D. af Harald Guldskjeg, K. i Sogn I 199. — Harald Haarfagers Moder I 161. 201. — fra Jylland, Harald Haarfagers Dronning I 218. — Kyrpinga-Orms Hustru II 34. — Magnus Barfods D. I 525. — Magnus den godes D. I 460. 469. 471. — Skofte Øgmundsøns D. II 39.
Ragnhildarholm ved Kongehelle II 255. 257.
Ramnes II 79. 107.

Ramsa paa Man II 33. 94.
Ramundaboda paa Tiveden II 253.
Ran I 59. 84. 104.
Randaberg II 119.
Randers II 98. 557.
Randsfjorden I 201. 202. II 114. 115.
Randver Sigurd Rings Fader I 150.
Rane Gantske I 208. — Jonssøn Lange II 339. 341. 343. 375. — Vidførle I 282. 339. 342.
Rangrid Guthorm af Reins D. II 83.
Rannveig Thorer Hunds Sønnedatter I 506.
Ranrike I 207 f. 330. 350 ff. II 5. 594. 605.
Rastarkalf I 245.
Raud II 40. — den ramme fra Godøerne I 303.
Raudabjørg paa Orknøerne I 451. — ved Nidaros II 157.
Raumelven I 204. 351.
Raumsdalsminne II 25.
Re ved Tunsberg II 79. 107. — (Øen Rygen) I 441.
Ref I 457. 459.
Refshale-Dyb ved Kjøbenhavn II 359.
Regin I 83 ff. — Roars og Helges Fosterfader I 138.
Reginald af Rorburg II 243.
Regnald (Røgnvald) Godred Crovans Sønnesøn II 33. — Olafssøn II 94.
Reidar Erling Skakkes S. II 120. — Grjotgardssøn II 30. — K. paa Sjæland I 122 f. — Sendemand II 146. 152. 157. 158. 161 f. 163 f. 169. 176. 179.
Rein i Ranrike II 42. — i Rissen I 223.
Reinhald Biskop i Stavanger I 559. II 11.
Rekstefja I 284.
Renfrew i Skotland II 94.
Rennadu II 114.
Rerer I 78.
Rettibur (Ratibor) Venderkonge II 12 ff.
Reval II 323 f.
Reykholt i Borgarfjorden II 222.
Reykjavik I 212.
Reyr paa Hedemarken II 53.
Rhinen I 87. 89 f. 96. 99.
Ribbalder II 163.
Ribbunger II 189 ff. 192 ff. 195 ff.
Richard Svartemester II 145. 148.
Riga II 319. 323 f. 326 ff. 354. 377.
Rigsmaal I 49. 76 f.
Rikiza Birger Jarls D. II 212. 216.
Rimfaxe I 55.
Rimul I 288 f.
Rinansø (blandt Orknøerne) II 42.
Ring Harald Haarfagers S. I 220. — K. paa Hedemarken I 342 f. 356. — K. paa Ringerike I 102 ff.
Ringenes I 355.
Ringerike I 102 ff. 200. 203 f. 300 f. 356. 373. 481. II 646.
Ringsaker I 204. 355 f.
Ringsted paa Sjæland I 272. II 98.
Roald Langtale II 73. 78.
Roar Leidrakonge I 138 f.
Robert Bruce (den ældre) II 364. 369. 370. — Bruce af Carrick

II 370. — Bruce, K. af Skotland II 477.
Roe Biskop paa Færøerne II 109. — Skjalge I 350.
Roeskilde II 3. 509.
Rogaland I 113 f. 121. 209. 225. 296. 297.
Roger Greve af Sicilien I 528.
Rolf Krake I 139 ff. 147. 192. 408.
Rolf (Gange-R.) I 181 f.
Rollaug K. i Namdalen I 206.
Rom I 406. 485. 521. 561. II 110. 136. 145. 221. 346. 402. 471. 675.
Romerike I 188. 199. 267. 331. 342. 354. 373. 478. 481. II 25. 190. 646.
Romsdalen I 206. 234. 239. 297. 330. II 76.
Rostok II 319. 322. 323 f. 325 ff. 345. 354. 373. 377. 419. 478. 555. 577. 636.
Rorburg i Skotland II 306.
Roxolaner I 26. 98 f. 152. 185 ff.
Rudolf (af Habsburg) tydsk Keiser II 341.
Rugsund II 172.
Rumlaborg ved Vetteren II 462.
Runolf Abbed af Ver II 312. 351. 359. — Ulfssøn I 312 f.
Rurik I 184.
Rusland II 217. 263 f. 474. 525 f. 583 ff. 601 f. 604. 679.
Russer I 26. 152. 185 f.
Rut af Vigg I 505.
Rydsjøkul II 95.
Rygenbjergene ved Oslo II 160.
Rygjafylke II 345.
Rygjarbit I 399.
Rygnaholm II 616.
Ræninge Ø i Mælaren I 148.
Røgnvald Brusessøn Jarl paa Orknøerne I 370. 402. 413. 432. 444. 450 ff. — Gudrødssøn K. paa Man II 179. — heiðum hærri I 190. — Jonssøn II 129. — Kale Jarl paa Orknøerne I 554 f. 561 f. II 1 f. 5. 15 ff. 35 f. 44 ff. 55 ff. — Mørejarl I 181. 206 f. 209. 215 f. 219. — Olafssøn K. paa Man II 226. — Ragnar Lodbroks S. I 154. — Rettilbeine I 220. 221. 301. — Ulfssøn Jarl i Vestergautland I 320 f. 352 f. 356 ff. 361 ff.
Røgnvaldsø (blandt Orknøerne) II 56.
Rørek Algautssøn II 355 f. — Harald Haarfagers S. I 220. — K. paa Hedemarken I 342 ff. 354 ff. 360 f. — Leidrakonge I 149.

Saastad II 115.
Saga I 59.
Salisbury II 365.
Salomon Biskop i Oslo II 529. 584. 587. 597.
Salpt I 303.
Saltnes II 106.
Saltnes-Svendene II 106 f.
Saltøsund (Hvaløerne) II 123. — (Bohuslen) II 147.
Samsø II 367. 437. 519. 528.
Sandbro i Bergen II 48.
Sandnes paa Haalogaland I 214.
Saracener I 528.
Sardinien II 44.
Sarmater I 24 ff. 185.
Sarpfossen I 351.
Sarpsborg see Borg.
Satiriseid I 512.

Satirisnes II 228.
Sauda-Ulf II 24.
Saudungssund I 341.
Saurbø i Bohuslen II 65. 112.
Saxe i Vik I 525. II 18.
Saxer I 42 ff. 141. 166 f. 170. 171.
Saxland I 139. 222. 311.
Scandinavia I 34 f.
Schwaben I 531.
Segeberg II 555.
Sekken II 76.
Seladu II 114.
Selja i Nordfjord I 297. 340.
Seljuhvery I 506.
Selven ved Agdenes I 222.
Seløerne I 399. 454. II 50.
Serk af Sogn I 521.
Serkland I 550.
Sibylja I 157.
Sicilien I 445. 521.
Sidon I 531.
Sif I 57.
Sigard Lendermand i Raurike II 14.
Sige I 77 f.
Siggeir I 78 ff.
Siggjarvaag II 152.
Sighvat Halfdansson II 349. — K. i Aattundaland I 146. — Lande Chorsbroder i Nidaros II 346. 352. 400 f. — Sturlasson II 220 f. — Thordsson Skald I 349. 353. 362. 378. 397. 401. 406 f. 436.
Sigmund Bresterssøn I 291. 314 ff. 332 f. 382. — Vølsung I 78 ff. — Øngul II 46.
Signy Sigarsdatter I 133. — Vølsungsdatter I 78 ff.
Sigrdrifa I 86.
Sigrid Baardsdatter II 174. — Dagsdatter II 65. — Erling Skjalgssøns Søster I 374. 380. — Finn Arnessøns Datter I 468. II 25. — Ketil Kalfs Datter I 464. — Datter af Saxe i Vik I 525. II 18. — Sigurd Ranessøns Søster I 536 f. — Storraade I 281 f. 318. 321. — Svein Jarls Datter I 339. 464. — Sæta II 48. — Thorer Hunds Søster I 367. 402.
Sigrød Harald Haarfagers S. I 220. 222. 225. 230.
Sigtrygg Eysteinsson K. paa Hedemarken I 199. — Harald Haarfagers S. I 220. — i Rærike I 402.
Sigtuna I 145. 421.
Sigurd Agnhat II 94. 97. — Biskop i Olaf Haraldssøns Tid I 354. — dansk Biskop I 408. 414. 417. — Biskop i Skaalholt II 223. 224. — Borgarklett II 142. 151 f. — Brænder II 137. — Bue digres S. I 278. — Erik Bjodaskalles S. I 257. — Erling Skjalgssøns S. I 390. — Erkeb. i Nidaros II 200. 205. 207. — Fafnersbane I 83 ff. 156 f. — Gyrdssøn, Lendermand II 14. — Haakon Haakonssøns S. II 230. — Haakon Jarls S. I 275. — fra Haalogaland I 302. — Hafthorssøn II 543. 550 ff. 564. 584. 595. 622. 633. 670. 678. — Hirdbiskop hos Olaf Tryggvessøn I 297. 303. 321. 328. 329. — Hjort K. paa Ringerike I 200. — Jarlssøn II 120. 141. 142 f. 149 f. 150. 152. 157. 162. 163 f. — Jorsalafarer Norges Konge I 515. 525. 526—563.

565. 566. 570. — Kappe I 272. 275 f. — Kolbeinssøn II 28. 31. — Ladejarl I 217. 222. 223. 231. 233. 234. 239 ff. 250. 253. — Lavard Sverrers S. II 134. 160. 162. — Lødverssøn Jarl paa Orknøerne I 285. 367. — Magnus Erlingssøns S. II 141. 143. — Markusfostre II 77—83. — Mund Norges Konge II 22. 33—49. 53. 99. 110. 125. — Nikolaussøn II 119. — Orm i Øie I 156. 158 ff. 198. 200. — Ranessøn I 517. 521. 523. 536 ff. II 61. 119. — af Reyr II 53. 54. 61 ff. 65. 72 ff. 77 ff. — Ribbung II 175. 189 ff. 191—196. — Ring I 150 ff. 208. — Rise I 220. 301. — Røgnvald Mørejarls Broder, Jarl paa Orknøerne I 215. — af Saltnes II 107. — Sigurdssøn II 6. 8 f. — Skrudhyrna II 47. — Slember I 525. 561. II 18—32. — Sleva I 238. 257. 258 f. — Syr I 301. 339. 341 ff. 346. 356. 382. 404. 443. — Thrond i Gatas Brodersøn I 386 f. — paa Throndarnes I 374. — Ullstreng I 505. 507. 508 ff. 517.
Sigvalde Jarl i Jomsborg I 271. ff. 319 ff.
Sigyn I 61.
Siklingerne I 133.
Sile Ø i Svithjod I 148.
Simon Kaaressøn II 137 f. — Skalp II 22. 51. 52 f. 54. 68 f. — Thorbergssøn II 49.
Sineus I 184.
Sinfjøtle I 79 ff.
Sintra I 528.
Sion (Borgen paa Stenbjerget ved Nidaros) II 128. 135. 136. 149.
Sivald Jarl i Northumberland I 486.
Sjæland I 122. 137 ff. 149 f. 440. 442. 446. II 7. 536. 575. 638.
Skaalholt I 566. II 332. 333. 335. 351.
Skaane (Skáni, Skáney) I 35. 148. 439. 442. 443. II 258. 441. 509. 540 f. 545. 556. 558 f. 576 ff. 609. 610. 613 ff. 616 ff. 620. 626. 638. 642. 649.
Skaanør II 169. 318. 359. 613. 642.
Skade I 58.
Skagafjorden paa Island II 492.
Skage Skoftessøn I 266.
Skallagrim I 214 f.
Skalpeid II 56.
Skanør see Skaanør.
Skapte Thoroddssøn Lovsigemand I 349. 382. 388.
Skara i Vestergautland I 356. 363. II 250. 258. 310 f. 455. 507. 520. 529. 552. 669.
Skardaborg (Scarborough i England) I 486.
Skarfstad II 162.
Skarpa II 83.
Skarpasker II 42.
Skaun i Orkdølafylke I 344.
Skeninge II 259. 546.
Skida blandt Sudersøerne II 227.
Skiens Syssel II 605.
Skinfaxe I 55.
Skiringssal I 188. 203.
Skjaldvør, Brynjulfsdatter I 521. 536 f. — Nikolasdatter II 105.

Skjalg Erlingssøn I 374. 376. 385. 473. 475. — Erlingssøn den yngre I 505.
Skjalm (Stigssøn) dansk Drost II 374.
Skjegge fra Upphaug I 298.
Skjelskør (Skjelskiør) II 339. 397 f.
Skjold I 68. 137. — K. paa Varna I 188.
Skjoldunger I 137.
Skofte Skagessøn (Tidende-Skofte) I 266 f. — Øgmundssøn paa Giske I 520 f. II 39.
Skotland I 169. 215. 367 ff. 451. 512. II 42. 94. 225. 226. 227 ff. 242 ff. 265. 306 f. 314 f. 320. 357. 363 ff. 368 ff. 476 f.
Skrælinger I 334. II 691.
Skufø (Færøerne) I 332.
Skugge paa Søndmøre I 274.
Skuld I 143.
Skule Baardssøn Hertug II 182. 183. 184—205. 209. — Thorfinnssøn Jarl paa Orknøerne I 265. — Tostessøn I 492. 498 f. II 24.
Skurbage II 13.
Skyther I 24 ff.
Skæreid paa Vestfold I 188.
Skøglar-Tofte I 263. 281.
Slagelse II 660.
Slitunger II 187. 189.
Smaaland I 551 f. II 631.
Snare Aslakssøn II 457. 470.
Sneeland I 211.
Snjall Vatnars S. I 114.
Snorre Gode I 388. — Sturlassøn I 10. 280. II 188. 220. 221 f. — Sturla Thordssøns S. II 295.
Snæfrid I 218. 220.
Snøs (Snaasen) II 106.
Sofia Hert. Erik af Langelands Hustru II 378. — Valdemar Birgerssøns Dronning II 248. 252. 253 f. 257. 258. 260. — Vitslavs Datter II 421. — af Werle II 469. 471.
Sogn I 101. 199. 217. 233. 297. 435. II 115. 129 f. 164.
Sognsøen I 296.
Soknadal II 190.
Soknarsund I 103. 419.
Sokndal II 129 f.
Sole I 296. 320.
Solberga- Os II 418.
Solbjarg ved Kongehelle II 13.
Solskel I 206 f.
Salundar-Øerne I 269. 484.
Solveig Andres Prests Hustru II 13. — fra Solør I 188.
Solør I 188. 373.
Sommersted Hede II 379 f.
Sote Jarl paa Rogaland I 209.
Sotenes i Ranrike I 242. 255.
Spandau i Brandenburg II 558.
Spangereid I 153.
Spanien I 528. II 217.
Sparabu I 211. 241.
Sporsnjall K. i Nærike I 146.
Sprogø II 367.
Stad (Stadsbygden) I 223.
Stadarhol paa Island II 19.
Stafanesvaag I 217.
Stanford Bro I 490.
Stanger II 97.
Starkad Aludreng I 114. — Storvirkssøn I 114 ff. 194 f.
Stavanger I 496. 566. II 124. 172. 388.

Stavern i Friisland II 319. 327. 372. 373. 377.
Steenalderen I 27 ff. 30.
Steenbjerget ved Nidaros II 119. 128. 135. 136. 149.
Stefner Thorgilssøn I 310 f. 328.
Stegeborg Slot paa Møen II 360.
Steig i Gudbrandsdalen I 382. — paa Engeløen II 61.
Stein paa Ringerike I 203.
Stein Herdisarsøn I 284. — Skaptessøn I 388. 389 ff.
Steinavaag I 401. II 75. 200.
Steingrim Thorarinssøn I 280.
Steinkel K. i Sverige I 478.
Steinker I 331. 344.
Steinvør den digre II 16.
Stekeborg Slot i Østergøtland II 505. 507 f.
Stephan Erkeb. i Upsala II 98. — pavelig Legat II 84.
Stettin II 323 f. 377.
Stiflesund I 189.
Stig Anderssøn II 316. 317. 339. 341. 343. 366 f. 375. — Nikolaussøn II 343.
Stiklaborg II 257.
Stiklestad I 408 ff. 444.
Stjorvelta II 59.
Stjørdalen (Stjóradalr) I 345. II 566.
Stodreim II 34.
Stoksund I 132.
Stokholm II 263. 432. 433. 462. 501. 508. 518. 536. 544. 546. 613. 628. 630. 633. 647.
Stord I 247.
Store Hernes paa Frosten II 11.
Storvirk Starkadssøn I 114 f.
Stralsund II 319. 323 f. 325 ff. 345. 354. 373. 377. 419. 478. 577. 642.
Straumsey (Færøerne) I 314.
Straumsund i Halland II 216.
Strindafylke I 206.
Strindsøen II 157.
Strut-Harald Jarl i Skaane I 271 f.
Stubla (Støble) II 35. 50.
Stuf Thordssøn I 494.
Sturla Rafnssøn II 352. 361. — Sighvatssøn II 220 f. — Thordssøn I 11. II 284 f. 295 ff.
Sturlunger II 188. 220 ff. 295.
Styrkar af Gimse I 321. 323. — Stallare I 485. 491.
Sudathorp I 458. 499.
Suderland I 367. II 16. 55.
Suderø (Færøerne) I 332.
Suderøerne I 215. 309. 329. 432. 451. 452. 511. 515. 521. 525. 555. II 16. 33. 37. 57 f. 94. 179. 199. 225 ff. 242 ff. 476. 587.
Sudrmannaland (Sødermanland) I 146 f.
Suðrvegr I 34. 94.
Sula i Veradal I 406.
Sulke K. paa Rogaland I 209.
Sumarlide af Argyle II 58. 94. — Sigurdssøn Jarl paa Orknøerne I 367 f.
Sumaros I 552.
Sunndal I 516.
St. Sunniva I 297.
Surendalen I 246.
Surt I 54. 62.
Svanhild Eystein Jarls Datter, Harald Haarfagers Dronning I 220.

Svantepolk Knutssøn II 355.
Svarta II 502.
Svegder I 130.
Svein Asleifssøn II 18. 35. 43 f. 56 f. — Bryggefot I 508 ff. 542. — Grade II 72. — Haakonssøn Jarl I 266. 275 f. 330—347. — Harald Fletters S. I 505 ff. — Klerk II 532. — Knutssøn Norges Konge I 404. 415—430. — Rimhildssøn I 556. — K. Nøreks Frænde I 360. — Tjugeskjeg I 270 ff. 319 ff. 331. 336. 340. — Ulfssøn* I 438 ff. 441 ff. 453. 455. 457 f. 459. 483. 495. 499.
Sveinke Steinarssøn I 502. 508 ff.
Svendborg II 367.
Sverige (Svithjod) I 38 ff. 47. 51. 130 ff. 198. 358. 516 ff. 533. II 209. 210 ff. 247 ff. 251—259. 261 ff. 324. 335. 337. 355 f. 415 ff. 420. 422 ff. 433 ff. 439 f. 441 f. 446 ff. 451 f. 455 f. 459 ff. 472. 495 ff.
Sverrer Sigurdssøn Norges Konge II 77. 109—166. 287. — Haakonssøn II 216.
Sverting Runolfssøn I 312 f.
Sviar I 34. 197.
Sviaskjærene I 352.
Svina-Peter II 130.
Svinesund I 331.
Svipdag den blinde I 145 f.
Svolder I 322 ff.
Syllingerne I 283.
Syrien I 445.
Syrstrand I 101.
Sæbjørn Helgessøn II 409.
Sæfar Jarl I 139.
Sæheim paa Nordhordeland I 223. 249. — ved Tunsberg I 222.
Sæm i Østergøtland II 462.
Sæming Odins S. I 205.
Sæmund Husfreyja II 13 ff. — Jonssøn II 188. — Sigfussøn den frode I 6 f. 567.
Søborg Slot II 323. 376. 471. 534.
Søderkøping II 420. 615.
Sødermanland II 423.
Sølve Halfdanssøn K. i Solør I 188. — Høgnessøn i Njardey I 121 ff. 127. 128 f. 144 f. 193. — Klofe I 206 f. 221.
Sønderborg II 252.
Sønderjylland I 44. 171 ff. II 557. 658. 659. 682.
Søndmøre I 207. 265. 274. 297. 300. 401. II 566.
Sørle I 90 ff.

Tankred af Hauteville I 182.
Tautra II 157. 386.
Talgø i Ryfylke II 301.
Tapheden II 555.
Thangbrand Prest I 311 f.
Thelemarken, Theler I 115. 151. 208. II 271.
Thengilsstad paa Hadeland I 201.
Theodorik (Thjodrek) Munk I 8. 569.
Therdal i Aafjorden I 506.
Thingvolden paa Island I 307. 381.
Thinganes I 266.
Thjod i Jylland I 462.
Thjodolf Arnorssøn Skald I 490. 494. — af Hvin I 130. 190. 219. 230.
Thorn (Thjørn) i Ranrike II 324. 638.

Thjostolf Aalesføn I 555. II 5 f. 7. 24 ff. 31. 38.
Thjotta I 298. 302.
Thor I 57. 114. 117 f. 212. 241. 291. 299. 370 ff.
Thora Borgarhjort I 153. — Haakon d. godes Datter I 249. — Haakon Herdebreds Moder II 49. — Harald Haardraades Dronning I 460. 485. — Joansdatter, Magnus Barfods Moder I 502. 521. — Magnus Barfods Datter I 525. — Mosterstang I 223. — paa Rimul I 288. — Sigurd Jorsalafarers Moder I 525. — Sigurd Munds Moder II 21. 22. — Sigurd Slembes Moder II 18. — Skagesdatter Haakon Jarls Hustru I 266.
Thoralde paa Haug I 366.
Thoralf af Dimun I 382. 386 f. — Skolmsføn den sterke I 248.
Thorar Lagmand i Jæmteland I 389.
Thorarin Nefjolfsføn I 361. 376. 381 f.
Thorberg Arnesføn I 367. 389 ff. 402. 412. 419. 460.
Thorbjørn Hornklofe I 229. 230. — Klerk II 16. 57. — Skæne II 264.
Thord Biskop af Grønland II 352. — Erling Skjalgsføns S. I 390. — Folesføn I 411. — Geller I 308. — Guld-Aasas T. I 534. — Guthormsføn paa Steig I 382. — Hallsføn af Mødruvellir II 351. 387. 492. — Husfreyja II 48. — Istermave I 371. — Kakale II 222 f. 224. — Kolbeinsføn Skald I 273. — lave I 386. ff. — Skoftesføn af Giske I 520 f. — Sturlasføn II 296. — Unge II 459. 461. 464 f. — Vikingsføn I 221. — Ørvhønd I 279.
Thordis Skeggja II 68.
Thorer Beinersføn I 315. 332 f. — Biskop i Hamar II 145. 148. — Biskopsføn see Th. Haakonsføn. — Erkebiskop i Nidaros II 176. 180. 181. 182. 206. — Haakonsføn II 302. 343. 368. 457. — Haklang I 209. — Helsing I 211. — Hjort I 298. 302. — Hund paa Bjarkey I 365. 367. 374 f. 379 f. 385 f. 391 f. 394. 399. 404. 409 ff. 416. — Ingeridsføn II 6. — Klakka I 283 ff. — Lange I 350 f. — Magnus den godes Halvbroder I 457. 459. — Sel I 375 f. — paa Steig I 446. 485. 502 f. 505 ff. — den tause Jarl I 219. 233. — Thorleifsføn II 475. — Ølversføn I 367. 398.
Thorfinn Biskop i Hamar II 299. 310. 311. — Hausakljufer I 237. 238. 265. — Karlsefne I 335. — Mund I 406. — Sigurdsføn Orknøjarl I 367 ff. 432. 435. 450 ff. 454 f. 485. — Svarte II 106. 108.
Thorgaut Skarde I 347. 351 f.
Thorgeir Afraadskoll I 7. — Flekk I 406. 434. — af Kvistſtad I 411. — Ljosvetningagode I 313 f. — Simonsføn II 510. — Tovesføn II 534. — i Viken I 295. 317. 321. 327.
Thorgerd Hørgabrud I 276. 333.
Thorgils Harald Haarfagers S.

I 220. 221. — Hjalmasſøn I 413 f. — Knutsſøn ſvenſk Marſk II 416. 418. 419. 423 f. 431 f. — Oddesſøn II 19. — Sprakalegg I 393. — Thuſuſkit II 146.
Thorgny Lagmand I 359 f.
Thorgrim af Ljaanes II 174. — Skinnhuſa I 523.
Thorkel Aamundesſøn (Foſtre) I 368 ff. 561. — Dyrdil I 295. 321 ff. — Geyſa I 460. — den høie I 272. 275 f. 327. — Klypp I 259. — Leira I 273. 277 f. — Maane I 291. — Neſja I 321 ff. — Thurrafroſt I 315.
Thorleif Breidſkjeg II 138 f. — Brynjolfsſøn II 32. — i Medaldal I 266 f. — Skjappa II 28 f. — Skuma I 279. — den ſpake I 234. 307.
Thorljot i Rekavik II 16. — Skauſuſkalle II 54.
Thormod Kolbrunarſkald I 402. 406 ff.
Thornberg paa Ringerike II 302.
Thorodd Snorresſøn I 388 f.
Thorolf Aſtrids Foſterfader I 256. 257. — Kveldulfsſøn I 214. — Moſtrarſkegg I 212.
Thorsaa II 42. 55 f.
Thorsbjerg II 151.
Thorseng (Taaſinge) II 397.
Thorshavn I 314.
Thorſtein Biſkop i Hamar II 352. 409. — Biſkop i Bergen II 584. — Hauld II 16. — Kugad II 149. 153 f. — Midlang I 277. — Ottarsſøn II 58.
Thorvald Erik rødes S. I 334. — Helgesſøn II 347. 349. — Kodransſøn (Vidførle) I 309.
Thorvard Thorarinsſøn II 284 f. 303. 306. 311. 328. 337. 351. 387.
Thorvid I 364. — Gauternes Lagmand I 479.
Thoten I 188 f. 199. 342. 373.
Thraker I 23.
Thrond Gardarsſøn, Erkebiſkop af Nidaros II 654. 673. — i Gata I 314 ff. 332 f. 382. 386 ff. — Hvide I 351. — Preſt i Heggen II 173 f.
Throndarnes i Omd I 374. 539.
Throndhjem, Thrøndelagen I 204 ff. 217. 222. 224 f. 231. 233. 254. 257 f. 264. 286 ff. 295. 297 ff. 330 f. 347. 365 f. 420. 435. 436. 437. 467. 503. II 58. 86 f. 90 ff. 106 f. 170 f. 181. 182. 542.
Thruma (Thromøen) I 114.
Thrælaberg II 68 f.
Thrønder I 151. 211. 239 ff. 418. 421. 435. 459. 464. II 275.
Thule I 33.
Thyjarholm II 422.
Thyri Harald Gormsſøns D. I 271. 319 ff. 328.
Tiundaland I 145. 358 f.
Tiveden II 253.
Todarfjord I 401.
Tornborg ved Korsør II 397. 432.
Torv-Einar I 215 f. 219. 237.
Toſte Godvinesſøn I 482 ff.
Tranekjær II 470.
Truvor I 184.
Tryggve Olafsſøn K. i Viken I 230. 232. 237. 238. 242. 250. 255. — Olaf Tryggvesſøns S. I 419.
Tſchuder I 25. 184 ff.

Tuke Abildgaard II 323. 339.
Tumathorp I 552.
Tunis II 303.
Tunne I 136.
Tunsberg I 208. 222. 230. 256. 264. 293. 315. 360. II 1. 26. 107. 134. 136. 141. 150. 163 f. 170. 175 f. 178. 182. 187. 193. 269. 278. 282. 290. 354. 368. 377. 422. 429. 443. 488. 510. 513 ff. 546. 554. 566. 582. 627. 633. 655. 664. 668.
Turgesius I 175.
Tydskere II 134 f. 266 ff. 319 ff. 372 f. 477 f.
Tynefloden I 486.
Tyr I 58.
Tøluholmen II 153.

Ubbe den Friser I 151.
Uffe Dyre II 341.
Ulf Fase Jarl II 211. — Holmgeirssøn II 678. — Jarl I 393 ff. 438. — Jonssøn II 678. — Karlssøn II 258. — af Laufnes II 130. — Ranessøn I 521. 523. — røde I 325. 327. — Saressøn II 516. 543. 550. 564. 595. — Uspakssøn I 473. 484. II 24. 86.
Ulfhedin Bjørnssøn II 409.
Ulfhild Olaf den helliges D. I 401 f. 405. 438.
Ulfljot I 307.
Ull I 58.
Ullaraker i Svithjod I 358.
Ulster I 521.
Ulvesund i Nordfjord I 244.
Unas Kambare II 109.
Ungarn I 531.
Unnibur Venderhøvding II 13. 15.
Upphaug paa Yrjar I 298.
Upsal I 51. 130 ff. 144 ff. 357. 358. II 255. 512. 514. 568. 581. 622. 629.
Urban IV Pave II 288. — VI Pave II 675.
Urnehoved i Sønderjylland II 27.
Urøkja Snorressøn II 221. 222.
Usa (Ouse) I 486.
Uspak Konge paa Sydersøerne II 199.
Utgaard I 55.

Vaagabok II 309.
Vaage i Gudbrandsdalen I 370.
Vaagen i Lofoten I 298. 380. 391. 532. II 679.
Vaagsbunden i Bergen II 10.
Vadstena II 584.
Vagn Aakessøn I 272 ff.
Vagnvik I 506.
Valdalen I 401.
Valdemar Birgerssøn K. i Sverige II 212. 247 ff. 251—259. 262. 415. 416. 420. — Erikssøn Hert. af Sønderjylland II 316. 317. 322 f. 337 f. 339. 340. 357. 373 f. 378. 379 f. 398. 421. 460. — Erikssøn den yngre Hert. af Sønderjylland II 527 f. 536. 555 ff. — Gr. Jakob af Hallands S. II 458. — I K. i Danmark I 533. II 72. 89 ff. 92 f. 97 ff. 122. — II K. i Danmark II 169 f. 191. 198 f. 212 f. — Kristofferssøn (Atterdag) K. i Danmark II 555 ff. 575 ff. 609 ff. 613 ff. 629 ff. 635 ff. 658. — (Vladimir) K. i Gardarike I 283. — Magnussøn svensk Hertug II 416. 417. 420.

423—435. 437—442. 455 f. 460 ff. 495 ff.
Valdres I 121. 342. 377 f. II 115. 587.
Vale I 58. 61. 63.
Valhal I 56 f.
Valkyrjer I 57. 59. 74. 80. 86.
Valthjof engelsk Jarl I 486.
Vambarholm I 507.
Vaner I 57 f. 130 Anm.
Vang paa Voss I 377.
Vanlande I 131.
Varbelger II 138. 201. 203 ff.
Varberg II 344. 428. 429. 439. 466. 516. 518. 562 ff. 572. 577. 620. 631. 642. 661. 670.
Vardynjar I 516.
Varna I 188.
Varæger I 26. 184 ff.
Vatnar Vikars S. I 114.
Vatn-Orm Dagssøn II 26. 28.
Ve I 54.
Vear I 516.
Vebjørg see Viborg.
Veile II 375.
Veleaga II 526.
Vemund K. i Firdafylke I 207.
Vender, Venden I 43. 166 f. 184. 268. 270 f. 319 ff. 439. 440. 501. II 12 ff.
Vendilskagen II 72.
Veradal I 406.
Vermeland I 187 f. 189. 207 f. 478. II 111. 113. 116. 192 f. 198. 211. 257. 595. 631. 648. 649. 658.
Vernamo i Smaaland II 461.
Vesete fra Bornholm I 272.
Vesteraas II 669.
Vestergautland I 146 238. 320. 352. 359. 362 f. II 258. 425. 497. 595. 631. 649. 658.
Vestfold I 171. 188 ff. 199. 222. 232. 264. 341. II 605.
Vestmare I 189.
Vettaland I 351. II 65.
Veø II 74.
Viborg I 437. II 455. 460. 527. 558.
Vidar I 58. 62 f.
Vidkunn Erlingssøn II 307. 315. — Jonssøn af Bjarkø I 506. 521. 523. 526. 535. II 29.
Vienne II 471.
Vigfus Vigaglumssøn I 279.
Viggja (Vigg) I 287. 505.
Vigleik Arnessøn I 401.
Viinland I 334 f.
Vikar I 112 ff. 194. — Varbelgernes Kongsemne II 138.
Viken, Vikverjer I 208. 222. 224. 230. 232. 235. 237. 255 ff. 264. 269. 295. 300 f. 351 f. 354. 419. 446. II 5 f. 8. 25. 26. 27. 42. 52. 54 f. 59 ff. 65 ff. 71 f. 84. 89 f. 92. 96. 97. 99. 101 f. 105. 112. 117 f. 123. 125. 134. 141 f. 149. 159 ff. 162. 172. 178. 185 f. 187. 189 f. 282 ff.
Vile I 54.
Vilhjalm (Vilhelm) Biskop paa Orknøerne II 18. 35 f. 44 ff. — Biskop paa Orknøerne II 693. — Erobreren I 483. 492. 501. — Kardinalbiskop af Sabina II 207 ff. 213. — K. af Skotland II 369. — af Saltnes II 107. — af Torgar II 385.
Vinaa (Dvina) I 121. 251. 385.
Vinalde Henrikssøn Erkeb. i Nidaros II 651 f. 676 f.

Vingolf I 57.
Vingulmark I 189. 199. 200. 232. 264. 267. 354.
Viniler I 36.
Virfil I 138 f.
Visbur I 131.
Visby II 319. 323 f. 326 ff. 354. 377. 442. 617. 620.
Visingsø II 169.
Visma Skjoldmø I 150.
Viterbo II 315.
Vitslav Fyrste af Rygen II 341. 377. 419. 420 f.
Vladimir Monomachus K. i Gardarike I 533.
Vordingborg II 379. 536.
Voss (Vors) I 113. 259. 377. II 115.
Vromold af Fünfhausen II 354.
Vsevolod K. i Gardarike I 533.
Væneren I 141. 208. 479.
Værebro II 4.
Værend II 258.
Væringer I 445.
Vøgg I 140. 143.
Vølund I 71 ff.
Vølsung I 78 f.
Vølsungasaga I 93.
Vølsunger I 77 ff.

Winchester II 266.
Wismar II 319. 323 f. 325 ff. 345. 354. 373. 377. 419. 478. 577. 637.

Yggdrasil I 56.
Ylfinger I 147.
Ymer I 54. 63.
Ynglingasaga I 130. 136.
Ynglingatal I 130. 137. 190.
Ynglingerne I 129 ff. 144 ff. 187 ff. 198.
Yngvar K. i Fjadrundaland I 145 f. — Ynglingekonge I 145.
Yngve I 130. — Ynglingekonge I 133.
York I 235. see Jorvik.
Yrjar I 205. 298.
Yrp I 276.
Yrsa I 139 ff.
Yviza I 528.

Zoe græsk Keiserinde I 445.

Ægærhavet I 530.
Ægypten II 303.
Ærø II 379.
Æsger Erkebiskop af Lund II 500. 507 f.

Øger I 59.
Øgisfjord II 29.
Øgmund Dreng II 34. 38. 46. — Erling Skakkes S. II 120. — Finnssøn II 564. 584. 622. 652 f. 670 ff. — Ivarssøn II 64. — Krøkedans II 242. 302. — Orm Jarls S. II 25. — Skoftessøn af Giske I 518. 520 f. — Svipter II 24. 30. 38. — Ungedans II 474.
Øgvald K. paa Rogaland I 113.
Øgvaldsnes (Agvaldsnes) paa Karmøen I 113. 242. 301. 375 f. II 387. 488. 493. 640.
Øland II 501. 617. 623.
Ølver paa Egge I 366 f. — Rosta II 16 f. 35. — Stormund II 14.
Ømd I 304.
Øunnd Jakob I 364. 384. 393 ff.

404 f. 438. — Ynglingekonge (Braut-Onund) I 145. — Simonssøn II 49. 53. 61. 73 ff. 83. 84.
Orebro II 441. 669.
Oresund I 551. II 321. 322. 637.
Orething I 421. 460. 503. 546. II 32. 77. 82. 106. 114. 151. 166. 171. 173. 177. 184. 202. 203. 204. 251. 391. 670.
Orlygsstad i Skagafjorden II 221.
Ornulf Skorpa II 83. 84.
Orvarhamar I 505.
Osskjegger I 141. 143.
Osfur Thyri Haraldsdatters Fosterfader I 319.
Osterdalen II 116.
Ostergautland I 147 f. 150. 153. 363.
Oxaraaen I 307.
Oyeren (Eyjavatn) II 187. 190.